

VÄLJARNA OCH VALET 2022

Henrik Oscarsson, Felix Bäckstedt, Anna Cederholm Lager,
Richard Karlsson, Maria Solevid

VÄLJARNA OCH VALET 2022

Henrik Oscarsson
Felix Bäckstedt
Anna Cederholm Lager
Richard Karlsson
Maria Solevid

Valforsknings-
programmet

Boken ingår som nummer 186 i serien Göteborg Studies in Politics, redaktör Johannes Lindvall, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Bilderna i boken används med tillstånd från SVT, TT, TV4 och de politiska partierna.

Alla data från Valundersökningarna deponeras och tillgängliggörs för forskning och undervisning genom Svensk Nationell Datatjänst (www.snd.gu.se).

© Författarna

Omslag: Felix Bäckstedt & Klara Selling

Avsnittsgrafik: Felix Bäckstedt

ISBN: 978-91-984403-1-7

Förord

Boklånga analyser av svenskt väljarbeteende som bygger på de svenska Valundersökningarna är något av en tradition. Efter varje val sedan 1976 har de ansvariga forskarna för Valundersökningarna publicerat en längre rapport eller bok på svenska med matnyttiga beskrivningar av väljarkåren och noggrant synade förklaringar till varför valen slutade som de gjorde och varför väljare valde att rösta som de gjorde. Ansatsen har ofta varit bred. Väljarböckerna från Valforskningsprogrammet i Göteborg har tjänat som en lättillgänglig referensbok som på en och samma gång introducerar de viktigaste förklaringsmodellerna inom området väljarbeteende, sammanfattar det aktuella forskningsläget, uppdaterar de långa tidsserierna och placerar det aktuella valet i en länderjämförande och tidsjämförande kontext.

Boken *Väljarna och valet 2022* är utgiven i denna tradition men den här gången med ett tydligare fokus på väljarbeteende i närtid, på vad som hände i direkt anslutning till riksdagsvalet 2022. Med utgångspunkt i Valundersökningen 2022 genomför vi en fördjupad undersökning av de svenska väljarnas upplevelser, överväganden och röstningsmotiv inför partivalsbeslutet under några mycket intensiva valrörelseveckor i augusti och september 2022. Tidsavgränsningen tillåter oss att gå mer på djupet och teckna en detaljerad bild av valkontexten, vad som hände under mandatperioden och under valrörelsen och på vilket sätt väljarnas preferenser och prioriteringar förändrades. Med hjälp av såväl etablerade som nya analysstrategier besvaras en lång rad frågeställningar med omedelbar relevans för forskningen om opinionsbildning, valkampanjer och väljarbeteende. Hur förändrades väljarnas politiska preferenser under mandatperioden och under valrörelsen? Hur och i vilken utsträckning tog väljarna del av medievalrörelse och partibudskap? Vilka var de viktigaste frågorna för väljarnas partival? Vilken betydelse hade partiledarna, statsministerkandidaterna, taktikröstandet och vallöftena för väljarnas val, och vilka valvindar blev avgörande för valutgången? Vi ställer avslutningsvis också frågan om på vilka sätt valrörelsen 2022 kan sägas ha stärkt eller försvagat den svenska valdemokratin.

De som läst tidigare rapporter från Valforskningsprogrammet kommer att känna igen många typer av analyser och angreppssätt. Flera avsnitt är reviderade och uppdaterade från tidigare böcker och rapporter. Vi betraktar dem som ett slags favoriter i repris – analyser som har utvecklats av göteborgsbaserade valforskare under decenniernas gång och som visat sig vara fruktbara för att förstå vad som händer med de svenska väljarnas beteende i samband med valen.

Men en hel del är också nytt. Mest påfallande är kanske att vi använder oss av färggrannare visualiseringar av våra resultat istället för bara svartvita tabeller. I många analyser använder vi oss av nya viktningar av datamaterialet på ett sätt som inte systematiskt gjorts tidigare. Vi blandar enklare beskrivningar med mer avancerade analyser för att knyta resultaten tydligare till fynd och förväntningar från internationell forskning. För att göra det lättare att hitta rätt i den ymniga demo-

kratistatistiken har vi valt att portionera ut analyserna i korta kapitel med förhoppningsvis klagörande titlar. I slutet på varje avsnitt har vi också försökt oss på att sammanfatta några av slutsatserna i korta punkter.

Trots vårt fokus på ett specifikt val – riksdagsvalet 2022 – kommer den lilla men trogna skaran läsare av de klassiska väljarböckerna ändå få sitt lystmäte av långa tidsserier tillgodosett. Det är inte möjligt att porträttera väljarnas beteende i 2022 års val på ett bra sätt utan att ta hjälp av den typen av jämförelser. En viktig målsättning med boken är att pröva i vad mån valrörelsen och valet 2022 egentligen passar in i generella trender och föreställningar som är närvarande i den mycket omfattande forskningen om politiskt beteende. Vi avrapporterar både de traditionella ”kött och potatis”-analyserna som läsarna rimligen förväntar sig men kryddar anrättningen med en kavalkad av nyare typer av analyser vars resultat vi tycker är teoretiskt spännande och därför även förtjänar ytterligare spridning till en internationell publik i framtida publikationer.

Valforskningsprogrammet vid Göteborgs universitet firar 70 år under 2024. Forskningsprogrammets egentliga start kan dock diskuteras. Jörgen Westerståhl blev utsedd till professor vid Göteborgs högskola 1952 (Peterson, 2011; Naurin, 2006; Holmberg, 2010) och presenterade sin forskningsagenda i Statsvetenskaplig tidskrift under rubriken ”Ett allmänt statsvetenskapligt forskningsprogram” (1952) samma år. Men det första försöket att genomföra en större frågeundersökning med väljare gjordes i samband med lokalvalet 1954, med Jörgen Westerståhl och Bo Särllvik som huvudansvariga. Vi räknar pilotundersökningen 1954 som startskottet för akademiska väljarstudier i Sverige. Tack vare ett oväntat fynd i de gamla arkiven har vi till sjuttioårsjubileet haft möjlighet att rekonstruera den sedan lång tid försvunna datamängden från 1954 (Karlsson, 2024).

Idag förs den göteborgska valforskningstraditionen vidare av en liten grupp forskare, dataansvariga, biträdande forskare och praktikanter. Vi som haft ansvaret för att skriva väljarbok just den här gången kan du läsa mer om i slutet. Vi fem har kollektivt bidragit till alla litteratursökningar, databearbetningar, viktningar, analyser och visualiseringar som hör bokskrivandet till. Det har varit kul och inspirerande att ta del av varandras idéer och kritik under arbetets gång så vi passar på att tacka varandra för gott samarbete. Ett varmt tack går också till valforskarnestorn Sören Holmberg som med sedvanlig noggrannhet läst och givit värdefulla kommentarer på manuskriptet. Allt ansvar för innehållet faller som vanligt helt och hållet på författarna.

Vi vill gärna rikta ett särskilt tack till valforskningsprogrammets excellenta praktikanter från säsongen 2023/24 för värdefulla arbetsinsatser: Mirjam Gustavsson, Axel Karlsson, Emma Olsson, Saga Persson och Fabian Wettergren. Valforskningsprogrammets samarbete med Statistikmyndigheten SCB har även denna gång resulterat i en gedigen Valundersökning som precis som de övriga studierna kommer att berika svensk demokratiforskning både nu och långt in i framtiden. Vi vill tacka alla på SCB som varit inblandade i genomförandet av Valundersökningen 2022, i synnerhet Viktor Dahl, men även Jonas Olofsson, Johan Eklund, Cecilia Berglund, Anna Torneke, Örjan Gruvberger och Jennica Wallenborg. Vi vill också tacka SOM-institutet vid Göteborgs universitet för arbetet med den del av Valundersökningen som genomfördes inom ramen för SOMs undersökningsverksamhet under hösten 2022 och för den rigorösa kodningen av våra fritextsvar.

Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet har under de senaste trettio åren utvecklats till en starkt internationaliserad forskningsmiljö som erbjuder fantastiska möjligheter att via gästföreläsningar, seminarier, morgonmöten och internkonferenser ta del av diskussioner och resultat från den yttersta forskningsfronten. Det är en fantastisk miljö som ständigt inspirerar till nya funderingar om forskningsmetoder och analysstrategier. Vi vill särskilt tacka deltagarna i forskarnätverket *Gothenburg Research Group on Elections, Public Opinion and Political Behavior* (GEPOP) för inspiration under arbetets gång. Vi vill gärna också uttrycka vår uppskattning till kollegorna inom det länderjämförande valforskningsprojektet *Comparative Study of Electoral Systems* (CSES), det vetenskapsrådsfinansierade infrastrukturprojektet *Comparative Research Center Sweden* (CORS) och det av Riksbankens jubileumsfond finansierade forskningsprogrammet *Knowledge Resistance: Causes, Consequences and Cures*. Vi vill också prisa de supereffektiva kollegor som ansvarar för forskningsstöd vid institutionen. Ordning och reda på ekonomi och administration är en ofta förbisedd men starkt bidragande framgångsfaktor bakom den forskning som presenteras.

I en tid då spekulationer om folkets mål, mening och uppfattningar tilltar, där narrativ om väljarnas motiv och preferenser gärna tillåts leva sina egna liv och där politiska aktörer gärna gör sig till uttolkare av folkviljan, blir det allt viktigare att fortsätta ställa frågor till dem som är de främsta auktoriteterna på området: väljarna! Totalt har drygt 60 000 slumpmässigt utvalda röstberättigade svenska medborgare deltagit – många av dem vid mer än ett tillfälle! – i de svenska Valundersökningarna sedan 1950-talet. Utan er hade vi inte vetat särskilt mycket om varför svenska väljare röstar som de gör! Tack!

Göteborg i maj 2024

Henrik Oscarsson
Felix Bäckstedt
Anna Cederholm Lager
Richard Karlsson
Maria Solevid

Innehåll

Väljarnas val	9
1 Väljarna och valet 2022	11
2 Hur valet 2022 slutade	19
3 Valundersökningen 2022	25
Upptakten	33
4 Mandatperioden 2018–2022	35
5 Partiernas opinionsutveckling	45
6 Regeringens och partiernas prestationer	57
Valrörelsen	75
7 Opinionsutvecklingen under valrörelsen	77
8 Medievalrörelsen	89
9 Väljarna betygsätter medievalrörelsen	103
10 Väljarnas exponering för partiernas kampanjbudskap	113
11 Väljarna och de sociala medierna	119
12 Partiernas synlighet i sociala medier	125
13 Väljarna bedömer mediernas opartiskhet	133
Partierna	147
14 Väljarnas sympatier och antipatier för partierna	149
15 Partiernas prioriterade frågor	161
16 Sakfrågeägarskap	169
17 Väljarnas önskeregeringar	179
Företrädarna	193
18 Statsministerkandidaterna	195
19 Partiledarna	203
20 Kandidaterna	217
Väljarna går till beslut	227
21 Viktiga frågor för partival	229
22 Viktiga skäl till partival	239
23 Plånboksröstning	243
24 Övervägda partier	261
25 Väljarnas användning av partitest	269
26 Strategisk röstning	279
27 Röstdelning	295

Väljarrörlighet	305
28 En stabilt rörlig väljarkår	307
29 Värdet av partianhängarskap	323
30 Vart gick 2018 års väljare?	333
31 Varifrån kom 2022 års väljare?	339
32 Partiernas balansräkning 2018–2022	343
33 Sena väljarbeslut	351
34 Vilka väljare bytte när och till vad?	361
35 Trevals rörlighet	369
36 Flest partibyten sker tidigt	377
37 Partibytena förklarar sig	381
38 Förklaringar till partibyten 2018–2022	385
Effekter av valrörelsen	415
39 Partiernas spurtvinster och spurtförluster	417
40 Väljarna minns valrörelsen	433
41 Valrörelsevindar	443
42 Den goda valrörelsen?	449
43 Väljarna var nöjda med sitt partival	461
Energivalet	465
44 Valet 2022 till historien	467
Referenser	477
Bildmaterial	491
Appendix	493
Göteborg studies in politics	499
Om författarna	509

VÄLJARNAS VAL

1

Väljarna och valet 2022

Riksdagsvalet 2022 kom att utvecklas till ett av de mest dramatiska och spännande valen i Sveriges demokratiska historia. Den här boken handlar om vad de svenska väljarna upplevde, hur de tänkte och varför de röstade som de gjorde vid valet den 11 september. Vår analys fokuserar på utvecklingen under den osedvanligt händelserika mandatperioden 2018–2022. Vi kartlägger hur händelser, utspel och mediebevakning påverkade väljarnas överväganden inför och under valkampanjen och i avgörandets stund.

Att valet ledde fram till ett regeringsskifte är en delförklaring till valet av ansats. Väljarforskningen bör kunna ge ett bra svar på varför väljarna tog tillfället i akt att byta regering i samband med 2022 års val (jfr Oscarsson & Holmberg, 2008). Ett avgränsat fokus på förklaringar av valutgången är dock inte någon självklar utgångspunkt i studier av svenskt väljarbeteende. I tidigare böcker¹ har analyserna oftare haft en bredare ansats med startpunkt i frågeställningar om hur olika sociala skiljelinjers strukturerande kraft har utvecklats och förändrats under decenniernas gång (se t ex Oscarsson & Holmberg, 2006; 2016). Långsamma strukturella förändringar är helt centrala för att förstå den politiska utvecklingen och har givetvis en direkt påverkan på människors livsvillkor och levnadsförhållanden, och därmed också potentiellt för medborgarnas relationer till politiska partier och deras väljarbeteende. Samhällsutvecklingen sätter ramarna för den politiska kampen om väljarnas röster. De långa trenderna är styrande för partiernas möjligheter att utveckla idéer och strategier för att tillvarata gruppernas politiska intressen, behålla kärnväljare och att vinna framgångar hos nya väljargrupper. Eroderande sociala skiljelinjer och nya framväxande bjuder möjligheter till politiskt entreprenörskap genom att göra nya konflikter till föremål för partipolitisk strid.

Men den här gången har vi valt att lämna de mer långsiktigt strukturerande faktorerna för politiskt beteende därhän. Vi gör det inte därför att sociala och politiska skiljelinjer av det slaget skulle vara oviktiga eller ointressanta, utan snarare för att vi önskar fokusera våra analyser på utvecklingen i den närtid i vilken valet utspelade sig. För den som intresserar sig för politisk förändring vid valurnorna i ett längre historiskt perspektiv eller är intresserade av hur olika demografiska grupper har röstat i svenska riksdagsval hänvisar vi gärna till underlag och analyser i andra publikationer från Valforskningsprogrammet (se t ex Vestin, 2019; Aardal & Oscarsson, 2023; Olsson, 2023; Ahlbom & Karlsson, 2023).

¹ För tidigare boklånga analyser av väljarbeteende från Valforskningsprogrammet, se Särilvik (1970), Holmberg, Westerståhl & Branzén (1977), Petersson (1977), Holmberg (1981), Holmberg & Asp (1984), Holmberg (1984), Holmberg & Gilljam (1987), Gilljam & Holmberg (1990), Gilljam & Holmberg (1993), Gilljam & Holmberg (1995), Gilljam & Holmberg (1996), Gilljam & Holmberg (1998), Holmberg m fl (2001), Holmberg & Oscarsson (2004), Oscarsson & Holmberg (2006), Oscarsson & Holmberg (2008), Dahlberg m fl (2008), Oscarsson & Holmberg (2010), Oscarsson & Holmberg (2013), Oscarsson & Holmberg (2016).

I den här boken fokuserar vi på faktorer som verkar på medellång och kort sikt för att forma svenska väljares politiska beteende vid valurnorna. Upplägget ger oss en möjlighet att fördjupa och utveckla våra studier av väljarbeteende genom att pröva våra teorier, förklaringsmodeller, operationaliseringar och analytiska grepp på data från ett specifikt val. Det svenska riksdagsvalet 2022 är vårt fall och vi är övertygade om att valet fungerar som ett bra exempel på hur moderna svenska valrörelser fungerar. Boken ger oss en möjlighet att utforska den inneboende potentialen i den hittills största och mest ambitiösa valundersökning som programmet hittills har genomfört.

Huvudfrågeställningen för varje analys av väljarbeteende i ett enskilt val är givetvis varför valet slutade som det gjorde. Huvudfrågan kan dock packas upp och formuleras på lite olika sätt beroende på om utgångspunkten är att förklara framgångar och motgångar för enskilda partier eller för att förklara valets direkta konsekvens: regeringsskiftet: *Varför fick vissa partier fler röster medan andra gick tillbaka?* är på många sätt en kvalitativt annorlunda frågeställning än *Varför fick partierna i Ulf Kristerssons tilltänkta regeringsunderlag fler röster än Magdalena Anderssons?*

Ulf Kristersson håller tal på Moderaternas valvaka sent på kvällen den 11 september 2022 efter att det stått klart att hans tilltänkta regeringsunderlag nått 176 mandat och riksdagsmajoritet. Bild: Björn Lindahl/Aftonbladet/TT/Expressen.

Fokus på korttidsfaktorer är inte orimligt med tanke på hur forskningen om väljarbeteende utvecklats under de senaste decennierna. Långsiktigt är trenden nämligen tydlig: Såväl individers partival som utgången av val förklaras allt sämre av de mer stabila, trögrörliga socioekonomiska bakgrundsfaktorerna och allt bättre av de mer kontextbundna, dynamiska faktorerna som i tiden ligger närmare själva val-

dagen. Trenden där långtidsfaktorers påverkan minskar och korttidsfaktorers påverkan ökar är inte isolerad till Sverige utan gäller generellt för västliga etablerade demokratier (jfr Dassonneville & Lewis-Beck, 2018).

När traditionella modeller för partival långsamt förlorat sin förklaringskraft är det framför allt de långsiktigt strukturerande sociala skiljelinjerna som pekats ut som huvudansvariga för nedgången (Dalton & Wattenberg, 2002). Erosionen av sociala skiljelinjer och bristen på ersättare som förmår generera lika starka samband mellan social grupptillhörighet och politiskt beteende gör att intresset skiftar mot korttidsverkande förklaringsfaktorer som ligger närmare mynningen i den klassiska orsakstratten (*funnel of causality*) (Campbell m fl, 1960; Bartels, 2014). Forskningen om väljarbeteende fokuserar därmed alltmer på att studera korttidsverkande faktorer på partival, såsom koalitions signaler, kampanjbudskap, partiledare, medialrörelse och opinionsmätningar – samtliga dessa faktorer är analyserade i den här boken.

Det är alltid notoriskt svårt att isolera enskilda förklaringsfaktorer i analyser av varför ett val slutar som det gör. Och när det handlar om ett så jämnt val som 2022 är det svårare än vanligt att peka på någon enskild avgörande faktor som fick vågskålen att slutligen tippa över för såväl enskilda väljare som för väljarkåren som helhet. Den knappa valsegern för den partikonstellation som sedermera kommit att kallas för *Tidö-partierna* gör det särskilt svårt att gå i land med en av huvuduppgifterna för forskningen om väljarbeteende: att sprida ljus i frågan om varför val slutar som de gör. När val är så här jämna kan även mycket små skillnader i väljarnas överväganden eller påverkan från enskilda faktorer – även sådana som normalt sett inte är särskilt viktiga – ha bidragit till valutgången.

Givet den komplexa verklighet i vilken demokratiska medborgare existerar är det svårt att se framför sig en forskningsdesign som skulle kunna ha gjort det möjligt att isolera *den* avgörande faktorn för varför valet 2022 slutade som det gjorde. Som väljarforskare försöker vi istället lägga pussel. Likt katten kring het gröt genomför vi många olika typer av analyser som på olika sätt och från olika teoretiska perspektiv försöker belysa varför valet slutade som det gjorde. Vi kan på det här sättet bygga upp en bild av vilka etablerade teorier som någotsånär lyckas förklara utfallet i det svenska riksdagsvalet 2022 och vilka teorier som tycks gå bet.

Det figurerar i svensk inrikespolitik ett antal berättelser om varför valet 2022 slutade som det gjorde. Några av dem finner sin väg in i partiernas egna valanalyser. Andra stannar kvar i det kollektiva minnet som viktiga förklaringar till partiets fram- och motgångar. En viktig uppgift för valforskningen har alltid varit att kritiskt pröva hur stor bärkraft olika populärversioner av förklaringar egentligen har. Vilka berättelser överlever när vi låter dem konfronteras med systematiskt insamlade empiriska observationer? Var Johan Pehrson så populär bland väljarna att han lyckades rädda Liberalerna kvar i riksdagen? Var 2022 års val verkligen en comeback för plånboksfrågorna? Hade partiernas valbudskap i sociala medier någon påverkan på väljarnas val av parti? Hade Miljöpartiet klarat sig kvar i riksdagen om de inte fått stöd Röster?

Av erfarenhet vet vi att en del förklaringar som växer sig populära är utomordentligt svåra att belägga med systematiskt insamlade empiriska observationer. Ödmjuka inför uppgiften försöker vi bidra genom att genomföra analyser som

åtminstone har potential att kunna *avfärda* berättelser om varför ”Ulf Kristerssons sida i politiken” vann valet. Vi hoppas att bokens många analyser kan fungera som ett slags korrektiv som kan gallra bort några av de mer orimliga verklighetsuppfattningarna om varför det som hände faktiskt hände. Till vår hjälp i detta pussel-läggande har vi flera hundra skattningar av nivåer och korrelat som kan jämföras med skattningar från tidigare valrörelser, ofta mer än fyrtio år tillbaka i tiden.

Av bokens fyrtiofyra kapitel kan läsaren förvänta sig att ta del av goda beskrivningar av betydelsefulla aspekter av svenskt väljarbeteende, såsom till exempel väljarrörlighet, graden av partianhängarskap, tidpunkt för beslut, viktiga skäl för partival, exponering för medievalrörelsen och bedömningar av regeringens prestationer och ekonomins utveckling. Klassiska och etablerade angreppssätt som genomförts under lång tid i väljarbeteendeforskningen kombineras med helt nya innovativa sätt att angripa frågeställningarna. De flesta kapitel i boken avslutas med fördjupade studier som tillåter nyanser och detaljer.

Bokens analyser tar sin utgångspunkt i den nygamla insikten att samband och förklaringar kan ha högst varierande närvaro, innebörd och förklaringskraft i olika väljargrupper. Det finns en allt större brokighet i väljares *informationsmiljö* och *beslutsprocesser* (Wessels m fl, 2014; Dassonneville, 2023). En valrörelse är i allt lägre utsträckning en kollektiv erfarenhet utan snarare, för många väljare, en unik erfarenhet. Väljarna upplever sin egen valrörelse men ingen annans. Mer än tidigare utvecklar väljarna egna måttstockar för att värdera politisk information och de väljer att vikta olika faktorer på ett eget sätt. En mer komplex verklighet innebär att väljarbeteendeforskningen behöver försöka hålla jämna steg och utveckla förklaringsmodeller som kan ta hänsyn till en ökad heterogenitet.

Hur hanterar vi en komplex verklighet med ökande heterogenitet i väljarbeteende? I den här boken kartlägger vi väljarnas *informationsmiljö 2022* främst genom att studera exponering för och uppfattningar om partiernas kampanjbudskap, väljarnas upplevelser av medievalrörelsen och deras användning av sociala medier. Vi genomför detaljerade analyser av element i väljarnas *beslutsprocesser*, såsom till exempel bedömningar av partiets prestationer, ansvarstillskrivning, koalitions signaler, partiledare, sakfrågors prioritering och strategiska överväganden.

Vi vet från tidigare att enskilda väljares uppfattningar om politiska aktörer och förklaringsfaktorerers betydelse för partivalet är starkt färgade av saker som ideologiska värderingar, känslor av partianhängarskap, intresse, erfarenheter, kunskaper och exponering för medievalrörelse och partiets valbudskap. Idealt sett vill väljarforskningen systematiskt kunna bota isera hur alla dessa typer av *det beror på*-faktorer samspelar med traditionella förklaringar till politiskt beteende. Ett sådant beting är dock mycket omfattande. I det här sammanhanget har vi haft möjlighet att ge några exempel på den typen av analyser. Ödmjukt konstaterar vi att vi här inte kan fullt ut tillgodose forskningens generella behov av modellerande för att beforska ökande heterogenitet i väljarbeteende.

Vi argumenterar för att vi tar betydelsefulla steg i den här riktningen genom de analyser som genomförs i boken. Vi erbjuder goda operationaliseringar av potentiellt samspelande faktorer och vi redovisar hur de samvarierar med våra utfallsvariabler. De synligaste spåren av detta är våra översiktstabeller som förekommer flitigt i boken. Vid sidan av grundläggande demografiska variabler som kön, ålder,

utbildning, yrke, bakgrund och bostadsort – som representerar de viktigaste sociala skiljelinjerna – hittar du i varje översiktstabell även uppdelningar efter fem politiska förklaringsfaktorer: partiidentifikation, vänster-högerideologi, kunskap, intresse och medieexponering (detaljer om frågeformuleringar, mått och gruppstorlekar återfinns i tabell A.1 i vårt appendix).

Vi vet från decennier av analyser av väljarbeteende att de två största kändisarna när det gäller att generera variation i väljares perceptioner och som är styrande för väljares informationsprocessande är partiidentifikation och vänster-högerorientering. Med *partiidentifikation* avses här styrkan i väljares affektiva känslor av anhängarskap till ett specifikt parti. Partiidentifikationen är ett av valforskningens grundläggande begrepp och kallas ibland ”*the unmoved mover*” på grund av dess relativa stabilitet på individnivå och eftersom anhängarskapet utövar en stark påverkan i alla led i väljarnas processande av politisk information (Oscarsson & Holmberg, 2020).

Figur 1.1 En översikt av förklaringsfaktorer och attityder/beteenden som förekommer i bokens analyser.

Demografiska förklaringsfaktorer	Politiska förklaringsfaktorer	Attityder och beteenden
Kön	Partiidentifikation	Bedömningar av regeringens prestationer
Ålder	Vänster-högerideologi	Evalueringar av partier och ledare
Utbildningsnivå	Politiskt intresse	Önskeregeringar
Yrkesgrupp	Medieexponering	Övervägda partier
Bakgrund	Politisk kunskap	Skäl för partival
Bostadsort		Bedömningar av mediernas bevakning
		Strategisk röstning
		Tidpunkt för beslut
		Partibyte
		Blockbyte

Förekomsten av partiidentifierade väljare med starka känslomässiga band till partier kan på en gång vara både bra och dåligt i en demokrati. Anhängarskap kan hjälpa väljare att informera sig och ta ställning i komplexa politiska frågor genom att de tar rygg på det egna partiet. Men sådan lagkänsla kan också förse väljarna med skygglappar (*perceptual screen*) som leder till brister i uppdateringen av uppfattningar eller till demonisering av motståndarlaget och dess anhängare. På motsvarande sätt kan ideologiska predispositioner som t ex vänster-högeridentifikation vara ett tveeggat svärd: å ena sidan hjälpa väljare att orientera sig i en komplicerad politisk verklighet men också, å andra sidan, leda till enögdhet, skyddande av sociala och politiska identiteter, politiskt motiverat resonerande och affektbaserad polarisering.

Politisk kunskap, exponering för politiska nyheter och politiskt intresse är ytterligare faktorer som vi betraktar som styrande för väljares politiska orientering och som påverkar informationsinhämtande och beslutsfattande. Vi använder dem med lite olika syften i våra analyser. De allmänna motiveringarna är att *intresse för politik* mobiliserar väljare till valurnorna och skapar engagemang och aktivitet hos

väljare under en valrörelse, exempelvis genom samtal med andra väljare eller genom självständigt sökande av information från partier (exempelvis genom användande av valkompasser). Hög grad av *medieexponering*, specifikt för medievalrörelsen, gör väljarna lyhörda för agendan, partiets budskap och kampanjutspel och annan relevant valrörelseinformation (som t ex opinionsmätningar). Och när det gäller *politisk kunskap* utgår vi ifrån att kunniga väljare har mer erfarenhet och större förmåga att ta till sig helheter, förstå sammanhang och koppla ihop egna intressen och värderingar med de politiska budskap som partierna vill förmedla (exempelvis vid strategisk röstning).

Vi har valt att använda alla tre faktorerna (intresse, exponering, kunskap) i många av våra korstabeller och analyser. Intressant nog finns det inte så starka inbördes korrelationer mellan väljares intresse, exponering och kunskaper som vi kanske förväntar oss. Vi ser att det finns relativt gott om väljare som har lågt politiskt intresse men goda kunskaper eller väljare som är starkt exponerade för nyheter men som inte är särskilt kunniga eller intresserade.² Den variationen i kombination med partianhängarskap och ideologisk identifikation ger upphov till komplexa icke-linjära samspelseffekter som vi alltså inte har haft möjlighet att analysera systematiskt, även om vi gör några spännande nedslag. Vi argumenterar för att sådan heterogenitet är viktig att studera vidare i kommande analyser för att skapa en bättre förståelse av den komplexa verklighet i vilken dagens väljare fattar sina röstningsbeslut.

Hur du läser den här boken

Vi har organiserat bokens analyser på ett sätt som vi hoppas ska göra det lätt att orientera sig i de många omfattande analyserna av svenskt väljarbeteende. Kapitlen är tänkta att kunna stå på egna ben även om det finns rikligt med korsreferenser till andra analyser. Kapitlen är korta och avslutas med sammanfattningar i punktform för att locka till närläsning och kanske också till vidare förkovran inom området. Många av våra traditionella tidsserier är återskapade och omviktade för att bli mer jämförbara än i tidigare analyser – en mycket omfattande arbetsinsats som kanske endast märks och uppskattas av de redan invigda. Vi utnyttjar valundersökningarnas mellanvalspaneler och kampanjpaneler till fullo för att följa enskilda väljare över tid. Vi har experimenterat med nya sätt att presentera och visualisera resultat från undersökningarna. Flera av kapitlen bygger vidare på klassiska analyser genom helt nya fördjupningar som lämnar viktiga bidrag till våra kunskaper om svenskt väljarbeteende.

I nästa kapitel fortsätter detta inledande avsnitt av boken med att berätta om hur riksdagsvalet slutade och hur det officiella valresultatet kan användas för att sätta in valet i ett historiskt perspektiv. Vi berättar också om hur den hittills mest omfattande nationella valundersökningen i Sverige genomfördes och vad läsaren bör tänka på när hen tar del av undersökningens resultat.

I avsnittet *Upptakten* beskriver vi några viktiga trender i väljarnas ideologiska och sakpolitiska preferenser som gav grundförutsättningarna för partiernas kamp

² Med de operationaliseringar vi använder (se appendix tabell A.1) är samvariationen (tau) mellan intresse × medieexponering .33, intresse × kunskap .26 och kunskap × medieexponering .27.

om valjarna vid valet 2022. Vi fördjupar oss kring hur partiernas relationer till varandra förändrats under de händelserika krisåren 2018–2022.

Valrörelsen tar oss tillbaka i tiden till augusti 2022 och här återfinns analyser av opinionsutvecklingen, mediernas bevakning och väljarnas exponering för partiernas kampanjbudskap under de intensiva valrörelseveckorna 2022. Vi djupdyker i frågor om partiernas synlighet i sociala medier, väljarnas betygsättning på mediebevakningen och deras bedömningar av mediernas opartiskhet.

I avsnittet *Partierna* riktar vi strålkastarljuset på hur väljarnas antipatier och sympatier för de politiska partierna utvecklats över tid, vilka frågor som väljarna uppfattade att de olika partierna prioriterade under valrörelsen och i vilka frågor väljarna uppfattade att de olika partierna hade en bra politik. Vi undersöker också hur väljarnas önskeregeringar såg ut inför valet 2022.

Företrädarna beskriver och analyserar vad väljarna tyckte om de två huvudkandidaterna till statsministerposten: Magdalena Andersson och Ulf Kristersson. Vi fördjupar oss i partiledarnas popularitet och tar oss an frågan om huruvida det fanns några partiledareffekter i samband med 2022 års val. Vi analyserar också väljarnas kunskaper om de kandidater som ställde upp för partierna i valet 2022.

I avsnittet *Väljarna går till beslut* tar vi oss närmare väljarnas slutgiltiga val av parti. Här återfinns analyser av vilka sakfrågor som var viktiga för väljarna när de fattade sitt beslut, vilka partier som väljarna övervägde att rösta på och vilka strategiska överväganden som påverkade beslutsprocessen. Vi genomför också fördjupade analyser av röstdelning och betydelsen av väljarnas användning av partitest.

De elva kapitlen i avsnittet *Väljarrörlighet* ger en omfattande och uttömmande översikt över väljarströmmar både under mandatperioden 2018–2022 och under valrörelsen 2022. I en lång serie av analyser detaljstuderar vi när, hur och varför väljarna valde att byta parti och hur väljarna själva motiverar sina bytarbeslut.

I avsnittet *Effekter av valrörelsen* genomför vi analyser av partiernas spurtvinster och spurtförluster under de sista avgörande veckorna, hur väljarna upplevde valrörelsen och vad de minns av den. Vi studerar också de sakpolitiska och ideologiska valvindar som blåste under valrörelsen och om valrörelsen 2022 gav de positiva effekter på väljarnas intresse, kunskaper och engagemang som vi gärna önskar oss. Vi undersöker avslutningsvis om väljarna var nöjda med sitt partival.

Vi summerar bokens resultat i det avslutande avsnittet *Energivalet 2022* där vi sammanfattar några av de viktigaste fynden och funderar mer över hur valrörelsen, valutgången och regeringsskiftet 2022 kommer att ställa förväntningarna och ge förutsättningarna för kommande svenska val.³

³ Bokens fokus på kortsiktiga förklaringar till väljarbeteende innebär att en hel del nyckeluppgifter om val och väljarbeteende inte är redovisade i den här boken. De som vill veta mer om väljar-demografi kan hitta sådant grundligt presenterat i andra publikationer, främst inom ramen för vår rapportserie (www.gu.se/valforskning). Våra analyser av valet 2022 som bygger på offentlig valstatistik finns redan redovisat i rapporten "Energivalet 2022" (Gadd m fl, 2022). Hur olika väljargrupper röstar i valen finns detaljerat redovisat i rapporten "Hur röstar folk? Väljarbeteende från A-Ö" (Olsson, 2023; Oscarsson, Karlsson & Olsson, 2023). Analyser av de vallokalsundersökningar som vi genomför i samarbete med Sveriges television och Kungliga tekniska högskolan finns avrapporterade i boken "Väljarna avgör" (Holmberg, m fl, 2023). Om köer och valsäkerhet i samband med valet 2022 kan du läsa i temanumret i Statsvetenskaplig tidskrift "Valintegritet i Sverige" (Solevid & Oscarsson, 2023).

Några sista läsanvisningar är på sin plats innan våra analyser av väljarnas upplevelser, överväganden och partivalsbeslut 2022 kan börja. För att det ska vara lätt att hitta resultat i boken har vi valt att använda en bestämd tågordning för partierna i alla tabeller och figurer. Traditionsenligt har vi använt de svenska väljarna för vägledning och valt en rangordning som överensstämmer med väljarnas egen bild av partiernas vänster-högerpositioner: V-MP-S-C-L-KD-M-SD.

I de regelbundna mätningar som görs av var väljarna uppfattar att partierna står längs vänster-högerskalan – både i Valundersökningarna och i de nationella SOM-undersökningarna – har det sedan 2019 varit tydligt att genomsnittsväljarna placerar Miljöpartiet till vänster om Socialdemokraterna och Sverigedemokraterna till höger om Moderaterna (se även figur 44.1). Vi lutar oss här på analyser som visat att väljarna tenderar att vara mycket samstämmiga i sina uppfattningar om partiernas vänster-högerpositioner (se t ex Oscarsson & Svensson, 2020).

Nu är det hög tid att ta oss tillbaka till september 2022 och försöka återskapa det stämningsläge och de diskussioner som förekom valresultatet och regeringsskiftet. Vi börjar med att beskriva hur valet 2022 slutade och sätta in resultatet i ett historiskt perspektiv.

Bokens huvudfrågeställning är varför 2022 års riksdagsval slutade som det gjorde.

Bokens analyser fokuserar på faktorer som påverkar väljarbeteende på kort sikt, som till exempel utvärderingar av partiernas politik, prestationer och koalitionssignaler, exponering för medialrörelse och kampanjbudskap, partiledaregenskaper och strategiska överväganden.

Variation i partianhängarskap, politisk kunskap och ideologisk identifikation används för att beskriva och analysera väljarnas politiska beteende i samband med valet 2022.

2

Hur valet 2022 slutade

När bläcket torkat på Valmyndighetens beslutsprotokoll från den 17 september 2022 fastställdes valresultatet i riksdagsvalet 2022 till 176 vunna mandat för Liberalerna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna mot 173 mandat för Vänsterpartiet, Miljöpartiet, Socialdemokraterna och Centerpartiet (Dnr VAL-537). Resultatet innebar ett regeringsskifte, det 13:e som följer som en direkt konsekvens efter ett val i Sverige sedan den allmänna rösträttens införande 1921 (se tabell 2.2).⁴

Valresultatet i riksdagsvalet 2022 blev därmed precis så jämnt som samstämmiga opinionsmätningar berättat om före valet (se kapitel 5). Trots att regeringspartiet Socialdemokraterna gick framåt i valet vann mitten-högerpartierna en mycket knapp seger med endast 46 296 röster eller 0,7 procentenheter (se tabell 2.1). Tillsammans fick mitten-högerpartierna 3 212 007 röster mot 3 165 711 röster för mitten-vänsterpartierna. Vid endast två tidigare tillfällen i den svenska valhistorien har vinstmarginalen i kampen om regeringsmakten varit mindre. I valet 1973 blev det så jämnt (3 798 röster) att mandatfördelningen blev helt lika och resulterade i den så berömda lotteririksdagen. Och vid valet 1979 skilde det bara 8 404 röster (Oscarsson, 2016).

Valresultatet 2022 blev totalt sett mycket likt 2018 års riksdagsval med relativt små aggregerade förändringar av de nyformerade partikonstellationernas samlade röststöd. Vänster-mittenpartierna V-MP-S-C fick tillsammans 49,3 procent av rösterna 2018. Motsvarande andel 2022 var 48,7 procent – en tillbakagång med blott 0,6 procentenheter (se Gadd m fl, 2022). Magnituden i denna lilla förskjutning av balanspunkten i svensk politik motsvarar nästan på decimalen vinstmarginalen för mitten-högerpartierna 2022.

Med ännu en ny valframgång, den här gången på plus tre procentenheter, kunde Sverigedemokraterna överta positionen som riksdagens andra största parti med 20,5 procent av rösterna. Sverigedemokraterna är därmed fortfarande det enda parti vi känner till som sedan sitt bildande aldrig har lidit några valförluster i ett nationellt val.

Av de segrande mitten-högerpartierna var det bara Sverigedemokraterna som vann fler väljare 2022. Moderaterna fortsatte sin kraftgång sedan succévalet 2010, backade med sju tiondelar och landade på 19,1 procent. Kristdemokraterna föll ned till 5,3 procent och Liberalerna till 4,6 procent. Givet Liberalernas prekära läge i väljaropinionen under större delen av mandatperioden och givet ett sent

⁴ För att räknas som ett regeringsskifte ska det ha 1) skett i direkt anslutning till ett val 2) gjorts en regeringsombildning där sammansättningen av partier i regeringen förändrats. De regeringsskiften som skett på detta sätt sedan 1921 är: Branting 1921, Branting 1924, Lindman 1928, Hansson 1932, Hansson 1936, Fälldin 1976, Fälldin 1979, Palme 1982, Bildt 1991, Carlsson 1994, Reinfeldt 2006, Löfven 2014 och Kristersson 2022 (se även tabell 2.2). För en lista över samtliga 53 regeringar sedan 1876 (33 stycken sedan 1921), se Sveriges riksdag (2023).

partiledarbyte bara fem månader före valet 2022 uppfattades det som en stor lättnad att partiet klarade fyraprocentsspärren. Vi återkommer till frågan huruvida Liberalerna klarade sig kvar av egen maskin eller med hjälp av stödriöster.

Övriga partier samlade 2022 tillsammans 1,55 procent av rösterna vilket är historiskt relativt lågt och innebär ett tangerat resultat jämfört med 2018. Vi får gå tillbaka till 1960-talet för att hitta ett val då lika få väljare röstat på partier som inte redan äger riksdagsrepresentation (se tabell 2.2). Inget av de övriga partierna 2022 samlade mer än 0,5 procent av rösterna. Bäst gick det för nystartade *Partiet Nyans* som erhöU 28 352 röster (0,44 procent), *Alternativ för Sverige* med 16 646 röster (0,26 procent), *Medborgerlig Samling* med 12 882 röster (0,20 procent) och *Piratpartiet* med 9 135 röster (0,14 procent). *Feministiskt initiativ*, som utmanade starkt i samband med 2014 års val då partiet fick 3,1 procent av rösterna, fick bara 3 157 röster 2022 (0,05 procent).

Tabell 2.1 Valutgången i det svenska riksdagsvalet den 11 september 2022.

	Antal röster 2022	Andel röster 2022	Förändring 2018–2022	Riksdags- mandat 2022	Mandat- förändring 2018–2022
Vänsterpartiet	437 050	6,75	-1,25	24	-4
Socialdemokraterna	1 964 474	30,33	+2,07	107	+7
Miljöpartiet de gröna	329 242	5,08	+0,67	18	+2
Centerpartiet	434 945	6,71	-1,89	24	-7
Liberalerna (tidigare Folkpartiet)	298 542	4,61	-0,88	16	-4
Kristdemokraterna	345 712	5,34	-0,98	19	-3
Moderaterna	1 237 428	19,10	-0,74	68	-2
Sverigedemokraterna	1 330 325	20,54	+3,01	73	+11
Övriga partier	100 252	1,55	+0,40		
Giltiga röster	6 477 970	-	-	-	-
Ogiltiga röster – blanka	62 833	0,96	-0,01	-	-
Ogiltiga röster – inte anmälda partier	1 431	0,02	-0,15	-	-
Ogiltiga röster – övriga	5 567	0,09	-0,04	-	-
Valdeltagande	6 547 801	84,21	-2,97	-	-
Antal röstberättigade	7 775 390	-	-	-	-

Kommentar: Uppgifterna om valresultatet är hämtade från Valmyndighetens hemsida (www.val.se). De finns också i beslutsprotokollet för resultatet Riksdagsvalet 2022 (Dnr VAL-537).

Tidsserierna över aggregerade förändringar i historiska val (se figur 2.1) visar att valet 2022 inte förändrade styrkeförhållandena mellan partierna särskilt mycket. Den aggregerade rörligheten mätt med hjälp av det klassiska *Pedersens index* (Pedersen, 1979) ger ett värde på 5,8 – vilket är klart lägre än sentida val och det lägsta på närmare fyrtio år. Vi behöver backa tillbaka till mandatperioden 1973–1976 för att hitta ett lägre värde för den aggregerade rörligheten (3,0). I historiens ljus liknar utvecklingen av partiernas röststöd 2018–2022 därmed en närmast fastfusen situation. Med tanke på de många omskakande händelser som ägt rum under mandatperioden är stabiliteten anmärkningsvärd. Som vi kommer att kunna visa längre fram i boken finns gott om dramatik under ytan på dessa till synes små förändringar.

Tabell 2.2 Valresultat i svenska riksdagsval 1921–2022 (procent).

År	Valdelt.	V	MP	S	C	FP/L	KD	M	SD	M+		NYD	FI	Övr	Benämning	Regeringsskifte i samband med val	
										C+	C+						
1921	54,2	4,6	- 36,2	11,1	19,1	- 25,8	-	-	-	-	-	-	-	3,2	Demokrati valet	Ja	
1924	53,0	5,1	- 41,1	10,8	16,9	- 26,1	-	-	-	-	-	-	-	0,0	Nedrustningsvalet	Ja	
1928	67,4	6,4	- 37,0	11,2	15,9	- 29,4	-	-	-	-	-	-	-	0,1	Kosackvalet	Ja	
1932	67,6	8,3	- 41,7	14,1	11,7	- 23,5	-	-	-	-	-	-	-	0,7	Krisvalet	Ja	
1936	74,5	7,7	- 45,9	14,3	12,9	- 17,6	-	-	-	-	-	-	-	1,6	Per Albinvalet	Ja	
1940	70,3	4,2	- 53,8	12,0	12,0	- 18,0	-	-	-	-	-	-	-	0,0	Samlingsvalet	Nej	
1944	71,9	10,0	- 46,7	13,6	12,9	- 15,9	-	-	-	-	-	-	-	0,7	Framtidsvalet	Nej	
1948	82,7	6,3	- 46,1	12,4	22,8	- 12,3	-	-	-	-	-	-	-	0,1	Planhushållningsvalet	Nej	
1952	79,1	4,3	- 46,1	10,7	24,4	- 14,4	-	-	-	-	-	-	-	0,1	Grispremievalet	Nej	
1956	79,8	5,0	- 44,6	9,4	23,8	- 17,1	-	-	-	-	-	-	-	0,1	Skattesänkingsvalet	Nej	
1958	77,4	3,4	- 46,2	12,7	18,2	- 19,5	-	-	-	-	-	-	-	0,0	ATP-valet	Nej	
1960	85,9	4,5	- 47,8	13,6	17,5	- 16,5	-	-	-	-	-	-	-	0,1	TV-valet	Nej	
1964	83,9	5,2	- 47,3	13,2	17,0	1,8	13,7	-	1,5	0,3	-	-	-	0,0	Halmhattsvalet	Nej	
1968	89,3	3,0	- 50,1	15,7	14,3	1,5	12,9	-	1,7	0,9	-	-	-	0,0	Erlandervalet	Nej	
1970	88,3	4,8	- 45,3	19,9	16,2	1,8	11,5	-	-	-	-	-	-	0,4	Enkammarvalet	Nej	
1973	90,8	5,3	- 43,6	25,1	9,4	1,8	14,3	-	-	-	-	-	-	0,6	Kungavalet	Nej	
1976	91,8	4,8	- 42,7	24,1	11,1	1,4	15,6	-	-	-	-	-	-	0,4	Maktskiftetsvalet	Ja	
1979	90,7	5,6	- 43,2	18,1	10,6	1,4	20,3	-	-	-	-	-	-	0,8	Villakostnadsvalet	Ja	
1982	91,4	5,6	1,7	45,6	15,5	5,9	1,9	23,6	-	-	-	-	-	0,2	Löntagarfondsvalet	Ja	
1985	89,9	5,4	1,5	44,7	12,4	14,2	-	21,3	-	-	-	-	-	0,5	Westerbergsvalet	Nej	
1988	86,0	5,8	5,5	43,2	11,3	12,2	2,9	18,3	-	-	-	-	-	0,7	Miljövalet	Nej	
1991	86,7	4,5	3,4	37,7	8,5	9,1	7,1	21,9	-	-	-	6,7	-	1,0	Ny Demokrati-valet	Ja	
1994	86,8	6,2	5,0	45,3	7,7	7,2	4,1	22,4	-	-	-	1,2	-	1,1	Marknadsvalet	Ja	
1998	81,4	12,0	4,5	36,4	5,1	4,7	11,7	22,9	0,4	-	-	-	-	2,2	Vård, skola, omsorg-valet	Nej	
2002	80,1	8,4	4,6	39,9	6,2	13,4	9,1	15,3	1,4	-	-	-	-	1,7	Språktestsvalet	Nej	
2006	82,0	5,8	5,2	35,0	7,9	7,5	6,6	26,2	2,9	-	-	-	0,7	2,0	Alliansvalet	Ja	
2010	84,6	5,6	7,3	30,7	6,6	7,0	5,6	30,1	5,7	-	-	-	0,4	1,0	Åttapartivalet	Nej	
2014	85,8	5,7	6,9	31,0	6,1	5,4	4,6	23,3	12,9	-	-	-	-	3,1	1,0	Dödlägesvalet	Ja
2018	87,2	8,0	4,4	28,3	8,6	5,5	6,3	19,8	17,5	-	-	-	0,5	1,1	134-dagarsvalet	Nej	
2022	84,2	6,7	5,0	30,3	6,7	4,6	5,3	19,1	20,5	-	-	-	-	1,5	Energivalet	Ja	

Källa: SCB, Valmyndigheten.

Kommentar: Valen 1921–1968 är val till riksdagens andrakammare. Observera att partiernas procentuella röststöd inte alltid summerar till 100,0 på grund av avrundningar. Observera att Folkpartiets röststöd 2010 i den här tabellen har avrundats nedåt till 7,0 för att partiernas röststöd ska summera till 100,0. Valen 1921–1968 är val till riksdagens andrakammare. Observera att partiernas procentuella röststöd inte alltid summerar till 100,0 på grund av avrundningar. Observera att Folkpartiets röststöd 2010 i den här tabellen har avrundats nedåt till 7,0 för att partiernas röststöd ska summera till 100,0. Partiernas beteckningar: M=Moderata samlingspartiet, tidigare: Högerpartiet, dessförinnan Högerns riksförbund, innan dess allmänna valmansförbundet (inräknat Liberala försvarsvänner); C=Centerpartiet, dessförinnan Bondeförbundet (inräknat Jordbrukarnas Riksförbund); L=Liberalerna tidigare Folkpartiet liberalerna tidigare Liberala och Frisinnade. KD=Kristdemokraterna, tidigare: Kristdemokratiska samhällspartiet, Kristen Demokratisk Samling (KDS); NyD=Ny Demokrati; S=Arbetspartiet-Socialdemokraterna (inräknat vänstersocialister); V=Vänsterpartiet, tidigare: Vänsterpartiet Kommunisterna (VpK), dessförinnan SKP (Sveriges Kommunistiska Parti) (inräknat Socialister); SD=Sverigedemokraterna; FI=Feministiskt Initiativ; Övr=Övriga partier; M+C+FP betecknar Medborgerlig Samling (1966 samlingsrörelser under olika namn, 1968 Samling 68); C+FP betecknar Mellanpartierna (1966 Mittensamverkan, Mellanpartierna eller samverkan mellan C och FP, 1968 och 1970 Mittenpartierna). År 1985 var det valsamverkan – saxad lista i Kalmar län – mellan Centerpartiet och dåvarande Kristen Demokratisk Samling (KDS) nuvarande Kristdemokraterna; KDS fick 2,3 procent av rösterna. Vänstersocialisterna redovisas ibland tillsammans med Socialdemokraterna 1921 men här förts till kategorin övriga partier (3,2 procent). Benämningarna av valen mellan åren 1921–1985 är hämtade från Esaiasson (1990:421). Övriga benämningar är myntade i samråd med Peter Esaiasson. 134-dagarsvalet 2018 har tidigare kallats för Förhandlingsvalet 2018. För att räknas som ett regeringsskifte efter ett val ska skiftet 1) skett i direkt anslutning till ett val 2) inneburit en regeringsombildning där sammansättningen av partierna i regeringen förändrats.

För fullständighetens skull och som en notering i den svenska politiska samtids-historien konstaterar vi att de fyra gamla Allianspartierna (C-L-KD-M) gjorde ett klart sämre val 2022 än 2018 (från 40,3 till 35,8 procent). Och Januariavtalspartierna (S-MP-C-L) erhöll ett helt identiskt valresultat i de båda valen: 46,7 procent!

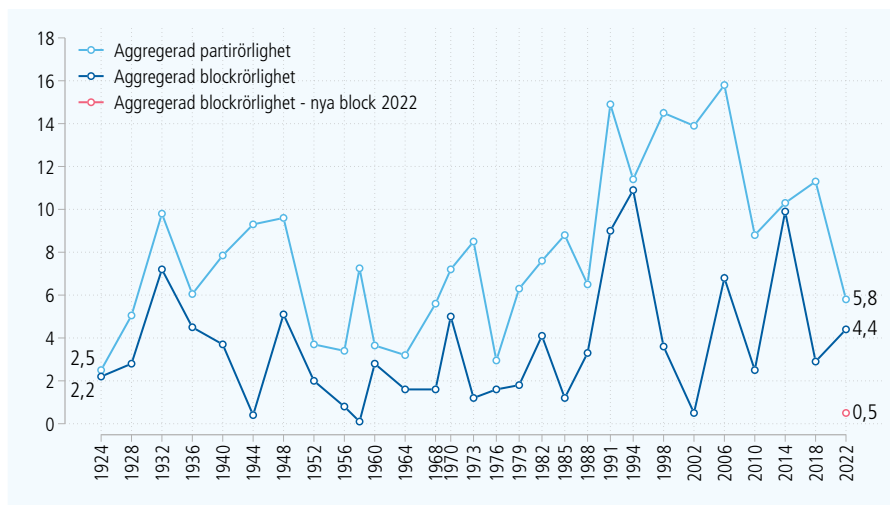
De frusna styrkeförhållandena kan illustreras på ett bra sätt genom att beräkna klassiska mått för aggregerad blockrörlighet (se figur 2.1). Med de ”gamla” partikonstellationerna i svensk politik (V-S-MP vs C-L-KD-M) är den aggregerade blockrörligheten ungefär lika stor som 2018: Skillnaderna i röststöd för de gamla blocken mellan 2018 och 2022 landar på indexvärdet 4,4. Men ser vi till förändringarna av röststyrka med de partikonstellationerna som var aktuella inför 2022 års val (V-S-MP-C vs L-M-KD-SD) har de varit minimala: ett mått för aggregerad blockrörligheten blir bara 0,5! Igen: trots global pandemi, krig i vår omvärld och en turbulent parlamentarisk situation landar valresultatet 2022 i det här avseendet nästan exakt likadant som 2018.

I historiens och omvärldens ljus kan Sverige fortfarande betraktas som ett politiskt system med stor stabilitet om vi ser till aggregerade förändringar av partiernas stöd mellan två på varandra följande val. Tillsammans med länder som Norge och Finland tillhör Sverige de mest elektoralt stabila i Västeuropa under efterkrigstiden (Chiaromonte & Emanuele, 2022). Sverige har ännu inte haft något jordskredsval som till exempel Danmark hade i början av 1970-talet. Förändringarna från ett val till ett annat är ofta blygsamma, särskilt i internationell jämförelse, vilket understryker den anmärkningsvärda stabiliteten i det svenska partisystemet (Ersson 2012).⁵ Uttryckt som antalet mandat var det endast 20 mandat i riksdagen som ”bytte ägare” mellan de åtta riksdagspartier som var inblandade i bytena 2018–2022.

Valdeltagandet i riksdagsvalet 2022 föll tillbaka med tre procentenheter från 87,2 till 84,2 procent. Även om du kan ta del av analyser av demobilisering i avsnitten om väljarrörlighet kommer vi inte i den här boken genomföra några fördjupade studie av orsakerna till det fallande valdeltagandet i Sverige. Valdeltagandet i olika väljargrupper kan numera följas med stor precision genom Statistikmyndigheten SCBs analyser av det totalräknade valdeltagandet (SCB, 2023).

⁵ Valet 2022 bjöd således inte på några historiskt stora fram- eller tillbakagångar för något av partierna. De största förändringarna från ett val till ett annat har dock inträffat relativt nyligen. Nummer ett är Moderaternas framgångar i 2006 års val med +10,9 procentenheter. Socialdemokraternas tillbakagång mellan 1994 och 1998 års val är nummer två (-8,9) och nummer tre är Folkpartiets väljarvinster mellan 1998 och 2002 (+8,7). Moderaternas väljarförlust 2014 (-6,7) och Sverigedemokraternas väljarvinster 2014 (+7,2) kvalar in på 11:e respektive 9:e plats i svensk valhistoria. En analys av historiens största vinster och förluster i förhållande till partiets storlek visar att de tre största segrarna alla har handlat om situationer där ett parti nästan tredubblat sitt eget väljarstöd jämfört med det senaste valet: Svenska Kommunistpartiet (SKPs) framryckning mellan 1940 och 1944 års val (+294 procent), Kristdemokraternas framgångar mellan 1994 och 1998 (+288 procent) och Folkpartiets framgång 1982–1985 (+285 procent). Historiens största väljartapp står Ny Demokrati för 1994 (behöll bara 18 procent av sitt väljarstöd från 1991), SKP:s tillbakagång 1936–1940 (45 procent) och FP:s kräftgång 2002–2006 (56 procent). Inga rörelser 2018–2022 kvalar in på dessa topplistor.

Figur 2.1 Aggregerad förändring av partiernas röststöd 1924–2022 (Pedersens index) samt aggregerad blockrörlighet.

Källa: Valmyndigheten, SCB

Kommentar: Resultaten bygger på bearbetningar av officiell valstatistik (se tabell 2.2). Den övre linjen visar den aggregerade förändringen av partiernas röststöd (Pedersens index) som beräknas som de summerade absoluta förändringarna (i procentenheter) av partiernas röststöd mellan två på varandra följande val dividerat med två. Pedersens index är beräknat för sex kategorier 1924–1960, nio kategorier 1964, sju kategorier 1968–1985, åtta kategorier 1988–1991, nio kategorier 1994, åtta kategorier 1998, nio kategorier 2002–2010, tio kategorier 2010–2018, samt nio kategorier 2022. Måttet för aggregerad förändring mellan två val utvecklades av Mogens Pedersen under 1970-talet (Pedersen 1979). Den undre linjen gäller blockrörlighet (BR) och beräknas på motsvarande sätt men för bara tre kategorier: Partier till vänster (SKP/Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet 1988-), partier till höger (Högerpartiet/Moderaterna, Folkpartiet, Bondeförbundet/Centerpartiet och KDS/Kristdemokraterna) samt gruppen övriga partier (t ex Sverigedemokraterna och Feministiskt initiativ). För ett liknande tillvägagångssätt, se (Bartolino & Mair 1990). Figuren visar två punkter för 2022, en baserad på de tidigare kategorierna och en baserad på de nya blocken för 2022: partier till vänster (Vänsterpartiet, Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Centerpartiet) och partier till höger (Liberalerna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna).

Den stora nyheten i svensk valadministration 2022 blev en storskalig introduktion av särskilda avskärmingar av valsedlarna i syfte att stärka valhemligheten. Det nya systemet orsakade dock längre köer än vanligt i vissa valdistrikt och enligt data från Valmyndighetens uppföljningsenkät till kommunernas valnämnder var längre köer mer vanligt förekommande i Syd- och Mellansverige (Cederholm Lager, Oscarsson & Solevid, 2023). Tidigare publicerade resultat från Valundersökningen 2022 visar att långa köer var den relativt sett mest vanliga negativa erfarenheten som väljarna hade av besöket i vallokalen. Det ska dock påpekas att väljarnas samlade erfarenheter av vallokalsbesöket, exempelvis hur lätt det var att hitta, att röstmottagarna höll god ordning, att man kunde rösta utan att andra kunde se och att andra väljare inte uppträdde störande, var mycket positiva. På en rak fråga om hur lång tid besöket i vallokalen tog visar våra resultat att den genomsnittliga kötiden var 15 minuter, men att spridningen var förhållandevis stor. Tio procent av de svarande i Valundersökningen uppger att deras besök i vallokalen tog 31 minuter eller längre (se Solevid, Oscarsson & Cederholm Lager, 2023).

Minskningen i valdeltagande på tre procentenheter kan dock bara till en viss del tillskrivas köproblematiken. Axel Cronert och Marcus Österman visar i sin studie baserat på data om stängningstider i samtliga valdistrikt i de 20 största kommunerna att ködrabbade distrikt uppvisade cirka en procentenhets större minskning i valdeltagande jämfört med icke-ködrabbade distrikt. Ytterligare analyser, på kommunnivå, visar att köer sannolikt bara stått för 0,25 procentenheter av den totala nedgången i valdeltagande på tre procentenheter (Cronert & Österman, 2023).

Det finns i dagsläget inget komplett svar på frågan vad som orsakade nedgången i valdeltagandet. En av de viktigaste faktorerna som brukar förknippas med ett stabilt eller ökande valdeltagande var uppfyllt: även 2022 års val blev ett spännande och jämnt val mellan två tydliga regeringsalternativ (jfr Franklin, 2004). SCBs analyser av det totalräknade valdeltagandet visar dock att valdeltagandet sjönk mer i socioekonomiskt svaga grupper. En av de största skillnaderna i valdeltagande i Riksdagsvalet är den mellan inrikes och utrikesfödda svenska medborgare. I valet 2022 var skillnaden i valdeltagande mellan dessa två grupper också den högsta någonsin, 22 procentenheter. Valdeltagandet mellan 2018 och 2022 minskade således mer bland utrikesfödda (från 74 till 69 procent) än bland svenskfödda medborgare (från 90 till 89 procent) (SCB, 2023). Vidare visar SCBs analyser att valdeltagandet är lägre bland väljare som varit svenska medborgare relativt sett en kortare tid respektive bland utrikes födda väljare med kortare folkbokföringstid i Sverige. Eftersom andelen utrikes födda samtidigt också utgjorde en större andel av de röstberättigade väljarna i riksdagsvalet är en rimlig slutsats, baserat på den offentliga statistiken, att väljarkårens förändrade demografiska sammansättning mellan valen 2018 och 2022 är en viktig delförklaring till nedgången i valdeltagande.

Mitten-högerpartierna besegrade mitten-vänsterpartierna med 46 296 röster (0,7 procentenheter).

Regeringsskiftet 2022 var det 13:e i Sverige efter ett val sedan den allmänna rösträttens införande 1921.

Den aggregerade rörligheten – förändringar i partiers röststyrka mellan två val – var den lägsta sedan valet 1976.

Valdeltagandet sjönk med tre procentenheter men minskningen berodde mer på demografiska förändringar av väljarkåren än köproblematik till följd av införandet av nya avskärmingar av valsedlar.

3

Valundersökningen 2022

Valforskningsprogrammets studier av val och väljarbeteende har alltid kunnat byggas upp kring ambitiösa och omfattande datainsamlingar, främst frågeundersökningar med väljare. I den här boken använder vi oss av data från många olika källor för att ge en bakgrund till valet, beskriva hur väljarna upplevde medievalrörelsen och valkampanjen och för att analysera hur de svenska väljarna bar sig åt för att komma fram till ett röstningsbeslut. Hit hör till exempel valstatistik, publicerade mätningar från olika opinionsinstitut, nationella undersökningar från SOM-institutet, publikmätningar från MMS, sökningar i mediearkivet Retriever och offentlig statistik om energipriser.

Vår viktigaste datakälla är dock förstas Valundersökningen 2022. Studien är den 30:e nationella valundersökningen i Sverige sedan det göteborgska Valforskningsprogrammet inledde väljarstudier under 1950-talet. Fram till 2014 genomfördes undersökningarna som en kombination av besöks- och telefonintervjuer. Sedan 2014 genomförs studien med en mix av postala enkäter och webbenkäter. I Valundersökningen 2022 var det ungefär 30 procent av de svarande som valde att svara på webben. Det stora urvalet på 30 000 personer hämtades från registret för totalbefolkningen RTB och är representativt för den till riksdagsvalet röstberättigade befolkningen boende i Sverige, det vill säga svenska medborgare äldre än 18 år. Bruttosvarsfrekvensen varierar mellan 36–47 procent i undersökningens olika delar (Karlsson & Cederholm Lager, 2023). För Valundersökningen 2022 användes totalt sju olika frågeformulär som tillsammans omfattar 92 sidor med enkätfrågor (!): två förvalseditioner, två eftervalseditioner, en uppföljningsenkät, en edition med länderjämförande frågor samt en minienkät som användes i slutet av fältperioden. Förvalsundersökningen gick i fält redan den 8 augusti och stängde på valdagen den 11 september. Eftervalsundersökningen gick i fält dagen efter valet den 12 september och fältarbetet avslutades den 25 november.

Fyra faktorer gör de svenska Valundersökningarna unika i förhållande till väljarstudier i de flesta andra länder. 1) Vi använder sedan valet 1973 rullande mellanvalspaneler som gör det möjligt att följa samma väljare mellan två val. 2) Vi har en kampanjpanel bestående av en förvalsstudie och en uppföljningsstudie efter valet som gör det möjligt att följa samma väljare före och efter valet. Förvalseditionerna i Valundersökningarna kan användas för att lösa en del av de problem som gängse renodlade eftervalsundersökningar lider av: Eftersom väljarbedömningar och överväganden ofta tenderar att ändras, ibland till och med dramatiskt, när valutgången blivit känd, är det vanskligt att dra slutsatser om orsak-verkan när alla data är insamlade vid samma tidpunkt och i efterhand. 3) Sedan 1956 har vi kontrollerat urvalets valdeltagande mot offentliga röstlängder vilket validerar de viktiga utfallsvariablerna som valdeltagande och partival. 4) Vi hämtar in allt fler kompletterande bakgrundsuppgifter från befolkningsregister för att kunna ha

kortare enkäter och därmed lätta svarsbördan för respondenterna, bredda analyserna och för att kunna vikta och kalibrera resultaten. Sammantaget är den långa serien av svenska valundersökningarna ett av de bästa datamaterialen i världen för studier av politiskt beteende i samband med val. Datamaterialet görs tillgängligt för forskning och utbildning via Svensk Nationell Datatjänst (www.snd.gu.se) så snart det är möjligt med hänsyn till gällande lagstiftning.

I den här boken förekommer flitigt hänvisningar till olika delkomponenter av Valundersökningen 2022 (se figur 3.1). Analyserna som fokuserar på rörelser under mandatperioden använder sig av valundersökningarnas rullande *mellanvals-panel* där hälften av de som ingick i urvalet 2018 kontaktades igen 2022. De urval som ingår i inkommande eller utgående paneler randomiseras i två grupper som får antingen förvalsenkäten (etapp A) eller eftervalsenkäten (etapp B). Analyser som fokuserar på korttidsförändringar under valrörelsen använder sig av valundersökningarnas *kampanjpanel* där alla som besvarade förvalsenkäten före den 11 september (etapp A) fick en uppföljningsenkät efter valet. En särskild eftervalsenkät (etapp C) rymmer de frågeinstrument som ingår i det länderjämförande datainsamlingsprojektet The Comparative Study of Electoral Systems (CSES).

Vi vill gärna göra läsarna uppmärksamma på att det statistiska underlaget för analyserna i boken beror på vilka frågeinstrument som ingått i de olika enkäterna. Vissa nyckelfrågor ställs i samtliga delundersökningar och då kan antalet svarspersoner som analyserna vilar på landa på drygt tiotusen. Andra frågor kan ha ställts i enbart en enskild edition av valundersökningen och då kan antalet svarande vara nedåt 2 000. Detaljer om antalet svarande och internbortfall på enskilda frågor finns nedtecknat i tabell- och figurkommentarer.

Figur 3.1 En schematisk bild över komponenter i Valundersökningen 2022.

Kommentar: En starkt förkortad enkät – här kallad en minienkät – erbjöds de som ingick i etapp A och B vid den sista påminnelsen i slutet av fältperioden. Totalt användes sju olika enkäter i Valundersökningen 2022: två förvalsenkäter (etapp A), en uppföljningsenkät, tre eftervalsenkäter (etapp B och C) samt en minienkät.

Metodologin bakom att genomföra storskaliga samhällsvetenskapliga frågeundersökningar befinner sig under ständig utveckling. I Valundersökningen 2022 intro-

ducerade vi flera nyheter i syfte att effektivisera datainsamlingen, bibehålla jämförbarheten och stärka datakvaliteten. De i urvalet som anslutit sig till en digital brevlåda (som t ex *Kivra* eller *Min myndighetspost*) – hela 66 procent! – fick inbjudningar, information och påminnelser skickat till sig i digital form. För huvudutskicken med enkät, svarskuvert, information om undersökningen och inloggningsuppgifter användes dock postala utskick till alla.

Incitament – det vill säga att svarspersonerna får en liten belöning eller present som tack – är viktiga för att försöka höja utvalda personers motivation att delta i en frågeundersökning. På basis av resultat från omfattande fältexperiment genom åren har vi en god bild av vilka typer av incitament som fungerar för att höja svarsfrekvenserna i den här typen av samhällsundersökningar. Huvuddelen av Valundersökningen (etapp A och B) genomfördes med endast ett ovillkorat incitament som medföljde huvudutskicket (penna). I delar av etapp C fick pennan sällskap av en godisbit. I etapp C användes också ett villkorat incitament: De som svarade fick en Trisslott som tack för hjälpen.

Olika erbjudanden till särskilt upptagna respondenter att svara på en förkortad version av Valundersökningens besöksintervju har använts sedan 1979. I den nya postal-webbmiljön lät vi den förkortade intervjun motsvaras av en *minienkät* med bara fem frågor som skickades ut tillsammans med den allra sista påminnelsen till de respondenter som ännu inte svarat. Minienkäten kunde endast fyllas i digitalt via en webbenkät. De fem frågorna handlade om partival 2022 och 2018, intresse för politik, förtroende för politiker och ideologisk vänster-högerplacering.

Svarsfrekvenserna i frågeundersökningar riktade till medborgare har minskat dramatiskt över tid sedan valundersökningarna inleddes på 1950-talet. I den första valundersökningen 1956 var svarsfrekvensen hela 95 procent. Den bekymmersamma nivån på bortfallet föranledde pionjärerna Jörgen Westerståhl och Bo Särilvik att genomföra omfattande och ambitiösa bortfallsanalyser (Westerståhl & Särilvik, 1957). Sedan dess har bortfallet i samhällsvetenskapliga undersökningar ökat. Sverige och valundersökningarna var länge förskonade från de dramatiskt fallande svarsfrekvenser som noterades i andra länder. Ända fram till 2010 var svarsfrekvenserna i valundersökningarna sjuttio procent eller högre.

Sedan 2010 har även valundersökningarna drabbats av fallande svarsfrekvenser. Vid de senaste undersökningarna 2018 och 2022 har bruttosvarsfrekvensen fallit en bit under 50 procent. Precis som i liknande undersökningar som bygger på befolkningsurval är det yngre och utlandsfödda som tillhör de mest svårnådda grupperna. Kontaktgraden – andelen personer i urvalet som man framgångsrikt lyckas kontakta med en förfrågan om deltagande – har minskat avsevärt bara under det senaste decenniet. Ett illustrativt exempel är att andelen i ett slumpmässigt befolkningsurval som SOM-institutet haft någon slags kontakt med under omkring 100 dagars fältperiod minskat från 82 till 57 procent mellan 2010 och 2020 (Falk, Sandelin & Weissenbilder, 2021). Bortfallsanalyser för valundersökningarna ger mycket likartade resultat som SOM-institutet finner i sina metodstudier (se Bergquist, Falk & Weissenbilder, 2023).

Bruttosvarsfrekvensen – det vill säga antalet svarande i relation till antalet i det ursprungliga befolkningsurvalet – för Valundersökningen 2022 var i genomsnitt 41,1 procent. Bakom detta genomsnitt döljer sig att olika delkomponenter av studien hade olika hög svarsfrekvens: Etapp A 36,2 procent, etapp B 38,2 procent

och etapp C 47,4 procent. Skillnaden mellan etapp A och etapp B beror i huvudsak på fältperiodernas olika längd (förvalsundersökningen hade en naturlig brytpunkt vid valdagen den 11 september). För Etapp C användes villkorade incitament och en något längre fältperiod än för etapp B.

Nettosvarsfrekvensen beräknas genom att ta hänsyn till naturligt bortfall, det vill säga räkna bort personer i urvalet som var förhindrade att delta i undersökningen på grund av fysiska eller psykiska skäl, att de är avlidna, har flyttat utomlands, saknar adress eller inte talar svenska. Med detta sätt att räkna (AAPOR6) varierar valundersökningarnas nettosvarsfrekvens mellan de olika etapperna på följande sätt: Etapp A 36,7 procent, Etapp B 39,0 procent och Etapp C 48,9 procent. Värt att notera är att trots nästan tio procentenheters skillnad i svarsfrekvens är fördelningen av partivalsvariabeln i Etapp B och etapp C identisk ($\chi^2=,63$). När det gäller precision på den huvudsakliga beroende variabeln partival spelar det alltså ingen roll att det skiljer tio procentenheter i svarsfrekvens.

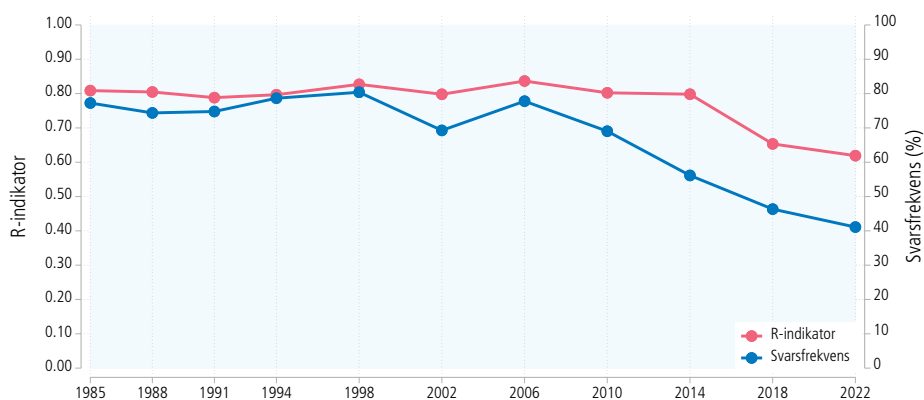
Många analyser i boken tar till vara de unika panelkomponenterna i valundersökningarna. Då är uppgifter om så kallad paneldödlighet viktig. Av dem som valts ut att delta i valundersökningarna *mellanvalspanel* 2018–2022 var det 28 procent som med fyra års mellanrum medverkade i båda undersökningarna. För *kampanjpanelen* är paneldödligheten lägre: Av dem som svarade på etapp A i Valundersökningen 2022 var det 74 procent som också fyllde i eftervalsenkäten efter valet.

Det finns många felkällor i frågeundersökningar (se t ex Biemer (2010) för en introduktion till ramverket *Total Survey Error*), varav de potentiellt mest problematiska ofta är kopplade till sättet att ställa frågor eller hur skalor och svarsalternativ är utformade eller hur data analyseras. Bortfall hör numera till de problem som både är mest överhängande och växande. Svarsfrekvens är dock inte något universellt mått på datakvalitet. Effekterna av ett bortfall kan vara mycket små för vissa typer av skattningar men desto större för andra typer av skattningar. Ett samlande mått på hur representativa de svarande är för den population som undersöks, och som vi tycker borde användas mer som kvalitetsmått, är den så kallade representativitetsindikatorn (R). För att kunna beräkna R-indikator för en studie behöver man ha tillgång till uppgifter för hela urvalet, alltså både de som svarat och de som inte gjort det. I det här fallet (se figur 3.2) har vi beräknat R-indikatorn för Valundersökningarna 1985–2022 med hjälp av en logistisk regression där förklaringsvariablerna kön, födelseår, inkomst och valdeltagande använts för att predicera sannolikhet att svara på undersökningen. I en studie med maximal representativitet är det helt slumpmässigt vem som svarar eller inte och då beräknas R-indikatorn till 1. Ju större avvikelser vad gäller sammansättningen av de svarande och de icke-svarande, desto lägre R-indikator.

Graden av representativitet i valundersökningarna har aldrig varit perfekt trots historiskt mycket höga svarsfrekvenser. Den demografiska profilen för de grupper som inte går att nå eller inte vill svara har tvärtom varit mycket stabil över tid, med en R-indikator omkring .80 under perioden 1985–2014. Valundersökningen 2014 hade klart lägre svarsfrekvens än tidigare studier men representativiteten bland de svarande upprätthölls ändå. Det var först vid bytet av datainsamlingsmetoder från besöksintervjuer till postala-webbundersökningar som även R-indikatorn började falla och ligger vid de två senaste undersökningarna på en klart lägre nivå, strax över .60.

Förutom den klassiska bortfallsproblematiken med yngre och svagt integrerade utrikes födda finns en allt starkare tendens att personer som inte är så intresserade av politik eller som inte röstar i riksdagsvalet väljer bort deltagande i Valundersökningarna. Bland de svarande i Valundersökningen 2022 var det hela 96,3 procent som röstade i riksdagsvalet 2022, enligt de offentliga röstlängder vi kontrollerar mot. Förr fanns det fler politiskt ointresserade och icke-röstare som deltog i valundersökningarna. Idag är dessa grupper så små att det är en stor utmaning att undersöka dem exempelvis i studier av icke-röstares egna motiveringar till varför de inte deltar eller i studier av politiskt alienerade grupper.

Figur 3.2 Svarsfrekvenser och representativitet i de svenska Valundersökningarna 1985–2022 (andel och R-indikator)

Källa: Valforskningsprogrammet.

Kommentar: Svarsfrekvenserna är bruttosvarsfrekvenser för Valundersökningarna rapporterade i enlighet med organisationen AAPORs-standard AAPOR1 (AAPOR, 2015). R-indikator visar graden av representativitet bland de svarande och beräkningarna är baserade på kön, födelseår, inkomstnivå samt valdeltagande i riksdagsvalet. Nettosvarsfrekvensen för tidigare Valundersökningar har varit 1956: 95 procent, 1960: 92 procent, 1964: 92 procent, 1968: 88 procent, 1970: 85 procent, 1973: 82 procent, 1976: 74 procent, 1979: 81 procent och 1982: 82 procent (se Karlsson & Cederholm Lager, 2023).

Ett ytterligare mått på övergripande datakvalitet handlar om träffsäkerhet. Träffsäkerheten i valundersökningarna har under lång tid varit mycket tillfredsställande när det gäller den viktigaste beroende variabeln: partival. Medelfelet per parti, som är ett vanligt mått på träffsäkerhet, har totalt sett varierat mellan 0,3 och 2,1 under perioden 1956–2022 (Karlsson & Cederholm Lager, 2023). Under perioden 1970 fram till Millenieskiftet var träffsäkerheten så pass bra, oftast lägre än 1,0 i medelfel, att ansvariga forskare därför inte såg någon större anledning att ägna sig åt viktningar: fördelningen av partivalsvariabeln bland de svarande låg tillräckligt nära de faktiska valresultaten.

Men med den allt större gruppen SD-väljares kroniska underrepresentation bland de svarande även i valundersökningen har behovet av att justera marginalfördelningarna efter valresultaten vuxit. De vikter som används i våra restaurerade dataserier (se tabell 3.1) har för Sverigedemokraternas del legat påfallande stabilt omkring 1,4 i valen 2006–2022. Det betyder att en svarande SD-väljare behöver

vägas upp med 1,4 för att andelen SD-väljare bland samtliga svarande ska likna valresultatet. En komma fyra tycks vara ett slags konstant i sammanhanget. Även i SVTs vallokalsundersökningar ligger SDs vikter nära denna nivå (Holmberg m fl, 2023). Och vill man vikta upp de nationella SOM-undersökningarnas resultat för partival från valhöstarna så att de liknar valresultatet har det behövts en vikt mellan 1,35 och 1,45 under perioden 2010–2022. Oavsett om Sverigedemokraterna varit ett litet eller stort parti har ungefär samma viktningskvot varit nödvändig. De vikter som presenteras i tabell 3.1 gäller valundersökningarna men är bra riktmärken för hur över- eller underrepresenterade olika partiers väljare har varit i liknande studier under samma period.

Tabell 3.1 Vikter för partival i Valundersökningarna 1956–2022.

Undersökningsår	Parti										
	V	S	C	FP/L	M	KD	MP	SD	FI	NyD	Ovr
1956	3.32	0.91	1.08	0.91	1.15	–	–	–	–	–	–
1960	2.26	0.92	0.89	1.06	1.16	–	–	–	–	–	1.25
1964	1.88	0.92	0.89	1.01	1.25	1.06	–	–	–	–	1.17
1968	1.97	0.91	0.90	1.06	1.22	1.01	–	–	–	–	4.33
1970	1.24	0.92	0.89	1.14	1.30	1.26	–	–	–	–	1.85
1973	1.23	0.94	0.96	1.15	1.14	0.89	–	–	–	–	4.44
1976	1.18	0.93	1.03	0.94	1.15	0.99	–	–	–	–	9.62
1979	1.05	0.96	1.09	0.96	1.02	0.87	–	–	–	–	1.90
1982	1.12	0.98	1.05	0.98	1.01	0.78	0.93	–	–	–	1.32
1985	1.05	1.02	0.96	0.86	1.07	–	0.87	–	–	–	4.33
1988	1.08	0.95	0.97	1.04	1.11	1.01	0.91	–	–	–	1.84
1991	1.28	0.99	0.97	0.99	1.01	0.95	0.95	–	–	0.94	1.39
1994	0.94	0.98	0.91	0.92	1.10	1.00	0.96	–	–	1.16	2.25
1998	1.05	0.97	0.98	0.95	0.99	1.07	1.03	–	–	–	0.97
2002	0.98	1.03	1.06	0.83	1.12	0.99	0.71	–	–	–	1.15
2006	1.06	1.00	1.00	1.01	0.99	0.92	0.88	1.38	0.87	–	1.50
2010	1.09	0.98	0.98	0.94	0.98	1.09	0.82	1.61	0.82	–	3.10
2014	0.85	1.00	0.90	0.93	1.03	0.93	0.79	1.38	0.87	–	1.35
2018	0.91	0.95	0.90	0.80	1.04	0.98	0.82	1.36	1.04	–	1.27
2022	1.04	0.89	0.86	0.81	1.05	0.95	0.72	1.44	–	–	1.81

Källa: Valforskningsprogrammet.

Kommentar: Vikterna för partival i riksdagsvalet gäller för hela fördelningen och alla svarande. I en del korstabeller och flervariabelanalyser i boken tas särskilda vikter fram för att kompensera för internbortfall. Partival är röstlängdskontrollerat för valdeltagande. Vikter som är större än 1 indikerar att vi har lägre andel svarande som röstat på partiet än vad de officiella valresultaten visar. Vikter som är mindre än 1 indikerar att vi har högre andel svarande som röstat på partiet än vad de officiella valresultaten visar.

För vissa analyser i den här boken har vi valt att vikta data från valundersökningarna mot de officiella valresultaten. Om vikter har använts framgår det i så fall alltid av information i tabell- och figurkommentarer. Viktning mot valresultat spelar oftast inte särskilt stor roll för punktskattningar och aldrig för våra huvudslutsatser. För analyser över tid har vi tyckt att det är viktigt att ta hänsyn till de skevheter som uppstått främst på grund av SD-väljarnas underrepresentation. Det samma gäller för analyser av fenomen där vi ser att skattningar för hela väljarkåren påverkas av att Sverigedemokraterna numera är ett stort parti. Många av de faktorer som styr benägenheten att rösta på SD är också viktiga för att förklara varför vissa väljargrupper inte vill vara med i valundersökningarna, som till exempel intresse, kunskap, utbildningsnivå och graden av politiskt förtroende.

I den här boken har vi inte använt oss av demografiska viktningar efter exem-

pelvis egenskaper som kön, ålder, bostadsort, utbildning eller inkomst. Demografiska vikter betraktas ibland som mer statistiskt renlärigt än att mekaniskt rikta upp utfallsvariabeln partival, särskilt i analyser där partival inte är inblandat. I praktiken är det dock inte säkert att exempelvis en åldersvikt förbättrar representativiteten eller gör att vi kommer närmare ett sant populationsvärde. Viktning är inget universellt botemedel. Vikter kan göra mer skada än nytta om vi exempelvis kraftigt viktat upp de unga människor som deltar i undersökningen och låter dem utan vidare representera unga människor som inte deltagit.

Allt valundersökningarna inte perfekt speglar den röstberättigade befolkningen är en insikt som är viktig att internalisera i de analyser som genomförs i boken. Det är viktigt att tolkningar av förändringar över tid eller skillnader mellan grupper tar höjd för de osäkerheter som finns till följd av att vi inte lyckas nå unga och utrikesfödda i den utsträckning som vi skulle önska. Till sist vill vi påminna läsaren om att nästan alla tal du ser i boken är skattningar. Alla skattningar som bygger på slumpmässigt urval, och därmed på statistisk teori, har felmarginaler. Tabell 3.3 nedan visar vilka felmarginaler som gäller för olika procentskattningar vid olika storlekar på grupperna. Ju mindre grupp, desto större felmarginal, och detta gäller särskilt för skattningar runt 50 procent.

Tabell 3.2 Lathund för procentskattningar vid olika gruppstorlekar (felmarginaler och procentenheter, 95 procents signifikansnivå)

Skattning	Gruppstorlek						
	50	100	200	400	800	1 000	2 000
50 procent	±13,9	±9,8	±6,9	±4,9	±3,5	±3,1	±2,2
30 procent	±12,7	±9,0	±6,4	±4,5	±3,2	±2,8	±2,0
10 procent	±8,3	±5,9	±4,2	±2,9	±2,1	±1,9	±1,3
6 procent	±6,6	±4,7	±3,3	±2,3	±1,6	±1,5	±1,0
4 procent	±5,4	±3,8	±2,7	±1,9	±1,4	±1,2	±0,9
2 procent	±3,9	±2,7	±1,9	±1,4	±1,0	±0,9	±0,6

Kommentar: Tabellen visar hur stora felmarginalerna är för olika procentskattningar och gruppstorlekar. Nittiofem procents signifikansnivå innebär att vi kan förvänta oss att procenttalet för hela populationen befinner sig inom konfidensintervallet i 95 fall av 100 i en tänkt situation med många upprepade mätningar. Att vara medveten om felmarginalen gör att vi lättare undviker att dra slutsatser om förändringar eller gruppskillnader som enbart beror på slumpen.

Vi behöver också påminna om att alla slags beräkningar av felmarginaler bygger på ett ofta outtalat antagande om att bortfallet i en undersökning är helt slumpmässigt fördelat – ett antagande som vi vet säkert inte är sant. Även efter viktning tar våra beräkningar av konfidensintervall bara hänsyn till fel som är associerade med själva urvalsdragningen. Vi tar inte alls hänsyn till skevheter som beror på att vissa grupper har en större benägenhet att inte delta i frågeundersökningar. Konventionen inom forskningen är att ändå trots allt använda sedvanliga statistiska signifikanstest som ett disciplinerande verktyg för att hjälpa oss att skilja signaler från brus.

Valundersökningen 2022 är den 30:e nationella frågeundersökningen med väljare i samband med val som genomförs i Sverige

Valundersökningarnas inbyggda mellanvals- och valrörelsepaneler möjliggör noggranna analyser av väljarrörlighet

Mer än 60 000 röstberättigade medborgare har deltagit i de svenska Valundersökningarna sedan 1956. De äldsta åldersgrupperna i materialet föddes på 1870-talet.

Nettosvarsfrekvensen för de olika delkomponenterna i Valundersökningen 2022 varierar mellan 37 och 49 procent.

UPPTAKTEN

4

Mandatperioden 2018–2022

För att kunna förstå vad som hände i samband med 2022 års val behöver vi sätta in valet i en samtidshistorisk och politisk kontext. Trådarna kan förstås dras tillbaka hur långt som helst om man så önskar. Väljarnas val av parti sker inte i ett vakuum. Politiskt beteende har starka inslag av historia, minne och vana. I det här kapitlet koncentrerar vi oss i första hand på den dramatiska mandatperiod som föregick valet 2022. Och den dramatiken ska visa sig räcka långt.

Mandatperioden 2018–2022 blev en krisernas mandatperiod. Den inleddes med en *parlamentarisk kris* direkt efter valet 2018. En 134 dagar rekordlång regeringsbildningsprocess slutade så småningom i ett koalitionsavtal, kallat Januariavtalet, mellan fyra partier: Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Centerpartiet och Liberalerna. På basis av avtalet kunde en minoritetsregering bestående av Socialdemokraterna och Miljöpartiet bildas i januari 2019 (Löfven II) (Teorell m fl, 2020; Bjereld, Garne & Hinnfors, 2022).

Januariavtalet var en sexton sidor lång skriftlig överenskommelse med 73 punkter över 11 politikområden. Avtalet blev en lösning på den långvariga parlamentariska krisen efter valet 2018, men byggde också in spänningar. Trots att Vänsterpartiet räknades in i det parlamentariska underlaget tilläts inte V, enligt skrivningarna i avtalet, att ha något direktinflytande på den förda regeringspolitiken.⁶ Januariavtalets konstruktion bäddade således för parlamentariska kriser längre fram. Vid två tillfällen förlorade minoritetsregeringen budgetomröstningar och fick regera på oppositionens budget. I samband med den så kallade *Midsommarkrisen*⁷ 2021 föll statsminister Stefan Löfven i en misstroendeomröstning efter att Vänsterpartiet gjort gemensam sak med högeroppositionen. Även om Löfven kunde återkomma som statsminister bara någon vecka senare innebar Midsommarkrisen slutet för Januariavtalet. Liberalernas partiledare Nyamko Sabuni annonserade att partiet nu skulle verka för en borgerlig regering, vilket tolkades som att partiet hade ”bytt sida” i svensk politik.

⁶ På första sidan i Januariavtalet – eller som dokumentets rubrik lyder ”Utkast till sakpolitisk överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna” – beskrivs överenskommelsens grundläggande konstruktion: ”I de sakfrågor som omfattas av överenskommelsen kommer Centerpartiet och Liberalerna fullt ut medverka i beredningsprocesser både av utredningsdirektiv, propositioner till riksdagen, förordningsändringar som följer av ny lagstiftning samt i förekommande fall också uppdrag eller regleringsbrev till myndigheter. Det innebär också att de ingående partierna i de sakfrågor som dokumentet omfattar inte ensidigt samverkar med andra partier i riksdagen. Denna överenskommelse innebär att Vänsterpartiet inte kommer att ha inflytande över den politiska inriktningen i Sverige under den kommande mandatperioden.” (Januariavtalet 2019).

⁷ Den minnesgode noterar att Midsommarkrisen 2021 är återanvänt och var inte den första Midsommarkrisen i svensk politisk historia. Även de svåra dilemman som omgärdade Nazitysklands krav till den svenska regeringen att få förflytta 15 000 tyska soldater genom Sverige, från Oslo till norra Finland, inträffade också i midsommartid 1941.

Den 22 augusti 2021 annonserade Stefan Löfven sin avgång som partiordförande. Under den följande hösten blev det efterhand uppenbart att det var Magdalena Andersson som skulle efterträda Löfven som partiledare för Socialdemokraterna, även om det formella beslutet att välja Andersson fattades först den 4 november. En ny statsminister kräver dock en ny statsministeromröstning i riksdagen.

Den så kallade *Superonsdagen* den 25 november går till historien eftersom Sveriges första kvinnliga statsminister tvingades avgå bara några timmar efter hon valts. Redan vid statsministeromröstningen klockan 10:00 hade det blivit känt att Centerpartiet inte tänkte stödja den nyvalda regeringens budget i budgetomröstningen som skulle hållas samma eftermiddag. Anderssons svar var att hon ändå var beredd att regera på oppositionens budget. När oppositionspartierna M-KD-SDs gemensamma budgetförslag vinner budgetomröstningen meddelar Miljöpartiet att de omedelbart lämnar regeringen eftersom de inte anser sig kunna regera på en budget som innebär sänkt skatt på bensin. Andersson valde då att avgå som statsminister. Redan dagen efter återkom talmannen med besked om ny statsministeromröstning följande måndag, den 29 november. Riksdagen tolererade ännu en gång Magdalena Andersson som statsminister – med en rösts marginal – och hon blev formellt regeringschef vid en skifteskonsej den 30 november 2021. Det stod då klart att under de sista tio månaderna av mandatperioden 2018–2022 skulle Sverige ledas av en Socialdemokratisk enpartiregering.

Socialdemokraternas partiordförande Magdalena Andersson väljs till statsminister den 29 november 2021. Bild: Jonas Ekströmer/TT.

Som om den parlamentariska instabiliteten inte vore nog fick minoritetsregeringarna under mandatperioden 2018–2022 (Löfven II, III och Andersson I) hantera två stora utifrån kommande kriser: först en akut *folkhälsokris* till följd av en global

pandemi under åren 2020–2022 och därefter en akut *säkerhetspolitisk kris* utlöst av Rysslands invasion av Ukraina den 24 februari 2022.

De tre kriserna och dess lösningar utgjorde ett slags kuliss för medborgarnas diskussioner, partiernas politiska kommunikation och mediernas valrörelse under sommaren 2022. Men det skulle visa sig att ingen av frågorna kom att bli huvudattraktion i valrörelsen. Folkhälsokrisens efterglöd handlade om ett kvardröjande starkt förtroende för samhällsinstitutioner, inte minst för den sittande Socialdemokratiska regeringen och statsminister Magdalena Andersson. Ukrainakrisen des- armerades inrikespolitiskt redan före valsommaren genom en historiskt snabb opinionsbildningsprocess som avslutades med att Finland och Sverige tillsammans lämnade in en ansökan om medlemskap i Nato (se figur 4.1 samt Bjereld & Oscarsson, 2023). Och den parlamentariskt låsta situationen hade redan fått sin lösning efter Januariavtalets upplösning sommaren 2021 genom att två nya laguppställningar kristalliserats. Koalitionssignalerna från partierna inför valet 2022 blev visserligen kontroversiella men de var samtidigt mycket tydliga. Som i så många andra tidigare val i svensk historia var det två lag som kämpade om att vinna majoriteten av rösterna och bilda regering efter 2022 års val.

Den 18 maj 2022 lämnade Sverige och Finland in sina ansökningar om att bli medlem i Nato. Bilden visar det amerikanska amfibiestridsfartyget *USS Kearsarge* som stävar in i Stockholm den 2 juni 2022 inför den militära övningen Baltops 22 där Sverige och 15 andra länder och NATO deltog. Foto: Urban Andersson/TT.

Händelseutvecklingen innebar alltså att varken pandemin eller Ukrainakriget kom att uppta särskilt stort utrymme när 2022 års valrörelse väl tog sin början. Det var överraskande givet hur stort utrymme den sittande regeringens hantering av kriserna hade haft i svensk samhällsdebatt under mandatperioden. Den socialdemokratiska regeringen behövde inte stå till svars för krishanteringen under pandemi-

åren eller i samband med Ukrainakriget. En delförklaring till detta, som vi återkommer till senare i boken, kan delvis ha sin grund i högerpartiernas valstrategi: eftersom regeringen och Magdalena Andersson njöt av ett så starkt förtroende bland väljarna (se kapitlen 6 och 18) för hanteringen av pandemin och Ukraina var det bättre för högeroppositionen att inte bidra till uppmärksamhet för de frågorna. Istället blev det regeringsfrågan och andra *här och nu*-frågor där oppositionspartierna var relativt överens, exempelvis energipriser och brottsbekämpning, som oppositionspartierna till höger lyfte upp som viktiga.

I figur 4.1 kan vi med hjälp av de årligen återkommande SOM-undersökningarna porträttera några av de viktigaste opinionsförskjutningarna under åren före 2022 års val. Det historiska skiftet i svenska folkets inställning till Nato-medlemskap behöver förstås vara med – det är den i särklass snabbaste opinionsförändringen som ägt rum i Sverige så länge det funnits mätningar.

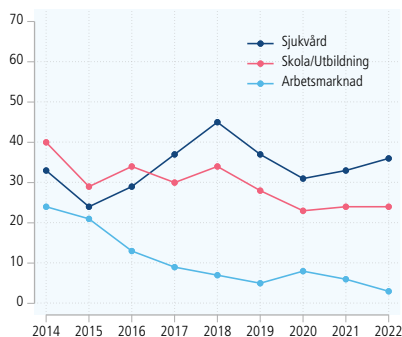
Andra betydande förändringar har vuxit fram under en följd av år. SOM-institutets mätningar av viktiga samhällsproblem visar tydligt hur den ständigt närvarande toppfrågan om sjukvård fått sällskap av sakfrågor som vanligtvis inte når högt på dagordningen i svenska val. Frågor om lag- och ordning klättrade på dagordningen mellan 2014 och 2022, från 4 till 37 procent spontana omnämmanden, och har alltså kunnat konkurrera om uppmärksamheten från välfärdsfrågor som utbildning och sjukvård. Även miljö- och energifrågor har blivit viktigare för svenska folket under åren 2014–2022, från 12 till 30 procent. Mixen av svar som faller i den här kategorin har dock förändrats över tid på så sätt att frågor om energipriser och energislag blivit relativt sett vanligare än frågor om klimatförändringar och miljöförstöring (Martinsson, 2023). I samband med valet 2022 var det närmare hälften av omnämmandena av miljö/energi som istället handlade om energislag och energipriser. Under ytan har miljö- och energifrågor alltså långsamt kommit att ändra karaktär och struktur: vänstern pratar oftare om klimat och högern oftare om energi. Det är en viktig lärdom att ta med sig in i analyserna av vad som hände vid valet 2022.

Flera klassiska svenska valrörelsefrågor som ekonomi- och arbetsmarknadsfrågor lyste nästan helt med sin frånvaro i samband med 2022 års val. Även frågor om migration och integration som var stora efter flyktingkrisen 2015 och i samband med valet 2018 sjönk något på dagordningen 2022, från 38 till 22 procent. De två senaste valen i Sverige har alltså till stor del handlat om frågor som inte hör till den normala ”inredningen” i svenska valrörelser (se kapitel 21). Hösten 2018 var migrationsfrågorna en viktig del av valrörelseagendan. Hösten 2022 var det istället lag- och ordning och brottsbekämpning som satte sin prägel.

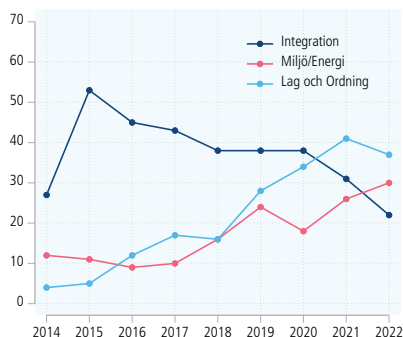
Tidsserierna från de nationella SOM-undersökningarna tecknar en allmän bakgrund till viktiga trender i svensk samhällsdebatt. I den här boken fokuserar vi dock analyserna på de intensiva valrörelseveckorna och på väljarnas val av parti. Vi har en mer myopisk och mer specifik frågeställning. Valrörelseagendan skiljer sig ibland betydligt från den allmänna samhällsagendan eftersom partierna lägger stor kraft på att försöka påverka den. Moderna valrörelser beskrivs ofta som en agendakamp (jfr Martinsson & Oscarsson, 2022). Vilka frågor som var viktiga när väljarna gick till beslut i samband med valet 2022 kommer vi analysera närmare längre fram i boken.

Figur 4.1 Viktiga opinionsförskjutningar under mandatperioden 2014–2022. Andel väljare som är positiva till svenskt medlemskap i Nato, andel väljare som spontant nämner viktiga samhällsproblem samt andel väljare som har högt förtroende för att regeringen sköter sitt arbete (procent).

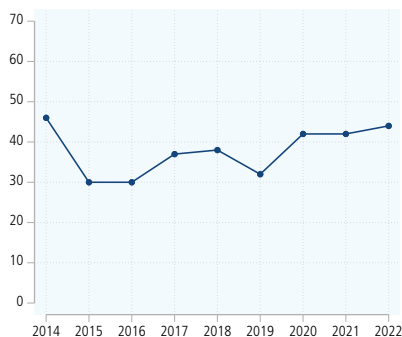
Andel som nämner viktiga samhällsproblem: Sjukvård, Skola/Utbildning och Arbetsmarknad

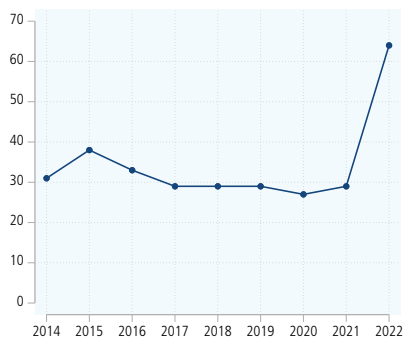
Andel som nämner viktiga samhällsproblem: Integration, Miljö/energi och Lag och Ordning

Andel som har ganska eller mycket stort förtroende för att regeringen sköter sitt arbete

Andel positiva till förslaget "Sverige bör söka medlemskap i Nato"

Källa: SOM-undersökningarna 2014–2022.

Kommentar: Förslaget om svenskt Nato-medlemskap lyder "Sverige bör söka medlemskap i Nato" (1994–2021) och "Sverige bör bli medlem i Nato" (2022). Resultaten finns även publicerade i SOM-institutets årliga rapport "Svenska trender 1986–2022" (www.som.gu.se). De årliga mätningarna från SOM-institutet genomförs alltid under hösten, huvudsakligen under perioden mitten av september till mitten av november.

Enskilda sakområdens upp- och nedgång på *dagordningen* är nog så viktiga och kan påtagligt påverka partiets möjligheter att nå framgångar vid valurnorna. Men partiernas öden vid valurnorna påverkas också av *ideologiska konjunkturen*. De tyngsta individförklaringarna till politiskt beteende i Sverige är alltså väljarnas ideologiska orientering och åsikter i politiska sakfrågor. Som avstamp inför våra

analyser av valet 2022 är det därför på sin plats att teckna en bild av de ideologiska vindar som blåste genom väljarkåren inför valet.

I valundersökningarna ber vi de svarande att värdera politiska förslag som är formulerade mer abstrakt och långsiktigt än förslag som handlar om konkreta politiska reformer. Syftet är att mäta mer stabila ideologiska värderingar hos väljarna och försöka få grepp om mer långsiktiga trender som löper över många val. I figur 4.2 har vi sammanfattat väljarkårens genomsnittliga inställning till en lång rad förslag om framtida samhällen.

Tidsserierna visar att ett mycket tydligt trendbrott i ideologiska vindar inträffade redan mellan valet 2014 och 2018, med tydliga skillnader i försvagat stöd för förslagen om ett mer internationalistiskt samhälle och ett mångkulturellt samhälle. Trendbrottet speglas i ett förstärkt stöd för förslagen om traditionellt svenska värden och ett samhälle med mer lag och ordning. Resultaten från 2022 bekräftar detta grundläggande skifte i väljarkårens ideologiska orienteringar, även om litet tyder på att de ideologiska vindarna fortsatt blåsa i traditionalistisk/konservativ riktning under mandatperioden.

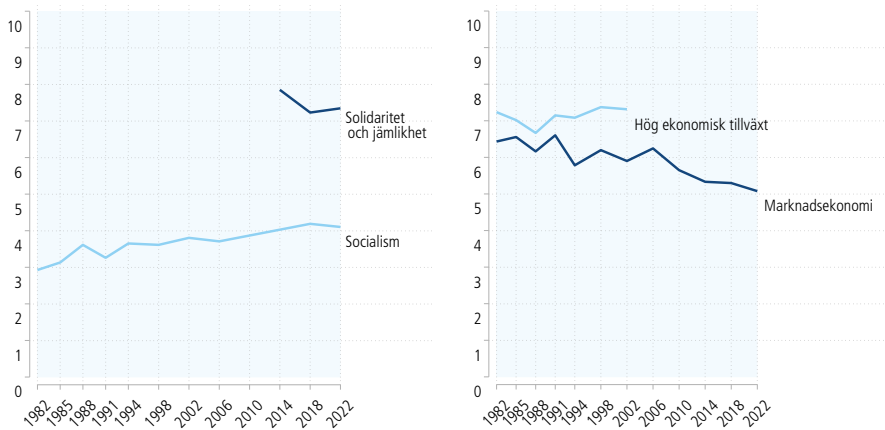
Det utbrända vraket efter en civil polisbil i stadsdelen Skäggetorp i Linköping i april 2022. Dagen innan hade oroligheter uppstått i samband med Rasmus Paludans planerade demonstration där han avsåg att bränna en Koran. Foto: Stefan Jerrevång/IT

Med stöd från andra mätningar av väljarnas sakfrågeåsikter går det att koppla trendbrottet till kulmen av flyktingkrisen hösten 2015 och den dramatiska omläggningen av den svenska migrationspolitiken i november samma år. I backspegeln kan vi se att många trender i svensk samhällsopinion tar en ny vändning efter denna tidpunkt, särskilt frågor som är knutna till den kulturella värderingsdimensionen, såsom inställning till invandring, integration, flyktingmottagning, utlandsbistånd, ansiktstäckande slöja och HBTQ-rättigheter (se t ex Ekengren & Oscars-

son, 2021; Andersson m fl, 2022). Flera av dessa trender är synliga även i valundersökningarnas mätningar av grundläggande ideologiska orienteringar. Andelen som sluter upp bakom konservativa och traditionalistiska värden – det vill säga ett samhälle med ”mer lag och ordning” och ett samhälle som ”slår vakt som traditionellt svenska värden” – nådde en lägsta punkt 2014 men har sedan dess ökat igen tillbaka till de nivåer som rådde på 1990-talet.

Ett lika tydligt trendbrott 2014 ser vi även i inställning till ett mångkulturellt samhälle, ett internationalistiskt samhälle och ett samhälle med stärkta HBTQ-rättigheter. I de här frågorna vänder istället stödet nedåt 2018 och 2022. Under valåren som sammanfaller med Fredrik Reinfeldts Alliansregering 2006–2014 blev alltså väljarna i Sverige mer positiva till mångkultur, internationalism och HBTQ-rättigheter samtidigt som de fick en svalare inställning till ett samhälle som prioriterar svenska värden, lag och ordning och familjens ställning. Det stora trendbrottet äger rum mellan valen 2014 och 2018. Det är mot bakgrund av detta grundläggande ideologiska skifte vi bör betrakta riksdagsvalet 2022.

Figur 4.2 Ideologiska trender i väljarkåren. Väljarnas bedömningar av framtida samhällen 1982–2022 (medeltal).

Källa: Valundersökningarna 1982–2022.

För att sammanfatta: Parlamentarisk instabilitet, två utifrån kommande stor-kriser, nya ideologiska vindar och förändringar av den politiska dagordningen satte sin prägel på mandatperioden 2018–2022. Därmed förändrades förutsättningarna för partiernas konkurrens på väljararenan inför valet. Hur dessa grundförutsättningar kom att utvecklas under mandatperioden i form av opinionsstöd för de olika partierna analyserar vi närmare i nästa kapitel.

Varken parlamentariska kriser, folkhälsokriser eller Ukraina-kriser blev stora valfrågor i 2022 års valrörelse.

Frågor om brottsbekämpning, lag och ordning och energi klättrade på dagordningen under mandatperiodens gång.

Mellan 2014 och 2018 års val inträffade ett tydligt ideologiskt trendbrott när det gäller väljarnas inställning till mångkultur, internationalism, svenska värden och lag och ordning.

5 Partiernas opinionsutveckling

Opinionsutvecklingen under mandatperioden 2018–2022 blev mer händelserik och innefattade fler opinionsskiften än flera tidigare mandatperioder. Efter en inledande stiltje till följd av den utdragna regeringsbildningsprocessen följde en period med kraftigt stigande opinionssiffror för Kristdemokraterna, möjligen som en reaktion på att partiet efter Januariavtalet (S-MP-C-L) kommunicerat att de öppnat upp för förhandlingar med Sverigedemokraterna. På vårkanten 2019 hade KD ett antal mätningar med tvåsiffriga skattningar och toppade i SCBs majmätning med 13 procent – opinionssiffror som partiet inte haft på mer än tjugo år. Men KD:s opinionsframgångar höll inte i sig. Efter sommaren 2019 återvände skattningarna snabbt till för partiet mer normala nivåer. Till skillnad från flera tidigare mandatperioder var KD:s opinionssiffror dock den här gången tillräckligt höga, omkring fem procent, för att partiet skulle lämnas utanför diskussioner om fortsatt riksdagsrepresentation. Istället var det två andra partier – Miljöpartiet och Liberalerna – som den här gången gick ännu sämre och fick slåss mot fyraprocentsspärren i mediernas dramaturgi.

Efter Kristdemokraternas formtopp var det istället Sverigedemokraterna som skördade ytterligare framgångar på folkopinionens stormiga hav.⁸ Uppgången inleddes under hösten. Och under några vintermånader 2019–2020 var Sverigedemokraterna till och med största parti i några av opinionsmätningarna med resultat upp mot 25 procent. Av de etablerade opinionsinstituten var resultatet som högst i Demoskops decembermätning 2019 med 25,4 procent.

Den 31 januari 2020 meddelades det första bekräftade fallet av Covid i Sverige. Bara några veckor senare, den 16 mars, förklarade Folkhälsomyndigheten att det fanns en allmän smittspridning. Den globala coronapandemin hade nått Sverige. Den mycket dramatiska händelseutvecklingen innebar i ett slag stora förändringar av svenskarnas vardagsrutiner och var en exogen chock på såväl den inrikespolitiska dynamiken som på den allmänna opinionen. En nationell samling ledde till borgfred och till ett kraftigt ökat stöd för regeringspartierna, i synnerhet Socialdemokraterna. På några veckor ökade opinionsstödet för S med mer än tio procentenheter, från 23 till 33 procent. Parallellt ökade svenskarnas förtroende för alla typer av samhällsinstitutioner, särskilt närmast berörda myndigheter såsom Regionerna, Folkhälsomyndigheten (FHM) och Myndigheten för Samhällsskydd och beredskap (MSB) vilket kan tolkas som en så kallad *rally round the flag*-effekt

⁸ Uttrycket 'folkopinionens hav' myntades av statsminister Tage Erlander under ett längre anförande under partierna i televisionens och radions slutdebatt inför 1968 års val. Erlander gick där till angrepp mot de tre borgerliga partierna genom att säga: "Tre linjer representerar de här i denna fråga och Ni har kanske märkt, ärade lyssnare, hursom herr Hedlund har klippt den ena förtöjningen efter den andra till det här skeppet, som snart är obemannat fullständig och driver omkring redlost på folkopinionens hav. Det kallas för borgerlighet, men det påminner mer om den flygande holländaren snart." (se även Oscarsson, 1998:65).

(se t ex Esaiasson m fl 2020; Holmberg, 2022. I de akuta inledande faserna av Coronapandemin investerade svenska folket i förtroende för ansvariga politiker och tjänstemän.

Coronapandemins kortsiktiga effekt var att både de två stora traditionellt regeringsbärande partierna – Socialdemokraterna och Moderaterna – växte i opinionen (jfr figur 5.1). Det gjorde det svårare för Sverigedemokraterna att upprätthålla sina höga opinionssiffror som snabbt sjönk tillbaka ned under tjugo procent. En möjlig orsak är att två av Sverigedemokraternas starkaste politikområden – migration och brottsbekämpning – hamnade helt i skymundan av den akuta folkhälso-krisen. Försök att kritisera regeringen för senfärdighet med att genomföra mass-testning och smittspårning, eller för undfallenhet gentemot Folkhälsomyndighe-tens rekommendationer hade svårt att få fäste. Regeringens snabba agerande – att sjsätta stora stödpaket till företag och hushåll för att mildra oro och dämpa eko-nomiska konsekvenserna av en snabbt inbromsande ekonomi – hade ett brett parlamentariskt stöd och orsakade inledningsvis mycket litet av partipolitisk strid. Under våren och sommaren 2020 rådde vad som kom att benämnas *borgfred*. I ovanliga orostider och ställda inför hot mot befolkningens hälsa prioriterades nationell sammanhållning.

Sveriges statsepidemiolog Anders Tegnell vid Folkhälsomyndigheten blev välkänd i Sverige under Coronapandemin efter att ha informerat om coronaläget vid oräkneliga myndighetsgemensamma pressträffar. Bilden är tagen den 3 februari 2022 när Folkhälsomyndigheten informerade om att de flesta restriktioner och rekommendationer mot covid-19 skulle upphöra inom en vecka. Bild: Jessica Gow/TT.

Med tiden skulle dock debatten om regeringens hantering av pandemin komma igång. Den 30 juni 2020 tillsattes en kommission – Coronakommissionen – för att

”...utvärdera regeringens, förvaltningsmyndigheternas, regionernas och kommunernas åtgärder för att begränsa spridningen av det virus som orsakar sjukdomen covid-19 och spridningens effekter” (SOU 2022:10).

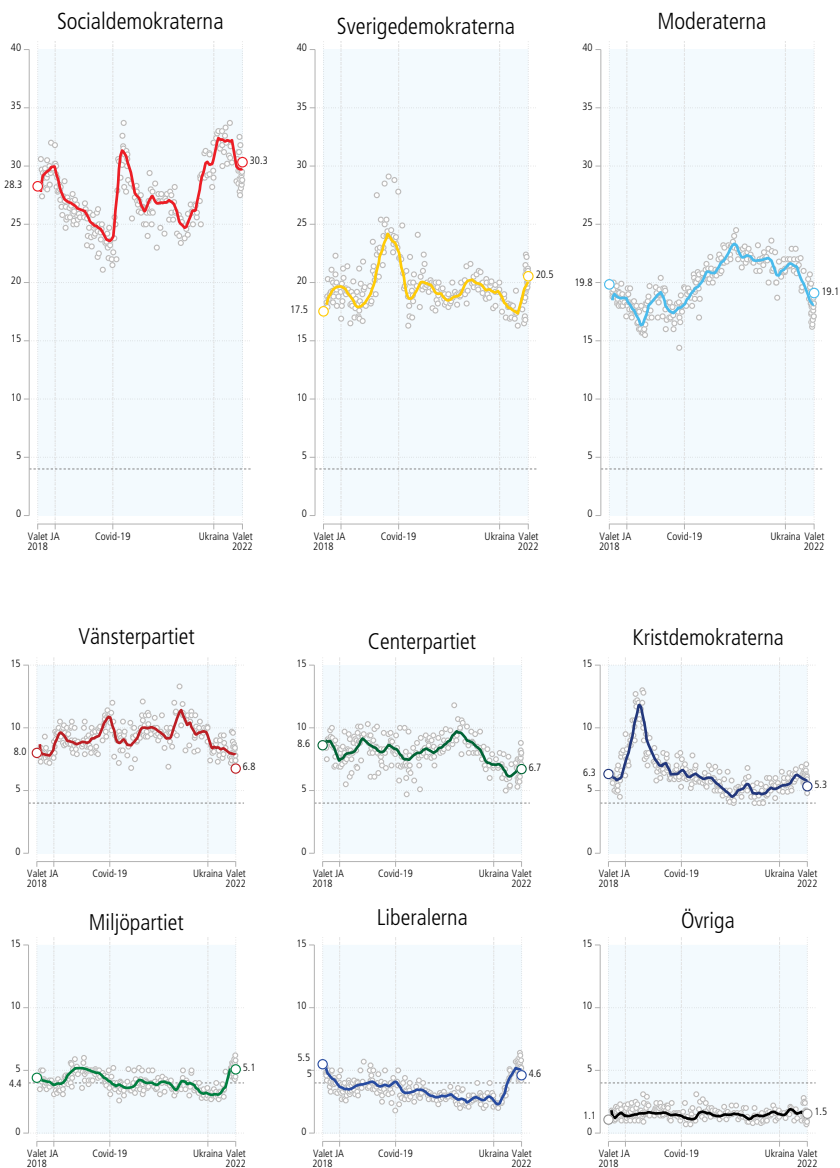
Nästa exogena chock kom ironiskt nog dagen före Coronakommissionen skulle leverera sitt slutbetänkande. Rysslands invasion av Ukraina den 24 februari 2022 blev en händelse som i ett slag kom att förändra grundförutsättningarna för valkampen. Efter invasionen fanns inte längre något utrymme i svensk samhällsdebatt för fortsatta diskussioner om resultat och ansvar när det gäller pandemin – sökningar i mediearkiven visar att frågan om corona störtök i nyhetsrapporteringen efter 24 februari.⁹ Nu var det istället en akut utrikes- och säkerhetspolitisk kris med krig i Sveriges närområde som upptog all uppmärksamhet.

Ukrainas president Volodymyr Zelenskij talar på en presskonferens i Lviv i västra Ukraina i juli 2022, fem månader efter Rysslands angrepp. Kriget i Ukraina och de konsekvenser det fick för energiförsörjning och eventuellt NATO-medlemskap kom att bli viktiga inslag i valrörelsen under 2022. Bild: Mykola Tys/EPA/TT.

⁹ Tio dagar före invasionen var antalet träffar i mediearkivet för söktermen 'corona' 33 582 jämfört med 21 576 efter invasionen, trots släppet av Coronakommissionens slutbetänkande. Uppmärksamheten för Rysslands konflikt med Ukraina ('ukraina') har 12 320 träffar under de tio dagar som föregick invasionen och 53 823 träffar under de tio dagarna efter den 24 februari.

Figur 5.1 Partiernas opinionsutveckling under mandatperioden 2018–2022 (procent).

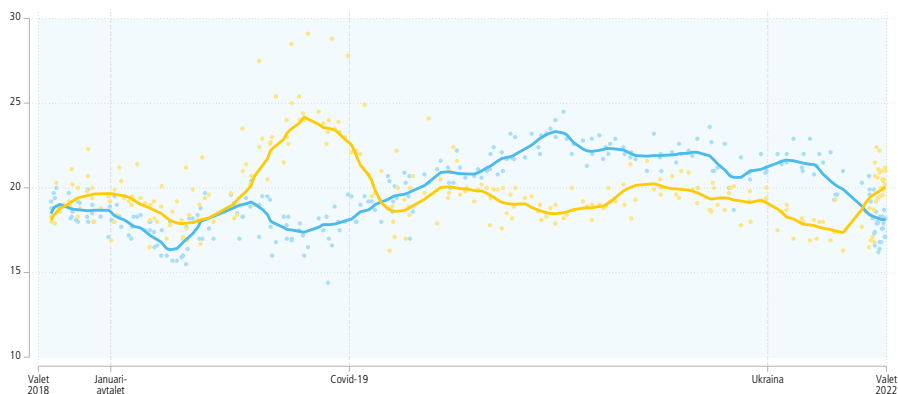

Källa: Opinionsmätningar från SCB, Kantar Public, Demoskop, Ipsos och Novus.

Kommentar till figur 5.1: Resultaten är hämtade från Valforskningsprogrammets sammanvägning av opinionsmätningar (Mätningarnas Mätning) som tar hänsyn till publiceringsdatum, fältperiodernas längd och antalet svarande i publicerade opinionsmätningar från SCB, Sifo Kantar, Demoskop, Ipsos och Novus. Mätningarna avser röstningsintention i ett tänkt riksdagsval "idag". Metoden bakom sammanvägningen bygger på ett viktat glidande medeltal av de skattningar (procenttal) som de olika partierna erhåller i mätningarna. En funktion för utjämning (*local polynomial smoothing*) låter nya mätningar väga tyngre än äldre. Fältperiodens mitt används för att placera mätningarna rätt i tiden. Dessutom viktas resultaten så att mätningar med större antal respondenter väger tyngre än de mätningar som bygger på färre intervjuade. Känsligheten i funktionen, det vill säga hur tungt en ny mätning ska väga in, är inställd för att ge en tillräckligt stor tröghet att man inte riskerar att dra alltför långtgående slutsatser av överraskande resultat i en enskild mätning. För en liknande analys av mandatperioden 2014–2018, se Andersson (2018) och Strömbäck & Oscarsson (2019). I figuren presenteras även partiernas valresultat 2018 samt 2022.

Vilket högerparti som är störst har under lång tid varit en icke-fråga i Sverige. I mer än fyrtio år har Moderaterna varit det största regeringsbärande partiet till höger. Så är det inte längre. Nu handlar det åter om en strid mellan två partier. Figur 5.2 visar Sverigedemokraternas och Moderaternas opinionsstöd under mandatperioden. Sverigedemokraterna inledde och avslutade mandatperioden med att vara det större av de två partierna. Vår bästa gissning givet vad vi tidigare lärt om hur väljarna uppfattar de båda partiernas styrkeområden är att dagordningen varit avgörande för vilket av partierna som har gått bäst vid olika tidpunkter. Så länge pandemin och utrikespolitiska kriser dominerade nyhetsflödet sökte sig fler högerväljare till Moderaterna. Under perioder då brottsbekämpning och migration varit högre upp på dagordningen har fler sökt sig till Sverigedemokraterna.

Figur 5.2 Sverigedemokraternas och Moderaternas opinionsstöd i institutets opinionsmätningar under mandatperioden 2018–2022 (procent).

Källa: Opinionsmätningar från SCB, Kantar Public, Demoskop, Ipsos och Novus.

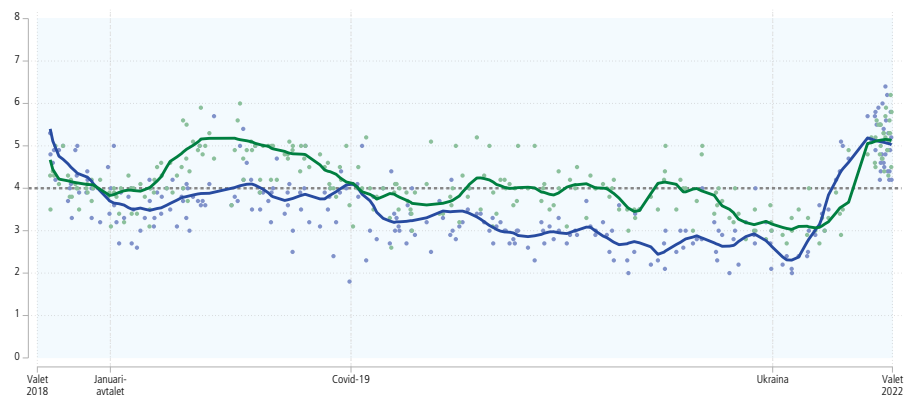
Kommentar: Se kommentaren till figur 5.1. Moderaternas opinionsciffror i blått och Sverigedemokraternas i gult.

I andra änden av opinionsstödsskalan var det, i samband med 2022 års val, Liberalerna och Miljöpartiet som var direkt inblandade i kampen om att klara fyra-procentsspärren. I figur 5.3 visualiserar vi de två partiernas opinionsutveckling. Resultaten visar att framför allt Liberalerna spenderade merparten av mandatperioden med opinionssiffror klart lägre än fyra procent. Mellan Januariavtalets

tecknande i januari 2019 fram till efter krigsutbrottet i slutet av februari förekommer endast en handfull skattningar över fyra procent i Liberalernas fall. Under den dramatiska senvåren, parallellt med den snabba svenska Natoansökningsprocessen, växte Liberalerna i opinionen från den historiskt låga nivån på två procent till något säkrare fem procent. Det är svårt att veta säkert om uppgången har sakpolitiska orsaker – Liberalerna har under lång tid varit de starkaste förespråkarna av ett svenskt Natomedlemskap – eller om många högväljare redan före sommaren förberedde sig på att stödträ på L i syfte att bidra till ett regeringsskifte (läs mer om den strategiska röstningen i kapitel 26).

Miljöpartiet inledde mandatperioden något bättre än Liberalerna och hade ett hyfsat opinionsår 2019 med ett genomsnittligt stöd kring fem procent. Formen var dock dalande när vintern 2019–2020 tog sin början. Under huvuddelen av pandemin balanserade MP kring fyra procent. När partiet väljer att lämna regeringen i november 2021 har opinionssiffrorna dalat ned mot tre procent. Men av den opinionsmässiga ”nystart” som en tillvaro utan regeringsansvar potentiellt skulle kunna medföra blev intet – möjligen som ett resultat av att Rysslands invasion överskuggade partiets viktigaste hemmaplansfrågor. I likhet med Liberalerna var det först i samband med valsemman som MPs opinionssiffror förbättrades. När mandatperioden led mot sitt slut snittade Miljöpartiet på omkring fem procent i mätningarna.

Figur 5.3 Kampen kring fyraprocentsspärren: Liberalernas och Miljöpartiets opinionsstöd i institutens opinionsmätningar under mandatperioden 2018–2022 (procent).

Källa: Opinionsmätningar från SCB, Kantar Public, Demoskop, Ipsos och Novus.

Kommentar: se kommentar till figur 5.1. Liberalernas opinionssiffror i blått och Miljöpartiets i grönt.

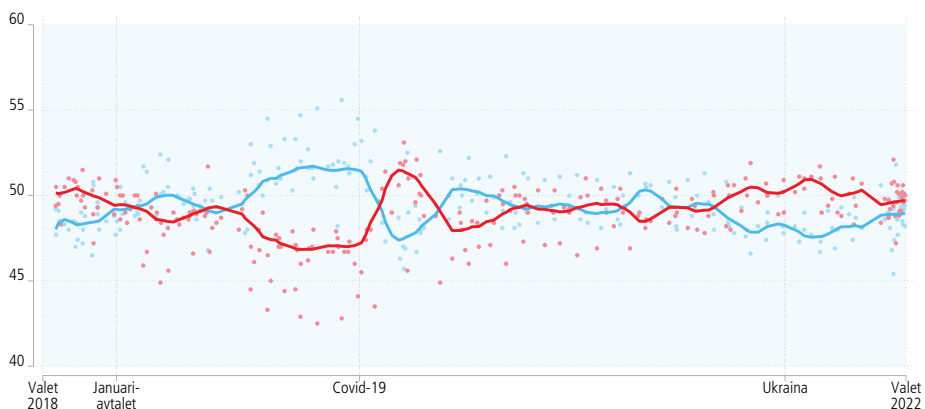
För Liberalerna och Miljöpartiet var de små opinionsförändringarna helt avgörande för deras egna parlamentariska överlevnad. Men även sett till kampen om regeringsmakten var småpartiernas kamp mot fyraprocentsspärren av kritisk betydelse. Det var inte bara förståsigpåare som resonerade om att fyraprocentsspärren skulle

kunna komma att avgöra valutgången. Av allt att döma (se analyser längre fram i bokens kapitel 7 och 26) var de flesta väljare på det klara med att en missad spärr för något av partierna skulle kunna avgöra regeringsfrågan. En stor del av väljarkåren tycks ha upparbetat en beredskap att taktikrösta redan under valsommaren 2022.

Vi konstaterade tidigare att styrkeförhållandena mellan partierna såg mycket likartade ut i 2018 och 2022 års val. Bristen på dramatik när de två valresultaten jämförs döljer dock det faktum att det under själva mandatperioden var relativt stora opinionsrörelser för vissa av partierna. I de sammanvägda mätningarna pendlade Socialdemokraternas opinionsstöd mellan 24 och 32 procent, Sverigedemokraternas mellan 18 och 24 procent, Moderaternas mellan 15 och 25 procent, och Kristdemokraternas mellan 4 och 14 procent, för att ta de mest färggranna exemplen.

Men ser vi till stödet för de två nya partikonstellationerna och tilltänkta regeringsunderlagen i svensk politik är dramatiken under mandatperioden inte lika stor (se figur 5.4). Röststödet för de fyra mitten-vänsterpartierna V-MP-S-C hade 46,8 procent (november 2019) och 51,5 procent (maj 2020) som sina lägsta respektive högsta noteringar i våra egna sammanvägningar av alla publika opinionsmätningar. Balansen mellan mitten-vänster och mitten-höger var aldrig större än 5 procentenheter: som störst var blockdifferensen 4,9 procentenheter till mitten-högersidans fördel i december 2019. Mitten-vänstersidan noterade sin största ledning (4,1 procentenheter) i maj 2020. En stor del av opinionsförskjutningarna under mandatperioden ägde alltså som vanligt rum mellan partier *inom* de nya blocken i svensk politik. Och när mandatperioden var över såg alltså balansen ungefär likadan ut som när den började.

Figur 5.4 Opinionsstödet för de två regeringsunderlagen inför 2022 års val. (procent).

Källa: Opinionsmätningar från SCB, Kantar Public, Demoskop, Ipsos och Novus.

Kommentar: Se kommentar till figur 5.1. Mitten-vänsterpartierna (V, MP, S, C) i rött och mitten-högerpartierna (L, KD, M, SD) i blått.

En opinionsmässigt helt unik mandatperiod

Även valrörelsen 2022 kan sägas ha gått i krisernas tecken, men det var varken pandemin eller Ukrainakriget som diskuterades mest. Istället var det höga priser på el och drivmedel, växande gängkriminalitet och annalkande ekonomisk lågkonjunktur som bekymrade väljarna och som blev framträdande i diskussionerna mellan partierna. Efter valet förväntades dyrtider med högre inflation, högre räntor på bolån och lägre reallöner. I valdebatterna talades om en annalkande *krigs vinter* (se TV4s partiledardebatt torsdagen den 8 september).

Som vanligt blev det stort fokus även på partiernas koalitions signaler och, förstås, synen på eftervalssamarbete med Sverigedemokraterna. I ett flerpartisystem som det svenska har regeringsfrågan alltid en rättmätig plats på dagordningen inför ett riksdagsval. Men vi väljer partier, inte regeringar, i samband med valet. Opinionsmätningarna duggade tätt för att informera väljarna om vilka partier som riskerade att hamna under fyra procent och om vilka regeringsunderlag som skulle kunna komma att bildas på basis av ett tänkt valresultat.

Riksdagsvalet 2022 utvecklades till en mycket jämn kamp mellan två nya partikonstellationer som alternativa regeringsunderlag: fyra mitten-vänsterpartier formerade sig bakom Socialdemokraternas partiledare Magdalena Andersson som regeringsbildare medan fyra mitten-högerpartier formerade sig bakom Moderaternas partiledare Ulf Kristersson. När valrörelsen började torde partiernas koalitions signaler ha varit mycket tydliga för väljarna. Beteckningar som ”team Magdalena” och ”team Kristersson” och ”på min sida av politiken” introducerades i valrörelsen för att visa hur partiernas preferenser för samarbeten efter valet såg ut. Ändå avkrävdes partierna om och om igen svar på hur de skulle agera i regeringsfrågan efter valet.

Oron för en sträng vinter med höga elpriser färgade valrörelsen 2022, kanske i kombination med att elräkningarna för sommarmånaden augusti var mycket högre än vad väljarna förväntat sig. Bild: Henrik Isaksson/TT.

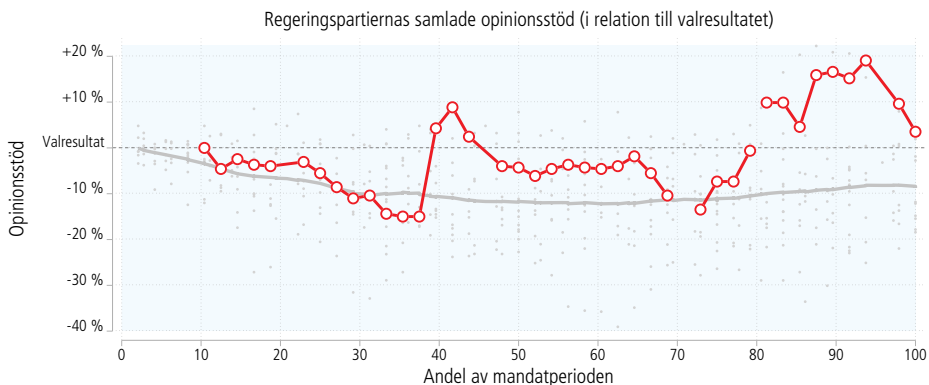
I historiens ljus avviker opinionsutvecklingen för den sittande regeringen 2018–2022 mycket från den statsvetenskapliga forskningens grundförväntning. Normalt sett brukar nämligen det samlade stödet för regeringspartiers opinionsstöd långsamt men säkert slitas ned. Valvinnande partier förvandlas snabbt till opinionsmässiga förlorare. Trenden i västvärlden är dessutom att det kostar allt mer att regera för alla slags regeringar och oavsett ekonomiska konjunkturer (eng. *cost of ruling*) (se t ex Nannestad & Paldam, 1999; Thesen, Mortensen & Green-Pedersen, 2020; Oscarsson & Holmberg, 2016).

Varje tillträdande regering kan idag räkna med att det kostar opinionsstöd att sitta vid makten.¹⁰ Att lyckas nå upp till samma röststöd i ett kommande val framstår alltmer som en ouppnåelig dröm. Litteraturen ger många förslag men färre tydliga svar på frågan om *varför* det finns ett allmänt regeringssslitage: till skillnad från en opposition behöver en regering gå från ord till handling och ta ansvar för svåra prioriteringar och avvägningar. Politiska kriser och oförutsedda händelser behöver hanteras. Inte sällan är regeringar bundna av tidigare regeringars redan fattade beslut eller genom avtal med andra länder och det kan därför vara svårt att snabbt demonstrera handlingskraft i frågor där man utställt löften till väljare. I en demokrati är regeringar utsatta för ständig prövning och granskning inte bara av oppositionspartier utan också av politiska institutioner, marknader och medier. En väl kartlagd negativitetsbias i mediernas nyhetsrapportering (Soroka, 2012) gör att dåliga nyheter om regeringens prestationer ackumuleras över tid och kan göra det svårt att kompensera med goda nyheter längre fram. Att regera kostar tid och nattsömn och binder upp resurser som regerande partierna annars kunde ha använt för ideologisk förnyelse och för att plocka upp och förankra nya politiska förslag.

Som ett sittande regeringsparti är därför Socialdemokraternas mycket tydliga opinionsvinster i samband med folkhälso- och Ukraina-kriserna under mandatperioden 2018–2022 ovanliga. I just det här avseendet är opinionsutvecklingen under mandatperioden unik och ligger mycket långt från den normala profilen för utvecklingen av regeringspartiers röststöd. I figuren 5.5 visar vi hur opinionsstödet för regeringen Löfven II och III och Andersson I avviker från tidigare svenska regeringar under perioden 1967–2018. X-axeln i figuren sträcker sig från mandatperiodens början (0) till dess slut (100). Figurens y-axel anger opinionsstödet för de partier som ingår i regeringen i relation till det valresultat regeringspartierna hade från början, när mandatperioden var ny. Den grå linjen i figuren är det historiska snittet.

¹⁰ Det minskade stödet för sittande regering oavsett ideologisk färg är väl kartlagt i såväl länderjämförande studier (Bengtsson m fl, 2017) som i svenska lokala val (Karlsson & Gilljam, 2016).

Figur 5.5 Opinionsutvecklingen för regeringarna Löfven 2019–2021 och Andersson 2021–2022 i historiens ljus (opinionsstöd relativt valresultat i föregående val).

Källa: Sifo (numera Kantar Public) månatliga mätningar 1967–2022.

Kommentar: Figuren visar opinionsstödet för sittande regeringspartier under totalt 17 mandatperioder 1967–2022. X-axeln är normerad efter hur stor andel av mandatperioden som förflutit sedan föregående val. Y-axeln visar regeringspartiernas röststöd i relation till det röststöd partierna fick i det föregående valet uttryckt i procent. Den gråa linjen sammanfattar utvecklingen av samtliga regeringars genomsnittliga opinionsstöd. De röda linjerna visar det relativa opinionsstödet för regeringspartierna i Löfvens regering (S+MP) respektive det relativa opinionsstödet för Anderssons regering (S).

När Stefan Löfvens andra regeringsperiod inleddes i januari 2019 (ni minns förstas den 134 dagar långa regeringsbildningsprocessen efter 2018 års val) hade regeringspartierna Socialdemokraterna och Miljöpartiet ett ungefär lika stort stöd som de erhållit röster i valet 2018. Till en början följde Löfven II-regeringens samlade opinionsstöd det historiska snittet för svenska regeringar rätt så tätt. En tredjedel in på mandatperioden hade stödet minskat med ungefär tio procent (-10). Under vintermånaderna 2019–2020 parkerade stödet klart lägre än vad vi väntar oss från historien, på en nivå omkring -15.

Coronapandemin var en exceptionell händelse som kom att bryta tydligt med den ”gilla gång” som regeringspartiers opinionsstöd under mandatperioden representerar. Mandatperioden 2018–2022 kommer därför alltid att sticka ut ordentligt i historiska analyser av regeringsslitage i Sverige. Som vi beskrivit tidigare i kapitlet sköt stödet för sittande regeringspartier snabbt i höjden när pandemin drabbade Sverige. När sommaren 2020 kommer ligger det samlade opinionsstödet för Socialdemokraterna och Miljöpartiet närmare tio procent högre än valresultatet 2018. I ett drygt år kan regeringen njuta av ett opinionsstöd som ligger klart högre än det historiska snittet. Som vi tidigare nämnt investerar svenska folket under den här perioden i ett stort förtroende i ansvariga myndigheter, samhällsinstitutioner, riksdag och regering (Andersson m fl, 2023). Först framåt sommaren 2021 dalar stödet men bara tillfälligt. Efter midsommarkrisen och Löfvens annonserade avgång som partiledare växer stödet för Löfvens nygamla regering (III). När så småningom Magdalena Andersson blir ny S-ledare och statsminister fortsätter regeringen (Andersson I) att skörda opinionsframgångar. Till följd av Ukrainakrisen

och Natoprocessen kan regeringen vidmakthålla ett unikt högt opinionsstöd. Först när 2022 års val närmar sig ser vi en tydlig nedgång i stödet för regeringen.

Vår systematiska genomgång visar hur unik mandatperioden 2018–2022 var när vi ser till utvecklingen av regeringspartiers opinionsstöd. I historiens ljus handlar det om en anomali som har satt tydliga spår i den svenska politiska historien. Frågan är om vi någonsin igen kommer att uppleva en mandatperiod med en liknande opinionsprofil för sittande regeringspartier i Sverige.

Opinionsutvecklingen för partierna under mandatperioden 2018–2022 blev mer dramatisk än flera tidigare perioder

Två exogena chocker – Coronapandemin och Rysslands invasion av Ukraina – satte tydliga spår i väljarnas partipreferenser

Opinionsstödet för de sittande regeringspartierna 2018–2022 var mycket högre än det historiskt förväntade

Trots dramatiken var balansen mellan mitten-vänsterpartierna och mitten-högerpartierna nästan likadan i september 2022 som den var fyra år tidigare i september 2018.

6

Regeringens och partiernas prestationer

*There's no one left to say what happened
but I want someone to blame.
But I can't, no I can't.*

Sam Outlaw

U ngefär ettusenfyrahundrasextioen dagar är mandatperiodernas längd i Sverige. Enligt den klassiska mandat-sanktionsmodellen – eller ansvarstagande partier-modellen (eng. *responsible party model*) som den ibland kallas – har väljarna två huvuduppgifter i samband med valen: ansvarsutkrävande och mandatgivande (Thomassen, 2020). Huvudidén är att väljarna på valdagen ska utkräva ansvar av de partier som styr under den gångna mandatperioden och sedan ge nytt mandat till partier att styra under den kommande mandatperioden. Väljarna ska blicka både bakåt och framåt när de väljer parti. Så är det tänkt.

Bakåtblickande ansvarsutkrävande betraktades en gång i tiden som en enkel uppgift som till och med relativt dåligt informerade väljare kunde anförtros. Om väljarna själva bedömde att saker och ting – främst den ekonomiska situationen – hade blivit bättre för egen del kunde sittande regering prisas, annars risas. Mer sentida forskning har framfört kritik mot denna förenklade bild (se t ex Dafydd & Badanjak, 2020 eller Plescia m fl, 2022). Att effektivt utkräva ansvar för den förda politiken är, när allt kommer omkring, en rätt krävande uppgift för enskilda väljare. Att känna till vem eller vilka partier som haft ansvar för den förda regeringspolitiken kan vara nog så svårt. Att tillskriva ansvar för uppnådda politiska resultat ännu svårare.

Ibland är det ännu mer komplicerat att utkräva ansvar. En försvårande omständighet den här gången är att Sverige under mandatperioden 2018–2022 styrdes av tre olika regeringar: 1) först den efter rekordlånga 134 dagars regeringsförhandlingar tillträdande Löfven II januari 2019-juni 2021, 2) därefter Löfven III från juni 2021-november 2021 och 3) sedan regeringen Andersson från november 2021 till september 2022. Även om samma regeringsbärande parti styrde var förutsättningarna för den förda regeringspolitiken radikalt annorlunda, liksom även den ideologiska tyngdpunkten i den faktiskt förda regeringspolitiken. Löfven II styrde med Januariavtalet som grund och med Miljöpartiet som koalitionspartner. Löfven III regerade vidare med Miljöpartiet men utan ett koalitionsavtal. Andersson var en enpartiregering som kunde styra utan att vara bunden av avtal eller partisamarbeten. Både Löfvens och Anderssons regeringar var dessutom tvingade

att vid olika tillfällen regera på oppositionens budget, vilket förstås inte gjorde det lättare för väljarna att utkräva ansvar för den förda regeringspolitiken.

Eftersom bakåtblickande ansvarsutkrävande är en central uppgift för väljare i samband med val ställer vi i de svenska valundersökningarna alltid frågor om hur väljarna tycker att regeringen har presterat under den gångna mandatperioden. Den här gången frågade vi både om regeringen 2019–2021 och om regeringen 2021–2022.¹¹ På en betygsskala från -5 (mycket dåligt) till +5 (mycket bra) fick väljarna placera ut de båda regeringarna. Vi bad också väljarna betygsätta regeringens prestationer när det gäller de två stora kriserna under mandatperioden: Coronapandemin och Ukrainakriget. Resultaten från valundersökningens förvals-
etapp, insamlad under valrörelsen 2022 presenteras i tabell 6.1.

Resultaten visar att den svenska väljarkåren givet förväntningar om regerings-
slitage var påfallande nöjd med den sittande regeringens prestationer inför sina beslut om hur de skulle rösta i valet 2022 (se figur 6.1). Även om Löfvens minoritetsregering 2019–2021 (S+MP) inte bedömdes övervägande positivt (balansmätt -5) fick den socialdemokratiska enpartiregeringen under Andersson 2021–2022 ett mycket positivt betyg (balansmätt +19). Betyget för regeringens hantering av Coronapandemin och Rysslands invasion av Ukraina var ännu mer positivt, balansmätt +36 respektive +56. Särskilt hanteringen av kriget i Ukraina, som i tiden låg närmast valet, uppfattade väljarna som välskött. Hela två tredjedelar av väljarna (67 procent) gav regeringen ett positivt betyg på skalan.¹²

Hur man än vänder och vrider på sina mått stod den sittande regeringen högt i kurs bland väljarna inte bara när det gällde förtroendet för statsminister Andersson (se kapitel 18) utan också när det gällde hur den skött sig. Andra undersökningar bekräftar denna slutsats (se Holmberg m fl, 2023). De bakåtblickande bedömningarna av regeringens prestationer var alltså mycket bra och måste rimligen betraktas som en stor tillgång under valrörelsen 2022. När det gäller de båda kriserna kan det finnas anledning att tala om en så kallad ”rally round the flag”-effekt – det vill säga ett kortsiktigt starkare stöd för en sittande regering eller ledande företrädare i tider av oro och kris (Johansson, Hopmann & Shehata, 2021; Lambert m fl, 2010; Hetherington & Nelson, 2003). Även om det oftast tycks vara svårt för en sittande regering att omsätta kortsiktigt stöd i kristider till ett mer långsiktigt opinionsstöd och röster i val ligger Rysslands februariinvasion av

¹¹ Formellt blev det en ny regering i regeringslängden (Löfven III) som en följd av den parlamentariska Midsommarkrisen sommaren 2021. Eftersom det var samma regeringschef och samma partier (S och MP) som ingick i regeringen valde vi i Valundersökningen att endast låta respondenterna bedöma regeringens Löfvens samlade prestation under tidsperioden 2019–2021. Vi tror inte att denna förenkling påverkar huvudresultaten nämnvärt.

¹² En kritik mot regeringens hantering av Coronapandemin var att åtgärderna för att dämpa smittspridningen inte varit tillräckliga. Enligt SOM-institutets extrainsatta Corona-mätningar sommaren 2020 uppfattade 39 procent av befolkningen åtgärderna som något eller mycket otillräckliga. Kritiken blev hårdare under 2021 då närmare 60 procent tyckte samma sak. När vi ställde om frågan i samband med valet 2022 var kritiken klart svagare igen (34 procent tyckte att pandemiåtgärderna var otillräckliga. Frågan vi ställde lyder ”Tycker du att de åtgärder som myndigheter och politiker i Sverige vidtagit på grund av coronaviruset har varit för strikta, lämpliga eller otillräckliga?”

Ukraina och den efterföljande Nato-processen ändå så pass nära i tiden att regeringens hantering rimligen borde ha haft en positiv nettoeffekt på stödet för Socialdemokraterna i riksdagsvalet i september 2022.

Tabell 6.1 Svenska väljares uppfattning om regeringens prestation under mandatperioden, 2022 (procent, balansmått).

	Varken bra el dåligt										Bra	sum	snitt	Balans mått	n
	Dåligt	-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3					
a Reg 2019–21	20	6	9	6	4	16	7	10	13	6	3	100	-0,56	-5	2 971
b Reg 2021–22	14	5	7	5	3	14	7	11	15	11	8	100	+0,41	+19	2 976
c Covid-19	7	3	5	5	3	17	5	10	16	16	13	100	+1,21	+36	1 497
d Ukraina	3	1	2	3	2	21	7	12	19	15	14	99	+1,83	+56	1 486

Källa: Valundersökningen 2022, etapp A.

Kommentar: Svarsskalan har elva skalsteg och går från -5 (Dåligt) till +5 (Bra) med mittenalternativet 0 (Varken bra eller dåligt). Frågorna lyder a) "Hur tycker du Socialdemokraterna och Miljöpartiet har skött sig som regering under perioden januari 2019-november 2021?" b) "Hur tycker du Socialdemokraterna har skött sig som regering under perioden december 2021-september 2022?" c) "Allmänt sett, hur tycker du att regeringen har skött sig gällande hanteringen av coronapandemin?" d) "Allmänt sett, hur tycker du att regeringen har skött sig gällande kriget i Ukraina?" Internkorrelationerna mellan väljarnas bedömningar är som väntat mycket höga (Cronbachs $\alpha=,86$). Balansmättet kan variera mellan -100 och +100 visar andelen väljare som hade positiva bedömningar av hur regeringen skött sig minus andelen som hade negativa bedömningar av hur regeringen skött sig. Resultaten är hämtade från valundersökningens förvalsetapp och har viktats efter det officiella valresultatet.

Värderingarna av regeringens arbete under gångna mandatperioden var förstås inte lika höga i alla väljargrupper. Som resultaten i tabell 6.2 visar är uppfattningarna minst sagt delade, särskilt när det gäller politiskt relevanta variabler som vänster-högerideologi och partival. Mönstren – om än ej nivåerna – är likartade oavsett om det är regeringen Löfven, regeringen Andersson, pandemihanteringen eller krigshanteringen som områdas. Män och kvinnor värderar Löfvens och Anderssons regeringar mycket olika. Gruppen kvinnor är klart mer positiva i sina bedömningar, omkring en enhet på de här elvagrådiga skalorna, än vad gruppen män är. Könsskillnaderna står sig även i flervariabelanalyser.

Vi kan konstatera att Andersson I-regeringen från november 2021 med Miljöpartiet "avhängd" genomgående bedömdes mer positivt än Löfvens tvåpartiregering i samtliga undersökta grupper – utom bland just miljöpartiväljarna. Regeringsombildningen och bytet av partiordförande och statsminister innebar ett avsevärt bättre utgångsläge för Socialdemokraterna inför valet 2022. Och kanske – vi får aldrig veta – hade det varit så även om inte Ukrainakriget brutit ut i februari 2022. De starka betygen för regeringens hantering av Ukraina understryks av att det handlar om positiva bedömningar i samtliga redovisade undergrupper i tabell 6.2. Även bland de annars mest kritiska Sverigedemokratiska väljarna 2022 får regeringen övervägande positiva bedömningar för Ukraina (+0,8) – faktiskt till och med något mer positiva än regeringsbetyget från Vänsterpartiets väljare (+0,5).

Höga betyg och uppskattning är en sak. Men hade de höga betygen för hanteringen av folkhälsokrisen och krigsutbrott i Sveriges närområde någon oberoende stark betydelse för den Socialdemokratiska regeringens möjligheter att behålla

makten? Fördjupade analyser – som inte redovisas separat här – visar att Ukrainahanteringen inte tycks ha haft någon oberoende signifikant direkteffekt på röstningssannolikheten på Socialdemokraterna under kontroll för vänster-högerideologi och generell bedömning av regeringen Andersson. Däremot finns en signifikant direkteffekt av bedömningarna av regeringens hantering av Ukraina i analyser där vi kontrollerar för bedömningar av hur Löfven I/II-regeringen skött sig. Ukrainahanteringen ger ett klart tillskott i förklaringskraft i förhållande till Löfvens S/MP-regering men alltså inte i förhållande till Anderssons S-regering. Det är dock svårt att sortera ut om Anderssons betyg beror på a) att hennes regerings allmänna prestationer, b) att betyget ”dopats” av att ett relativt impopulärt och i väljarnas ögon sämre presterande MP lämnat regeringen och c) att Ukrainahanteringen och Nato-processen hade en starkt positiva påverkan.

I tidigare undersökningar har vi ställt frågor även om *oppositionens* prestationer (se Holmberg, 1981; Oscarsson & Holmberg, 2013; 2016). Det var svårare att göra i samband med valet 2022 eftersom vilka partier som räknades som oppositionspartier förändrades under resans gång och befann sig såväl till vänster som till höger om den sittande regeringen. Istället valde vi att låta väljarna betygsätta *samtliga* riksdagspartiers prestationer under hela mandatperioden 2018–2022 (se tabell 6.3). Resultaten visar att det endast är Socialdemokraterna som får knappt godkänt med ett medeltal strax över betygsskalans nollpunkt (+0,2). Övriga partier har minusbetyg från väljarna. Sämst snittbetyg i grenen hur man skött sig under mandatperioden får Sverigedemokraterna och Miljöpartiet (båda -1,1). Det så småningom regeringsbildande Moderaterna får ett övervägande dåligt betyg strax under skalans nollpunkt (-0,3).

I likhet med bedömningar av regeringar korrelerar uppfattningar om hur partierna skött sig under den senaste mandatperioden starkt med väljarnas samlade bedömningar av vad de tycker om partierna. Men det handlar inte om någon perfekt överensstämmelse, vilket talar för att väljarna kanske ändå gör en viss skillnad på allmänna sympatier för ett parti och den mer specifika informationen om hur partiet skött sig under den gångna mandatperioden.¹³ Vi förväntar oss förstås att goda prestationer – allt annat lika – ska belönas av väljarna och att dåliga prestationer ska bestraffas. Närmare analyser visar att bakåtblickande prestationer i fyra fall av åtta har en liten signifikant positiv direkteffekt på röstningsbenägenhet under kontroll för generellt gillande (sympatipoäng) och ideologi (vänster-höger): Vänsterpartiet, Socialdemokraterna, Centerpartiet och Sverigedemokraterna. En enkel belönings- och bestraffningshypotes får alltså ett relativt svagt stöd och bara i hälften av fallen.

¹³ Korrelationen (pearsons r) mellan partiernas bakåtblickande skött sig-bedömningar och sympatipoäng på ogillar-gillarskalan är följande: Vänsterpartiet ($r=.77$), Miljöpartiet ($r=.84$), Socialdemokraterna ($r=.85$), Centerpartiet ($r=.81$), Liberalerna ($r=.69$), Kristdemokraterna ($r=.87$), Moderaterna ($r=.83$) och Sverigedemokraterna ($r=.88$). Data är hämtat från förvalsetappen och antalet svarande varierar mellan 1 382 och 1 414. Generellt ger väljarna partierna en lägre genomsnittspoäng på den mer specifikt formulerade dåligt-bra skalan om skött sig (mer av kognitiv utvärdering) än vad de gör på den mer allmänt formulerade ogillar-gillarskalan (mer av affektiv utvärdering).

Tabell 6.2 Svenska väljares uppfattning om regeringens prestationer 2022 (genomsnitt).

	Löfven II+III 2019–2021	Andersson 2021–2022	Hantering av Covid-19	Hantering av Ukraina	Antal svarande
Samtliga	-0,5	+0,4	+1,2	+1,9	2 943
Man	-1,2	-0,1	+1,1	+1,7	1 468
Kvinna	+0,1	+0,9	+1,3	+2,0	1 475
18-34 år	-0,5	+0,1	+0,7	+1,2	290
35-49 år	-0,8	-0,0	+1,0	+1,3	500
50-64 år	-0,7	+0,3	+1,3	+1,8	821
65-74 år	-0,5	+0,6	+1,2	+2,0	705
75+	-0,2	+0,8	+1,5	+2,6	627
Grundskola	-0,3	+0,6	+1,5	+2,4	369
Gymnasium/Eftergymnasial	-0,9	+0,1	+1,1	+1,6	945
Högskola/Universitet	-0,3	+0,6	+1,2	+1,9	1 364
Svensk bakgrund	-0,6	+0,4	+1,2	+1,9	2 666
Utländsk bakgrund	-0,4	+0,3	+1,2	+1,1	277
Tjänstemän	-0,3	+0,6	+1,3	+2,0	1 588
Arbetare	-0,6	+0,3	+1,1	+1,7	799
Företagare	-1,9	-0,8	+0,6	+1,5	234
Ren landsbygd	-0,9	+0,2	+0,9	+1,8	394
Mindre tätort	-0,7	+0,3	+0,9	+1,7	554
Stad eller större tätort	-0,4	+0,6	+1,4	+2,0	1 409
Stockholm, Göteborg, Malmö	-0,4	+0,4	+1,2	+1,5	483
Mycket intresserad	-1,3	-0,3	+0,8	+1,7	589
Ganska intresserad	-0,4	+0,6	+1,4	+2,1	1 549
Inte särskilt/allt intresserad	-0,2	+0,6	+1,2	+1,6	771
Låg politisk kunskap	-0,1	+0,6	+1,2	+1,4	767
Medel politisk kunskap	-0,3	+0,7	+1,6	+2,2	918
Hög politisk kunskap	-1,0	+0,1	+0,9	+1,8	1 234
Låg medieexponering	-1,0	-0,4	+0,8	+1,2	470
Medel medieexponering	-0,5	+0,5	+1,1	+1,6	745
Hög medieexponering	-0,6	+0,6	+1,4	+2,1	798
Övertygad partianhängare	-0,3	+0,4	+1,5	+2,1	359
Partianhängare	-0,4	+0,5	+1,3	+2,2	545
Endast partipreferens	-0,6	+0,5	+1,2	+1,8	1 347
Ingen partipreferens	-0,7	+0,1	+1,0	+1,6	524
Långt till vänster	+1,9	+2,4	+2,8	+2,1	512
Något till vänster	+1,7	+2,7	+2,6	+2,7	571
Varken t v eller t h	-0,1	+0,8	+1,6	+2,0	481
Något till höger	-1,5	-0,2	+0,8	+1,8	626
Långt till höger	-3,5	-2,4	-1,0	+0,9	536
Vänsterpartiet	+1,0	+1,2	+2,2	+0,5	185
Miljöpartiet	+2,1	+2,0	+2,6	+2,4	228
Socialdemokraterna	+2,0	+3,0	+3,0	+2,9	1 025
Centerpartiet	+0,7	+1,7	+1,5	+2,4	243
Liberalerna	-1,1	+0,2	+1,3	+2,0	160
Kristdemokraterna	-2,4	-1,1	+0,2	+1,5	161
Moderaterna	-2,4	-1,0	+0,2	+1,7	490
Sverigedemokraterna	-3,4	-2,5	-0,8	+0,8	427

Källa: Valundersökningen 2022: Etapp A.

Kommentar till tabell 6.2: Svarsskalan har elva skalsteg och går från -5 (Dåligt) till +5 (Bra) med mittenalternativet 0 (Varken bra eller dåligt). Frågorna lyder a) "Hur tycker du Socialdemokraterna och Miljöpartiet har skött sig som regering under perioden januari 2019—november 2021?" b) "Hur tycker du Socialdemokraterna har skött sig som regering under perioden december 2021—september 2022?" c) "Allmänt sett, hur tycker du att regeringen har skött sig gällande hanteringen av coronapandemin?" d) "Allmänt sett, hur tycker du att regeringen har skött sig gällande kriget i Ukraina?" Resultaten är hämtade från valundersökningens förvalstapp och har viktats efter det officiella valresultatet.

Tabell 6.3 Väljarnas uppfattning om de åtta riksdagspartiernas prestation under mandatperioden 2018–2022 (procent, genomsnitt, balansmått).

	Dåligt -5	-4	-3	-2	-1	Varken eller 0	+1	+2	+3	+4	Bra +5	sum	snitt	Balans mått
Vänsterpartiet	18	8	9	7	8	22	8	7	6	3	2	100	-1,1	-24
Miljöpartiet	32	8	7	6	6	19	7	7	5	2	1	100	-1,8	-37
Socialdemokr	13	5	6	7	4	18	8	11	12	10	6	100	+0,2	+12
Centerpartiet	19	7	7	9	6	26	7	9	6	2	1	100	-1,1	-23
Liberalerna	12	7	10	11	9	29	9	7	3	2	1	100	-1,0	-27
Kristdemokr	19	9	8	6	4	22	7	8	7	7	2	100	-0,9	-15
Moderaterna	13	6	7	7	6	23	8	11	11	6	3	100	-0,3	±0
Sverigedemokr	29	7	6	4	3	20	6	6	7	6	7	100	-1,1	-17
Snitt opposition													-1,0	
Snitt v-opposition													-1,3	
Snitt h-opposition													-0,8	

Källa: Valundersökningen 2022, etapp A.

Kommentar: Frågan lyder: "Hur tycker du att riksdagspartierna har skött sig sedan valet 2018". Balansmättet kan variera mellan -100 och +100 och visar andelen väljare som hade positiva bedömningar minus andelen som hade negativa bedömningar. Resultaten har viktats mot det officiella valresultatet. Antalet svarande varierar mellan 1 382 och 1 414.

Regeringens och oppositionens prestationer i historiens ljus

Vi har lärt oss att regeringen Andersson gick in i valrörelsen 2022 med goda betyg från en klar majoritet av de svenska väljarna. Frågan är hur dessa väljarbetyg komparerar med väljarnas bedömningar inför tidigare val. Hur populär var egentligen Anderssons regering veckorna före valet 2022 jämfört med andra svenska regeringar historiskt?

Sedan vi började fråga om regeringsprestationer 1979 har väljarna i Sverige fått bedöma tretton olika regeringar vid slutet av deras tid vid makten.¹⁴ Den bakåtblickande frågan har gällt hur ett eller flera specificerade regeringspartier "har skött sig som regeringsparti(er)" under den gångna mandatperioden (se tabell 6.4). Frågorna har alltid ställts i förvalsundersökningarna så att det har funnits konkreta regeringar att utvärdera.

I historiens ljus är S-regeringen Andersson (2021–2022) faktiskt inte särskilt framgångsrik, snarare tvärtom. Snittbetyget på +0,4 är bara på nionde plats av tretton regeringar i redovisningen. Det är bara de två S-MP-regeringarna under ledning av Stefan Löfven 2014–2018 och 2019–2021, Ingvar Carlssons S-regering

¹⁴ Även en del regeringsprestationer som gäller tidigare perioder än den gångna mandatperioden har omfrågats i Valundersökningarna genom åren, men de skattningarna särredovisas inte här. Vi hänvisar till Oscarsson & Holmberg (2020) för en komplett redovisning.

1988–1991 och Carl Bildts fyrtipartiregering 1991–1994 som har fått ett lägre totalbetyg än Andersson I. Sentida regeringar Löfven och Andersson har alla fått historiskt sett relativt dåliga betyg av de svenska väljarna.

Den populäraste regeringen så långt tillbaka vi har jämförbara mätningar är därmed alltså Fredrik Reinfeldts efter Alliansens första regeringsperiod 2006–2010 (+1,7). På topplistan över populära regeringar återfinns den kortlivade FP-minoritetsregeringen från 1978-1979 (+0,9), men i huvudsak är det flera socialdemokratiska enpartiregeringar som dominerar listan med positiva snittbetyg mellan +0,9 och +1,5.

Tabell 6.4 Väljarnas bakåtblickande bedömningar av hur regering och opposition skött sig 1979–2022 (medeltal)

Valår bedömningen görs	Opposition som bedöms	Oppositionsbetyg	Regering	Regeringsbetyg	Regerings-skifte
1979	S-oppositionen 1976–79	+0,3	FP-reg. 1978–79	+0,9	Nej
1985	Borgerliga oppositionen 1982–85	-	Socialdemokratisk reg. 1982–85	+1,2	Nej
1988	Borgerliga oppositionen 1985–88	-	Socialdemokratisk reg. 1982–88	+1,5	Nej
1991	Borgerliga oppositionen 1988–91	-	Socialdemokratisk reg. 1988–91	-0,2	Ja
1994	S-oppositionen 1991–94	-	Borgerlig reg. 1991–94	-0,6	Ja
1998	Borgerliga oppositionen 1994–98	-	Socialdemokratisk reg. 1994–98	+0,9	Nej
2002	Borgerliga oppositionen 1998–02	-0,3	Socialdemokratisk reg. 1998–02	+1,1	Nej
2006	Borgerliga oppositionen 2002–06	+1,1	Socialdemokratisk reg. 2002–06	+0,5	Ja
2010	Den rödgröna oppositionen 2006–10	+0,1	C/FP/KD/M-reg. 2006–10	+1,7	Nej
2014	Den rödgröna oppositionen 2010–14	-	C/FP/KD/M-reg. 2010–14	+0,9	Ja
2018	Borgerliga oppositionen 2014–2018	-0,7	S/MP-reg. 2014–18	-0,6	Nej
2022	Mitten-vänsteroppositionen (snitt)	-1,3	S/MP-reg 2019–2021	-0,6	Nej
	Mitten-högeroppositionen (snitt)	-0,8	S-reg 2021–2022	+0,4	Ja
	Alla oppositionspartier (snitt)	-1,1			

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningarna 1979–2022.

Kommentar: Resultaten kommer från Valundersökningens förvalsstudier. Bedömningsskalan går från -5 (mycket dåligt) till +5 (mycket bra). I Valundersökningarna 1985 – 1998 samt 2014 gjordes ingen bedömningsmätning av oppositionens insats. Frågan lyder: "Hur tycker Du att de borgerliga partierna/Socialdemokraterna har skött sig som oppositionsparti(er) mellan valen (årta) och (årta)?" År 2010 frågades om de tre rödgröna partierna (S/V/MP). År 2018 löd frågan: "Hur tycker du Allianspartierna (Moderaterna, Liberalerna, Centerpartiet och Kristdemokraterna) har skött sig som opposition sedan valet 2014?". För 2022 har alla partier utom Socialdemokraterna betraktats som oppositionspartier. Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Centerpartiet betraktas vara mitten-vänsteroppositionspartier medan Liberalerna, Kristdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna betraktas vara mitten-högeroppositionspartier. År 2018 frågades även om hur Sverigedemokraterna skött sig som oppositionsparti sedan valet 2014, medeltalet i bedömningarna landade på -0,5 (även detta viktat mot valresultatet). Resultatet från 2006–2022 har viktats mot de officiella valresultaten.

Vi har kompletterat resultaten i tabell 6.4 med motsvarande uppgifter om hur väljarna tycker att oppositionspartierna har presterat. Man kan argumentera för att i en väl fungerande demokrati är oppositionens prestationer lika viktiga som regeringens. Oppositionspartier ska oförtröttligt kritisera och granska regeringens arbete, utveckla konstruktiva motargument och erbjuda tydliga alternativ till den förda regeringspolitiken. Trots att det kan vara avgörande för möjligheterna till

regeringsskifte är det märkligt nog sällsynt med mätningar av väljarnas bedömningar av oppositionspartiernas prestationer.

I Valundersökningarna har frågor om oppositionens betyg ställts vid fem tillfällen. År 1979 fick väljarna bedöma hur de tyckte att Socialdemokraterna skött sig som opposition under de borgerliga regeringsåren 1976–1979. På en utvärderingsskala från -5 (dåligt) till +5 (bra) landade S-oppositionen på genomsnittsvärdet +0,3. Betyget var alltså svagt på den positiva sidan av skalan men det räckte inte för regeringsskifte. Inte heller 2002, 2010 eller 2018 har väljarnas betyg på oppositionen varit särskilt högt (-3, ±0 och -6).

Det saknas betyg för oppositionspartiernas prestationer från många av valen under tidsperioden. Sveriges bästa opposition i de mätningar som hittills genomförts är den borgerliga oppositionen under åren 2002–2006 (+10). Inför valet 2006 lanserade Moderaterna, Centerpartiet, Liberalerna och Kristdemokraterna ett gemensamt program kallat *Allians för Sverige*. Efter valet bildade Fredrik Reinfeldt regering.

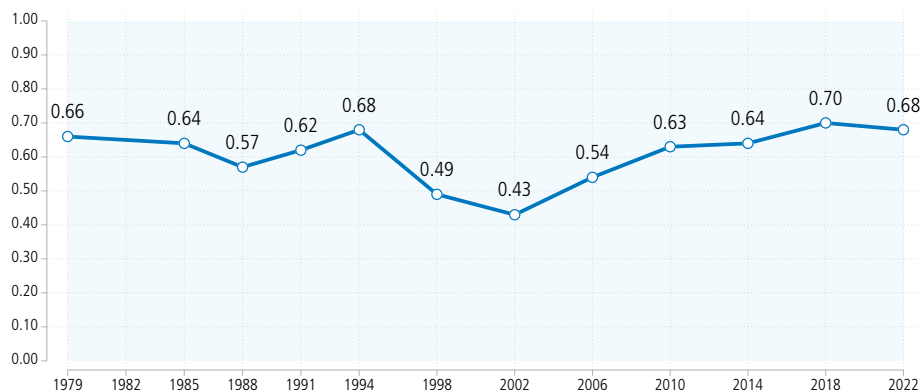
Om vi använder informationen från tabell 6.3 och försöker härleda indirekt vad väljarna egentligen tyckt om oppositionspartiernas prestationer under mandatperioden 2018–2022 blir betyget lågt. Jämförbarheten är dock långt från perfekt, men om vi använder snittet för alla sju oppositionspartier är betyget -1,0 vilket i så fall skulle vara det historiskt sämsta. Nu hör det ju till saken att de partier som formellt var oppositionspartier (icke-regeringspartier) var högst splittrade i Sverige inför valet 2022. Räknar vi ut ett genomsnitt för mitten-vänsteroppositionen (V, MP och C) är betyget dock ännu lägre, -1,3. Och det blir inte så mycket bättre om vi beräknar ett genomsnitt av de fyra partierna som utgjorde mitten-högeroppositionen (L, KD, M, SD): minus 0,8. Relativt sett var Anderssons regering i en tydlig ledning över oppositionen när väljarna gick till valurnorna 2022.

Vi vet från tidigare forskning att det finns ett starkt grund samband mellan väljares regeringsbedömningar (*government performance*) och partival. Regeringsbetyg predicerar relativt träffsäkert om det kommer att gå bra eller mindre bra för regeringspartier i kommande val (se Oscarsson & Holmberg, 2016; 2020), under förutsättning att ansvarsförhållanden är någotsånär tydliga för väljarna. Vi har uppdaterat våra tidsserier som visar hur detta bivariata samband utvecklats över tid i Sverige (se figur 6.1). Även i 2022 års val fanns ett tydligt samband mellan partival och bakåtblickande regeringsbedömningar ($\eta = .68$). Betydelsen av regeringsbedömningar för väljares partival i Sverige försvagades alltså i valen kring Millennieskiftet men befinner sig i en tydlig uppgång i de mer sentida valen. Sambandets styrka är nu i paritet med val på 1970- och 1980-talen. Bakåtblickande bedömningar av regeringars insatser är inte oviktiga när svenska väljare går och röstar.

Det är förstås mycket få fall men vi kan ändå notera att före det parlamentariskt turbulenta 2014 har det behövts ett samlat regeringsbetyg från väljarna på närmare +1,0 på vår bedömningsskala från -5 till +5 för att en svensk regering ska klara nytt kontrakt. Det understryker våra tidigare resultat att en regering behöver bedömas klart bättre än bra för att det inte ska bli ett regeringsskifte i nästa val (Oscarsson & Holmberg, 2013). En uppdatering av dessa analyser visar att det fortfarande tycks finnas en tydlig relation mellan väljares bedömningar av regeringens prestationer och förändringar av regeringspartiers röststöd (se figur 6.2).

Endast tre regeringar, Palme (1982-1988), Reinfeldt (2006-2010) och Andersson (2021-2022) hamnar i våra analyser på den positiva delen av y-axeln som visar en positiv röstförändring. En fjärde regering, Persson (1998-2002) hamnar precis på nollpunkten. Övriga regeringar mellan 1979 och 2022 har tappat från sitt ursprungliga stöd, och för flera av regeringarna har opinionsförluster blivit resultatet av deras regerande trots att deras prestationer har bedömts övervägande positivt av väljarna vid mandatperiodens slut.

Figur 6.1 Samband mellan tillbakablickande bedömningar av regeringsinsatser och val av parti 1979–2022 (eta)

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningarna 1979–2022.

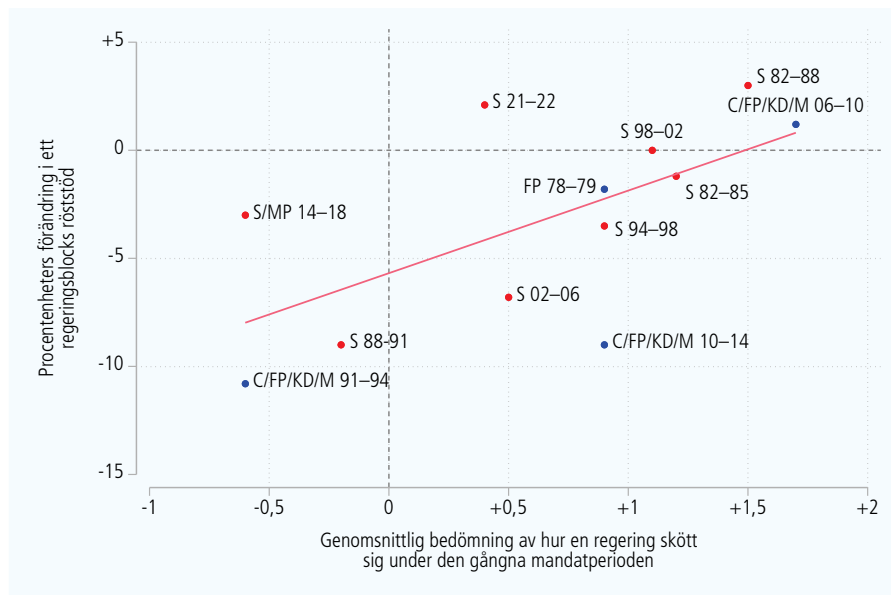
Kommentar: Eta-värdena visar sambandet mellan väljarnas förvalsbedömningar av sittande regering och valet av parti. Se tabellen 6.4 för detaljer om vilka regeringar det handlar om. Eta-måttet kan variera mellan 0 och 1.

På vår elvgradiga skala är det alltså inte säkert att ett mycket gott betyg leder till förnyat kontrakt. En regering behöver vara mycket bättre än bara bra för att bli omvald. Valet 2022 påminner dessutom om att en regering knappast sitter säkert ändå eftersom det kan vara viktigt hur det går för alla partier som ingår i regeringsunderlaget. Anderssons parti Socialdemokraterna gick framåt mellan 2018 och 2022 och hade bra betyg av väljarna men kunde ändå inte försvara regeringsmakten.

Enligt teorin om bakåtblickande ansvarsutkrävande ska regeringar som får ett sämre betyg än oppositionen inte längre ha väljarnas förtroende och förlora regeringsmakten. Maktskiften i Sverige har tidigare följt denna logik. Vi har som sagt få val där vi har tillgång till väljarnas bedömningar av *både* opposition och regering. Historiskt visar en sådan jämförelse att ett bättre snittbetyg för regeringen än oppositionen vid vissa tillfällen – men inte alltid – har varit en förutsättning för att en svensk regering ska få förnyat förtroende. Så var det 1979, 2002 och 2010. År 2018 var det i princip dött lopp i betygsättningen mellan regering och opposition. Vid ett tillfälle 2006 har oppositionen (Allianspartierna) bedömts ha skött sig bättre än den sittande regeringen (Persson) och då blev det följaktligen regeringsskifte.

Denna övning visar att 2022 års tydliga ledning för Andersson I över oppositionen för första gången inte rimmar med förväntningarna. Magdalena Andersson kunde inte försvara regeringsmakten trots ett tydligt högre betyg än oppositionen.

Figur 6.2 Samband mellan regeringsprestation och väljarstöd för svenska regeringar 1979–2022 (balansmått, procentdifferenser).

Källa: Valundersökningarna 2022, SCB/Valmyndigheten.

Kommentar: Figuren visar det bivariata sambandet mellan väljarnas bedömning av regeringens prestationer under den gångna mandatperioden och väljarstödet förändring för de sittande regeringspartierna. Endast partier som sitter i regeringen som bedöms finns med i beräkningarna. Regeringsblock har definierats som C/FP/KD/M 1979, V/S/MP 1985, 1988, 1991, 1998, 2002 och 2006 respektive C/FP/KD/M/NyD 1994 och C/FP/KD/M 2010 och 2014. På grund av det parlamentariska läget blir det svårare att avgöra vilka partier som bör ingå i beräkningarna. Vid 2018 års val ingår Socialdemokraterna och Miljöpartiet i beräkningarna. Vid valet 2022 har vi valt att endast redovisa den socialdemokratiska enpartiregeringen Anderssons siffror. Resultaten visar en regressionslinje som visar förändringen i olika regeringsblocks valutfall enligt officiell valstatistik som beroende variabel. Förändringen har mätts som ökning eller minskning i procentenheter i jämfört med föregående val (y-axeln). Undersökningspersonernas genomsnittliga bedömning av hur de olika regeringarna skött sig under den gångna mandatperioden är den oberoende variabeln. Den kan variera mellan -5 (dåligt) och +5 (bra). Regeringsbedömningar ingick inte i 1982 års Valundersökning. Resultatet från 2006–2022 har viktats mot de officiella valresultaten.

Politiska resultat och ansvarstillskrivning

Bakåtblickande ansvarsutkrävande är en hörnsten i varje normativ teori om hur demokratiska medborgare bör agera i valdemokratien. I teorin är ansvarsutkrävandeuppgiften tänkt att ske i två steg: först gör väljarna en bedömning av politiska resultat och därefter en bedömning av i vilken utsträckning den sittande regeringen kan hållas ansvarig för utvecklingen. Om det demokratiska ansvarsutkrävandet ska fungera måste väljarna vara duktiga på att korrekt identifiera och tillskriva

succéer och fiaskon för den sittande regeringen (Przeworsky, Stokes & Manin, 1999).

Kapitlets fördjupning handlar om resultat och ansvarstillskrivande. I Valundersökningen 2010 introducerades frågor om väljarnas bedömningar av uppnådda politiska resultat på olika områden under den gångna mandatperioden (Oscarsson & Holmberg, 2013). Tillsammans med följdfrågorna om vilket ansvar för de uppnådda resultaten väljarna tillskriver den sittande regeringen handlar det om unika mätningar av väljarnas ansvarsutkrävande. Unika, eftersom de behandlar fler områden än det klassiska om landets ekonomi och eftersom väljarna får bedöma både utvecklingen och ta ställning till ansvarsfrågan. *Utvecklingen* på olika områden sedan föregående val bedöms på en skala från -5 (Mycket sämre) till +5 (Mycket bättre) medan *ansvarstillskrivningen* sker på en skala från 0 (Utvecklingen beror helt och hållet på andra orsaker) till 10 (Utvecklingen beror helt och hållet på regeringens politik).

I figur 6.3 presenteras översiktligt hur den svenska väljarkåren bedömt uppnådda resultat och regeringsansvar på totalt åtta olika områden under mandatperioden 2018–2022. Den visar att väljarkåren som helhet bedömde de politiska resultaten på områdena sysselsättning, ekonomi, miljö och säkerhet som relativt bättre än på områdena skola, invandring, sjukvård och brottsbekämpning. Det betyder inte att utvecklingen tecknades i särskilt ljusa färger av väljarna inför valet 2022. Tvärtom. För sju av åtta områden bedömdes de politiska resultaten under den gångna mandatperioden som klart negativa. Sysselsättningen var det enda område där de politiska resultaten under Löfven II och regeringen Andersson fick ett snittbetyg högre än 0 av de svenska väljarna.

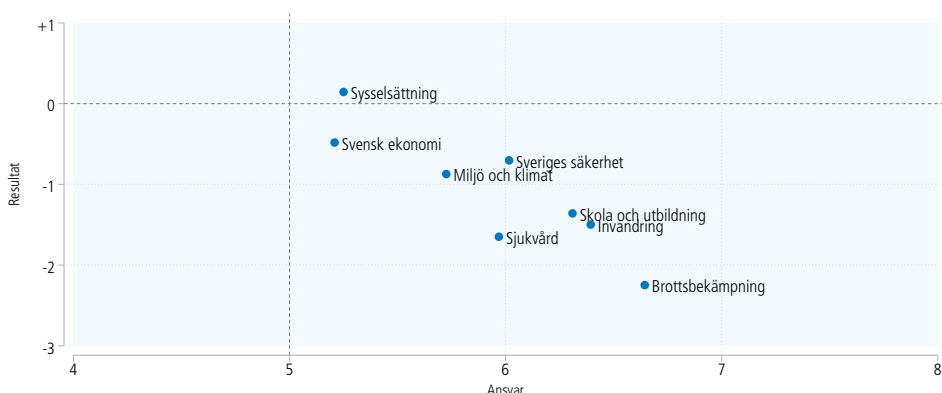
Regeringen styr riket. När det gäller ansvar är det svårt för en regering att undkomma ansvar för saker som hänt under den gångna mandatperioden. Regeringar vill givetvis ta äran för goda resultat och skylla ifrån sig ansvaret för dåliga resultat. Resultaten från valundersökningen 2022 visar att den svenska väljarkåren alltså har en klar benägenhet att tillskriva ansvaret för utvecklingen under mandatperioden på regeringens politik (jfr Oscarsson & Holmberg, 2016), och det gäller i synnerhet på områden där utvecklingen har bedömts som negativ. Allmänt sett får regeringen mest ris på områden där väljarna har uppfattat att sakernas tillstånd har blivit sämre sedan föregående val, såsom invandring, sjukvård och brottsbekämpning (se figur 6.1).

Ett av de mest väl kartlagda fenomenen när det gäller retrospektivt röstande och bakåtblickande ansvarsutkrävande är att bedömningar av utvecklingen och vem som bör ställas till svars är starkt färgat av ideologiska glasögon och partiidentifikation. Ideologiskt närstående anhängare av ”innetaget” är mer förlåtande i sina bedömningar medan ideologiskt närstående anhängare av oppositionspartier är betydligt mer kritiska.

Denna tendens syns mycket tydligt i svenska väljares bedömningar av resultat och ansvar (se tabell 6.5). Bedömningarna om *resultat* går vitt isär mellan anhängare av de två nya blocken: vi ser starkt positiva genomsnittsbetyg när det gäller utvecklingen på klassiskt centrala politikområden sysselsättning (+0,91), svensk ekonomi (+0,40) och Sveriges säkerhet (+0,28) bland väljare till mitten-vänsterpartier och lika starkt negativa betyg bland mitten-högerpartiernas väljare (-0,63, -1,35 och -1,68). På övriga fem områden är väljarna från vänster till höger överens

om att utvecklingen har gått åt fel håll. Sämst har det gått med brottsbekämpning som innehar sistaplatsen i resultatbedömningarna bland både mitten-vänsterväljare och mitten-högerväljare (-0,96 respektive -3,44).

Figur 6.3 Väljarnas tillbakablickande bedömningar av politiska resultat och ansvar för åtta olika politikområden, 2022 (procent, medeltal).

Källa: Valundersökningen 2022, etapp A.

Kommentar: Frågorna lyder "Om du jämför med tidpunkten för valet 2018: Vad tycker du då om utvecklingen när det gäller följande områden, har utvecklingen blivit sämre eller bättre?" respektive "I vilken utsträckning anser du att utvecklingen inom de olika områdena sedan valet 2018 beror på regeringens politik eller på andra orsaker?" Resultaten är viktade mot partival. Endast personer som röstade på ett parti i valet inkluderades. Endast respondenter som besvarat alla frågor om resultat och ansvar inkluderades för att få en jämförbar bedömning (n=1 265). Grafen är begränsad till att endast visa skalstegen -3 till +1 för resultat och 4 till 8 för ansvar. De fulla svarsskalorna går från -5 till +5 respektive 0 till 10.

Vems fel är då utvecklingen? Här är givetvis mitten-vänsterpartiernas väljare genomgående mer förlåtande än mitten-högerpartiernas väljare och svarar oftare att utvecklingen åtminstone delvis beror på andra orsaker än regeringens politik. Meningarna om var ansvaret för uppnådda resultat ligger går isär mest när det gäller områdena invandringen (5,13 mot 7,56) och brottsbekämpningen (5,40 mot 7,81) – i bägge fallen med närmare två och ett halvt skalsteg.

Valrörelser rymmer alltid inslag av ett skylla på varandra-spel (*blame game*) där opposition och regering på ett ofta mycket förutsebart sätt försöker övertyga väljarna om vem som egentligen ska risas eller rosas för den senaste tidens samhällsutveckling. Väljarna är relativt utlämnade till att följa partiföreträdarnas argumentation. De får höra att regeringen står utan skuld till eventuella försämringar och är i högsta grad att tacka för förbättringar. Och de får höra att oppositionen förstås hade kunnat bättre hejda den negativa utvecklingen och att vadhelst som har råkat gå regeringens väg är mest tur och hade till och med kunnat bli ännu bättre om de hade styrt. Det är krävande att själv sätta sig in i detaljer om utvecklingen på olika områden och huruvida den sittande regeringens beslut kan ha påverkat utfallet. Det är svårt att göra den kontrafaktiska tankefiguren: hade utvecklingen måhända blivit *ännu* sämre om regeringen inte fört den politik som den gjort?

Tabell 6.5 Väljarnas bedömningar av politiska resultat och ansvar för åtta olika politikområden, 2022 (procent, medeltal).

Politiska resultat (-5 till +5)	Sysselsättning	Svensk ekonomi	Sjukvård	Skola och utbildning	Brottsbekämpning	Invandring	Miljö och klimat	Sveriges säkerhet
Samtliga	+0.15	-0.48	-1.61	-1.31	-2.20	-1.44	-0.86	-0.70
Partival 2022								
Vänsterpartiet	+0.28	-0.46	-1.49	-1.16	-1.27	-0.60	-0.74	-0.72
Miljöpartiet	+0.94	+0.30	-1.08	-0.60	-0.56	-0.11	-0.70	-0.36
Socialdemokraterna	+1.05	+0.70	-0.66	-0.49	-0.85	-0.13	+0.01	0.66
Centerpartiet	+0.86	-0.07	-1.53	-1.05	-1.54	-0.47	-0.48	0.03
Liberalerna	+0.21	-0.38	-1.67	-1.41	-2.15	-0.89	-0.70	-0.08
Kristdemokraterna	-0.36	-1.06	-2.39	-1.87	-3.44	-2.31	-1.45	-1.45
Moderaterna	-0.50	-1.17	-2.15	-1.83	-3.28	-2.06	-1.34	-1.31
Sverigedemokraterna	-0.98	-1.76	-2.51	-2.23	-3.83	-3.60	-1.76	-2.37
Annat parti	-0.58	-1.00	-2.92	-2.42	-3.67	-3.67	-1.50	-2.17
Block								
Mitten-vänster	+0.91	+0.40	-0.93	-0.66	-0.96	-0.23	-0.24	+0.28
Mitten-höger	-0.63	-1.35	-2.29	-1.97	-3.44	-2.65	-1.48	-1.68
Ansvarstillskrivning (0 till 10)	Sysselsättning	Svensk ekonomi	Sjukvård	Skola och utbildning	Brottsbekämpning	Invandring	Miljö och klimat	Sveriges säkerhet
Samtliga	5.21	5.19	5.95	6.30	6.62	6.35	5.70	6.01
Partival 2022								
Vänsterpartiet	4.60	3.98	5.30	5.94	5.85	5.32	5.75	5.60
Miljöpartiet	4.78	4.69	5.02	5.55	5.32	5.51	5.80	4.73
Socialdemokraterna	4.84	4.81	4.91	5.31	5.22	4.84	5.02	5.42
Centerpartiet	4.36	4.41	5.55	5.98	5.88	5.94	5.39	5.46
Liberalerna	4.86	4.76	5.92	6.51	6.72	6.35	5.36	5.63
Kristdemokraterna	5.49	5.16	6.19	6.36	7.34	7.14	5.99	6.34
Moderaterna	5.41	5.28	6.70	7.00	7.68	7.16	6.04	6.31
Sverigedemokraterna	6.08	6.48	7.31	7.49	8.27	8.26	6.42	7.20
Annat parti	6.42	8.00	8.00	8.17	8.83	8.67	7.58	8.00
Block								
Mitten-vänster	4.74	4.63	5.06	5.51	5.40	5.13	5.26	5.37
Mitten-höger	5.66	5.74	6.84	7.09	7.81	7.56	6.14	6.64

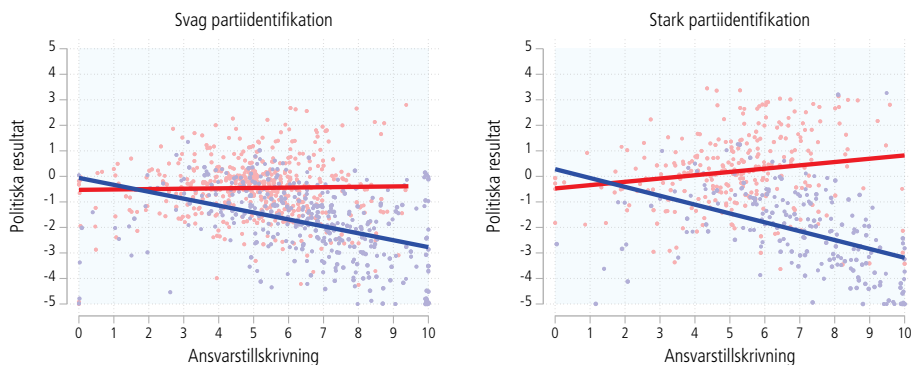
Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Genomsnittsbetyg av politiska resultat (skala från -5 till +5) och ansvar (skala från 0-10) har samlats in före valet, i valundersökningens etapp A. Uppgifter om partival är hämtade från eftervalsundersökningen. Resultaten har viktats efter de officiella valresultaten. Endast personer med partival ingår i analysen. Till mitten-vänsterpartier räknas V, S, MP och C. Till mitten-högerpartierna räknas L, KD, M och SD.

Därför är det heller inte konstigt att väljarnas bedömningar av den politiska utvecklingen och ansvarstillskrivande blir starkt beroende av deras egna ideologiska utgångspunkter och känslor av anhängarskap (se t ex Plescia m fl, 2022). Vi illustrerar hur denna dynamik fungerade i samband med valet 2022 i figuren 6.4. Spridningsdiagrammet visar de svenska väljarnas samlade bedömningar av utvecklingen på alla åtta områden mot deras samlade bedömningar om huruvida ansvaret för utvecklingen tillskrivs regeringen. Vi visar med enkla linjära regressionslinjer att relationen mellan resultatutvärderingar (y-axeln) och ansvarstillskrivning (x-

axeln) generellt var positiv bland vänsterväljare och negativ bland högerväljare. Bland sympatisörer till V-MP-S-C tenderar dåliga resultat skyllas på andra omständigheter än regeringens politik och goda resultat på regeringens politik. Bland sympatisörer till L-KD-M-SD är det som väntat precis tvärtom: Dåliga resultat skylls på regeringens politik och bra resultat anses bero på ”andra orsaker än regeringens politik”.

Figur 6.4 Mitten-vänsterväljare och mitten-högerväljare bedömer politiska resultat och tillskriver ansvar till regeringen, 2022 (genomsnitt)

Källa: Valundersökningen 2022, förvalsetappen.

Kommentar: Resultaten sammanfattar med hjälp av additiva index väljarnas bedömningar av politiska resultat (x-axeln) och ansvarstillskrivning (y-axeln) på totalt åtta olika områden: Sysselsättning, Svensk ekonomi, Sjukvård, Skola och utbildning, Brottsbekämpning, Invandring, Miljö och klimat samt Sveriges säkerhet. Röda punkter är väljare som identifierar sig med mitten-vänsterpartier (V, MP, S, C). Blåa punkter är väljare som identifierar sig med mitten-högerpartier (L, KD, M, SD). Den vänstra figuren illustrerar sambandet mellan resultatbedömningar och ansvarstillskrivning bland svagt identifierade väljare. Den högra figuren illustrerar sambandet mellan resultatbedömningar och ansvarstillskrivning bland starkt övertygade anhängare av partier. En jitterfunktion har använts för att lättare se enskilda observationers positioner i spridningsdiagrammet.

Figuren 6.4 visar dessutom den stora betydelsen av graden av partiidentifikation: bland starkt övertygade anhängare (högra grafen) är mönstren ännu tydligare. De ideologiska glasögonen och känslan av anhängarskap till partier spelar en avgörande roll för bedömningar av den faktiska utvecklingen under mandatperioden men också för hur ansvar för utvecklingen tillskrivs den sittande regeringen. Oppositionspartiets starkt övertygade väljare betraktar utvecklingen som klart mer negativ än regeringsunderlagets starkt övertygade väljare alldeles oavsett område. Och oppositionspartiets starkt övertygade väljare lägger tydligare skulden för dåliga resultat på den sittande regeringen medan regeringsunderlagets anhängare förlåter sin regering dåliga resultat.

Väljarnas ”samlade bedömning” – för att låna ett ofta använt uttryck från Stefan Löfven – av politiska resultat och ansvarstillskrivning kan beräknas genom att helt enkelt multiplicera de båda måtten med varandra. Då erhåller man ett *belastningsindex* som går från -50 till +50. Det mest belastande utfallet för den sittande regeringen är om en väljare bedömer att utvecklingen varit stark negativ (-5) och

det är helt och hållet orsakat av regeringens politik (10), då när belastningsindex sitt maximala negativa värde (-50). Omvänt, om utvecklingen bedöms som starkt positiv (+5) och det bedöms vara helt och hållet orsakat av regeringens politik (10) blir belastningsindex +50. Vidare, en starkt positiv utveckling (+5) som inte tillskrivs regeringens politik (0) är det varken en belastning eller tillgång för regeringen. Det är inte heller en starkt negativ utveckling (-5) som heller inte tillskrivs regeringens ansvar (0). I båda fallen blir belastningsindex lika med noll.

Nu kan vi ringa in lite bättre vad väljarnas bakåtblickande bedömningar av regeringens politik handlade om rent sakpolitiskt. Tabellen 6.5 visar vilka politikområden som var störst belastning för Magdalena Anderssons regering i väljarnas bakåtblickande bedömningar av resultat och ansvar inför valet 2022. Allra lägst medeltal på vårt belastningsindex har området brottsbekämpning (-17,7). På ett slags delad andraplats hamnar områdena invandring (-12,0), sjukvård (-11,3) och skola och utbildning (-10,0). De fyra övriga områdena (Miljö och klimat, Sveriges säkerhet, Svensk ekonomi och Sysselsättning) får inte lika negativa genomsnittsvärden på vårt belastningsindex. Fortfarande på minussidan, men inte alls jämförbart med toppfrågan brottsbekämpning.

Resultaten visar att kritiken mot Anderssonregeringen är likartad till sitt innehåll i de flesta väljargrupper, med den relativt nya frågan om brottsbekämpningen som nummer ett och de klassiska utvärderingsfrågorna som ekonomi, sysselsättning och säkerhet tydligt i botten. Ett delsvar på frågan om varför den Socialdemokratiska regeringen inte lyckades försvara regeringsmakten är att de frågor som uppfattades som mest belastande för regeringen också var de frågor som låg högst på dagordningen (se kapitel 21). Omvänt, de frågor där belastningen för regeringen var mindre var samtidigt frågor som inte diskuterades lika mycket i valrörelsen.

Socialdemokraternas partiledare och Sveriges dåvarande statsminister Magdalena Andersson svarar på Camilla Kvartofts och Anders Holmbergs frågor om de politiska resultaten på området sjukvård i SVTs utfrågning.

Tabell 6.6 Den sittande regeringens belastningsindex för åtta politikområden bland samtliga och i olika befolkningsgrupper (medeltal)

	Mest belastande					Minst belastande				n
	Brotts- bekämp- ning	Invand- ring	Sjukvård	Skola & utbild- ning	Miljö och klimat	Sveriges säkerhet	Svensk ekonomi	Syssel- sättning		
Total	-17,7	-12,0	-11,3	-10,0	-5,8	-4,6	-3,1	-0,5	1 345	
Man	-18,7	-13,3	-10,1	-9,5	-5,6	-4,6	-2,7	-0,6	695	
Kvinna	-16,5	-10,6	-12,6	-10,5	-6,0	-4,7	-3,6	-0,4	650	
18-34 år	-16,4	-9,1	-14,5	-10,8	-7,9	-7,6	-8,6	-2,2	128	
35-49 år	-18,7	-13,5	-13,4	-9,8	-6,5	-6,9	-6,7	-1,8	233	
50-64 år	-18,0	-13,0	-12,6	-11,3	-7,2	-6,7	-5,1	-1,5	380	
65-74 år	-16,4	-10,1	-9,8	-9,2	-3,6	-1,9	+0,5	+1,3	332	
75+	-18,4	-13,2	-7,9	-9,0	-4,8	-1,8	+0,8	+0,7	272	
Grundskola	-17,8	-15,0	-8,0	-7,6	-4,9	-4,6	-2,0	+0,8	159	
Gymnasium/Eftergymn	-19,8	-14,0	-12,1	-10,0	-6,1	-7,4	-4,1	-1,1	443	
Högskola/Universitet	-15,8	-9,5	-11,5	-10,4	-5,9	-2,3	-3,0	-0,3	631	
Tjänstemän	-15,5	-9,8	-10,3	-8,5	-4,8	-2,1	-1,6	+0,3	754	
Arbetare	-19,2	-14,3	-11,6	-10,5	-6,5	-7,9	-5,2	-0,9	364	
Företagare	-23,5	-17,2	-16,6	-15,8	-7,5	-9,0	-5,5	-3,6	114	
Ren landsbygd	-19,1	-12,7	-12,4	-11,3	-7,8	-7,0	-5,5	-0,3	175	
Mindre tätort	-18,7	-13,9	-11,7	-10,2	-6,5	-6,8	-3,0	-1,3	246	
Stad eller större tätort	-17,3	-11,7	-10,6	-9,2	-5,3	-3,2	-2,8	-0,1	651	
Stockholm, Gbg, Malmö	-15,6	-10,5	-12,4	-11,0	-4,5	-4,2	-3,3	-1,1	223	
Mycket intresserad	-21,2	-14,7	-13,7	-12,8	-8,1	-5,8	-4,9	-3,2	269	
Ganska intresserad	-17,1	-11,5	-10,5	-9,5	-5,0	-3,4	-1,6	+0,5	699	
Inte ssk/allt intresserad	-15,7	-10,5	-10,9	-8,6	-5,0	-5,7	-4,8	-0,5	348	
Låg politisk kunskap	-15,5	-10,5	-10,5	-8,4	-5,7	-5,8	-4,2	-0,0	336	
Medel politisk kunskap	-17,0	-12,1	-10,6	-9,1	-5,4	-4,4	-2,5	+0,1	412	
Hög politisk kunskap	-19,3	-12,7	-12,0	-11,4	-6,0	-4,0	-2,9	-1,0	592	
Låg medieexponering	-20,6	-15,7	-15,0	-13,1	-7,9	-8,5	-9,4	-4,9	214	
Medel medieexponering	-16,4	-11,8	-10,4	-8,1	-4,9	-5,3	-3,3	-0,3	344	
Hög medieexponering	-17,0	-11,0	-11,3	-10,4	-5,6	-2,0	-1,1	0,7	364	
Övertygad partianhängare	-17,1	-12,3	-10,1	-10,8	-6,4	-5,3	-1,2	-2,2	183	
Partianhängare	-18,0	-12,3	-11,2	-10,1	-4,2	-3,4	-3,0	-0,3	286	
Endast partipreferens	-17,2	-11,4	-10,9	-9,1	-5,5	-3,8	-2,7	+0,4	613	
Ingen partipreferens	-20,0	-13,6	-14,9	-12,7	-8,1	-8,0	-6,5	-1,8	197	
Långt till vänster	-6,3	-1,4	-4,7	-4,2	-2,0	+2,9	+4,1	+5,1	228	
Något till vänster	-4,9	+0,1	-4,7	-3,2	-0,9	+5,0	+4,6	+5,7	263	
Varken t v eller t h	-16,5	-12,1	-11,1	-9,6	-6,3	-5,6	-4,3	-0,1	222	
Något till höger	-21,5	-13,9	-13,3	-12,1	-7,0	-5,3	-2,6	-0,4	283	
Långt till höger	-32,1	-26,5	-19,4	-17,5	-10,2	-15,8	-13,0	-9,2	257	
Vänsterpartiet	-8,8	-4,1	-7,6	-6,9	-4,0	-3,1	-0,1	+1,7	84	
Miljöpartiet	-3,9	-0,9	-5,3	-4,1	-4,2	+1,8	+4,5	+6,0	109	
Socialdemokraterna	-4,8	-0,0	-2,7	-2,5	+0,6	+6,6	+5,7	+6,2	463	
Centerpartiet	-10,8	-3,9	-9,5	-7,4	-3,8	+1,5	+1,7	+3,5	97	
Liberalerna	-16,6	-7,4	-10,1	-10,1	-3,7	-0,9	-2,0	+0,9	69	
Kristdemokraterna	-26,3	-16,7	-15,1	-13,1	-9,7	-9,5	-7,3	-3,2	82	
Moderaterna	-27,0	-16,8	-16,8	-14,7	-8,3	-9,0	-8,1	-4,5	228	
Sverigedemokraterna	-33,2	-31,5	-20,3	-18,5	-13,4	-19,4	-14,1	-9,3	201	

Källa: Valundersökningen 2022, etapp A. **Kommentar:** Medeltalen i tabellen visar genomsnittliga indexvärden på ett belastningsindex som beräknas genom att multiplicera bedömningar av utvecklingen (bättre-sämre) med bedömningar av ansvarstillskrivning (andra orsaker-regeringens politik) för åtta omfrågade politikområden. Se tabell 6.1-6.3 för fler detaljer. Endast röstande ingår i analysen. Resultaten är viktade mot de officiella valresultaten. Positiva indexvärden har markerats med fet stil i tabellen.

De enda frågor där S-regeringen hamnade över ”vattenytan” med positiva värden på belastningsindex i breda väljargrupper var frågor som i just den här valrörelsen 2022 inte uppfattades som lika viktiga för partivalet för de svenska väljarna: sysselsättning, ekonomi och säkerhet. Regeringen bedömdes visserligen mer positivt relativt oppositionspartierna men i ett längre historiskt perspektiv är prestationerna för Anderssons regering blekare. Den sittande regeringen hade behövt vara ytterligare något mer uppskattad för att vinna, alternativt att andra frågor fått väga tyngre in i väljarnas beslutsalkyler. De sakfrågor där den sittande regeringen ändå kunde uppvisa relativt sett bättre politiska resultat blev inte politiserade eller uppmärksammade i tillräcklig grad för att påverka dragkampen.

Bakåtblickande bedömningar av regeringens prestationer under gångna mandatperioden har fortfarande ett starkt samband med partival

Bedömningarna av regeringens insatser är starkt färgade av ideologiska orienteringar och partianhängarskap

Väljarna gav den sittande regeringen starka betyg i krishantering (Covid och kriget i Ukraina)

Den socialdemokratiska regeringen Andersson fick visserligen ett bra betyg i relation till oppositionspartiernas prestationer men i historiens ljus är betyget för Andersson inte särskilt högt.

Frågan om brottsbekämpning var mest belastande för den sittande regeringen Andersson vid valet 2022. Väljarna bedömde de politiska resultaten som dåliga och tillskrev regeringen ansvaret därför.

Framsiddorna på de åtta riksdagspartier-
nas valmanifest inför 2022 års val.

VALRÖRELSEN

7

Opinionsutvecklingen under valrörelsen

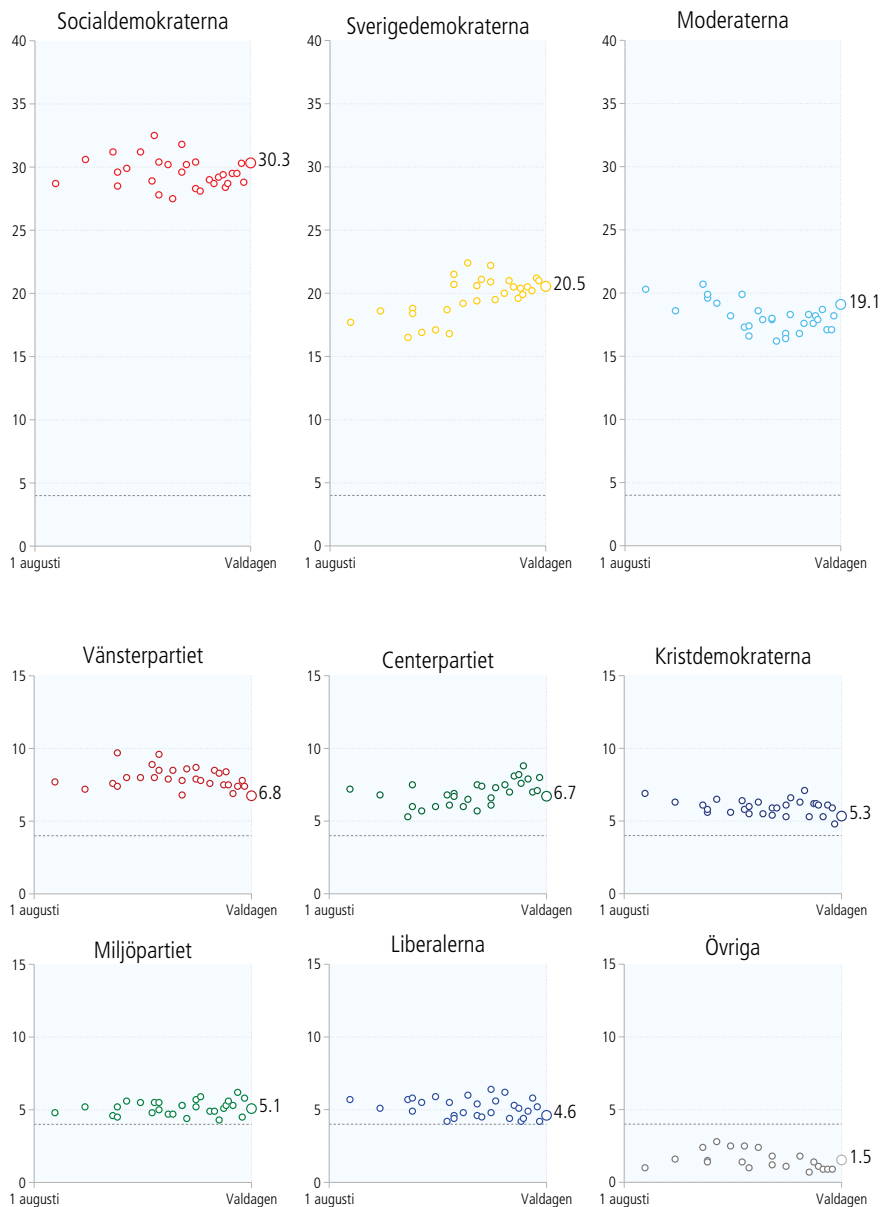
Ett indirekt men långt ifrån uttömmande sätt att avgöra hur betydelsefull och utslagsgivande valrörelserna är för partiets röststöd är att kartlägga hur stora de aggregerade förändringarna av partiernas stöd är nära inpå valen. Ur ett sådant perspektiv verkar den svenska valrörelsen 2022 inte ha bjudit på några stora kast i opinionen. Tvärtom, i likhet med de flesta andra svenska valrörelser var de aggregerade förändringarna under de mest intensiva kampanjveckorna 2022 små. Totalt sett förändrades partiernas styrkeförhållanden relativt lite från början av augusti till valdagen den 11 september.

Opinionsinstitutet Sifos¹⁵ mätserie med start 1967 är den längsta vi har tillgång till för att kunna placera in 2022 års valrörelseförändringar i ett historiskt perspektiv: I denna 56-åriga mätserie framträder 2022 års valrörelse som relativt odramatisk. Förändringarna mellan augustimätningarna och det slutgiltiga valresultatet 2022 ligger klart lägre än det historiska genomsnittet för aggregerade förändringar under svenska valrörelser det senaste halvsekle, och hamnar på elfte plats av 17 valrörelser. Räknat med ett populärt mått för aggregerade förändringar, det så kallade *Pedersens index* (Pedersen, 1979), var förändringarna under valrörelsen 2022 endast 4,1 procentenheter. Med andra ord var det bara strax över fyra procent av röststödet som bytte ägare mellan partierna under valrörelserna. Det är långt ifrån det historiska snittet som är 5,9 procentenheter. De tre i särklass mest dramatiska valrörelserna är alltså språketvalet 2002, vård-skola-omsorgsvalet 1998 och miljövalet 1988.

I figur 7.1 redovisar vi partiernas skattade opinionsstöd i de mätningar som publicerades i etablerade medier under valrörelsen 2022. De utvalda instituten är Novus, Ipsos, Kantar Public och Demoskop (för en uttömmande analys av opinionsinstitutens träffsäkerhet, se Oleskog Tryggvason (2022)). Flera institut presenterade dagliga mätningar som i praktiken var ett slags rullande medeltal över flera dagar. För att undvika ”dubbel bokföring” har vi valt att endast särredovisa de mätpunkter som representerar helt nya uppsättningar av data.

¹⁵ För varje val sedan 1968 (17 val) har opinionsinstitutet *Sifo* (sedermera *Kantar Public*, numera *Verian*) publicerat opinionsmätningar under augusti månad. De senaste tre valen publicerades flera mätningar under augusti månad. Fyra stycken 2014, sju stycken 2018 samt sju stycken 2022. För dessa år har ett medelvärde beräknats per parti. De summerade absoluta förändringarna av partiernas stöd i samband med valet 2022 var på inget vis anmärkningsvärda (4,1 procentenheter), det visar sig att det är åtminstone tio val som med marginal haft större förändringar under den sista månaden. De tre i särklass största aggregerade förändringarna av partiernas stöd under svenska valrörelser är språketvalet 2002 (9,4 procentenheter), vård-skola-omsorgsvalet 1998 (9,2) och miljövalet 1988 (9,0).

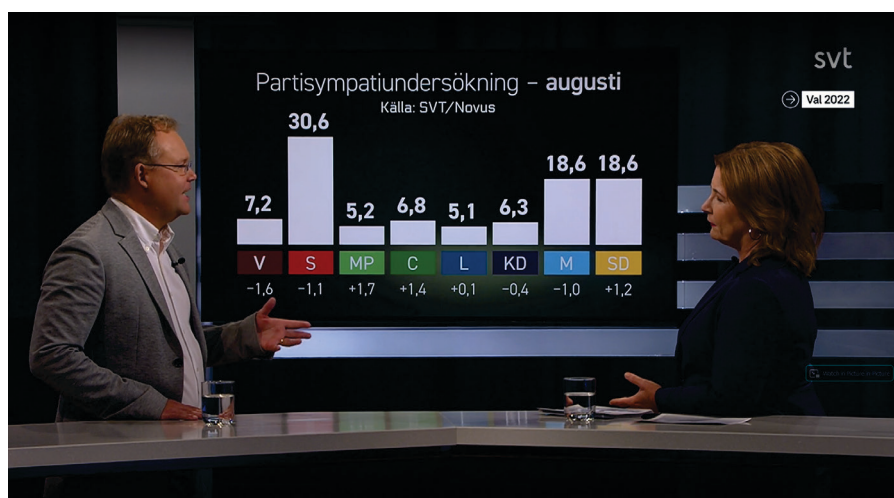
Figur 7.1 Partiernas opinionsutveckling under perioden 1 augusti 2022–11 september 2022 (procent).

Källa: Opinionsmätningar från SCB, Sifo Kantar, Demoskop, Ipsos och Novus.

Kommentar: Resultaten är hämtade från publicerade opinionsmätningar från SCB, Kantar Public, Demoskop, Ipsos och Novus. För en liknande analys av mandatperioden 2014–2018, se Andersson (2018), Strömbäck & Oscarsson (2019). För liknande analyser av opinionsförändringar under tidigare mandatperioder hänvisas Oscarsson & Holmberg (2013; 2016). Streckad linje visar 4%-spärren.

Eftersom opinionsrörelserna för partierna var små betydde det samtidigt att spänningen i valet hölls vid liv ända fram till valdagen. Vad som redan före sommaren såg ut att bli ett mycket spännande och jämnt val utvecklade sig till en rysare när det visade sig att inget av de båda huvudalternativen hade någon stark valvind i ryggen. Förutom hästkapplöpningen mellan de två regeringsunderlagen fanns gott om spännande frågeställningar för den valrörelsejournalistik som baserar sig på opinionsundersökningar: Skulle småpartierna Miljöpartiet och Liberalerna klara fyraprocentsspärren? Skulle Moderaterna eller Sverigedemokraterna bli störst bland partierna till höger?

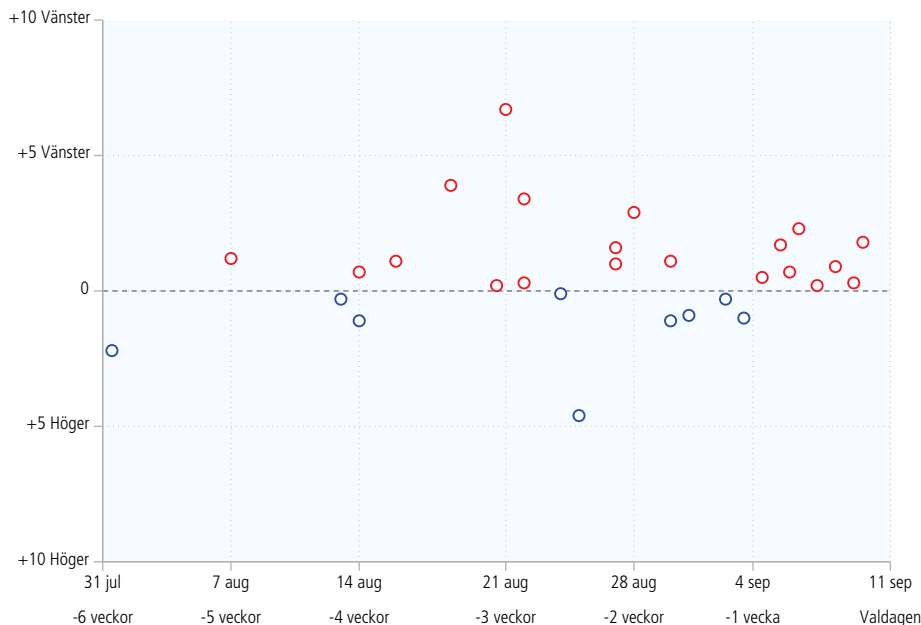
Starten för medievalrörelsen i SVT var *Agenda* söndagen den 14 augusti. Ett inslag vigdes åt det jämna opinionsläget. Att Moderaterna och Sverigedemokraterna båda skattades till 18,6 procent i den första Novusmätningen efter sommaren blev en nyhet som ägnades särskild uppmärksamhet. Frågan om vilket parti av M och SD som skulle bli andra största parti blev etablerat som en kamp i kampen. På bilden samtalar statsvetarprofessorn Henrik Ekengren Oscarsson med programledaren Anna Hedenmo. Bild: SVT.

Om vi börjar med att analysera kapploppningen mellan de två tänkta regeringsunderlagen visade mätningarna före valet en klar övervikt för Magdalena Andersson (se figur 7.2). Av de 29 unika mätningar som publicerades mellan den 1 augusti och valdagen var det röd övervikt i 20. I huvuddelen av dem var ledningen dock inte tillräckligt stor – mindre än en procentenhets blockdifferens – för att vara statistiskt säkert. Två mätningar sticker ut från de andra med betydligt större blockdifferenser: Kantar Publics mätning från 21 augusti med 6,7 procentenhets ledning för *team Magdalena* och Novus mätning från 25 augusti med 4,6 procentenhets ledning för *team Ulf*. Att dessa mätningar med så vitt skilda resultat publicerades med bara fyra dagars mellanrum kan indikera att väljaropinionen var särskilt svårskattad i den här delen av valrörelsen, alternativt att det är ett utslag av normal slumpvariation när det görs så många mätningar på kort tid.

Under sista veckan var rapporteringen om opinionsläget samstämmig: samtliga åtta mätningar från opinionsinstituterna visade att Magdalena Anderssons regeringsunderlag hade ett knappt övertag i mätningarna av väljarnas röstningsintentioner.

Fem av dem visade dock att ledningen var mindre än en procentenhet. Eftersom skattningar nära femtio procent också har de största konfidensintervallen betyder det att ingen enskild mätning visade en statistiskt säkerställd ledning. Tillsammans gav de dock en liten fördel för mitten-vänsteralternativet.

Figur 7.2 Styrkeförhållandet mellan mitten-vänsteralternativet och mitten-högeralternativet under perioden 1 augusti 2022 till 11 september 2022 (procent).

Källa: Opinionsmätningar från Sifo Kantar, Demoskop, Ipsos och Novus.

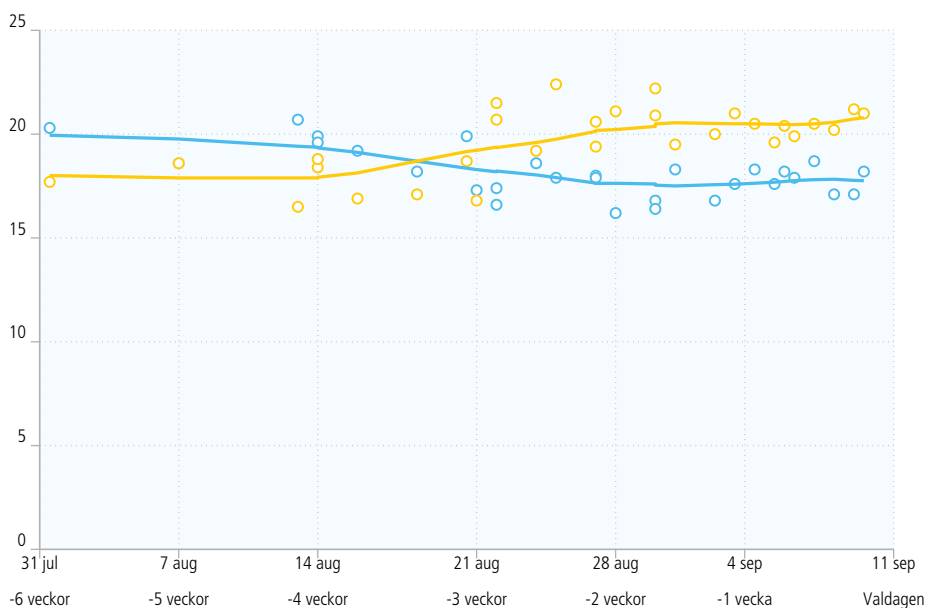
Kommentar: Resultaten är hämtade från publicerade opinionsmätningar från Kantar, Demoskop, Ipsos och Novus. Till mitten-vänsteralternativet räknas Vänsterpartiet, Socialdemokraterna, Centerpartiet och Miljöpartiet. Till mitten-högeralternativet räknas Liberalerna, Kristdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna. Röda punkter visar övervikt för mitten-vänsteralternativet. Blå punkter visar övervikt för mitten-högeralternativet.

Och det blev ett jämnt val, precis som opinionsmätningarna visade.¹⁶ Till slut skilde det alltså bara omkring 45 000 röster mellan vinnarna och förlorarna – en skillnad som ligger långt innanför de felmarginaler som opinionsmätningarna kan erbjuda. Om bara omkring 23 000 högerpartiväljare istället hade valt att rösta på ett rödgrönt parti på Magdalena Anderssons ”sida av politiken” hade valet varit helt oavgjort.

¹⁶ Opinionsmätningarnas träffsäkerhet i samband med valet 2022 (1,1 procentenheters medelfel per parti) var i linje med snittet under de senaste trettio åren (genomsnittsfelen har varierat mellan 0,9 och 1,6 procentenheter per parti. Internationellt sett är det relativt bra siffror. Sett till väljarbarometrarna som helhet har opinionsmätningarna i Sverige träffsäkerhet varken blivit sämre eller bättre de senaste tjugo åren (läs mer i Oleskog Tryggvason, 2022).

Till skillnad från kampen mellan regeringsunderlagen avgjordes kampen mellan Sverigedemokraterna och Moderaterna som Sveriges näst största parti redan tidigt under valrörelsen om vi får tro opinionsmätningarna (se figur 7.3). I de tidiga augustimätningarna var visserligen Moderaterna skattade högre än Sverigedemokraterna. Moderaterna fick dock allt svagare resultat i mätningarna efter hand, samtidigt som Sverigedemokraternas stöd växte. Ser vi till ett genomsnitt av mätningar tycks SD ha passerat M vid en tidpunkt i mitten av augusti och behöll sedan en ledning på omkring två procentenheter under de sista veckorna av valrörelsen.

Figur 7.3 Sverigedemokraternas och Moderaternas kamp om andra största parti under valrörelsen 2022 (procent).

Källa: Opinionsmätningar från Kantar Public, Demoskop, Ipsos och Novus.

Kommentar: Se kommentar till figur 7.1. De gula och blå linjerna är lokalt viktade genomsnitt av samtliga mätningar under valrörelsen (lowess smoothing) med bandwidth 0,8.

När det gäller fyraprocentspärren var det framför allt två partier – Miljöpartiet och Liberalerna – som länge såg ut att riskera ett valresultat lägre än fyra procent och tappa sin riksdagsrepresentation (se figur 5.3). Under sommaren 2022 förbättrades läget och både L och MP passerade fyraprocentspärren i de flesta mätningar. Men det handlade inte om någon säker mark på något sätt. Liberalerna skattades lägre än fem procent i tretton mätningar under slutskedet av valrörelsen. För Miljöpartiet var motsvarande antal tolv mätningar. Kristdemokraterna lyckades däremot den här gången undvika att bli inblandade i någon spärddramatik. KD hade bara en enda mätning där partiet skattades lägre än fem procent, och det var

i Ipsos sista mätning inför valet (4,8 procent). För första valrörelsen sedan 1998 slapp KD kämpa mot fyra procent. Det var andra partier som fick svara på frågor om ett utsatt opinionsläge.

Avsaknaden av tvära kast eller tydliga trender i opinionsmätningarna under valrörelsen är typisk för svenska valrörelser. Valrörelserna bjuder faktiskt sällan på stor dramatik i det avseendet, även om känslan av spänning ändå gärna infinner sig. Men bara för att det ser stabilt ut på ytan – i aggregerade resultat från opinionsmätningar – behöver det inte innebära att det saknas betydelsefulla väljar rörelser under ytan. På individnivå kan det ändå äga rum stora förskjutningar mellan röstningsintentioner och slutligt partival, särskilt i en situation där vi vet att många väljare har en beredskap för att ombestämma sig även väldigt nära inpå valdagen. Vi kommer att närstudera partiernas nettovinster och nettoförluster under valrörelsen längre fram i kapitel 39.

Har väljarna koll på partiernas styrkeförhållanden?

Partiernas inbördes styrkeförhållanden inför ett val har ofta en mycket framskjuten plats i mediernas bevakning, särskilt i mediernas gestaltning av politiken som spel och strategi (Johansson m fl, 2023). Upptagenheten kring hur valet kommer sluta bidrar till spänning och spekulationer. Men valrörelseinformation om partiernas styrkeförhållanden är inte bara ett spel eller en form av underhållning. För väljare som vill påverka sammansättningen och inriktningen på den förda regeringspolitiken efter valet kan det tvärtom vara helt nödvändigt att bilda sig en bra uppfattning om hur stora partierna kan bli. Vill man rösta strategiskt – t ex rädda kvar ett litet parti i riksdagen för att säkra majoriteter eller försöka påverka den ideologiska tyngdpunkten i en tänkt koalitionsregering efter valet – är det viktigt att ha koll på hur alla andra väljare tänker rösta (se även kapitel 26).

Givet stor medial uppmärksamhet för opinionsmätningar och givet vår normativa utgångspunkt att väljare i parlamentariska flerpartisystem faktiskt *bör* ta hänsyn till partiernas styrkeförhållanden för att kunna rösta rationellt får man förmoda att väljarnas kunskaper om partiernas storlek är mycket goda. Vi borde kunna förvänta oss att särskilt de väljare som noggrant följde valrörelsen hade bra koll på att Miljöpartiet och Liberalerna låg nära fyraprocentspärren, att Sverigedemokraterna var större än Moderaterna och att mitten-vänsterpartierna hade ett litet opinionsövertag.

Men frågan är hur bra väljarna är på att uppfatta partiernas belägenhet i opinionsmätningar inför ett val? För att undersöka väljarnas perceptioner av partiernas storlek ställde vi i valundersökningen 2022 öppna fritextfrågor om hur stor andel röster i procent de tre stora partierna – Socialdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna – skulle få i valet: ”Hur stor andel av rösterna tror du att Socialdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna kommer få i årets riksdagsval?”¹⁷

¹⁷ För den här frågan fanns inget uttryckligt flyktalternativ, men av dem som fick frågan valde någon enstaka procent att inte ge något svar, det vill säga lämna blankt på frågan. Vi tolkar överhoppandet av frågan som att de inte visste hur stor andel partierna skulle få.

De som svarade på frågan hamnade totalt sett relativt nära de tre partiernas valresultat. Väljarnas genomsnittsuppfattning om hur stor andel röster Socialdemokraterna skulle få var 32,4 procent av rösterna. Motsvarande genomsnitt för Moderaterna var 22,7 procent och för Sverigedemokraterna 20,2 procent. I Socialdemokraternas och Sverigedemokraternas fall var genomsnittsgissningen alltså närmare det slutgiltiga resultatet än för Moderaterna vars röststyrka överskattades av väljarna före valet. Genomsnittsväljaren trodde att Moderaterna skulle få ett omkring tre procentenheter bättre valresultat än vad de i själva verket fick.¹⁸

Tabell 7.1 Väljarnas bedömningar av vilka partier som kommer att klara fyraprocentsspärren 2022 (procent).

Partier som klarar fyraprocentsspärren	Ja	Nej	Summa procent	Antal svarande	Partiernas valresultat 2022
Vänsterpartiet	91	9	100	1 431	6,75%
Kristdemokraterna	87	13	100	1 426	5,34%
Miljöpartiet	47	53	100	1 416	5,08%
Liberalerna	74	26	100	1 416	4,61%
Centerpartiet	90	10	100	1 434	6,71%

Källa: Valundersökningen 2022, förvalseditionen. Valmyndigheten.

Kommentar: Frågan lyder: "Tror du att nedanstående partier kommer att få minst 4 procent i valet och därmed bli representerade i riksdagen efter valet?". Partierna presenterades i följande ordning: Vänsterpartiet, Kristdemokraterna, Miljöpartiet, Liberalerna och Centerpartiet. Resultaten har viktats mot det officiella valresultatet.

Följdfrågan i valundersökningen handlade om vilka av småpartierna som väljarna trodde skulle klara fyraprocentsspärren: "Tror du att nedanstående partier kommer att få minst 4 procent i valet och därmed bli representerade i riksdagen efter valet?" (se tabell 7.1). Även här visar väljarbedömningarna stor samstämmighet med vad opinionsundersökningarna visade. Nio av tio väljare svarade ja på frågan om huruvida de större småpartierna Vänsterpartiet, Centerpartiet och Kristdemokraterna skulle klara spärren (91, 90 respektive 87 procent). I fallet Liberalerna var det en klar majoritet av väljarna, 74 procent, som före valet trodde att partiet skulle klara spärren. För Miljöpartiet var väljarnas uppfattningar dock delade. Fyrtiosju procent trodde att MP skulle klara spärren medan en knapp majoritet, 53 procent, trodde att MP skulle få ett lägre resultat än fyra procent.

Vi vet från tidigare liknande analyser (se Oscarsson & Holmberg, 2013; Delavande & Manski, 2012) att det ofta finns stor variation i väljarnas uppfattningar om partiets styrkeförhållanden. En del väljare är mycket bättre än andra på att "gissa" rätt om partiets valresultat. I Valundersökningarna 2022 förekommer gissningar

¹⁸ I kampen mellan vilket parti väljarna trodde skulle bli störst av Moderaterna och Sverigedemokraterna valde 16 procent av väljarna att gissa samma valresultat på de båda partierna. Var femte väljare (21 procent) trodde att M skulle bli större än SD. Den resterande majoriteten av väljarna – 63 procent – gissade helt riktigt att SD skulle bli större än M i valet. De rapporterade resultaten är viktade efter det officiella valresultatet.

om Socialdemokraternas, Sverigedemokraternas och Moderaternas röststöd mellan noll och hundra procent (!), för att ta ett exempel. Undersöker vi de totala sammanlagda feLEN visar det sig att det finns betydande över- och underskattningar av partiernas valresultat, i synnerhet för Moderaterna. De genomsnittliga absoluta avvikelserna från det slutgiltiga valresultatet är för S 2,1 procentenheter, SD 0,7 procentenheter och M hela 4,0 procentenheter.

Tabell 7.2 Partiväljares bedömningar av vilka partier som kommer att klara fyraprocentsspärren 2022. Andel som svarar ja (procent).

Parti som klarar fyra procent	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	Samtliga
Vänsterpartiet	99	98	96	94	93	86	86	86	91
Kristdemokraterna	88	93	80	86	93	96	96	89	90
Miljöpartiet	74	90	58	57	54	27	34	23	47
Liberalerna	76	76	64	79	97	80	84	76	74
Centerpartiet	95	97	93	97	95	87	88	80	90

Källa: Valundersökningen 2022, förvalseditionen.

Kommentar: Resultaten i tabellen visar andelen partiväljare som svarade "Ja" på frågan om huruvida partiet skulle klara fyraprocentsspärren i valet 2022. Frågan lyder: "Tror du att nedanstående partier kommer att få minst 4 procent i valet och därmed bli representerade i riksdagen efter valet?". Partierna presenterades i följande ordning: Vänsterpartiet, Kristdemokraterna, Miljöpartiet, Liberalerna och Centerpartiet. Resultaten för samtliga har viktats mot de officiella valresultaten.

Men vad är det som formar väljarnas perceptioner av hur stor andel röster ett parti kommer att få? I den internationella forskningen finns tydliga förväntningar om att väljare generellt sett är relativt bra på att gissa partiets framtida valresultat (Zerback, Reinemann & Nienierza, 2015) och att sådan information spelar en viktig roll vid strategiskt röstande (Meffert m fl, 2011). Samtidigt visar forskningen att väljarnas uppfattningar om partiets framtida valresultat är starkt färgade av önsketänkande (eng. *wishful thinking*) – väljarna tenderar att överskatta omtyckta partiets resultat och underskatta mindre omtyckta partiets resultat (Stiers & Dasonneville, 2018; Mongrain, 2021).

Vår enkla analysmodell utgår ifrån att svenska väljares uppfattningar om partiets styrka är färgade av såväl kunskap som önsketänkande. Vi förväntar oss att uppfattningarna blir mer korrekta ju mer information en väljare har, exempelvis genom flitig exponering för resultat från opinionsmätningar. Vidare förväntar vi oss att väljare som hyser starka antipatier eller sympatier för ett parti kan önsketänka om hur stor andel röster partiet kommer få. För sämre informerade och starkt önsketänkande väljare bör avvikelserna mellan uppfattningar och verkligheten vara större (jfr Guinjoan m fl, 2014).¹⁹

¹⁹ En faktor som ofta lyfts fram i forskningen som starkt påverkande på väljarnas bedömningar av framtida valresultat, men som vi valt bort att analysera i det här sammanhanget, är att ett parti har starkt momentum och valvind i ryggen under en valrörelse, något som kan ge upphov till så kallade *band wagon*-effekter (se Barnfield, 2023; Oleskog Tryggvason, 2019). Skälet är enkelt. Det fanns inga stora sådana rörelser under den svenska valrörelsen 2022 (jfr figurerna från tidigare i kapitlet). Ytterligare en faktor som visat sig vara viktig i tidigare framför allt amerikansk

Vi analyserar hur bedömningar av Socialdemokraternas, Sverigedemokraternas och Moderaternas röststöd samvarierar med politisk kunskap, exponering för opinionsmätningar och partipopularitet. En analysmodell där alla tre faktorerna finns med visar att samtliga bidrar signifikant till att förklara graden av missuppfattning. Helt enligt förväntningarna från tidigare forskning finns en mycket tydlig effekt av *önsketänkande* som innebär att framför allt väljare som starkt gillar ett parti tenderar att gissa mycket högt på hur stor andel röster partiet kommer att få. Väljare som är politiskt kunniga och exponerar sig för opinionsmätningar är omvänt signifikant bättre på att bedöma partiernas storlek. Det gäller inte bara för det egna partiet utan för alla de tre stora partierna. Även när det gäller kunskap och exponering ger våra resultat stöd åt vad tidigare forskning har funnit.

Grafiskt kan resultaten visualiseras som i figur 7.4. Diagrammen i den övre delen av figuren visar att önsketänkandet i huvudsak handlar om att väljare som starkt gillar ett parti tenderar att överskatta det egna partiets möjligheter. Allt annat lika gissade väljare som starkt gillar Socialdemokraterna att S skulle få närmare 37 procent i valet 2022, vilket är ett mycket klart utslag av önsketänkande. Samma tendens men svagare finns bland Sverigedemokraternas starkaste sympatisörer som trodde på ett valresultat närmare 25 procent för partiet. Precis som vi konstaterat tidigare tycks Moderaternas dåliga valresultat ha kommit som en överraskning för merparten av de svenska väljarna. Genomsnittsgissningen för M ligger långt över det faktiska valresultatet för M i alla undersökta grupper.

Det omvända önsketänkandet – att gissa ett lågt valresultat för partier man ogillar – är inte lika accentuerat i våra resultat. Men det finns sådana tendenser. Väljare som starkt ogillar Sverigedemokraterna och placerade partiet på -5 eller -4 på ogillar-gillarskalan gissade att SD skulle få ett något lägre resultat – 18–19 procent – jämfört med vad opinionsmätningarna visade och vad partiet sedan fick.

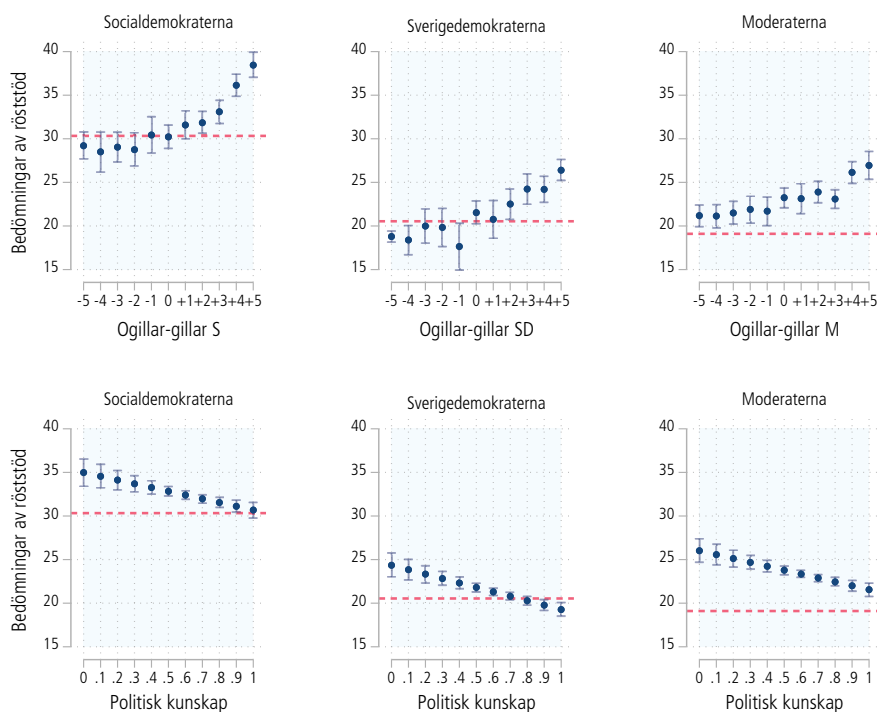
De tre nedre diagrammen i figur 7.4 visar att det även under kontroll för opinionsmätningsexponering och partisympatier finns ett tydligt samband mellan väljarnas politiska kunskaper och deras bedömningar av Socialdemokraternas och Moderaternas framtida valresultat. Ju högre politiska kunskaper desto närmare kryper förvalsgissningarna de opinionsmätningar som publicerats under valrörelsen respektive de slutliga valresultaten för partierna. För Sverigedemokraterna är kunskapseffekterna ungefär lika stora men här är det väljare med medelhöga kunskapsnivåer som har bäst koll och gissar bäst på hur stora SD är, medan de ytterst få mest kunniga väljarna som får maximal poäng på vårt kunskapstest faktiskt tenderar att *underskatta* SDs styrka något.

I alla våra analysmodeller ser vi signifikanta och tydliga effekter av självskattad exponering för opinionsmätningar. De väljare som efter valet säger att de tagit del av resultat från opinionsmätningar gör klart bättre bedömningar av partiernas framtida prestationer än väljare som inte tagit del av opinionsmätningar. Oavsett kunskapsnivå eller partisympatier ligger de exponerade väljarnas bedömningar av partiernas styrka två till tre procentenheter närmare än de icke-exponerades. Re-

forskning är från vilka medier väljarna hämtar sin information om partiernas styrkeförhållanden (Searles, Smith & Sui, 2018). Valundersökningens design är dock inte särskilt väl anpassat för att specifikt testa om det finns effekter av ideologiskt färgad mediekonsumtion (eng. *partisan media*).

sultatet är viktigt inte minst mot bakgrund av debatten om huruvida opinionsmätningar hjälper eller stjälper valdemokratin (Petersson & Holmberg, 1998; Oleskog Tryggvason, 2021). Att ta del av opinionsmätningar tycks enligt våra resultat *förbättra* väljarnas perceptioner av hur den strategiska kontexten inför valet ser ut. I ett flerpartisystem som det svenska kan det vara viktigt att känna till hur stora partierna är för de väljare som önskar påverka vilka partier som kommer in i riksdagen, sammansättningen av regeringskoalitioner eller den faktiskt förda regeringspolitiken efter valet.

Figur 7.4 Väljarnas förvalsbedömningar av Socialdemokraternas, Sverigedemokraternas och Moderaternas röststöd efter valet, efter politisk kunskap och grad av gillande av respektive parti (predicerade skattningar av väljarbedömningar).

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar till figur 7.4: I analysen ingår endast personer som deltagit i både förvalsundersökningen (etapp A) och uppföljningsenkäten (U). Antalet svarande är omkring 1300 personer i de olika modellerna. Resultaten är predicerade värden för partiets röststyrka hämtade från tre regressionsmodeller där politisk kunskap, exponering för opinionsmätningar och partipopularitet ingår. Politisk kunskap är ett additivt index som bygger på svar på ett tjugotal kunskapsfrågor som ställdes i Valundersökningen 2022. Indexet är normerat mellan 0 (inga rätta svar) till 1 (alla rätt). Partipopularitet mäts med den elvagrådiga ogillar-gillarskalan från -5 (ogillar starkt) till +5 (gillar starkt). Exponering för opinionsmätningar mätes i uppföljningsenkäten med frågan: "Inför årets val till riksdagen, tog du del av resultat från några opinionsundersökningar?" med svarsalternativen "Ja, flera gånger", "Ja, någon enstaka gång" och "Nej". I analyserna har exponeringsvariabeln dikotomiserats med svaren "Ja, flera gånger" som indikator för exponering.

Tabell 7.3 Partiväljares bedömningar av vilka partier som skulle klara fyraprocentsspärren 2022. Andel som svarar ja (procent).

Exponering för opinionsmätningar under valrörelsen	Andel som före valet tror att partiet klarar fyra procent				
	V	MP	C	L	KD
Ja, flera gånger	95	49	93	80	93
Ja, någon enstaka gång	91	50	89	70	84
Nej	85	38	84	66	75

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten i tabellen visar andelen partiväljare som före valet 2022 svarade "Ja" på frågan om huruvida partierna V, MP, C, L och KD skulle klara fyraprocentsspärren. Frågan lyder: "Tror du att nedanstående partier kommer att få minst 4 procent i valet och därmed bli representerade i riksdagen efter valet?". Partierna presenterades i följande ordning: Vänsterpartiet, Kristdemokraterna, Miljöpartiet, Liberalerna och Centerpartiet. Exponering för opinionsmätningar mättes i eftervalsenkäterna (etapp B och uppföljningsenkäten) med frågan: "Inför årets val till riksdagen, tog du del av resultat från några opinionsundersökningar?" med svarsalternativen "Ja, flera gånger", "Ja, någon enstaka gång" och "Nej". Omkring två procent av de svarande har hoppat över enskilda frågor om vilka partier som klarar fyraprocentsspärren, dessa svarande har dock inte räknats in i procentbasen. Resultaten för samtliga har viktats mot de officiella valresultaten.

Även när det gäller uppfattningar om vilka partier som kommer att klara fyraprocentsspärren ser vi ett bivariat samband med graden av exponering för opinionsmätningar (se tabell 7.3). Väljare som inte exponerat sig för mätningar under valrörelsen tenderar att ha lägre tilltro till att ett litet parti får mer än fyra procent av rösterna i valet. Det gäller för samtliga fem omfrågade partier. Dessa samband står sig även vid samma kontroller för önsketänkande (partipopularitet) och politisk kunskap som användes i figur 7.4. Det stärker vårt huvudresultat ytterligare: Personer som tar del av opinionsmätningar gör bättre bedömningar av partiernas chanser att klara fyraprocentsspärren än personer som inte tar del av opinionsmätningar.

Valrörelsen 2022 var relativt händelsefattigt sett till opinionsförändringar. De svenska väljarnas uppfattningar om partiernas styrkeförhållanden kan därför ha varit ovanligt stabila i samband med just detta valet. Eftersom liknande fördjupningar som denna inte gjorts för tidigare valrörelser vet vi inte hur bra väljarna är på att gissa partiernas valresultat i andra slags valrörelser där partiernas förväntade röststöd befinner sig i stark förändring. I slutskedet av valrörelsen 2022 sköt väljarna mot ett orörligt mål. Det kan ha gjort det lättare än vanligt att gissa partiernas valresultat på förhand och möjligen även minskat effekter av önsketänkande.

Debatten om opinionsmätningarnas vara eller icke vara handlar oftast om risken att resultaten och den journalistik som skapas på basis av resultaten skulle bidra till medgångseffekter eller motgångseffekter (*bandwagon effect* respektive *underdog effects*) för enskilda partier. Bristen på förskjutningar i opinionen under valrörelsen 2022 kan här istället ha bidragit till stabilisering eller konservering av opinionsläget – en effekt av publicerandet av opinionsmätningar som sällan omtalas men som potentiellt är lika påverkande. Bristen på valvindar och en journalistik som fokuserade på det jämna läget kan ha dämpat väljarrörelser som annars skulle kunna ha ägt rum. I det här sammanhanget har vi tyvärr inte tillgång till de data som skulle kunna användas för att angripa den frågeställningen.

Sett till aggregerade förändringar av partiernas röststöd under valrörelsens avslutande veckor är 2022 års valrörelse en av de minst händelserika sedan 1968.

Magdalena Anderssons regeringsunderlag (V-S-MP-C) hade högre skattningar än Ulf Kristerssons (L-KD-M-SD) i 20 av 29 mätningar under valrörelsen, och i samtliga 8 mätningar under sista veckan före valet.

53 procent av väljarna trodde inte att Miljöpartiet skulle klara fyraprocentsspärren 2022.

Väljarnas förvalsbedömningar av partiernas röststöd färgas av önsketänkande, politiska kunskaper och exponering för opinionsmätningar.

8

Medievalrörelsen

Den moderna valrörelsen handlar nämligen inte om någonting speciellt, men den utspelar sig samtidigt i princip överallt. Den är ständigt närvarande, men vad gäller särskilda kännetecken märkligt frånvarande.

Lars Nord (2018:38)

Hur lång är en svensk valrörelse? I Sverige existerar varken en informell eller formell startpunkt för valrörelsen. I Valforskningsprogrammets forskningsverksamhet har det under decenniernas gång dock vuxit fram en slags norm för valrörelsens normallängd (se t ex Esaiasson, 1990; Johansson m fl, 2023): en svensk valrörelse är omkring fyra veckor lång och pågår från mitten av augusti fram till valdagen.

Såväl medieforskare som väljarforskare har valt att hålla fast vid fyra veckor valrörelse, trots att många garvade journalister och ibland en del partiföreträdare hellre talar om de två sista veckorna som den verkliga valrörelsen, att det är då som valen i praktiken avgörs. En viktig men kanske närsynt förklaring till fyra-veckorsnormen är hur forskarnas kampanjstudier, väljarundersökningar och innehållsanalyser varit designade. De fyra veckorna behålls för att resultaten lättare ska kunna betraktas som jämförbara.²⁰

Även om flera partier anordnar sommartal på egen hand är det i praktiken de stora etermediernas valsändningar som utgör startskotten för en svensk valrörelse. Inför 2022 års val är därför en möjlig startpunkt för valbevakningen debattprogrammet *Sverige möts* den 10 augusti. Kanske är säsongstarten för Agenda söndagen den 14 augusti en bättre utgångspunkt, åtminstone för den tv-sända valrörelsen. Ser man till etermedierna i stort får starten för valrörelsen flyttas bakåt ett par veckor ytterligare. Sveriges Radio Ekots partiledarutfrågningar startade exempelvis redan en dryg månad före valet, den 8 augusti.

Medievalrörelserna har, med viktiga undantag (Holmberg & Asp, 1984; Westerståhl, 1977; Holmberg, Gilljam & Asp, 1990), haft en relativt undanskymd roll i tidigare väljarböcker från Valforskningsprogrammet. Den valrörelse som väljarna får sig till livs brukar beskrivas rapsodiskt på en eller ett par sidor, som ett slags inramning till analyserna av väljarbeteende. I den här boken tänker vi dock ägna mer utrymme – hela sju kapitel – åt att beskriva valrörelsen och vad som passerade revy framför väljarnas ögon. Vi ser behov av att upprätta tidsdokument över valrörelserna och ett behov att kartlägga hur väljarnas informationsmiljö egentligen

²⁰ En annan delförklaring kan vara att ungefär fem veckor före valet brukar vara ett riktmärke för tillstånd att sätta upp valaffischer. Inför 2022 års val fick partierna på de flesta håll börja sätta upp affischer den 12 augusti.

såg ut. Därför redogör vi för sakinnehållet i valprogram och utfrågningar, vilket innehåll väljarna tog del av i medievalrörelsen, samt, slutligen, vad väljarna tyckte om medierna och medieinnehållet. Vi fördjupar oss även i väljarnas användning av sociala medier och väljarnas bedömningar av mediernas opartiskhet.

Men vi börjar alltså med medievalrörelsen. Partiledarna fick som vanligt ett hektiskt valrörelseprogram (se tabell 8.1). För den som ville följa valrörelsen sändes flera intervjuer med partiledarna och program om valet i stort sett varje dag. Förutom valprogram med de enskilda partiledarna genomfördes också partiledardebatter i Expressen, Aftonbladet, Sveriges Radio, SVT och TV4. Bara i Sveriges Radio genomfördes förutom partiledarutfrågningar i Ekot, också valprogram med partiledarna i P4 extra, Karlavagnen, Ring P1 och Morgonpasset i P3. SVT:s partiledarutfrågningar inleddes torsdagen den 18 augusti. Som vanligt användes lottdragning för att avgöra ordningen. Centerpartiets ledare Annie Lööf fick göra samma rivstart som medievalrörelsen med fem (!) utfrågningar i SVT och SR på 36 timmar (17–18 augusti). I TV4:s partiledarutfrågningar frågades hälften av partiledarna ut i varje program. Dessutom medverkade de två statsministerkandidaterna Magdalena Andersson och Ulf Kristersson i två statsministerdueller i SVT och TV4.

Partiledardebatt i TV4 torsdagen den 8 september. Under valåret 2022 återinfördes tidsbegränsade repliker i TV4:s partiledardebatter, nu med endast 30 sekunders taletid. I nedre delen av bilden kunde tittarna se hur tiden räknades ner. Foto: TV4.

De listade valprogrammen representerar enbart en bråkdel av partiledarnas engagemang under valrörelsen. Mer i medieskugga genomförde *Equmeniakyrkan* sina organiserade partiledarutfrågningar. Nyare inslag i valrörelsen är partiledarnas medverkan i program på sociala medier (Arnesson & Grandien, 2022). Influerna Margaux Dietz och Therese Lindgren gjorde var sin serie med valprogram på *YouTube* där partiledarna medverkade under våren 2022. Alla partiledare förutom Magdalena Andersson (som ersattes av Lena Hallengren) medverkade också i humorprogrammet *Valet forever* i SVT Play som strömmades under juli månad.

Tabell 8.1 Utvalda valrelaterade sändningar under valrörelsen 2022.

8 aug Ekot: Ulf Kristersson Ring P1: Ulf Kristersson	9 aug Ekot: Magdalena Andersson Ring P1: Magdalena Andersson	10 aug Ekot: Per Bolund Ring P1: Per Bolund Sverige möts SVT	11 aug Ekot: Johan Pehrson Ring P1: Johan Pehrson	12 aug	13 aug	14 aug Agenda SVT
15 aug Ekot: Jimmie Åkesson Ring P1: Jimmie Åkesson	16 aug Ekot: Ebba Busch Ring P1: Ebba Busch P4 Extra: Johan Pehrson Expressen partiledardebatt	17 aug Morgonpasset P3: Nooshi Dadgostar Ekot: Annie Lööf Ring P1: Annie Lööf P4 Extra: Annie Lööf Aftonbladet partiledardebatt Sverige möts	18 aug Ekot: Nooshi Dadgostar Ring P1: Nooshi Dadgostar Utfrågning SVT: Annie Lööf Karlavagnen: Annie Lööf	19 aug Morgonpasset P3: Annie Lööf P4 Extra: Jimmie Åkesson	20 aug	21 aug Utfrågning SVT: Ulf Kristersson Karlavagnen: Ulf Kristersson Agenda SVT Politikbyrå SVT
22 aug P4 Extra: Nooshi Dadgostar Morgonpasset P3: Jimmie Åkesson	23 aug Utfrågning SVT: Magdalena Andersson Karlavagnen: Magdalena Andersson Nyhetsmorgon TV4: Ebba Busch	24 aug Nyhetsmorgon TV4: Nooshi Dadgostar Morgonpasset P3: Per Bolund P4 Extra: Märta Stenevi	25 aug P4 Extra: Ebba Busch Utfrågning SVT: Jimmie Åkesson Karlavagnen: Jimmie Åkesson Politikbyrå SVT	26 aug Morgonpasset: Magdalena Andersson	27 aug Nyhetsmorgon TV4: Johan Pehrson	28 aug Utfrågning SVT: Nooshi Dadgostar Karlavagnen: Nooshi Dadgostar Agenda SVT
29 aug P4 Extra: Magdalena Andersson Nyhetsmorgon TV4: Annie Lööf Morgonpasset P3: Ebba Busch	30 aug Nyhetsmorgon TV4: Märta Stenevi Utfrågning SVT: Ebba Busch Karlavagnen: Ebba Busch	31 aug Morgonpasset P3: Johan Pehrson P4 Extra: Ulf Kristersson Sverige möts SVT	1 sep Utfrågning SVT: Johan Pehrson Karlavagnen: Johan Pehrson Nyhetsmorgon TV4: Jimmie Åkesson	2 sep Partiledardebatt i Sveriges Radio	3 sep	4 sep Utfrågning SVT: Per Bolund Karlavagnen: Per Bolund Agenda SVT Politikbyrå SVT
5 sep Utfrågning TV4: Nooshi Dadgostar, Annie Lööf, Ebba Busch, Jimmie Åkesson	6 sep Utfrågning TV4: Magdalena Andersson, Per Bolund, Johan Pehrson, Ulf Kristersson	7 sep Statsminister-mötet SVT: Magdalena Andersson och Ulf Kristersson Politikbyrå SVT	8 sep Partiledardebatt TV4	9 sep Partiledardebatt SVT	10 sep Statsminister-duell TV4: Magdalena Andersson och Ulf Kristersson	11 sep VALDAGEN Valvaka SVT Valvaka TV4 Valvaka SR

Källa: SVT (Larsson, 2022), Sveriges Radio, TV4 2022a; 2022b, Aftonbladet (Jeppson, 2022) Expressen (Ternblad, 2022).

Kommentar: Tabellen visar valrelaterade program, debatter och utfrågningar som sändes i ovan nämnda medier.

Ett mindre uppmärksammat inslag i valrörelsen är Eumeniakyrkans partiledarutfrågningar som har varit en tradition i svenska valrörelser sedan 1968. Eumeniakyrkan, foto: Lina Bronson.

Publiksiffror informerar oss om vilka valprogram som varit mest populära under valrörelsen. Flest tittare drog som vanligt valvakan i SVT med ett räckviddsmått på över fyra miljoner tittare (se tabell 8.2). Många vill så klart veta hur valet slutar, särskilt om det är ett jämnt och ovisst val. Ser vi till debatter och utfrågningar före valet som potentiellt kan ha haft en opinionspåverkan var det allra störst intresse för de program som sändes under dagarna före valet: *Slutdebatten* och *Statsministermötet* i SVT, samt *Partiledardebatten* i TV4. Av utfrågningarna var det programmen med Jimmie Åkesson och Magdalena Andersson i SVT som lockade flest tittare.

Med hjälp av Valundersökningen 2022 kan vi undersöka närmare vilka väljare som såg någon av de avslutande partiledardebatterna i SVT och TV4 (se tabell 8.3). Till en början kan vi konstatera att en stor andel av respondenterna uppgav att de hade sett någon av partiledardebatterna (65 procent), vilket motsvarar drygt fem miljoner väljare. Det är en betydligt större andel än vad tittarsiffrorna visar. Enligt mätforetaget MMS var det färre än 1,3 miljoner som såg debatten i SVT och färre än 1 miljon som såg debatten i TV4 (se tabell 8.2).²¹ Andelen som såg någon av debatterna överskattas klart i Valundersökningen, inte enbart till följd av bortfall utan också för att väljare har en tendens att frisera sina svar efter det socialt påbudna (*social desirability bias*). Tidigare forskning från bland annat USA

²¹ Tittarsiffrorna inkluderar inte play-tjänster, antalet som såg debatten är högre om man också räknar in de som såg debatterna i SVT play eller TV4 play. I Valundersökningen specificeras inte vilket format man såg debatterna i.

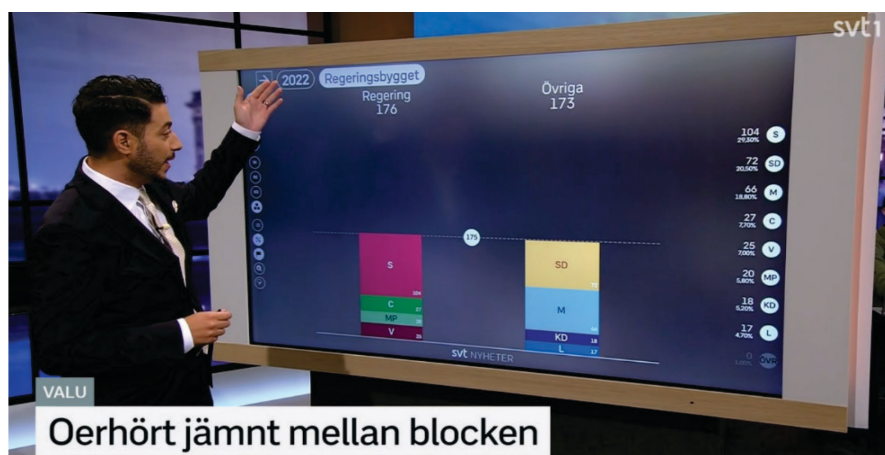
har visat att nyhetskonsumtion överrapporterar i enkätundersökningar (Prior, 2009; Konitzer m fl, 2021).

Tabell 8.2 Publikciffror för TV4 och SVTs valprogram 2022 (antal tittare).

Datum	Program	Antal tittare
11 sep	SVT Valvakan	4 223 000 *
11 sep	TV4 Valvaka	2 425 000 *
9 sep	SVT Slutdebatten	1 352 000
7 sep	7 sep SVT Statsministermötet	1 025 000
8 sep	TV4 Debatten	984 000
25 aug	SVT Utfrågningen: Jimmie Åkesson (SD)	903 000
23 aug	SVT Utfrågningen: Magdalena Andersson (S)	815 000
30 aug	SVT Utfrågningen: Ebba Busch (KD)	786 000
28 aug	SVT Utfrågningen: Nooshi Dadgostar (V)	740 000
5 sep	TV4 Utfrågningen: Nooshi Dadgostar, Annie Lööf, Ebba Busch, Jimmie Åkesson	709 000
21 aug	SVT Utfrågningen: Ulf Kristersson (M)	706 000
6 sep	TV4 Utfrågningen: Magdalena Andersson, Per Bolund, Johan Pehrson, Ulf Kristersson	698 000
18 aug	SVT Utfrågningen: Annie Lööf (C)	660 000
4 sep	SVT Utfrågningen: Per Bolund (MP)	640 000
1 sep	SVT Utfrågningen: Johan Pehrson (L)	620 000
21 aug	SVT Agenda "Kampen om landsbygden"	613 000
10 sep	TV4 Duellen	609 000
4 sep	SVT Agenda "Segregation – kan den brytas?"	482 000
14 aug	SVT Agenda "Kraftmätningen"	472 000
28 aug	SVT Agenda "Ekonomidebatt"	440 000

Källa: MMS veckorapporter vecka 32–36.

Kommentar: Antal tittare är den uppmätta publikstorleken enligt MMS. Tittarsiffran är avrundad till närmaste 1000-tal. MMS tittarpanel omfattar omkring 3 000 hushåll och bygger på att medlemmarna rapporterar om sitt TV-tittande via elektroniska mätare. *Räckviddsmått. Antal tittare inkluderar inte playtjänsterna.

Strax efter klockan 20 visar SVTs Fouad Youcefi en preliminär mandatfördelning baserat på prognosen från SVTs vallokallundersökning. Det skulle dröja fram till 22:30 innan det var ombytta roller och det stod klart att mitten-högerpartierna vunnit valet med mandatsiffrorna 176-173.

Tabell 8.3 Andel som såg någon av de avslutande debatterna i SVT eller TV4, 2022 (procent).

	Såg debatten i SVT	Såg debatten i TV4	Såg någon av debatterna	Antal svarande
Samtliga	59	53	65	3 044
Man	59	51	64	1 490
Kvinna	59	55	66	1 554
18–22 år	55	38	63	56
22–34 år	43	38	50	238
35–49 år	49	39	53	512
50–64 år	56	50	60	827
65–74 år	63	57	69	726
75+	73	69	79	685
Grundskola	63	62	70	405
Gymnasium/Eftergymnasial	59	56	64	976
Högskola/Universitet	59	47	63	1 381
Svensk bakgrund	60	53	65	2 758
Utländsk bakgrund	55	49	62	286
Tjänstemän	61	52	66	1 612
Arbetare	56	52	61	842
Företagare	60	56	66	241
Ren landsbygd	54	48	59	404
Mindre tätort	56	51	60	587
Stad eller större tätort	63	57	68	1 458
Stockholm, Göteborg, Malmö	57	46	62	485
Mycket intresserad av politik	69	58	72	581
Ganska intresserad	64	58	70	1 571
Inte särskilt/allt intresserad	45	40	50	848
Låg politisk kunskap	50	48	57	825
Medel politisk kunskap	62	54	67	940
Hög politisk kunskap	64	56	68	1 247
Låg medieexponering	38	30	44	508
Medel medieexponering	59	52	66	750
Hög medieexponering	65	56	69	808
Övertygad partianhängare	65	58	69	352
Partianhängare	64	58	70	541
Endast partipreferens	57	49	62	1 371
Ingen partipreferens	55	49	59	584
Långt till vänster	53	43	56	511
Något till vänster	56	46	62	575
Varken t v eller t h	59	54	65	521
Något till höger	65	58	70	654
Långt till höger	65	62	70	540
Vänsterpartiet	44	35	49	170
Miljöpartiet	51	32	54	222
Socialdemokraterna	60	54	65	983
Centerpartiet	61	49	65	234
Liberalerna	65	61	70	157
Kristdemokraterna	70	67	78	156
Moderaterna	64	59	69	477
Sverigedemokraterna	63	62	68	402

Källa: Valundersökningen 2022, uppföljningsenkäten. **Kommentar:** Frågan lyder: "Inför valdagen den 11 september, såg du... Den avslutande partiledardebatten i TV4, torsdagen före valdagen? Den avslutande partiledardebatten i SVT, fredagen före valdagen?" Svarsalternativen "Ja, jag såg hela" eller "Ja, jag såg en del" är sammanslagna. Antal svarande är antalet som svarat på någon av de två delfrågorna. Resultatet är avvikat.

Istället för att fokusera på nivåskattningar kan vi undersöka hur andelen som såg någon av slutdebatterna skiljer sig åt mellan olika grupper. Det är värt att påpeka att vissa grupper tenderar att överdriva sin nyhetskonsumtion mer än andra (Prior, 2009). Personer mellan 22–34 år såg i lägre utsträckning på någon av debatterna. Vidare är andelen lägre bland personer som har låg politisk kunskap och låg medieexponering. Partianhängare har i större utsträckning sett någon av debatterna jämfört med personer som inte är anhängare av något parti eller saknar parti-preferens, detsamma gäller för personer som står till höger jämfört med personer som står till vänster. Andelen är också klart större bland personer som är intresserade av politik jämfört med personer som inte är intresserade av politik.

Vi ställer också frågor i Valundersökningen om annan nyhetsanvändning. Återigen bör det påpekas att det finns en påtaglig risk för att även nyhetsanvändning överskattas i våra resultat. I tabell 8.4 redovisar vi hur väljarna bedömer sin nyhetsanvändning. Två av tre svarande (65 procent) uppger att de tittar på Rapport/Aktuellt regelbundet (minst tre gånger i veckan). Ungefär hälften tittar på Nyheterna i TV4 regelbundet (51 procent). Motsvarande andel som lyssnar på Ekonyheterna är 38 procent. Det är en betydligt större andel som uppger att de *aldrig* lyssnar på Ekot (27 procent) jämfört med Rapport/Aktuellt och Nyheterna i TV4 (8 respektive 13 procent).

Tabell 8.4 Svenska väljares nyhetskonsumtion, 2022 (procent).

	6–7 dagar/vecka	3–5 dagar/vecka	1–2 dagar/vecka	Mer sällan	Aldrig	Summa	Antal svarande
Tidningar							
Dagens Nyheter	13	6	8	22	51	100	6 481
Svenska Dagbladet	7	4	6	22	61	100	6 114
Expressen	15	8	10	26	41	100	6 547
Aftonbladet	26	12	12	21	29	100	7 103
Nyhetsprogram							
Rapport/Aktuellt i SVT	45	20	14	13	8	100	8 467
Ekonyheterna i Sveriges Radio	22	17	12	22	27	100	6 681
Nyheterna i TV4	29	22	17	19	13	100	7 841

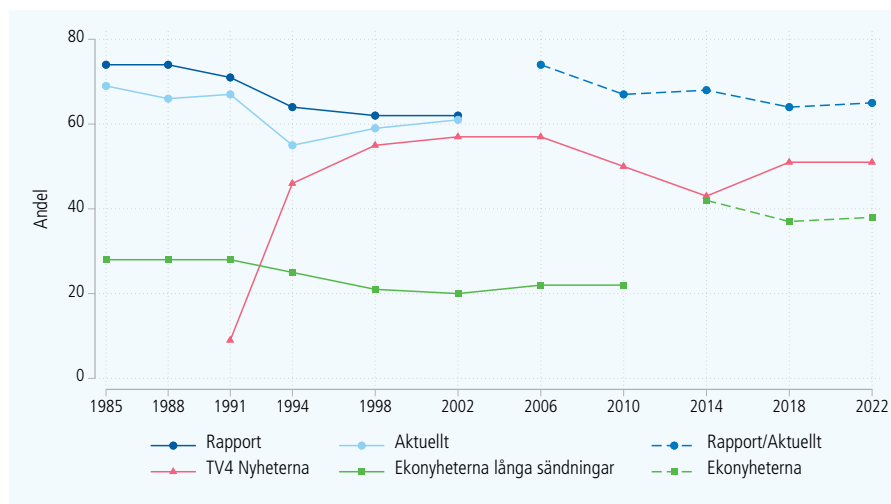
Källa: Valundersökningen 2022

Kommentar: Frågorna om nyhetskonsumtion lyder: "Hur många dagar i veckan brukar du läsa följande tidningar, i pappers- eller nätutgåva? Dagens Nyheter; Svenska Dagbladet; Expressen; Aftonbladet" och "Hur många dagar i veckan brukar du ta del av följande nyhetsprogram eller nyhetstjänster? Rapport/Aktuellt i SVT; Ekonyheterna i Sveriges radio; Nyheterna i TV4". Resultaten är oviktade.

Både medielandskapet och nyhetskonsumtionen har förändrats dramatiskt de senaste decennierna. Men ser vi till de nyhetsmedier som har mätts över tid i valundersökningarna är valrörelsekonsumtionen ganska stabil i flera fall (se figur 8.1). Trenderna är däremot något nedåtgående. Efter att TV4 etablerades år 1990 ökade andelen som regelbundet såg på TV4 Nyheterna, och 2002 var andelen nästan lika stor som för Rapport och Aktuellt i SVT. Sedan 2006 har andelen som regelbundet tittar på Aktuellt/Rapport minskat från 74 till 65 procent, och andelen som regelbundet ser på TV4 Nyheterna har minskat från 57 till 51 procent. Andelen som lyssnade på Ekonyheternas långa sändningar regelbundet minskade något

under 90-talet men var relativt stabilt på drygt 20 procent fram till och med 2010. Från och med 2014 handlar frågan inte specifikt om Ekots långa sändningar, och för de tre senaste valåren är det ungefär 40 procent som uppger att de lyssnar på Ekonyheterna regelbundet.²²

Figur 8.1 Nyhetskonsumtion TV och radio 2006–2022, andel regelbundna användare (procent).

Källa: Valundersökningarna 1985–2022.

Kommentar: Frågan om nyhetskonsumtion lyder "Hur många dagar i veckan brukar du ta del av följande nyhetsprogram eller nyhetstjänster? Rapport/Aktuellt i SVT; Ekonyheterna i Sveriges radio; Nyheterna i TV4", med svarsalternativen "6–7 dagar/vecka", "3–5 dagar/vecka", "1–2 dagar/vecka", "Mer sällan" och "Aldrig". Innan 2014 löd formuleringen "Ekots långa nyhets-sändningar i Sveriges Radio?" och innan 2006 frågade man om "Rapport i SVT" och "Aktuellt i SVT" uppdelat i två frågor. Regelbundna användare innebär de som tar del av nyhetstjänsten minst 3 gånger i veckan.

Det finns en stor variation när det gäller nyhetskonsumtion i olika grupper. I tidigare forskning om nyhetskonsumtion är det vanligt att skilja på nyhetsökare (*news seekers*) som ofta tar del av nyheter, och nyhetsundvikare (*news avoiders*) som sällan eller aldrig tar del av nyheter (Strömbäck, Djerf-Pierre & Shehata, 2013; Blekesaune, Elvestad & Aalberg 2012; Skovsgaard & Andersen, 2020). Det finns också forskning som visar att andelen nyhetsundvikare har blivit större över tid (Prior, 2007; Blekesaune, Elvestad & Aalberg, 2012; Strömbäck, Djerf-Pierre & Shehata, 2013). Dessutom har politiskt intresse blivit en allt viktigare förklaringsfaktor när det gäller nyhetskonsumtion (Strömbäck, Djerf-Pierre & Shehata, 2013). Nyhetsundvikare har definierats på lite olika sätt i tidigare litteratur (för en översikt, se Skovsgaard & Andersen (2020)). Här väljer vi att i likhet med Ström-

²² SOM-undersökningarna ger en liknande bild av nyhetskonsumtionen i Sverige, men visar också på den stora minskning som skett när det gäller läsning av papperstidningar. Nyhetskonsumtion på sociala medier och tidningarnas nyhetssajter har däremot ökat (SOM-institutet, 2023).

bäck, Djerf-Pierre & Shehata (2013) använda oss av ett index. Sju olika nyhetsmedier ingår och skalan går från 0 (använder aldrig någon av nyhetsmedierna) till 28 (använder samtliga sju nyhetsmedier 6–7 gånger per vecka). Till nyhetsundvikare räknas de som har ett nyhetsindex som är lägre än sex, medan nyhetssökare inkluderar personer som har ett nyhetsindex som är högre än 15 (baserat på medelvärde 10,5 plus/minus standardavvikelse 5,2).

Tabell 8.5 visar andel nyhetssökare och andel nyhetsundvikare utifrån ålder och politiskt intresse – något som tidigare inte har gjorts med Valundersökningarna som grund. I huvudsak bjuder resultaten mest på bekräftelser av mönster från tidigare studier. Andelen nyhetsundvikare är betydligt högre i de yngsta åldersgrupperna jämfört med de äldsta. Bland personer som är 18–22 år är andelen 39 procent. I åldersgrupperna över 50 år är det ungefär 10 procent som kan benämnas som nyhetsundvikare. Andelen nyhetssökare är lägst i de yngsta åldersgrupperna. Högst andel nyhetssökare finns i åldersgrupperna 50–64 år och 65–74 år. Det är även stora skillnader i nyhetskonsumtion mellan personer som är intresserade av politik jämfört med personer som inte är intresserade av politik. Bland personer som inte är intresserade av politik är andelen nyhetsundvikare betydligt högre jämfört bland personer som är intresserade av politik (se tabell 8.5).

Tabell 8.5 Nyhetskonsumtion 2022, andel nyhetsundvikare och andel nyhetssökare efter ålder och politiskt intresse (procent).

	Andel nyhetsundvikare	Andel nyhetssökare	Antal svarande
18–22 år	39	4	224
22–34 år	33	6	950
35–49 år	19	16	1 489
50–64 år	11	23	1 705
65–74 år	10	24	1 077
75+	9	18	762
Mycket intresserad	9	33	1 213
Ganska intresserad	13	18	3 032
Inte särskilt intresserad	24	8	1 707
Inte alls intresserad	53	4	235

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan om nyhetskonsumtion lyder "Hur många dagar i veckan brukar du ta del av följande nyhetsprogram eller nyhetstjänster? Rapport/Aktuellt i SVT; Ekonyheterna i Sveriges radio; Nyheterna i TV4", med svarsalternativen "6–7 dagar/vecka", "3–5 dagar/vecka", "1–2 dagar/vecka", "Mer sällan" och "Aldrig". Nyhetsundvikare och nyhetssökare innebär de som använder nyhetsmedier minst respektive mest enligt ett additivt index. Skalan går från 0 (använder aldrig någon av nyhetsmedierna) till 28 (använder samtliga sju nyhetsmedier 6–7 gånger per vecka). Nyhetsundvikare innebär index <6 och nyhetssökare innebär index > 15 (baserat på medelvärde 10,5 plus/minus standardavvikelse 5,2).

Vad medievalrörelsen handlade om

Valrörelsen 2022 beskrevs av Kantar Publics *mediemätaren* som "kortare och kanske också mer intensiv" än många tidigare svenska valrörelser (von Lochow & Söderpalm, 2022:2). Valårets första halvår präglades av Rysslands invasion av

Ukraina och Sveriges Nato-ansökan. Händelseutvecklingen gjorde att den egentliga valrörelsen – såsom den sätter spår i innehållsanalyser av mediernas politikbevakning – kom i gång senare än vanligt, menar författarna. I augusti märks däremot valrörelsen på allvar i både nyhetsmedia och på sociala medier, då volymen nyheter om politiska sakfrågor, partier och partiledare ökade markant (von Lochow & Söderpalm, 2022).

Vilka frågor var det då som debatterades i media dessa hektiska veckor under valrörelsen? Enligt Institutet för mediastudier, som har mätt vilka frågor som tagit störst plats i medierna de fyra sista veckorna innan valdagen, var det områdena *lag och ordning*, *ekonomi* och *energi* som var de tre dominerande frågorna i medievalrörelsen (Johansson & Strömbäck, 2023). Coronapandemin, som präglade en stor del av mandatperioden, hade sedan länge försvunnit ur debatten när valrörelsen började. Inte heller Ukrainakriget, utrikespolitik eller ansökan om medlemskap i Nato, som var dominerande ämnen under våren 2022 hade någon framträdande plats i medierna under valrörelsen. I stället präglades medievalrörelsen den sista månaden innan valet av inrikespolitiska frågor (Johansson & Strömbäck, 2023).

LAG och ordning, och speciellt gängbrottslighet och skjutningar, var alltså fortsatt det dominerande ämnet i medierna. Höga el- och bränslepriser samt de stigande matpriserna satte hushållens privatekonomi i fokus. I augusti var också elpriset det dittills högsta i södra Sverige (Konsumenternas Energimarknadsbyrå, 2022). Olika utspel om elpriserna levererades från partier både till vänster och till höger. Därtill lovade SD, M och KD sänkt reduktionsplikt för att minska bränslepriserna. Ebba Busch använde en falukorv som rekvisita för att debattera matpriserna. Sammankopplingen mellan energi och privatekonomi gjorde att ”valdebatten handlade mycket om energifrågan med en ’privatekonomisk touch’” (Johansson & Strömbäck, 2023:66). Invandring och integration hamnade på fjärde plats, men tog egentligen större utrymme i medierna på grund av att det sammankopplades med kriminalitet (Johansson & Strömbäck, 2023). I stort sett prioriterade olika nyhetsmedier liknande sakfrågor, men dagordningen i de alternativa medierna såg annorlunda ut (Johansson & Strömbäck, 2023).

Hur väl stämde medievalrörelsens dagordning då överens med väljarnas viktigaste frågor i valet 2022? Det brukar generellt vara så att mediernas och väljarnas dagordning inte skiljer sig särskilt mycket från varandra (Martinsson & Oscarsson, 2022). Enligt *dagordningsteorin* (eng. *agenda-setting theory*) har nyhetsmedia en viktig roll för att bestämma dagordningen och därmed vilka frågor som väljarna bedömer som viktiga (se t ex McCombs, 2014). I tabell 8.6 jämförs medievalrörelsens dagordning med väljarnas viktigaste frågor för partival i Valundersökningen 2022 (vi återvänder i kapitel 21 med en fördjupad analys av vilka frågor väljarna tyckte var viktigast för partivalet i samband med valet 2022). Viktigt att notera här är dock att Medievalsundersökningen och Valundersökningarna inte har ett identiskt kodschema och huvudkategorierna har olika benämningar. Vi bedömer ändå att de har acceptabel jämförbarhet.

Redan hösten 2021, knappt ett år innan valet, såg valet 2022 ut att få en för svenskt vidkommande ovanlig dagordning (Martinsson, 2022; Martinsson & Oscarsson, 2022). I Valundersökningen 2022 var *sjukvård/välfärd* den viktigaste frågan för väljarna (i SOM-undersökningen hamnade sjukvård på en knapp andra-

plats (Martinsson, 2023)). *Sjukvård/välfärd* har dock befunnit sig högt på väljarnas dagordning i alla val på 2000-talet (Martinsson, 2022; se också kapitel 22) Betydligt mer ovanligt är att *brottsbekämpning* hamnar på andra plats på väljarnas dagordning i samband med ett val. På tredje plats hamnar *invandring/flyktingar*, vilket har blivit en viktigare fråga för väljarna, och varit på topp tre sedan valet 2014. På plats fyra och fem finner vi *utbildning* och *miljö*. Längre ner på listan har vi *energi/kärnkraft*, *pension/äldreomsorg*, *ekonomi*, *skatter* och *fred/försvar*.

Jämfört med väljarnas viktigaste frågor tog *ekonomi* och *energi* en betydligt mer framträdande roll i medievalrörelsens dagordning. *Sjukvård/välfärd*, som var den viktigaste frågan för väljarna i Valundersökningen 2022, hamnar däremot först på plats 6 på medievalrörelsens dagordning. Om man tar utgångspunkt i en idé om att medievalrörelsen bör spegla väljarnas dagordning – vilket inte alltid är alldeles självklart – kan man alltså säga att väljarna fick ta del av fler diskussioner, inslag och debatter om privatekonomi och energi än vad som var motiverat med utgångspunkt från deras egna viktighetsbedömningar. På motsvarande sätt speglade medievalrörelsens prioriteringar dåligt väljarnas starka intresse för sjukvårdsfrågorna. I övrigt är det i stort sett samma frågor som förekommer på både väljarnas och mediernas topp-tio-lista, men betoningen är delvis annorlunda. Tydligt är att *Lag och ordning/Brottsbekämpning* prioriterades högt av både väljare och medier i samband med 2022 års val.²³

Tabell 8.6 **Medievalrörelsens dagordning samt väljarnas viktigaste frågor i valet, 2022 (rangpoäng).**

Medievalrörelsens dagordning	Väljarnas viktigaste frågor för partivalet
#1 Lag och ordning	#1 Sjukvård / Välfärd
#2 Ekonomi	#2 Brottsbekämpning
#3 Energi	#3 Invandring / Flyktingar
#4 Invandring	#4 Utbildning
#5 Miljö	#5 Miljö
#6 Vårdfrågor	#6 Energi / Kärnkraft
#7 Försvar	#7 Pension / Äldreomsorg
#8 Skola	#8 Ekonomi
#9 Sociala frågor	#9 Skatter
#10 Utrikespolitik	#10 Fred / Försvar

Källa: Valundersökningen 2022 och Medievalundersökningen 2022 (Johansson & Strömbäck, 2023:65).

Kommentar: Den öppna frågan om väljarnas viktigaste frågor lyder: "Är det någon eller några politiska frågor som är/var viktiga för dig när du röstar/röstade i valet?" och analyseras i detalj längre fram i boken, se kapitel 21 för en detaljerad analys av väljarnas viktigaste frågor. Resultaten i tabellen är oviktade. Rangordningen med medievalrörelsens dagordning är hämtad från Johansson & Strömbäck (2023, s 65).

²³ I Kantar Publics (numera Verian) undersökning *Mediemätaren* för augusti 2022 (Lochow & Söderpalm, 2022) framgår att den största sakfrågan i nyhetsmedier och sociala medier var *lag och ordning* (33 procent), följt av *miljö och energi* (30 procent), *migration och integration* (22 procent), *utrikespolitik* (20 procent), *utbildning* (19 procent), *sjukvård* (15 procent), *ekonomi* (15 procent), *sysselsättning och arbetsmarknad* (14 procent), *skatter* (14 procent) och *näringslivspolitik* (13 procent).

Diskussionen om huruvida medierna bör bestämma ämnena för debatter och utfrågningar eller om partierna ska få ha inflytande och tillåtas tala om de frågor som de önskar dyker upp inför varje valrörelse. Medieredaktionerna vill gärna visa sitt oberoende och hellre blidka publiken än de politiska partierna. Eftersom kampen om dagordningen är så viktig för partiers möjligheter att få chansen att briljera i sina hemmaplansfrågor är partiernas kampanjföreträdare mycket aktiva och försöker påverka medieredaktionerna i valet av huvudämnen. Journalisternas livlina brukar vara att hänvisa till undersökningar av vilka frågor väljarna tycker är viktigast. Att ta burskydd bakom opinionsmätningar av väljarnas viktiga frågor tycks vara en strategi som något dämpar de kritikstormar som landar oavsett hur urvalet av ämnen ser ut (Bolin, Grusell & Nord, 2022). För valet 2022 är den sammantagna slutsatsen att medierna inte tog någon aktiv roll i att styra dagordningen – det var i stort sett politiken som styrde vilka ämnen som prioriterades (Strömbäck & Johansson, 2023).

Att ämnena som togs upp i valdebatter och utfrågningar handlade – relativt väljarintresset – mindre om sjukvården och mer om energi och ekonomi kan potentiellt ha haft betydelse för partiernas möjligheter att nå fram med sina egna hemmaplansfrågor (jfr kapitel 16). Att det uppstår skillnader mellan mediernas och väljarnas dagordning behöver dock inte nödvändigtvis lastas medierna. Att det blir som det blir är ju också resultatet av en skicklighetsstävling mellan partierna. I en modern valrörelse kan priset bli högt om man inte lyckas att få valet att handla mycket om de frågor där det egna partiets politik bedöms positivt av många väljare. Ett förlorat initiativ för ett parti blir gärna ett möjlighetsfönster för ett annat parti att spela in sina frågor, perspektiv och sätt att tänka kring olika samhällsproblem.

För att ytterligare undersöka vilka ämnen som dominerade medievalrörelsen tittar vi också närmare på ämnesinnehållet i de kanske mest betydelsefulla och agendasättande tv-programmen som sänds under en svensk valrörelse: partiledardebatterna (se tabell 8.7). I de två största partiledardebatterna, SVT och TV4:s, fick partiledarna debattera ekonomi/elpriser, klimat/miljö, vård/vinster i välfärden, skola, och gängbrottslighet/segregation och kriminalitet. I Sveriges Radio var debattämnena integration, klimat, lag och brott, välfärd och ekonomi. Ämnena i debatterna återfinns både på medievalrörelsens dagordning och bland väljarnas viktigaste frågor.

I Aftonbladet och Expressens partiledardebatter fick partiledarna välja varsitt ämne att debattera, och valde då det egna partiets profilfrågor. Vänsterpartiet valde att debattera välfärd och privatiseringar, och det gjorde även Socialdemokraterna. Miljöpartiet valde att debattera utsläpp och klimat, Centerpartiet landsbygden och mäns våld mot kvinnor, Liberalerna skolan, Moderaterna kriminalitet och ekonomi, Kristdemokraterna sjukvården och Sverigedemokraterna invandring och integration.

Elisabeth Marmorstein presenterar ämnena för SVTs slutdebatt. Foto: SVT

Tabell 8.7 Partiledardebatterna i media under valrörelsen 2022

Nyhetsmedia	Debattämnen	
SVT	Elpriserna, klimatet, vården, skolan, segregation och kriminalitet	*Redaktionen bestämde ämnen
TV4	Ekonomi, vinster i välfärden, miljö, gängbrottslighet	*Redaktionen bestämde ämnen
Sveriges Radio	Integration, klimatet, lag och brott, välfärden och ekonomi.	*Redaktionen bestämde ämnen
Aftonbladet	Ulf Kristersson (M): Kriminaliteten Nooshi Dadgostar (V): Privatiseringarna Märta Stenevi (MP): Utsläppen Annie Lööf (C): Landsbygden Johan Pehrson (L): Skolan Magdalena Andersson (S): Välfärden Ebba Busch (KD): Vården Jimmie Åkesson (SD): Integrationen	*Partiledarna fick välja varsitt ämne som skulle debatteras
Expressen	Magdalena Andersson (S): Förbud mot vinstuttag i skolan Märta Stenevi (MP): Klimatet Ulf Kristersson (M): Hushållsekonomi/plånboksfrågor Annie Lööf (C): Mäns våld mot kvinnor Jimmie Åkesson (SD): Invandringen och dess kostnader Ebba Busch (KD): Vårdköerna Johan Pehrson (L): Skolan Nooshi Dadgostar (V): Välfärden	*Partiledarna fick välja varsitt ämne som skulle debatteras

Källa: SVT (Olsson, 2022), TV4, Sveriges Radio, Aftonbladet (Jeppson, 2022) Expressen (Ternblad, 2022).

Med andra ord, även när partierna själva får välja ämne är det ungefär samma frågor som förekommer i debatterna. Utan att närmare gå in på några orsakssamband kan vi konstatera att väljarnas, mediernas och partiernas dagordning i stora drag stämde överens med varandra vid valet 2022. Det fanns dock några större undantag från denna regel som möjligen kan ha varit betydelsefull för valutgången: Jämfört med väljarnas prioriteringar av viktiga frågor fick ekonomi- och energi-frågor ett större utrymme och sjukvården ett klart mindre utrymme i mediernas valrörelse. Längre fram i bokens kapitel om sakfrågeägarskap analyserar vi hur stor betydelse valrörelseagendan kom att ha för väljarnas val av parti (se kapitel 16).

Medievalrörelsen 2022 var mycket intensiv, med valrelaterade program som sändes i princip varje dag månaden innan valet.

De mest sedda valrelaterade programmen under valrörelsen var valvakorna, slutdebatten och statsministermötet i SVT och debatten i TV4.

Lag och ordning, ekonomi och energi var de tre viktigaste frågorna i medievalrörelsen. Väljarnas toppfråga sjukvården återfanns först på sjätte plats i mediernas dagordning.

Väljarna betygsätter medievalrörelsen

Medievalrörelsens betydelse för hur mycket och vilken information väljarna har tillgång till när de fattar sina röstningsbeslut kan knappast över-skattas. Det är nu som även normalt svagt nyhetsexponerade väljare ansluter och på relativt kort tid har möjlighet att kunskapsmässigt hinna ikapp de som följt svensk politik mer noggrant under hela mandatperioden. Medievalrörelsen bör idealt sett vara ett slags kraschkurs i vad som hänt under mandatperioden, en genomgång av de viktiga skiljelinjerna och sakfrågorna och vad partierna vill göra i framtiden. I en medialiserad värld – där den stora huvuddelen av all information som väljarna har tillgång till förmedlas via medier – behöver väljarna kunna lita på att medierna gör ett bra jobb med att granska partierna och erbjuda en fungerande arena för de politiska sammandrabbningar som hör en valrörelse till.

Samtidigt har medielandskapet förändrats från ett begränsat utbud av nyhetsmedier och plattformar till ett närmast oändligt stort utbud av medieinnehåll (det som på engelska kallas *high-choice media environment*). För de som är intresserade av politik finns det en mängd olika källor att vända sig till. På samma sätt är utbudet av annat medieinnehåll också stort, och de som inte är politiskt intresserade har möjlighet att välja bort nyhetsinnehåll (Prior, 2007; Strömbäck, 2017a). Som beskrivits i föregående kapitel pekar också forskningen på att andelen nyhetsundvikare ökar (Prior, 2007; Blekesaune, Elvestad & Aalberg, 2012; Strömbäck, Djerf-Pierre & Shehata, 2013). Väljarnas förtroende för medierna har även blivit alltmer politiserat: högeridentifierade väljares förtroende har minskat medan vänsteridentifierade väljares förtroende ökat (Andersson & Oscarsson, 2020; Andersson & Weibull, 2018).

Trots det är det mycket som tyder på mobiliseringseffekter av väljarnas politiska engagemang i samband med val. Tidigare analyser av svenska valrörelser har visat på att väljarna blir mer politiskt intresserade, tar del av mer nyheter om politik och deltar i politiska samtal i större utsträckning under valrörelsen. Även förtroendet för politiker och riksdag ökar under valrörelsen (Strömbäck & Shehata, 2013; Strömbäck, 2017b). Men det ökade politiska förtroendet sträcker sig inte till väljarnas förtroende för medierna, som tvärtom blir lägre under valrörelsens gång (Strömbäck & Shehata, 2013).

I det här kapitlet analyserar vi väljarnas förtroende för den intensiva medievalrörelse de fick sig till livs i samband med valet 2022. Tyckte de svenska väljarna att medierna presterade enligt deras förväntningar? Vi inleder med att undersöka hur väljarnas förtroende för mediernas bevakning av valrörelsen förändrades före och efter valet. I de två senaste valundersökningarna har vi bett väljarna att uppges hur stort förtroende de har för mediernas bevakning av valrörelsen. Genom att använda oss av vår kampanjpanel kan vi jämföra bedömningar från samma personer före och efter valet. Resultaten från 2018 och 2022 visar mycket likartade

resultat, och de är kanske inte så smickrande för medievalrörelsens aktörer: väljarna tenderar nämligen att hysa ett något lägre förtroende för mediernas valbevakning efter valet än vad de hade före och under valrörelsen (se tabell 9.1).

Frågan vi ställde till samma personer både före och efter valet var ”Hur stort förtroende har du för mediernas bevakning av valrörelsen?”. Enkla övertidjämförelser visar att andelen med mycket eller ganska stort förtroende för mediernas valrörelsebevakning minskade både 2018 (från 52 till 45 procent) och 2022 (från 57 till 52 procent). Förändringarna -6 respektive -5 procentenheter är tillräckligt stora för att vara statistiskt signifikanta.

Tabell 9.1 Väljarnas förtroende för mediernas bevakning av valrörelsen, före och efter valdagen 2018 och 2022 (procent).

2018	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende			Total	Andel med högt förtroende	Antal svarande
			Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende			
Före valdagen	7	45	35	10	4	100	52	1 203
Efter valdagen	4	41	34	13	7	100	45	1 203
Förändring	-3	-4	-1	+3	+4		-6*	
2022	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende			Total	Andel med högt förtroende	Antal svarande
			Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende			
Före valdagen	9	47	30	9	4	100	57	1 448
Efter valdagen	9	43	31	11	6	100	52	1 448
Förändring	±0	-5	+1	+2	+2		-5*	

Källa: Valundersökningen 2018 och 2022, etapp A och uppföljningsenkäten.

Kommentar: Frågan lyder ”Hur stort förtroende har du för mediernas bevakning av valrörelsen?”. I förvalsenkäten 2018 formulerades i stället frågan ”Allmänt sett, hur stort förtroende har du för mediernas bevakning av valet?”. Endast de personer som besvarade frågan både i etapp A och uppföljningsenkäten ingår i analysen. Resultaten är oviktade. * Indikerar att förändringen är statistiskt signifikant ($p < .05$) vid ett test av proportioner.

Ser vi närmare på resultaten från 2022 visar det sig att även bland personer som har för vana att exponera sig för politiska nyheter kan vi se ett förtroendetapp. I tabell 9.2 redovisas förändringen av andelen med stort förtroende före-efter valet i olika väljargrupper. Det visar sig att det i första hand är personer med hög och medelhög medieexponering – det vill säga de som borde ha störst beslutsunderlag när det gäller att bedöma mediernas prestationer under valrörelsen – som har tappat förtroende för medierna i högre utsträckning (-7 respektive -6 procentenheter) samtidigt som personer med låg medieexponering uppvisar ett oförändrat förtroende. På motsvarande sätt är förtroendetappet för medierna större bland personer som är mycket intresserade av politik (-8 procentenheter) och bland personer med hög politisk kunskap (-6).

Det tycks vara just grupper där förvalsförtroendet för medierna var särskilt högt – som till exempel bland kvinnor, högutbildade, tjänstemän och svenskfödda – som förtroendefallet är som störst. När samma personer får uttrycka hur stort förtroende de har för medievalrörelsen blir bedömningen sämre efter valet än vad den var före valet.

I likhet med resultat från SOM-undersökningarna (Andersson & Oscarsson, 2020; Andersson & Weibull, 2018) kan vi även i Valundersökningen 2022 urskilja en tydlig polarisering av medieförtroendet när det gäller partitillhörighet och ideologisk vänster-högerplacering. Det är speciellt väljare till Sverigedemokraterna som har ett betydligt lägre förtroende för mediernas bevakning av valrörelsen (28 procent som har ett mycket/ganska stort förtroende före valet). Även väljare till Kristdemokraterna och Moderaterna uppger ett något lägre förtroende (46 respektive 52 procent). Förtroendet är också lägre bland de som placerar sig långt till höger (41 procent). Dessutom är förtroendet lägre bland de som placerar sig varken till vänster eller höger (49 procent). Men mönstret är inte lika tydligt när det gäller förändringen av förtroendet för medierna före och efter valet. De flesta partiväljare får ett minskat förtroende för mediernas bevakning av valrörelsen. Inte heller Sverigedemokraternas väljare sticker ut, utan visar på en liknande förtroendeminskning som övriga partier. Däremot uppvisar väljare till Vänsterpartiet och Centerpartiet inte något minskat förtroende. Miljöpartiets väljare, som har högst förtroende innan valet, är de som minskar förtroendet mest efter valet. Det tycks inte finnas någon ideologiskt motiverad förlust av förtroende för medierna: Det minskar lika mycket för samtliga grupper längs vänster-högskalan.

Det finns potentiellt flera olika förklaringar till att väljarna tappat förtroende för medierna under medievalsvalrörelsens gång. Är det så att medieförtroendet var starkare under valrörelsen i grupper som var särskilt intresserade och exponerade för den men att förtroendet sedan återvände till mer normala nivåer i just de grupperna? Eller beror nedgången på en allmän ”skjut budbäraren”-effekt av att valresultatet väl blivit känt, i så fall kanske företrädesvis bland valets förlorare? Eller är det helt enkelt så att det som väljarna ska utvärdera – medievalsvalrörelsen – ju inte längre pågår efter valet och får en lägre skattning just därför?

Tidigare analyser av förtroendet för specifika medier under valrörelsen har visat att exponering för en viss nyhetsmedia ökar förtroendet för just det mediet, samt ökar det generella förtroende för journalister (Hopmann, Shehata & Strömbäck, 2015). Men innehållet i medierna spelar också roll. Politiska nyheter som handlar om det politiska *spelet* snarare än om de politiska *sakfrågorna* minskar förtroendet för medierna (Ibid). Med Valundersökningen 2022 har vi dessvärre små möjligheter att undersöka väljarnas förtroende för specifika nyhetsmedier, eller hur mediernas innehåll påverkade väljarnas förtroende.²⁴

²⁴ Vi kan inte utesluta att resultaten är en metodeffekt. Frågan om väljarnas förtroende för valrörelsen har olika placering i förvalsformuläret (i början) jämfört med uppföljningsformuläret (mot slutet). I uppföljningsformuläret ställs det till exempel en del specifika frågor om exponering för valrörelsen före frågorna om medieförtroende, vilket kan ge de svarande ett annat perspektiv. Ordningseffekter av det slaget är inte ovanliga i surveyforskning, och utan större metodexperiment kan det vara svårt att gissa i vilken riktning de snedvrider resultaten. Effekter av paneldödligheten – att en god del av de som svarat före valet har valt att sedan inte medverka i uppföljningsenkäten efter valet – borde emellertid leda till att personer med lägre medieförtroende försvinner ur analysen vilket borde leda till totalt sett rosigare bedömningar av medierna efter valet.

Tabell 9.2 Andel med högt förtroende för mediernas bevakning av valrörelsen före och efter valet 2022 bland samtliga och i olika väljargrupper (procent, procentdifferens)

	Andel mycket/ganska stort förtroende före valet	Andel mycket/ganska stort förtroende efter valet	Förändring	Antal svarande
Total	57	52	-5*	1 436
Man	54	51	-4	722
Kvinna	59	53	-6*	714
18–34 år	57	58	+2	132
35–49 år	61	55	-5	242
50–64 år	61	53	-7*	415
65–74 år	53	52	-2	341
75+	51	44	-6	306
Grundskola	45	39	-5	164
Gymnasium/Eftergymnasial	51	47	-4	451
Högskola/Universitet	64	59	-5*	700
Svensk bakgrund	57	52	-6*	1 309
Utländsk bakgrund	49	53	4	127
Tjänstemän	63	56	-7*	794
Arbetare	50	44	-6	372
Företagare	49	51	3	105
Ren landsbygd	49	49	-0	197
Mindre tätort	54	43	-10*	267
Stad eller större tätort	58	54	-4	699
Stockholm, Göteborg, Malmö	64	61	-4	236
Mycket intresserad	62	55	-7	311
Ganska intresserad	60	55	-5*	789
Inte särskilt/allt intresserad	43	41	-2	333
Låg politisk kunskap	50	46	-5	338
Medel politisk kunskap	60	58	-3	475
Hög politisk kunskap	57	51	-6*	609
Låg medieexponering	43	43	0	267
Medel medieexponering	57	52	-5	363
Hög medieexponering	66	59	-7	357
Övertygad partianhängare	59	51	-7	162
Partianhängare	64	57	-7	246
Endast partipreferens	58	52	-6	666
Ingen partipreferens	50	52	+2	289
Långt till vänster	69	64	-6	255
Något till vänster	65	61	-5	284
Varken t v eller t h	49	45	-4	233
Något till höger	59	54	-5	320
Långt till höger	41	35	-5	265
Vänsterpartiet	63	63	0	84
Miljöpartiet	78	68	-11	102
Socialdemokraterna	63	58	-5	465
Centerpartiet	64	66	+2	114
Liberalerna	67	64	-4	83
Moderaterna	52	46	-6	228
Kristdemokraterna	46	42	-4	74
Sverigedemokraterna	28	25	-4	200

Källa: Valundersökningen 2022, etapp A och uppföljningsenkäten.

Kommentar: Frågan lyder "Hur stort förtroende har du för mediernas bevakning av valrörelsen?". Endast de personer som besvarade frågan både i etapp A och uppföljningsenkäten ingår i analysen. * indikerar att förändringen är statistiskt signifikant ($p < .05$) vid ett test av proportioner. Resultaten är oavtade.

En ytterligare omständighet som försvårar jämförelser är att uppföljningsenkäten varit i fält relativt lång tid efter valet. Svarstidpunkt kan ha en betydelse för nivån på förtroendet för mediernas valbevakning på flera sätt. För det första blir det avgjort svårare att svara på frågan om hur medierna klarat mediebevakningen under valrörelsen när det förflutit många veckor sedan valdagen. För dem som svarar sent i perioden kan det vara svårt att komma ihåg hur man tyckte att medierna presterade under valrörelsen. För det andra finns det en väldokumenterad elektoral cykel för institutionsförtroende, där vi vet att förtroende för myndigheter, samhällsinstitutioner, partier och medier är som högst i samband med val för att sedan sjunka i mellanvalsperioderna (se Holmberg & Weibull, 2019). Ett lägre förtroende för medierna efter ett val kan bero på att vi fångat in just denna klassiska elektoral cykel. Ett ytterligare stödbevis för att förtroendet kan vara som allra högst just under dagarna före ett val är att Sveriges televisions vallokalsundersökning (SVT/VALU) regelmässigt visar ett något högre förtroende för politiker än vad andra mätserier gör (se Holmberg m fl, 2023).

Valundersökningarna är inte designad för att framgångsrikt kunna besvara den här typen av frågor. Gott nog att vi har en tvåstegspanel före och efter valet men det är svårt att i detalj studera skeendet över tid. Delar vi upp materialet och undersöker vecka för vecka under fältperioden kan vi konstatera att förtroendet för medievalrörelsen varit mycket stabilt kring 57 procent/mycket/ganska högt förtroende under hela valrörelsen, men att variationerna efter valet är betydligt större och dessutom klart lägre, nedåt fyrtio procent, när vi undersöker senare inkomna svar från perioden efter det faktiska regeringsskiftet. Förtroendet för medievalrörelsen faller alltså mest efter att konsekvenserna av valresultatet fullbordas, vid skifteskonseljen på slottet den 18 oktober, vilket möjligen är ett indirekt stöd för skjut budbäraren-hypotesen. Men det går inte att veta säkert om det är regeringsskiftet som utlöser denna effekt eller om det beror på att sent svarande personer tenderar att ha ett lägre förtroende för medier. Det skulle också kunna vara en indikation på att valrörelsen passerat och att förtroendet återigen är på de nivåer som vanligtvis gäller mellan valen.

Om vi försöker konstanthålla fältperiodens längd och jämför data insamlade under de 5 förvalsveckorna med data från en lika lång period av 5 veckor efter valet kan vi konstatera att det fortfarande finns ett lägre förtroende för mediernas valrörelsebevakning efter valet (54 procent/mycket/ganska högt förtroende) än före valet (57 procent) bland samma svarande. Robusthetskontrollen stärker vår slutsats att förtroendet för medier var lägre efter än under medievalrörelsen.

Vi går vidare med att pröva hypotesen om att medieförtroendet påverkas av huruvida väljarna är på den vinnande eller förlorande sidan av politiken. Vi har kunnat se sådana effekter systematiskt efter just regeringsskiftet: förlorarna tappar förtroende för samhällsinstitutioner i allmänhet medan vinnarnas förtroende tillväxer (Holmberg & Weibull, 2007; Weissenbilder & Lundmark, 2023). Finns det en klassisk vinnare-förlorareffekt som kan bidra till att förklara varför förtroendet för medierna minskar bland väljarna efter valet? Designmässigt är en jämförande analys särskilt tilltalande eftersom det kan sägas ha varit olika vinnare och förlorare vid valen 2018 och 2022. Om utfallet av valen 2018 och 2022 betyder att valvinnarna behåller eller stärker sitt förtroende samtidigt som valets förlorare tappar i förtroende betyder det att vinnare-förlorarehypotesen får stöd.

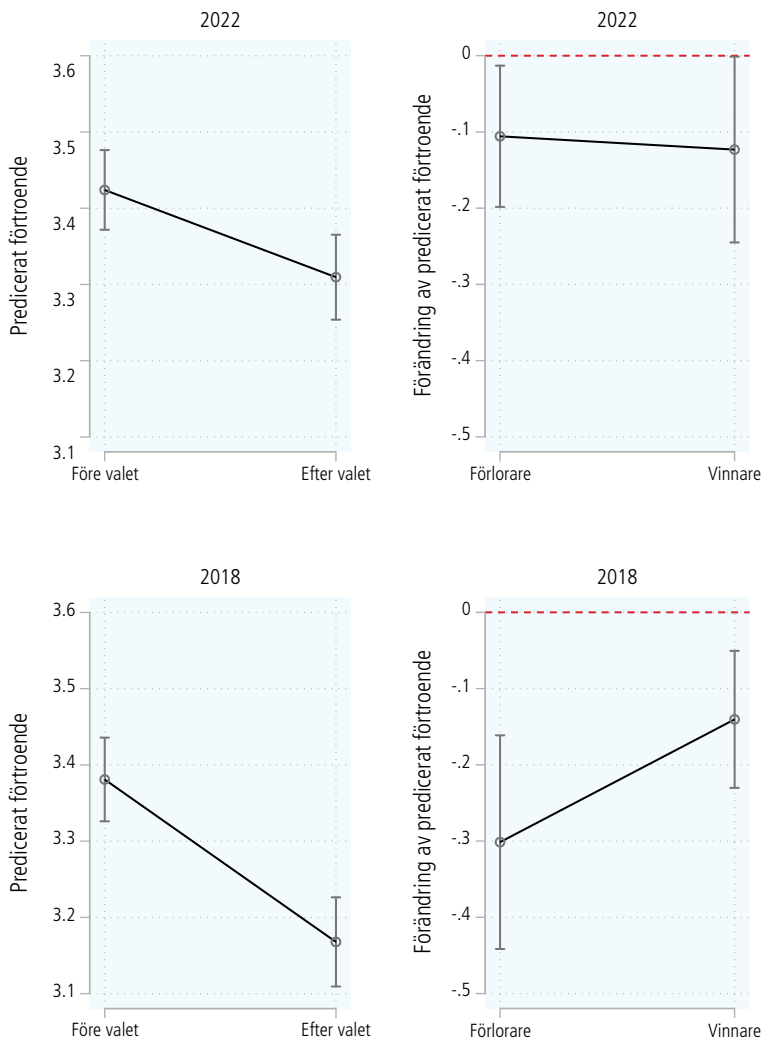
Finns det en skillnad i hur valets vinnare och förlorare bedömer medierna? Det är i så fall de som blev missnöjda med valresultatet och regeringsbildningen som driver ned förtroendet för medierna efter valet och därmed ”skjuter budbäraren”. I figur 9.1 presenterar vi resultaten från en modell som skattar förtroendet för medierna bland vinnare och förlorare före och efter valet 2018 och 2022. Nu är det medeltal på förtroendeskalen som jämförs. Den övre vänstra panelen visar predicerat förtroende för medierna före och efter valet 2022. Minskningen i förtroende är statistiskt signifikant om än liten: ner från drygt 3,4 till 3,3 på skalan som går från 1 (mycket litet förtroende) till 5 (mycket stort förtroende). Den övre högra panelen visar hur minskningen av förtroende efter valet jämfört med före valet skiljer sig åt mellan partianhängare till valets vinnare (Moderaterna, Sverigedemokraterna, Kristdemokraterna och Liberalerna) och valets förlorare (Socialdemokraterna, Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Centerpartiet).

Resultaten ger inget stöd för att anhängare av valens förlorarparter skulle vara mer negativa än anhängare till valens vinnarparter i sina värderingar av mediernas prestationer under valrörelsen. Alla väljare – oavsett om de hör till vinnarna eller förlorarna – har ett signifikant lägre förtroende för mediernas valbevakning efter valet än före.

Resultaten från 2018 återfinns i de två nedre graferna i figuren. Den visar samma sak: Bland samtliga väljare var förtroendet för medierna signifikant lägre efter valet och tydligare så än 2022. Men även om förtroendet tycks ha minskat lite mer bland valets förlorare än vinnare 2018 – vilket går i hypotesens riktning – är dessa skillnader inte statistiskt signifikanta, vilket illustreras på ett tydligt sätt av de överlappande konfidensintervallen i den nedre högra figuren. Våra analyser ger inget empiriskt stöd för någon vinnare-förlorareeffekt i förtroendet för medievalrörelsen vid de svenska riksdagsvalen 2018 och 2022.

Vi avslutar kapitlet med att undersöka hur väljarna ser på mediernas trovärdighet. Upplever väljarna att medierna berättar sanningen om viktiga samhällsfrågor? I Valundersökningen 2022 bad vi respondenterna att ta ställning till ett påstående om att svenska nyhetsmedier inte berättar sanningen om viktiga samhällsfrågor. En liknande fråga ställdes i SOM-undersökningen 2023, som löd ”Medierna berättar inte hela sanningen i viktiga samhällsfrågor”. Frågan ställdes inte i SOM-undersökningen 2022, så det har alltså gått mer än ett år efter valet. Men eftersom det i SOM-undersökningen 2023 även ställdes fler frågor om hur svarspersonerna uppfattar nyhetsmedierna, kan vi göra intressanta jämförelser med andra indikatorer på hur medborgarna uppfattar mediernas tillförlitlighet. Resultaten visar att 14 procent instämmer helt med påståendet, och 31 procent instämmer delvis med påståendet. En stor andel av svarspersonerna instämde även i påståendet att ”Svenska medier har ofta en politisk agenda i sin nyhetsbevakning” (14 procent instämmer helt och 41 procent instämmer delvis) och i påståendet att ”Journalister vinklar ofta nyheter efter egna åsikter” (11 procent instämmer helt och 45 procent instämmer delvis). Samtidigt tycker en klar majoritet att ”Nyheter i svenska medier är oftast mycket tillförlitliga” (28 procent instämmer helt och 52 procent instämmer delvis) (Andersson, 2024).

Figur 9.1 Förändringar av medieförtroende bland valets vinnare och förlorare 2018 och 2022 (predicerade sannolikheter).

Källa: Valundersökningarna 2018 och 2022, förvals- och eftervalsenkäter.

Kommentar: Frågan lyder "Hur stort förtroende har du för mediernas bevakning av valrörelsen?". I förvalsenkäten 2018 formulerades i stället frågan "Allmänt sett, hur stort förtroende har du för mediernas bevakning av valet?". Resultaten visar resultat från regressionsanalyser av paneldata för Valundersökningen 2018 samt Valundersökningen 2022. Modellerna innehåller inte några kontrollvariabler eftersom svarspersonerna är samma före och efter valet. Däremot är resultatet viktat mot partival. De vänstra panelerna visar predicerat förtroende för medierna före och efter valen och de högra panelerna visar förändringen av predicerat förtroende bland valets vinnare och förlorare. Valet 2018 var vinnarpartierna Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Centerpartiet, Liberalerna och Vänsterpartiet och förlorarpartierna var Moderaterna, Kristdemokraterna, Sverigedemokraterna.

Att man instämmer i att medierna inte berättar hela sanningen i viktiga samhällsfrågor verkar inte utesluta att man tycker att medierna oftast är mycket tillförlitliga. Men det är ändå en betydande andel som menar att medierna inte berättar hela sanningen, har en politisk agenda och att journalister vinklar nyheter efter egna åsikter. Korrelationen mellan påståendena är också hög, de som tycker att medierna har en politisk agenda, tycker också att medierna inte berättar hela sanningen (Andersson, 2024).

I Valundersökningen 2022 ställdes frågan om att ”Svenska nyhetsmedier berättar inte sanningen om viktiga samhällsfrågor” både i förvals- och eftervalsenkäten i undersökningen, men det var olika individer som svarade i de olika etapperna. Före valet instämde 37 procent helt eller delvis i påståendet. Efter valdagen hade andelen minskat med fem procentenheter till 32 procent (se tabell 9.3). För påståendet om att svenska nyhetsmedier inte berättar sanningen om viktiga samhällsfrågor tycks väljarna göra en mer positiv utvärdering av medierna *efter* valet. För att den slutsatsen ska hålla behöver vi dock utesluta att skillnaden beror på att svarsgrupperna i förvals- och eftervalsenkäten skiljer sig åt. I en regressionsanalys där vi kontrollerar för ett antal bakgrundsvariabler²⁵ är skillnaden mellan etapp A och etapp B inte statistiskt signifikant.

För olika grupper av väljare är det däremot stora skillnader i andelen som instämmer med påståendet om att svenska nyhetsmedier inte berättar sanningen om viktiga samhällsfrågor, speciellt för ideologisk vänster-högerposition och partival (se tabell 9.4).

Tabell 9.3 Väljarnas inställning till påståendet om att svenska nyhetsmedier inte berättar sanningen om viktiga samhällsfrågor (procent).

	Instämmer helt	Instämmer i stort sett	I stort sett motsatt åsikt	Helt motsatt åsikt	Total	Instämmer helt/i stort sett	Antal svarande
Före valdagen etapp A	15	22	33	30	100	37	2 122
Efter valdagen etapp B	10	22	36	32	100	32	2 184
Förändring	-4	0	+3	+2		-5	

Källa: Valundersökningen 2022, etapp A och B.

Kommentar: Frågan lyder: ”Vi har också ställt samman några olika åsikter som man ibland hör att folk har. En del är rätt kritiska. Instämmer du med åsikten eller har du motsatt åsikt? Svenska nyhetsmedier berättar inte sanningen om viktiga samhällsfrågor”. * Resultatet är oviktade.

²⁵ De kontrollvariabler som används för att balansera grupperna är kön, ålder, utbildningsnivå, politisk kunskap, politiskt intresse, medieexponering och vänster-högeridentifikation.

Tabell 9.4 Väljarnas inställning till påståendet om att svenska nyhetsmedier inte berättar sanningen, i olika grupper (procent).

	Före valet	Antal svarande	Efter valet	Antal svarande	Samtliga	Antal svarande
Total	37	2 112	32	2 184	35	4 296
Man	41	1 089	34	1 082	38	2 171
Kvinna	32	1 023	31	1 102	32	2 125
18–22 år	34	67	30	77	32	144
22–34 år	38	209	33	254	35	463
35–49 år	34	429	31	445	33	874
50–64 år	33	564	30	583	31	1 147
65–74 år	38	448	30	444	34	892
75+	44	395	40	381	42	776
Grundskola	55	263	47	258	51	521
Gymnasium/Eftergymnasial	42	752	38	728	40	1 480
Högskola/Universitet	25	919	24	1 035	25	1 954
Svensk bakgrund	36	1 875	32	1 939	34	3 814
Utländsk bakgrund	41	237	34	245	38	482
Tjänstemän	29	1 052	28	1 124	29	2 176
Arbetare	45	646	36	646	41	1 292
Företagare	46	183	40	160	43	343
Ren landsbygd	42	273	41	306	41	579
Mindre tätort	42	412	36	423	39	835
Stad eller större tätort	35	989	31	1040	33	2 029
Stockholm, Göteborg, Malmö	29	353	25	383	26	736
Mycket intresserad av politik	41	369	34	434	37	803
Ganska intresserad	34	1 055	29	1 100	31	2 155
Inte särskilt/alls intresserad	39	642	37	627	38	1 269
Låg politisk kunskap	38	644	38	744	38	1 388
Medel politisk kunskap	35	626	27	685	31	1 311
Hög politisk kunskap	36	821	31	746	34	1 567
Låg medieexponering	46	409	36	428	41	837
Medel medieexponering	32	527	31	565	32	1 092
Hög medieexponering	31	514	27	548	29	1 062
Övertygad partianhängare	41	256	33	266	37	522
Partianhängare	36	383	28	247	33	630
Endast partipreferens	32	989	30	1 138	31	2 127
Ingen partipreferens	43	362	38	445	40	807
Långt till vänster	23	330	18	358	21	688
Något till vänster	20	373	20	449	20	822
Varken t v eller t h	40	357	36	409	38	766
Något till höger	38	448	35	466	37	914
Långt till höger	57	435	47	441	52	876
Vänsterpartiet	20	91	21	136	20	227
Miljöpartiet	9	123	7	123	8	246
Socialdemokraterna	24	488	21	629	22	1 117
Centerpartiet	17	114	16	152	17	266
Liberalerna	19	72	22	107	21	179
Kristdemokraterna	45	85	39	106	41	191
Moderaterna	40	249	34	367	36	616
Sverigedemokraterna	75	211	63	287	68	498

Källa: Valundersökningen 2022, etapp A och B.

Kommentar: Frågan lyder: "Vi har också ställt samman några olika åsikter som man ibland hör att folk har. En del är rätt kritiska. Instämmer du med åsikten eller har du motsatt åsikt? Svenska nyhetsmedier berättar inte sanningen om viktiga samhällsfrågor". Resultatet är ovtiktade.

Störst misstro mot nyhetsmedierna finns hos väljare till Sverigedemokraterna, där 68 procent instämmer helt eller delvis med att svenska nyhetsmedier inte berättar sanningen om viktiga samhällsfrågor. Även bland väljare till Kristdemokraterna och Moderaterna är andelen något högre (41 respektive 36 procent instämmer). Det är också en högre andel som tycker att svenska nyhetsmedier inte berättar sanningen om viktiga samhällsfrågor bland personer som står till höger ideologiskt. Slutligen är det en högre andel som instämmer i påståendet bland personer som har en låg medieexponering jämfört med personer med en hög medieexponering.

Sammanfattningsvis har alltså förtroendet för mediernas bevakning av valrörelsen gått ner bland väljarna efter valet, men nedgången kan inte förklaras som en vinnare-förlorareffekt. Störst nedgång ser vi bland personer som potentiellt tagit del av medievalrörelsen i störst utsträckning: personer med hög medieexponering, högt politiskt intresse och hög politisk kunskap. Ser vi till nivåskattningarna av förtroende för medierna bland olika grupper är det däremot personer med låg medieexponering och personer som inte är intresserade av politik som har lägst förtroende för mediernas bevakning av valrörelsen. Samma grupper tycker också i högre utsträckning att svenska nyhetsmedier inte berättar sanningen om viktiga samhällsfrågor.

Vi ser också en tydlig politisering av väljarnas förtroende för medierna även i samband med 2022 års riksdagsval. Väljare långt till höger och väljare till Sverigedemokraterna har ett lägre generellt förtroende och upplever i högre utsträckning att medierna inte berättar sanningen om viktiga samhällsfrågor. I kapitel 13 återkommer vi till hur väljarna ser på mediernas opartiskhet och fördjupar oss i hur väljarnas ideologiska position påverkar synen på vilka partier som gynnas eller missgynnas i medierna.

Väljarna hade något lägre förtroende för mediernas bevakning av valrörelsen efter valet än före valet både 2018 och 2022.

Väljare med högt politiskt intresse, goda kunskaper och stark medieexponering tappade mest förtroende för medievalrörelsen.

Förtroendet för medievalrörelsen är lägre i grupper med lågt politiskt intresse och låg medieexponering.

Personer som står långt till höger och väljare till Sverigedemokraterna har lågt förtroende för mediernas bevakning av valrörelsen och tycker i större utsträckning att svenska medier inte berättar sanningen om viktiga samhällsfrågor.

10

Väljarnas exponering för partiernas kampanjbudskap

En valrörelse syftar till att engagera, informera och mobilisera väljarna. Generellt sett är intresset för politik jämförelsevis högt i Sverige: omkring 72 procent uppgav sig vara ganska eller mycket intresserade av politik i valundersökningen 2022. Samtidigt är det aktiva partipolitiska deltagandet i Sverige förhållandevis lågt – endast 7 procent av de svarande i Valundersökningen 2022 uppger sig exempelvis vara medlemmar i något parti eller politisk organisation²⁶. Den överväldigande majoriteten av de som går till valurnorna vart fjärde år lär sig alltså främst om partierna och deras politik indirekt genom media. Med andra ord är relationerna mellan väljare och partier starkt medierade där media spelar en central roll för partiernas kampanjarbete (Bolin m fl, 2022:10f) och kan komma att ha betydande påverkan på deras valresultat (se Strömbäck, 2016; Johansson m fl, 2023:15f).

Samtidigt är en återkommande slutsats inom valforskningen att valkampanjer främst verkar till att mobilisera redan tillgivna väljare snarare än att vinna nya. Väljarrörligheten mellan valen är visserligen stabil kring 30 procent, och de flesta som byter parti mellan valen gör det förhållandevis tidigt, ofta långt innan valrörelsen ens riktigt dragit igång (Oscarsson, 2020, se även kapitlet 33 och 34 om tidpunkt för beslut). Som vi ska se i detta och efterkommande avsnitt var valet 2022 inget undantag.

För att kunna bedöma hur stor påverkan exponering för partiernas kampanjbudskap potentiellt kan ha behöver vi först besvara frågor om hur stark exponeringen egentligen har varit: Hur stor andel av väljarkåren kan nås av olika typ av information och genom vilka kanaler? Tabell 10.1 presenterar väljarnas egenrapporterade exponering för olika typer av kampanjaktiviteter. Det vanligaste sättet på vilken väljare i Sverige tar del av partiernas valbudskap är fortfarande via televisionen. Sjuttiosex procent av väljarna uppger sig tagit del av partireklam på TV och 59 procent uppger att de tittat på partiledardebatten i SVT. Femtionio procent uppger även att de tagit del av partiernas kampanjer i sociala medier. Även mer "självalda" typer av aktiviteter som låter väljarna gå i närkamp med partiernas valbudskap, så som att göra partitester (61 procent) eller läsa valbroschyrer (56 procent), var relativt vanliga under valrörelsen 2022. Här kan även nämnas att 23

²⁶ Detta är en stor överskattning av den verkliga andelen partimedlemmar i befolkningen, och beror på en kombination av bristande representativitet av svagt intresserade i undersökningen och så kallad *social desirability bias*. Jämför vi partiernas egna medlemsuppgifter (Manell, 2023) med antal röstberättigade inför valet 2022 är enbart 3,5 procent av väljarna medlem i något politiskt parti. För en djupgående analys om det sjunkande partipolitiska deltagandet de senaste 40 åren i Sverige och Europa, se Kölln (2014).

procent uppger sig ha besökt partihemsidor. De minst förekommande kampanjtyperna är hembesök eller bli uppringd (15 procent), gå på valmöten (5 procent) och bli kontaktad på arbetsplats (3 procent).

Ett utdöende inslag i svenska valrörelser? Bild från valstugor i Uppsala. Foto: *Valstugor i Uppsala 11 augusti 2022*, Johan Jönsson, CC-BY-SA-4.0

Kampanjexponeringen är relativt likartad mellan olika väljargrupper men vissa skillnader går att utträna. Exponeringen bland kvinnor och män är relativt jämn, den största skillnaden ser vi för partireklam i sociala medier som är 5 procentenheter högre för gruppen kvinnor.

Däremot finns det tydligare åldersmönster, speciellt i de internetbaserade typerna av kampanjexponering som att besöka partihemsida, göra partitest och partireklam i sociala medier, där den rapporterade exponeringen är lägre för varje äldre åldersgrupp. De äldre tycks i stället i högre grad än de yngre ta del av valrörelsen över TV varvid vi ser ett omvänt tilltagande mönster i åldersgrupperna.

Valkompassanvändandet tycks ha tydliga mönster över de sociodemografiska kategorierna i tabell 10.1 nedan. De används mer frekvent ju högre upp i inkomstgrupperingarna vi tittar, högre upp i utbildningsnivån, samt i mer urbana bostadsområdena. Det skiljer sig även 14 procentenheter mellan de med svensk och utländsk bakgrund. Bland yrkeskategorierna sticker tjänstemän ut med 69 procent kontra 38 procent av jordbrukare. En djupare analys av valkompassernas betydelse finns i kapitel 25.

Sett till de politiska variablerna följer kampanjexponeringen förväntade mönster: de mer intresserade, kunniga och övertygade väljarna är även de som rapporterar större exponering för olika kampanjaktiviteter. Lägst sådan variation ser vi i kategorierna hembesök/telefonsamtal, kontakt på arbetsplats samt partireklam i TV. En möjlig förklaring är kanske att dessa aktiviteter är mer uppsökande, till skillnad från de andra kategorierna där väljarna kanske snarare själva sökt sig dit. Likaså följer graden av medieexponering förväntat mönster där de med högre mediekonsumtion uppger att de i högre grad tagit del av partireklam i tv, samt sett på partiledardebatten.

Exempel på officiella valaffischer från riksdagsvalet 2022.

Inga tydliga åsiktsmönster går att urskilja när det gäller kampanjexponering. Vi kan se att de som står åt höger rapporterar lite högre kampanjexponering via tv medan de åt vänster mer frekvent sett partireklam i sociala medier. Vänsterpartistiska väljare är också något flitigare när det gäller att besöka partiets hemsida, valmöte samt exponering genom sociala medier.

Tabell 10.1 Olika väljargrupperns kampanjexponering 2022 (procent).

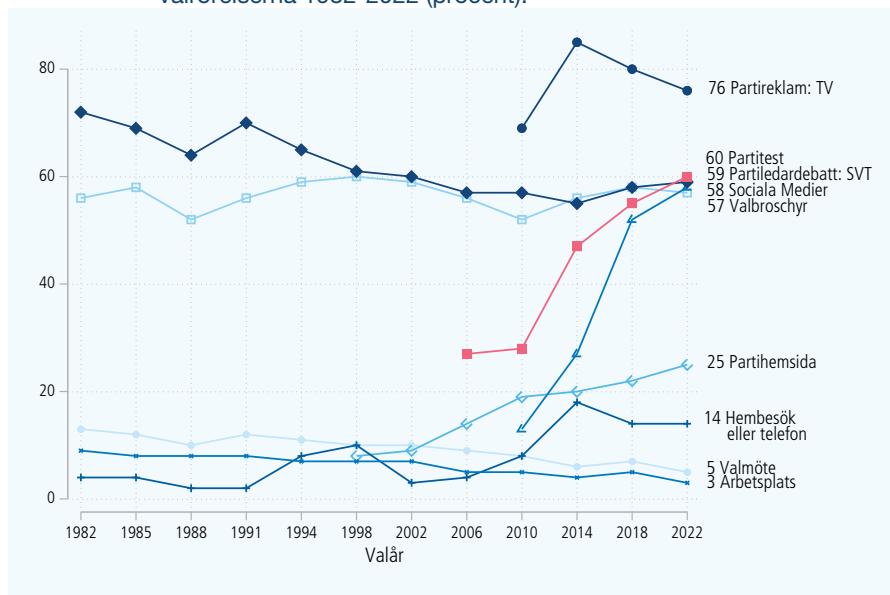
	Läst valbroschyr	Besökt partis hemsida	Valmöte	Hembesök eller telefon	P-ledar- debatt: SVT	Kontakt arbets- platsen	Partireklam tv	Gjort partitest	Sociala medier
Totalt	56	23	5	15	59	3	76	61	59
Män	54	21	6	15	59	3	77	59	59
Kvinnor	58	24	4	14	59	3	76	63	64
18–34 år	61	51	6	16	46	5	71	85	84
35–49 år	54	34	6	18	49	5	72	81	75
50–64 år	51	21	5	14	56	3	79	70	61
65–74 år	57	14	7	13	63	3	80	50	46
75+	60	8	4	14	73	2	75	31	33
Väldigt låg inkomst	60	16	6	14	66	3	77	44	46
Låg inkomst	57	30	8	16	56	4	75	69	67
Medelinkomst	54	27	4	17	51	4	78	66	73
Hög inkomst	51	26	4	14	51	4	78	76	66
Väldigt hög inkomst	53	27	4	16	58	4	75	80	65
Grundskola	55	8	4	12	63	4	78	27	42
Gymnasium	54	21	5	14	59	4	81	61	59
Högskola/Universitet	58	29	6	16	59	3	73	75	65
Svensk bakgrund	56	22	5	15	60	3	77	63	60
Utländsk bakgrund	55	25	6	16	55	5	72	49	61
Tjänsteman	56	24	5	15	61	3	76	69	60
Arbetare	56	21	5	15	56	4	80	52	62
Företagare	52	23	6	11	60	3	76	58	58
Ren landsbygd	58	20	6	5	54	3	78	57	56
Mindre tätort	57	19	6	16	56	4	79	57	57
Stad eller större tätort	57	23	5	17	63	4	78	63	60
Sthlm, Gbg eller Malmö	50	29	4	15	57	2	71	69	66
Inte särskilt/alls intresserad	46	16	2	13	45	3	72	57	52
Ganska intresserad	58	22	4	14	64	3	80	62	61
Mycket intresserad	66	35	13	18	69	4	75	69	68
Låg politisk kunskap	51	21	4	15	50	3	72	54	59
Medel politisk kunskap	55	21	5	15	62	3	79	63	60
Hög politisk kunskap	61	25	7	14	64	4	79	67	61
Låg medieexponering	51	26	5	15	40	3	65	63	61
Medel medieexponering	58	26	5	14	61	3	80	66	65
Hög medieexponering	59	27	7	15	66	4	83	71	65
Övertygad partianhängare	63	29	14	16	65	6	78	56	67
Partianhängare	60	19	9	15	64	5	78	57	61
Endast partipreferens	55	24	3	16	57	3	77	68	62
Ingen partipreferens	51	22	3	13	55	2	71	59	52
Långt till vänster	58	27	8	17	53	5	74	64	69
Något till vänster	57	21	4	16	53	5	74	64	69
Varken t v eller t h	54	17	4	13	59	3	72	52	52
Något till höger	56	27	5	15	65	3	79	70	58
Långt till höger	56	24	6	13	65	3	81	66	63
Vänsterpartiet	60	37	12	17	44	5	62	69	75
Miljöpartiet	57	29	6	15	51	3	67	76	68
Socialdemokraterna	57	16	4	17	60	4	80	55	56
Centerpartiet	55	30	5	14	61	3	77	73	64
Liberalerna	51	32	7	14	65	3	72	73	64
Kristdemokraterna	64	24	6	9	70	3	78	68	61
Moderaterna	54	22	5	13	64	3	80	68	56
Sverigedemokraterna	58	24	6	12	63	3	82	57	65

Källa: Valforskningsprogrammet: Valundersökningen 2022, etapp B och uppföljningsenkäten.

Kommentar till tabell 10.1: Resultaten visar andelen svarande som uppger att de tagit del av olika typer av kampanjexponering. Frågan som ställdes lyder: "Inför årets valt till riksdagen:". Kampanjaktiviteterna som omfrågades var "Läste du någon valbroschyr eller liknande trycksak från något parti?", "Besökte du något av partiernas hemsidor?", "Var du på något valmöte eller annat arrangemang som anordnats av något parti?", "Fick du något personligt besök i din bostad av något parti?", "Blev du uppringd av något parti?", "Var du i personlig kontakt med någon valarbetare på din arbetsplats?", "Såg du något av partiernas reklaminslag på TV?", "Tog du del av resultat från opinionsundersökningar?" samt "Gjorde du något partitest eller någon valkompass?". Svartalternativ som uppger olika många tillfällen, exempelvis "Ja, flera gånger" och "Ja, någon enstaka gång" har här slagits samman. Resultaten är oviktade.

Hur har väljarna nåtts av partiernas kampanjinsatser historiskt, och finns det några tydliga trender i hur partierna når väljarna? I figuren 10.1 sätter vi valrörelsen 2022 i en historisk kontext. Väljarnas exponering för de flesta av kampanjverksamheterna verkar ha varit ganska stabila de senaste 40 åren. Bland dessa kategorier är det dock tre typer vars trender sticker ut. Jämfört med tidigare valundersökningar kan vi se en tydlig ökning när det gäller att besöka partihemsidor, där endast 8 procent upp gav sig ha gjort det år 2002 jämfört med 25 procent år 2022. Att göra partitester har mer än dubblats sedan valundersökningarna först frågade om det år 2006, från 27 procent till 60 procent.

Figur 10.1 Väljarnas exponering för partiets kampanjverksamhet under valrörelserna 1982-2022 (procent).

Källa: Valforskningsprogrammet, Valundersökningarna 1982-2022.

Kommentar: Figuren visar andelen svarande som uppgett "Ja, flera gånger" eller "Ja, någon enstaka gång" för olika typer av kampanjexponering.

Störst förändring ser vi i exponering av partibudskap över sociala medier där endast 13 procent svarade ja år 2010 medan motsvarande andel är 58 procent år 2022. Den gemensamma nämnaren för dessa tre är internet och det är förstås ingen slump att förekomsten av dessa aktiviteter har ökat i takt med internets allmänna

utbredning. När samhället förändras leder det också till förändringar i hur partierna försöker nå väljarna, konstigt vore det annars. Samtidigt har väljarnas rapporterade exponering av partireklam från tv minskat med nio procentenheter sedan 2014.

Några av de klassiska mötesplatserna för partier och väljare – valmöten och arbetsplatsbesök – försvinner långsamt bort och är inte längre några centrala inslag i valrörelserna. I samband med 1982 års val uppgav var sjunde väljare att hen besökt ett valmöte under valrörelsen. Motsvarande andel var bara fem procent 2022. Och andelen väljare som upplevt ett arbetsplatsbesök från ett politiskt parti under valrörelserna har minskat från omkring 10 till 3 procent. Istället är det alltså de medieburna kanalerna mellan partier och väljare som ökar, och många av dessa kanaler – hemsidor, sociala medier, tv-reklam – är i huvudsak en form av envägskommunikation som föranleder relativt litet av interaktioner. Frågan är i vad mån de allt populärare sociala medierna kan ersätta dynamiken i forna tiders direktkontakter mellan väljare och partiföreträdare under svenska valrörelser? I nästa kapitel fördjupar vi oss därför kring frågan om hur mycket och på vilket sätt väljarna tog del av valrörelsen via sociala medier.

Endast omkring var tjugonde väljare hade en personlig kontakt med partiföreträdare vid valmöten eller arbetsplatsbesök 2022

Var sjunde väljare blev kontaktade av partierna via telefon eller hembesök

Den främsta kampanjexponeringen sker genom tv-baserad åsiktsreklam eller genom att följa debatter i tv

Väljarnas exponering för partiernas valkampanjer via internet har kraftigt ökat senaste fyra valrörelserna och befinner sig fortfarande i en uppåtgående trend

Väljarna och de sociala medierna

Alltsedan valet 1998 har berättelser om det stora genombrottet för sociala medier i svenska valrörelser varit närvarande i uppsnacket inför varje nytt riksdagsval. Det stora *Internetvalet* har dock allt väsentligt uteblivit. Snarare visar tidsserierna för utvecklingen av direktkommunikationen mellan partier och väljare en långsam men stadig ökning (jfr kapitel 10). Den ökade användningen av nya kommunikationsplattformar och sociala medier har inte vid något tillfälle varit explosionsartad utan snarare följt samhällsutvecklingen i stort. Nya plattformar till trots tycks kommunikationen mellan partier och väljare inte ha förändrats särskilt mycket. De flesta väljare får information om partiernas budskap inte direkt från de politiska partierna utan medierad via massmedier.

Vi vet från analyser av 2018 års val att väljarnas engagemang när det gäller internetanvändning under valrörelsen är klart lägre än vad man skulle förvänta sig om man följer diskussionerna om de nya medieplattformarnas stora och avgörande påverkan. Valundersökningen 2018 skattades andelen aldrig-användare av internet till 17 procent av befolkningen. Motsvarande skattning för 2022 är något lägre. Men fortfarande är det enligt Valundersökningen 13 procent av väljarna som inte betraktar sig själva som regelbundna internetanvändare (se tabell 11.1).

Det är dock oklart vad icke-användning egentligen betyder i en tid där nästan all kommunikation är internetbaserad, med allt från strömmande tjänster till myndighetspost och bankaffärer. Men vi ser tydligt att den omkring miljon väljare som själva säger sig inte använda internet tillhör de allra äldsta väljargrupperna: bland 65–80-åringar är närmare var fjärde väljare (23 procent) antagligen utom räckhåll för all form av opinionsbildning över internet. Motsvarande andel bland 85–100-åringar är 64 procent. Vi kan förvänta oss att andelen aldrig-användare av internettjänster minskar ytterligare i framtida val. Snart, men alltså inte riktigt ännu, är nästan alla väljare inom räckhåll för den nätbaserade politiska opinionsbildningen.

I tabell 11.1 har vi rangordnat olika typer av internetanvändning under valrörelsen. Den visar på en fallande skala vilka slags internetaktiviteter som har varit vanligast bland väljarna under 2022 års valrörelse och vilka aktiviteter som varit mindre vanliga. Den helt dominerande internetaktiviteten är att ta del av nyheter om politik. Fyrtiosex procent av de svarande säger sig ha tagit del av nyheter dagligen under valrörelsen. Betydligt färre har diskuterat valet med vänner och bekanta (16 procent). Ungefär lika stor andel av väljarkåren säger sig ha tagit del av information från partierna via sociala medier (14 procent) eller sett något filmklipp med partier som avsändare (11 procent).

Givet hur stor uppmärksamhet (och forskning!) som ägnas åt partiernas kampanjaktiviteter på sociala medieplattformar är det anmärkningsvärt att majoriteten av väljarna uppger sig sällan eller aldrig ha tagit del av partiinformation på sociala medier under valrörelsen (se tabell 11.1). Den förvånande låga skattningen har

förstås som konsekvens att det begränsar potentiella effekter av partiets opinionspåverkan på väljarkåren via sociala medier. Att relativt få väljare exponeras för sociala medier-budskap från partierna utsluter förstås inte att det kan finnas viktiga väljargrupper där opinionspåverkan är stor.

Tabell 11.1 Väljarnas internetanvändning under valrörelsen 2022 (procent).

Gjort följande på internet	Flera gånger dagl	Någon gång om dagen	5-6 dgr/v	3-4 dgr/v	1-2 dgr/v	Mera sällan	Aldrig	Jag anv inte Internet	sum	n	Andel varje dag eller oftare	Andel minst 1 gg/v
Tagit del av nyheter om politik	25	21	8	8	8	9	8	13	100	5 397	46	71
Diskuterat valet med vänner och bekanta	6	10	6	11	18	22	14	13	100	5 375	16	51
Tagit del av information från partierna via sociala medier såsom Facebook, Twitter eller Instagram	6	8	3	5	9	20	36	13	100	5 368	14	32
Tagit del av någon reklamfilm eller filmklipp från partierna	4	7	5	9	13	28	21	13	100	5 363	11	38
Reagerat på ett inlägg genom att exempelvis gilla	3	3	1	3	5	16	56	13	100	5 366	6	15
Diskuterat politik med personer som inte delar dina egna åsikter och värderingar	2	2	2	4	14	35	28	13	100	5 365	4	24
Själv delat vidare politisk information till vänner	1	1	1	2	4	15	63	13	100	5 354	2	9
Kommenterat politiska frågor eller politiker i kommentarsfält	1	1	0	1	2	8	74	13	100	5 367	2	4
Lyssnat på podcast om politik	1	1	1	2	5	11	66	13	100	5 367	2	9
Själv skrivit om politik eller om valet	0	1	0	1	1	8	76	13	100	5 361	1	3

Källa: Valundersökningen 2022, etapp B och uppföljningsenkäten.

Kommentar: Resultaten i tabellen har rangordnats efter kolumnen längst ut till höger. Frågan lyder: "Hur ofta har du gjort följande på internet i samband med årets valrörelse?". En svarsruta "Jag använder inte Internet" skickar svarande vidare i enkäten. I tabellen ingår dessa icke-användarna i procentbasen för att få en skattning för internetanvändningen i hela väljarkåren. Resultaten är oviktade.

Vi vet från tidigare medieforskning att de flesta användare av sociala medier främst tar del av innehåll och endast i andra hand engagerar sig i diskussioner eller bidrar med eget innehåll (Internetstiftelsen 2023). Internetanvändningen bland väljarna under valrörelser tycks inte vara något undantag. Väljarnas egna aktiviteter visar ett relativt lågt engagemang totalt sett: Sex procent har reagerat på inlägg genom att exempelvis gilla, fyra procent har diskuterat politik med meningsmotståndare, en av femtio väljare (!) delar politisk information med vänner eller kommenterar frågor (2 procent). En väljare av hundra säger sig ha skrivit själv om politik eller om valet på en daglig basis under valrörelsen 2022 (1 procent).

Eftersom politiskt intresserade är överrepresenterade bland de svarande i Valundersökningen kan vi räkna med att dessa skattningar av väljarnas internetaktiviteter under valrörelsen överskattar aktivitetsnivån. Med andra ord är det sannolikt färre än en av hundra väljare som under en svensk valrörelse fungerar som ett slags kampanjarbetare för de politiska partierna genom att dela, kommentera eller på annat sätt visa engagemang.

Uppgifter om daglig användning speglar möjligen inte helt rättvisande hur väljare använder sig av internet under en svensk valrörelse. En del aktiviteter är till sin

natur inte lika görliga på daglig basis. Analyserar vi den andra änden av frekvensfördelningen kan vi se att en tydlig majoritet av väljarna aldrig reagerar på inlägg, delar vidare politisk information, kommenterar eller skriver om valet på sociala medier (56–76 procent). Undantaget är aktiviteten att diskutera politik med personer som inte delar egna åsikter och värderingar, som tycks vara mer vanligt förekommande, med endast 28 procent som svarar att de aldrig gör så.

Intresset för parti-väljareinteraktioner i sociala medier är stort inom forskningen, och vi har försökt använda så många olika mått på användning av sociala medier som möjligt för att öka möjligheterna till jämförande analyser. Generell sociala medier-användning bland väljarna mättes därför också med hjälp av en enklare vanefråga i slutet av formulären. Alla svarande i Valundersökningen 2022 fick besvara frågan om hur ofta under de senaste tolv månaderna ”...använt sociala medier, exempelvis Facebook, Twitter eller Instagram” (se tabell 11.2). När frågan ställs mer generellt, utan att specificera tidsfönster genom att hänvisa till årets valrörelse och utan att använda exempel på typ av användning blir skattningen av väljarnas sociala medier-användning något högre. Bland samtliga svarande skattas den regelbundna användningen av sociala medier – ”några gånger i veckan” eller mer – till 70 procent, medan aldrig-användarna som uppger att de inte använt sociala medier någon gång de senaste tolv månaderna är 22 procent²⁷.

Hur ser då mixen av sociala medieplattformar ut för den svenske genomsnittsväljaren? Ytterligare en fråga användes för att få ett bättre grepp om hur användningen av de vanligaste sociala medieplattformarna är fördelade bland väljarna. Tabell 11.2 visar andelen väljare som använder sociala medier minst en gång i veckan. Den första kolumnen indikerar generell användning medan de resterande visar en nedbrytning på de tre största plattformarna. Det ska noteras att den första frågan ställts enskilt och med annorlunda formulering än de andra och utgör alltså inte summan av de andra kolumnerna (se tabellkommentar för mer detaljerad beskrivning).

Valundersökningen 2022 visar ungefär samma fördelning av användningen som liknande studier av medborgarnas sociala medier-användning (jfr Internetstiftelsen 2023): Facebook är den klart största plattformen med 45 procent av väljarna som dagliga användare, följt av Instagram med 39 procent. Twitter (nu mera X) är klart mindre med 6 procent dagliga användare.

²⁷ Svenskarnas rapporterade närvaro på sociala medier skiljer sig lite olika undersökningar emellan – Internetstiftelsen (2023) uppskattar att 91 procent använder sociala medier någon gång i veckan och MedieSverige (Facht, 2023) skattar en daglig användning av 83 procent. En betydande skillnad mellan dessa undersökningar och Valundersökningen är att dessa även inkluderar urval under 18 år, där användandet är väldigt högt.

Exempel på kommunikation via partiernas Facebook-sidor i samband med valrörelsen 2022.

Resultaten i tabell 11.2 visar att användningen av sociala medier är ganska lika i olika väljargrupper. Kvinnor tycks spendera mer tid på Facebook och Instagram, medan män i högre grad använder Twitter. Speciellt, och inte helt oväntat, skiljer sig användandet åt mellan åldrarna: 91 procent i den yngsta gruppen uppger sig ha använt sociala medier minst en gång i veckan under valrörelsen 2022, varav endast 39 procent i den äldsta gruppen. Utöver det är fördelningen förhållandevis jämn. Enbart de i de med lägre utbildningsnivå, så väl som jordbrukare uppger lägre användande än snittet. Sneglar vi på de andra kolumnerna verkar detta främst bero på lägre Instagram-användande bland dessa väljare. Facebook- och Twitter/X-användandet är också lägre i jämförelse men påvisar inte lika stor skillnad.

Längst ut i tabellen har vi även lagt väljarnas mer traditionella medieanvändning för jämförelse. TV- och radiokonsumtionen ligger på ungefär samma nivå som sociala medier-användandet, men det är tydligt att tidningsläsandet är det som väljarna fortfarande främst föredrar.

Tabell 11.2 Väljarnas användning av (sociala) medier, andel som använder minst en gång i veckan, 2022 (procent).

	Sociala medier	Facebook	Instagram	Twitter/X	Läsa tidning	TV/Radio
Samtliga	70	67	56	12	87	67
Män	63	59	52	16	87	69
Kvinnor	76	75	70	8	88	66
18–34 år	91	72	76	21	96	93
35–49 år	84	75	70	15	91	85
50–64 år	74	71	54	11	86	68
65–74 år	60	59	42	5	84	53
75+	39	51	28	2	82	43
Grundskola	46	58	31	5	84	45
Gymnasium	72	68	61	9	87	68
Högskola/Universitet	75	70	59	15	89	76
Svensk bakgrund	70	68	56	11	88	67
Utländsk bakgrund	70	65	55	16	84	69
Tjänsteman	71	67	56	14	88	70
Arbetare	71	72	59	11	88	66
Jordbrukare	40	–	–	–	92	53
Företagare	66	65	47	5	84	62
Ren landsbygd	67	68	57	8	91	63
Mindre tätort	67	72	55	11	89	63
Stad eller större tätort	70	66	56	12	87	69
Stockholm, Gbg eller Malmö	74	65	56	16	85	73
Inte särskilt/allt intresserad	71	65	50	22	86	67
Ganska intresserad	68	67	55	11	86	65
Mycket intresserad	71	70	62	7	90	71
Låg politisk kunskap	71	71	65	10	89	69
Medel politisk kunskap	71	68	56	9	87	67
Hög politisk kunskap	70	63	47	16	87	65
Låg medieexponering	78	64	58	12	–	–
Medel medieexponering	74	70	55	9	–	–
Hög medieexponering	74	69	57	16	–	–
Övertygad partianhängare	68	75	56	14	86	63
Partianhängare	67	62	51	13	86	62
Endast partipreferens	74	69	60	12	88	70
Ingen partipreferens	69	62	51	10	88	71
Långt till vänster	73	68	61	14	90	74
Något till vänster	71	67	56	12	88	69
Varken t v eller t h	65	61	47	9	87	63
Något till höger	71	69	57	13	87	68
Långt till höger	71	71	58	14	86	66
Vänsterpartiet	79	68	64	18	92	81
Miljöpartiet	76	61	59	16	90	80
Socialdemokraterna	67	68	56	9	87	62
Centerpartiet	75	65	58	12	90	73
Liberalerna	73	67	57	16	87	68
Kristdemokraterna	73	69	55	10	88	66
Moderaterna	69	68	57	14	86	65
Sverigedemokraterna	69	74	53	10	87	63

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar till tabell 11.2: Frågan om sociala medier lyder: "Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande... [använt sociala medier, exempelvis Facebook, Twitter eller Instagram]?". Svartalternativen är "Ingen gång", "Någon gång under de senaste 12 månaderna", "Någon gång i halvåret", "Någon gång i kvartalet", "Någon gång i månaden", "Någon gång i veckan", och "Flera gånger i veckan". Variablerna har blivit omkodade till att representera andel väljare som svarat Någon gång/flera gånger i veckan. De specifika frågorna lyder "Hur ofta tar du del av innehåll i sociala medier på internet:". Svartalternativen lyder: "Fler än 20 gånger om dagen", "1-20 gånger om dagen", "Några gånger i veckan", "Mer sällan", och "Aldrig". Variablerna har blivit omkodade till att representera andelen väljare som svarat "Några gånger i veckan" eller mer. För frågorna om tidningsläsning samt TV/Radio, se kommentar till tabell 8.4. Antalet observationer varierar mycket eftersom tabellen visar flera olika utfall över ett stort antal väljargrupper. Antalet svarande i kategorin jordbrukare är för få för att redovisas. Tidning och TV/Radio över grader av medie-exponeringen är exkluderade då denna kategori bygger på just Tidning och TV/Radio-konsumtion. Resultaten är oviktade.

Väljarnas användning av sociala medier har ökat stort och de nya internetvanorna följer naturligtvis med in i tider av valrörelse. Samtidigt ska de nya kontaktvägarna mellan partier och väljare inte överskattas. Det mesta av valrörelseinformationen är inte direkt, den medieras. Närmare hälften av väljarna tog del av nyheter av valet via sociala medier varje dag under valrörelsen. I huvudsak handlar väljarnas sociala medier-användning alltså fortfarande om att konsumera innehåll som emanerar från traditionella nyhetsmediers valrörelsebevakning. Det är exempelvis bara 16 procent som dagligen diskuterar politik i sociala medier under valrörelsen. Och när partierna tar plats i väljarnas sociala medieflöden är publiken ännu mindre, endast drygt var tionde väljare tar del av information eller ser på videoklipp där partierna är avsändare.

13 procent av väljarna 2022 är inte regelbundna internetanvändare

Närmare hälften av väljarna tog del av nyheter om valet via sociala medier varje dag under valrörelsen

Varannan väljare diskuterade valet med vänner minst en gång i veckan

70 procent av väljarna använde sociala medier minst en gång i veckan under valrörelsen 2022

12

Partiernas synlighet i sociala medier

De sociala mediernas ökande betydelse för den politiska kommunikationen har väckt både partistrategers och forskares intresse (se Dimitrova & Matthes, 2018; Abid m fl, 2023) och så även i den svenska kontexten (Fallasca, 2022; Enbom, 2022). I kapitel 10 såg vi att de nätbaserade kampanjverksamheterna, speciellt det genom sociala medier, har kommit att bli bland de främsta sätt som väljarna tar del av partiernas budskap. I kapitel 11 såg vi att nästan tre av fyra väljare uppger att de använder sociala medier minst en gång i veckan. Detta kan tyckas förhållandevis oanmärkningsvärt idag. Men när mötesplatserna mellan väljare och partier flyttar ut på internet innebär det både nya möjligheter och utmaningar för den lyckade politiska kommunikationen. Vi ska inte släppa frågan om de sociala mediernas roll i valrörelsen riktigt än utan här reda djupare i väljarnas upplevelser av möten med partierna i de sociala medierna.

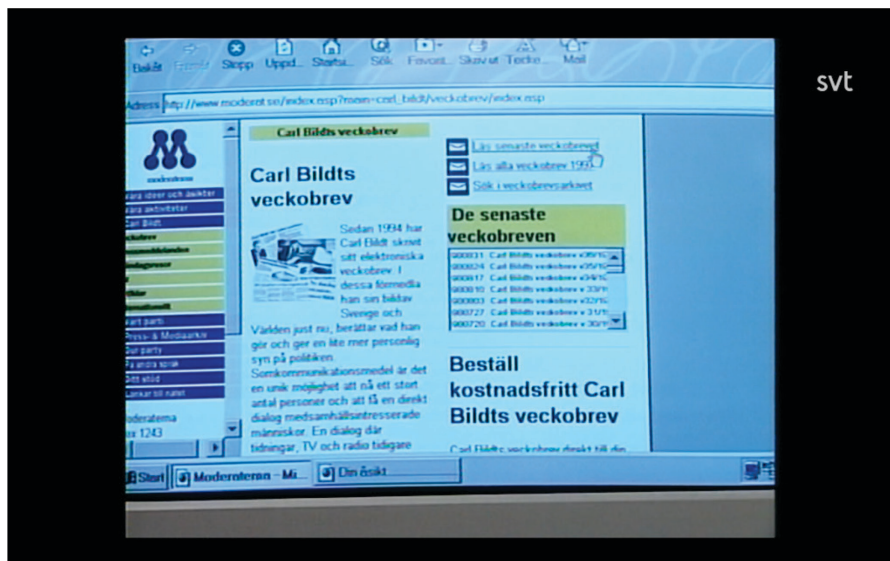
Partierna vill ju såklart befinna sig där väljarna är och de internetbaserade mötesplatserna medför nya förutsättningar för detta. Jämför vi med de mer traditionella kampanjaktiviteterna så som ordnade partiledardebatter präglas dessa av begränsningar i tiden partiledarna får komma till tals, och om vilka frågor det ska handla om. I sociala medier har partierna i stället avsevärt större frihet att bestämma och skraddarsy innehåll, inramning, och spridning efter egen vilja. En sådan direktkommunikation mellan partier och väljare, som inte medieras av journalister och redaktioner eller som inte nödvändigtvis behöver anpassas till en medielogik, medför nya möjligheter – åtminstone för de mer resursstarka politiska partierna. Dessutom erbjuder de sociala medieplattformarna unika möjligheter att rikta budskap till specifika väljargrupper, något som alltmer anammas av de svenska partierna (Enbom 2022:44).

Det är en vedertagen forskarsanning att valrörelser sällan får särskilt stora effekter på väljarnas val av parti – att kampanjandet mer handlar om mobilisering än konvertering. Om något beskrivs små partier generellt sett som vinnare eftersom de ofta ges en större synlighet än vad de annars har under mellanvalsåren (Strömbäck 2016). Givet de nya kampanjmöjligheterna kanske detta inte är lika självklart längre. De skraddarsydda budskapens tid utrustar partierna med bättre möjligheter att nå och övertyga mottagliga väljargrupper, men som främst är tillgänglig för de mer resursstarka partierna (Enbom 2022:44). De gamla sanningarna om valkampanjernas begränsade effekter kan alltså allt mer komma att ställas på sin spets.

Parallellt med den senare tidens medietrender har Valforskningsprogrammet gett sociala medier mer utrymme i valundersökningarnas frågebatterier. Nytt för Valundersökningen 2022 är bland annat frågan om hur synliga väljarna tycker att partierna har varit på sociala medier så som Facebook, Instagram och Twitter.

Vi ska i detta kapitel titta närmare på hur väljarna upplevde partiernas närvaro online och i vilken grad partierna nått fram utanför sin väljarbas. Vi ska även beröra den klassiska frågan om kampanjandets effekter. Har de nya strategierna haft någon *övertygande* eller *mobiliserande* effekt?

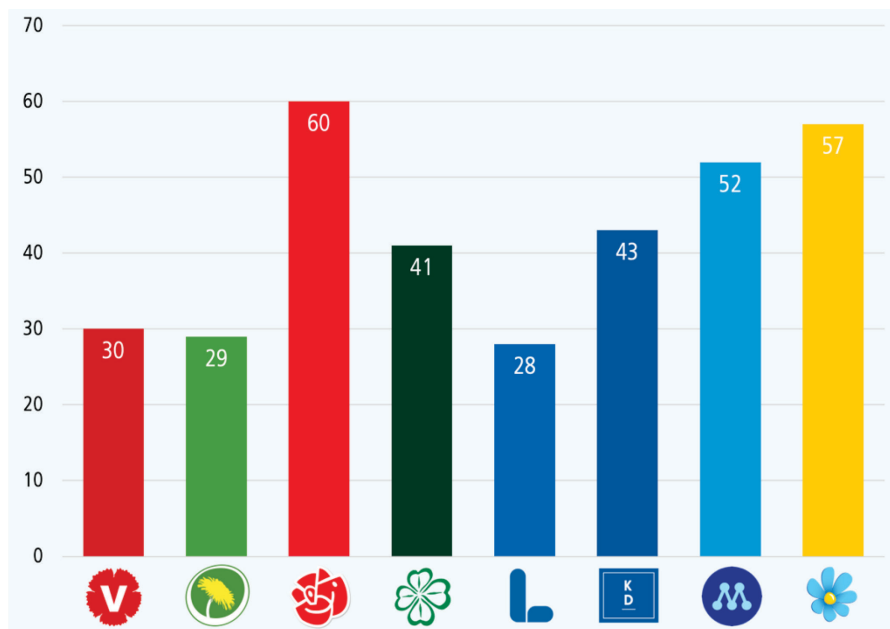
Figur 12.1 visar andelen väljare som upplevt partierna som ganska eller mycket synliga i sociala medier. Vi ser att Socialdemokraterna, Sverigedemokraterna, och Moderaterna har haft klart störst närvaro online enligt väljarna. Detta är kanske inte helt förvånande givet att dessa var de tre största partierna inför valet 2022. Vidare ser vi också att Kristdemokraterna (43 procent) och Centerpartiet (41 procent) syns mycket i de sociala medierna. Detta är anmärkningsvärt dels i förhållande till slutgiltiga valresultat där Kristdemokraterna landade på 5,3 procent av rösterna medan Centerpartiet lyckades nå 6,7 procent. Samtidigt ser vi att Vänsterpartiet har haft förhållandevis låg upplevd närvaro i sociala medier med tanke på att även de fick omkring 6,7 procent av rösterna. Trots väljarnas och partiernas ökade internetnärvaro antyder figur 12.1 alltså att denna mötesplats inte är särskilt predikativ för valresultatet.

Moderaternas partihemsida 1998. Bild från programmet *Politisk tillbakablick – Internetvalet 1998*, SVT Öppet Arkiv.

Tabell 12.1 bryter ned figur 12.1 i olika sociodemografiska och politiska grupper. Om vi jämför fördelningen i varje grupp och med varje partis genomsnittliga synlighet får vi en bild av vilka väljare partierna lyckats nå mer och vilka mindre. Exempelvis har Vänsterpartiet och Miljöpartiet nått lite fler kvinnor än män, medan resterande partier tycks ha främst nått män. De flesta partier tycks ha nått de yngre väljarna mellan 18–34 år, vilket inte är helt förvånande givet att det är dessa som i högre utsträckning befinner sig på sociala medier. Något mer anmärkningsvärt är det dock då att Miljöpartiet, Centerpartiet och Liberalerna ändå verkar ha nått de äldre 75+ väljarna.

Figur 12.1 Partiernas synlighet i sociala medier för väljarna under valrörelsen 2022. Andel som svarar att partiet varit ”mycket synliga” eller ”ganska synliga” (procent)

Källa: Valforskningsprogrammet, Valundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan som ställdes var ”Under årets valrörelse, hur synliga har följande partier varit i de sociala medier du använder, exempelvis på Facebook, Instagram eller Twitter?” Med svarsalternativen ”Mycket synliga”, ”Ganska synliga”, ”Inte särskilt synliga”, och ”Inte synliga alls”. Svaren Mycket/Ganska synliga har slagits ihop i figuren. Antalet svarande varierar mellan 1 442 och 1 474. Resultaten är viktade efter partival.

Fördelningen över inkomstgrupper är förhållandevis jämn där det som sticker ut mest är Kristdemokraternas och Sverigedemokraternas synlighet bland medelinkomsttagare i jämförelse med andra inkomstgrupper. När det gäller utbildning tycks de flesta partier i högre grad nått väljare med lägre utbildning, med undantag för Centerpartiet. Detta är anmärkningsvärt då vi tidigare sett att lågutbildade uppgav lägre närvaro på sociala medier (se tabell 11.2) samt i lägre grad rapporterat att de tagit emot partireklam över sociala medier. Inkonsistensen i svarmönstren kan möjligen skvallra om att väljarnas *uppfattningar* om partiernas synlighet i sociala medier inte alltid är självupplevt utan formas även på andra sätt.

Lyckad synlighet?

Till skillnad från tv- och radiosända intervjuer som når en större mängd människor tenderar innehåll på sociala medier att riktas och anpassas till avgränsade publikker. Dessutom kan teknikplattformarnas algoritmer bidra till att förstärka våra inneboende tendenser till söka innehåll som bekräftar den egna världsbilden och förutfattade meningar (se t ex Geschke m fl (2019) för en översikt).

Samtidigt kanske det inte nödvändigtvis ligger i partiernas intresse att nå den breda publiken helt enkelt eftersom det är sannolikt att många av dem ändå inte tänkt rösta på partiet. Partierna har större chans att lyckas med sitt kampanjarbete om de kan nå de potentiella väljarna som kanske har en grundsympati för partiet och som kan övertygas att rösta på partiet. I internets och de sociala mediernas tid har denna möjlighet att skraddarsy budskapen blivit allt större och enklare då plattformarna erbjuder riktad reklam. Partierna i Sverige har allt mer tagit användning av dessa möjligheter (Enbom 2022:44). Ett illustrativt exempel är Miljöpartiets så kallade *microtargeting* under slutspurten i valrörelsen 2018 som riktade in sig på just vänsterväljare med uppmaningar att stöd rösta för att inte MP skulle hamna under riksdagssparren och leda till högerstyre (Enbom 2022:44).

Tabell 12.1 Partiernas synlighet i sociala medier för olika väljargrupper under valrörelsen 2022. Andel som svarar att partiet varit "mycket synliga" eller "ganska synliga" (procent)

	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	Antal*
Samtliga	30	29	60	41	28	43	52	57	1498
Kvinnor	30	29	59	40	26	41	49	54	657
Män	28	28	61	43	31	45	57	61	841
18–34 år	37	31	70	40	30	47	59	64	316
35–49 år	33	33	62	45	30	47	56	57	385
50–64 år	23	23	51	40	27	37	47	53	434
65–74 år	25	24	58	36	29	38	47	56	240
75+	31	37	63	45	35	46	55	52	123
Väldigt låg inkomst	33	30	65	39	30	44	55	59	461
Låg inkomst	31	31	64	41	25	43	48	57	170
Medelinkomst	32	33	64	42	31	50	59	65	250
Hög inkomst	27	28	54	42	21	38	48	54	270
Väldigt hög inkomst	24	23	53	43	32	40	49	51	345
Grundskola	38	34	65	34	37	48	54	62	96
Gymnasium/Eftergymnasial	27	28	61	39	27	43	54	60	530
Högskola/Universitet	30	28	58	44	28	41	50	54	783
Svensk bakgrund	28	28	59	42	28	42	52	56	1320
Utländsk bakgrund	37	32	66	36	31	52	55	64	178
Tjänsteman	27	27	57	42	29	40	51	52	781
Arbetare	35	34	67	43	30	49	58	68	442
Företagare	13	20	51	27	19	37	40	46	99
Ren landsbygd	27	34	64	48	29	43	53	58	199
Mindre tätort	27	26	55	40	29	42	49	55	280
Stad eller större tätort	29	27	59	41	28	44	53	58	717
Stockholm, Gbg eller Malmö	35	29	63	39	29	40	53	53	272

Källa: Valforskningsprogrammet, Valundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan som ställdes var "Under årets valrörelse, hur synliga har följande partier varit i de sociala medier du använder, exempelvis på Facebook, Instagram eller Twitter?" Med svarsalternativen "Mycket synliga", "Ganska synliga", "Inte särskilt synliga", och "Inte synliga alls". Svaren Mycket/Ganska synliga har slagits ihop. *Antal svarande visar inte nödvändigtvis antalet som svarat om varje parti då vissa ibland hoppat över partierna. Men generellt har de flesta svarat för samtliga partier. Antalet svarande i kategorin jordbrukare är för få för att redovisas. Alla resultat är viktade efter partival.

Å andra sidan riskerar skraddarsydda kampanjstrategier att åka på ett bakslag. En ansats som Miljöpartiets kan ju inte skilja på potentiella och redan vunna väljare.

Risken är då att just främst nå ut till främst partiljala användare. En annan risk är att riktade och tillrättalagda budskap till ett visst väljarsegment kan framstå som otydligt i ljuset av partiets övriga budskap. Även om den tilltänkta publiken för ett budskap är liten blir alla budskap omedelbart tillgängligt även för en större krets. Partierna kan inte räkna med annat än att alla partibudskap kan nå en större offentlighet.

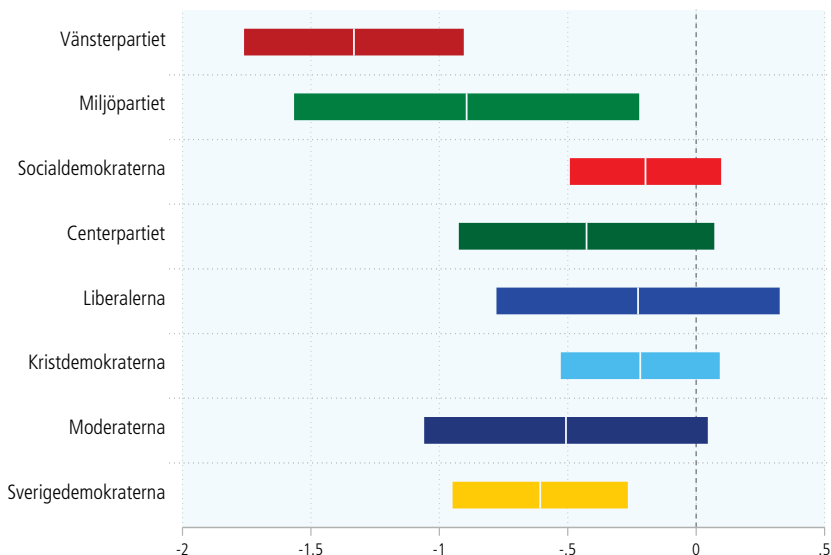
För att göra bilden ännu mer komplicerad är kanske inte partiernas enskilda syfte med kampanjarbetet att nå och övertyga nya väljare. Kampanjer har sällan den effekten. Den digitala närvaron kan också syfta till, och ofta resultera i, att mobilisera och aktivera redan vunna väljare. Att engagera de egna anhängarna och förse dem med argument som gynnar den egna saken kan ge ringar på vattnet när de i sin tur samtalar om politik i sin närmaste omgivning.

Sammantaget är syftet, strategierna och utfallen av dessa nya kampanjstrategier inte helt glasklar. Det är därför relevant att reda djupare i vilken mån partiernas satsningar i sociala medier har lyckats nå en bred skara, och/eller lyckats uppbåda engagemang hos sina redan vunna anhängare. För den nitiske finns det många teorier och hypoteser att pröva men vår ambition här, och vad vår data tillåter, är främst att göra goda beskrivningar som förhoppningsvis kan ligga till grund för vidare forskning. Valundersökningens styrka är i det här sammanhanget att kunna ge rimliga och tillförlitliga skattningar för hur vanligt förekommande olika medievanor och uppfattningar egentligen är.

För att undersöka utbredningen i partiernas synlighet så delar vi upp resultaten från figur 12.1 i en grupp som uppger sig identifiera sig med partiet i fråga, och en grupp som uppger sig identifiera sig med något av de andra partierna. Partierna lär som sagt dock inte försöka nå alla väljare och vi har därför begränsat urvalet till att endast inkludera ideologiskt närliggande respondenter (se figurkommentar för utförligare beskrivning). Figur 12.2 visar då skillnaden i upplevd synlighet i den partiljala gruppen vis-à-vis ideologiskt närstående grannar av annan parti-identifikation. Vi förväntar oss att exponeringen för ett parti på sociala medier ska vara lägre bland icke-anhängare än bland anhängare.

Och så är det. Samtliga punktskattningar är negativa och ett sådant resultat är konsistent med att det förekommer viss selektiv exponering bland väljarna: de lägger gärna märke till sitt eget partis kampanjbudskap. Samtidigt konstaterar vi att enbart tre av åtta skattningar är statistiskt säkert lägre än noll, närmare bestämt för Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Sverigedemokraterna där icke-anhängarnas upplevda synlighet av partierna är signifikant lägre än jämfört med parti-anhängarna. Resterande partier verkar alltså faktiskt ha nått ut till en bredare skara.

Figur 12.2 Sannolikhet att uppge partiet som synligt för ideologiskt närliggande icke-anhängare jämfört med partiets egna anhängare, 2022 (marginaleffekter med konfidensintervall).

Källa: Valforskningsprogrammet, Valundersökningen 2022.

Kommentar: Den beroende variabeln är samma variabel som i figur 12.1, men svarsalternativen har ej slagits ihop i denna analys. Den oberoende variabeln baseras på enkätfrågan vilket parti respondenten tycker bäst om eller står närmast. Detta har kodats om till en binär variabel för de som identifierar sig med respektive parti vis-à-vis resten. Urvalsbegränsningen är baserad på enkätfrågorna om respondentens egen ideologiska placering på den elvgradiga vänster-högerskalan och om partiernas vh-positioner: Endast de som befinner sig inom 3 skalsteg från partiet i fråga är inkluderade i varje modell. Alla resultat är viktade efter partival samt kontrollerade för kön, utbildning, inkomst och ålder. Antal observationer varierar mellan 458 och 673. De vita strecken indikerar den predicerade marginaleffekten och de färgade fälten visar dess konfidensintervall. Ett färgat fält som bryter 0-strecket visar därmed ett ej statistiskt signifikant samband.

För en fullständig redogörelse bryter vi ned partiernas synlighet bland samtliga partiväljargrupper i tabell 12.2. På så vis kan vi få en tydligare bild över partiernas närvaro i sociala medier bland egna och andra partiets anhängare. I tabellens diagonal återfinns partianhängarnas bedömning av det egna partiets synlighet i sociala medier. Resultaten bekräftar att partianhängare tenderar att vara starkt exponerade för sitt eget partis budskap när de tar del av sociala medier-innehåll. Synligheten på sociala medier uppfattas vara störst för det egna partiet bland Socialdemokraternas och Sverigedemokraternas egna sympatisörer (61 respektive 69 procent). I andra änden sticker Vänsterpartiets och framförallt Liberalernas väljarskara ut där det egna partiets synlighet är ganska låg till förmån för främst Socialdemokraterna och Sverigedemokraterna.

Tabell 12.2 Partiernas synlighet i sociala medier under valrörelsen, bland egna anhängare och bland andra partiers anhängare, 2022 (procent)

Anhängare	Parti vars synlighet bedöms								Medel
	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	
Vänsterpartiet	62	29	72	35	28	42	51	61	47
Miljöpartiet	24	49	50	37	21	28	36	40	36
Socialdemokraterna	31	28	61	43	29	40	50	57	43
Centerpartiet	25	20	53	53	25	37	50	53	40
Liberalerna	20	21	58	37	39	47	48	51	41
Kristdemokraterna	22	29	56	40	27	57	57	55	42
Moderaterna	22	25	58	41	30	47	58	54	40
Sverigedemokraterna	29	38	63	42	33	47	59	69	46
Samtliga	30	29	60	41	28	43	52	57	
Antal	1 144	1 138	1 166	1 150	1 146	1 150	1 155	1 169	

Källa: Valforskningsprogrammet, Valundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan som ställdes var "Under årets valrörelse, hur synliga har följande partier varit i de sociala medier du använder, exempelvis på Facebook, Instagram eller Twitter?" Med svarsalternativen "Mycket synliga", "Ganska synliga", "Inte särskilt synliga", och "Inte synliga alls". Svaren mycket/ganska synliga har slagits ihop. Resultaten är viktade efter partival.

Sett kolumnvis, alltså partiernas synlighet över olika väljarskaror, är mönstret nästan helt som förväntat: Partierna har varit mest synliga för sina egna anhängare. Undantaget är Socialdemokraterna där hela 72 procent av Vänsterpartiets anhängare uppgett partiet synligt jämfört med 62 procent av den egna skaran.

Socialdemokraterna och Sverigedemokraterna sticker ut även här i att de är bland de tre synligaste partierna inom varje väljargrupp (fjärde plats för Kristdemokrater) i tabell 12.2. Resultaten visar en "storparti-effekt" där de största och rikaste partierna är de som kunnat lägga mest resurser på kampanjmaterial i sociala medier och också de som syns mest.²⁸

²⁸ Partiernas kampanjkassor inför valet 2022 har uppskattats till följande: Socialdemokraterna 100 miljoner, Centerpartiet 70 miljoner, Moderaterna 65 miljoner, Sverigedemokraterna 65 miljoner, Vänsterpartiet 27 miljoner, Kristdemokraterna 20 miljoner, Miljöpartiet 19 miljoner och Liberalerna 15 miljoner (Skoglund, 2022).

Socialdemokraterna syntes mest i sociala medier enligt väljarna 2022, tätt följd av Sverigedemokraterna.

Vänsterpartiet hade minst spridning utanför sin väljarskara.

Liberala väljare har sett betydligt mer av andra partier än sitt eget på sociala medier.

13

Väljarna bedömer mediernas opartiskhet

Väljarnas exponering för partiernas valbudskap under en svensk valrörelse är alltså medialiserad. Det är medierna som förser väljarna med den information som de behöver ha för att kunna utföra sina två huvuduppgifter i valdemokratien: ansvarsutkrävande och mandatgivande. Även om partierna i dagens valrörelser har tillgång till allt större möjligheter för direktkommunikation till väljarna är de mer traditionella mediekanalerna ännu de som tycks nå flest väljare (se kapitel 10) och är även de kanaler som partierna själva värderar högst (Grusell & Nord, 2022). Bevakningen av partierna spelar en avgörande roll i svenska valrörelser och har blivit mer betydelsefulla med åren (Taras & Davis, 2022). Hur partierna framställs kan enligt vissa även ha betydande påverkan på partiernas slutgiltiga valresultat (Strömbäck, 2016:279).

Medierna levererar inte ett förutsättningslöst informationsflöde mellan partiernas förslag och väljarnas preferenser. Mediernas uppdrag är att granska och begripliggöra budskapen, och erbjuda en arena för debatt. Hur partier och ledare porträtteras och vilka sakfrågor som hamnar i förgrunden kan spela en avgörande roll för hur en valrörelse spelas ut. Medieprofessorn Kent Asp sammanfattar sina undersökningar av 10 svenska valrörelser mellan 1979 och 2010 med slutsatsen att vissa partier ofrånkomligen kommer antingen gynnas eller missgynnas av media i en given valrörelse, och att detta (miss)gynnade ofta har ett tydligt samband med partiernas valresultat. Asps studie (2011) visar också att det *inte* systematiskt är *samma* partier som gynnas eller missgynnas i svenska valrörelser. Dagens medieforskare bekräftar samma huvudmönster under de tre senaste valrörelserna: år 2014 var det Moderaterna, Centerpartiet och Miljöpartiet som gynnades mest (Johansson, 2017), år 2018 Liberalerna, Vänsterpartiet och Kristdemokraterna (Johansson & Strömbäck, 2019), och år 2022 var det Miljöpartiet, Centerpartiet och Vänsterpartiet (Johansson & Strömbäck, 2023).

Mycket har dock hänt sedan Asps slutsatser 2011. Vid valet 2010 tog sig Sverigedemokraterna in i riksdagen med 5,7 procent av rösterna och har vuxit till varje val sedan dess. Samtidigt har partiet, enligt medieforskarnas mätningar, konsekvent varit det mest missgynnade partiet i media (se Asp, 2011; Johansson, 2017; Johansson & Strömbäck, 2019; Johansson & Strömbäck, 2023). De gamla ”sanningarna” om medias agerande och roll gentemot partierna och deras prestationer tycks ha ställts på sin spets de senaste fyra valrörelserna. Vi ska därför gräva djupare i väljarnas relationer och bedömningar av media och partierna: Hur har väljarna uppfattat att partierna blivit behandlade i media? Och påverkas uppfattningarna främst av medias hantering eller av väljarnas relation till partierna?

Väljarnas bedömningar

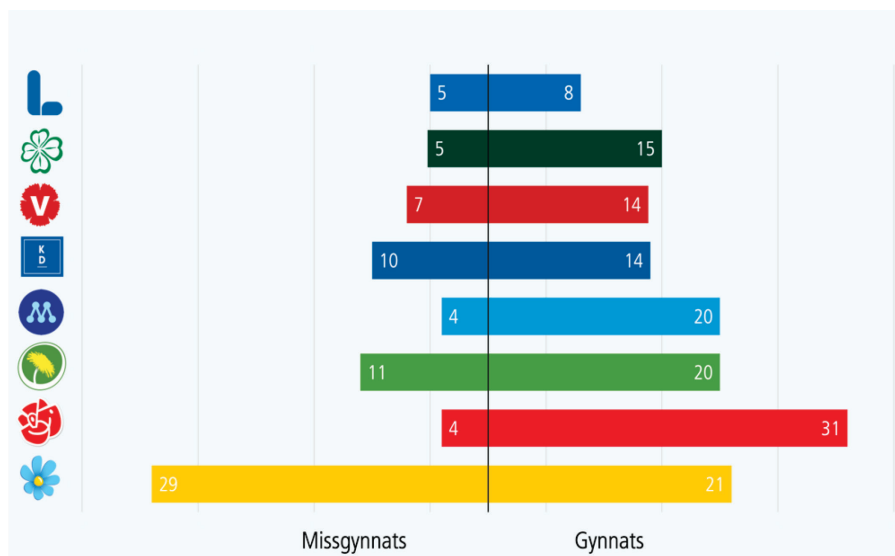
Mediernas agerande under valrörelser är under ständig kritik och diskussioner om dess opartiskhet har pågått under mycket lång tid. Valforskningsprogrammet har alltsedan starten på 1950-talet på olika sätt utvärderat mediernas roll i opinionsbildningen (se t ex Särilvik & Westerståhl, 1958; Holmberg & Asp, 1984). Sedan kärnkraftsombörstningen 1980 har frågor om hur väljarna uppfattar mediernas opartiskhet under valrörelsen funnits med i valundersökningarna.

I figur 13.1 redovisas hur väljarna uppfattade mediebevakningen i samband med valet 2022. Huvudresultatet är att merparten av väljarna även den här gången bedömt att partierna varken gynnats eller missgynnats i medierna. 50 procent ansåg att Sverigedemokraterna behandlats neutralt, vilket är det lägsta värdet bland de åtta partierna. I andra änden av skalan hittar vi Liberalerna, som 87 procent av svarspersonerna bedömer har behandlats neutralt. För alla partier utom Sverigedemokraterna finns även en övertikt av andelen som uppfattar att partiet *gynnats* av mediebevakningen. Socialdemokraterna bedöms ha varit mest gynnade, 31 procent bedömer att de gynnats mot 4 procent som bedömde att de missgynnats (balansmått +27). På andra plats kommer Moderaterna där 20 procent bedömer att de gynnades och 4 procent att de missgynnades (+16). I fallande ordning kommer sedan Centerpartiet (+10), Miljöpartiet (+9), Vänsterpartiet (+7), Kristdemokraterna (+4), och Liberalerna (+3). För SD är balansen negativ med 21 procent som tyckte partiet gynnats av medierna under valrörelsen och 29 procent att partiet missgynnats (-8).

Hur står sig dessa siffror i historiens ljus? I tabell 13.1 har vi sammanställt hur stor genomsnittlig andel som anser partierna gynnats (+) eller missgynnats (-) under åtta svenska valrörelser mellan 1982–2022. Över lag ansåg väljarna 2022 att medierna generellt gynnade partierna (snittandel 18) än missgynnade dem (snittandel 9), vilket är ett återkommande mönster i val sedan 2010. Går vi tillbaka till valen 1982–1991 är bedömningarna mer balanserade med ungefär lika stora andelar som tycker att partierna gynnats respektive missgynnats. Med andra ord faller 2022 års valrörelse in i samma mönster som andra sentida val med en svag övertikt för väljarbedömningen att partierna generellt har gynnats av medierna under valrörelsen.

Om vi tittar närmare på enskilda partier ser vi viss variation bland väljarnas bedömningar. Uppfattningarna är förhållandevis jämna där partierna mer ofta än inte har ett positivt balansmått. Främst är det M som vid samtliga åtta val bedömts som gynnade, följt av S (sju av de åtta valen) samt L (sex av de åtta valen) bedömts som gynnade. På andra sidan har vi SD som har bedömts som missgynnade av media i samtliga fyra valrörelserna 2010–2022. Detta är samtidigt som väljarnas sammantagna bedömningar mer och mer anser att partierna generellt har gynnats.

Figur 13.1 Väljarnas bedömningar av i vilken utsträckning medierna gynnat eller missgynnat olika partier under valrörelsen 2022, ordnat efter minst till mest oenighet (procent).

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan lyder "Tycker du att massmedierna gynnat eller missgynnat något eller några av partierna under årets valrörelse?" varav svarsalternativen innefattar "Gynnats i media", "Varken gynnats eller missgynnats i media", och "Missgynnats i media". Resultaten har viktats efter det officiella valresultatet. Partierna är ordnade efter minst till mest oenighet bland respondenter: exempelvis för L: 5+8=13, för SD: 29+21=50.

Tabell 13.1 Väljarnas bedömningar av i vilken utsträckning medierna gynnat (+) eller missgynnat (-) olika partier under valrörelserna 1982–2022 (procent).

	1982		1985		1988		1991		2010		2014		2018		2022	
	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-
V	7	13	9	5	9	6	2	14	9	13	11	7	18	5	14	7
MP	7	25	1	60	8	31	16	1	22	3	18	2	18	13	20	11
S	23	5	33	2	21	5	13	6	13	23	19	4	23	6	31	4
C	12	5	7	9	10	5	4	5	13	4	14	3	27	1	15	5
L	8	8	25	3	8	11	10	1	14	3	9	4	10	2	8	5
M	19	4	23	9	8	6	20	1	36	3	20	6	19	3	20	4
KD	4	22	7	28	25	19	3	29	10	4	5	6	26	3	14	10
SD	-	-	-	-	-	-	-	-	27	36	21	39	23	34	21	29
Snitt	11	12	15	17	13	12	10	8	18	11	15	9	21	8	18	9
Balans	-1		-2		+1		+2		+7		+6		+13		+9	

Källa: Valundersökningarnas eftervalsenkäter 1982–2022.

Kommentar: Frågan lyder "Tycker du att massmedierna gynnat eller missgynnat något eller några av partierna under årets valrörelse?" varav svarsalternativen innefattar "Gynnats i media", "Varken gynnats eller missgynnats i media", och "Missgynnats i media". Resultaten har viktats mot de officiella valresultaten.

Vad förklarar väljarnas bedömningar?

Det går inte att ta ifrån väljarna deras uppfattningar om huruvida partier gynnas eller missgynnas av medier i samband med valrörelser. De äger sina egna perceptioner. Ändå är det intressant att undersöka i vilken utsträckning väljarna har ”rätt” i sina bedömningar av hur medierna porträtterat partierna under svenska valrörelser. Vi ska i resten av kapitlet fördjupa analyserna genom att närmare undersöka två potentiella anledningar till de bedömningar vi just sett: media-behandlingen i sig, samt väljarnas inställning till partierna i fråga.

Vi vänder först blicken mot mediernas hantering. Rimligen är det så att väljarnas bedömning av mediabilden påverkas just av den bild som nyhetsmedierna förmedlar; skulle varje inslag med ett parti endast bestå av kritik och varje inslag med ett annat parti bestå av beröm skulle detta onekligen påverka mottagarnas omdömen. Det bör alltså finnas ett samband mellan hur medierna bevakar partierna och väljarnas bedömningar av denna bevakning.

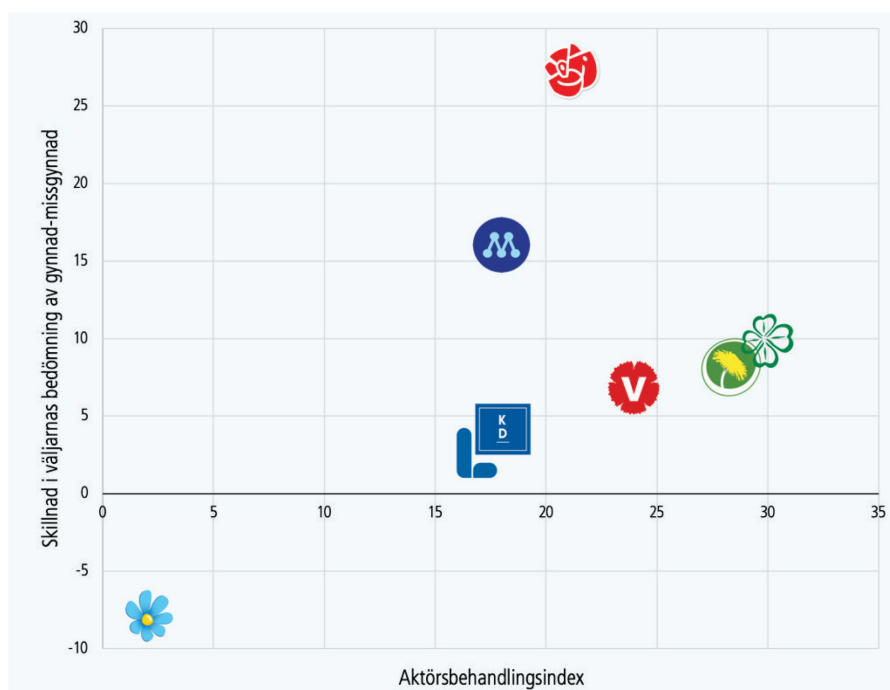

Statsminister Magdalena Andersson (S) och Moderaternas partiledare Ulf Kristersson (M) under statsministermötet i SVT som sändes från Uppsala under onsdagskvällen före valet. Bild: Christine Olsson/TT

Forskargrupper vid institutionen för journalistik, medier och kommunikation vid Göteborgs universitet (JMG) har under lång tid analyserat media och dess roll i svenska valrörelser. I varje undersökning presenteras bland annat ett så kallat *Aktörsbehandlingsindex* (AB-index), ett sorts mått på hur mycket uppmärksamhet partierna får, om det är de själva som får komma till tals eller inte, och huruvida ett sådant tillfälle innefattar beröm eller kritik. Indexet sträcker sig från -100 (minst gynnsam mediauppmärksamhet) till +100 (mest gynnsam media-uppmärksamhet) (se Asp (2011) för en mer ingående redovisning).

I figur 13.2 har vi jämfört hur väljarnas perceptioner av mediernas bevakning samvarierar med resultaten från innehållsanalyser av mediernas bevakning. X-axeln visar partiernas värde på medieforskarnas AB-index från valrörelsen 2022 (Johansson & Strömbäck, 2023). Y-axeln representerar balansmåten i väljarnas bedömningar av partiets (miss)gynnande. Tittar vi endast på x-axeln ser vi att Centerpartiet (30) och Miljöpartiet (29), följt av Vänsterpartiet (24) var de stora vinnarna i hur mycket de fått komma till tals och karaktären av denna uppmärksamhet. Längst ned ser vi Sverigedemokraterna (2).

Figur 13.2 Väljarnas perceptioner av mediernas opartiskhet och mediernas behandling av partierna 2022 (balansmått och AB-index).

Källa: Valundersökningarnas eftervalsenkäter 2022, samt Johansson & Strömbäck (2023).

Kommentar: Balansmättet visar andelen väljare som uppfattat att partiet gynnats av medierna minus andelen väljare som uppfattat att partiet missgynnats av medierna under valrörelsen. Viktat efter partival. AB-indexet är hämtat från medie- och kommunikationsvetarnas systematiska innehållsanalyser av svenska mediers valbevakning. AB-index bygger på skillnaden mellan antalet gånger en aktör får beröm eller får komma till tals i media minus antalet gånger aktören får kritik. Detta delas sedan på totala antalet gånger aktören förekommit i media, multiplicerat med 100. Indexet kan variera från -100 till +100. Se Asp (2011:44) för en mer ingående redovisning.

Om vi tar Y-axeln i beaktande ser vi hur AB-indexet förhåller sig till väljarnas bedömningar. Resultaten antyder att det kan ha funnits ett visst samband 2022: ju högre värde på AB-indexet, desto större är den relativa andelen väljare som anser att partiet har gynnats. Exempelvis har Sverigedemokraterna fått lägst AB-värde och merparten av väljarna anser att SD blev mest missgynnade 2022. Väljarnas perceptioner stämmer överens med innehållet i mediernas valrörelsebevakning.

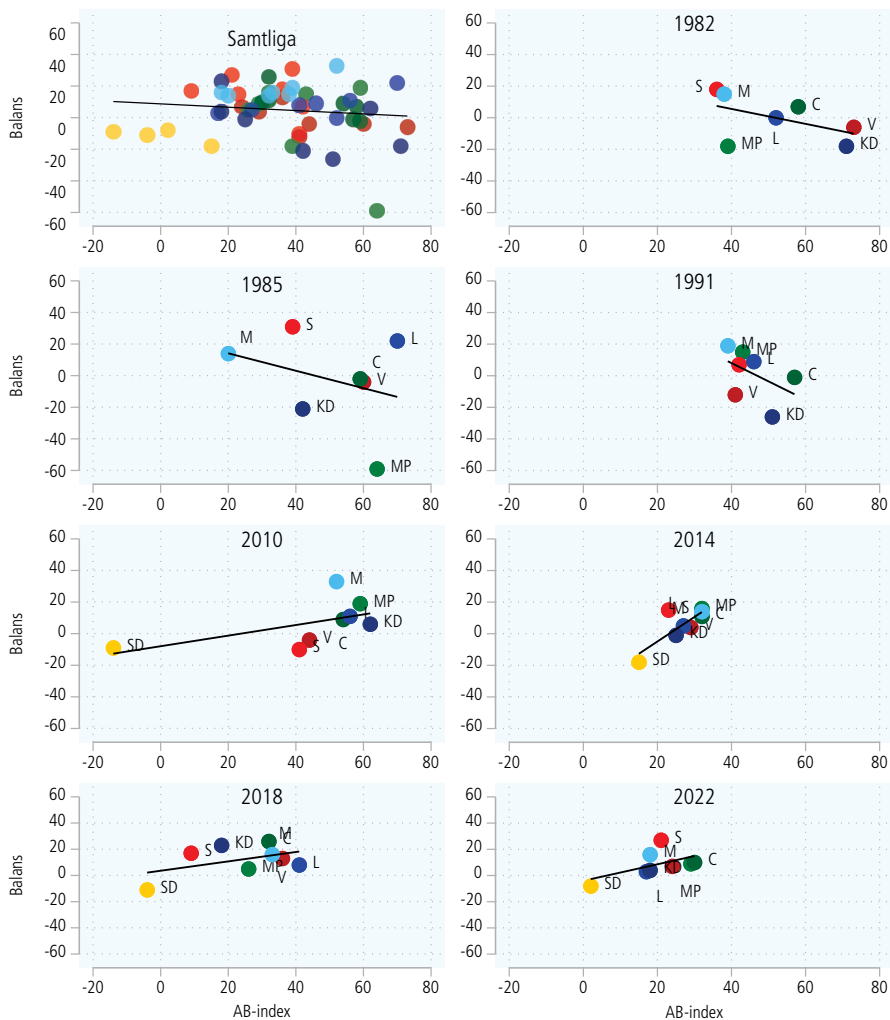
Det ska noteras att Socialdemokraterna och Moderaterna båda är stora partier och länge varit så. Detta påverkar graden av mediauppmärksamhet de får. Så var fallet även under medievalrörelsen 2022 (Johansson & Strömbäck, 2023). Ett tydligt exempel är de särskilda debatterna mellan de två regeringsbärande partiernas ledare, vilket understryker att de är de påbjudna kandidaterna till statsministerposten. Den storleksproportionerliga uppmärksamheten kan på så vis ha framstått som gynnande av väljarna, något vi ser även för tidigare val i tabell 13.1, där S och M överväldigande har bedömts blivit gynnade av media.

Kvar står dock Sverigedemokraterna, som varit tredje största parti under mandatperioden men ändå hamnar längst ned på båda axlarna. Väljarnas bedömning av partiets mediabild har varit väldigt splittrad sedan intaget i valet 2010. Samtidigt visar medievalsundersökningarna att SD genomgående har blivit mer missgynnade av media än något av de andra partierna (se Asp, 2011; Johansson, 2017; Johansson & Strömbäck, 2019; Johansson & Strömbäck, 2023). Vid valet 2022 verkar det ha funnits ett svagt samband mellan hur media behandlar ett parti, och hur väljarna bedömer att de behandlats.

Vi återgår till den historiska kontexten igen. Figur 13.3 plottar väljare-media relationen över sju valrörelser mellan 1982 och 2022. Det första vi lägger märke till är att det positiva sambandet vi såg i figur 13.2 inte är generellt. Snarare nästan tvärtom: Den sluttande linjen i första grafen i figur 13.3 visar det bivariata sambandet mellan medias behandling och väljarnas bedömningar i de sju valrörelserna och det skattade sambandet är svagt negativt men ej statistiskt signifikant. Med andra ord tycks mediernas behandling av partierna, enligt AB-indexets metod, inte ha något systematiskt samband med väljarkårens bedömningar. Ser vi till de årsvisa graferna är bilden betydligt mer brokig. Den kanske tydligaste skillnaden är att relationen mellan medias behandling av partierna och väljarnas bedömningar av huruvida partierna gynnats eller inte är negativ under valrörelserna 1982–1991, medan den är genomgående positiv under valrörelserna 2010–2022. Ett varningens finger ska dock lyftas här då de årsvisa sambanden bygger på för få observationer för att dra några statistiska slutsatser. Men graden och typen av uppmärksamhet partierna fått under en valrörelse visar inget tydligt samband med väljarnas bedömningar av huruvida partierna gynnats eller missgynnats i mediebevakningen.

De senare valrörelserna indikerar förvisso svagt positiva samband, men dessa skattningar drivs främst av Sverigedemokraternas låga värden. Om vi bortser från SD i de bivariata analyserna är sambanden under valrörelserna 2014–2022 inte särskilt imponerande. Väljarnas uppfattningar om mediernas partiskhet i valbevakningen tycks vara frikopplad från hur medierna faktiskt behandlat partierna i sin valbevakning.

Figur 13.3 Väljarnas perceptioner av mediernas opartiskhet och mediernas behandling av partierna 1982–2022 (balansmätt och AB-index).

Källa: Valundersökningarnas eftervalsenkäter 1982–2022, samt Medievalsundersökningarna 1982–2022.

Kommentar: Balansmättet visar andelen väljare som uppfattat att partiet gynns av medierna minus andelen väljare som uppfattat att partiet missgynnats av medierna under valrörelsen. Viktat efter partival. AB-indexet är hämtat från medie- och kommunikationsvetarnas systematiska innehållsanalyser av svenska mediers valbevakning. AB-index bygger på skillnaden mellan antalet gånger en aktör får beröm eller får komma till tals i media minus antalet gånger aktören får kritik. Detta delas sedan på totala antalet gånger aktören förekommit i media, multiplicerat med 100. Indexet kan variera från -100 till +100. Se Asp (2011:44) för en mer ingående beskrivning. Datan gäller för valåren 1982, 1985, 1991, 2010, 2014, 2018, och 2022.

Väljarnas bedömningar och ideologisk polarisering

Om inte mediernas behandling av partierna tycks ha ett samband med väljarkårens bedömningar, vad är det då som orsakar dem? Som vi såg i de tidigare analyserna förekommer det relativt stor spridning i bedömningarna: Även om det exempelvis var en större andel som ansåg att Sverigedemokraterna hade missgynnats av media var det samtidigt det parti som näst störst andel ansåg hade gynnats av valbevakningen.

Flera faktorer kan påverka individuella väljares bedömningar av mediernas partiskhet i valrörelsebevakningen. Lika rimligt som det är att anta att mediernas behandling i sig påverkar väljarnas bedömning är det rimligt att anta att väljarna inte bedömer partierna förutsättningslöst. De flesta väljare har någon form av politisk läggning och ett eller flera partier som de ”hejar på”. Likt hur hängivna fotbollssupportrar kanske tenderar att tycka att domaren dömer till fördel för motståndarlaget och till nackdel för det egna laget, tenderar väljare att uppfatta att (neutral) media hanterar ens egna parti(er) ogynnsamt och motståndarpartier mer gynnsamt. Denna tendens, som kallas *fientliga medier-effekten* (*hostile media effect*), är ett mycket välbelagt empiriskt fenomen inom medieforskningen (se exempelvis Perloff (2015) för en litteraturöversikt). Vi ska här närmare undersöka just hur väljarnas relationer till partierna påverkar deras bedömningar av mediernas bevakning.

I Valundersökningen 2022 bad vi väljarna att placera sig själva och de åtta riksdagspartierna på en 11-gradig skala från ”långt till vänster” till ”långt till höger”. Med hjälp av den informationen är det möjligt att ta fram ett mått på hur stort det ideologiska avståndet är mellan den egna vänster-högerpositionen och partiernas position. Måttet kan variera mellan 0 (partiet har samma position som väljaren själv) och 10 (partiet bedöms stå mycket långt från den egna ideologiska vänster-högerpositionen). På detta sätt kan vi testa hypotesen att bedömningarna av mediernas bevakning av partierna beror på det ideologiska avståndet: *fientliga medier-effekten* borde framträda i form av ett samband mellan ideologiskt avstånd och väljarnas bedömningar om huruvida partiet gynnats eller missgynnats i medievalrörelsen.

I figur 13.4 visualiserar våra analyser av hur väljare med olika avstånd från respektive parti har bedömt mediernas behandling av partiet. Längs Y-axeln visas andelen som svarat att partiet blivit gynnad av mediernas bevakning (heldragna linjer) respektive missgynnad av mediernas bevakning (streckade linjer). X-axeln visar ideologiskt avstånd.

Valundersökningen 2022 ger ett mycket starkt stöd för en betydande *fientliga medier-effekt*. Väljarnas bedömningar av hur partierna behandlas i mediebevakningen har ett mycket starkt samband med det upplevda ideologiska avståndet till det parti som bedöms. Ideologisk distans verkar ha en betydande effekt för samtliga partier, även om vi också ser viss variation. Ju längre ifrån en person uppfattar sig stå från ett parti ($\rightarrow 10$) desto större blir sannolikheten att svara att media har gynnad partiet i fråga. Starkast tycks effekten vara i bedömningar av S, följt av MP och SD. Svagast effekt hittar vi för L, följt av V.

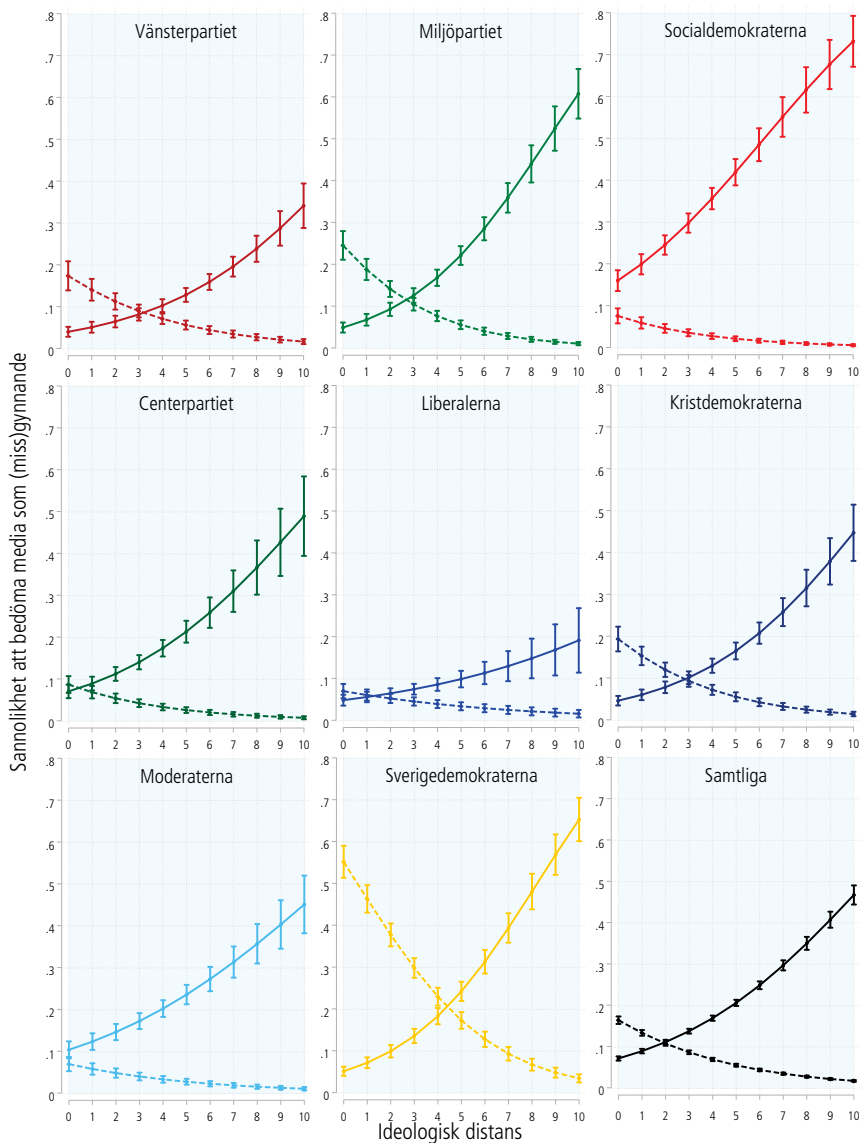
Fientliga medier-effekten är inte symmetrisk. Undersöker vi i stället benägenheten att bedöma media som *missgynnande* ser vi genomgående svagare effekter. Här verkar ideologiskt närhet ($0 \leftarrow$) inte påverka sannolikheten att bedöma media som

missgynnande i lika hög grad som gynnande. Viss sådan effekt går att urskönja för Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Kristdemokraterna. Allra starkast är den hos Sverigedemokraterna. Lägst effekt ser vi för bedömningar av Moderaterna, Liberalerna och Centerpartiet. Vidare tycks de skattade prediceringarna för sannolikheten att svara *missgymnat* vara lägre än att svara *gymnat* för både M och S. Med andra ord tycks även deras närmsta väljare främst anse att partierna gynnades av media under valrörelsen 2022.²⁹

Det är tydligt från analysen att väljarnas uppfattningar av balansen i mediernas bevakning i hög grad färgas av deras egna ideologiska utgångspunkter. Vi ska ännu en gång jämföra resultatet från 2022 med tidigare valrörelser. Mycket har hänt i det politiska landskapet sedan Valforskningsprogrammet började fråga väljarna om deras bedömningar 1982. Å ena sidan har medieklimatet undergått en radikal förändring och ser helt annorlunda ut idag än det gjorde på 80-talet. I stället för det begränsade utbudet av två statliga tv-kanaler har marknaden breddats och antalet kanaler och sändningstimmar mångdubblats. Samtidigt har internets oerhörda framfart inneburit en konstant tillgång till och exponering för nyheter och information (Strömbäck, 2015). I och med medieklimatets enorma diversifiering menar vissa att *Hostile Media*-effekten skulle ha minskat, då människor i högre utsträckning idag marinerar i sin självvalda och självbekräftande media-diet (se Perloff, 2015).

²⁹ Den kritiske läsaren kanske noterar att figur 13.4 visar ideologisk distans även till mittenpartierna. För partier som står centralt placerade i mitten av partisystemet kan måttet ifrågasättas. Exempel befinner sig Centerpartiet på 4,8 på en 10-gradig vänster-högerskala enligt väljarkårens sammanlagda uppfattning (se kapitel 44). De mest extrema positioner en enskild väljare kan ha är 0 eller 10, och att då placera in ett parti som C på 10 eller 0 indikerar snarare en stark aversion hos sagd väljare än ett ”sant” ideologiskt avstånd. I enlighet med fientliga medier-teorin är det även någon sorts aversion som driver på bedömningen av mediernas behandling. I detta fall har vi ett så kallat spuriöst samband, där ens antipatier påverkar *både* de uppfattade ideologiska avstånden och väljarnas bedömningar av mediabilden. Vi kan här inte kontrollera bort sådana effekter helt och hållet men för att göra ett försök kör vi samma modell men exkluderar de väljare med extremare ideologiska distans-värden (mellan 7 och 10). För att göra analysen ännu mer robust lägger vi dessutom till politisk kunskap bland kontrollvariablerna då detta exempelvis kan påverka ens förmåga att placera partierna ”rätt” (se t ex Dahlberg & Hartevelde, 2016). Vi har även kört samma analys men där vi bytt ut ideologisk distans mot det 10-gradiga ogillar-gillar måttet (se kapitel 14 för mer ingående redovisning om måttet). Med dessa nya krav förblir dock resultatet i princip de samma. Den övergripande slutsatsen förblir därmed att ideologisk närhet till viss del påverkat väljarnas bedömningar av media under valrörelsen 2022, men att ideologiskt avstånd har ganska betydande påverkan.

Figur 13.4 Effekten av ideologiska avstånd till partierna på sannolikheten att bedöma huruvida ett parti gynnats respektive missgynnats av mediernas valbevakning, 2022 (predicerade värden).

Källa: Valundersökningen 2022, uppföljningsenkäten.

Kommentar: Varje graf bygger på så kallade Ordered Logistic Regression modeller med bedömningar om media missgynnats (-1), gynnat (1) eller varken eller (0) som utfall. Ideologisk distans är beräknat som avståndet från ens egna vänster-höger position på en 11 graders skala, till ens uppfattning positionen av partiet i fråga. Modellerna är kontrollerat för kön, ålder, utbildning, inkomst samt viktat mot valresultatet. Antal observationer per modell: mellan 1781 och 1833. Streckad linje: missgynnande, heldragen linje: gynande

Å andra sidan har denna utveckling också drivit på den så kallade *affektiva polariseringen*. På en mediemarknad med allt fler alternativa och världsbildsbekräftande nyhetskällor och allt större konkurrens, formas innehållet mer och mer i syfte att "sätta dit" politiska motståndare. Detta förstärker konsumenternas tendenser att se motståndare i dålig dager och sina fränder som ofelbara (Iyengar m fl, 2019), och följdaktligen påverkas också även väljares bedömningar av mer opartisk politisk bevakning (Perloff, 2015). Den affektiva polariseringen har enligt många ökat under de senare decennierna (Iyengar m fl, 2019; Phillips, 2022; Oscarsson m fl, 2021). Emedan trenden inte är lika drastisk i Sverige som i USA visar valet 2022 ändå en toppnotering av en stigande trend sedan 1998 (se kapitel 14).

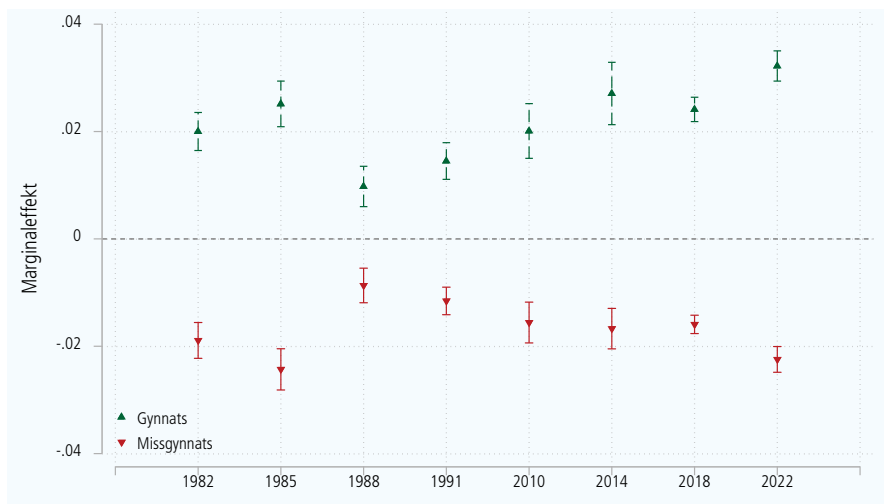
Eftersom frågorna om huruvida mediebevakningen gynnar eller missgynnar enskilda partier har funnits med i Valundersökningarna ända sedan 1980-talet har vi en helt unik möjlighet att undersöka trender i fientliga medier-effekten de senaste fyrtio åren. Ser vi några skillnader mellan gammelmediernas tidevarv på 1980-tal och de nya mediernas tidevarv efter 2010?

Figur 13.5 sammanställer skattningarna av den generella effekten av ideologiskt avstånd på väljarnas bedömning av medias opartiskhet i valrörelsebevakningen över åtta valundersökningar mellan 1982–1991 samt 2010–2022. De gröna koefficienterna indikerar den genomsnittliga marginaleffekten av ideologiskt avstånd på sannolikheten att bedöma media som gynnande. Med andra ord representerar en grön punkt den skattade förändringen i sannolikheten för varje ytterligare steg på ideologisk distans-skalan. De röda koefficienterna representerar marginaleffekterna på sannolikheten att se media som missgynnande.

Resultaten visar att *Hostile Media*-tendensen verkar varit ett mycket stabilt fenomen under de senaste 40 åren. Väljarna tycks alltid och regelmässigt ha bedömt partier i det egna laget som missgynnade och partier i motståndarlaget som gynnade av mediernas valrörelsebevakning. Däremot ser vi viss variation i effektstorlekarna i olika valrörelser. Den största effekten av ideologiskt avstånd på sannolikheten att bedöma media som *gynnande* ser vi just i den senaste valrörelsen år 2022. För valrörelsen 2022 ser vi en toppnotering av en stigande trend som pågått sedan valet 1988. Liknande mönster ser vi för sambandet mellan ideologiskt avstånd och tendensen att bedöma ett parti som missgynnade, ett samband som också har blivit starkare sedan 1988.

Valåren 1982 och 1985 sticker däremot ut. Här är de skattade positiva respektive negativa koefficienterna större än exempelvis 1988 och 1991. I det här sammanhanget har vi inte möjlighet att pröva olika funderingar om varför mediabilden under valrörelserna just 1982 och 1985 såg ut som den gjorde. Medan vi tror att utvecklingen i medielandskapet ligger bakom de ökade effektstorlekarna från 1991 till idag är det något annat som ligger bakom resultaten för just 1982 och 1985. Återgår vi till tabell 13.1 kan vi också konstatera att dessa var de enda valåren då väljarnas sammanlagda bild var att media missgynnade partierna snarare än gynnat dem.

Figur 13.5 Skillnader i effekten av ideologiskt avstånd på sannolikheten att bedöma ett parti som (miss)gynnade av media under valrörelserna 1982–2022.

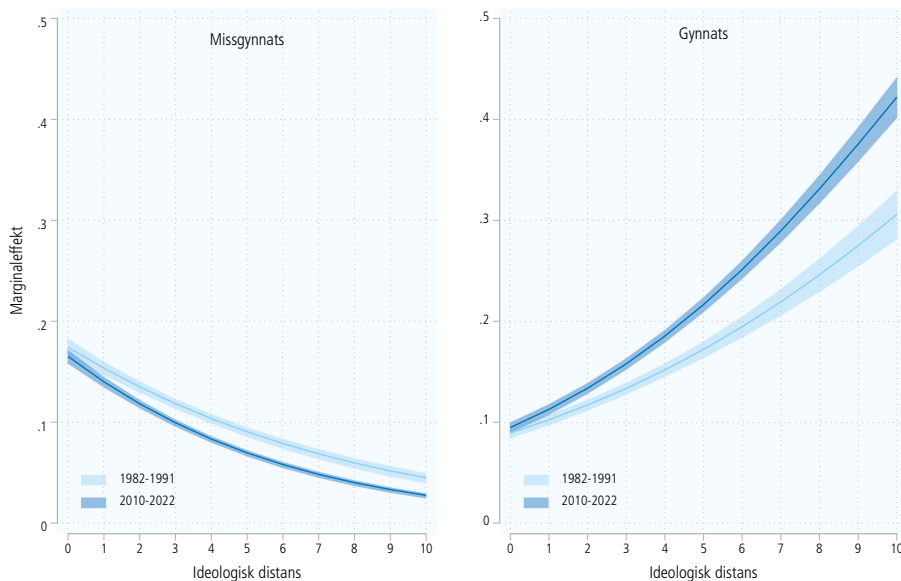

Källa: Valundersökningarna 1982–2022.

Kommentar: Effekterna är beräknade under kontroll för kön, ålder, och utbildning. Viktat för partival. Stackad datamängd med Clustered Standard Errors för individ. Antal observationer = 62 023. Frågan ställs i Valundersökningarnas eftervalsenkäter till de personer som deltagit i intervjuer före valet. Enkätfrågan för valen 1985–1991 lyder: "Tycker du att det samlade programutbudet i TV inför valet gynnade eller missgynnade något eller några av partierna?". I 2010 års Valundersökning användes frågeformuleringen "Tycker du att massmedierna gynnat eller missgynnade något eller några av partierna i årets valrörelse?". Svarsalternativen var desamma vid alla tillfällen.

Vi avslutar vår analys med att göra en direkt jämförelse av fientliga medier-effektens storlek mellan den tidiga perioden (1982–1991) och sena perioden (2010–2022) i figur 13.6 nedan. De ljusa linjerna representerar de skattade marginaleffekterna av ideologiskt avstånd på sannolikheten att bedöma ett parti som (miss)gynnade under valrörelserna 1982–1991, och de mörka linjerna representerar marginaleffekterna under valrörelserna 2010–2022. Jämförelsen visar små men tydliga skillnader mellan tidsperioderna i båda fallen där fientliga medier-effekten tycks vara något *större* i den senare tidsperioden än den tidigare. Skillnaden mellan de två perioderna är som störst när det gäller tendensen att bedöma ett parti som gynnade; för de som uppger sig stå så långt bort det går från ett parti är sannolikheten att bedöma ett parti som gynnade drygt 10 procentenheter större 2010–2022 jämfört med 1982–1991. Även om vi ser starka fientliga medier-effekter under hela tidsperioden kan vi ändå konstatera att effekterna är något större efter den digitala revolutionen av medielandskapet än före. Resultaten ger stöd till uppfattningen att polariseringen i väljarnas bedömningar av mediernas partiskhet och den så kallade fientliga medier-effekten har blivit mer påtaglig under de senaste decennierna.

Figur 13.6 Skillnader i effekten av ideologiskt avstånd på sannolikheten att bedöma ett parti som (miss)gynnade av media under valrörelserna 1982–1991 jämfört med 2010–2022.

Källa: Valundersökningarna 1982–2022.

Kommentar: Effekterna är beräknade under kontroll för kön, ålder, och utbildning. Viktat för partival. Stackad datamängd med Clustered Standard Errors för individ. Antal observationer = 62 023. Frågan ställs i Valundersökningarnas eftervalsenkäter till de personer som deltagit i intervjuer före valet. Enkätfrågan för valen 1985–1991 lyder: "Tycker du att det samlade programutbudet i TV inför valet gynnade eller missgynnade något eller några av partierna?". I 2010 års Valundersökning användes frågeformuleringen "Tycker du att massmedierna gynnat eller missgynnade något eller några av partierna i årets valrörelse?". Svartalternativen var desamma vid alla tillfällen. Vi har även testat att exkludera Sverigedemokraterna från analysen då dessa bedömningar, som vi sett ovan, står för mycket av polariseringen. Resultaten skiljer sig något från de i figuren men det huvudsakliga mönstret kvarstår.

Vår analys av väljarnas bedömningar av mediernas partiskhet har visat flera intressanta resultat som har bäring på diskussioner om medieförtroende i allmänhet och debatten om public service-medierna i synnerhet. För det första kan vi konstatera att såväl väljare som medieforskarnas innehållsanalyser har givit en samstämmig bild av att Sverigedemokraterna missgynnats av medierna under sentida valrörelser. Dock: Tänker vi bort Sverigedemokraterna är sambanden mellan mediernas aktörshandling och väljarnas uppfattningar om partiskhet mycket svaga och sett över längre tid har det heller inte funnits något starkt samband. Väljarkårens bedömningar av valrörelsebevakningen och innehållet i medierna har varit mycket olika. Så pass olika att man stilla undrar om väljare verkligen upplevt samma valrörelse som medierna har bevakat.

Vi kan också konstatera att väljarnas bedömningar av mediernas bevakning har ett mycket starkt samband med väljarnas egna relationer till partierna. Uppfattningar om mediernas bevakning ligger så gott som helt i betraktarens ögon: motståndspartier bedöms ha gynnats av bevakningen medan det egna partiets

behandling i medierna uppfattats ha varit missgynnsam. Denna väldokumenterade *fientliga medier*-effekt har ett mycket starkt empiriskt stöd i valundersökningarnas mätserier under hela perioden 1985–2022 men visar sig vara något starkare i dagens medielandskap än vad den var på 1980-talet.

Sverigedemokraterna är det parti som flest väljare ansågs ha missgynnats av medierna 2022.

Väljarnas bedömningar av huruvida mediernas valrörelsebevakning gynnar eller missgynnar partier drivs i stor grad av egna ideologiska utgångspunkter.

Den så kallade *fientliga medier-effekter* är starkare i perioden 2010-2022 än vad den var under perioden 1985-1991.

PARTIERNÄ

14

Väljarnas sympatier och antipatier för partierna

Konfliktstrukturen i det svenska partisystemet befinner sig i stark förändring. Trots att det inte längre finns lika stora grupper av partiidentifierade väljare saknas inte starka känslor av sympatier och antipatier för de politiska partierna i väljarkåren. Väljarnas känslor för partierna ger förstås de grundläggande förutsättningarna för partiernas kamp om väljarnas röster men får också konsekvenser för partiets möjligheter att förankra parlamentariska samarbeten med andra partier. Genom att studera väljarnas hela partipreferensordningar, från mest till minst omtyckta parti, och genom att studera mönster i sympatier och antipatier för partierna kan vi också studera hur det politiska och ideologiska landskapet förändras, partiernas inbördes avstånd, graden av dimensionalitet och mycket mera (jfr Oscarsson, 1998).

Vi inleder det här avsnittet om väljarnas relationer till de politiska partierna med grundfrågeställningen hur gillade respektive ogillade de svenska politiska partierna var i samband med 2022 års val? Till vår hjälp använder vi en av de mest klassiska måtten på relationer mellan väljare och partier: den elvgradiga ogillar-gillarskalan från -5 (ogillar starkt) till +5 (gillar starkt). Popularitetsskalan introducerades i svenska valundersökningar redan 1968 och bygger vidare på den amerikanska förlagan – känslotermometern (eng. *feeling thermometer*) (Särilvik, 1970) och fick sin nuvarande utformning i samband med 1979 års val (Holmberg, 1981). Ogillar-gillarskalan ger oss en enkel och omedelbar avläsning av partiernas ställning hos enskilda väljare. Teoretiskt tänker vi oss att det handlar om en sammanfattande evaluering (eng. *running tally*) av all politisk information rörande ett parti som individen har processat – en partievaluering som varje väljare snabbt och effektivt kan plocka fram ur korttidsminnet även långt efter att den information som från början låg till grund för dess uppdatering kastats bort (Lodge, McGraw & Stroh, 1989; Lavine, 2002).

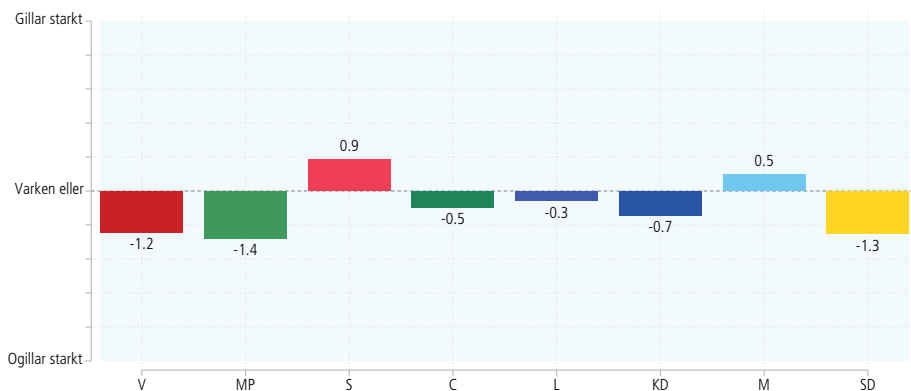

De genomsnittliga partievalueringarna 2022 (se figur 14.1) visar att de två partier som varit huvudkonkurrenter om regeringsmakten under de senaste decennierna också är de som samlar störst gillande. Socialdemokraterna och Moderaterna är de två enda partierna med ett genomsnittsvärde som ligger över noll (+0,9 respektive +0,5) på ogillar-gillarskalan. Alla de övriga partierna har ett negativt medelvärde. Tre partier sticker ut som klart mest illa omtyckta i väljarkåren som helhet:

Vänsterpartiet (-1,2), Miljöpartiet (-1,4) och Sverigedemokraterna (-1,3). Detta huvudresultat – att stora partier är mer omtyckta än små och att partier som befinner sig längre från mittfåran längs viktiga ideologiska dimensioner är mindre omtyckta – är förstås inte så märkligt. Mittenpartier har möjligheter att tolereras någotsånär av väljare från både vänster och höger samtidigt som flankpartier i huvudsak genererar främst antipatier från flertalet.

Bakom medelvärden av det här slaget döljer sig dock alltid en hel del spännande variation. Sympatier och antipatier för partier varierar mycket. Variationerna kan berätta någonting viktigt om hur mycket känslor de olika partierna sätter i svang. Standardavvikelsen kring partiernas medeltal är betydligt större för Sverigedemokraterna än för partier som befinner sig närmare mitten av partisystemet, som till exempel Liberalerna och Centerpartiet.²⁹

Figur 14.1 Väljarnas poängsättning av partierna längs en ogillar-gillarskala 2022 (medeltal).

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan lyder: "Var skulle du vilja placera partierna på nedanstående skala?" Ändpunkterna på den elvgradiga skalan är utmärkta med "-5 ogillar starkt" och "+5 gillar starkt" med ett mittenalternativ "0 Varken gillar eller ogillar". Resultaten har viktats mot det officiella valresultatet.

Hur har då väljarnas sympatier och antipatier för de politiska partierna utvecklats över tid? Att Socialdemokraterna och Moderaterna varit mest populära under lång tid kan tydligt utläsas av figur 14.2. För Socialdemokraternas del är det återkomstvalen 1994 och 2014 där partiet noteras för en hög genomsnittlig popularitet. För Moderaterna är det de tre Alliansvalen under ledning av Fredrik Reinfeldt (2006, 2010 och 2014) som är topp-tre-noteringarna.

²⁹ Standardavvikelseerna för partiernas placering längs ogillar-gillarskalan 2022 var för Vänsterpartiet 3,18, Miljöpartiet 3,26, Socialdemokraterna 3,10, Centerpartiet 2,74, Liberalerna 2,42, Kristdemokraterna 3,26, Moderaterna 3,20 och Sverigedemokraterna 3,85.

Genomsnittsgillandet för partierna under perioden 1979–2022 har varit relativt stabilt för de flesta partier men i de senaste valen ser vi intressanta förändringar. Ser vi tillbaka i historien har de båda mittenpartierna Centerpartiet och Liberalerna ofta varit mer populära bland väljarna än vad partiernas storlek har motiverat. I alla val sedan 1979 har mittenpartierna haft positiva medeltal på ogillar-gillarskalan, vilket går att tolka som att partierna varit tolererade av flertalet. I samband med 2022 års val har både C och L för första gången dykt ned under noll på popularitetsskalan med genomsnitten -0,5 och -0,3. I teorin bör en position i mitten av partisystemet vara positivt för partier. Historiskt har mittenpartierna också tillhört de mest tolererade och exempelvis haft hög andel väljare som tycker om dem i andra hand. Men så är det inte längre för Centerpartiet och Liberalerna.³⁰ I Valundersökningen 2022 var det endast Sverigedemokraterna som hade lägre andel näst bästa parti än Centerpartiet och Liberalerna.

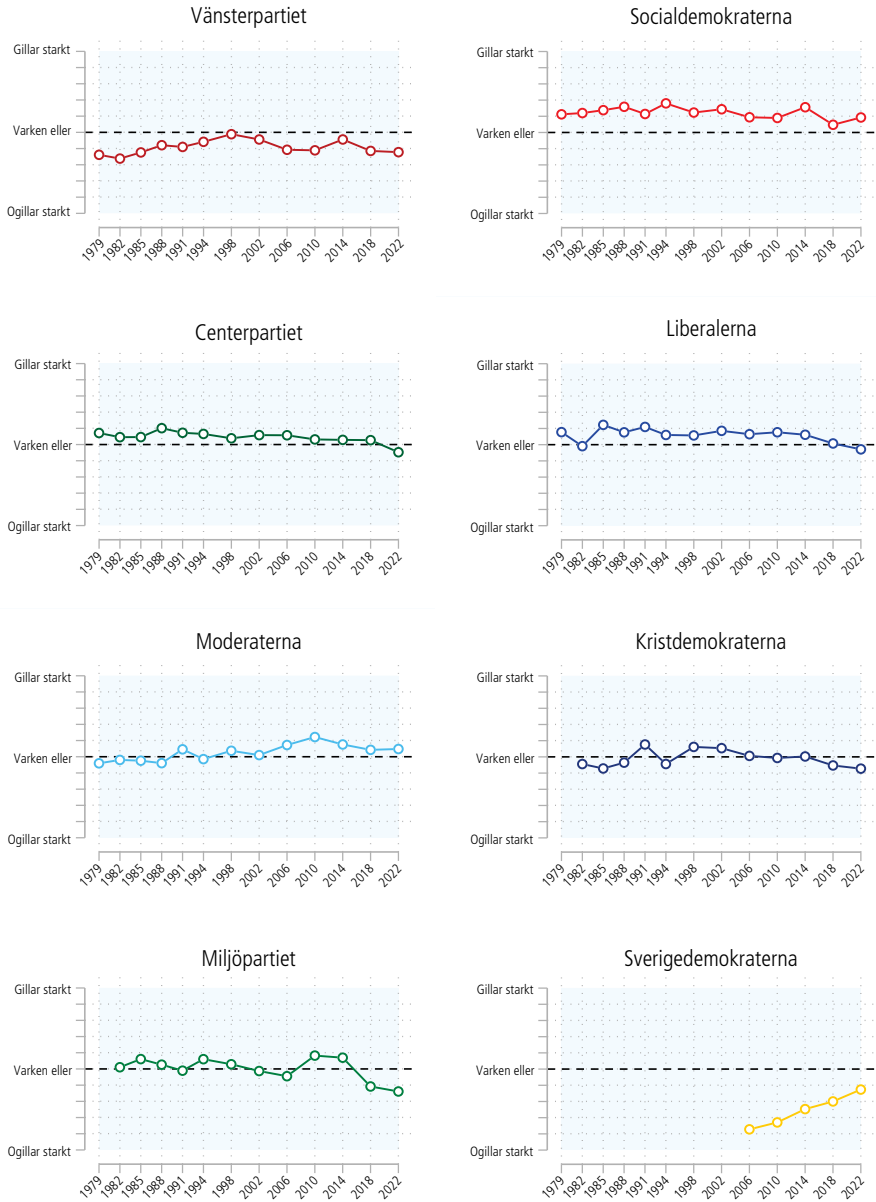

Partibudskap hämtade från partiernas Facebooksidor under slutskedet av valrörelsen 2022.

Miljöpartiets popularitet har historiskt fluktuerat i närheten av noll längs ogillar-gillarskalan. Men antipatierna för Miljöpartiet har blivit starkare i samband med de två senaste valen 2018 och 2022. Idag är MP totalt sett för första gången *mer* impopulärt än Sverigedemokraterna bland svenska väljare (medeltal -1,4). Skillnaden är liten men statistiskt signifikant.

³⁰ I Valundersökningen 2022 var andelen väljare som hade Centerpartiet och Liberalerna som sitt näst bästa parti 12,9 respektive 9,6 procent. För en närmare analys av väljarnas näst bästa partier, se exempelvis Oscarsson & Svensson (2020), Oscarsson (1998; 2018) eller Oleskog Tryggvason & Oscarsson (2014).

Figur 14.2 Väljarnas sympatier för partierna 1979–2022 (genomsnitt).

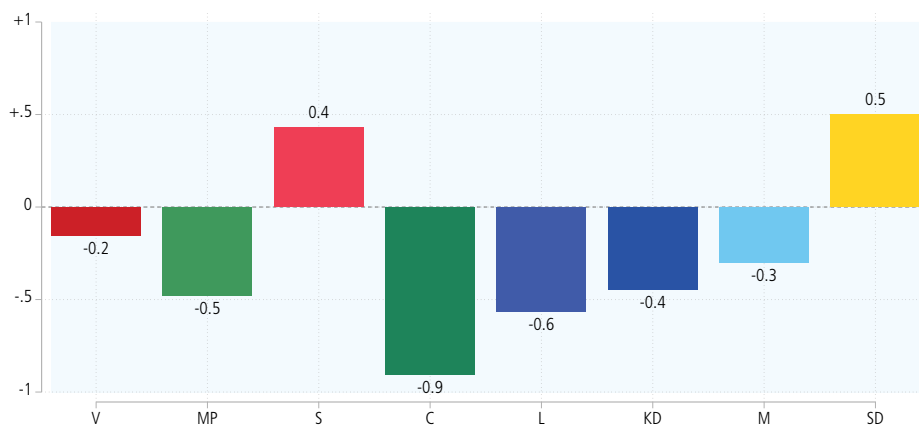
Källa: Valundersökningarna 1979–2022.

Kommentar: Resultaten har viktats mot de officiella valresultaten.

Sverigedemokraternas stämpel som ett illa omtyckt pariparti håller därmed definitivt på att blekna. Svenska väljare har i en följd av val efter år 2000 långsamt men stadigt kommit att tona ned sina tidigare mycket starka antipatier för SD (se figur 14.2). Partiet tillhör fortfarande de minst populära med ett genomsnitt på -1,3 2022. Nyheten är att Sverigedemokraterna nu för första gången inte är det minst omtyckta partiet, en statistiskt signifikant nyhet dessutom.

Länge rådde stor stabilitet i väljarnas grundläggande inställning till de politiska partierna. Men under det senaste decenniet har väljarnas känslor för de politiska partierna förändrats i en klart raskare takt än vad vi vant oss vid. Långsamma gradvisa förändringar som spänner över många mandatperioder har bytts mot klart större dramatik. Om vi använder Valundersökningarnas mellanvalspaneler kan vi undersöka närmare hur väljarnas sympatier och antipatier för de politiska partierna har förändrats under den senaste mandatperioden 2018–2022 (se figur 14.3).

Figur 14.3 Förändring av väljarnas poängsättning av partierna längs ogillar-gillarskalan 2018–2022 (förändring av genomsnittliga sympatier).

Källa: Valundersökningarna 2018 och 2022.

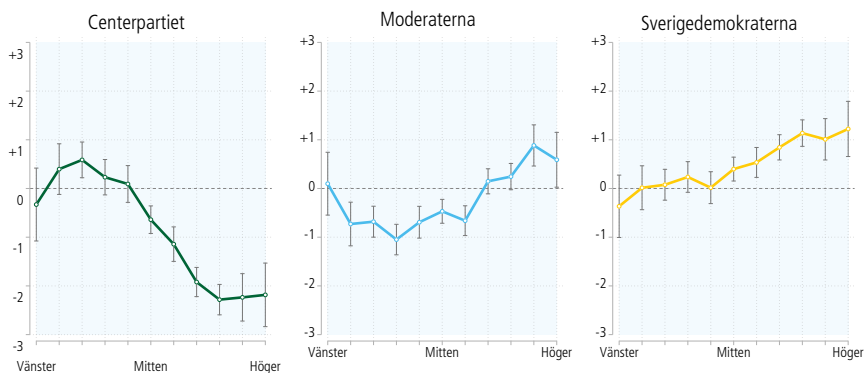
Kommentar: Frågan lyder: "Var skulle du vilja placera partierna på nedanstående skala?" Ändpunkterna på den elvgradiga skalan är utmärkta med "-5 ogillar starkt" och "+5 gillar starkt" med ett mittenalternativ "0 Varken gillar eller ogillar". Resultaten är hämtade från Valundersökningarnas mellanvalspanel 2018–2022 och bygger alltså på svar från samma personer. n varierar från 2 001 till 2 023. Viktat mot valresultatet.

Resultaten visar att den händelserika mandatperioden 2018–2022 genererade två stora vinnare när det gäller ökat gillande: Socialdemokraterna (+0,4 enheter) och Sverigedemokraterna (+0,5 enheter). Övriga partier var mindre gillade 2022 än 2018 bland våra panelister. Förändringarna får betraktas som relativt stora eftersom det handlar om samma individer som tillfrågats. Liberalerna tappade 0,6 enheter och Miljöpartiet 0,5 enheter. Men den största förloraren är Centerpartiet som tappat nästan ett helt skalsteg på den elvgradiga ogillar-gillarskalan (-0,9 enheter).

Undersöker vi närmare förändringarna över tid bland personer med olika vänster-högeridentifikation visar det sig att tre av partierna – Centerpartiet, Moderaterna och Sverigedemokraterna – har en tydligt förändrad ogillar-gillarprofil (se figur 14.4). Moderaterna har tappat sympatier bland mittenväljare och väljare som placerar sig strax till höger om mitten samtidigt som partiet vunnit ökade sympatier bland väljare som själva identifierar sig långt till höger. För Sverigedemokraternas del är hela partiets sympatitillväxt koncentrerad till väljare som står till höger eller långt till höger ideologiskt.

Mest dramatisk är dock den förändrade synen på Centerpartiet. Centern har tappat sympatier bland högerväljare samtidigt som partiet vunnit sympatier bland vänsterväljare. Centerpartiets försvagade sympatier bland väljare till höger mellan 2018 och 2022 års val är så pass stor, omkring två enheter på den elvgradiga skalan, att det är svårt att inte beskriva det som ett ras. Konsekvenserna av Centerpartiets koalitions signaler inför valet 2022 är utomordentligt stora när vi ser till genomsnittliga sympatipoäng. Bland personer som identifierar sig till höger i svensk politik har sympatierna för Centerpartiet kollapsat i samband med 2022 års val.

Figur 14.4 Förändring i genomsnittlig sympatipoäng för Centerpartiet, Moderaterna och Sverigedemokraterna 2018–2022 bland väljare med olika vänster-högeridentifikation (genomsnittlig förändring)

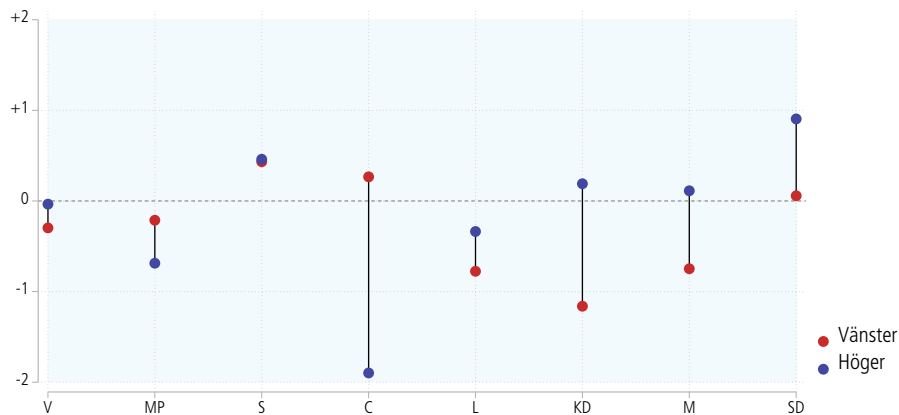
Källa: Valundersökningarna 2018 och 2022.

Kommentar: Panel 2018–2022. Resultaten har viktats mot de officiella valresultaten.

Med hjälp av valundersökningarnas panel 2018–2022 kan vi sammanfatta hur vänster- och högerväljare förändrat sina sympatier för olika partier (se figur 14.5). Resultaten illustrerar att de fyra Tidöpartierna alla haft en totalt sett bättre utveckling av sina sympatipoäng bland högerväljare än bland vänsterväljare. Men det saknas inte intressanta asymmetrier. Liberalerna har en negativ utveckling bland såväl vänster- som högerväljare, medan Sverigedemokraterna har fått bättre väljarbetyg bland såväl vänster- som högerväljare. På motsvarande sätt har Kristdemokraterna och Moderaterna fått högre betyg bland högerväljare men lägre betyg

bland vänsterväljare. Totalt sett får man intrycket att väljarsympatier och -antipatier polariserats i samband med valet 2022. Vi återkommer till en mer formell test av en sådan polariseringshypotes längre fram i det här kapitlet.

Figur 14.5 Genomsnittlig sympatipoäng för partierna 2018–2022 bland personer till vänster respektive höger (medeltalsförändringar)

Källa: Valundersökningarna 2018 och 2022.

Kommentar: Resultaten visar hur väljarnas sympatier för de politiska partierna har förändrats mellan 2018 och 2022 bland personer som identifierar sig till vänster (röda punkter) och höger (blå punkter). Vi har använt Valundersökningarnas mellanvalspanel. Samma personer har med fyra års mellanrum fått placera ut partierna längs ogillar-gillarskalan vid två tillfällen.

Hittills har vi undersökt förändringar mellan valet 2018 och 2022. Men hur ser utvecklingen ut på kort sikt. Hur förändrades väljarnas evalueringar av partierna under valrörelsen 2022? Valundersökningarnas kampanjpanel visar små men signifikanta förändringar av väljarnas partisympatier för sju av åtta omfrågade partier (se tabell 14.1). I det korta perspektivet tycks valrörelsen ha skapat mer positiva sentiment för de politiska partierna. Partier som Miljöpartiet, Socialdemokraterna och Centerpartiet uppvisar de största sympativinster under valrörelsen 2022 med upp till en kvarts enhet högre poäng på sympatiskalan (+0,25, +0,24 respektive +0,16). Även Kristdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna blev signifikant mer populära bland de svarande som deltog i valundersökningarna både före och efter valet 2022 (+0,11, +0,12 respektive +0,07). Ett enda parti – Liberalerna – uppvisar en liten men signifikant tillbakagång i betygsättning (-0,12).

Ett sådant resultat ligger i linje med de elektorala cykler som de årligen återkommande SOM-undersökningarna kunnat påvisa sedan mitten av 1980-talet (jfr Holmberg & Weibull, 2020; Oscarsson m fl, 2021): Under valår blir väljarnas relationer till de politiska partierna starkare än under icke-valår, vilket främst tar sig uttryck i ökat förtroende, starkare känslor av anhängarskap och starkare sympatier för partier. Rörelserna är relativt små men måste ändå tolkas i huvudsak positivt för valdemokratin: stark exponering för politiska partier, deras företrädare och budskap under en intensiv valrörelse leder till ökade partisympatier, inte

minskade. Vi undersöker sådana effekter av valrörelsen mer noggrant i bokens kapitel 41 och 42).

Tabell 14.1 Förändringar av väljarnas partievalueringar under valrörelsen 2022 (medeltal, medeltalsförändringar).

Tidpunkt	V	MP	S	C	L	KD	M	SD
Före valet	-1,32	-1,59	+0,71	-0,68	-0,29	-0,87	+0,20	-1,31
Efter valet	-1,25	-1,34	+0,95	-0,52	-0,41	-0,76	+0,32	-1,24
Förändring	+0,07	+0,25	+0,24	+0,16	-0,12	+0,11	+0,12	+0,07
Signifikans	ej sig.	***	***	***	**	**	***	**

Källa: Valundersökningen 2022: Etapp A och uppföljningsenkäten.

Kommentar: Resultaten visar partiernas genomsnittliga sympatipoäng på en ogillar-gillarskala från -5 (ogillar starkt) till +5 (gillar starkt) för svarande (n=2 920/2 998) som medverkat både i valundersökningarnas förvalsstudie och i uppföljningsstudien efter valet. Förändringar med positiva tecken betyder att partiet blivit mer omtyckt/mindre illa omtyckt medan förändringar med negativt tecken betyder att partiet blivit mindre omtyckt/mer illa omtyckt under valrörelsen. Signifikansberäkningarna är genomförda med hjälp av bivariat regressionsanalys av paneldata. Medeltalen har viktats efter det officiella valresultatet 2022. *= $p < 0.05$ **= $p < 0.01$ ***= $p < 0.001$. Hälften av de som besvarade uppföljningsenkäten svarade före 24 september, alltså inom fjorton dagar efter valet.

Antipatier och affektiv polarisering

Finns det partier som väljarna älskar att hata? Starka antipatier för ett visst parti kan vara centrala för människors politiska engagemang. En del nyare studier har stärkt misstankarna att somliga väljare beslutar sig för att rösta på ett visst parti inte för att man älskar just det partiet utan för att man hatar ett annat (Renström, Bäck & Schmeisser 2020). Precis som Miljöpartiet kan vara ett rött skynke som agiterar Sverigedemokraternas väljare kan Sverigedemokraterna som parti vara ett rött skynke som agiterar Miljöpartiets väljare. Ett slags antipatiröstning, med andra ord.

I valundersökningarna har det länge funnits med olika slags frågor om vilka partier väljarna tycker sämst om eller aldrig kan tänka sig att rösta på. Den klassiska tidsserien över antipatier har vi uppdaterat i tabell 14.2. Resultaten ger om inte annat lite historiska perspektiv på partipartier som fenomen. Starka antipatier mot politiska partier är inte något nytt fenomen. Ytterlighetspartier tenderar att vara minst omtyckta bland väljarna genom åren. Under 1970-talet var Moderaterna, Vänsterpartiet kommunisterna och andra kommunistpartier vanligaste sämsta parti bland väljarna. Här kan man tala om en mycket tydlig polarisering: år 1970 tyckte fyra av tio svenskar (39 procent) att Moderaterna var det sämsta partiet samtidigt som en lika stor andel tyckte sämst om Vänsterpartiet kommunisterna (38 procent). Antipatierna fokuserades på ytterkantpartierna i partisystemet. År 1991 var det dock inget direkt ytterkantparti utan det nya utmanarpartiet Ny demokrati som var det vanligaste sämsta partiet. Nykomlingen Ny demokrati uppfattades då som sämst av var tredje väljare (34 procent), den gången alltså sämre än såväl Vänsterpartiet (26 procent) som Moderaterna (17 procent).

Vid de två senaste valen har Sverigedemokraterna varit det vanligaste sämsta partiet bland väljarna med 51 procent 2018 och 43 procent 2022. Precis som när det gäller de genomsnittliga sympatipoängen som undersöktes tidigare i kapitlet ser vi en klar förändring mellan dessa båda val. Den tydligaste är att SD numera

har lite konkurrens i grenen att vara väljarna sämsta parti. Vid 2022 års val uppgav 30 procent av väljarna att de tyckte Miljöpartiet var det sämsta partiet. Resultaten bekräftar Miljöpartiets negativa trend som vi såg i analyserna av väljarnas antipatier och sympatier: Andelen väljare som tycker sämst om Miljöpartiet har vuxit från 12 till 30 procent mellan 2018 och 2022.

Tabell 14.2 De svenska väljarnas sämsta partier 1970–2022 (procent).

	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	NYD	Annat parti	Antal svarande
1970	39	-	3	0	2	4	39	-	-	14	2 167
1973	39	-	4	1	8	4	30	-	-	15	1 760
1976	52	-	4	3	2	2	35	-	-	1	2 046
1979	41	-	10	5	2	2	40	-	-	1	2 382
1991	26	7	7	2	2	3	17	-	35	0	2 240
2018	14	12	3	2	0	2	3	51	-	13	2 990
2022	12	30	2	3	1	5	3	43	-	0	3 964

Källa: Valundersökningarna 1970–2022.

Kommentar: Frågan lyder "Vilket parti tycker du sämst om?". Resultaten har viktats mot partival. De huvudsakliga partierna i Annat parti var 1970: Kommunistiska Förbundet Marxist-Leninisterna (0,4%), 1973: Kommunistiska Förbundet Marxist-Leninisterna (revolutionärerna) (0,2%) och 2018: Feministiskt Initiativ (12%).

När det gäller vilka partier väljarna aldrig skulle rösta på har vi inte tillgång till lika långa tidsserier. Vid de två senaste valen har vi dock ställt den frågan direkt till deltagarna i valundersökningarna. Resultaten liknar de vi sett för uppgifter om sämsta parti. Andelen väljare som uppger att de aldrig skulle rösta på Sverigedemokraterna har varit omkring femtio procent vid båda tillfällena men med ett tydligt tecken på nedgång, från 56 procent 2018 till 48 procent 2022. Hälften av de svenska väljarna uppger att de aldrig skulle rösta på Sverigedemokraterna.

Tabell 14.3 Negativ partiidentifikation i Sverige. Andel väljare som uppger att de *aldrig* skulle rösta på ett visst parti, 2018 och 2022 (procent).

	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	FI	Annat	Sum	N
2018	16	7	2	1	0	2	3	56	12	1	100	3 726
2022	19	22	2	2	1	3	2	48	-	1	100	3 243

Källa: Valundersökningarna 2018 och 2022.

Kommentar: Frågan lyder "Finns det något parti du aldrig skulle rösta på?" I 2022 års valundersökning var Feministiskt Initiativ (FI) inte med som ett eget svarsalternativ. Resultaten har viktats mot de officiella valresultaten.

Vid valet 2018 uppgav var tionde väljare att de aldrig skulle rösta på Feministiskt initiativ. När detta alternativ inte längre var aktuellt att sätta ut tycks antipatierna ha flyttat över till framför allt Miljöpartiet som uppvisar en klart högre andel 2022 än 2018. Tjugotvå procent av väljarna uppgav 2022 att de aldrig skulle rösta på Miljöpartiet (se tabell 14.3).

Brottslingar ska sitta inne. Du ska våga vara ute.

Nu får vi ordning på Sverige. Röst på Moderaterna den 11/9!

Läs mer på moderaterna.se

INGEN UNG SKA BLI KRIMINELL

VÅRT SVERIGE KÄN RÄTTRE

Hellre fler läxförhör idag än polisförhör imorgon.

Den som klarar skolan blir inte kriminell.

Rösta för ett mindre efter-Ådakt Sverige.

SKOLAN SKA VARA TILL FÖR BARNEN, INTE ÄGARNÄ

VÅRT SVERIGE KÄN RÄTTRE

FLER SJUKSKÖTERS KOR KORTARE VÅRDKÖER

Centerpartiet

REDO ATT KAPA VÅRDKÖERNA

K D

RÖSTA KU

NOOSHI 2022

VI BYGGER ETT STARKT SVERIGE

V

havsmiljöpartiet livsmiljöpartiet stadsmiljöpartiet skolmiljöpartiet vårdmiljöpartiet skogsmiljöpartiet industrimiljöpartiet jordbruksmiljöpartiet närmiljöpartiet trafikmiljöpartiet boendemiljöpartiet de gröna

Alla ska mod när Sverige ställer om.

Centerpartiet

MÄN SOM SLÅR SKA ALDRIG KOMMA UN DAN

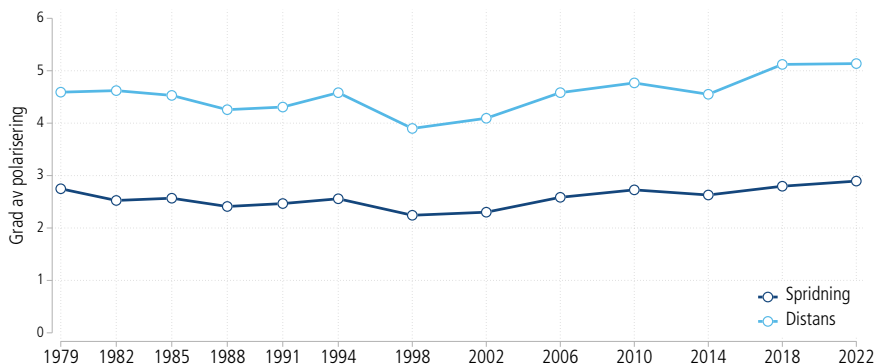
Centerpartiet

Har den affektiva polariseringen i Sverige ökat?

Efter den allt mer upphettade situationen i det amerikanska partisystemet de senaste decennierna har *affektiv polarisering* trendat i popularitet inom statsvetenskaplig forskning (Oscarsson m fl, 2021). Vi avslutar därför kapitlet med att beräkna ett sammanfattande mått på hur starka antipatier och sympatier som finns i väljarkåren vid en given tidpunkt. I den internationella litteraturen är den här typen av mått ingenting annat än en uppskattning av graden av affektiv polarisering. Vi vet sedan tidigare (Gidron m fl, 2020) att Sverige brukar hamna i mittfåran i länderjämförande studier av affektiv polarisering. Vi är ungefär som andra länder när det gäller nivån på affektiv polarisering. Vad som skiljer ut Sverige från andra länder är *blandningen* av sympatier och antipatier: svenska väljare har mer av sympatier för partier och lite mindre av antipatier för partier. I Sverige är partier totalt sett relativt omtyckta i så måtto att många väljare delar ut höga popularitetspoäng inte bara till sitt favoritparti utan ofta till flera andra partier.

Litteraturen om hur affektiv polarisering bäst bör mätas är omfattande (se Wagner, 2024 för en översikt). Men det mest populära måttet bygger på traditionella ogillar-gillarskalor och har Marcus Wagner som upphovsman (Wagner, 2021). Det hela handlar om ett slags spridningsmått som ger ett högre värde ju mer väljarna använder sig av låga minuspoäng och höga pluspoäng när de placerar ut partierna. I figur 14.6 har vi uppdaterat Wagners index för affektiv polarisering för svenska riksdagsval under perioden 1979–2022.

Figur 14.6 Affektiv polarisering i Sverige 1979–2022 (Wagners index för affektiv polarisering).

Källa: Valundersökningar 1979–2022. **Kommentar:** Figuren visar utvecklingen av affektiv polarisering i Sverige med hjälp av Wagners (2020) två oviktade spridningsmått. Resultaten som bygger på valundersökningarna är viktade mot de officiella valresultaten. De två måtten *Spridning* och *Distans* är hämtat från Wagner (2020). *Spridning* är ett spridningsmått på hur bred variation det finns i väljarnas åsikter över samtliga partier. Ju större skillnader i partiernas gillar-ogillar poäng "inom" varje väljarna, desto större spridning och därmed högre indexvärde. *Distans* representerar medel-distansen från respondentens mest omtyckta parti till de övriga partierna. Ju längre distans, desto högre indexvärde. Se Wagner (2021) för en detaljerad beskrivning.

Så, har då graden av affektiv polarisering i Sverige ökat över tid? Slutsatsen i SNS demokratirådsrapport från 2021 (Oscarsson m fl, 2021) var att Sverige befann sig i en period av tilltagande affektiv polarisering men att det samtidigt inte handlade om någon rekordhög nivå eftersom polariseringen varit hög även tidigare, exempelvis under perioden 1979–1982. Sedan dess har ytterligare mätpunkter tillkommit och vi har haft ytterligare ett riksdagsval, vilket möjligen kan nyansera slutsatsen. Resultaten i figur 14.6 visar att trenden mot ökad affektiv polarisering var ännu något högre vid valet 2022 än vid valet 2018. Polariseringsgraden 2022 är alltså den högsta vi uppmätt i valundersökningarna sedan mätseriens start 1979. Den totala mängden antipatier och sympatier för politiska partier i Sverige har varit stor vid tidigare tillfällen, men inte så stor som vid valet 2022. När det gäller affektiv polarisering kan vi säga mer bestämt att vi just nu lever i en särskilt polariserad tid.

Sympatierna för Centerpartiet bland högerväljare kollapsade 2022.

För första gången är SD inte det minst populära partiet bland väljarna. Vid valet 2022 var Miljöpartiet mindre populärt.

Den affektiva polariseringen i Sverige slog ett nytt rekord i samband med 2022 års val.

15

Partiernas prioriterade frågor

Åsiktsröstning kan inte förekomma om väljarna är okunniga om vad partierna står för. Partierna behöver använda sin tid i rampluset för att profilera sig och nå ut med sina viktiga frågor för att vinna röster bland alltmer åsiktsröstande svenska väljare. Så frågan är hur framgångsrika de olika partierna är med att få väljarna att uppmärksamma deras profilfrågor. Vilka partier lyckades bäst att nå ut med sina partibudskap i samband med 2022 års val? Och vilka frågor nådde de ut med?

Väljarnas uppfattningar om partiernas profilfrågor har i Valundersökningarna studerats med hjälp av en serie öppna intervjufrågor sedan valet 1982 (Holmberg & Gilljam, 1984). Vi frågar helt öppet vad undersökningsspersonerna uppfattar att vart och ett av partierna "... lade särskild tonvikt vid inför årets val". Ur partiernas perspektiv är mätserien alltså ett slags facit för hur väl de lyckades med sina kampanjer. Vilka valbudskap nådde ut så att väljarna spontant, efter valet, kom ihåg dem? När valrörelsens kraftmätning väl var över och larmet lagt sig: Hur uppfattade väljarna partiets sakfrågeprofiler?

Uppgifter om vilka frågor partierna lade tonvikt på och prioriterade i samband med valet är inte bara en reflektion av partiernas samlade kampanjinsatser utan kan också användas för att beskriva partiernas mandat inför den kommande valperioden. De budskap som partierna har prioriterat i samband med valkampanjen visar vilka sakfrågor som lyfts som de allra viktigaste för partiet och på områden där partierna har tydliga visioner och lösningar.

Vi börjar med att undersöka hur skarpa de politiska partiernas profiler egentligen är. Har väljarna uppfattat att partierna överhuvudtaget har några frågor de satsat på? Resultaten i tabell 15.1 visar andelen svarspersoner som kunnat ange åtminstone någon fråga som respektive parti lagt särskild tonvikt vid. Genomsnittligt sett har partiernas profiler i väljarnas ögon förblivit ungefär lika luddiga eller lika skarpa genom åren – vad som är mycket eller litet i de här sammanhangen är lite av en bedömningsfråga. Perfekta jämförelser över tid är i det här fallet vanskliga. Under perioden fram till 2010 var det mellan 50–60 procent av svenska folket som i våra undersökningar uppgav åtminstone en profilfråga för de olika partierna. Den något högre nivån 2014 med omkring 70 procent omnämmanden misstänker vi har i första hand metodologiska orsaker – frågan ställdes inte till lika stor andel av de intervjuade eftersom frågan inte ingick i de förkortade varianterna av besöksintervjuerna – men det går heller inte att utesluta att 'supervalåret' med två nationella valrörelser inom loppet av 100 dagar maj-september 2014 kan ha spelat roll. I valundersökningarnas nya enkätformat 2018 och 2022 är andelen som uppger åtminstone en profilfråga för något parti på den något lägre nivån 45–

50 procent. Öppna fritextfrågor i enkäter genererar oftast färre svar än i intervjuundersökningar där intervjuare har möjlighet att locka fram ytterligare svar. Vi vågar inte uttala oss i trendfrågan. Den rimligaste tolkningen är att skärpan i partiernas profiler har varit hyfsat stabil i den undersökta perioden. I det avseendet var alltså 2022 års valrörelse inte annorlunda från tidigare valrörelser.

Tabell 15.1 Partiernas profiler 1982–2022. Andel väljare som uppger åtminstone en valfråga för respektive parti (procent)

Parti som omfrågas	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018	2022	medel
Vänsterpartiet	48	58	47	25	52	63	49	36	42	71	46	39	48
Miljöpartiet	-	-	80	52	71	55	51	52	64	80	49	45	60
Socialdemokraterna	88	64	59	60	83	78	61	57	59	84	55	49	66
Centerpartiet	58	46	54	42	47	34	35	51	42	60	45	40	46
Liberalerna	45	62	59	54	46	43	68	63	59	77	48	41	55
Kristdemokraterna	-	29	-	58	49	61	54	51	40	51	46	43	48
Moderaterna	68	70	54	67	66	72	70	78	66	75	50	52	66
Sverigedemokraterna	-	-	-	-	-	-	-	-	70	88	56	54	67
Ny Demokrati	-	-	-	59	38	-	-	-	-	-	-	-	-
Feministiskt Initiativ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	69	-	-	69
5 gamla partier	61	60	54	50	59	58	57	57	54	74	49	44	56
6/7/8/9 partier	-	55	59	52	57	58	55	55	55	73	49	45	58

Källa: Valundersökningarna 1982–2022.

Kommentar: Frågan ställs endast i Valundersökningarnas eftervalsstudier. Intervjufrågan är öppen och ställs för vart och ett av de åtta riksdagspartierna (och för Ny Demokrati 1991 och 1994 samt Feministiskt Initiativ 2014) "Inför årets val tog partierna upp olika saker som de tyckte var viktiga. Kan Du säga vilka saker som [partiet] lade särskild vikt vid inför årets val?". Korrelationen mellan ett partis röststöd i valen och andelen som spontant kan uppge en sakfråga som partiet prioriterade i sitt valbudskap är .50.

Vi vet sedan tidigare att stora partier historiskt har haft en sakpolitiskt bredare profil än mindre partier. Det är inte så märkligt att större partier som betraktar sig själva som regeringsbärande också har resurser och strategier för att profilera sig på många områden. Sett över hela fyrtioårsperioden är det de stora "fullservice"-partierna Socialdemokraterna och Moderaterna som väljarna oftast har haft lättast att nämna profilfrågor för. Snittandelen för båda partierna har varit 66 procent (se tabell 15.1). Två väljare av tre har kunnat nämna åtminstone en sakfråga som dessa partier lagt särskild vikt vid under valrörelsen.

Men de stora partierna har vid de senaste valrörelserna inte haft samma tydliga fördel när det gäller vad väljarna bedömer att partierna lägger tonvikt på. Sedan 2010 är Socialdemokraterna och Moderaterna utmanade av ett annat allt större parti, nämligen Sverigedemokraterna. Även för SD har omkring två av tre kunnat nämna en profilfråga.

Vid valet 2022 är det de tre stora partierna Socialdemokraterna (49 procent), Moderaterna (52 procent) och Sverigedemokraterna (54 procent) som får flest svar på frågan om vilka frågor som prioriterats under valrörelsen. Väljarna var mindre benägna att spontant nämna någon sakfråga som Centerpartiet, Kristdemokraterna och Vänsterpartiet lade tonvikt vid (46–48 procent).

När partierna fått presentera sina valbudskap för väljarna under en intensiv valrörelse fungerar vår tonviktsmätning som ett slags 'examen' för de politiska partiernas kampanjmakare: Vilka budskap gick fram till väljarna och vilka budskap fastnade i den kakafoni av information som sköljer över väljarna i samband

med valrörelsen? Hamnade väljarnas bild av partiets profil nära eller långt ifrån den tänkta?

Nästa frågeställning handlar följaktligen om *vilka* frågor som de olika partierna uppfattades ha prioriterat i sin valkommunikation inför valet 2022. I tabell 15.2 och figur 15.1 har vi sammanfattat resultaten när det gäller andelen väljare som spontant nämnt partiet när vi ställt frågan vilka partier som lade tonvikt på sakfrågeområdet. Frågan är helt öppen och svaren har kodats upp enligt ett standardiserat kodschema. För fullständighetens skull redovisar samtliga kategorier.

Tabell 15.2 Väljarnas bedömningar av vilka frågor som partierna lade särskild vikt vid inför valet 2022 (procent).

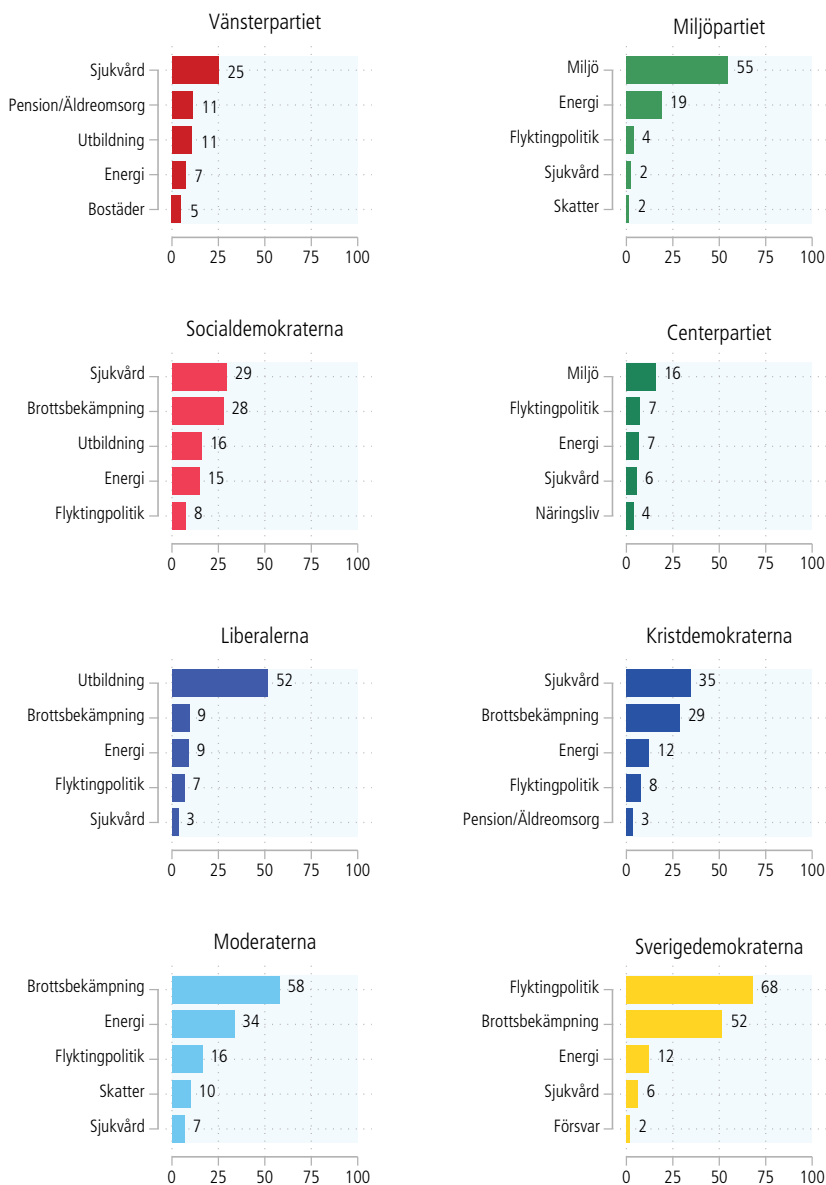
Fråga som partiet lade tonvikt på i valrörelsen	V	MP	S	C	L	M	KD	SD
Sjukvård	25	3	29	6	3	7	35	6
Invandring / Flyktingar	4	4	8	7	7	16	8	68
Utbildning	11	2	16	2	52	2	3	1
Miljö	5	55	4	16	0	0	0	0
Pension / Äldreomsorg	11	0	3	0	0	1	3	1
Skatter	4	2	2	1	1	10	1	1
Brottsbekämpning	1	1	28	3	9	58	29	52
Ekonomi	2	0	4	1	0	5	2	1
Sysselsättning	2	0	2	1	0	2	0	1
Jämställdhet	0	0	0	0	0	0	0	0
Familj / Barnomsorg	0	0	0	0	1	0	3	0
Försvar	1	0	6	0	1	3	0	2
Näringsliv	0	0	0	4	0	1	0	0
Offentlig / Privat sektor	8	1	4	1	0	1	0	0
Bostäder	5	0	0	0	0	0	0	0
Religion/Moral	2	0	1	1	0	0	1	0
Energi	7	19	15	7	9	34	12	12
Jordbruk	0	0	0	1	0	0	0	0
EU / EMU	0	0	0	0	0	0	0	0

Källa: Valundersökningen 2022: Etapp B.

Kommentar: Frågan lyder: "Inför årets val tog partierna upp olika saker som de tyckte var viktiga. Kan Du säga vilka saker som [partiet] lade särskild vikt vid inför årets val?". Resultaten har viktats mot partival. Antalet svarande är 1 287.

Partier tenderar att vara starkt associerade med en eller ett par frågor. Kanske är det inte möjligt att nå genomslag i ett större antal frågor under en medievalsvalrörelse där utrymmet ska delas med sju andra partier. De stora regeringsbärande partierna kan dock ofta visa upp en något större palett. Så var det även 2022. Resultaten visar att tre partier hade sjukvården som sin starkaste tonviktsfråga under valrörelsen 2022 enligt väljarna: Vänsterpartiet (25 procent), Socialdemokraterna (29 procent) och Kristdemokraterna (35 procent).

Figur 15.1 Partiernas framtoning i valet 2022 enligt väljarna. Partiernas fem mest prioriterade frågor (procent).

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten är hämtade från tabellen 15.1. Frågan lyder: "Inför årets val tog partierna upp olika saker som de tyckte var viktiga. Kan Du säga vilka saker som [parti] lade särskild vikt vid inför årets val?". Resultaten har viktats mot partival. Antalet svarande är 1 287.

Moderaternas viktigaste fråga var brottsbekämpningen med 58 procent spontana omnämmanden medan Sverigedemokraternas valrörelse associerades i första hand till området invandring och flyktingar. Liberalerna bedömdes ha lagt störst vikt vid skola och utbildning (52 procent) och Miljöpartiet prioriterade miljöfrågorna främst (55 procent). Centerpartiets resultat sticker ut eftersom partiets valbudskap tycks ha saknat skärpa i väljarnas ögon. Partiets främsta avtryck gjordes på miljöområdet och med låga 16 procent omnämmanden.

Det finns en stor spårbindenhet i partiernas sakfrågeprofiler och med undantag av brottsbekämpningens starka ställning som toppfråga för Moderaterna och som andrafråga för Socialdemokraterna, Sverigedemokraterna och Kristdemokraterna känns huvuddragen i resultaten igen från många tidigare valrörelser i närtid (se t ex Oscarsson & Holmberg, 2016). I väljarnas ögon var frågorna om lag och ordning mycket framträdande inslag i 2022 års valrörelse. Även frågan om energi tar sig in på listan över partiernas viktigaste prioriteringar i valet.

De variationer som ändå finns mellan de politiska partierna kan analyseras vidare. Spelade partiprofilerna någon roll i kampen om regeringsmakten? I vilken utsträckning kan frågorna sägas ha varit tydliga profilfrågor för mitten-vänsterpartierna respektive mitten-högerpartierna? Vilka frågor var lika viktiga för vänstern som högern? Och vilka frågor var inte viktiga för någondera sida? Med hjälp av väljarnas svar på frågorna om tonvikt kan vi gruppera de olika politikområdena i fyra olika kategorier.

	Prioritet höger: Låg	Prioritet höger: Hög
Prioritet vänster: Låg	Icke-fråga	Höger-fråga
Prioritet vänster: Hög	Vänster-fråga	Konflikt-fråga

Vi kan klassificera olika sakområden genom att analysera grunddata från tabellen 15.1. Vi har beräknat den genomsnittliga andelen omnämmanden för mitten-vänsterpartier respektive mitten-högerpartier för vart och ett av de totalt 19 olika områdena (se tabell 15.2). Tretton av frågorna har ett genomsnittligt omnämmande bland färre än fyra procent av väljarna som helhet och uppvisar inte några stora skillnader mellan vänster- och högerpartier. De kategoriseras därför som ickefrågor. Det är antagligen inte bland dessa frågor som orsakerna till regeringsskiftet främst bör sökas.

Tre frågor är högerfrågor, vilket betyder att de omnämns betydligt oftare när vi ber väljarna berätta om vad mitten-högerpartier lade tonvikt på i valrörelsen än när vi ber dem berätta om vad mitten-vänsterpartierna lade tonvikt på: brottsbekämpning (blockdifferens 28,8), invandring och flyktingar (blockdifferens 19,0) samt, med något lägre övervikt, skola och utbildning (blockdifferens 6,7). Endast en fråga klassificeras som en vänsterfråga: miljön (blockdifferens 19,3). Väljarnas hågkomst av partiernas valbudskap under valrörelsen var alltså, hårdraget, att *team Kristersson* pratade mest om brottsbekämpning, invandring och utbildning och att *team Andersson* pratade mer om miljön.

Tabell 15.3 Genomsnittliga andel som spontant omnämnt ett parti, ett mitten-vänsterparti och ett mitten-högerparti på 19 olika sakfrågeområden, 2022 (procent, blockdifferens och maxvärde)

	Medelvärde			Blockdifferens (absolut)	Max värde parti	Kategori
	Samtliga	V-MP-S-C	L-KD-M-SD			
Sjukvård	14,3	15,8	12,8	3,0	35	Konfliktfråga
Invandring / Flyktingar	15,3	5,8	24,8	19,0	68	Högerfråga
Utbildning	11,1	7,8	14,5	6,7	52	Högerfråga
Miljö	9,6	19,3	0,0	19,3	54	Vänsterfråga
Pension / Äldreomsorg	2,4	3,5	1,3	2,2	11	Icke-fråga
Skatter	2,6	2,0	3,3	1,3	10	Icke-fråga
Brottsbekämpning	22,4	8,0	36,8	28,8	58	Högerfråga
Ekonomi	1,9	1,8	2,0	0,2	5	Icke-fråga
Sysselsättning	1,0	1,3	0,8	0,5	2	Icke-fråga
Jämställdhet	0,0	0,0	0,0	0,0	0	Icke-fråga
Familj / Barnomsorg	0,5	0,0	1,0	1,0	3	Icke-fråga
Fred / Försvar	1,6	1,8	1,5	0,3	6	Icke-fråga
Näringsliv	0,6	1,0	0,3	0,7	4	Icke-fråga
Offentlig / Privat sektor	1,5	2,8	0,3	2,5	7	Icke-fråga
Bostäder	0,6	1,3	0,0	1,3	5	Icke-fråga
Religion/Moral	0,6	1,0	0,3	0,7	2	Icke-fråga
Energi	14,3	11,8	16,8	5,0	34	Konfliktfråga
Jordbruk	0,1	0,3	0,0	0,3	1	Icke-fråga
EU / EMU	0,0	0,0	0,0	0,0	0	Icke-fråga

Källa: Valundersökningen 2022: Etapp B.

Kommentar: Frågan lyder: "Inför årets val tog partierna upp olika saker som de tyckte var viktiga. Kan Du säga vilka saker som [parti] lade särskild vikt vid inför årets val?". Resultaten visar hur stor snittandel av väljarna som spontant omnämnt ett parti, ett mitten-vänsterparti respektive ett mitten-högerparti för de olika områdena. Sakfrågeområdena har kategoriserats efter blockdifferens (vänsterfråga/högerfråga) och maxvärde (icke-fråga/konfliktfråga). Resultaten har viktats mot partival.

Återstår den fjärde kategorin konfliktfrågorna, som utmärker sig av att det var frågor som många väljare samtidigt uppfattade att många partier lade tonvikt på i valrörelsen och där det inte finns någon tydlig "vinnare" i den meningen att det var någon av sidorna som pratade mer än den andra. De två frågorna är *sjukvård* och *energi*. När det gäller *sjukvården* vägrade Kristdemokraternas uppfattat starka sjukvårdsprofil upp för Vänsterpartiets och Socialdemokraternas. På energiområdet uppfattade väljarna att alla partier hade valbudskap i tillräcklig grad för att frågan skulle nå plats #2-#4 på alla partiers rangordning av tonviktsfrågor.

Det kan tyckas anmärkningsvärt att Kristdemokraterna till slut, när dammet från valrörelsen lagt sig, hade en betydligt starkare association med sjukvårdsfrågor än vad Vänsterpartiet och Socialdemokraterna hade. Särskilt med tanke på att väljarna hade sjukvården som viktigaste partivalsfråga och dessutom uppfattade att Socialdemokraterna hade en bra politik på området (se kapitel 16 om sakfrågeägarskap). Socialdemokraternas olika valbudskap om sjukvården tycks ha varit underkommunicerat givet dess popularitet. Om de svaga associationerna mellan

sjukvårdsfrågorna och Socialdemokraterna beror på bristande skicklighet att nå genomslag för valbudskapen eller på att medierna prioriterade sjukvårdsfrågorna relativt lågt (eller en kombination därav) kan vi inte ge något svar på i den här analysen.

Att väljare uppfattat partiernas politik som mer framträdande på vissa områden än andra kan betraktas som ett sorts kvitto på hur stort och vilket slags genomslag partiernas valbudskap hade i väljarkåren som helhet i samband med 2022 års val. Det behöver inte betyda att det var dessa frågor som orsakade väljarmobilisering eller väljarflöden av avgörande betydelse för valutgången, men det är en viktig pusselbit som vi tar med oss längre fram i vår analys.

Mitten-vänsterpartierna uppfattades lägga större tonvikt vid miljöfrågorna än mitten-högerpartierna under valrörelsen 2022.

Mitten-högerpartierna uppfattades lägga större tonvikt vid brottsbekämpning och invandring än mitten-vänsterpartierna

De tydligaste konfliktfrågorna i valet 2022 var sjukvården och energin där både vänster och höger presenterade valbudskap i samma omfattning.

16

Sakfrågeägarskap

Begreppet sakfrågeägarskap – *issue ownership* – fick sitt stora genombrott i studiet av väljarbeteende under 1990-talet (Petrocik, 1996). Huvudidén är att partier kan vinna fler väljare genom att försöka väcka mer uppmärksamhet för sådana politiska frågor där de uppfattas ha den bästa politiken, det vill säga de frågor eller politikområden som de uppfattas ”äga”. I konkurrensen om väljarnas gunst blir det strategiskt viktigt för partier att söka vinna och vidmakthålla väljarnas förtroende för sin politik på viktiga politikområden – och då främst just precis de områden som många väljare för närvarande tycker är särskilt viktiga. Ett parti som äger (uppfattas vara bäst på) en fråga som hamnar högt på den politiska dagordningen och väger tungt in i väljarnas beslutskalkyler har möjlighet att vinna många väljare under en valrörelse (se Stubager, 2018).

I de svenska valundersökningarna introducerades frågor om väljarnas bedömningar av partiernas politik på olika områden redan 1979 (Pederby, 2020; Martinsson, 2009). I Sören Holmbergs bok *Svenska väljare* (1981) användes väljarbedömningarna för att identifiera och analysera betydelsen av partiernas så kallade hemmaplans- och bortaplansfrågor. Frågorna om vilka partier som har bra respektive dålig politik är helt öppna och har ställts för ett mycket stort antal frågeområden under perioden 1979–2022 och är ett rikt datamaterial för alla som vill kartlägga vilken partipolitik som de svenska väljarna har uppskattat och vilken partipolitik de svenska väljarna varit kritiska mot under de senaste fyrtio åren. Som historiska källor är den här typen av samtidiga väljarbedömningar värdefulla, särskilt när det uppstår debatter om vad väljarna egentligen har tyckt om den förda politiken under olika tidsperioder (se t ex Demker, 2024).

Grundfrågan vi ställer till väljarna är ”Vilka partier tycker du har en bra politik och vilka partier tycker du har en dålig politik på följande områden?”. I tabellen 16.1 inleder vi med att redovisa andelen väljare som överhuvudtaget förmår eller vill nämna något eller några partier som havande en bra eller dålig politik i samband med valet 2022. Vi vet från tidigare studier att väljare oftast tycker bäst om det egna partiets politik och ger ofta och gärna sitt eget favoritparti ett bra betyg oavsett politikområde. Det är därför inte så konstigt att stora partier omnämns oftast. I genomsnitt spontannämns Socialdemokraterna av 35,7 procent av väljarna och Moderaterna av 34,3 procent av väljarna. Mindre mittenpartier som Liberalerna eller Centerpartiet får betydligt färre spontana omnämningar (13,4 respektive 15,6 procent). Småpartiernas skattningar ligger dock högre än deras valresultat, vilket vittnar om att deras politik kan uppfattas som bra även bland väljare utanför de egna lederna.

För vissa politikområden är fler väljare beredda att nämna ett parti som havande bra eller dålig politik. Det handlar om områden där många väljare uppenbarligen har anledning att associera till partiernas politik och där många väljare har

haft anledning att skaffa sig kristalliserade åsikter om sakpolitiken. Dessa associationer mellan specifika partier och specifika politikområden byggs av allt att döma upp genom långsiktigt och idogt opinionsbildning från partiets sida. Men associationerna bör också kunna stärkas eller försvagas under intensiva valrörelser som en följd av partiernas prestationer och kampanjbudskap. Nummer ett bland de politikområden som flest väljare hade en uppfattning om 2022 är området *invandring och flyktingar* (29,8 procent), följt av *lag och ordning* (27,6 procent) och *jämställdhet mellan män och kvinnor* (26,4 procent). I andra änden av rangordningen hittar vi *Covid-19*, *bostadsmarknad* och *pensioner* som är politikområden där relativt sett färre väljare fann anledning att ventilera en spontan uppfattning om partiets politik (15,8, 20,1 respektive 20,8 procent omnämmanden).

Tabell 16.1 Andel väljare som har en uppfattning (bra eller dålig) om partiernas politik på 18 olika områden (procent)

Politikområde	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	Medel	Antal
Invandring och flyktingar	31	30	33	21	13	21	31	58	29,8	5 082
Lag och ordning	29	25	35	13	11	21	42	45	27,6	5 082
Jämställdhet mellan män och kvinnor	30	21	38	17	17	25	24	39	26,4	1 508
Sysselsättning	31	24	43	16	13	17	42	24	26,3	5 082
Svensk ekonomi	30	26	41	14	12	17	44	24	26,0	5 082
Energipolitik	22	38	30	15	13	19	40	31	26,0	2 074
Klimat och miljö	18	49	24	20	11	18	31	36	25,9	5 082
Skola och utbildning	27	20	39	13	35	19	31	23	25,9	5 082
Skattefrågor	34	21	39	12	12	17	48	21	25,5	3 582
Sjukvård	24	17	42	13	14	32	32	21	24,4	5 082
Aldreomsorg	24	18	40	15	14	30	28	26	24,4	1 508
Försvar	32	23	35	10	14	15	43	21	24,1	1 508
Glesbygdsfrågor	17	22	24	43	10	19	27	25	23,4	1 508
Företagens villkor	34	20	27	19	13	13	43	16	23,1	2 074
Utrikes och säkerhetsfrågor	28	19	41	10	11	11	34	24	22,3	1 500
Pensioner	25	15	38	11	10	16	28	23	20,8	1 500
Bostadsmarknad	26	15	33	12	13	14	32	16	20,1	1 500
Covid-19	11	13	41	7	6	11	17	20	15,8	2 074
Medelvärde (samtliga)	26,3	23,1	35,7	15,6	13,4	18,6	34,3	27,4		
Medelvärde (exklusive Covid-19)	27,2	23,7	35,4	16,1	13,9	19,1	35,3	27,8		

Källa: Valundersökningen 2022, etapp A och etapp B.

Kommentar: Frågan lyder "Vilka partier tycker du har en bra politik och vilka partier tycker du har en dålig politik på följande områden? Använd gärna förkortningar för partinamnen". För varje politikområde lämnas en ruta där respondenten kan fylla i vilket eller vilka partier de tycker har en bra politik och en ruta där respondenten kan fylla i vilket eller vilka partier de tycker har en dålig politik. Resultaten är viktade. Antalet svars personer varierar mellan olika områden eftersom olika stor andel fått besvara frågorna beroende på vilken etapp av undersökningen som de varit utvalda att delta i. Det parti som fått högst andel omnämmanden på olika frågeområden har markerats med en ram.

Den nogräknade noterar en liten diskrepans mellan begreppet sakfrågeägarskap och hur vi formulerat frågorna i valundersökningarna. I litteraturen har ett parti sakfrågeägarskap om det uppfattas vara *bäst* på ett område. Men i valundersökningarna frågar vi om bra och dålig politik. De svarande har möjlighet att tycka att fler partier än ett har en bra respektive dålig politik på olika områden. På aggregerad nivå kan man dock kora vilket parti som uppfattas som bäst i väljarkåren som helhet.

I tabell 16.2 analyserar vi först vilka partier som på de olika områdena har omnämnts i kategorin *bra politik*, en operationalisering som möjligen ligger närmare begreppet sakfrågeägarskap. Resultaten visar andelen väljare som tycker att partiet har en bra politik. Eftersom sakfrågeägarskapet sällan skiftar mellan partier (jfr Holmberg m fl, 2023; Martinsson m fl, 2013) bjuder resultaten inte på några stora överraskningar: Här är det de stora partierna som i kraft av många anhängare har möjlighet att nå höga andelar som tycker om deras politik. Socialdemokraterna uppfattas ha den bästa politiken i åtta av arton omfrågade politikområden. Socialdemokraternas försprång till andra partier är som störst när det gäller områdena *äldreomsorgen* (28 procent), *sjukvården* (30 procent), *Covid-19* (32 procent), *pensioner* (25 procent) och *jämställdhet mellan män och kvinnor* (33 procent).

Den svenska väljarkåren 2022 uppfattar att Moderaterna har bäst politik på sex av de arton omfrågade. Hit hör *försvar* (35 procent), *lag och ordning* (32 procent), *energi* (29 procent), *skattefrågor* (35 procent) och *företagens villkor* (33 procent). Flera av dessa frågeområden är klassiska hemmaplansfrågor för högerpartier och konservativa partier, inte bara i Sverige utan även i andra liknande länder (Seeberg, 2017).

Tabell 16.2 Andel väljare som spontant nämner att partier har en bra politik på 18 olika områden, 2022 (procent).

Politikområde	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	Medel	Antal
Invandring och flyktingar	9	6	20	9	7	10	20	27	13,5	5 082
Lag och ordning	6	3	20	5	7	12	32	28	14,1	5 082
Jämställdhet mellan män och kvinnor	21	11	33	12	13	10	12	6	14,8	1 508
Sysselsättning	9	3	32	10	8	9	30	9	13,8	5 082
Svensk ekonomi	5	2	31	7	8	9	33	9	13,0	5 082
Energipolitik	6	10	18	8	9	11	29	15	13,3	2 074
Klimat och miljö	8	28	17	14	6	7	16	9	13,1	5 082
Skola och utbildning	10	4	26	6	27	9	16	8	13,3	5 082
Skattefrågor	9	3	25	6	7	8	31	9	12,3	3 582
Sjukvård	13	4	30	6	8	21	13	8	12,9	5 082
Äldreomsorg	14	4	28	8	8	19	11	11	12,9	1 508
Försvar	4	2	27	6	10	9	35	10	12,9	1 500
Glesbygdsfrågor	6	5	15	35	5	9	9	12	12,0	1 508
Företagens villkor	4	2	17	15	9	8	36	7	12,3	2 074
Utrikes och säkerhetsfrågor	4	2	32	5	7	6	28	8	11,5	1 500
Pensioner	14	3	25	5	6	10	14	13	11,3	1 500
Bostadsmarknad	11	3	21	6	8	7	17	6	9,9	1 500
Covid-19	4	3	32	4	3	6	11	5	8,5	2 074
Medelvärde (samtliga)	8,7	5,4	24,9	9,3	8,7	10,0	21,8	11,1		
Medelvärde (exklusive Covid-19)	9,0	5,6	24,5	9,6	9,0	10,2	22,5	11,5		

Källa: Valundersökningen 2022, etapp A och etapp B.

Kommentar: Frågan lyder "Vilka partier tycker du har en bra politik och vilka partier tycker du har en dålig politik på följande områden? Använd gärna förkortningar för partinamnen". För varje politikområde lämnas en ruta där respondenten kan fylla i vilket eller vilka partier de tycker har en bra politik och en ruta där respondenten kan fylla i vilket eller vilka partier de tycker har en dålig politik. Resultaten är viktade. Partier som uppfattats ha den bästa politiken (störst andel 'bra politik') har markerats med fet stil i tabellen.

Övriga partier avgår med 'segern' på blott tre sakområden 2022. Centerpartiet uppfattas som vanligt ha den bästa politiken på området *glesbygdsfrågor* (35 procent), Miljöpartiet uppfattas ha den bästa politiken på området *klimat och miljö* (28 procent) och Sverigedemokraterna uppfattas vara bäst på området *invandring och flyktingar* (27 procent). Liberalerna uppskattas mest i partiets paradgren *skola och utbildning* (27 procent) men här är avståndet ned till Socialdemokraterna inte statistiskt signifikant, vilket betyder att kampen om sakfrågeägarskapet i skolfrågorna var oavgjord mellan S och L 2022. Och Vänsterpartiet och Kristdemokraterna är inte ens nära att vara bäst på något av de undersökta områdena.

Unikt för valundersökningarna är att vi samtidigt ber väljarna uppge vilka partier de tycker har en *dålig politik* på olika områden. Frågeformatet tar mycket utrymme men dess stora fördel är att vi kan få grepp om hur balansen mellan bra/dålig politik ser ut, något som ligger nära idén om att väljarna använder kompensatoriska beslutsregler för sina besluts kalkyler – att ett parti upplevs bedriva dålig politik på ett område kan kompenseras av att partiet bedriver bra politik på ett annat (jfr kapitel 24).

I tabell 16.3 har vi beräknat ett balansmått för alla politikområden och alla partier. Balansmättet visar andelen väljare som tycker partiet har en bra politik minus andelen väljare som tycker partiet har en dålig politik. Balansmättet gör det lätt att se vilka partiers politik som den svenska väljarkåren uppskattar, men man måste också vara medveten om att många partier inte omnämns alls när vi frågar om vilka partier som har en bra eller dålig politik. Mittenkategorin är stor vilket gör att det är relativt svårt för framför allt mindre partier att nå höga negativa eller positiva balansmått. Bäst är därför att i huvudsak ägna analysen åt jämförelser parti-för-parti, det vill säga kolumn för kolumn i tabellen 16.3 (för historiska jämförelser tillbaka till 1979, se Pederby (2020)).

I väljarkåren som helhet uppskattas Vänsterpartiet främst för sin politik på området *jämställdhet mellan män och kvinnor* (+11,3). På tre-i-topplistan hittar vi också områdena *pensioner* (+3,6) och *äldreomsorg* (+3,5). Vänsterpartiets sämsta grenar är *företagens villkor* (-25,8), *försvarsfrågor* (-24,0) och *svensk ekonomi* (-19,9).

Miljöpartiets paradgren är inte oväntat miljöfrågorna (+7,0). Partiets politik bedöms övervägande positivt också när det gäller *jämställdhet mellan män och kvinnor* (+0,4) men inte något ytterligare politikområden når över nollpunkten. På 16 områden av 18 uppfattas Miljöpartiets politik som övervägande dålig. Allra sämst bedöms Miljöpartiet när det gäller *svensk ekonomi* (-21,2), *lag och ordning* (-19,2) och *energipolitik* (-19,0).

Socialdemokraterna bedömdes mest positivt när det gäller *jämställdhet* (+27,4), *utrikes- och säkerhetsfrågor* (+23,5) och *Covid-19* (+22,1). Det är sannolikt att dessa områden fick en särskild uppskattning på grund av krishanteringen under pandemin och i samband med Rysslands invasion av Ukraina, något som vi sett tydligt i andra bedömningar av den S-ledda regeringens prestationer under mandatperioden. Socialdemokraternas politik bedöms övervägande positiv på samtliga områden, vilket beror på partiets generella popularitet i kombination med att partiet har många övertygade anhängare. Ska man peka på någon relativt akilleshäla i samband med 2022 års val så är det i så fall *lag och ordning* (+4,4), *glesbygdsfrågor* (+5,1) och *energipolitik* (+5,9).

Går vi vidare till Centerpartiet är *glesbygdsfrågor* (+28,0), *företagens villkor* (+10,3) och *klimat och miljö* (+7,9) de tre områden där partiets politik uppskattas mest. Centerpartiets politik på områdena invandring och flyktingar (-2,9), lag och ordning (-2,2) och pensioner (-1,6) bedömdes som övervägande negativt av väljarkåren som helhet.

Turen går vidare till mitten-högerpartierna och Liberalerna. Paradgrenen är som vanligt *skola och utbildning* där Liberalernas politik bedöms som övervägande bra: ett värde på +18,9 är högt givet partiets relativa litenhet. Avståndet ned till andraplatsen *jämställdhet mellan män och kvinnor* (+9,9) och *företagens villkor* (+6,1) är relativt stort. Liberalernas politik bedöms vara sämst på områdena *pensioner* (+0,8), *Covid-19* (+0,2) och *glesbygdsfrågor* (-0,3).

Tabell 16.3 Balansmått (bra-dålig) för partiernas politik på 18 områden för hela väljarkåren, 2022 (procentenheters skillnad).

Politikområde	Balans mellan bra-dålig politik i hela väljarkåren 2022							
	V	MP	S	C	L	KD	M	SD
Invandring och flyktingar	-12,7	-17,7	+7,5	-2,9	+2,2	-0,2	+9,5	-3,8
Lag och ordning	-17,6	-19,2	+4,4	-2,2	+2,6	+2,6	+21,8	+10,0
Jämställdhet mellan män och kvinnor	+11,3	+0,4	+27,4	+7,5	+9,9	-4,4	+0,9	-26,0
Sysselsättning	-14,2	-17,7	+20,5	+3,7	+3,4	+0,8	+18,4	-5,5
Svensk ekonomi	-19,9	-21,2	+21,1	+1,2	+3,5	+0,9	+22,3	-5,9
Energipolitik	-10,4	-19,0	+5,9	+1,2	+3,8	+2,5	+17,0	-0,8
Klimat och miljö	-1,5	+7,0	+9,5	+7,9	+1,0	-3,6	+0,8	-18,7
Skola och utbildning	-7,3	-11,7	+12,9	-0,9	+18,9	-1,6	+2,2	-6,4
Skattefrågor	-16,6	-14,2	+10,8	+1,2	+2,6	-0,4	+13,1	-2,8
Sjukvård	+1,3	-9,5	+18,1	-0,1	+2,2	+9,9	-5,9	-5,6
Äldreomsorg	+3,5	-9,4	+16,9	+1,5	+3,1	+8,6	-5,6	-5,2
Försvar	-24,0	-18,6	+18,9	+0,6	+5,8	+2,8	+28,5	-0,8
Glesbygdsfrågor	-4,7	-11,0	+5,1	+28,0	-0,3	-0,1	-8,9	-1,9
Företagens villkor	-25,8	-16,2	+6,9	+10,3	+6,1	+3,3	+30,0	-1,6
Utrikes och säkerhetsfrågor	-20,7	-14,7	+23,5	-0,6	+4,0	-0,1	+22,7	-9,0
Pensioner	+3,6	-8,5	+12,0	-1,6	+0,8	+3,9	-0,1	+3,2
Bostadsmarknad	-3,9	-9,9	+9,1	-0,4	+1,8	-0,2	+2,3	-4,8
Covid-19	-2,8	-7,7	+22,1	+0,8	+0,2	+0,8	+4,6	-9,7

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten visar för varje parti och område andelen väljare som omnämner partiets politik som bra minus andelen som omnämner partiets politik som dålig. Minussiffror visar övervikt för dålig politik och plussiffror visar en övervikt för bra politik. Resultaten har viktats efter det officiella valresultatet. Antalet svarande varierar mellan 2136 och 6714 för de olika områdena.

Kristdemokraternas främsta område är sjukvården där det finns en tydlig övervikt för bra politik (+9,9). Även *äldreomsorg* (8,6) och *pensioner* (+3,9) kvalar in som Kristdemokraternas tre bästa politikområden enligt väljarna. Bedömningarna är på minussidan när det gäller *jämställdhet* (-4,4), *klimat och miljö* (-3,6) och *skola och utbildning* (-1,6).

Moderaterna har sina största tillgångar när det gäller företagens villkor (+30,0), försvarsfrågor (+28,5) och svensk ekonomi (+22,3). Partiets politik bedöms mest

negativt på områdena glesbygdsfrågor (-8,9), sjukvård (-5,9) och äldreomsorg (-5,6).

Sverigedemokraterna har, i likhet med det betydligt mindre Miljöpartiet, få politikområden som når över nollstrecket. Endast på två av arton politikområden har Sverigedemokraterna övervägande bra politik enligt väljarna: lag och ordning (+10,0) och pensioner (+3,2). Vill man få till en tre i topp-lista kan man om man vill lägga till försvarsfrågor och energipolitik som båda får -0,8. De tre politikområden där SDs politik får sämst betyg av väljarna är jämställdhet mellan män och kvinnor (-26,0), klimat och miljö (-18,7) samt Covid-19 (-9,7). Värt att notera här är att bland väljarna som helhet bedöms Sverigedemokraternas politik på området *invandring och flyktingar* som övervägande dålig (-3,8) även i samband med valet 2022.

Resultaten i tabellen 16.3 kan användas för att resonera vidare kring i vilken utsträckning partierna i de båda tilltänkta regeringsunderlagen egentligen hjälpte eller stälpte i dragkampen mellan Andersson och Kristersson i den täta valrörelsen 2022. Det gäller särskilt när vi vet vilka sakfrågor som kom att bli de mest omdiskuterade och som stod högt på dagordningen i medievalrörelsen och bland väljarna (jfr kapitel 8). Bedömningarna av mitten-vänsterpartiernas politik på tunga områden som *lag och ordning*, *invandring* och *energi* är så pass svaga att inte ens många mitten-vänsterväljare kan ha varit särskilt förtjusta i den förda politiken.

Den iakttagelsen kan vara viktig för förståelsen om vad som hände i 2022 års val. Vi kan gå vidare genom att näranalysa politikbetygen parti-för-parti igen men nu enbart för partiernas egna väljare (se tabellen 16.4). Vilket betyg satte väljarna på *sitt eget partis politik* på olika områden vid valet 2022?

Tabellen visar i huvudsak positiva balansmått, vilket ju inte är så konstigt eftersom det är det egna partiets politik som bedöms. En huvudanledning till varför man röstar på ett parti är ju att man uppskattar partiets politik, kanske inte i alla delar men i huvudsak. Det finns ändå intressanta nyanser att plocka upp. Partiväljarna är nämligen inte lika helgjutet nöjda med sitt eget partis politik på alla områden. Det finns en spännande variation i bedömningarna att botanisera i, en variation som troligen har sin främsta grund i hur starkt partiet prioriterar olika politikområden och vilka partibudskap som torgförs.

Den första iakttagelsen gäller variationen mellan partier. Det visar sig att Vänsterpartiets, Socialdemokraternas och Moderaternas väljare överlag är mest nöjda med det egna partiets politik. Genomsnittsovervikten för bra politik ligger omkring +45 för dessa tre partier. Andra partiers väljare är mer ljumna i sina sammanfattande betyg på det egna partiets politik. Minst nöjda är Miljöpartiets väljare med snittvärdet +26,7.

Överensstämmelsen mellan väljarkårens och partiväljarnas bedömningar av vad partierna är bra respektive dåliga på är inte särskilt imponerande. Korrelationen mellan bedömningarna är relativt blygsamma (Pearsons $r=.55$). Toppfrågorna är visserligen likartade när vi tillfrågar partiets egna väljare om styrkeområdena. Exempelvis tycker Vänsterpartiets egna väljare V är bäst på jämställdhet, MP-väljarna tycker att MP är bäst på miljöfrågor, S-väljarna att S är bäst på sysselsättning och svensk ekonomi, Centerpartiets väljare att C är bäst på glesbygdsfrågor, Liberalernas väljare att L är bäst på skola och utbildning, Kristdemokraternas väljare att KD är bäst på sjukvårdsfrågor, Moderaternas väljare att M är bäst på svensk

ekonomi och Sverigedemokraternas väljare att SD är bäst på invandring- och flyktingpolitik. Så långt inga stora överraskningar, alltså.

Mer spännande är det i så fall att lyfta fram de största avvikelserna i bedömningar mellan väljarkårens och partiernas egna väljare. En sådan jämförelse visar att de största relativa avvikelserna handlar om frågan om invandring och flyktingar. Partiernas egna väljare är i allmänhet mer förtjusta i det egna partiets politik på området än vad väljarkåren som helhet är. Det är förstås inget konstigt men vittnar om att frågan är starkare politiserad än många andra frågor. På liknande sätt är partiernas politik på området brottsbekämpning och energipolitik avsevärt mer populärt bland partiets egna väljare än i väljarkåren som helhet.

Tabell 16.4 Balansmått (bra-dålig) för partiernas politik på 18 områden bland partiernas egna väljare, 2022 (procentenheters skillnad).

Politikområde	Balans mellan bra-dålig politik bland partiernas egna väljare 2022							
	V-väljare om V	MP-väljare om MP	S-väljare om S	C-väljare om C	L-väljare om L	KD-väljare om KD	M-väljare om M	SD-väljare om SD
Invandring och flyktingar	+51,0	+36,7	+41,6	+35,8	+34,8	+43,5	+50,2	+71,3
Lag och ordning	+38,9	+18,4	+38,0	+23,6	+28,7	+39,3	+61,3	+66,0
Jämställdhet m män/kv	+63,8	+57,0	+51,2	+33,8	+32,2	+32,5	+26,2	+21,1
Sysselsättning	+50,7	+19,6	+57,6	+36,6	+38,4	+35,2	+63,0	+34,0
Svensk ekonomi	+41,5	+14,2	+57,6	+29,4	+36,6	+30,7	+67,0	+30,9
Energipolitik	+40,9	+52,3	+39,2	+41,2	+43,0	+43,9	+62,0	+42,3
Klimat och miljö	+49,3	+80,6	+32,5	+40,8	+27,6	+28,3	+35,2	+28,0
Skola och utbildning	+56,1	+31,1	+48,0	+20,4	+59,1	+33,8	+35,6	+28,1
Skattefrågor	+54,7	+26,0	+50,4	+28,0	+37,8	+31,0	+63,7	+31,5
Sjukvård	+62,0	+21,7	+47,5	+22,1	+25,5	+52,4	+26,9	+24,7
Äldreomsorg	+55,3	+25,2	+48,2	+21,8	+26,7	+42,5	+26,2	+32,6
Försvar	+28,7	+6,4	+50,1	+22,4	+24,0	+32,2	+59,5	+30,8
Glesbygdsfrågor	+30,9	+27,1	+23,6	+54,9	+16,7	+30,0	+13,1	+37,2
Företagens villkor	+28,9	+14,8	+31,5	+41,2	+37,7	+30,9	+64,0	+24,1
Utrikes och säkerhetsfrågor	+31,9	+5,6	+52,8	+21,6	+28,0	+21,8	+52,9	+29,4
Pensioner	+61,7	+16,0	+42,2	+20,7	+25,3	+29,9	+30,5	+40,7
Bostadsmarknad	+55,3	+16,0	+40,4	+18,1	+25,3	+26,4	+38,6	+17,3
Covid-19	+23,5	+12,3	+46,6	+18,3	+11,4	+19,5	+25,7	+16,8
Partiets snitt 18 områden	+45,8	+26,7	+44,4	+29,5	+31,0	+33,5	+44,5	+33,7

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten visar för varje parti och område andelen av partiets egna väljare som omnämner partiets politik som bra minus andelen som omnämner partiets politik som dålig. Minussiffror visar övervikt för dålig politik och plussiffror visar en övervikt för bra politik. Resultaten har viktats efter det officiella valresultatet. Antalet svarande varierar mellan 75 och 1742 för de olika områden-partigrupperna.

Analyserar vi sakfrågeägarskap blockvis (se tabell 16.5) kan vi uttala oss mer bestämt om vilka sakfrågor som var hemmaplansfrågor för mitten-vänsterpartierna och vilka sakfrågor som var hemmaplansfrågor för mitten-högerpartierna vid valet 2022. Vi har beräknat ett medelvärde för andelen bra politik för de fyra partier som ingår i respektive blocken. I tabellen har vi sedan räknat ut om det är fördel för mitten-vänsterpartierna eller mitten-högerpartierna på det aktuella området.

Enligt den svenska väljarkåren uppfattades Magdalena Anderssons regeringsunderlag ha en bättre politik främst på områdena *jämställdhet mellan män och kvinnor* (övertikt 9,5), *klimat och miljö* (8,0) och *glesbygdsfrågor* (7,3). För mitten-högerpartierna är övervikten allra störst för *lag och ordning* (8,3), följt av *försvar* (4,5) och *företagande* (3,7).

De två potentiella regeringsunderlag som stod mot varandra i valet 2022 hade övertag på varandra på distinkta politikområden. Brottsbekämpningen, invandringen och energin var tillgångar för mitten-högerpartierna medan miljö, jämställdhet och flera av välfärdsområdena var tillgångar för mitten-vänsterpartierna. Resultaten är inte särskilt överraskande eftersom partiers sakfrågeägarskap oftast är mycket stabila över tid. Men de tjänar som ett slags påminnelse om att moderna valrörelser utvecklar sig till en kamp om vilka frågor som ska diskuteras. Blandningen av sakfrågor är avgörande för partiers möjligheter att vinna väljare.

I en förklaring till varför valet slutade med ett regeringsskifte är det nödvändigt att även analysera *hur viktiga* olika frågeområden var för väljarna. Det räcker inte med att partierna uppfattas ha en bra politik på området. Ska sakfrågeägarskap resultera i fler röster från väljare behöver dagordningen vara gynnsam: Många väljare måste tycka att frågan är viktig för dem. Det krävs ett samspel mellan politikbedömningar och viktighetsbedömningar (se Oscarsson & Holmberg, 2004). Det har potentiellt en mindre betydelse för valutgången om ett parti eller ett block uppfattas ha en bra politik på områden som ändå inte uppmärksammas i valrörelsen eller som relativt få väljare bryr sig mycket om. Omvänt kan det vara särskilt skadligt för ett partis chanser att vinna väljare om partiet uppfattas ha en dålig politik på ett område som diskuteras mycket under en valrörelse.

Tabell 16.5 Blockjämförelse av sakfrågeägarskap, 2022 (procent).

Politikområde	(a)	(b)	(c)	(d)
	Medelvärde V, MP, S, C	Medelvärde L, KD, M, SD	Övertikt V-MP-S-C	Övertikt L-KD-M-SD
Jämställdhet	18,5	9,0	9,5	
Klimat och miljö	16,0	8,0	8,0	
Glesbygd	14,8	7,5	7,3	
Covid-19	10,8	5,3	5,5	
Aldreomsorg	13,3	10,5	2,8	
Sjukvård	12,8	10,5	2,3	
Pensioner	11,0	8,8	2,2	
Bostadsmarknad	9,5	8,0	1,5	
Sysselsättning	13,0	12,3	0,7	
Skatter	11,3	11,8		0,5
Utrikes	9,8	10,3		0,5
Svensk ekonomi	11,3	12,5		1,2
Utbildning	11,3	12,8		1,5
Energi	11,0	13,5		2,5
Invandring och flyktingar	11,3	14,0		2,7
Företag	9,8	13,5		3,7
Försvar	9,0	13,5		4,5
Lag och ordning	8,5	16,8		8,3

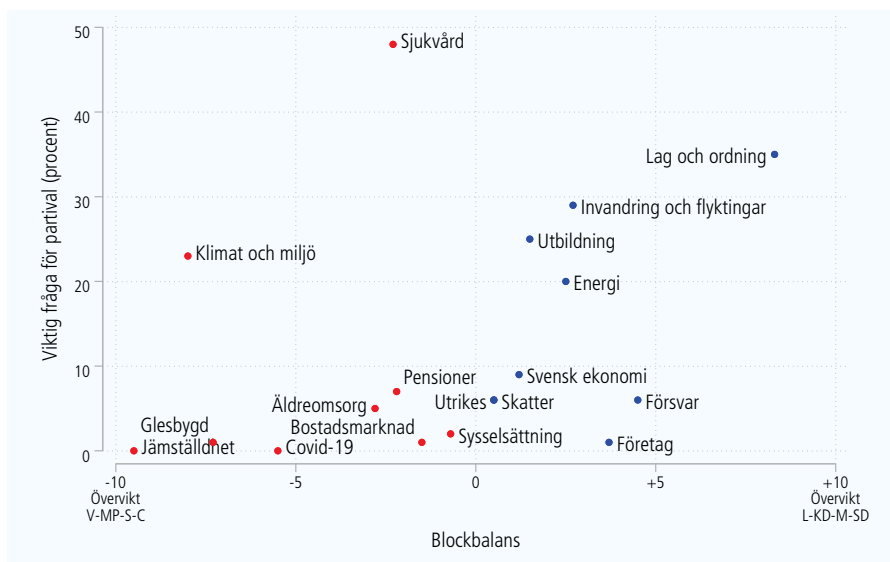
Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: I tabellen har vi beräknat ett medelvärde för balansen mellan bra och dålig politik för samtliga fyra mitten-vänsterpartier (kolumn a) och sedan gjort samma sak för de fyra mitten-högerpartierna (b). I kolumnen (c) har vi rangordnat de frågor där mitten-vänsterpartierna hade genomsnittligt övervägande positiva bedömningar av politiken bland väljarna i 2022 års val. I kolumnen (d) återfinns motsvarande information för de frågor där det var övervägande positiva bedömningar av mitten-högerpartiernas politik.

För att understryka betydelsen av att uppfattas vara bra i frågor som står högt på dagordningen har vi tagit fram ett punktdiagram som visar hur balansen mellan mitten-vänsterpartierna och mitten-högerpartierna (x-axeln) står i relation till varje frågeområdes plats på dagordningen (y-axeln). Frågornas viktighet bygger på våra analyser av väljarnas egna bedömningar av deras betydelse för partivalet. Det råder inte perfekt överensstämmelse mellan den klassificering av frågeområden som använts i analyser av valrörelseagendan och analyser av sakfrågeägarskap. Vi har parat ihop dem så gott det går, och i några fall använder vi flera olika sätt att para ihop.

Resultaten illustrerar på ett tydligt sätt att mitten-högerpartierna uppfattades ha en övervägande bra politik på frågor som många väljare tyckte var viktiga för partivalet (figur 16.1). Det handlar framför allt om brottslighet, energi och invandring, men även skola och utbildning där mitten-högerpartiernas politik bedömdes positivt samtidigt som frågorna låg högt på agendan. Enligt de teorier som lyfter fram sakfrågeägarskap är detta en mycket gynnsam situation för att vinna väljare.

Figur 16.1 Blockjämförelse av sakfrågeägarskap och andel väljare som uppfattat frågan som viktig för partivalet, 2022 (balansmått, procent)

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figurens x-axel visar blockbalansen från tabellen 16.5 med mitten-vänsterpartiernas hemmaplansfrågor (röda prickar) till vänster) och mitten-högerpartiernas hemmaplansfrågor (blå prickar) till höger i figuren. Minussiffror betyder alltså att V-MP-S-C uppfattades ha en bättre politik på området än L-KD-M-SD. Plussiffror betyder att L-KD-M-SD uppfattades ha en bättre politik på området än V-MP-S-C. Y-axeln visar hur högt på dagordningen frågorna befann sig på viktiga frågor. Matchningen mellan kategorier och sakfrågor är inte perfekt. Politikområdena har matchats enligt följande: Jämställdhet - Jämställdhet, Klimat och miljö - Miljö, Glesbygd - Jordbruk, Äldreomsorg - Äldreomsorg, Sjukvård - Sjukvård/Välfärd, Pensioner - Pensioner, Bostadsmarknad - Bostäder, Sysselsättning - Sysselsättning, Skatter - Skatter, Utrikes - Svensk utrikespolitik, Svensk ekonomi - Ekonomi, Utbildning - Utbildning, Invandring och flyktingar - Invandring/Flyktingar, Företag - Näringsliv, Försvar - Fred/Försvar, Lag och ordning - Brottsbekämpning, Covid 19 - Covid 19.

Mitten-vänsterpartiernas sjukvårdspolitik bedömdes som något bättre än mitten-högerpartiernas, och frågan om sjukvård var också allra högst på dagordningen i det svenska riksdagsvalet 2022. Det borde betyda att sjukvårdsfrågorna var en tillgång för team Andersson under valrörelsen. Även klimat- och miljöfrågorna och äldreomsorg var tydliga hemmaplansfrågor för mitten-vänsterpartierna.

Sammantaget ger resultatet ett stöd för grundberättelsen att mitten-högerpartierna vann valet 2022 eftersom deras politik på områdena brottslighet, invandring och energi var populär bland väljarna *samtidigt* som dessa frågor högt på dagordningen i valrörelsen. Den rödgröna övervikten för politikområdet sjukvården var, trots frågans stora viktighet för väljarna, inte tillräckligt stor för att väga upp den blå övervikten för politikområdena energi, brottsbekämpning och invandring. Som vi uppmärksammat tidigare i boken (se tabell 8.6) handlade medievalrörelsen dessutom i relativt liten grad om sjukvårdsfrågor (först på plats #6 på mediernas dagordning) medan lag och ordning, energi och invandring låg klart högre (platserna #1, #3 och #4). Mitten-vänsterpartierna tycks inte ha haft lika stora framgångar som mitten-högerpartierna när det gäller att påverka valrörelseagendan.

Tankeexperimentet som alltid aktualiseras varje gång man funderar på betydelsen av dagordningar och sakfrågeägarskap i slutskedet av valrörelser är: Vad skulle ha hänt om vi kört valrörelsen i repris men ändrat mixen av sakfrågor som väljarna baserar sina röstningsbeslut på? Hade ett superjämnt val kunnat sluta annorlunda om valrörelsen handlat om lite andra saker än vad den faktiskt gjorde? I en sådan kontrafaktisk situation, hade exempelvis mitten-vänsterpartiernas fördel i frågor som jämställdhet, klimat och miljö och äldreomsorg kunnat växlas ut i fler röster om bara dessa frågor hade varit något högre på dagordningen och därmed längre upp i enskilda väljares överväganden. Eller omvänt, hade mitten-högerpartierna vunnit en ännu tydligare valseger om starka frågor som försvar eller företagande nått högre upp på dagordningen än vad som blev fallet.

Det är givetvis inte möjligt att resa tillbaka i tiden och köra valrörelsen i repris. Det är svårt att analysera scenarior som kunde ha hänt men inte hände. Kontrafaktiska resonemang är dock inte utan värde eftersom det tydliggör hur vi tänker teoretiskt om betydelsen av sakfrågors uppmärksamhet (*saliency*) och partiers sakfrågeägarskap (*issue ownership*). De fördjupade analyserna i det här kapitlet har visat att det kan vara fruktbart att analysera dem samtidigt om man vill förstå varför balansen mellan röda och blå laget till slut blev som den blev.

Väljarna värderade mitten-vänsterpartiernas politik på områdena sjukvård, miljö och jämställdhet högre än mitten-högerpartiernas politik

Väljarna värderade mitten-högerpartiernas politik på områdena lag och ordning, invandring och energi högre än mitten-vänsterpartiernas politik.

Mitten-högerpartierna uppfattades ha bäst politik på flertalet av de frågor som också låg högt på väljarnas och mediernas dagordning i samband med valet.

Väljarnas önskeregeringar

Sedan Sverigedemokraternas riksdagsinträde 2010 med 5,7 procent av rösterna har de två traditionella blocken i svensk politik inte längre själva kunnat samla någon riksdagsmajoritet bakom sig. Trots att Allianspartierna tillsammans – och mot alla odds på grund av den globala finanskrisen – fick fler röster 2010 än 2006 (+1,1 procent) förlorade de möjligheten att regera i majoritet när SD kom in i riksdagen. Alltsedan dess har Sverige haft ett betydligt mer instabilt parlamentariskt läge. Så länge Sverigedemokraterna betraktades som ett pariparti som varken Allianspartierna eller de rödgröna partierna var beredda att samarbeta med har det varit både svårt och ibland smärtsamt för de politiska partierna att forma majoriteter i Sveriges riksdag.

Som ett resultat har regeringsfrågan – vilka partier som är beredda att samarbeta med vilka andra – haft en framskjuten position i svensk samhällsdebatt, inte minst i upptakterna inför och under valrörelserna 2014, 2018 och 2022. Frågan om hur det historiskt mycket ogillade paripartiet Sverigedemokraterna ska hanteras har varit en splittrande fråga och en het politisk potatis, främst för de fyra borgerliga Allianspartierna. Ett nytt politiskt landskap har öppnat upp diskussioner och spekulationer om alla tänkbara och otänkbara matematiska och politiska möjligheter att samla handlingskraftiga majoriteter i riksdagen. I en sådan situation blir partiernas koalitions signaler till väljarna ännu mer spännande att studera och följa.

I valundersökningarna har de svenska väljarnas önskeregeringar kartlagts under lång tid, ända tillbaka till 1968 (se tabell 17.1). Det har historiskt varit relativt okomplicerat att kategorisera önskemålen i fyra huvudkategorier och beräkna andelen som önskar sig a) en socialdemokratisk enpartiregering, b) en koalition av högerpartier, c) en koalition av rödgröna partier eller d) en regering med partier hämtade från båda de traditionella blocken i svensk politik.

Resultaten visar att andelen som önskar sig en socialdemokratisk enpartiregering (a) har legat ganska stabilt i de mätningar som gjorts under de senaste tio åren – mellan 2 och 7 procent. Vid jämförelse bakåt sett är stödet för en S-regering däremot väldigt lågt, då motsvarande siffror under 60- och 70-talet låg runt 30 procent. Resultaten visar också att andelen som plockar ihop en alliansregering (b) stöddes av en fjärdedel av väljarna 2022 (25 procent), klart lägre andel än toppnoteringen från valet 2010 (40 procent). Stödet för en rödgrön koalition (c), där en önskeregering består av minst två partier av Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet, har varierat något över åren och får 2022 stöd av 12 procent av väljarna.

Den typ av önskeregering som får störst stöd av de svarande, och så även har fått vid alla mätillfällen sedan förvalsundersökningen 2014, är en blocköverskridande regering (d). Denna kategori innebär alltså att den svarande har med partier från både det rödgröna och alliansblocket i sin önskeregering. Viktigt att notera

är att denna kategori teoretiskt sett kan bära flera kombinationer än de andra kategorierna som redovisas i tabellen. Att en så stor andel av den svenska befolkningen – fyra av tio – önskar sig en blocköverskridande regering, kan bero på flera faktorer. En möjlig förklaring är att de svarande kryssar i alla partier förutom de som man verkligen inte vill ha med i en kommande regering. Det skulle också kunna förklaras av att väljarna blir allt mer vana vid att partier från både vänster och höger styr tillsammans i närmare hälften av Sveriges kommuner (49 procent år 2018) (Falk, 2018:353; SKR, 2023).

Tabell 17.1 Svenska väljares önsker regeringar 1968-2022 (procent).

År	Socialdemokratisk enpartiregering (a)	Borgerlig koalition (C, L, KD, M/Alliansen) (b)	Rödgrön koalition (V, S, MP) (c)	Blocköverskridande regering (d)	Regeringar som inkluderar SD (e)
1968	36	23	3	25	–
1976	29	21	8	19	–
1979	32	27	8	16	–
1985	32	20	10	14	–
1994	24	16	13	31	–
1998	18	15	15	24	–
2002	23	11	14	22	–
2006	15	29	15	24	–
2010	7	40	23	13	–
2014	4	16	21	26	–
2018	2	16	11	37	26
2022	6	25	12	51	23

Källa: Valundersökningarna 1968–2022.

Kommentar: Resultaten är hämtade från valundersökningarnas förvalsstudier och visar följaktligen väljarnas önsker regeringar före valet. Frågan lyder "Vilket eller vilka partier skulle Du helst vilja ha med i regeringen efter valet i år? Markera alla partier som du skulle vilja ha med i regeringen." Svartalternativen löd 'V', 'S', 'C', 'L', 'M', 'KD', 'MP', 'SD', 'FI', 'Annat parti [fritextsvar]' samt 'Ingen uppfattning'. I SOM-undersökningen 2021 fanns inte FI med som fast svartalternativ. Resultaten för 1968–2014 kommer från Valundersökningarnas förvalsstudier. Enbart personer som besvarat den öppna intervjufrågan om önsker regering ingår i procentbasen för åren 1968–2014. Andelen personer som ej besvarat den öppna frågan under dessa år uppgår till mellan 6–18 procent (6 procent 2014). I resultaten från Valundersökningen 2018 och den nationella SOM-undersökningen 2017 och 2021 är procentbasen de respondenter som svarat på frågan förutom de som uppgett 'Ingen uppfattning'. I kategorin borgerlig regering ingår svar som nämner tre eller fyra olika borgerliga partier. I Rödgrön-koalition ingår svaren S/V, V/S/MP eller S/MP. Blocköverskridande regering innefattar svar där minst något borgerligt parti nämns tillsammans med V, S eller MP. Resultaten summerar inte till 100 procent därför att det även finns svarpersoner utanför socialdemokratin som önskar sig enpartiregeringar bestående av enbart det parti som man röstar på. Dessutom är alla alternativ där FI eller SD nämns i olika regeringskoalitioner, eller ensamma, inte medtagna i analyserna av valundersökningarnas förvalsstudier till och med 2014. Därefter är SD medtagna i analyserna. Antalet svarande i analyserna för 2017 är 3 205 och 1 400 för 2021. I analysen av 2017 och 2021 års data från SOM-undersökningen har vi valt att inte koda bort personer som var yngre än 18 år. Antalet svarande i analyserna för 2018 är 1 445 och för 2022 1 960. Resultaten har avrundats till heltal.

De förändrade parlamentariska förutsättningarna försvårar en rimlig jämförelse långt tillbaka i tiden. I tabell 17.1 har vi därför behövt lägga till en femte kolumn för att också få med Sverigedemokraterna. Omkring var fjärde väljare önskar sig en regering som också inkluderar SD. Vid de senaste mätningarna av önsker regeringar (se tabell 17.1) har mellan 23 och 26 procent av svenska folket valt att ta med SD i sin favoritregering, oftast i kombination med Kristdemokraterna och Moderaterna. Om vi väljer att räkna med Sverigedemokraterna som ett borgerligt

parti i en blocköverskridande regering ökar andelen som önskar sig en blocköverskridande regering något jämfört med blocköverskridande regering utan SD.

Vilka var då de vanligast förekommande kombinationerna av partier i väljarnas önskeregering inför valet 2022? I tabell 17.2 har vi listat de mest önskade av de sammanlagt 110 unika kombinationer (!) som förekommer i vårt datamaterial. Den mest önskade var en regering bestående av Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet (7,6). mycket tätt följt av det regeringsunderlag som sedermera kom att benämnas Tidöpartierna, L-KD-M-SD (7,2 procent). På tredje plats hamnar tvåpartikombinationen Socialdemokraterna-Centerpartiet (7,0 procent).

Den regering som väljarna till slut fick efter valet – den Kristerssonledda trepartiregeringen L-KD-M – hamnade på femte plats med 5,9 procent av väljarna bakom sig. Att de flesta väljare inte får den regering de önskar sig är inte anmärkningsvärt. Snarare är stöd från var tjugonde väljare faktiskt högre än vad det brukat vara i liknande analyser under den parlamentariskt turbulenta perioden efter 2014 (jfr Falk, 2018).

Tabell 17.2 Topp-20 önskeregeringar bland svenska väljare inför 2022 års val (procent).

#	Önskad regering	Andel	#	Önskad regering	Andel
#1	V-S-MP	7,6	#11	V-S	3,4
#2	L-KD-M-SD	7,2	#12	C-L-KD-M	3,2
#3	S-C	7,0	#13	S-M	2,0
#4	V-S-C-MP	6,4	#14	S-C-L-MP	2,0
#5	L-KD-M	5,9	#15	S-C-L-M	2,0
#6	S	5,6	#16	S-C-M	1,4
#7	KD-M-SD	5,0	#17	V-S-C-L	1,2
#8	S-C-MP	4,4	#18	S-MP	1,2
#9	S-C-L	4,1	#19	S-M-SD	1,2
#10	V-S-C	4,0	#20	V-S-C-L-MP	1,0

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan lyder: "Vilket eller vilka partier skulle Du helst vilja ha med i regeringen efter valet i år? Markera alla partier som du skulle vilja ha med i regeringen". Antal svarande i procentbasen är 1 960. Resultaten är viktade mot det officiella valresultatet 2022. Etthundratio unika kombinationer av de åtta riksdagspartierna återfinns i datan.

En enpartiregering med Socialdemokraterna önskades av 5,6 procent av väljarna. Det är den enda enpartiregering som kvalar in på 20-i-topp-listan 2022. En regering bestående av Socialdemokraterna och Miljöpartiet – det vill säga den regering som Sverige haft under perioden 2014-2021 – samlade stöd av 1,2 procent av väljarna och hamnar på plats 18 på listan.

Vårt att notera är att Socialdemokraterna ingår i sexton av de tjugo vanligast förekommande regeringskombinationerna när vi frågar om väljarnas önskeregeringar. Det resultatet liknar de uppställningar av koalitions-sannolikheter som gjordes inför valet 2022. Så som det politiska landskapet såg ut, med tre stora partier och fem små, och med de styrkeförhållanden som rådde mellan partierna inför

valet (jfr kapitel 4) var det i så gott som alla scenarier en matematisk nödvändighet att ha med Socialdemokraterna för att ett regeringsunderlag skulle kunna nå 175 mandat). Valhelgen i september 2022 fanns enligt Valforskningsprogrammets egna analyser av sammanvägda opinionsmätningar (Mätningarnas Mätning 9/9, 2022) blott nio teoretiskt möjliga sätt att nå riksdagsmajoritet efter att överstora och ideologiskt orimliga kombinationer hade tagits bort (t ex regeringsunderlag där V och SD samtidigt ingår). Socialdemokraterna ingick i åtta av dem. För endast en enda kombination av dessa åtta fanns Socialdemokraterna inte med i underlaget: L-KD-M-SD.

Det finns stor variation när det gäller vilka partier som tillsammans önskas som regeringspartier. I tabell 17.3 har vi tagit fram hur många gånger två partier nämns ihop i olika regeringskonstellationer. Eller rättare sagt andelen av väljarna som plockat med kombinationen i sin önskeregering. Det vanligaste är att vilja ha Moderaterna och Kristdemokraterna i sin önskeregering. Det ville 36 procent av väljarna 2022. Näst vanligast är kombinationerna M tillsammans med L, S tillsammans med C, samt M tillsammans med SD som var och en samlar nästan var tredje väljare (30 procent). Moderaterna är tillsynes ett populärt samarbetsparti i väljarnas ögon. Å andra sidan har betydligt större andel väljare föreslagit Socialdemokraterna för en enpartiregering (5 procent).

Resultaten visar tydligt att blocktillhörighet och ideologiskt vänster-högeravstånd är avgörande för vilka partier som samtidigt uppträder tillsammans i väljarnas önskeregeringar. Även om alla tvåpartikombinationer förekommer bland väljarna är det mycket ovanligt med önskeregeringar där Vänsterpartiet och Moderaterna ingår (2 procent) eller där Miljöpartiet och Sverigedemokraterna ingår (1 procent).

Partistorlek är en av de viktigaste faktorerna vid koalitionsbildning och det är särskilt intressant att studera hur ofta de stora partierna förekommer tillsammans i väljarnas önskeregeringar. Det kan ge en bra indikation på hur sannolika olika regeringsunderlag egentligen var inför valet 2022. Resultaten visar att utsikterna för Socialdemokraterna och Moderaterna att ingå i samma regeringsunderlag hade ett relativt svagt väljarstöd. Endast 14 procent av väljarna hade en önskeregering där både S och M ingick. Då var andelen väljare som hade Moderaterna och Sverigedemokraterna i sin önskeregering betydligt större, 30 procent. Väljarstödet för en regering där S och SD ingår var dock mycket lågt: endast 3 procent av väljarna önskade sig en regering där S och SD ingick.

Även om regeringsunderlag med Socialdemokraterna och Sverigedemokraterna fungerar rent matematiskt framstår det som politiskt och ideologiskt mycket osannolikt givet hur väljarna såg på saken i samband med 2022 års val. Resultaten reflekterar också de koalitionssignaler som exempelvis Magdalena Andersson gav uttryck för i partiledarutfrågningarna i SVT: Att Socialdemokraterna kunde tänka sig att samarbeta parlamentariskt med alla andra partier utom Sverigedemokraterna.

Tabell 17.3 Väljarnas önskeregeringar 2022: Andel som nämner ett parti ensamt, sammanlagt och tillsammans med andra partier (procent).

Parti i önskeregeringen	...nämns tillsammans med							Nämner partiet ensamt	Nämner partiet
	V	MP	S	C	L	KD	M		
Vänsterpartiet	–	–	–	–	–	–	–	0	24
Miljöpartiet	14	–	–	–	–	–	–	0	22
Socialdemokraterna	23	20	–	–	–	–	–	5	56
Centerpartiet	11	12	30	–	–	–	–	0	38
Liberalerna	3	4	13	16	–	–	–	0	40
Kristdemokraterna	1	2	4	7	25	–	–	0	38
Moderaterna	2	3	14	13	31	36	–	1	53
Sverigedemokraterna	2	1	3	3	15	25	30	1	34

Källa: Valundersökningen 2022: etapp A.

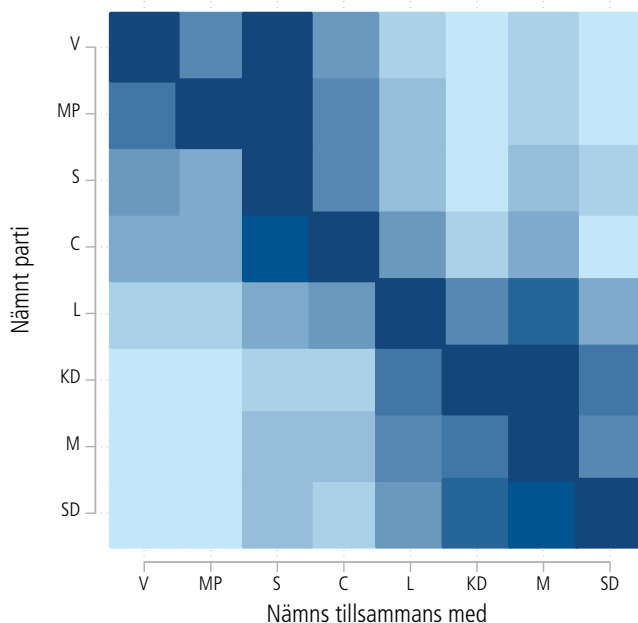
Kommentar: Frågan lyder "Vilket eller vilka partier skulle Du helst vilja ha med i regeringen efter valet i år? Markera alla partier som du skulle vilja ha med i regeringen." Antal svarande i procentbasen är 1 937. Resultaten är viktade mot det officiella valresultatet 2022. Kombinationer med övriga partier redovisas inte i tabellen. Längst till höger i tabellen visas andelen som nämnt en önskeregering bestående av ett enda parti respektive andelen som nämnt partiet som del av sin önskeregering. Resultaten har avrundats till heltal.

Magdalena Andersson diskuterar framtida regeringsunderlag i SVTs partiledarutfrågning. Bild: SVT.

Att koalitionsignalerna från partierna satte tydliga avtryck i väljarnas önskemål om vilka partier de ville skulle ingå i deras önskeregering kan illustreras på ett bra sätt med hjälp av en så kallad värmekarta (*heat map*) som i figur 17.1. Ju mörkare blå färg desto oftare förekommer två partier tillsammans i väljarnas önskeregeringar. Eftersom vi i figuren har rangordnat partierna efter deras vänster-högerpositioner är det lätt att se uppdelningen mellan mitten-vänsterpartier och mitten-högerpartier. Så som valet 2022 kom att utspela sig fanns det små möjligheter att marknadsföra andra alternativa regeringsunderlag än *team Kristersson* och *team Andersson*.

Figur 17.1 Visualisering av väljarnas önskeregeringar inför valet 2022 (värmekarta)

Källa: Valundersökningen 2022: etapp A.

Kommentar: Värmekartan visar för varje parti längs y-axeln hur stor andel av väljarna som önskat sig att ha med även andra partier i önskeregeringen. Ju mörkare blå färg desto större andel väljare har samtidigt önskat sig partierna i sin egen önskeregering.

Vilka partier som nämns som önskeregering brukar tolkas som en blandning av önsketänkande och rimlighet. Väljarna har starka preferenser, särskilt för sitt eget parti³¹ och även för grannpartier i partisystemet som kanske dessutom övervägs för röstning. Men väljarna förstår också att en regering behöver ha en majoritet av väljarna bakom sig. En regering behöver bestå av tillräckligt många partier för att kunna forma majoriteter i parlamentet.

Hur ska vi bättre förstå varför väljare plockar med ett visst parti i en önskeregering? Sannolikheten att kryssa för att man önskar sig ett visst parti i en regering kan betraktas som en funktion av ideologisk närhet, grad av anhängarskap och politisk kunskap. Vi förväntar oss att partier som står nära väljarens egna ideologiska position oftare önskas än partier som står längre ifrån. Och väljare som betraktar sig som övertygade anhängare av partiet ifråga borde oftare vilja ha med enbart sitt eget parti i regeringen. Eftersom kunniga väljare kan förväntas vara mer medvetna om behovet av att många partier behövs för att forma en fungerande

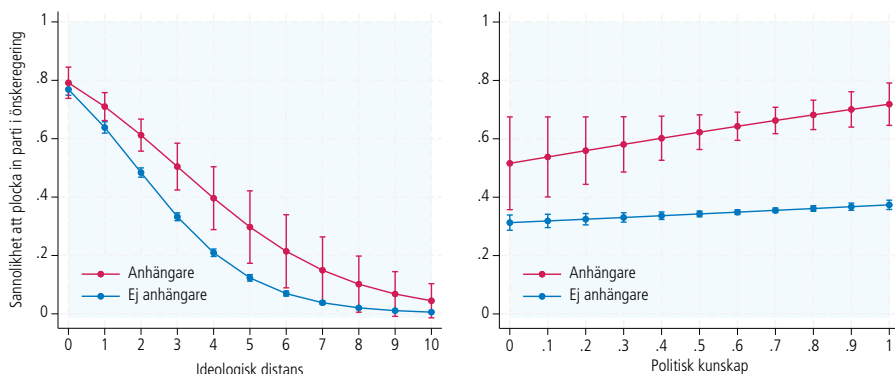
³¹ De flesta men inte alla har nämnt partiet de röstat på som del av sin önskeregering. För V: 100, MP: 92, S: 98, C: 95, L: 90, KD: 92, 97, SD: 97 (procent, viktat).

regering bör det också finnas ett samband mellan politisk kunskap och sannolikheten att välja till ytterligare partier i sin önskeregering. Allt annat lika borde vi förvänta oss en högre sannolikhet att plocka med ett parti eftersom kunniga väljare är mer införstådda med att det behövs många partier för att forma majoriteter. Vi prövar dessa förväntningar mot empiri från Valundersökningen 2022.

Resultaten visar till att börja med, och föga förvånande, att ideologiskt avstånd har ett starkt negativt samband med väljarnas preferenser om huruvida ett parti bör ingå i en önskad regering. Ju längre ideologiskt avstånd till partiet som bedöms desto lägre är sannolikheten att en väljare plockar med partiet i sin önskeregering. Det är grunden i vår modell.

Vår idé om att väljare som betraktar sig som anhängare av ett parti oftare enbart plockar med sitt eget parti i sin önskeregering får dock inte något stöd i vår kontrollerade modell. I själva verket är sannolikheten att plocka med ett parti generellt sett några procentenheter *högre* för de väljare som tillhör partianhängarnas skara, oavsett om det är ett parti som står nära eller lite längre ifrån den egna positionen längs vänster-högerskalan (se grafen till vänster i figur 17.2).

Figur 17.2 Sannolikheten nämna ett parti som del av önskeregeringen efter vänster-högeravstånd, grad av partianhängarskap och politiska kunskaper 2022 (predicerade sannolikheter).

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten är hämtade från logistiska regressionsanalyser av en stackad datamängd (parti × väljare-dyader). Den beroende variabeln är att nämna eller inte nämna ett parti som del av sin önskeregering (0/1). I modellen ingår vänster-högeravstånd som är skillnaden mellan egen vh-position och var man placerat partiet (här skala från 0-10), partianhängarskap (1=betraktar sig som anhängare eller övertygad anhängare av partiet i fråga) och politisk kunskap (index 0-1). Modellerna är kontrollerade för kön, ålder och utbildning samt viktade efter valresultaten.

Däremot infrias våra förväntningar när det gäller att det bör finnas ett positivt samband mellan politisk kunskap och benägenheten att selektera ett parti in i sin önskeregering. Denna ökade tendens betyder, menar vi, att kunnigare väljare helt

enkelt tenderar att önska sig regeringar som har lite fler partier³², det vill säga tillräckligt många för att kunna utgöra ett livskraftigt regeringsunderlag. Resultaten visar att det finns ett sådant samband. Intressant nog tycks denna kunskapseffekt vara något starkare i gruppen väljare som är anhängare till ett politiskt parti, även om denna samspelseffekt inte är tillräckligt stor för att nå upp till sedvanliga signifikansnivåer (se grafen till höger i figur 17.2). Möjligen kan kombinationen av starkt partipolitiskt engagemang och goda kunskaper om politik kunna leda till en ökad insikt om behovet att bygga riksdagsmajoriteter.

Valbudskap om brottsbekämpning, bränslepriser och integration, med Moderaterna som avsändare.

³² Vi har även testat sambandet mellan antal nämnda partier i en önskeregering och politisk kunskap. Sambandet är statistiskt positivt signifikant. Ju högre politisk kunskap desto fler partier väljs in i önskeregeringen.

Negativa regeringspreferenser

I Valundersökningen 2022 ställde vi en helt ny följdfråga om vilka partier väljarna *inte* önskar ha med i regeringen (se figur 17.3). Vi har i andra analyser i boken sett tecken på att politiskt beteende även kan drivas av starka antipatier gentemot partier. Särskilt när det gäller regeringsfrågan har flera valrörelser berört Sverigedemokraternas regeringsduglighet. Det har funnits högst delade åsikter om möjligheterna att lyfta in partiet i regeringsunderlag eller rentav i en regering. Ett sätt att försöka nyansera väljarnas preferenser i regeringsfrågan är att också fråga om negativa regeringspreferenser.

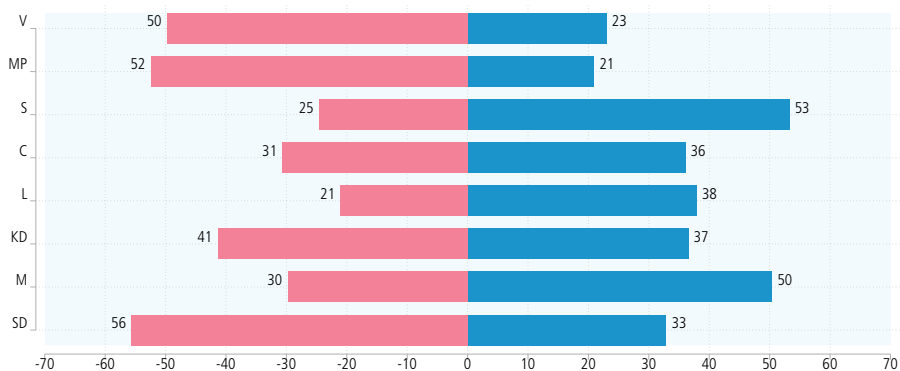
I figur 17.3 visar vi väljarnas positiva och negativa regeringspreferenser (jfr Bergh & Aalberg (2023) för en liknande preferensfördelning i det norska partisystemet). Blå staplar visar samma resultat som de vi redan presenterat, det vill säga andelen som säger sig vilja ha med respektive parti i en regering. Här dominerar de två stora historiskt regeringsbärande partierna Socialdemokraterna och Moderaterna, även om många andra partier också har hög andel stöd för regeringsdeltagande (notera att andelarna kan skilja sig något åt från resultaten i tidigare tabeller eftersom analysen endast kan genomföras på samma personer som också fått uppge negativa regeringspreferenser.)

De röda staplarna visar andelen som aktivt kryssar att de *inte* vill ha med partiet i en regering efter valet. Här dominerar små partier längre ut åt kanterna av det svenska partisystemet. Sverigedemokraterna har störst andel negativa regeringspreferenser med 56 procent, tätt följt av Miljöpartiet med 52 procent och Vänsterpartiet med 50 procent. Trettio procent av väljarna lägger in ett slags 'veto' mot att ha Moderaterna med i en regering. Motsvarande andel negativa regeringspreferenser för Socialdemokraterna är 25 procent. Partier som befinner sig närmare mitten av partisystemet är också generellt sett mer tolererade. Det mest tolererade partiet, som lägst andel väljare kryssar för att de inte vill se i en regering, är Liberalerna (21 procent).

Informationen i figuren 17.2 kan enkelt räknas om till ett balansmått som visar relationen mellan positiva och negativa regeringspreferenser. Balansmättet är negativt om det är fler som önskar att partiet inte är med i en regering än som önskar sig att partiet är med i en regering. Balansen (se tabell 17.4) visar att Miljöpartiet och Vänsterpartiet är mer skydda regeringspartier (-31 respektive -27) än vad Sverigedemokraterna är 2022 (-23). Det parti som får bäst balans mellan positiva och negativa regeringspreferenser är Socialdemokraterna med +28. Här är Moderaterna god tvåa med +20. Endast två ytterligare partier har positiva balansmått, och båda är liberala mittenpartier: Centerpartiet med +5 och Liberalerna med +17.

Skillnaderna mellan olika väljargrupper är stora. Det gäller inte minst mellan gruppen män och gruppen kvinnor. Här finns en betydande köns polarisering: Bland kvinnor är Socialdemokraterna ett betydligt *mer* omtyckt regeringsparti (+40) och bland män är Sverigedemokraterna ett betydligt *mindre* omtyckt regeringsparti (-35). Bland kvinnor är mittenpartierna Centerpartiet och Liberalerna lika omtyckta regeringspartier (+15 respektive +13) som Moderaterna (+12).

Figur 17.3 Väljarnas positiva och negativa regeringspreferenser. Andel som vill ha/inte vill ha med partiet i regeringen efter valet, 2022 (procent).

Källa: Valundersökningen 2022, etapp A.

Kommentar: Resultaten visar andelen väljare som uppger att de önskar ha partiet med i regeringen (blåa staplar) respektive inte önskar ha med partiet (röda staplar). Frågan lyder: "Vilket eller vilka partier skulle du vilja ha med i regeringen efter valet i år? Markera alla partier som du skulle vilja ha med i regeringen.". Följdfrågan om negativa regeringspreferenser var "Vilket eller vilka partier skulle du inte vilja ha med i regeringen efter valet i år? Markera alla partier som du inte skulle vilja ha med i regeringen.". Endast personer som besvarat båda frågorna ingår i analysen (n=1 474). Resultaten har viktats efter de officiella valresultaten.

Balansen mellan positiva och negativa regeringspreferenser uppvisar förutsebara mönster när det gäller vänster-högerideologi. I gruppen väljare som placerar sig själva långt till höger ser man en tydlig vattendelare i synen på de två mittenpartierna: Centerpartiets balans är starkt negativ (-50) samtidigt som Liberalernas balans är lika starkt positiv (+48). Det påminner om de mycket starka kontraster vi kunde se i analysen av sympatier och antipatier för de politiska partierna i kapitel 14. Sverigedemokraterna är inte något hett regeringsönskemål förrän vi rör oss allra längst ut till höger i det ideologiska landskapet. Endast bland väljare med hjärtat långt till höger har SD ett positivt balansmått (+53).

Partiväljarnas inställning till att ha partier med i regeringen bekräftar att det finns gott om starka känslor inblandade. Vänsterpartiets väljare ställer sig övervägande positiva till de andra rödgröna partierna Socialdemokraterna och Miljöpartiet (+50 respektive +17). Miljöpartiets känslor för sina rödgröna grannar är betydligt svalare, särskilt intressant är att Centerpartiet har negativt balansmått bland MP-väljarna (-16). Socialdemokraterna har starka positiva känslor för alla de partier som 2022 räknades in i Magdalena Anderssons regeringsunderlag: Vänsterpartiet (+83), Miljöpartiet (+89) och Centerpartiet (+66). Centerpartiets väljare var inte lika positiva till alla nya kamrater bland mitten-vänsterpartierna: C-väljarna hade övervägande negativa känslor för Vänsterpartiet (-4) men i gengäld övervägande positiva känslor till Liberalerna (+31).

Tabell 17.4 Positiva och negativa regeringspreferenser för de åtta riksdagspartierna i olika väljargrupper (balansmått).

Grupp	V	MP	S	C	L	KD	M	SD
Samtliga	-27	-31	+28	+5	+17	-4	+20	-23
Kvinna	-15	-17	+40	+15	+13	-13	+12	-35
Man	-37	-45	+18	-4	+20	+3	+29	-12
18–22 år	-27	-25	-19	-7	+25	+5	+41	+22
22–34 år	-20	-20	+28	+16	+7	-11	+9	-33
35–49 år	-19	-25	+31	+4	+11	-15	+16	-28
50–64 år	-30	-37	+28	+0	+18	-2	+25	-18
65–74 år	-26	-32	+28	+7	+16	-2	+19	-22
75+	-32	-34	+33	+10	+25	-1	+23	-25
Grundskola	-19	-43	+29	-2	+5	-2	+24	+1
Gymnasium/Eftergymnasial	-29	-43	+24	-1	+14	+0	+26	-5
Högskola/Universitet	-28	-20	+36	+15	+25	-13	+15	-47
Svensk bakgrund	-29	-33	+28	+5	+18	-4	+22	-23
Utländsk bakgrund	-5	-18	+36	+5	+10	+14	+11	-25
Tjänsteman	-30	-28	+36	+12	+22	-12	+18	-38
Arbetare	-11	-30	+32	+1	+1	-7	+10	-10
Jordbrukare	-65	-67	-3	+31	+56	+29	+47	-10
Företagare	-53	-48	-6	-9	+40	+25	+49	+0
Ren landsbygd	-37	-46	+22	+12	+20	+12	+28	-13
Mindre tätort	-23	-42	+26	+0	+17	+2	+22	-5
Stad eller större tätort	-28	+30	+32	+9	+17	-8	+21	-27
Stockholm, Göteborg eller Malmö	-17	-11	+32	+2	+10	-23	+6	-47
Mycket intresserad	-29	-34	+15	-14	+20	+0	+16	-21
Ganska intresserad	-25	-29	+33	+9	+16	-8	+20	-30
Inte särskilt/allt intresserad	-29	-33	+32	+14	+16	-3	+26	-10
Låg politisk kunskap	-10	-19	+35	+13	+4	-11	+13	-19
Medel politisk kunskap	-24	-19	+42	+12	+18	-15	+16	-35
Hög politisk kunskap	-34	-38	+27	+5	+32	+2	+28	-29
Övertygad anhängare	-13	-22	+20	+3	-6	-12	-6	-22
Partianhängare	-14	-26	+28	+0	+7	-10	+7	-32
Endast partipreferens	-33	-32	+30	+9	+23	-4	+27	-27
Ingen partipreferens	-32	-39	+34	+7	+23	-1	+33	-12
Långt till vänster	+70	+40	+90	+22	-34	-85	-71	-88
Något till vänster	+26	+11	+90	+50	-11	-76	-47	-84
Varken t v eller t h	-34	-36	+56	+21	+15	-16	+13	-22
Något till höger	-73	-59	+9	+6	+48	+30	+69	-11
Långt till höger	-85	-88	-61	-50	+48	+78	+94	+53
Vänsterpartiet	+90	+47	+83	-4	-38	-88	-76	-89
Miljöpartiet	+50	+88	+89	+48	-7	-91	-72	-97
Socialdemokraterna	+17	+0	+93	+49	-13	-67	-37	-76
Centerpartiet	-54	-16	+66	+87	+52	-34	+22	-89
Liberalerna	-75	-46	+8	+31	+82	+25	+62	-61
Kristdemokraterna	-66	-70	-27	-29	+53	+78	+76	+14
Moderaterna	-85	-78	-22	-19	+63	+59	+93	+3
Sverigedemokraterna	-66	-81	-42	-64	+9	+56	+73	+90

Källa: Valundersökningen 2022, etapp A.

Kommentar: Balansmåttan visar andelen väljare som uppgett att de vill ha partiet med i sin önskeregering minus andelen väljare som uppgett att de inte vill ha med partiet i sin önskeregering. Frågan lyder: "Vilket eller vilka partier skulle du vilja ha med i regeringen efter valet i år? Markera alla partier som du skulle vilja ha med i regeringen.". Följdfrågan om negativa regeringspreferenser var "Vilket eller vilka partier skulle du inte vilja ha med i regeringen efter valet i år? Markera alla partier som du inte skulle vilja ha med i regeringen.". Endast personer som besvarat båda frågorna ingår i analysen (n=1 474). Resultaten har viktats efter de officiella valresultaten.

Bland mitten-högerpartierna ser vi också stora skillnader i ömsesidigt gillande, men även en del asymmetrier. Bland Liberalernas väljare hade Centerpartiet ett starkare positivt balansmått (+31) än vad Kristdemokraterna hade (+25). L-väljarnas känslor för Moderaterna som regeringsparti var lika starkt positivt (+62) som det var starkt negativt för Sverigedemokraterna (-61). Bland Kristdemokraternas, Moderaternas och Sverigedemokraternas väljare var det klart större andel som önskade sig att Centerpartiet inte var med i regeringen (balansmått -29, -19 respektive -64). Medan Liberalernas väljare uppvisade en mycket tydligt negativ inställning till Sverigedemokraterna har både KD- och M-väljarna en svagt övervägande positiv inställning, det vill säga det är fler som önskar att SD är med i regeringen än som önskar att SD inte är med i regeringen (+14 respektive +3).

Väljarna tycker till om koalitionsavtal

I likhet med många andra parlamentariska flerpartisystem har skriftliga överenskommelser mellan partierna – olika typer av koalitionsavtal – sett dagens ljus även i Sverige. Vad tycker väljarna om de koalitionsavtal som partierna ingått med varandra under den senaste tidens parlamentariska turbulens? Trots att avtalen varit centrala i svensk politik finns det inte särskilt många mätningar av vad väljarna tycker om dem. Men vid två tillfällen har väljare i riksrepresentativa undersökningar fått frågor om hur de ställer sig till de olika överenskommelserna. Hösten 2015 ställde SOM-institutet en fråga om Decemberöverenskommelsen (DÖ) som visade att en fjärdedel av väljarna inte kände till det. Ytterligare 10 procent svarade att de inte hade någon uppfattning och 19 procent att de varken var positiva eller negativa. Det mindretal av väljare som hade en uppfattning om Decemberöverenskommelsen var negativt inställda (balansmått -14).

Tabell 17.5 Väljarnas åsikter om Decemberöverenskommelsen 2014 och Januariavtalet 2019 (procent).

Avtal/överenskommelse	Mycket positiv	Ganska positiv	Varken positiv eller negativ	Ganska negativ	Mycket negativ	Ingen uppfattning	Känner ej till	Summa	Opinionsbalans	Antal svarande
Decemberöverenskommelsen 2014										
Samtliga (SOM 2015)	4	12	19	13	17	10	25	100	-14	1 533
Vänsterpartiet	9	23	23	9	8	9	19	100	+15	100
Miljöpartiet	1	16	32	15	2	6	28	100	0	87
Socialdemokraterna	9	19	21	5	1	13	31	100	+22	397
Centerpartiet	0	12	25	19	19	9	15	100	-26	118
Folkpartiet	2	17	27	19	13	5	17	100	-13	88
Kristdemokraterna	2	5	24	19	29	12	10	100	-41	59
Moderaterna	0	8	17	26	24	6	19	100	-42	302
Sverigedemokraterna	1	1	8	7	48	5	30	100	-53	201
Januariavtalet 2019										
Samtliga (VU 2022)	1	14	21	19	16	17	12	100	-20	2 160
Vänsterpartiet	0	16	28	30	5	12	8	100	-19	92
Miljöpartiet	7	38	18	18	4	10	5	100	+23	123
Socialdemokraterna	2	24	27	14	4	20	10	100	+8	500
Centerpartiet	3	35	23	10	0	22	9	100	+28	115
Liberalerna	0	11	23	34	7	20	5	100	-30	74
Kristdemokraterna	1	3	11	33	26	14	10	100	-55	87
Moderaterna	0	3	15	28	28	15	11	100	-53	253
Sverigedemokraterna	0	1	17	20	45	11	7	100	-64	208

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2015 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan lyder "Allmänt sett, vilken är din inställning till [det så kallade Januariavtalet?/den så kallade Decemberöverenskommelsen?/Det så kallade Tidö-avtalet?]". Opinionsbalansen kan variera mellan -100 och +100 och beräknas genom att subtrahera andelen ganska och mycket negativ från andelen ganska och mycket positiv. Resultaten är oavskilda.

Valundersökningen 2022 visar att även när det gäller Januariavtalet (JA) saknade hälften av väljarna någon tydlig åsikt. Januariavtalet tycks något mindre okänt än Decemberöverenskommelsen (12 procent) men andelen med ingen uppfattning var hela 17 procent och de som varken var positiva eller negativa var 21 procent. Balansmättet var även i fallet Januariavtalet negativt (-20).

Varken Decemberöverenskommelsen eller Januariavtalet överlevde tillräckligt länge för att väljarna skulle fått chansen att utvärdera dess efterlevnad och effekter i samband med ett val. Det betyder att inga partier ännu har behövt försvara ett skriftligt koalitionsavtal av det här slaget i en svensk valrörelse, såvida inte man räknar Allianspartiernas gemensamma valmanifest 2006 "Allians för Sverige" som ett sådant. Januariavtalet var överspelat långt innan valrörelsen började och kom därför att diskuteras mycket litet inför riksdagsvalet 2022.

Socialdemokraterna och Moderaterna var de två mest populära partierna att ha med i sin önskeregering (56 respektive 53 procent).

Partianhängare har större benägenhet att nämna fler partier i sin önskeregering än icke-anhängare.

Varken Decemberöverenskommelsen (DÖ) eller Januariavtalet (JA) lyckades samla stöd från en majoritet av väljarna

FÖRETRÄDARNA

18

Statsministerkandidaterna

Precis som i många tidigare svenska val fanns det inför valet 2022 två tydliga alternativ som stod emot varandra när det gällde möjliga regeringsbildare, nämligen partiledarna för de två stora och i närtid flitigast regeringsbärande partierna Socialdemokraterna och Moderaterna. Även om Sverigedemokraterna såg ut att kunna utmana Moderaterna om att vara det största partiet på högersidan gjorde partiet inte några större anspråk på statsministerposten. Jimmie Åkessons möjligheter att bli tolererad som statsminister bedömdes som liten även av SD själva.

För nionde gången i Valundersökningarna genomförde vi utförliga mätningar av väljarnas värderingar av de två statsministerkandidaternas egenskaper – den här gången Magdalena Anderssons (S) och Ulf Kristerssons (M). Det finns inte utrymme att fråga om alla partiledare, därför är undersökningen begränsad till de två personer som bedöms vara de främsta statsministerkandidaterna. De egenskaper som inkluderades i Valundersökningen 2022 var *pålitlig, inspirerande, kunnig, sympatisk, vet hur vanligt folk tycker och tänker, talar så att vanligt folk förstår, stark ledare, empatisk* och *bra debattör*. De nio egenskaperna är tänkta att fånga upp olika typer av egenskaper som politiska ledare kan besitta.

Tidigare forskning har delat in ledares egenskaper i olika dimensioner, där vissa dimensioner spelar en större roll för ledarpopularitet och partival. Ett tidigt exempel är Miller m fl (1986) som delar in ledaregenskaper i fem kategorier, varav *kompetens, integritet* och *pålitlighet* är viktigast för väljarnas ogillande-gillande av politiska ledare och partival. *Karisma* och den femte kategorin *personliga egenskaper* (som utseende eller religion) spelar en mindre roll för väljares bedömningar av politiska ledare. Ett mer samtida exempel är Bittner (2011), som helt enkelt delar in ledares egenskaper i kategorierna *kompetens* och *karaktär*. Kompetens fångar upp en ledares förmåga, kunnighet och ledarskap, medan karaktär bland annat handlar om pålitlighet, ärlighet och empati.

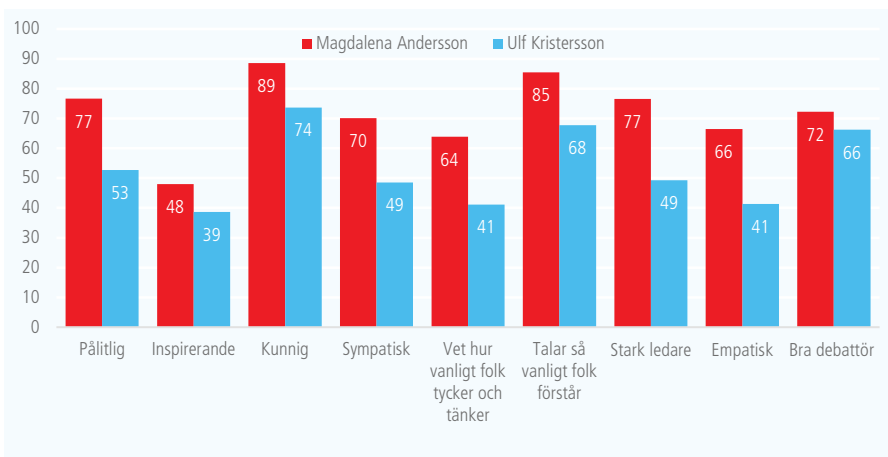
Tidigare analyser av svenska valundersökningar har visat att dessa ledaregenskaper har haft något olika betydelse för moderata och socialdemokratiska ledare när det gäller partiledarpopularitet och partival genom åren. Egenskapen *pålitlighet* är den faktor som sammantaget har störst samband med partiledarsympati och partival (Ohr & Oscarsson, 2013; Holmberg, Oscarsson & Cederholm Lager, 2023). I det här kapitlet kommer vi att förutom beskriva statsministerkandidaternas image enligt väljarna också analysera väljarnas önskestatsminister.

I figur 18.1 redovisas andelen väljare som anser att Magdalena Andersson och Ulf Kristersson stämmer in på nio egenskaper. Vi utgår från att det är positivt för ledarna att uppfattas ha egenskaperna.

Efter en hård debatt lördagkvällen den 8 september i TV4s "Duellen" genomfördes ett betydligt lättare "eftersnack" där de båda statsministerkandidaterna ombads av programledaren Niklas Källner att beskriva varandra med tre ord. Trevlig, moderat, idrottare, sa Magdalena Andersson om Ulf Kristersson. Ulf Kristersson svarade med tre egenskaper som han hört Andersson använda om sig själv: smart, snygg och trevlig. Foto: TV4.

Figur 18.1 Andel väljare som anser att Magdalena Andersson och Ulf Kristersson stämmer in på nio olika beskrivningar, 2022 (procent).

Källa: Valforskningsprogrammet: Valundersökningen 2022, förvalsundersökningen.

Kommentar: Enkätfrågan i Valundersökningen 2022 lyder: "På nedanstående lista finns ett antal ord och uttryck som kan användas för att beskriva olika egenskaper hos partiledarna. Hur bra tycker du att de stämmer in på Magdalena Andersson och Ulf Kristersson? (Vi tar bara upp partiledarna för Socialdemokraterna och Moderaterna)" Svartalternativen är: stämmer mycket bra, stämmer ganska bra, stämmer ganska dåligt, stämmer mycket dåligt. Staplarna visar andelen som ansåg att beskrivningen "stämmer mycket bra" eller "stämmer ganska bra" in på Magdalena Andersson respektive på Ulf Kristersson. Antalet svarande är som minst 1 400. Resultatet är viktat efter valresultatet. Endast respondenter som röstade i valet ingår i analysen.

Kampen mellan de två statsministerkandidaterna inför 2022 års val var allt annat än jämn. Resultaten visar att för alla egenskaper tycker väljarna att Andersson stämmer in på beskrivningarna i högre utsträckning än Kristersson. Egenskapen där Kristersson är närmast Andersson i väljarnas bedömningar är *bra debattör*: 66 procent mot 72 procent för Andersson. När det gäller egenskaper som *pålitlig*, *sympatisk*, *vet hur vanligt folk tycker och tänker*, *stark ledare* och *empatisk* har Andersson ungefär 20–25 procentenheter högre skattningar än Kristersson.

Väljarnas bedömningar av Magdalena Anderssons egenskaper är historiskt höga. Jämför vi genomsnittresultaten av väljarnas bedömningar av ledarnas egenskaper, så är det bara Fredrik Reinfeldt i valen 2006 och 2010, och Stefan Löfven i valet 2014 som har ett högre genomsnittresultat än Magdalena Andersson. Ulf Kristersson hamnar däremot endast strax ovanför de tre ledare som fått lägst resultat: Carl Bildt 1988, Göran Persson 1998 och Bo Lundgren 2002. För en genomgång av samtliga statsministerkandidater 1988–2022, se Oscarsson, Holmberg & Cederholm Lager (2023).

Anderssons försteg framför Kristersson var tydligt redan i opinionsinstitutens förtroendemätningar före valet 2022. Väljarkåren som helhet hade klart högre förtroende för Magdalena Andersson än Ulf Kristersson. I exempelvis Novus förtroendemätning från augusti 2022 uppgav 54 procent att de hade mycket eller ganska stort förtroende för Andersson, jämfört med 36 procent för Kristersson (Novus, 2022). Valundersökningarnas mätningar inför valet 2022 bekräftar att Anderssons ledarskaper bedömdes vara klart starkare än Kristerssons.³³

Väljarnas önskestatsminister

Att Magdalena Andersson var den mest populära statsministerkandidaten bekräftas också av svaren på vår fråga i valundersökningens förvalsstudie om vem väljarna helst vill se som statsminister efter valet. På en helt öppen fråga valde ett tydligt flertal, 48 procent, att de helst ville se Andersson som statsminister efter valet (se tabell 18.1). Anderssons siffra är hög. Sedan 1991 när mätningarna av önskestatsminister inleddes är det bara Göran Persson 2002 och Fredrik Reinfeldt 2010 som nått 50 procent (50 respektive 54 procent) (se även Falk & Oscarsson, 2018; Falk & Oscarsson, 2022).

I tabell 18.1 redovisar vi hela listan med personer som de svarande i valundersökningen har nämnt på frågan om vem de helst vill se som statsminister efter valet 2022. Ulf Kristersson är den näst mest nämnda kandidaten, med 26 procent omnämmanden. Jimmie Åkesson är god trea med 12 procent. Övriga partiledare har endast ett fåtal omnämmanden. Ebba Busch, Annie Lööf, Nooshi Dadgostar och Johan Pehrson har mellan fyra och knappt två procent. Förutom de nuvarande partiledarna så är det två andra namn på vår topplista: före detta statsminister Fredrik Reinfeldt och Moderaternas dåvarande ekonomisk-politiska talesperson Elisabeth Svantesson (med fem respektive fyra omnämmanden).

³³Andra mätningar visade liknande resultat. I Aftonbladet/Demoskops augustimätning uppgav 53 procent mycket eller ganska stort förtroende för Andersson, respektive 40 procent för Kristersson (Dawod & Granlund, 2022). Motsvarande andelar i Expressen/Sifos augustimätning var 55 procent för Andersson och 35 procent för Kristersson (Mossige-Norheim, 2022).

Tabell 18.1 Väljarnas önskestatsminister 2022 (procent)

Namn	Antal omnämmanden	Viktade procent
Magdalena Andersson	883	48,4
Ulf Kristersson	380	26,4
Jimmie Åkesson	163	12,1
Ebba Busch	53	4,0
Annie Lööf	52	2,6
Nooshi Dadgostar	33	1,9
Johan Pehrson	25	1,8
Fredrik Reinfeldt	5	0,2
Elisabeth Svantesson	4	0,4
Märta Stenevi	4	0,3

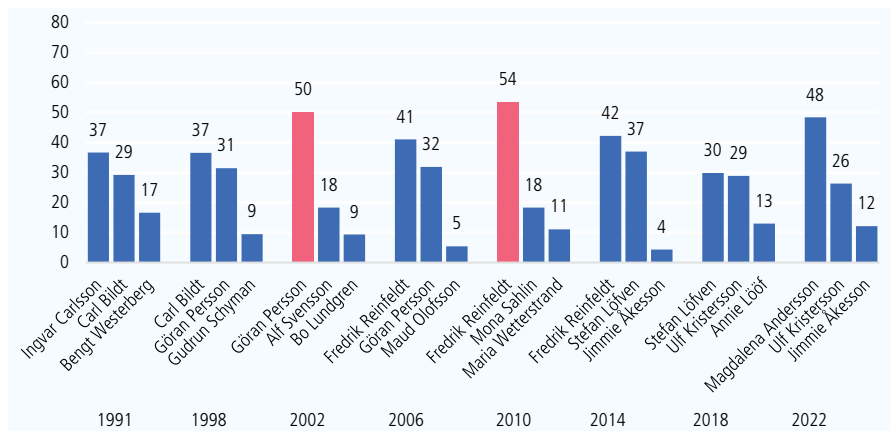
Källa: Valundersökningen 2022, förvalsundersökningen.

Kommentar: Frågan lyder: "Vem skulle du helst vilja ha som statsminister i regeringen efter valet?". Resultaten är oviktade. En viktning efter partival påverkar inte rangordningen mellan de tre toppkandidaterna. De viktade andelarna är 48 för Magdalena Andersson, 26 för Ulf Kristersson och 12 procent för Jimmie Åkesson.

Som vi alla vet fick väljarna inte som de ville i statsministerfrågan efter valet 2022. Det är dock inte något ovanligt att väljarna får en annan statsminister än den som flest önskar sig. I själva verket har det hänt många gånger tidigare. Ända sedan 1991 har vi frågat väljare om vem de önskar sig som statsminister, se figur 18.2 nedan. Vid valen 2002, 2006, 2010 och 2018 fick väljarna som de ville. Göran Persson var önskestatsminister 2002 och blev regeringsbildare 2002. Detsamma gäller för Fredrik Reinfeldt 2006 och 2010. Inför valet 2018 var det i princip oavgjort mellan Stefan Löfven och Ulf Kristersson (det skilde bara en procentenhet). Men vid 1991 års val önskade sig väljarna Ingvar Carlsson men fick Carl Bildt som statsminister. Sju år senare 1998 önskade sig folket Carl Bildt men fick Göran Persson (vid valet 1994 ställdes inte frågan om önskestatsminister). Vid valet 2014 var det Fredrik Reinfeldt som var det vanligaste önskemålet som statsminister (42 procent). Men det var Stefan Löfven som bildade regering.

Avståndet i procentenheter mellan väljarnas två mest önskade kandidater till statsminister var relativt stor 2022 – hela 22 procent. I historiens ljus har Anderssons tydliga övertag gentemot Kristersson få motsvarigheter. Ingvar Carlsson hade +8 procentenheter mot Carl Bildt 1991, Carl Bildt +6 mot Göran Persson 1998, Göran Perssons rekordstora +41 mot Bo Lundgren 2002 (även Alf Svensson hade +9 mot Bo Lundgren 2002), Fredrik Reinfeldt +9 mot Göran Persson 2006, Fredrik Reinfeldt +36 mot Mona Sahlin 2010, Fredrik Reinfeldt +5 mot Stefan Löfven 2014 och Stefan Löfven +1 mot Ulf Kristersson 2018. Anderssons övertag i valet 2022 var stort, men kunde inte mäta sig med Perssons övertag 2002 eller Reinfeldts 2010.

Figur 18.2 Väljarnas önskestatsminister 1991–2022 (procent)

Källa: Valundersökningarna 1991–2022, förvalsundersökningarna.

Kommentar: Resultaten är hämtade från en öppen fråga om vem de svarande önskar sig som statsminister efter valet. Resultaten har viktats mot valresultatet. Endast respondenter som röstade i valet ingår i analysen.

Alla önskar sig inte lika hett Magdalena Andersson, Ulf Kristersson eller Jimmie Åkesson som statsministrar. Det finns betydande skillnader mellan olika befolkningsgrupper. En ytterligare nedbrytning kan visa i vilka väljargrupper de tre mest önskade statsministrarna hade sitt starkaste stöd (se tabell 18.2).

Ser vi till ideologisk placering och partival är mönstren tydliga. Väljare önskar sig framför allt att partiledaren de röstar på eller partiledaren som leder regeringsunderlaget de röstar på ska bli statsminister. Troligtvis är väljarna rätt realistiska i sina önsknings, och hoppas på att en kandidat som faktiskt har möjlighet att bli statsminister ska bli det. Personer som placerar sig till vänster och personer som röstar på partier till vänster (Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Socialdemokraterna) önskade sig Magdalena Andersson som statsminister i hög utsträckning. Även bland Centerpartiets väljare var det en klar majoritet som önskade sig Magdalena Andersson som statsminister (60 procent). Bland socialdemokratiska väljare svarade nästan alla (97 procent) sin partiledare som önskestatsminister.

Bland moderata väljare var det å andra sidan en av fem som nämnde ett annat namn än Ulf Kristersson som önskestatsminister, och hela 12 procent som svarade Magdalena Andersson. Men majoriteten av M-väljarna uppgav ändå Ulf Kristersson som den de helst skulle se som statsminister (77 procent). Kristersson hade även stöd bland liberaler, kristdemokrater och sverigedemokrater. Av L-väljarna var det 46 procent som önskade sig Ulf Kristersson som statsminister, 23 procent som önskade sig Magdalena Andersson och 17 procent som önskade sig Johan Pehrson. Av KD-väljarna var det knappt hälften som önskade sig Ulf Kristersson som statsminister (49 procent), 5 procent önskade sig Magdalena Andersson och 27 procent önskade sig Ebba Busch.

Tabell 18.2 Andelen väljare i olika grupper som nämner Magdalena Andersson, Ulf Kristersson och Jimmie Åkesson som önskestatsminister inför valet 2022 (procent).

	Magdalena Andersson	Ulf Kristersson	Jimmie Åkesson	Övriga	Total	Antal svarande
Samtliga	48	26	12	13	100	1 209
Man	42	30	15	14	100	626
Kvinna	56	22	9	13	100	583
18–34 år	42	23	16	19	100	123
35–49 år	39	25	12	23	100	207
50–64 år	47	26	15	13	100	348
65–74 år	51	28	11	10	100	280
75+	58	28	8	6	100	251
Grundskola	52	23	17	8	100	139
Gymnasium/Eftergymnasial	44	24	19	13	100	370
Högskola/Universitet	51	28	6	14	100	590
Svensk bakgrund	48	27	12	13	100	1 113
Utländsk bakgrund	50	16	18	15	100	96
Tjänstemän	52	27	9	12	100	677
Arbetare	48	19	19	14	100	308
Företagare	31	34	17	18	100	91
Ren landsbygd	43	28	13	16	100	167
Mindre tätort	48	22	17	13	100	238
Stad eller större tätort	50	28	10	12	100	572
Stockholm, Göteborg, Malmö	49	25	10	15	100	199
Mycket intresserad	39	33	12	15	100	272
Ganska intresserad	51	25	11	13	100	685
Inte särskilt/allt intresserad	51	23	15	12	100	249
Låg politisk kunskap	54	16	14	16	100	269
Medel politisk kunskap	54	27	8	11	100	398
Hög politisk kunskap	42	31	14	13	100	534
Låg medieexponering	41	21	24	14	100	182
Medel medieexponering	50	23	15	12	100	309
Hög medieexponering	47	33	9	12	100	350
Övertygad partianhängare	49	17	24	9	100	150
Partianhängare	50	27	11	11	100	215
Endast partipreferens	46	29	12	13	100	589
Ingen partipreferens	52	24	5	18	100	199
Långt till vänster	87	0	1	12	100	233
Något till vänster	92	0	2	5	100	255
Varken t v eller t h	68	8	12	12	100	172
Något till höger	23	43	15	19	100	261
Långt till höger	3	58	25	14	100	234
Vänsterpartiet	72	0	0	28	100	72
Miljöpartiet	88	0	0	12	100	91
Socialdemokraterna	97	1	0	1	100	451
Centerpartiet	60	8	0	32	100	97
Liberalerna	23	46	0	30	100	69
Kristdemokraterna	5	49	2	44	100	59
Moderaterna	12	77	2	9	100	191
Sverigedemokraterna	8	28	55	9	100	170

Källa: Valundersökningen 2022, förvalsundersökningen.

Kommentar: Resultaten är hämtade från en öppen fråga om vem de svarande önskar sig som statsminister efter valet. Resultaten har viktats mot valresultatet. Endast respondenter som röstade i valet ingår i analysen.

Magdalena Andersson hade ett övertag även bland personer som placerar sig varken till höger eller vänster. En klar majoritet önskade sig Magdalena Andersson som statsminister (68 procent), 12 procent önskade sig Jimmie Åkesson och 8 procent önskade sig Ulf Kristersson. Bland personer som placerar sig något till höger var det 23 procent som önskade sig Magdalena Andersson som statsminister, men Ulf Kristersson var alltså mer populär (43 procent nämnde Kristersson). Bland personer som står långt till höger har Magdalena Andersson ett betydligt mindre stöd, endast 3 procent. Bland väljarna längst till höger var det 58 procent som önskade sig Ulf Kristersson som statsminister och 25 procent som önskade sig Jimmie Åkesson. Magdalena Andersson åtnjöt inte bara en stor popularitet bland de socialdemokratiska väljarna och väljare till mitten-vänsterpartierna utan erhöll också ett visst mått av popularitet bland mitten-högerväljare och bland personer som placerade sig något till höger.

De som valde Jimmie Åkesson som önskestatsminister var nästan uteslutande SD-väljare. Bland de övriga partierna var det ytterst få väljare som önskade sig Jimmie Åkesson som statsminister. Bland sverigedemokratiska väljare var andelen som nämnde Jimmie Åkesson relativt låg, 55 procent. En möjlig förklaring är att de sverigedemokratiska väljarna helt enkelt var realistiska. Inför valet var det tydligt att det var Ulf Kristersson som var statsministerkandidaten bland mitten-högerpartierna. Om vi undersöker hur samma grupp svarande placerade Ulf Kristersson och Jimmie Åkesson på ogillar-gillarskalan finner vi inte något stöd för att Ulf Kristersson skulle ha något popularitetsövertag i den väljargruppen. Åkesson var mer populär än Kristersson även bland de sverigedemokratiska väljare som svarade Ulf Kristersson som önskestatsminister. Ser vi till partiidentifikation visar det sig att SD-väljare som önskade sig Ulf Kristersson som statsminister i lägre utsträckning betraktar sig som anhängare av partiet. Det är en indikation på att väljarna har den politiska verkligheten i åtanke när de blir tillfrågade om vilken kandidat de helst ser som statsminister.

Väljarna bedömde Magdalena Andersson mer positivt än Ulf Kristersson när det gäller egenskaper som pålitlig, kunnig, inspirerande och stark ledare.

Hälften av väljarna önskade sig Magdalena Andersson som statsminister efter valet 2022.

Var fjärde önskade sig Ulf Kristersson och var tionde Jimmie Åkesson som statsminister.

19 Partiledarna

Hur stor betydelse har partiledarna i svensk politik? Som vi tidigare noterat är partiledarna i fokus under valrörelsens otaliga debatter och utfrågningar och de har under dessa veckor ett hektiskt schema. De syns också på valaffischer och i kampanjfilmer. I bemärkelsen att det är de som syns och hörs under valrörelsen spelar de en stor roll. I 2022 års valrörelse var det partiledarna för de stora partierna som fick mest utrymme i medierna, men det var Annie Lööf som kunde beskrivas som valrörelsens ”medieraket”, även om en del av medieuppmärksamheten handlade om terrorattentatet under Almedalen (Johansson & Strömbäck, 2023). Partierna kan även ta strategiska beslut att lyfta fram sin partiledare för att locka väljare. Innan valet var det speciellt Magdalena Andersson som talades om som ett potentiellt dragplåster. I valkampanjen valde Socialdemokraterna att lyfta fram Magdalena Anderssons egenskaper som partiledare och statsminister (Socialdemokraterna, 2023). Även Liberalerna satte stor tilltro till Johan Pehrsons personliga egenskaper (Liberalerna, 2022). Genom opinionsinstitutens regelbundna mätningar av förtroende för partiledarna får också allmänhet, medier och inte minst partier information om hur partiledarna ligger till popularitetsmässigt.

I väljarforskningen har partiledarnas betydelse för väljarna diskuteras i en pågående debatt om huruvida det sker en *personifiering* av politiken. Denna process innebär att partiledare och andra viktiga partiföreträdare alltmer har hamnat i fokus, snarare än ideologi och partier (McAllister, 2009). En del menar också att man i parlamentariska demokratier kan tala om ett slags ”presidentialisering”, där makten har koncentrerats till ett fåtal politiska företrädare likt ett presidentsystem och att väljare i parlamentariska system betar sig mer som väljare i presidentsystem (Poguntke & Webb, 2005).

Partiledareffekter på val av parti har framför allt påvisats i kandidatcentrerade politiska system som USA (Wattenberg, 1991; Miller & Shanks, 1996). Även studier från parlamentariska system som bland annat Norge (Todal Jensen & Aalberg, 2006), Storbritannien (Evans & Andersen, 2005), Kanada (Bittner, 2018), Tyskland (Wagner & Weßels, 2012), Italien (Garzia, 2017), Portugal (Lobo & Ferreira da Silva, 2018) och Japan (Jou & Endo, 2015) har funnit att partiledare har en viss effekt på partival. Holmberg och Oscarsson (2013) fann till exempel att partiledarpopularitet hade effekt på partival i Australien, Kanada, Tyskland, Spanien, Storbritannien, Norge, Nederländerna och Sverige, men att partiets popularitet hade en större effekt i samtliga länder. Endast i det kandidatcentrerade USA var effekten för ledarpopularitet större än effekten för partipopularitet (Holmberg & Oscarsson, 2013). Av de åtta undersökta länderna var effekten av partiledarpopularitet jämfört med effekten av partipopularitet som allra minst i Sverige.

Att väljarnas partival faktiskt påverkas *mer* av partiledare nu än tidigare är omtvistat, och det är just förändring över tid som är centralt för att vi ska kunna

tala om personifiering av politiken. Bland länderjämförande studier finns det resultat som pekar på ökade partiledareffekter (Poguntke & Webb, 2005; Garzia m fl, 2021) medan andra inte visar några tydliga mönster på att partiledarna är viktigare för väljarna nu än tidigare (Holmberg & Oscarsson, 2013; Bittner, 2021). Att forskningen är så splittrad gällande partiledareffekter kan bero på kontextuella faktorer som den politiska och mediala strukturen, politiska förutsättningar, väljares egenskaper och partiledares egenskaper (Barisione, 2009).

Det som ändå talar för en ökad personifiering av politiken är för det första att långtidseffekter som social gruppstillhörighet och partiidentifikation har minskat i betydelse. Väljare har därmed större utrymme att ta hänsyn till faktorer som påverkar partivalet på kort sikt, närmare inpå beslutet; som till exempel vilken partiledare de tycker är bäst, när de röstar (Wessels m fl, 2014; Lewis-Beck & Dassonneville, 2019).

För det andra lyfts förändring av medielandskapet och människors nyhetskonsumtion fram som en möjlig förklaring till en ökad personifiering av politiken (McAllister, 2009; Ohr, 2013; Garzia m fl, 2020; Garzia m fl, 2021). Nyhetskonsumtion från TV är numera större än den från tidningar (Ohr, 2013). På grund av att mediet till sin natur är fokuserat på rörlig bild fokuserar TV-nyheter mer på personer och politiska ledare snarare än mer abstrakta begrepp och organisationer (Garzia m fl, 2020). Det finns också empiriska belägg för att ledareffekter på partival är större hos personer vars nyhetskonsumtion till större delen inhämtas via TV-nyheter (Garzia m fl, 2020).

Även reformer inom partier som att mer makt koncentreras till partiledaren och att valet av partiledare sker på ett mer öppet och demokratiskt sätt kan leda till starkare partiledareffekter på partival (Ferreira da Silva, 2021).

Svensk väljarforskning har visat något blandade resultat för partiledarnas betydelse för väljarnas partival. Partiledarpopularitet har som sagt visats ha en jämförelsevis liten effekt på partival i den svenska parlamentariska demokratin (Holmberg & Oscarsson, 2013). Svenska väljare beskrivs ofta som i huvudsak åsiktsröstande partiväljare. En analys av samtliga partiledarskiften i Sverige sedan 1967 visar att partiledarskiften historiskt haft blygsamma effekter på opinionen (Cederholm Lager m fl, 2022). Ett partiledarskifte tycks visserligen ge en liten kortsiktig ökning i opinionen sett till genomsnittligt opinionsstöd för partiet, men effekterna varierar mycket stort. Opinionsutvecklingen för ett parti kan gå i många olika riktningar efter ett partiledarskifte.

Fredén och Sikström (2021) finner däremot starkare partiledareffekter i Sverige än vad som tidigare studerats, genom att använda kvantitativ textanalys i en experimentstudie. Även vissa av vallokalsundersökningarnas resultat pekar i den riktningen, som till exempel när vi ber väljarna själva motivera varför de röstat som de gjort (Holmberg m fl, 2023).

Det vore i och för sig inte särskilt underligt om partiledarna blivit mer betydelsefulla för valet av parti i en utveckling där partierna blir fler och där ideologiska skillnader mellan partier uppfattas som mindre. Att använda sina preferenser för partiledare som ett slags tie-breaker vid valet av parti kan potentiellt bli vanligare när partierna själva väljer att marknadsföra sitt parti med hjälp av partiledaren.

Exempel på valaffischer från partierna i samband med riksdagsvalet 2022.

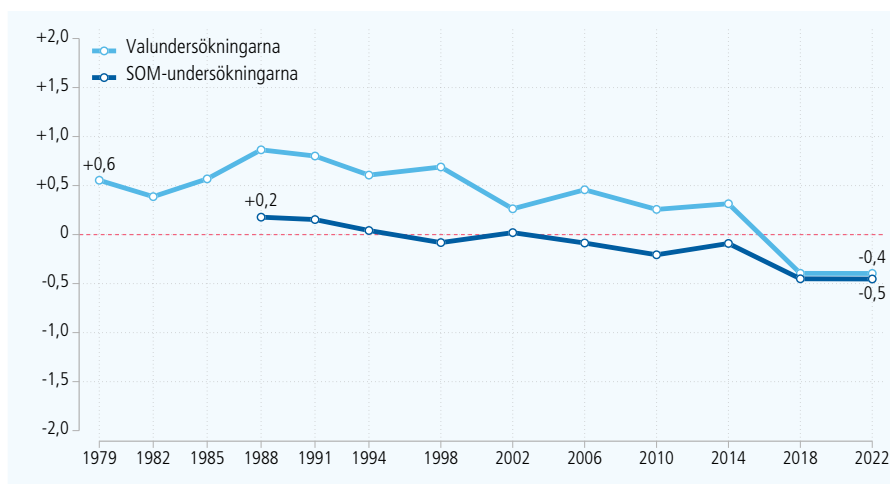
I det här kapitlet undersöker vi partiledarnas betydelse för väljarnas partival i valet 2022. Vi börjar med att studera partiledarnas popularitet i valet 2022 och hur populära partiledarna är relativt sina partier. Vi undersöker också hur partiledarna i valet 2022 står sig mot sina företrädare. Därefter går vi vidare och analyserar

sambandet mellan partiledarpopularitet och partival. Finns det en korrelation mellan partiledarpopularitet och partival, och hur står sig den mot två andra förklaringsfaktorer, partipopularitet och ideologisk närhet? Har partiledarna fått en ökad betydelse för partival i Sverige?

Partiledarpopularitet i 2022 års val – historiskt lågt

I alla valundersökningar sedan 1979 har en generell indikator på partiledarpopularitet använts i form av en elvgradig ogillar-gillarskala. Denna form av termometerskala för att mäta partiledarnas betydelse för väljarna är vanligt förekommande i väljarundersökningar. Respondenterna ombeds placera in partiledarna på en elvgradig skala från -5 (ogillar starkt) till +5 (gillar starkt). Generellt har väljarna gjort positiva bedömningar av majoriteten av partiledarna sedan 1979 (66 av 94 partiledare har haft ett medeltal större än 0). Allmänt positiva bedömningar av partiernas ledare gäller emellertid inte för 2022 års val. Den genomsnittliga partiledarpopulariteten visar en nedåtgående trend (se figur 19.1). Från att ha befunnit sig över nollstrecket fram till och med 2014 är det en betydligt lägre genomsnittlig partiledarpopularitet i de två senaste valen 2018 och 2022. Här får man dock ta i beaktning att valundersökningarna bytte insamlingsmetod från intervjuer till enkäter efter valet 2014, vilket skulle kunna innebära att respondenter har lättare att ange negativa betyg för partiledarna. Jämför vi med SOM-undersökningarna, som använt sig av enkäter under hela undersökningsperioden, framträder dock en liknande utveckling, om än inte lika tydlig nedgång.

Figur 19.1 Genomsnittlig partiledarpopularitet 1979–2022 (medeltal).

Källa: Valundersökningarna 1979–2022, etapp A och B.

Kommentar till figur 19.1: Figuren visar medeltal för samtliga partiledare/språkrör 1979–2022. I frågan går skalan från ogillar starkt (-5) till varken gillar eller ogillar (0) till gillar starkt (+5). Resultaten är viktade mot partival. Endast väljare som röstat i valet ingår i analysen. Vi vet från tidigare att partiledare i allmänhet bedöms mer positivt i valundersökningarnas besöksintervjuer (1979–2014) än i det mer anonyma formatet med enkäter (2014-). Jämförelsen med de nationella SOM-undersökningarna (som alltid varit postala undersökningar) visar att nedgången i generell partiledarpopularitet i serien av Valundersökningar endast delvis kan förklaras av förändringar i datainsamlingsmetoder. Det finns även i SOM-data en tydlig nedåtgående trend vad gäller partiledarnas popularitet bland svenska väljare.

Det verkar inte heller vara en enskild eller några få partiledare som drar ner genomsnittet. Sex av åtta partiledare i valet 2022 har medeltal under 0 (se tabell 19.1). Partiledarpopulariteten i valet 2022 befinner sig på en bottennivå. Den enda partiledare som har ett klart positivt medeltal bland samtliga väljare 2022 är Magdalena Andersson, som har ett mycket högt medeltal på +1,7. Det är bara tre partiledare som haft högre medeltal i valundersökningarna sedan 1979: Fredrik Reinfeldt 2010 och 2006 (+2,2 respektive +1,7), Bengt Westerberg 1985 (+1,9) och Ingvar Carlsson 1988 (+1,8). Även Ulf Kristersson befinner sig över nollstrecket med ett positivt medeltal på +0,1. Den tredje mest populära partiledaren är Johan Pehrson, trots att han befinner sig under nollstrecket och har -0,1 i medeltal. Därefter kommer Annie Lööf (-0,4), Jimmie Åkesson (-0,6), Ebba Busch (-0,7) och Nooshi Dadgostar (-0,7).

Allra minst omtyckta 2022 är Miljöpartiets båda språkrör, som båda har -1,6 i medeltal. De enda ledare som fått lika dåliga siffror i våra mätningar 1979–2022 är Isabella Lövin 2018 (-1,6) och Jimmie Åkesson 2010 och 2014 (-2,7 respektive -2,0).

Jimmie Åkessons ökade popularitet (eller minskade impopularitet) är slående. I valet 2010 och 2014 var han den klart mest impopulära partiledaren. Även resultatet i valet 2018 var betydligt sämre (-1,4) jämfört med valet 2022. Åkessons ökade popularitet hör förstås ihop med Sverigedemokraternas ökade röststöd. Väljarna ger generellt höga betyg till partiledaren för det egna partiet. Den partiledare som har högst stöd bland sina egna väljare är Jimmie Åkesson (+4,1). Strax därefter kommer Magdalena Andersson (+4,0). De som har lägst stöd bland sina egna väljare är Johan Pehrson (+2,3) och Märta Stenevi (+2,3) och Per Bolund (+2,2). Bland Miljöpartiets väljare är Magdalena Andersson till och med mer populär än de egna språkrören (+3,2 jämfört med +2,3/+2,2).

Generellt är partiledarna inte särskilt populära bland väljare till det motsatta blocket. Magdalena Andersson är återigen det främsta undantaget och har positiva medeltal bland alla partiers väljare förutom bland Sverigedemokraternas väljare.

Tabell 19.1 Partiledarnas popularitet bland samtliga och bland partiernas väljare, 2022 (medeltal).

	Dadgostar	Stenevi	Bolund	Andersson	Lööf	Pehrson	Busch	Kristersson	Åkesson
Samtliga	-0,7	-1,6	-1,6	+1,7	-0,4	-0,1	-0,7	+0,1	-0,6
Vänsterpartiet	+3,5	+0,8	+0,4	+2,5	+0,2	-2,1	-4,0	-3,5	-4,3
Miljöpartiet	+1,4	+2,3	+2,2	+3,2	+1,8	-1,3	-3,9	-3,0	-4,3
Socialdemokr	+0,1	±0,0	-0,1	+4,0	+1,3	-0,8	-2,9	-2,0	-3,1
Centerpartiet	-0,8	-0,6	-0,7	+2,8	+3,4	+0,3	-2,2	-0,4	-3,4
Liberalerna	-1,6	-2,4	-2,1	+1,6	±0,0	+2,3	-0,1	+1,2	-1,2
Kristdemokr	-1,6	-3,3	-3,1	+0,3	-1,8	+0,8	+3,3	+2,0	+1,1
Moderaterna	-2,1	-3,2	-3,0	+0,5	-1,6	+0,9	+1,3	+3,0	+0,9
Sverigedemokr	-2,2	-3,9	-3,7	-0,8	-3,3	-0,1	+1,8	1,9	+4,1

Källa: Valundersökningen 2022, etapp A och B.

Kommentar: Tabellen visar medeltal för partiledarna 2022 på en ogillar-gillarskala. I frågan går skalan från ogillar starkt (-5) till varken gillar eller ogillar (0) till gillar starkt (+5). Resultaten är viktade mot partival. Endast väljare som röstat i valet ingår i analysen. Antal svarande är som minst 502 för V, 519 för MP, 2 535 för S, 590 för C, 445 för L, 424 för KD, 1 388 för M och 1 084 för SD.

Partiledare som flöten och sänken

Ett klassiskt sätt att bedöma partiledarnas betydelse är hur populära de är relativt sina partier. Partiledarna kan i detta sammanhang antingen ses som ”flöten” eller ”sänken” (se till exempel Holmberg, 1981; Oscarsson & Holmberg, 2013). Figur 19.2 (baserad på Oleskog Tryggvason, Oscarsson & Wessman, 2021) visar medeltalen för väljarnas bedömningar av alla svenska partiledare sedan 1979 i relation till medeltalen för väljarnas bedömningar av partierna. Varje punkt representerar en partiledare ett valår. Figurens y-axel visar populariteten för partiledarna och figurens x-axel visar populariteten för partierna. Partiledare som befinner sig ovanför den diagonala linjen är mer populära än sina partier, medan partiledare som befinner sig under diagonalen är mindre populära än sina partier. Det råder generellt en hög korrelation mellan ogillande/gillande av partiledare och partier i Sverige. Det gäller även för 2022 års val.³⁴

Det är framför allt tre partiledare som kan betraktas som dragplåster för sina partier: 1) Magdalena Andersson är inte bara den mest populära partiledaren utan också tydligt mer populär än sitt parti (+0,8 enheter högre medeltal än Socialdemokraterna), 2) Sverigedemokraternas Jimmie Åkesson är mer omtyckt (eller snarare, i det här fallet, mindre ogillad) än sitt parti (+0,6), 3) Även Vänsterpartiets ledare Nooshi Dadgostar är mer populär än sitt parti (+0,5).

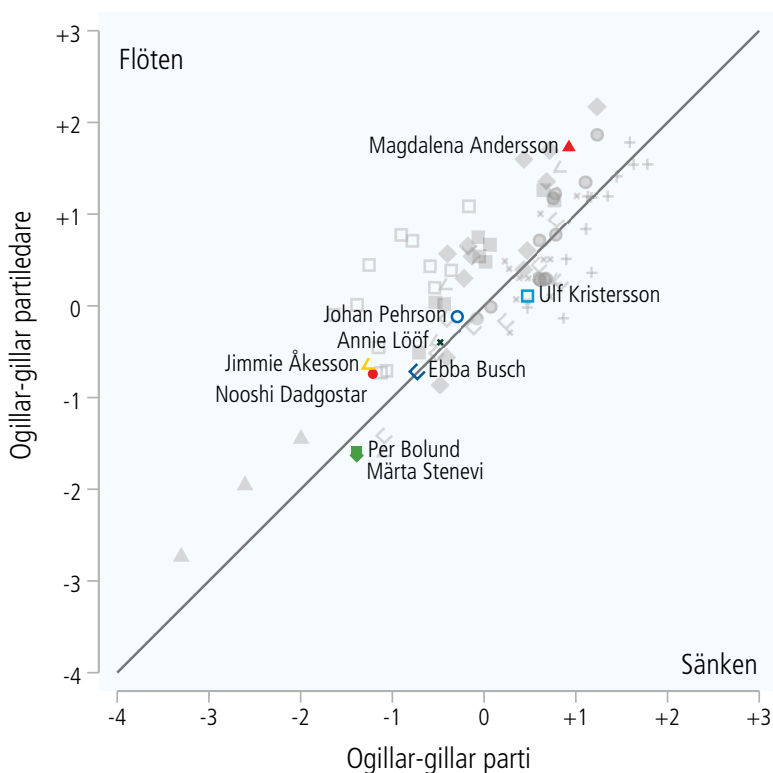
Övriga ledare och språkrör har lika eller svagare popularitetsbetyg än sina egna partier. Tydligast sänken är Ulf Kristersson (-0,4) och de båda språkrörerna (-0,2 för både Per Bolund och Märta Stenevi). Kristdemokraternas Ebba Busch befinner sig

³⁴ Korrelationen mellan partipopularitet och partiledarpopularitet var i samband med 2022 års val följande (Pearsons r): Vänsterpartiet × Dadgostar .72, Miljöpartiet × Bolund .81, Miljöpartiet × Stenevi .82, Socialdemokraterna × Andersson .85, Centerpartiet × Lööf .86, Liberalerna × Persson .76, Kristdemokraterna × Busch .90, Moderaterna × Kristersson .89, Sverigedemokraterna × Åkesson .93. Resultaten är hämtade från Valundersökningarnas förvalsstudie (etapp A).

på samma nivå som sitt parti (0), medan Liberalernas Johan Pehrson och Centerpartiets Annie Lööf är något mer populära än sina partier (+0,2 respektive +0,1).

Partierna önskar själva framställa sina ledare som populära och framgångsrika. Det hör liksom till. För Andersson, Åkesson och Dadgostar fanns visst empiriskt stöd för en sådan porträttering. Men narrativet om att ”killen vid grillen” Johan Pehrson skulle ha varit en stor tillgång för det egna partiet i valrörelsen 2022 är svårt att samla empiriskt stöd för (jfr Holmberg m fl, 2023). Han var ju, som visats ovan, inte särskilt gillad ens av de egna väljarna.

Figur 19.2 Ogillande/gillande av partier och partiledare, 1979–2022 (medeltal).

Källa: Valundersökningarna 1979–2022, etapp A och B.

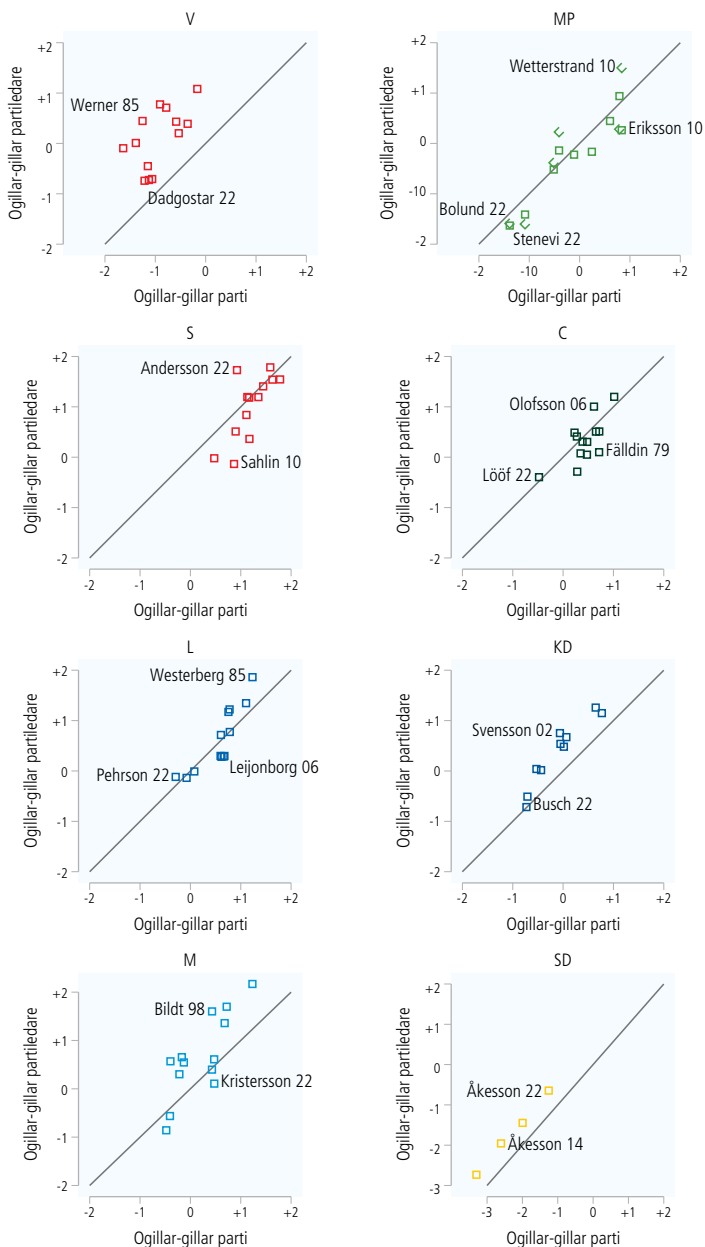
Kommentar: Tabellen visar medeltal för partiledarna 2022 på en ogillar-skala. I frågan går skalan från ogillar starkt (-5) till varken gillar eller ogillar (0) till gillar starkt (+5). Resultaten är viktade mot partival. Endast väljare som röstat i valet ingår i analysen.

Hur står sig då 2022 års partiledare mot sina föregångare? Och hur brukar ledarna för olika partier prestera? Figur 19.3 visar exakt samma resultat som figur 19.2, men här är resultaten istället uppdelade efter parti för att tydligare kunna urskilja ledarna för respektive parti. Vi väljer att markera ut det största dragplåstret, det största sänknet samt 2022 års partiledare för respektive parti.

Alla Vänsterpartiledare har historiskt varit mer populära än sitt parti, och det är också hos Vänsterpartiet vi hittar några av de tydligaste dragplåstren, det vill säga ledare som är mer populära än sitt parti i väljarkåren som helhet. Lars Werner hade i valet 1985 ett +1,7 enheter högre medeltal än Vänsterpartiet, det är den högsta skillnaden som hittills uppmätts av alla partiledare sedan mätningarna startade 1979. Nooshi Dadgostars relativa popularitet är däremot historiskt låg jämfört med tidigare vänsterledare. Miljöpartiets språkrör har mer ofta varit sänken än flöten. Det största dragplåstret var Maria Wetterstrand i valet 2010 (+0,6) medan Peter Eriksson i samma val var det största sänknet (-0,7). Bland Socialdemokraterna har ledarna övervägande varit sänken eller lika populära som partiet. Socialdemokraternas minst populära ledare var Mona Sahlin i valet 2010 (-1,0 enheter lägre medeltal än Socialdemokraterna). Ingen socialdemokratisk ledare har varit mer populär relativt partiet än Magdalena Andersson i valet 2022 sedan 1979. Även Centerpartiets ledare har till övervägande del varit sänken snarare än flöten. Den mest populära ledaren var Maud Olofsson valet 2006 (+0,4) medan den minst populära ledaren var Thorbjörn Fälldin valet 1979 (-0,6). Det största dragplåstret som Liberalerna haft historiskt var Bengt Westerberg i valet 1985 (+0,6), vilket i efterhand har kommit att kallas för Westerbergeffekten (Holmberg & Gilljam, 1987). Den minst populära partiledaren var Lars Leijonborg i valet 2006 (-0,4). I likhet med Vänsterpartiet har Kristdemokraternas partiledare varit mer populära än sitt parti i samtliga val. I det senaste valet var dock Ebba Busch endast lika omtyckt som sitt parti (0). Den mest populära KD-ledaren var Alf Svensson i valet 2002 (+0,8). Moderaternas partiledare har till största del varit dragplåster och mest populär var Carl Bildt i valet 1998 (+1,2). Minst populära var Bo Lundgren i valet 2002 och Ulf Kristersson i valet 2022 (båda -0,4). Jimmie Åkesson har genomgående varit mer populär än Sverigedemokraterna. I samtliga val sedan 2010 har Jimmie Åkesson haft ungefär 0,6 enheter högre medeltal än Sverigedemokraterna. Resultaten visar i likhet med föregående kapitel på skillnaden i popularitet mellan statsministerkandidaterna. Magdalena Andersson och Ulf Kristersson satte varsitt partirekord: Andersson som det största flötet för Socialdemokraterna sedan 1979 och Kristersson som det största sänknet för Moderaterna sedan 2002.

Men att vara ett flöte för sitt parti i hela väljarkåren betyder inte att man lyckas omsätta sin popularitet till röster. En möjlig förklaring till att vara ett sänke eller ett flöte kan vara att partiet antingen är väldigt populärt eller väldigt impopulärt. För att gå vidare med vilka partiledare som är troliga dragplåster för sina partier undersöker vi deras popularitet bland väljargrupper som de står mer ideologiskt nära.

Figur 19.3 Ogillande/gillande av partier och partiledare, 1979–2022 (medeltal).

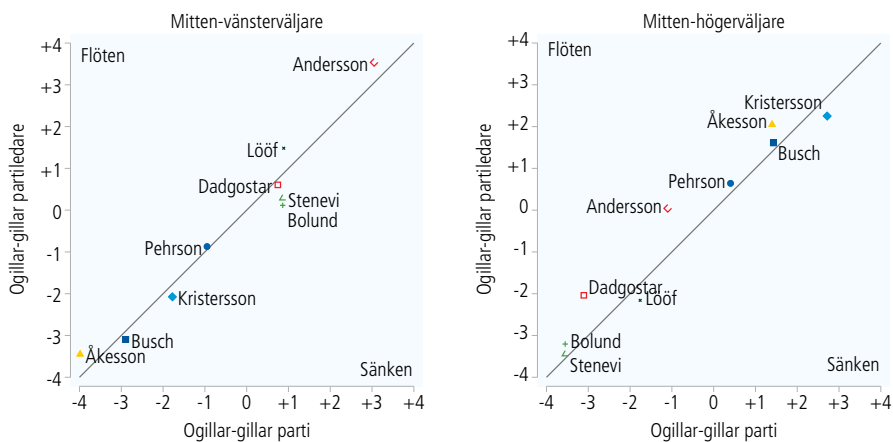
Källa: Valundersökningarna 1979–2022, etapp A och B.

Kommentar: Figuren visar medeltal för ogillande/gillande för partier och partiledare för samtliga väljare. Varje punkt representerar en partiledare och ett parti för ett valår. Resultaten är viktade mot partival. Endast väljare som röstat i valet ingår i analysen.

Tidigare analyser har visat att det är svårt för partiledarna att bli mer populära än sitt parti bland väljare som står dem närmare ideologiskt (Oleskog Tryggvason, Oscarsson & Wessman, 2021). Om man gillar ett parti, så gillar man helt enkelt partiet mer än partiledaren. Det är inte heller lika värdefullt för partiledarna att vara mer populära än sitt parti bland väljare som ändå aldrig skulle rösta på partiet. Om man däremot är väldigt populär bland ideologiskt närstående partier så kan man ha möjlighet att lyckas värva väljare (Oleskog Tryggvason & Boije, 2015).

Figur 19.4 visar partiledarnas och partiernas popularitet uppdelat i två block: mitten-vänster (V, MP, S och C) och mitten-höger (L, KD, M och SD). Bland mitten-vänsterväljare är det Magdalena Andersson och Annie Lööf som har störst potential som dragplåster. Magdalena Andersson är ett starkare flöte bland mitten-högerväljare, men har sannolikt inte så stor potential att locka väljare från det motsatta blocket trots sin popularitet. Bland mitten-högerväljare är Jimmie Åkesson det starkaste flötet. Även Johan Pehrson och Ebba Busch är något mer populära än sitt parti. Ulf Kristersson är däremot mindre populär än Moderaterna.

Figur 19.4 Ogillande/gillande av partier och partiledare bland mitten-vänsterväljare och mitten-högerväljare, 2022 (medeltal).

Källa: Valundersökningarna 1982–2022.

Kommentar: Tabellen visar medeltal för partiledarna 2022 på en ogillar-skala. I frågan går skalan från ogillar starkt (-5) till varken gillar eller ogillar (0) till gillar starkt (+5). Resultaten är viktade mot partival. Endast väljare som röstat i valet ingår i analysen.

Slutligen jämför vi också partiledarnas popularitet relativt sina partier bland de egna väljarna. Det flesta partiledarna är mindre populära än sina partier bland de egna väljarna. Det gäller för Per Bolund (-1,4 enheter lägre medeltal än Miljöpartiet), Märta Stenevi (-1,2), Ulf Kristersson (-0,6), Johan Pehrson (-0,6), Nooshi Dadgostar (-0,5) och Ebba Busch (-0,1). De tre partiledarna som är mer populära än sina partier är Magdalena Andersson (+0,3), Jimmie Åkesson (+0,2)

och Annie Lööf (+0,1). Våra deskriptiva resultat visar hittills inte några tydliga indikationer på att partiledarna i valet 2022 skulle ha lyckats värva väljare till sina partier genom sin popularitet. Magdalena Andersson är överlägset den partiledare som är mest populär, men även Jimmie Åkesson och Annie Lööf tycks ha haft större potential att agera dragplåster åt sina partier.

Partiledarpopularitet och partival

Nu återgår vi till debatten om personifiering av politiken, med målet att kunna säga något mer definitivt om partiledarnas betydelse i Sverige. Hur stor var effekten av partiledarpopularitet på partival i 2022 års val? Och har effekterna av partiledarpopularitet på partival blivit större över tid?

Vi börjar med att se vad väljarna själva säger om hur betydelsefulla partiledarna var för deras partival, i en kort summering från kapitel 22 "Väljarnas viktigaste skäl för partival". När väljarna anger skäl för partival hamnar "bra partiledare" först på plats 7 efter bland annat "bra ideologi" och "bra politik inför framtiden". *Andelen* som anger bra partiledare som viktigt skäl för partival är däremot relativt stor, 33 procent - att till exempel jämföra med att betrakta sig som en anhängare av partiet, som hamnar långt ner på listan, med 10 procent som anger att det är ett viktigt skäl för deras val av parti. Partiledaren verkar spela viss roll för valet av parti, men det är långt ifrån det viktigaste. I vissa väljargrupper är dock andelen som anger partiledaren som viktigt skäl för val av parti högre, och det gäller för äldre personer, personer med låg utbildning, och kvinnor. Bland partierna är det Sverigedemokraterna och Socialdemokraterna som sticker ut, där närmare hälften anger bra partiledare som viktigt skäl för partival. Minst viktigt är det för väljare som röstade på Miljöpartiet (se kapitel 22). Jämför vi skattningarna från 2022 års val med tidigare valundersökningar tycks partiledarna ha fått en något större betydelse för väljarnas partival (Bäckstedt, 2023).³⁵

Men subjektiva vittnesbörd om partiledarnas ökade betydelse för partivalet tycker inte vi är tillräckligt för att dra slutsatser om växande partiledareffekter. För att bli säkrare på ett sådant resultat behöver vi modellera effekten av partiledarpopularitet mer systematiskt, och gärna under kontroll för andra faktorer, för att kunna uttala oss om huruvida partiernas ledare utövar någon repellerande eller appellerande kraft på väljarnas partivalsbeslut. Det är svårt att separera partiledarpopularitet och partipopularitet. Det är dels en hög korrelation mellan partipopularitet och partiledarpopularitet. Men det är också svårt att fastställa åt vilket håll den kausala riktningen går. Gillar man partiledaren för att man gillar partiet eller gillar man partiet för att man gillar partiledaren? Vi är benägna att tro mer på det förra, åtminstone i Sverige med ett starkt partiorienterat system. Partierna är trots allt mer beständiga, medan partiledare kommer och går. Men troligtvis finns det påverkan åt båda håll.

Ett sätt att mer formellt skatta partiledareffekter på partival är genom att modellera sannolikheten att en väljare röstar på ett parti (0/1) som en funktion av

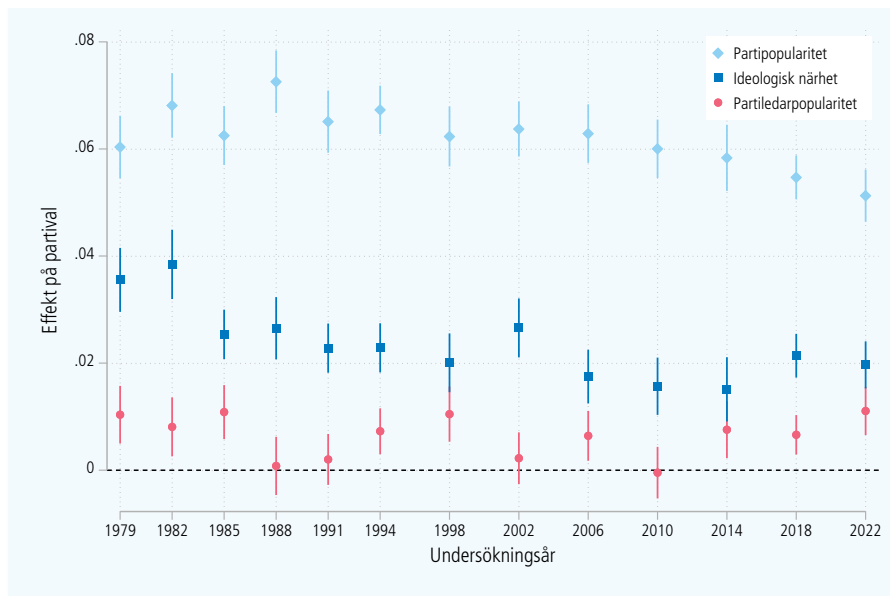
³⁵ Även i SVT/VALUs mätningar har partiledarna fått större betydelse för väljarnas partival för samtliga partier i valen 2018/2022 jämfört med valen 1998/2002. I valet 2022 uppgav också 48 procent av SD-väljarna att Jimmie Åkesson var mycket betydelsefull för deras val av parti, den högsta andelen som uppmätts för någon partiledare i SVT/VALU (Holmberg m fl, 2023).

partipopularitet, partiledarpopularitet och ideologiskt vänster-högeravstånd.³⁶ För att undvika att partiledarbedömningarna påverkas av valresultatet använder vi endast data från Valundersökningarnas förvalsenkäter. Analysen genomförs som en logistisk regressionsanalys med partival som beroende variabel och partipopularitet, partiledarpopularitet och ideologiskt vänster-högeravstånd som oberoende variabler. Resultaten är också viktade mot valresultatet, eftersom partiledarna har olika stor betydelse för olika partiväljare (åtminstone när väljarna själva skattar betydelsen av partiledaren).

Figur 19.5 visar två huvudresultat. För det första är de kortsiktigt verkande partiledareffekterna relativt små på systemnivå i ett flerpartisystem som det svenska. Under kontroll för partipopularitet och ideologisk närhet varierar de signifikanta marginaleffekterna för partiledarpopularitet mellan 0,6 och 1,1 procentenheter. Det innebär att sannolikheten att rösta på ett parti ökar med mellan 0,6 och 1,1 procentenheter för varje steg uppåt man placerar partiledaren för det partiet på ogillar-gillarskalan. I nio av tretton val från perioden kan vi konstatera att partiledareffekterna är statistiskt signifikanta. I de flesta val kan vi alltså tala om att det finns vissa partiledareffekter på partival i Sverige, även om dessa har en mindre effekt än partipopularitet och ideologi. För valåren 1988, 1991, 2002 och 2010 är partiledareffekterna på systemnivå inte statistiskt signifikanta. Ideologisk närhet har en positiv effekt på sannolikheten att rösta på ett visst parti; ju mindre avstånd mellan en väljares vänster-högerposition och var väljaren placerar in partiet på samma skala, desto högre sannolikhet att väljaren röstar på partiet. Störst effekt på partival har alltså partipopularitet.

³⁶ Holmberg och Oscarsson (2013) har använt en liknande modell i en tidigare länderjämförande analys av partiledareffekter. Datamängden som används är ”stackad”, vilket innebär att varje observation är en kombination av en svarsperson och ett parti (väljare \times parti-dyader). I en sådan transformerad datamängd förekommer varje svarsperson lika många gånger som antalet partier som var aktuella i respektive val. Den beroende variabeln partival kan därmed kodas enligt 1 = röstade på partiet och 0 = röstade inte på partiet. Den här typen av datamängd har använts i tidigare analyser av partiledareffekter (Holmberg & Oscarsson, 2013; Garzia m fl, 2021).

Figur 19.5 Effekter av partiledarpopularitet på partival under kontroll för partipopularitet och vänster-högeravstånd, 1979–2022 (genomsnittliga marginaleffekter)

Källa: Valundersökningarna 1979–2022: etapp A.

Kommentar: Resultaten bygger på en logistisk regressionsanalys av en stackad datamängd (parti × väljare-dyader). Effekten av partiledarens popularitet på röstnings sannolikhet på partiet (0/1) kontrolleras för både partiets popularitet och ideologiskt vänster-högeravstånd mellan väljaren och partiet. Resultaten är viktade mot partival. Endast väljare som röstat i valet ingår i analysen.

För det andra finns det inga tydliga belägg för att partiledareffekterna har ökat över tid – åtminstone inte sedan 1979. Figur 19.5 visar inte någon ökning av partiledareffekter utan visar snarare på både upp- och nedgångar (om än mycket små) i de genomsnittliga marginaleffekterna för partiledarpopularitet. Ser vi däremot till de tre senaste valen är partiledareffekterna större jämfört med 2010 då effekten var lika med noll. Den genomsnittliga marginaleffekten för partiledarpopularitet 2022 är den hittills största, om än knappt.

Beträffande partipopularitet och ideologisk närhet kan vi urskilja ett något tydligare mönster. De genomsnittliga marginaleffekterna av partipopularitet och ideologisk närhet på sannolikheten att rösta på ett visst parti har försvagats sedan 1979–1982. Än så länge har partipopularitet och ideologiskt avstånd dock klart större effekter än partiledarpopularitet på partival i Sverige. För partiers framgångar på väljarmarknaden spelar ideologisk närhet och allmän partipopularitet större roll än partiledarpopularitet.

Partiledarpopulariteten har varit rekordlåg i de två senaste riksdagsvalen 2018 och 2022.

I väljarkåren som helhet var Magdalena Andersson, Jimmie Åkesson och Nooshi Dadgostar mer populära än sina partier i samband med 2022 års val.

Miljöpartiets språkrör och statsministerkandidaten Ulf Kristersson var mindre populära än sina partier.

Väljarna tillskriver själva partiledarna större betydelse för partivalet idag än tidigare.

I nio av tretton val har partiledarpopularitet haft en signifikant effekt på väljarnas partival även under kontroll för ideologisk närhet och allmän partipopularitet.

Effekter av partiledarpopularitet i förklaringsmodeller för partival visar inte på någon förändring av partiledareffekternas storlek över tid.

20

Kandidaterna

Den svenska representativa demokratin är i huvudsak baserad på väljarnas relationer till partier, inte på väljarnas relationer till enskilda partiföreträdare. I samband med valen är det i första hand partiernas förhållanden, låtanden och utfästelser som väljarna tar ställning till. De omkring 55 500 personer (Valmyndigheten, 2023) som kandiderar för politiska partier i samband med de samtidiga valen till kommun, region och riksdag intar inte någon särskilt framträdande plats.

Den svenska valdemokratin är starkt partiorienterad. De kanske tydligaste uttrycken för detta är att relativt få väljer att personrösta och att kandidat-kännedomen är låg. Även om Sverige sedan mitten av 1990-talet haft ett personvals-system med möjlighet att kryssa en kandidat på partiernas listor handlar väljarnas val fortfarande i första hand om att välja parti (Berg & Oscarsson, 2015; Gadd m fl, 2022). Syftet med personvalsreformen var att väljarna skulle få större makt över vilka kandidater som representerar dem och att banden mellan väljare och valda skulle stärkas (Dir. 1991:121; SOU 1999:136; Holmberg & Möller, 1999). Tidigare utvärderingar har dragit slutsatsen att personvalsreformen har haft en ganska liten påverkan på banden mellan väljare och valda, men att väljarnas personkryss indirekt påverkat både partier och kandidater (Folke, Persson & Rickne, 2015; Öhberg, 2015). Partierna tar till exempel hänsyn till väljarnas personkryss när de utformar sina listor (Folke, Persson & Rickne, 2015). I Belgien, Tjeckien och Slovakien som också har personvals-system, och där personkryssen sällan har en direkt påverkan på vilka kandidater som väljs, påverkar personkryssen vilka kandidater som får en bra plats på partiernas listor i nästa val (André m fl, 2017).

I praktiken är det en ganska liten andel väljare som utnyttjar möjligheten att personrösta, och ytterst få kandidater som faktiskt lyckas kryssa sig till en riksdagsplats. Men hur ser trenderna ut? Finns det något med väljarbeteendet i valet 2022 som skulle kunna tolkas som en trend mot ett mindre partiorienterat och mer kandidatorienterat demokratiskt system? I tidigare kapitel har vi studerat väljarbeteende i relation till statsministerkandidaterna och partiledarna. I det här kapitlet undersöker vi hur väljarna förhåller sig till kandidaterna, med fokus på om och vilka väljare som personröstar och om väljarna känner till riksdagskandidater och andra politiska företrädare.

Personröstningsreformen var tänkt att på sikt leda till att ungefär hälften av väljarna valde att rösta på en kandidat. Men andelen väljare som personröstar är fortfarande efter snart trettio år högst begränsat, och i riksdagsval har andelen som personröstat aldrig varit större än 30 procent. I 2022 års riksdagsval personröstade endast 22,5 procent av väljarna (se tabell 20.1), vilket motsvarar strax över 1,5 miljoner väljare. Det är något lägre än i de tre senaste valen 2010, 2014 och 2018.

År 2002 var andelen kryssande några tiondelar lägre med 22,2 procent. Personkryssen slog *totalt sett*, om vi ser till alla tre samtidiga valen, ett nytt bottenrekord 2022. Andelen väljare som kryssade en kandidat i regionvalen och kommunvalen har aldrig tidigare varit så lågt i Sverige (20,3 respektive 25,5 procent).

Det är ganska stor spridning i andel personröster i de olika valen och mellan partierna. I de första riksdagsvalen efter att personvalet infördes var det centerpartistiska och kristdemokratiska väljare som lade störst andel personröster (se figur 20.1). I riksdagsvalet 1998 personröstade drygt 40 procent av de centerpartistiska väljarna. För Centerpartiet, Moderaterna, Miljöpartiet, Liberalerna och Socialdemokraterna har trenden varit nedåtgående, medan andelen personröster för Vänsterpartiet ligger på ungefär samma nivå som i valet 1998. Vidare har andelen personröster för Sverigedemokraterna ökat sedan partiets inträde i riksdagen 2010. Även för Kristdemokraterna har andelen personröster ökat under samma period. I valet 2022 var andelen personröster för SD ungefär 15 procentenheter större jämfört med för S och L. I valen till kommun- och regionfullmäktige är det däremot Centerpartiet som har haft störst andel personröster i nästan alla val.

En stor andel personröster för ett parti vittnar inte nödvändigtvis om nära band mellan väljare och lokala kandidater. Det förutsätter att väljarna känner till och röstar på en kandidat från deras valkrets. Bland Sverigedemokraterna, som hade störst andel personkryss i valet 2022, var det endast Jimmie Åkesson som nådde över femprocentsgränsen och blev personvald. Även Kristdemokraternas ledare Ebba Busch fick ett stort antal personröster. Huvudorsaken är hur partierna valde att utforma sina kandidatlistor i riksdagsvalet. Sverigedemokraterna gick till val på en gemensam riksdagslista i hela landet, med Jimmie Åkesson som förstanamn (TT, 2022). På liknande sätt toppade Ebba Busch Kristdemokraternas samtliga riksdagslistor (Kristdemokraterna, 2021).³⁷ Det är främst bland de mindre partierna som en större andel av riksdagsledamöterna är personvalda (högst andel för Vänsterpartiet med 11 av 24 riksdagsledamöter som är personvalda).³⁸

Andelen i Valundersökningen 2022 som uppgav att de personröstade är i nivå med den officiella valstatistiken: 22 procent uppgav att de utnyttjat möjligheten att personrösta.³⁹ Av de som personröstade var det 38 procent som också uppgav ett namn på den person de röstat på.

³⁷ Jimmie Åkesson (SD) blev invald i Jönköpings län och Ebba Busch (KD) i Västra Götalands län östra, eftersom det var där de fick högst andel personkryss.

³⁸ Vi har inte tagit reda på vilken listplacering kandidaterna hade. Att personrösta på partiernas förstanamn skulle kunna tolkas som stöd för partiet snarare än för kandidaten.

³⁹ Kontrollerat för valdeltagande och viktat mot valresultatet. Ej kontrollerat eller viktat: 21,2 procent.

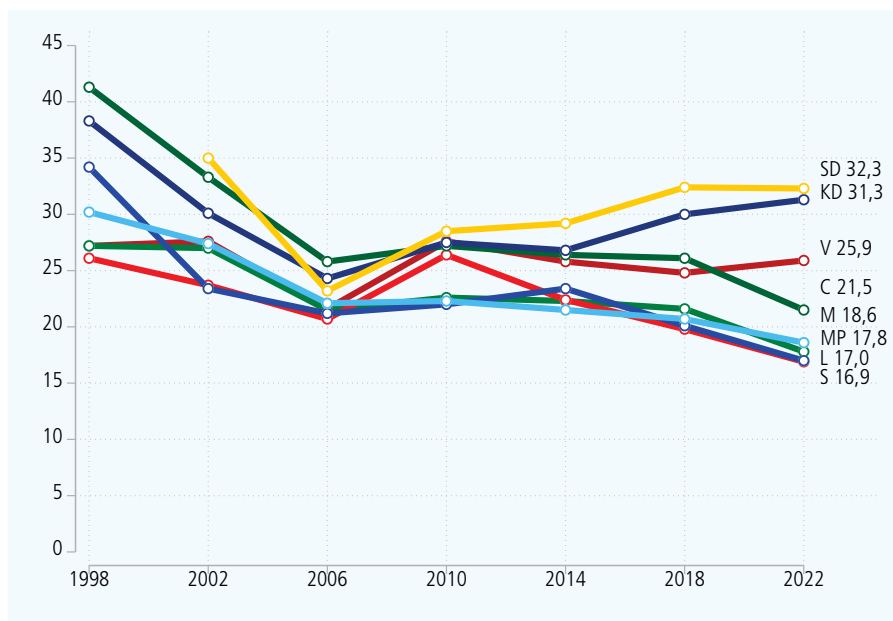
Tabell 20.1 Andel personröstande väljare i allmänna val 1995–2022 (procent).

År	1995	1998	1999	2002	2004	2006	2009	2010	2014	2018	2019	2022
Riksdagsvalen	–	29,9	–	26,0	–	22,2	–	25,1	24,6	24,1	–	22,5
Landstings-/regionvalen	–	28,9	–	25,4	–	21,9	–	24,4	22,7	21,6	–	20,3
Kommunvalen	–	34,5	–	30,8	–	28,2	–	31,2	29,0	27,6	–	25,5
Europaparlamentsvalen	46,5	–	66,2	–	59,0	–	59,2	–	50,0	–	39,4	–

Källa: SCB, Valmyndigheten.

Kommentar: Uppgifterna är officiell valstatistik hämtade från Statistiska Centralbyrån och Valmyndigheten (www.val.se). Innan Europaparlamentsvalet 2009 gäller tabellen andelen personröster bland de som röstat på partier som tog mandat i respektive val. Därefter redovisas andelen personröstare bland samtliga giltiga röster.

Figur 20.1 Andel personröster för de olika partierna i riksdagsvalen 1998–2022 (procent).

Källa: SCB, Valmyndigheten.

Kommentar: Uppgifterna är officiell valstatistik över andelen personröster bland samtliga giltiga röster hämtade från Statistiska Centralbyrån och Valmyndigheten (www.val.se).

I Valundersökningen 2022 kan vi även undersöka vilka grupper som personröstade i högst utsträckning (se tabell 20.2). För det första var personröstning i riksdagsvalet vanligare i yngre åldersgrupper och bland personer med utländsk bakgrund, vilket är i linje med tidigare analyser av väljarnas personval (Berg & Oscarsson, 2015). För det andra personröstar arbetare i högre utsträckning än övriga yrkesgrupper. Däremot är personröstning relativt jämnt fördelat över kön, utbildningsnivåer och boendeort. Ser vi till politiska skiljelinjer är andelen större

bland personer som är mycket intresserade av politik. Andelen är också större bland övertygade partianhängare, bland personer som är medlem i ett politiskt parti/organisation, och bland personer som också korrekt kan nämna en kandidat som ställer upp i deras valkrets. Att personröstningen är högre om man är intresserad av politik, är med i ett parti och känner till vilka kandidater som ställer upp är föga förvånande. Tidigare forskning från Belgien har pekat på att politiskt intresse, närhet till kandidater och personröstens påverkan kan förklara benägenheten att personrösta. Högt politiskt intresse, medlemskap i ett parti eller en politisk organisation och kontakt med politiker är faktorer som bör öka sannolikheten att man lägger en personröst (André, Wauters & Pilet, 2012).

Mer förvånande är däremot att andelen personkryssare är större bland personer som har en låg medieexponering och något högre bland personer med låg politisk kunskap. Slutligen kan vi även i Valundersökningen se att andelen personröster är störst bland väljare till Sverigedemokraterna, Kristdemokraterna och till viss del, Vänsterpartiet.

I teorin ska ett personvalssystem skapa närmare band mellan väljare och folkvalda. Politiker som är beroende av väljare snarare än partier för att bli personligt valda, hålls också ansvariga gentemot sina lokala väljare, vilket skulle kunna leda till att väljarnas kännedom om lokala politiska kandidater blir större. Länderjämförande studier har också visat att kandidat-kännedom är större i länder med personvalssystem jämfört med länder med stängda listor (Norris, 2004; Holmberg, 2009). I länder som tillämpar partilistor med möjlighet till personval, som i Sverige, förväntas väljarnas kandidat-kännedom och kontakt med lokala politiska representanter vara lägre än i ett renodlat personvalssystem (Norris, 2004).

I de svenska valundersökningarna har kandidat-kännedomen dock minskat sedan personvalssystemet infördes (se figur 20.2). Valet 2018 var däremot ett trendbrott med 30 procent som korrekt kunde namnge en kandidat. Det är något högre än de tre valen tidigare.⁴⁰ I Valundersökningen 2022 var det endast 23 procent som korrekt kunde namnge en riksdagskandidat från den egna valkretsen. Det är den lägsta andelen någonsin i våra undersökningar. Riksdagskandidaterna blir alltmer anonyma för de svenska väljarna.

Det är svårt att isolera vilken effekt personvalssystemet har på väljarnas kunskap om kandidaterna, och vi vet inte om kandidat-kännedomen hade varit ännu lägre utan möjligheten till personval. Tidigare forskning har dock pekat på att valsystemet som sådant har en ganska liten påverkan på väljares kandidat-kännedom (Holmberg, 2009). Demografiska och politiska skiljelinjer spelar en större roll. Ser vi till kandidat-kännedom mellan olika grupper av väljare i Valundersökningen 2022 är mönstret tydligt. Väljare som är intresserade, har hög politisk kunskap och hög medieexponering kan i högre utsträckning korrekt namnge en kandidat (se tabell 20.3). Ännu större skillnader ser vi mellan de som på något sätt är anknutna till ett parti jämfört med de som inte är det. Bland personer som är medlemmar i ett parti eller en politisk organisation är det 55 procent som korrekt kan namnge en kandidat. Bland övertygade anhängare är andelen 44 procent. Det är också en hög andel bland de som har kontaktat en politiker de

⁴⁰ Efter valet 2014 övergick valundersökningarna från intervjuer till post- och webbenkäter. Svarefrekvensen är också lägre i de senaste undersökningarna.

senaste 12 månaderna (38 procent). De som faktiskt kryssade en kandidat bör känna till namnet på åtminstone en kandidat i sin valkrets, men bland de som uppgav att de personröstade i valet var andelen endast 36 procent. Personröstning och kandidat-kännetid går inte nödvändigtvis hand i hand. Bland Sverigedemokratiska väljare är andelen som korrekt kunde namnge en kandidat inte heller högre än 25 procent, trots att partiet har en hög andel personkryss och att partiet gick fram med en gemensam riksdagslista som partiledaren toppade.

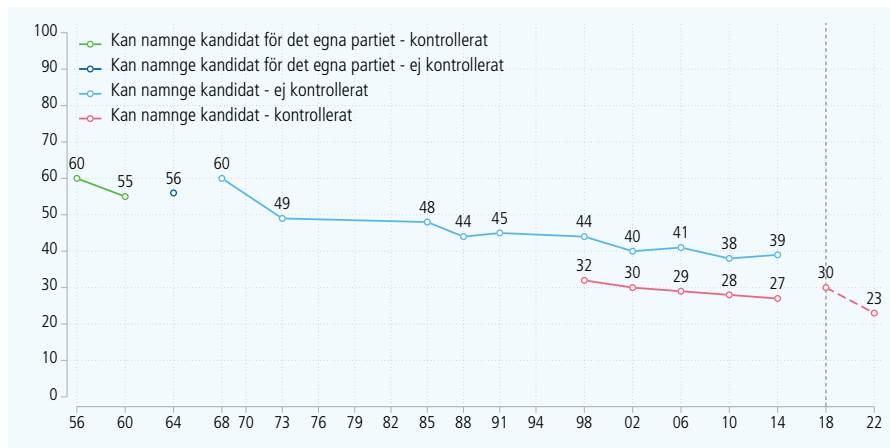
Tabell 20.2 Personröstning i olika befolkningsgrupper, 2022 (procent).

Demografiska grupper	Personröstning	Antal svarande	Politiska grupper	Personröstning	Antal svarande
Samtliga	21	10 306			
Man	21	5 033	Mycket intresserad	27	1 903
Kvinna	22	5 273	Ganska intresserad	20	5 273
			Inte särskilt/alls intresserad	21	2 989
18–22 år	24	263			
22–34 år	33	1 161	Låg politisk kunskap	23	2 268
35–49 år	31	1 965	Medel politisk kunskap	19	2 382
50–64 år	21	2 795	Hög politisk kunskap	21	2 845
65–74 år	14	2 180			
75+	12	1 942	Låg medieexponering	27	1 403
			Medel medieexponering	22	1 912
Grundskola	18	1 262	Hög medieexponering	20	1 933
Gymnasium/Eftergymnasial	23	3 582			
Högskola/Universitet	21	4 679	Övertygad partianhängare	29	935
			Partianhängare	21	1 049
Svensk bakgrund	20	9 189	Endast partipreferens	20	3 677
Utländsk bakgrund	33	1 117	Ingen partipreferens	18	1 551
Tjänstemän	19	5 158	Långt till vänster	19	1 762
Arbetare	24	3 086	Något till vänster	18	1 833
Jordbrukare	22	75	Varken t v eller t h	21	1 678
Företagare	19	812	Något till höger	20	2 092
			Långt till höger	26	2 061
Ren landsbygd	21	1 449			
Mindre tätort	21	1 924	Vänsterpartiet	23	610
Stad eller större tätort	21	4 970	Miljöpartiet	17	662
Stockholm, Göteborg, Malmö	20	1 690	Socialdemokraterna	17	3 173
			Centerpartiet	21	721
			Liberalerna	19	530
			Kristdemokraterna	27	521
			Moderaterna	18	1 686
			Sverigedemokraterna	30	1 329
			Medlem i parti/politisk organisation	40	632
			Ej medlem i parti/politisk organisation	20	9 516
			Kan korrekt namnge kandidat	31	508
			Kan inte korrekt namnge kandidat	17	1 699

Källa: Valundersökningen 2022, Etapp B och uppföljningsenkäten.

Kommentar: Frågan lyder: "Det är möjligt att personrösta genom att sätta ett kryss framför en av kandidaterna på valsedeln. Utnyttjade du möjligheten att personrösta i riksdagsvalet?" Svartalternativen som erbjöds var "Ja", "Nej" och "Jag röstade inte i årets riksdagsval". Resultaten har viktats mot de officiella valresultaten.

Figur 20.2 Andel väljare som korrekt kan namnge en riksdagskandidat från den egna valkretsen, 1956–2022 (procent).

Källa: Valundersökningarna 1956–2022

Kommentar: Frågan lyder "Känner du till namnet på någon eller några av de personer som stod på partiernas valsedlar i din valkrets inför riksdagsvalet?". I besöksintervjuer (-2014) hade de svarande möjlighet att nämna upp till tre namn. I 2018 och 2022 års valundersökning fick de svarande möjlighet att lista två namn och partitillhörighet. Resultaten är oviktade. Åren 1956–1964 gällde intervjufrågan namn på det egna partiets valsedel medan frågan från och med 1968 gäller samtliga partiets valsedlar. Åren 1956 och 1960 kontrollerades resultaten för nämnande av felaktiga namn. Under åren 1964–1994 kontrollerades inte väljarnas kännedom om kandidaterna. Tester 1968 och 1991 indikerar att resultaten från denna period överskattar andelen korrekta svar med mellan 5–8 procentenheter. Sedan 1998 kontrollerar vi om de namn som nämns faktiskt har kandiderat för något parti i väljarens valkrets. Samtliga resultat inbegriper endast röstande. För att maximera jämförbarheten över tid är uppgifterna om kandidat-kännedom vid varje tidpunkt inhämtade efter riksdagsvalen.

Gällande demografiska grupper kan vi se att det är en jämn könsfördelning men att kvinnor har något högre kandidat-kännedom. Kandidat-kännedomen är högre i åldersgrupperna mellan 35–74 år, bland personer som har en högre utbildningsnivå än grundskola, bland personer med svensk bakgrund, tjänstemän och bland personer som inte bor i storstäderna.

Väljarnas kännedom om riksdagskandidater från deras valkrets har aldrig varit så låg som i valet 2022. När det gäller mer framträdande nationella politiker är kännedomen betydligt högre. I valundersökningarna ställer vi också frågor om huruvida väljarna känner till vilket parti som olika politiska företrädare tillhör. I Valundersökningen 2022 ställde vi frågor om fem partiföreträdare: Oscar Sjöstedt (SD), Anders Ygeman (S), Elisabeth Svantesson (M), Amanda Lind (MP) och Michael Arthursson (C). Kändast var dåvarande integrations-, migrations- och idrottsminister Anders Ygeman som 84 procent kunde säga vilket parti han tillhör (se tabell 20.4). Det var också 66 procent av väljarna som visste Elisabeth Svantessons partitillhörighet och 60 procent som kunde säga vilket parti Amanda Lind tillhör. Mindre känd var Oscar Sjöstedt (46 procent uppgav rätt svar) och minst känd var Michael Arthursson (26 procent svarade rätt parti).

Tabell 20.3 Kandidatkännedom i olika befolkningsgrupper, 2022 (procent).

Demografiska grupper	Kandidat-kännedom	Antal svarande	Politiska grupper	Kandidat-kännedom	Antal svarande
Total	24	2 023			
Man	23	1 002	Mycket intresserad	33	416
Kvinna	24	1 021	Ganska intresserad	24	1 039
			Inte särskilt/allt intresserad	16	547
18–22 år	17	56			
22–34 år	20	253	Låg politisk kunskap	16	648
35–49 år	24	421	Medel politisk kunskap	23	645
50–64 år	25	542	Hög politisk kunskap	33	700
65–74 år	28	401			
75+	20	350	Låg medieexponering	20	379
			Medel medieexponering	25	512
Grundskola	20	233	Hög medieexponering	27	518
Gymnasium/Eftergymnasial	25	662			
Högskola/Universitet	25	981	Övertygad partianhängare	44	263
			Partianhängare	26	238
Svensk bakgrund	24	1 805	Endast partipreferens	21	1 087
Utländsk bakgrund	19	218	Ingen partipreferens	18	337
Tjänstemän	27	1 051	Långt till vänster	23	353
Arbetare	20	577	Något till vänster	24	422
Företagare	24	150	Varken t v eller t h	23	324
			Något till höger	25	430
Ren landsbygd	30	278	Långt till höger	24	409
Mindre tätort	24	393			
Stad eller större tätort	24	962	Vänsterpartiet	24	142
Stockholm, Göteborg, Malmö	19	351	Miljöpartiet	27	130
			Socialdemokraterna	21	675
			Centerpartiet	26	156
			Liberalerna	17	111
			Kristdemokraterna	29	110
			Moderaterna	24	386
			Sverigedemokraterna	25	296
			Medlem i parti/politisk organisation	55	127
			Ej medlem i parti/politisk organisation	22	1 852
			Personröstade i riksdagsvalet	36	393
			Personröstade inte i riksdagsvalet	21	1 613
			Kontaktat en politiker senaste 12 mån	38	201
			Ej kontaktat en politiker	23	1 715

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan lyder "Känner du till namnet på någon eller några av de personer som stod på partiernas valsedlar i din valkrets inför riksdagsvalet?". I 2022 års valundersökning fick de svarande möjlighet att lista två namn och partitillhörighet. Vi kontrollerar om de namn som nämns faktiskt har kandiderat för något parti i väljarens valkrets. Endast personer som röstade i riksdagsvalet ingår i analysen. Resultaten har viktats mot det officiella valresultatet.

Tabell 20.4 Väljarnas kunskaper om politiska företrädares partitillhörighet, 2022 (procent).

Namn	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	Annat	Vet inte	Summa procent	Antal svarande
Oscar Sjöstedt	5	0	1	0	1	0	1	46	0	45	100	8 347
Anders Ygeman	0	0	84	0	0	0	0	0	0	15	100	8 554
Elisabeth Svantesson	0	0	0	0	0	0	66	0	0	32	100	8 407
Amanda Lind	1	60	7	0	0	0	2	0	0	28	100	8 402
Michael Arthursson	0	0	0	26	1	2	0	0	0	69	100	8 263

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan lyder: "Här är en lista med namn på olika personer. Kan du tala om vilket parti som var och en av dem tillhör?". Resultaten är oviktade.

När vi i stället frågar väljarna om vem som är Sveriges finansminister brukar det vara fler som kan uppge rätt person. År 2014 var det hela 94 procent som korrekt svarade Anders Borg. I Valundersökningen 2018 hade 84 procent rätt svar (Magdalena Andersson). I samband med valet 2022 var andelen lägre, 71 procent pricked in att det var Mikael Damberg som var finansminister. Det ska dock påpekas att valet 2022 kan ha utgjort ett svårare test, eftersom Magdalena Andersson var finansminister fram till november 2021, då hon valdes som statsminister.

Tabell 20.5 Väljarnas kunskaper om vem som är Sveriges finansminister, 2014–2022 (procent).

	Magdalena Andersson	Anna Ekström	Mikael Damberg	Peter Hultqvist	Vet inte	Summa procent	Antal svarande
2022	13	1	71	1	14	100	8 577
2018	84	0	0	1	14	100	6 749
	Carl Bildt	Anders Borg	Annie Lööf	Beatrice Ask	Vet inte	Summa procent	Antal svarande
2014	1	94	0	0	5	100	1 415

Källa: Valundersökningarna 2014, 2018 och 2022.

Kommentar: Frågan löd: "Vem har varit finansminister under perioden december 2021 – september 2022?", "Vem har varit finansminister under mandatperioden 2014–2018?", samt "Vem av dessa personer var finansminister före riksdagsvalet i år?". Resultatet är oavskilt.

Slutligen: spelar det roll för väljarna vilka riksdagskandidater ett parti ställer upp med i valet när de ska välja parti? Det verkar inte så när väljarna själva får uppge vilka skäl som var viktiga för deras val av parti. I ett frågebatteri med olika skäl för partival ställer vi frågan "Hur viktiga var följande skäl för ditt val av parti? (...) Partiet har bra riksdagskandidater på valseldn i min valkrets" (se kapitel 22). Om vi jämför samtliga 18 skäl som vi frågar om hamnar *bra riksdagskandidater* på plats 16 av 18. Endast tio procent av väljarna anger det som ett av de absolut viktigaste skälen. Det är betydligt fler som anger "Partiet har en bra partiledare" som ett av de absolut viktigaste skälen (33 procent). Även här sticker Sverigedemokraterna ut, med 14 procent av väljarna som anger bra kandidater som viktigt och 50 procent som anger bra partiledare som ett av de absolut viktigaste skälen. Ser vi däremot till rangordningen för väljarnas skäl av parti är bra partiledare på plats tre bland SD-väljarna, men kandidaterna hamnar långt ner (se kapitel 22). Att partierna har bra kandidater tillhör inte någon av de viktigaste röstningsskälen för väljarna.

Riksdagskandidaterna har alltjämt en undanskymd roll jämfört med partiledarna för svenska väljare. Resultaten i det här avsnittet illustrerar tydligt att det politiska systemet i Sverige fortfarande är starkt partiorienterat trots att personvals-systemet snart fyller trettio år.

22,5 procent av väljarna personkryssade en riksdagskandidat 2022. Ett bottenrekord för personröstning totalt sett.

Rekordlåga 23 procent av väljarna kan korrekt nämna en riksdagskandidat från den egna valkretsen.

Endast 38 procent av väljarna som personröstade kunde berätta vem de hade kryssat.

Endast tio procent av väljarna uppger att bra kandidater på valsekeln är ett av de viktigaste skälen för partival.

21

Viktiga frågor för partival

Att lägga en röstsedel i ett valkuvert brukar räknas till en typ av politiskt beteende som sänder en visserligen stark men samtidigt otydlig signal från väljarna till det politiska systemet (Verba & Nie, 1972). *Stark signal* eftersom den har en så direkt och omedelbar påverkan på partiernas styrkeförhållanden och maktfördelningen i parlamentet. *Otydlig signal* eftersom det kan vara svårt att veta vad väljaren egentligen vill förmedla med sitt beslut att stödja ett visst parti: Vad betyder den där papperslappen som stoppas ned i valkuverten? Att lära mer om vilka slags uppgifter och mandat väljarna egentligen delar ut till sina förtroendevalda i samband med röstningsbeslutet är just därför en av valforskningens centrala existensberättiganden.

Ett uppenbart sätt att försöka få reda på mer om vad väljarna menar med sitt agerande vid valurnorna är att fråga dem direkt: Hur motiverar väljarna själva sitt val av parti? Valforskningsprogrammet har historiskt använt sig av två olika sätt att fråga väljarna om deras skäl för partival. Den första frågetekniken bygger på helt öppna frågor där väljarna får motivera partivalet med egna ord och med så lite av styrning som möjligt. I efterhand kodas de många svaren upp i kategorier. Fördelen är att vi kan komma åt hur väljarna spontant motiverar sitt partival. Nackdelen är att det tar resurser att transkribera och fritextkoda de öppna svaren samt att öppna frågor kan vara belastande för respondenterna.

Den andra frågetekniken är att använda färdigformulerade påståenden där vi ber de svarande värdera vart och ett för sig hur viktiga de tyckte att röstningsskälet var. Fördelen är att påståendena kan formuleras så att de ligger i linje med valforskningens teoretiska förklaringsmodeller och att det går snabbt att ställa samman svaren. Nackdelen är att vi styr de svarande in i färdiga svar och riskerar att missa oväntade röstningsskäl. Den valda frågeordningen kan dessutom påverka resultaten av väljarnas viktighetsbedömningar.

I de kommande två kapitlen presenterar vi resultaten från båda typerna av frågeteknik. Vi börjar med de helt öppna frågorna om vilka politiska sakfrågor som varit viktiga för partivalet. Tusentals väljare har genom åren fått svara på frågan om huruvida det finns "...någon eller några särskilda frågor som var viktiga för deras partival?". Även om mätningar av sakfrågors viktighet och plats på dagordningen numera är vanligt förekommande, i exempelvis opinionsinstitutens månatliga rapporteringar, är det bara i valundersökningarna som den specifika frågan om viktiga frågor för *partivalet* ställs. Dessutom ställs frågan alldeles i anslutning till beslutet. Huvuddelen av svaren från vår eftervalsundersökning samlas in under veckorna efter ett val.

Spontaniteten i svaren är viktig. Frågan kommer tidigt i enkäterna och vi vill att väljarna ska plocka fram de första frågor som de själva kommer att tänka på – de som finns mest latent och som är lättast att fiska fram från bakom pannbenet (*top of head*). Med hjälp av ett detaljerat kodschema kodas sedan svaren upp till

en tresiffrig kod och därefter kategoriserats i huvudkategorier. Kodning av fritextsvar är mycket resurskrävande. Det finns inte något självklart sätt att åstadkomma kategoriseringarna och avvägningarna spelar förstås roll för huvudresultaten (Handlar svaret 'elpriser' om *ekonomi* eller om *energi* eller kanske både och?). Beroende på frågeställning kan enskilda forskare välja egna indelningar av fritextsvaren.

I det här fallet har vi haft jämförbarhet över lång tid som huvudprincip när vi uppdaterat våra tidsserier över vilka sakfrågor som var viktiga för väljarna när de tog ställning i valet. I tabell 22.1 redovisas andelen väljare som uppgett skäl som vid något tillfälle under perioden 1979–2022 samlat mer än fem procent av svaren. Observera att de skattningar som görs i översiktstabellen är oviktade (viktade resultat presenteras längre fram i kapitlet).

Resultaten sätter in valagendan 2022 i ett historiskt perspektiv. Närmare hälften av alla svar på frågan om vilka frågor som varit viktiga för partivalet (49 procent) landar i den bredare kategorin *sjukvård/välfärd*. Att denna kategori blir toppfråga för fjärde valet i rad är en del av en längre trend där frågor om välfärd blivit allt viktigare för varje decennium. Andelen som spontant uppger att frågan varit viktig för deras partival har ökat från bara 4 procent i valet 1979 till den nya rekordnivån 49 procent 2022.

På plats nummer två återfinns *brottsbekämpning* som aldrig tidigare har varit i närheten av att ha en framskjuten plats i en svensk valrörelse. Närmare var tredje väljare (32 procent) uppgav att brottsbekämpning var en viktig fråga när de gick och röstade i 2022 års val – fyra gånger så många som vid valen 2014 och 2018. Under valrörelserna 1979–2006 orkade kategorin inte över fyra procent omnämmanden, vilket understryker att brottsbekämpning fick sitt stora genombrott som valrörelsefråga i samband med 2022 års val.

På platserna 3–5 återfinns frågorna om *invandring/flyktingar*, *skola/utbildning* och *miljö* (alla 26 procent i de oviktade siffror som presenteras i tabell 21.1). Före millennieskiftet hade invandringsfrågorna knappt varit synliga på dagordningen vid något svenskt val, förutom möjligen ett kort gästspel 1991 (8 procent) vilket var samma år som Ny Demokrati kom in i Riksdagen. Vid de tre senaste valen har dock omkring en fjärdedel av väljarna nämnt frågan som viktig för partivalet – toppnoteringen är 30 procent i samband med 2018 års val.

Frågor om *skola och utbildning* hade sin mest framskjutna position hittills i samband med 2014 års val då Sveriges resultat i den internationella Pisa-undersökningen diskuterades flitigt. Som valrörelsefråga slog utbildningsfrågorna igenom i samband med vård skola omsorg-valet 1998. I övriga val sedan millennieskiftet har utbildningsfrågorna fortsatt varit viktiga röstningsfrågor för mellan 24 och 29 procent av väljarna.

Frågor om *miljö* omnämndes spontant av var fjärde väljare som en viktig fråga för partival 2022. För att hitta en lika hög skattning i det historiska materialet behöver vi gå tillbaka till 1991 års valrörelse. Fortfarande är det miljövalet 1988 som är det stora svenska miljövalet med Miljöpartiets parlamentariska genombrott då nästan halva väljarkåren (46 procent) nämnde en miljöfråga som viktig fråga för partivalet.

Tabell 21.1 Väljarnas viktiga frågor för partival 1979–2022 (procent).

Viktig fråga för partival	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018	2022
Sjukvård/välfärd	4	12	19	15	22	21	28	36	32	37	43	42	49
Brottsbekämpning	1	1	2	1	3	1	2	4	3	1	8	7	32
Invandring/flyktningar	0	0	1	2	8	5	3	10	5	9	23	30	26
Utbildning	6	3	3	2	4	6	20	29	24	26	41	23	26
Miljö	6	7	22	46	25	20	12	8	11	13	20	18	26
Energi/kärnkraft	26	2	1	3	3	2	3	1	5	2	2	1	19
Pension/äldreomsorg	5	8	8	9	20	9	17	20	21	19	17	15	13
Ekonomi	9	14	14	8	20	30	14	10	11	17	15	4	9
Skatter	17	8	20	19	18	9	17	14	15	15	11	7	6
Fred/försvar	1	4	6	4	3	2	2	2	2	1	5	3	6
Offentlig/privat sektor	5	2	7	3	4	4	3	4	2	2	2	2	3
Religion/moral	2	1	1	1	3	1	2	2	1	0	1	1	2
Sysselsättning	18	29	25	5	23	41	34	7	35	31	30	3	1
Familj/barnomsorg	8	8	17	16	18	13	15	14	15	6	4	3	1
Näringsliv	1	1	0	0	0	1	2	3	5	4	2	2	1
Bostäder	5	2	2	4	5	1	0	2	1	1	1	2	1
Jordbruk	1	1	2	1	3	1	1	2	3	1	2	1	1
Jämställdhet	1	0	0	0	0	2	2	3	4	1	5	3	0
EU/EMU	0	0	0	1	10	14	6	5	0	0	1	1	0
Löntaökarfonder	4	33	11	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Väljarandel som nämnde åtminstone en fråga	63	76	78	72	82	79	77	73	80	86	90	73	73
Antal svarande	2 678	2 640	2 610	2 299	2 273	2 256	1 633	1 864	1 667	1 274	984	6 899	5 391
Spridningsindex	.88	.78	.77	.72	.70	.63	.68	.70	.62	.61	.41	.64	.40

Källa: Valundersökningarna 1979–2022.

Kommentar: Frågan lyder: "Är det någon eller några politiska frågor som är/var viktiga för dig när du röstar/röstade i valet?" Resultaten i tabellen är oviktade. Spridningsindex är ett mått på hur stor spridningen är över de kategorier som presenteras i tabellen. I det här fallet betyder ett högt indexvärde att väljarnas svar för vilka frågor de tycker är viktiga fokuserar på några få kategorier, som i valet 1979. Ett lågt värde betyder att svaren är mer jämnt utspridda över många kategorier, som i valet 2014 eller 2022. Se kommentar till figur 21.1 för en detaljerad beskrivning. Resultaten här är oviktade. För viktade resultat för 2022, se tabellen 21.2.

I Valundersökningarnas kodschema har vi separerat miljöfrågor och energifrågor. I slutet av 1970-talet när mätningarna av viktiga frågor inleddes var energifrågan och kärnkraftsfrågan stor. Tjugosex procent av väljarna nämnde någon energi-fråga som viktig fråga i 1979 års val. I valet 2022 ser vi energifrågans stora återkomst efter närmare fyrtio års frånvaro i en svensk valrörelse. Inte lika framträdande som 1979, men nästan var femte väljare nämnde en fråga som rör energi (19 procent). Nu som då handlar huvuddiskussionen om Sveriges framtida energiförsörjning och inte minst om kärnkraftens framtid.

Endast ett ytterligare frågeområde lyckades 2022 samla mer än tio procent av väljarna: frågor om *pensioner och äldrevård*. Nästan var sjunde väljare (13 procent) nämnde sådana frågor som viktiga röstningsskal.

Lika viktigt för att porträttera valrörelsen 2022 på ett rimligt sätt är att också uppmärksamma vilka frågor som *inte* var framträdande i väljarnas prioriteringar. Flera av de frågor som många gånger dominerat svenska valdebatter lyste med sin frånvaro. Trots de pessimistiska ekonomiska framtidsutsikterna för Sverige och svenskarna, med minskade reallöner, högre inflation och högre bolåneräntor blev frågor om *ekonomi* inte någon stor valrörelsefråga 2022. Endast nio procent av väljarna nämnde spontant en ekonomifråga som viktig för deras partival.

”
För varje krona som läggs på fler poliser, ska minst en krona läggas på det förebyggande arbetet.

Magdalena Andersson

**VÅRA GEMENSAMMA
SKATTEPENGAR SKA
STANNA I SKOLAN,
INTE FÖRSVINNA I
AKTIEUTDELNINGAR.**

Vi ska ta tillbaka den demokratiska kontrollen över skolan.

**Inför
ordningsdöme
i skolan.**

Elevernas otrygghet har ökat med över 30 procent.

SEPTEMBER
**RÖSTA
KD**
MÅN 2021

**REDO ATT SÄNKA
EL- OCH BRÄNSLE-
PRISERNA**

Exempel på valbudskap hämtade från partiernas Facebook-sidor i samband med valet 2022.

Två av de kanske mest klassiska valrörelsefrågorna historiskt – *sysselsättning* och *skatter* – var längre ned på dagordningen än vid något tidigare val 1979–2022. Endast sex procent av väljarna nämnde en skattefråga och en enda procent en fråga som berörde sysselsättning.

Direkta omnämningen av Rysslands invasion av Ukraina och den globala pandemin – mandatperiodens två stora kriser – var få. Frågor om *fred och försvar* samlade visserligen något större andel än normalt (6 procent) och frågan om Nato, Ukraina och försvarsutgifter dominerade svaren i den kategorin. Resultaten är kanske inte förvånande med tanke på att utrikes- och säkerhetspolitiska frågor och även EU-frågor inte varit särskilt intressant för partierna att politisera i samband med nationella val. I svenska valrörelser dominerar nationella frågor i valrörelserna.

Trots att sjukvården toppar som viktigaste fråga för de svenska väljarna var det ytterst få som uppger pandemin som en viktig fråga för partivalet. Bland drygt 5 000 fritextsvar är det bara en handfull svar som har med Covid-19, coronapandemin och dess hantering att göra. Den globala pandemin tycks ha varit i stort sett bortblåst i valrörelsen 2022.

Tabellen 21.1 väcker många intressanta frågor om varför vissa politikområden ofta blir föremål för politiska diskussioner under svenska valrörelsen och varför vissa andra politikområden aldrig tycks bli viktiga. Det är inte svårt att hitta exempel. *Bostadsfrågan*, som berör många människor och där diskussionerna brukar bubbla på under mandatperioderna, hamnar aldrig högt på dagordningen i svenska valrörelser. Och vissa frågor som varit närvarande i många svenska valrörelser under 1990-talet – familjepolitik och barnomsorg – har lyst med sin frånvaro i valrörelser efter millennieskiftet.

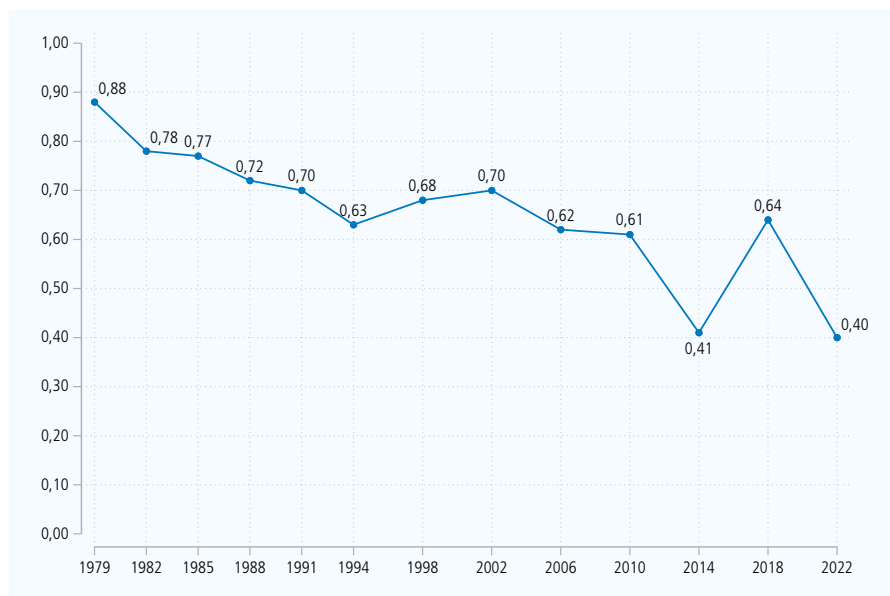
Dragkampen om vilka frågor som kommer vara särskilt framträdande just i den stund då väljarna fattar sina slutgiltiga röstningsbeslut kan vara avgörande i moderna valrörelser, särskilt vid jämna val. Vilka faktorer som är viktigast för hur den agendasättande maktkampen slutar är en av opinions- och väljarforsknings tiotusen kronorsfrågor. Partiernas göranden och låtanden blir centralt – hur valstrategier och valbudskap väljs och medieras, vilka huvudmotståndare som utses, hur prestationerna är i utfrågningar och debatter. För att en sakfråga ska hamna riktigt högt på dagordningen krävs en intressant konflikt och att fler partier än ett vill prata om frågan. Det krävs två för att dansa tango.

Många valrörelser i den svenska historien har blivit minnesvärda på grund av att någon specifik sakfråga dominerat diskussionerna under de intensiva valrörelseveckorna före valet. Grispremievalet 1932, Kärnkraftsvalet 1976, Löntagarfondsvallet 1982 och Språktestvalet 2002 är några exempel (jfr tabell 2.2). Frågan är om dagordningen i svenska valrörelser blivit mer splittrad över tid? Har det blivit mer ovanligt att väljarna fokuserar på en fråga och mer vanligt att väljarna sprider sina prioriteringar över fler frågeområden? Vårt spridningsindex som baseras på informationen i tabell 21.1 ger besked (se figur 21.1). Höga indexvärdet betyder här att väljarna fokuserat mer ensidigt på några få politikområden i sina svar om viktiga partivalsfrågor. Lägre indexvärdet betyder omvänt att väljarna spridit ut sig mer på fler kategorier. Resultaten visar att det finns en relativt tydlig trend över tid. Sjunkande fokuseringsindex betyder i det här sammanhanget att väljarna i allt större utsträckning ger svar som hamnar i olika sakfrågekategorier. Valrörelseagendan blir *mindre* koncentrerad till några få frågor. Valrörelsernas innehåll blir alltså spretigare över tid. I praktiken blir det svårare och svårare att skilja ut något särskilt sakområde eller något särskilt sakområde som dominerande.

Om 1979 års valrörelse huvudsakligen handlade om tre frågor – energi, skatter och sysselsättning – (fokuseringsindex=0,88) var det i 2022 års valrörelse fler frågekategorier som erhöll en relativt stor andel omnämningen. De fem toppfrågorna samlar var och en svar från mer än var fjärde väljare. Valen 2014 och 2022 uppvisar det lägsta indexvärdet som vi uppmätt (0,41 respektive 0,40) och sticker ut som de två klart ”spretigaste” valrörelserna. Tar vi bort dessa ytterkantvärden har spridningen av sakfrågor vid svenska val legat relativt stabilt mellan 0,61 och

0,78. Av de tre senaste valen framstår 2018 års val som mer fokuserat (på sjukvård och invandring) jämfört med 2014 och 2022.

Figur 21.1 Valrörelseagendans fokus 1979–2022 (spridningsindex).

Källa: Valundersökningarna 1979–2022.

Kommentar: Hur fokuserad väljarnas sakfrågeagenda är uttryckt här i form av ett fokuseringsindex som beräknas med hjälp av informationen i tabellen 21.1. I det här fallet betyder ett högt indexvärde att väljarnas svar för vilka frågor de tycker är viktiga fokuseras på några få kategorier, som i valet 1979 eller 1982. Ett lågt indexvärde betyder att svaren är mer jämnt utspridda över många kategorier, som i valet 2014 eller 2022. Ett spridningsmått för nominalskalor beräknas i fem steg: 1) Räkna om kategoriernas procenttal till proportioner genom att dividera procenttalen med 100. Procenttalet 20 procent motsvarar alltså proportionen .20. 2) Kvadrera proportionerna, det vill säga multiplicera dem med sig själva. 3) Summera alla kvadrerade proportioner. 4) Beräkna 1 minus den erhållna summan av de kvadrerade proportionerna. 5) Dividera alltsammans med (K-1)/K där K står för antalet kategorier.

Sakfrågors betydelse för partivalet i olika väljargrupper

I förklaringsmodeller för partival lyfts ofta valrörelseagendan fram som en central faktor i individers beslutsprocesser. Moderna valrörelser beskrivs ofta som en kamp om dagordningen. Det beror på att individuella väljare ofta väger in egna ställningstaganden och partibudskap kopplade till någon enstaka eller några få politiska sakfrågor tungt i sina besluts kalkyler. Valet av parti kan färgas av vilka sakfrågor som just där och då betraktas som viktigast och som äger väljarens uppmärksamhet (eng. *saliency*). I en beslutssituation med delvis andra sakfrågor i förgrunden hade kanske valet av parti blivit ett annat. Eftersom partier också uppfattas ha olika kompetens på olika politikområden kan valrörelseagendans utveckling ha stor potentiell inverkan på partivalsbeslutet. Som kontrafaktisk tankegyrnastik kan man fundera på om och i så fall hur även små förändringar i valrörelseagendan kunnat resultera i ett annat aggregerat utfall. Vad hade hänt om vi kunnat köra

valrörelsen i repris men skruvat upp eller ned betydelsen av specifika politikområden?

Sedan lång tid tillbaka är det känt att olika grupper av väljare tenderar att göra väldigt olika prioriteringar när det gäller vilka frågor som är viktiga för partivalet (RePass, 1971). Det svenska riksdagsvalet 2022 var förstås inget undantag. I tabell 21.2 redovisar vi hur ett stort antal grupper värderat de tio sakfrågor som hamnade högst 2022. Resultaten visar till att börja med att män och kvinnor skiljer sig dramatiskt åt i vilka frågor som var viktiga. Bland kvinnor var toppfrågan utan konkurrens sjukvård och välfärd: hela 58 procent av kvinnorna uppgav den frågan som viktig fråga för partivalet. Bland män var motsvarande andel tjugo procentenheter lägre, 38 procent. Kvinnor värderade utbildning, miljö, pensioner högre än män när de fattade sitt röstningsbeslut 2022. Och i gruppen män stod frågorna om brottsbekämpning, invandring och ekonomi högre i kurs än i gruppen kvinnor. En nyckel till att förklara de rekordstora könsskillnaderna i partival som var fallet vid valet 2022 är att män och kvinnor fokuserat på olika frågor och därtill gör olika bedömningar av hur bra politik partier har på det aktuella området (jfr Ahlbom & Karlsson, 2023; Holmberg m fl, 2023).

Även åldersskillnaderna är stora för flera av sakområdena. Sjukvård, pensioner och äldreomsorg är naturligt nog mer framträdande som viktig fråga för röstning bland äldre än bland yngre väljare. Trettiosex procent av de unga förstagångsväljarna nämner sjukvårdsfrågan mot 54 procent av de som är äldre än 75 år. Med miljöfrågor är det tvärtom, yngre nämner miljö som viktigt röstningsskäl oftare än äldre. Trettiosex procent av förstagångsväljarna nämner miljö mot bara 17 procent bland de äldsta (se tabell 21.2).

Faktorer som intresse, kunskap och partiidentifikation ger inte särskilt stora utslag när det gäller vilka frågor som uppfattas som viktiga. Valrörelsedagordningen är mycket likartad bland intresserade och ointresserade, kunniga och okunniga, svagt och starkt partiidentifierade. Vänster-högerideologi och partival samvarierar dock starkt med vilka frågor väljare nämner som viktiga för partivalet. Det märks framför allt på frågor som t ex brottsbekämpning och energifrågor där högeridentifierade värderar frågan som avsevärt viktigare än vänsteridentifierade. Väljare med vänsteridentifikation har å sin sida frågor som miljö och sjukvård högre upp på sin dagordning.

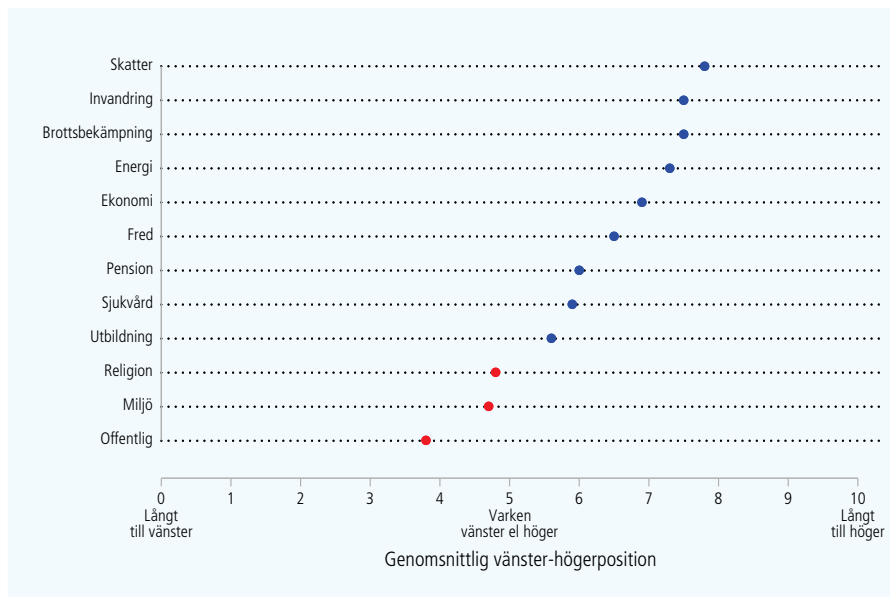
I figuren 21.2 har vi visualiserat hur väljare som prioriterade olika sakfrågeområden väljare placerade sig längs den elvgradiga vänster-högerskalan i samband med valet 2022. Det gör det möjligt att indirekt urskilja vilka frågor som till övervägande del prioriterades av väljare med hjärtat till vänster respektive höger. En beskrivande jämförelse av ideologiska positioner bland väljare som prioriterade olika frågeområden visar att det finns flera områden som avviker från genomsnittsväljarens vänster-högerposition. De väljare som nämnde skatter, invandring och brottsbekämpning som viktiga för partivalet 2022 placerar sig längst till höger medan väljare som nämnde miljöfrågor och konflikten mellan offentligt-privat placerar sig längst till vänster. De frågor som inte visas i figuren är sådana frågor där sammansättningen av de väljare som nämner dem som viktiga inte skiljer sig nämnvärt från genomsnittsväljaren med avseende på vänster-högerideologi.

Tabell 21.2 Viktiga partivalsfrågor i olika väljargrupper, 2022 (procent).

	Sjukvård/ Välfärd	Brotts- bekämpn	Invandring/ Flyktingar	Utbildning	Miljö	Energi	Pensioner/ Å-omsorg	Eko- nomi	Fred/ Skatter	Försvar	Antal svar
Total	48	35	29	25	23	20	13	9	6	6	6 450
Man	38	39	34	17	19	27	10	12	7	9	3 191
Kvinna	58	31	25	32	27	13	15	6	4	3	3 259
18–22 år	36	37	36	18	36	16	1	5	11	2	188
22–34 år	47	30	28	24	32	24	2	9	7	4	798
35–49 år	41	30	30	29	26	20	2	11	6	7	1 332
50–64 år	47	33	33	22	22	22	11	10	7	7	1 757
65–74 år	52	40	28	24	21	19	20	9	5	7	1 325
75+	54	41	23	26	17	15	28	7	3	7	1 050
Grundskola	52	44	32	16	11	15	34	6	4	3	609
Gymn/Eftergymn	45	41	33	19	17	22	13	9	7	6	2 094
Högskola/Universitet	48	29	27	30	30	19	7	10	5	8	3 240
Svensk bakgrund	48	35	29	25	24	20	13	9	6	6	5 794
Utländsk bakgrund	46	32	29	21	16	18	13	14	6	9	656
Tjänstemän	48	34	28	27	26	20	10	11	6	7	3 443
Arbetare	50	34	30	23	19	19	19	8	5	5	1 765
Jordbrukare	40	41	20	14	11	32	4	3	3	9	39
Företagare	43	43	35	18	19	23	11	10	7	7	484
Ren landsbygd	44	32	26	22	17	26	14	8	6	5	861
Mindre tätort	50	36	30	23	19	23	16	8	5	5	1 162
Stad eller större tätort	49	36	30	26	24	19	12	10	6	7	3 093
Sthlm, Gbg, Malmö	47	33	29	25	31	15	9	11	5	8	1 175
Mycket intresserad	44	36	35	22	26	20	8	13	7	9	1 423
Ganska intresserad	49	35	28	26	24	21	13	8	6	7	3 434
Inte särskilt/allt intr	49	33	25	25	17	17	17	7	5	3	1 562
Låg politisk kunskap	44	32	27	22	22	18	16	7	4	4	1 749
Medel politisk kunskap	51	36	27	25	25	18	12	8	6	7	2 029
Hög politisk kunskap	48	37	32	26	23	22	12	12	6	8	2 602
Låg medieexponering	41	30	30	22	25	22	8	9	6	5	1 182
Medel medieexponering	49	34	31	24	23	20	13	9	6	6	1 713
Hög medieexponering	49	38	29	26	22	20	10	12	6	8	1 736
Övertygad partianh.	48	33	32	24	22	17	16	11	6	7	823
Partianhängare	48	31	26	26	23	20	17	8	7	9	910
Endast partipreferens	48	36	31	25	24	20	10	9	6	6	3 220
Ingen partipreferens	48	35	26	23	22	21	13	10	4	5	1 221
Långt till vänster	59	11	16	32	44	9	12	6	3	6	1 148
Något till vänster	57	21	14	32	37	12	14	8	2	5	1 198
Varken t v eller t h	47	32	26	25	22	17	18	8	3	5	982
Något till höger	45	43	32	24	16	28	10	11	6	7	1 374
Långt till höger	38	58	50	15	5	28	11	12	12	7	1 355
Vänsterpartiet	61	7	16	30	46	7	9	6	2	8	400
Miljöpartiet	39	5	14	24	88	6	3	4	1	5	474
Socialdemokraterna	60	22	12	35	28	12	19	8	3	7	1 676
Centerpartiet	43	17	17	28	42	15	7	12	2	6	420
Liberalerna	38	36	21	41	22	26	8	13	5	8	296
Kristdemokraterna	55	45	25	22	8	27	12	6	8	7	321
Moderaterna	43	54	32	19	8	33	9	15	12	8	950
Sverigedemokraterna	36	57	65	10	5	25	14	8	7	3	802
Annat parti	23	27	40	17	17	29	6	4	8	19	52

Källa: Valundersökningen 2022. **Kommentar:** Frågan lyder: "Var det någon eller några frågor som var viktiga för dig när det gällde vilket parti du röstade på i riksdagsvalet den 11 september? Vilken eller vilka frågor var det? Ange högst tre frågor."

Figur 21.2 Vänsterfrågor och högerfrågor i valet 2022. Genomsnittliga vänster-högerpositioner för väljare som nämner olika sakfrågor som viktiga för deras partival (medeltal)

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten visar genomsnittliga vänster-högerplaceringar för väljare som svarat att olika sakfrågor varit viktiga för partivalet (jfr tabellen 21.1). I figuren visas endast de frågor som avviker signifikant från genomsnittsväljarens vh-position. Resultaten har viktats mot officiella valresultatet 2022. Antalet svarande varierar mellan olika sakområden.

De ideologiska vänster-högermönstren slår igenom mycket tydligt när vi analyserar viktiga partivalsfrågor för olika partiers väljare (se tabell 21.3). Bland Moderaternas och Sverigedemokraternas väljare var det 54 respektive 57 procent som nämnde brottsbekämpning som viktig fråga för partivalet mot bara 5 respektive 7 procent bland Vänsterpartiets och Miljöpartiets väljare. Även energifrågor och migrationsfrågor var flitigare omnämnd bland högerpartiernas väljare än bland vänsterpartiernas väljare.

På motsvarande sätt kan vi tydligt urskilja vänsterväljarnas viktiga frågor. Miljöfrågorna var mycket viktigare bland framförallt Miljöpartiets (88 procent) men även Vänsterpartiets (46 procent) och Centerpartiets (42 procent) väljare än bland Kristdemokraternas, Moderaternas och Sverigedemokraternas väljare (8, 8 respektive 5 procent).

Därmed avslutar vi analysen av vilka sakfrågor som väljarna tyckte var viktiga för partivalet 2022. Viktiga frågor för partival är dock så pass viktigt att ta hänsyn till vid förklaringar till väljarbeteende så vi kommer att återkommer till dem i flera kapitel längre fram. Nu breddar vi perspektivet till andra slags motiveringar till partival. I nästa kapitel har vi frågat om andra viktiga faktorer för röstning men bredare härlett från många olika teorier inom området väljarbeteende.

De fem viktigaste frågorna för väljarna 2022 var sjukvården, brottsbekämpningen, invandringen, skolan och miljön.

Valet 2022 var en av de spretigaste hittills när det gäller vilka sakfrågor som var viktiga för väljarna när de fattade sitt röstningsbeslut.

Det var stora skillnader mellan olika väljargrupper när det gäller vilka frågor som uppfattades som viktiga för partivalet. Miljön och sjukvården var viktigare för vänsterväljare och brottsbekämpning och invandring viktigare för högerväljare.

Viktiga skäl till partival

Väljarna har ordet och vi ger dem möjlighet att själva motivera sina röstningsbeslut. I valundersökningarna har vi ända sedan 1988 låtit de svarande tala om hur viktigt olika skäl är för dem när de beslutar partivalet. Frågetekniken med färdigformulerade påståenden och en skala som mäter väljarnas viktighetsbedömningar har några fördelar framför att, som i det tidigare kapitlet, låta väljarna själva formulera sig helt fritt om varför de röstade som de gjorde. För det första är det mer effektivt eftersom vi slipper fritextsvar som tar tid och resurser att koda och bearbeta. För det andra kan vi låta våra färdigformulerade påståenden förankras i den befintliga forskningslitteraturen. Det blir ett sätt att direkt pröva om och i vilken utsträckning förklaringar som i litteraturen används för väljares partival också förekommer i väljarnas egen begreppsvärld. Vi kan också snabbtesta förväntningar om att vissa röstningsskäl ska förändra sin relevans över tid eller skilja sig åt mellan olika väljargrupper – väl medvetna om att väljarna gärna ägnar sig åt efterrationaliserar och anpassar sina svar till vad som är socialt gångbart.

I tabell 22.1 har vi listat samtliga arton skäl till partival som vi lät de svarande ta ställning till i valundersökningen 2022. Påståendena finns listade både i kortform och med de exakta formuleringar som användes i undersökningen. Tillsammans utgör det en slags karta över förklaringar och modeller som förekommer i litteraturen om väljarbeteende (se Oscarsson & Holmberg, 2016). Vi har rangordnat de färdigformulerade skälen efter hur stor andel av väljarna som uppgav att röstningsskålet var ”ett av de absolut viktigaste”. Resultaten visar att de fyra-i-toppskäl som värderades som absolut viktigast av mer än femtio procent av väljarna handlar om visioner för framtiden, ideologi, bra politik i aktuella frågor samt kompetenta företrädare. Längst ned på listan återfinns skäl som hänvisar till gammal vana, känslor av partianhängarskap, kandidater på valsedlarna och taktikröstning på små partier.

Detta huvudresultat känns igen sedan tidigare. Givet frågetekniken förväntar vi oss att mer socialt accepterade skäl för röstning ofta rankas högt, såsom hänvisningar till ideologi och bedömningar av partiernas politik, medan hänvisningar till vana, taktik, egenintresse eller partiledare ofta rankas lågt. Så har det varit även i tidigare mätningar (Bäckstedt, 2023). I huvudsak speglar dock själva rangordningen huvudresultaten från andra analyser av vilka effekter olika faktorer har för väljares partival. Som vi sett i andra redovisningar i den här boken har ideologisk identifikation, sakfrågeåsikter och bedömningar av partiets politik och prestationer ofta mycket starka samband med partival. Även de trender vi ser över tid i vad väljarna tycker är viktiga röstningsskäl sammanfaller i stor utsträckning med konventionella analyser av vilka förklaringsfaktorer som blir viktigare eller mindre viktiga för partivalsbeslut över tid.

Tabell 22.1 Viktiga skäl för partival 2022. Andel som uppger att olika röstningsskäl är "ett av de absolut viktigaste" (procent).

Skäl för partival	Fullständig formulering	Andel
Bra program för framtiden	<i>"Partiet har ett bra program inför framtiden"</i>	56
Ideologi	<i>"Partiet har en bra politisk ideologi"</i>	56
Bra politik	<i>"Partiet har en bra politik i många av de frågor som debatterats under den senaste tiden"</i>	53
Kompetens	<i>"Partiet har kompetenta personer som kan sköta landets politik"</i>	51
Partiet behövs för önskeregering	<i>"Partiet behövs för att kunna bilda min önskeregering efter valet"</i>	41
Minskar inflytande för ogillade partier	<i>"Partiet verkar för att minska inflytandet för partier jag ogillar"</i>	36
Bra partiledare	<i>"Partiet har en bra partiledare"</i>	34
Partiet har skött sig bra	<i>"Partiet har skött sig bra i politiken under senare år"</i>	33
Bra valkampanj	<i>"Partiet har varit övertygande under valkampanjen"</i>	29
Samarbetar bra	<i>"Partiet samarbetar bra med andra partier"</i>	26
Stort parti	<i>"Partiet är ett stort parti och har därför bättre möjligheter än ett mindre parti att genomföra sin politik"</i>	24
Egenintresse	<i>"Partiets politik är till fördel för mig personligen"</i>	20
Minst dåliga alternativet	<i>"Partiet är det minst dåliga alternativet"</i>	19
Vana	<i>"Jag brukar alltid rösta på partiet"</i>	15
Anhängare	<i>"Jag känner mig som anhängare av partiet"</i>	11
Bra kandidater	<i>"Partiet har bra riksdagskandidater på valsekeln i min valkrets"</i>	11
Litet parti	<i>"Partiet är ett litet parti som kan riskera att hamna under 4-procentsspärren till riksdagen"</i>	5
Omgivning	<i>"Personer i min närmaste omgivning sympatiserar med partiet"</i>	3

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Enkätfrågan lyder "Hur viktiga var följande skäl för ditt val av parti?". De svarsalternativ som användes var "ett av de absolut viktigaste skälen", "ganska viktigt skäl", "inte särskilt viktigt skäl" och "inte alls viktigt skäl". Resultaten är viktade efter de officiella valresultaten 2022.

I tabell 22.2 har vi brutit ned resultaten för viktiga skäl för partival i våra återkommande väljargrupper. För varje bakgrundsfaktor har vi markerat de skäl där det råder störst spridning mellan grupperna för att skapa oss en uppfattning om för vilka skäl som egenskaperna spelar roll. Sett till kön råder de störst oenighet i kategorin *ideologi*, där 50 procent män uppgav skälet som ett av de absolut viktigaste jämfört med 62 procent kvinnor. Oenighet när det gäller ideologi som röstningsskäl återkommer även mellan svensk och utländsk bakgrund (56 respektive 50 procent), de med högt kontra lågt politiskt intresse (73 respektive 39 procent), hög och låg politisk kunskap (60 kontra 49 procent), hög och låg medieexponering (62 respektive 52 procent) samt för vänster-högerplaceringar. Bland de som placerar sig långt till vänster uppger 80 procent ideologi som ett av de absolut viktigaste skälen. Andelen är klart lägre, 44 procent, bland de i mitten av vänster-högerskalan.

Över åldersgrupperna råder störst oenighet i att ange *bra partiledare* som viktig skäl, där enbart 15 procent i den yngsta gruppen med förstagångsväljare håller med, jämfört med 47 procent av den äldsta gruppen 75+. Oenigheten återkommer även inom stad-land gruppen, där flest som tycker skälet är bland det absolut viktigaste är de som bor i mindre tätort (41 procent) och färst bland de som bor i Stockholm, Göteborg eller Malmö (29 procent).

Tabell 22.2 Viktiga skäl för partival 2022 nedbrutet i väljargrupper. Andel som uppger att skälet är "ett av de absolut viktigaste" (procent).

	Bra program	Ideologi	Bra politik	Kompetens	Önsker regering	Minskar inflytande	Bra partiledare	Partiet skött sig	Bra valkampanj	Samarbetar bra	Stort parti	Egenintresse	Minst dåliga	Vana	Anhängare	Bra kandidater	Litet parti	Omgivning
Samtliga	56	56	53	51	41	36	34	33	29	26	24	20	19	15	11	11	5	3
Man	53	50	49	47	40	34	33	31	27	23	24	19	20	15	11	10	5	3
Kvinna	59	62	57	55	41	38	35	34	32	30	24	21	19	15	11	11	5	3
18–22 år	65	74	68	53	42	44	15	25	22	29	14	26	19	0	2	4	4	6
22–34 år	59	56	54	49	31	41	26	28	24	22	12	21	20	8	5	5	5	3
35–49 år	64	55	55	56	35	37	27	30	25	27	18	21	20	9	7	9	5	0
50–64 år	57	56	54	53	39	33	31	34	27	27	23	19	16	11	11	10	3	3
65–74 år	51	55	53	48	46	34	39	35	34	24	27	18	19	20	14	13	6	5
75+	47	54	45	46	49	35	47	34	37	29	39	21	24	28	17	16	9	5
Grundskola	49	52	51	51	47	34	51	39	44	32	43	27	26	35	15	22	6	12
Gymnasium	55	51	53	49	42	34	38	33	36	27	27	24	18	15	11	11	4	3
Högskola/Uni.	59	60	54	52	37	38	25	32	20	24	17	14	18	9	10	7	6	1
Sv. bakgrund	56	56	53	51	41	36	34	33	29	27	24	20	19	15	11	11	5	3
Utl. bakgrund	52	50	49	52	39	32	36	32	27	23	26	19	20	18	11	10	5	4
Tjänstemän	55	57	52	51	38	36	31	32	24	24	23	15	17	11	10	9	5	1
Arbetare	56	55	55	52	42	37	37	37	37	29	28	27	22	22	12	13	5	7
Företagare	54	54	48	46	39	28	31	30	31	29	18	21	16	10	8	5	1	1
Ren landsbygd	54	53	55	52	41	33	39	35	37	27	26	22	17	17	13	13	4	4
Mindre tätort	54	49	51	52	43	34	41	36	31	29	28	23	20	18	11	16	3	6
Stad/större tätort	56	58	52	49	39	36	31	32	28	25	24	18	19	14	10	8	5	3
Sthlm, Gbg, Malmö	60	60	56	52	40	40	29	30	25	26	18	17	20	11	12	9	7	1
Mkt intresserad	70	73	68	55	53	43	36	43	37	35	23	22	19	16	19	15	6	3
Något intresserad	56	57	52	41	37	34	32	28	25	25	23	19	19	15	11	9	6	4
Inte intresserad	45	39	42	45	29	28	31	26	25	21	23	21	19	14	5	10	3	3
Låg kunskap	51	49	51	47	35	33	36	32	30	27	24	22	23	19	9	12	5	6
Med.kunskap	54	54	51	52	40	36	32	32	30	27	24	20	18	12	10	9	6	2
Hög kunskap	60	60	56	52	45	38	34	34	28	25	25	24	18	17	14	13	11	5
Låg medieexp.	56	52	54	52	32	36	28	30	25	25	17	18	22	13	7	10	4	2
Medel medieexp.	56	51	51	50	41	38	33	33	30	25	23	19	17	14	12	9	6	4
Hög medieexp.	57	62	53	51	39	35	31	31	24	24	22	19	20	10	10	9	5	2
Övertygad anhängare	75	82	72	68	67	51	53	53	52	44	42	31	18	44	44	28	6	9
Anhängare	60	68	57	54	52	41	38	38	29	25	31	20	19	21	20	12	5	4
Partipreferens	54	51	51	48	36	33	30	29	27	24	20	18	17	8	3	7	6	2
Ingen pref.	45	43	43	45	25	29	25	23	16	18	15	15	26	4	2	4	3	1
Långt till vänster	65	80	62	57	48	57	29	38	30	30	21	17	19	20	19	12	9	3
Något till vänster	54	58	44	54	41	45	36	33	23	25	28	16	20	15	12	7	5	3
Varken till vän el hö	44	44	40	44	30	32	37	28	29	23	25	15	22	12	7	9	4	4
Något till höger	51	47	52	45	31	26	26	27	24	24	16	16	19	7	6	8	5	2
Långt till höger	63	53	63	52	51	26	39	37	36	28	31	29	16	17	12	15	4	5
Vänsterpartiet	73	90	66	51	40	57	16	41	27	20	3	15	19	14	18	8	3	0
Miljöpartiet	72	76	60	43	54	56	7	19	18	18	2	7	21	3	9	4	36	1
Socialdemokraterna	49	56	43	59	43	45	46	35	28	31	38	21	20	23	14	12	2	4
Centerpartiet	49	57	44	51	30	58	28	30	19	29	3	10	17	4	6	7	3	0
Liberalerna	45	58	42	47	33	31	22	14	10	18	5	12	20	3	8	8	23	1
Kristdemokraterna	44	45	42	47	32	14	26	20	16	31	3	18	14	5	8	11	3	0
Moderaterna	53	45	50	51	34	16	20	27	23	28	25	22	16	12	7	10	2	0
Sverigedemokraterna	64	48	69	43	49	31	50	43	53	23	33	27	21	18	12	14	3	7

Källa: Valundersökningen 2022. **Kommentar:** Enkätfrågan lyder "Hur viktiga var följande skäl för ditt val av parti?". De svarsalternativ som användes var "ett av de absolut viktigaste skälen", "ganska viktigt skäl", "inte särskilt viktigt skäl" och "inte alls viktigt skäl". Resultaten är viktade efter de officiella valresultaten 2022.

Den största variationen i de som röstar av *vana* finner vi för olika utbildningskategorier där 35 procent av de med avklarad grundskola uppger skälet som väldigt viktigt, jämfört med 9 procent bland de med avklarad högskola eller universitet. Även mellan yrkesgrupperna påvisar vane-kategorin störst variation, där 22 procent av arbetarna håller med om påståendet jämför med 11 procent av tjänstemännen och 10 procent av företagarna.

Inte helt förvånande är kanske att de mest övertygade partianhängarna är den grupp där flest anger att anhängarskap var ett av de absolut viktigaste skälen för sitt partival. Som jämförelse är det bara ett par procent bland de helt utan parti-preferens.

Inom den sista gruppen, partival, ser vi störst variation för ett helt eget skäl: *Partiet verkar för att minska inflytandet för partier jag ogillar*. Den grupp där flest angett skälet som ett av de absolut viktigaste är bland Centerpartiets väljare (58 procent). Detta är inte helt förvånande då valet 2022 innebar nya samarbetsformationer och koalitions signaler. Centerledaren Annie Lööfs starka avståndstagande återfinns alltså även bland partiets väljare. Här kan det handla både om lojala C-väljare som följt med över den tidigare blockgränsen, såväl som andra mitten-högerväljare som inte velat rösta på ett parti som uttryckt samarbetsvilja med Sverigedemokraterna, utan i stället valt det alternativ som stått dem närmst.

De Centerpartistiska väljarna är dock inte helt ensamma i denna prioritering. Det finns en tydlig blockskillnad i huruvida *minska inflytandet för andra partier* bedömdes som viktigt röstningsskäl: Mellan 45 och 58 procent i vänster-mittenpartiernas väljargrupper, jämfört med 14 till 31 procent i mitten-högerpartiernas väljargrupper.

Partiprogram och ideologi var bland de absolut viktigaste skälen till partival valet 2022.

Partiledaren spelar mindre roll för de yngre väljarna.

Mittenvänster-väljare är tydligt överrepresenterade i att rösta för att minska inflytandet för ogillade partier.

Plånboksröstning

Var 2022 års val ett plånboksval? Spekulationer om att privatekonomin haft en ovanligt stor betydelse för partivalet var vanligt förekommande i många eftervalsanalyser (se t ex Socialdemokraterna, 2022; Moderaterna, 2023), med hänvisning till diskussioner om ökat pris på el och drivmedel (se även Holmberg, 2023). Citat som ”Plånboksfrågorna avgjorde valet” (Rosencrantz, 2022) kändes självklara. Att energifrågorna vägde tungt i förklaringar av partival och valutfall har vi redan slagit fast genom många olika typer av analyser i den här boken. Men det betyder inte nödvändigtvis att det finns en direkt koppling till väljarnas bedömningar av privatekonomin. För att vi ska kunna konstatera en sådan koppling behöver vi ta hjälp av en av de mest klassiska förklaringsmodellerna inom väljarbeteendeforskning: ekonomisk röstning.

Privatekonomiska löften – eller valfläsk som det ibland kallas – är vanligt förekommande inför svenska val. Oftast handlar det om pekunjär ersättning eller kompensation, som t ex skattesänkningar (”1 000 kr mer i plånboken” som det hette 2006), eller om förändringar av ersättningar till specifika grupper som pensionärer eller barnfamiljer (”Maxtaxa i barnomsorgen” valrörelsen 1998), eller subventioner riktade till bilägare eller villaägare. Den här gången var ett uppmärksammat löfte att sänka bensin- och dieselpriiserna ”vid pump” med upp till tio kronor. Kampanjer om sänkt pris på drivmedel, främst genom att minska den så kallade reduktionsplikten, pågick under hela valåret och hade framför allt Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna som avsändare. Förslag om olika former av kompensation till hushåll och företag för höga elpriser blev aktuellt närmare inpå valet.

Väljarforskare är luttrade när det gäller att hantera de ibland överdrivna förställningarna om betydelsen av partiets valfläsk och väljares bedömningar av tillståndet i den egna privatekonomin. Skepsisen grundar sig i ett av de mest väletablerade resultaten från mer än femtio års forskning på området: När väljare belönar eller bestraffar partier i samband med val brukar det nästan alltid finnas ett mycket starkare samband med bedömningar av utvecklingen av den nationella ekonomin än med bedömningar av utvecklingen av den egna privatekonomin. *Sociotropiska* bedömningar är alltså viktigare som förklaring till politiskt beteende vid valurnorna än de *egotropiska* (Lewis-Beck & Paldam 2000, Lewis-Beck & Stegmeier 2018). Analyser baserade på 163 olika nationella enkätundersökningar i 19 länder under två årtionden visar att regeringar i genomsnitt förlorar 4,4 procent av sitt stöd när väljarnas bedömningar av den nationella ekonomin förvärras med en standardavvikelse (Duch & Stevenson, 2006; 2010, se också Nadeau, Lewis-Beck & Bélanger, 2012 för liknande tillvägagångssätt). Det finns dock viktiga undantag. Baserat på Valundersökningen 2006 och 2010 kombinerat med utökade registerdata om disponibel hushållsinkomst visade Andrew Healy, Mikael Persson och Erik Snowberg att plånboken spelade *lika stor roll* som den nationella ekonomin

för väljarnas röstning (Healy m fl, 2017). Med andra ord finns det delvis fog för politikernas föreställningar om plånbokens betydelse. Kanske är det så att det är en fråga om datakvalitet: ju bättre information om en väljares ekonomiska belägenhet som väljarforskare har tillgång till, desto lättare är det att få empiriskt stöd för att plånboksröstning pågår.

Bilder från partiernas egna kampanjer på Facebook under valåret 2022.

Väljarna bedömer den ekonomiska utvecklingen

Väljarnas uppfattningar om ekonomin är en central komponent i teorin om ekonomisk röstning. Precis som litteraturen om ekonomisk röstning tar vår analys utgångspunkt i väljarnas egna bedömningar av tillståndet i nationens ekonomi och i den egna privatekonomin. Frågor om ekonomibedömningar har varit stående inslag i valundersökningarna sedan 1982. I enlighet med forskningstraditionen på området är det fyra olika typer av ekonomibedömningar som kartläggs: bakåtblickande och framåtblickande bedömningar av Sveriges ekonomi och den egna

ekonomin. I tabellen 23.1 redovisar vi andelen väljare som gjort positiva, neutrala och negativa bedömningar av ekonomin. Som tydligt framgår av resultaten genom åren är de ekonomiska perceptionerna starkt färgade av de ekonomiska konjunkturen (se Martinsson, 2009; Lewis-Beck & Stegmeier, 2018).

Vid krisvalen 1991 och 1994 upplevde 75 respektive 86 procent av väljarna att den svenska ekonomin försämrats under de två-tre senaste åren. Svenskarna har inte vid något tillfälle under mätperioden gått till val med svartare perceptioner än vid de valen. I valet efter 1990-talskrisen har väljarnas bedömningar av hur ekonomin utvecklats varit klart mer positiva. Men krisperceptionerna i samband med 2022 års val var övervägande mycket negativa: 63 procent av väljarna bedömde att Sveriges ekonomin försämrats, en nivå som vi alltså inte sett i valundersökningarna sedan 1990-talets början.

Om väljarna var bekymrade för den svenska ekonomin i samband med 1990-talskrisens inledning var oron för den egna ekonomin inte lika stark den gången. Endast i samband med valet 1994 noterar vi en övervikt av negativa bedömningar av utvecklingen av den egna ekonomin. Då var det 37 procent som uppfattade att privatekonomin försämrats, en tangering av skattningarna från 1982 års val tolv år tidigare. I ljuset av dessa valkontexter med historiska lågkonjunkturer är det nya rekordet i pessimistiska bedömningar av privatekonomin från valet 2022 (49 procent!) på många sätt anmärkningsvärt. Svenska väljare har inte sedan 1982 bedömt utvecklingen av den egna ekonomin mer negativt än vad de gjorde i samband med valet 2022.

Ekonomibedömningar brukar stå i proportion till de viktigaste makroekonomiska indikatorerna som tillväxt, sysselsättning, räntor och inflation. När vi placerar in 2022 års väljarbedömningar av ekonomin i den svenska valrörelsehistorien är det märkligt att ekonomifrågorna inte befann sig högre upp på dagordningen i valet. Trots stark pessimism tycks väljarna inte ha prioriterat frågor som rör den svenska ekonomin i samband med valet 2022; åtminstone har ekonomin inte bedömts vara särskilt viktigt för partivalet (se kapitel 21).

Litteraturen på ekonomisk röstning tillskriver inte framåtblickande bedömningar en lika betydelsefull plats i förklaringsmodeller för partival som bakåtblickande (se Lewis-Beck, 1988). Men sedan lång tid tillbaka ber vi de svarande i valundersökningarna att också bedöma ekonomin framåt. Vi har inte tillgång till mätningar från alla krisvalen men kan ändå konstatera att väljarnas ekonomibedömningar i det material vi har tillgång till aldrig tidigare varit mer negativa än vad de var i samband med valet 2022. Sextionio procent av väljarna bedömde att den svenska ekonomin skulle försämrats under det kommande året. Motsvarande siffra för den egna ekonomin var 64 procent. Båda dessa skattningar är rekord i väljarpessimism. Sammanfattningsvis, en majoritet av väljarna hade mycket mörk bild av ekonomins utveckling både när de blickade bakåt och när de blickade framåt.

Tabell 23.1 Svenska väljares bakåtblickande och framåtblickande bedömningar av den egna ekonomin och Sveriges ekonomi 1982-2022 (procent).

Sveriges ekonomi (Bakåtblickande)												
	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018	2022
förbättrats	-	25	59	5	4	49	21	40	66	21	40	8
ungefär densamma	-	28	21	14	7	34	36	41	22	55	43	18
försämrats	-	39	12	75	86	11	32	10	9	15	16	63
vet inte	-	8	8	6	3	6	11	9	3	9	1	1
summa procent	-	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
antal svarande	-	2678	2532	2475	2296	877	1048	1125	967	817	8 737	9 213

Den egna ekonomin (Bakåtblickande)												
	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018	2022
förbättrats	21	31	36	38	22	29	30	34	35	32	32	14
ungefär densamma	40	41	40	37	40	54	47	51	49	53	49	34
försämrats	38	27	22	25	37	16	22	14	15	14	17	49
vet inte	1	1	2	0	1	1	1	1	1	1	2	3
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
antal svarande	2715	2681	2533	2473	2296	877	1048	1125	967	817	8 734	6 496

Sveriges ekonomi (Framåtblickande)												
	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018	2022
förbättras	-	-	20	-	51	35	32	25	57	23	20	11
ungefär den samma	-	-	54	-	28	46	45	53	34	56	48	19
försämrats	-	-	22	-	14	9	12	14	5	13	31	69
vet inte	-	-	4	-	7	10	11	8	4	8	1	1
summa procent	-	-	100	-	100	100	100	100	100	100	100	100
antal svarande	-	-	1352	-	2296	877	1048	1125	966	817	6 857	4 215

Den egna ekonomin (Framåtblickande)												
	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018	2022
förbättras	27	-	-	-	25	32	34	30	37	27	24	12
ungefär den samma	46	-	-	-	47	55	51	56	50	59	58	33
försämrats	19	-	-	-	23	8	11	10	10	11	17	53
vet inte	8	-	-	-	5	5	4	4	3	3	1	2
summa procent	100	-	-	-	100	100	100	100	100	100	100	100
antal svarande	2714	-	-	-	2296	877	1048	1125	966	817	6 857	4 217

Källa: Valundersökningarna 1979–2022.

Kommentar: Resultaten är hämtade från svenska Valundersökningar 1982–2022. Intervjufrågan om den svenska ekonomin ställdes inte 1982. Bedömningarna avsåg de två tre senaste åren i Valundersökningarna 1982–1994. Tidsperspektivet i frågan ändrades 1998 till att handla om de senaste 12 månaderna. Fram till och med valundersökningen 2014 hade frågan tre olika svarsalternativ, därefter har den haft fem svarsalternativ. I tabellen presenteras en sammanslagning av svarsalternativen förbättras mycket och förbättras något samt en sammanslagning av försämrats något och försämrats mycket.

Den klassiska modellen för ekonomisk röstning

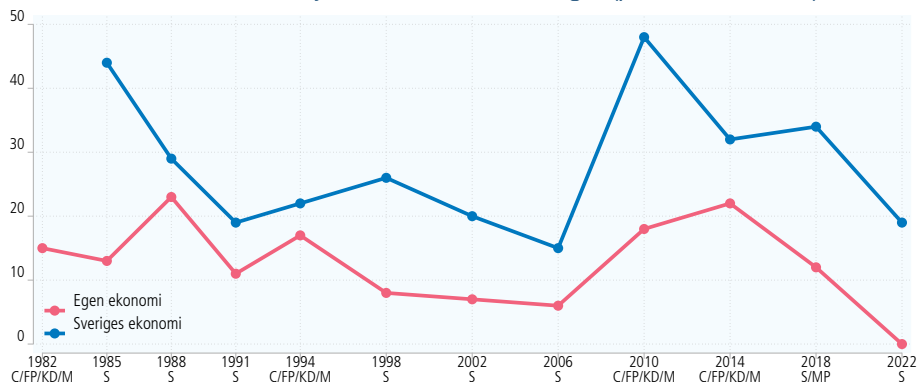
Starkt negativa bedömningar av ekonomin bör enligt bestraffning-belönings-teorierna vara en mycket stor nackdel för sittande regeringspartier. Men i vad mån negativa ekonomibedömningar är en belastning för regeringen beror förstås på hur viktiga frågorna är för väljarna samt i vilken grad sittande regering bedöms kunna hållas ansvariga (jfr kapitel 6). Dessutom är ekonomibedömningar ofta starkt korrelerade med partianhängarskap: anhängare till regeringspartier tenderar att vara mer förlåtande och anhängare till oppositionspartier mer kritiska till den ekonomiska utvecklingen (Healy m fl, 2017; Lewis-Beck & Stegmeier, 2018), även om det också finns empiriska bevis för att skillnader mellan partiets sympatisörer i ekonomiska bedömningar inte alltid är stor i europeiska länder (Okolikj & Hooghe, 2022). För att bringa reda i detta behöver man modellera sambanden.

Det klassiska tillvägagångssättet på området ekonomisk röstning är att undersöka vad bedömningarna betyder för väljarnas val av parti (Fiorina 1978; Kinder & Kiewiet, 1979; Nadeau & Lewis-Beck, 2001; Duch & Stevenson, 2006; 2010; Healy m fl, 2017; Oscarsson & Holmberg, 2016). Har väljarnas ekonomiska bedömningar någon koppling till partivalet? I figur 23.1 presenterar vi resultaten från ett mycket enkelt bivariat test av den ekonomiska röstningsteorin för Sverige under perioden 1982–2022. Effektmåttet vi använder är skillnaden i stödet för sittande regering mellan de väljare som gör positiva bedömningar av utvecklingen av ekonomin 12 månader bakåt och väljare som gör negativa bedömningar. Vi redovisar ett effektmått (procentenheter) för nationella bedömningar och ett för bedömningar av den egna ekonomin.

Resultaten visar att det vid två tillfällen – vid 1985 och 2010 års val – funnits mycket starka samband mellan ekonomibedömningar och grad av stöd för sittande regeringspartier. Plus 48 procentenheter betyder att stödet för de fyra Allianspartierna 2010 var fyrtioåtta procentenheter starkare bland väljare med positiv bild av ekonomin jämfört med väljare med negativ bild av ekonomin. Den effekten är fullt i klass med 1985 års val då ekonomin kom att politiseras starkt i valrörelsen (se Holmberg & Gilljam, 1987).⁴⁰

⁴⁰ Vi har även genomfört regressionsanalyser för att testa sambanden mellan bedömningar av den nationella ekonomin respektive den egna ekonomin på benägenheten att rösta på Socialdemokraterna (sittande regeringsparti) respektive de rödgröna partierna (regeringsparti samt stödpartier) i valet 2022. Modellerna kontrollerar också för kön, ålder, disponibel hushållsinkomst år 2020, utbildning och civilstånd samt är viktade mot valresultatet. Analyserna visar att för varje steg mer negativ bedömning av den nationella ekonomin minskar benägenheten att rösta på Socialdemokraterna respektive de rödgröna partierna med mellan 7 och 9 procentenheter. Eftersom svarsskalan går från 1 till 5 innebär det att väljare som bedömer att den svenska ekonomin försämrats mycket har drygt 30 procentenheters lägre benägenhet att rösta på Socialdemokraterna (koefficienten är 0,08: $(0,08 * 5) - (0,08 * 1) = 0,32$). I sammanhanget vill vi dock påminna om att väljares partisympatier också färgar deras bedömningar av ekonomin. Det finns inledningsvis också ett signifikant samband mellan negativa bedömningar av den egna ekonomin och lägre benägenhet att rösta på S respektive de rödgröna partierna (cirka 3 procentenheters lägre benägenhet att rösta på S för varje steg mer negativ bedömning), men detta samband försvinner när vi lägger till bedömningar av den nationella ekonomin i samma modell.

Figur 23.1 Ekonomiröstning 1982–2022. Procentskillnad i regeringspartiers röststöd bland väljare som ser förbättringar i ekonomin jämfört med bland väljare som ser försämringar (procentskillnader)

Källa: Valundersökningarna 1982–2022.

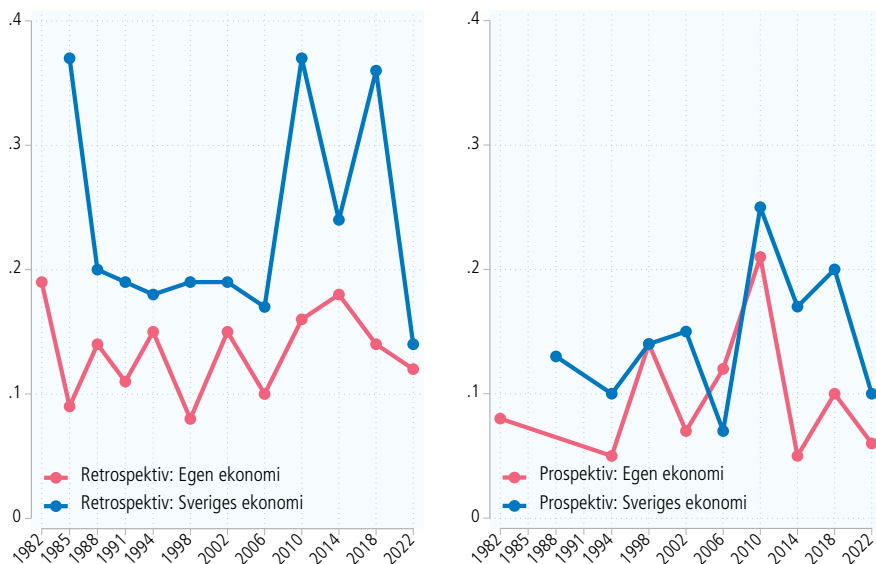
Kommentar: Frågorna gäller retrospektiva bedömningar – om den egna ekonomin respektive Sveriges ekonomi förbättrats, förblivit ungefär densamma eller försämrats. Bedömningarna gäller de två-tre senaste åren i Valundersökningarna 1982–1994 och de senaste 12 månaderna 1998–2022. Resultaten kommer i samtliga fall från förvalsstudierna. Regering har definierats som: C/FP/KD/M 1982, 1994, 2010 och 2014, S och MP 2018, och S de övriga valåren. Om vi 1982 istället definierar regeringen som C/FP blir resultatet +8 för den egna ekonomin. Frågan om Sveriges ekonomi ställdes inte i Valundersökningen 1982.

Även om väljarnas ekonomibedömningar var rekordnegativa kan vi inte hitta några rekordstarka samband med stöd för sittande regeringspartier vid valet 2022. Enligt våra mått hade bedömningarna av den svenska ekonomin en för svenska valrörelse genomsnittlig betydelse för regeringspartiers röststöd. Den minoritet som uppfattade utvecklingen av den svenska ekonomin som positiv uppvisade ett +19 procentenheters starkare stöd för regeringen än det flertal som uppfattade utvecklingen som negativ.

När vi undersöker motsvarande samband för bedömningar av egna ekonomin visar det sig att vi uppmäter det svagaste sambandet någonsin (+0). Trogna det klassiska sättet att pröva effekter av ekonomibedömningar av den egna ekonomin kan vi alltså inte hämta något stöd för att 2022 års val skulle ha varit något plånboksval. Detta resultat ligger i linje med liknande analyser som bygger på resultat från SVTs vallokalsundersökningar (jfr Holmberg m fl, 2023).

Analysen kan utvidgas för att ta hänsyn till röstning på alla partier och inte enbart stöd/icke stöd för sittande regeringspartier. Med hjälp av variansanalys kan vi studera sambandet mellan väljarnas ekonomibedömningar och partival. Resultaten redovisas i figur 23.2 och gäller såväl retrospektiv som prospektiv socio-tropisk och egotropisk röstning, för att använda litteraturens benämningar. Vi konstaterar att valundersökningarna bekräftar de resultat som återfinns i den internationella litteraturen: Retrospektiva bedömningar (vänstra grafen) har utan undantag varit viktigare än prospektiva (högra grafen) för svenska väljares partival. Och sociotropiska bedömningar (blåa linjer) har med något enda undantag varit viktigare än egotropiska (röda linjer) för svenska väljares partival.

Figur 23.2 Korrelation mellan ekonomiska perceptioner och partival 1982–2022 (eta).

Källa: Valundersökningarna 1982–2022.

Kommentar: Resultaten är hämtade från svenska Valundersökningar 1982–2022. Intervjufrågan om den svenska ekonomin ställdes inte 1982. Bedömningarna avsåg de två tre senaste åren i Valundersökningarna 1982–1994. Tidsperspektivet i frågan ändrades 1998 till att handla om de senaste 12 månaderna. Eta-måttet varierar mellan 0 och 1 där 0 är avsaknad av samband och 1 är perfekt samband.

Sambanden mellan ekonomiperceptioner och partival är relativt blygsamma (som störst $\eta = .37$) i jämförelse med exempelvis hur starkt sakfrågeåsikter eller vänster-högerplaceringar brukar samvariera med partival (oftast $\eta = .70$ – $.80$). Vid blott tre tillfällen kan vi konstatera att vi uppmätt ett medelstarkt samband mellan ekonomibedömningar och partival: vid Westerbergvalet 1985, Alliansvalet 2010 och Förhandlingsvalet 2014. Vid övriga tillfällen är sambanden genomgående svaga. Det gäller även för 2022 års val. Eta-koefficienten som beskriver det bivariata sambandet mellan bakåtblickande bedömningar av svenska ekonomin och partival dyker till rekordlåga 0.14. Så långt tillbaka vi har mätningar har ekonomiperceptioner aldrig tidigare betytt mindre för väljares partival än vid valet 2022.

Måttet på plånboksröstning är i det här fallet sambanden mellan väljarnas bedömningar av hur den egna ekonomin utvecklats bakåt och valet av parti. Sambanden är svaga men mycket stabila i valundersökningarnas mätserie (.08 till .19). Inte vid något val har det funnits särskilt starka samband mellan väljarnas subjektiva bedömningar av privatekonomin och röstningsbeteende i valet. Valet 2022 sticker inte ut på något sätt från tidigare val. Inte heller dessa resultat pekar i riktning mot att självklart benämna valet ett plånboksval. Men vi ger förstås inte upp

vår ambition att ge ett så bra svar som möjligt på frågan om hur tungt väljarnas privatekonomiska överväganden väge in vid valet av parti i 2022 års val.

Partibudskap om elpriser hämtade från partiernas egen kommunikation på Facebook.

Plånboksfrågorna 2022: betydelsen av energi- och drivmedelspriser

Analysen av ekonomins betydelse för partival vilar tungt på mätningar av väljarnas *perceptioner* av ekonomins utveckling bakåt och framåt. Under årens lopp har det dock vuxit fram en stor skepsis mot att låta väljarnas bedömningar av ekonomin vara huvudoperationalisering i förklaringsmodeller för ekonomisk röstning. Bakgrunden är bland annat det vi nämnde tidigare, att ekonomibedömningarna ofta visar sig vara mycket starkt korrelerade med partianhängarskap: väljarnas ideologiska glasögon och partiidentifikation snedvrider bedömningarna så till den grad att de mister sin betydelse som förklaring.

Ett annat skäl till skepsisen är att vid det tillfället då ekonomibedömningars förklaringskraft har kunnat jämföras med effekterna av mer objektiv information om väljares ekonomiska belägenhet – via exempelvis registeruppgifter om disponibel hushållsinkomst – har slutsatsen blivit att plånboken spelar lika stor roll som bedömningarna av den nationella ekonomin (Healy m fl, 2017). Vidare visar studier från flera länder att väljare som har olika former av tillgångar generellt tenderar att rösta på center-högerpartier (för en översikt, se Persson & Martinsson 2016; Hellwig & McAllister 2019). I det svenska fallet visar resultaten att det framför allt är värdet på tillgångar som aktier och fastigheter som ökar sannolikheten för väljare att rösta på center-högerpartier (Persson & Martinsson 2016). Det finns dessutom flera studier som undersöker sambandet mellan energiutsatthet och röstning på aggregerad nivå. Resultaten från tidigare forskning, oftast på aggregerad nivå, visar att väljare tenderar att straffa regeringar för högre energipriser, primärt på drivmedel (se Brännlund & Peterson, 2024 för en översikt) samt att Sverigedemokraterna varit mer framgångsrika i ekonomiskt pressade valdistrikt där elpriserna ökat mer (Ibid). Vidare gjorde Socialdemokraterna ett bättre val 2022 jämfört med 2018 i valdistrikt med en större andel anställda väljare inom den energiintensiva tillverkningsindustrin i de områden där elpriserna ökade mer (Brännlund m fl, 2024).

Vi kan dock inte utgå ifrån att de samband som observeras på valdistriktsnivå är giltiga på individnivå, den typen av generalisering kallas för ekologiskt felslut. En fördjupning av analyserna som kan pröva plånboksröstningshypotesen på ett mer konkret sätt är därför påkallat. I den här delen av kapitlet vänder vi därför blicken mot 2022 års plånboksfråga: energipriserna.

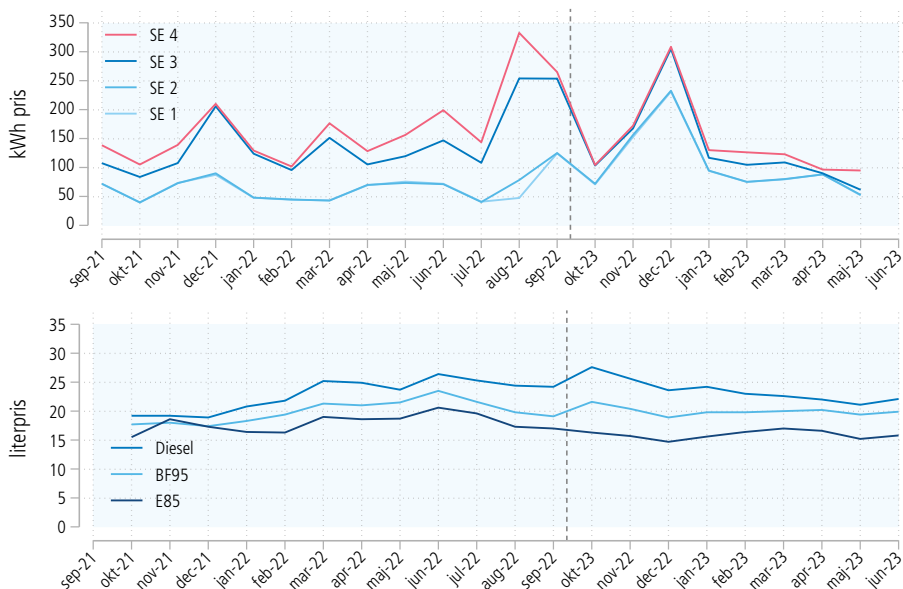
Varför och hur skulle energi- och drivmedelspriserna avgöra valet 2022? Långt innan valrörelsens start har energifrågan pyrt missnöje och oenighet. Ett sådant exempel var dammsugarbilden på Ebba Busch som protest mot att svenskarna uppmanades spara el i februari genom att undvika att dammsuga. Högerpartierna gick hårt åt den så kallade reduktionsplikten under hela valåret. Den redan omtvistade energifrågan skulle komma bli än mer aktuell inför valdagen då elpriserna nådde höga nivåer under brinnande valrörelse (se figur 23.3).

Partierna var inte sena på att försöka kapitalisera på detta. Faktum är att nästan alla partier från vänster till höger satsade på att försöka övertyga väljarna om att de hade lösningar för sänkta elpriser både på kort sikt (högkostnadsskydd, elkompensation) och längre sikt (utbyggd elproduktion via satsningar på olika energislag främst vindkraft och kärnkraft). Men utspel om sänkta drivmedelskostnader, vilket indirekt handlade om nivåer på den så kallade reduktionsplikten, fördes främst fram av partier till höger. Även hos väljarna slog satsningen klang där högerpartierna, speciellt Moderaterna, ansågs ge tydligast tonvikt och ha bäst politik i energifrågan.⁴¹ Frågan är då om energipriserna avgjorde till högerpartiernas fördel; är det berättelsen om ”Energivalet 2022” som förklarar regeringsskiftet?

⁴¹Andel som tyckte att partierna lade tonvikt på energi: V: 7, MP: 19, S: 15, C: 7, L: 9, KD: 12, M: 33, SD: 12. Varav mitten-vänsterpartiernas snitt är 12 och mitten-högerpartiernas snitt är 17. Andel som tyckte parti hade bra energipolitik: V: 6, MP: 10, S: 18, C: 8, L: 9, KD: 11, M: 29, SD: 15. Mitten-vänsterpartiernas snitt är 11 och mitten-högerpartiernas snitt är 16. Resultaten har viktats mot valresultaten.

I det här sammanhanget vill vi undersöka i vilken utsträckning ekonomiskt mer pressade väljare röstade annorlunda till följd av energipriserna än ekonomiskt välbeställda väljare i valet 2022. En indikation på plånboksröstning skulle i det här fallet vara om den vinnande mitten-högerkoalitionen allt annat lika hade ett större stöd bland väljare från ekonomiskt pressade hushåll. Ekonomisk press försöker vi mäta på två områden som var särskilt framträdande i framför allt mitten-högerpartiernas valbudskap: löften om sänkt drivmedelspriser och löften om billigare elpriser. Eftersom vi inte har direkt kunskap om väljarnas situation får vi vara fiffiga och försöka hitta på mått som är så nära som möjligt. Vi kastar alltså ett brett (el)nät för att utforska alla tänkbara vägar.

Figur 23.3 Månadsvisa el- och drivmedelspriser, 2021-2023 (öre/kWh, kr/liter)

Källa: Elbruk, SCB och Drivkraft Sverige.

Kommentar: Graferna visar öre/kWh samt kr/liter månadsvis. Elpriserna visar genomsnittliga erbjudna priser för nytecknade avtal exklusive elskatt, moms och eventuell rabatt eller bonus, för lägenheter, villor samt större hushåll sammanslaget. Streckade linjer indikerar valdagen.

För energivalshypotesens testar vi mer konkret två faktorer: effekten av el- respektive drivmedelspriserna. Till vårt forskningsintresses fördel är elprisernas variation inom landet: i och med produktionens nordliga koncentration är det i den södra halvan som elpriserna är som högst. Med den drastiska prisökningen i augusti 2022 var kilowattimmes-priset omkring fem gånger så högt i elområdena SE3 och SE4 än det var i områdena SE1 och SE2 (Elbruk, 2024). Vi förväntar oss då, allt

annat lika, en större effekt på sannolikheten att rösta på Team Kristersson i de mer söderbelägna valurnorna.

Men bättre än så kan vi maska nätet. Även *inom* elområdena varierar kostnaderna för olika befolkningsgrupper. Den svenska forskningen om energifattigdom pekar ut villaägare som de hushåll som har störst risk för sådan utsatthet. Villaägare står för sina egna energikostnader, samtidigt som kapitalvärdet av fastigheten medför att de inte är berättigade till ekonomiskt stöd för detta (van Platten, 2023; Vahnberg m fl, 2024). Denna utsatthet späs på av geografisk avlägsenhet; eftersom energiinfrastruktur tenderar att ligga i anslutning till industrialiserade områden innebär större avlägsenhet från dessa områden även större utsatthet (ibid). Med hjälp av aggregerade data kan vi få viss inblick i vilka kommuner som besitter högre risk av energiutsatthet.⁴² Det aggregerade måttet är långt ifrån perfekt men vi ska inte låta det bästa bli det möjligas fiende.

För effekten av drivmedelspriserna använder vi oss främst av två variabler. Den första är den inte alls så opassande enkätfrågan om hur ofta svarspersonen kör bil. För att dessutom ge oss en uppfattning om sträckan och nödvändigheten tar vi med bostadsområde (stad-land) i kalkylen. Rimligen skulle landsbygdsbon som kör bil varje dag vara mer påverkad av drivmedelspriserna än innerstadsbon som kör bil då och då, och, allt annat lika, mer benägen att lägga sin röst på högerblocket.

Vi kompletterar även analyserna med inkomstgrupp för att undersöka om effekterna var störst hos de som redan befann sig i ekonomiskt utsatta lägen (jfr van Platten, 2023). Samtliga huvudsakliga förklaringsvariabler är omkodade till binära variabler för att förenkla redovisningen och jämförbarheten.

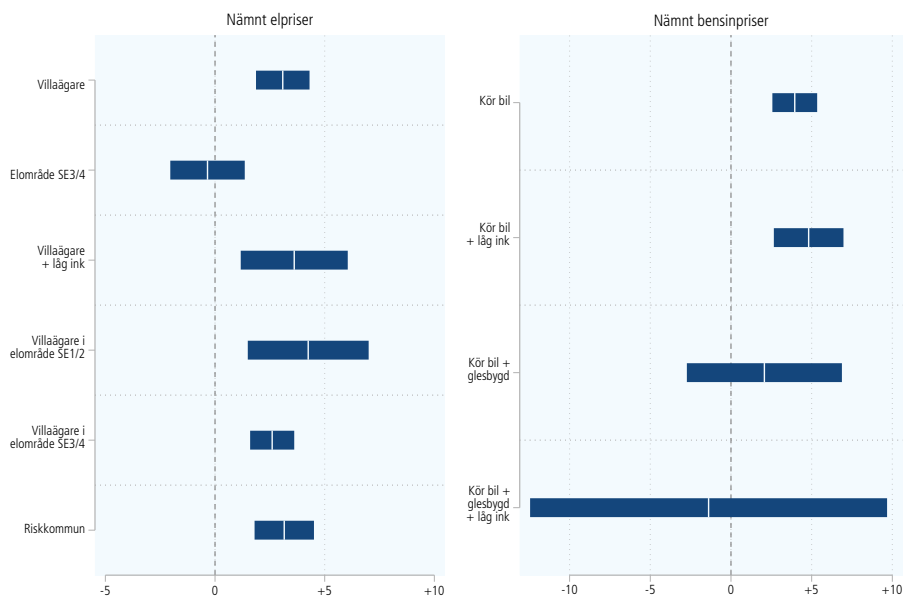
Vår sammantagna analys bygger på en trestegsraket: Prioriterade de väljare som var ekonomiskt pressade energifrågan mer? Återfinns ett högerfärgat partivalmönster bland de energiekonomiskt pressade? Förklarar energifrågan partitytorna till högerpartiernas fördel?

⁴² Vi vill rikta ett särskilt tack till Jack Vahnberg, Mikael Mangold och Tim Johansson på Research Institutes of Sweden (RISE) för tillgång till data samt insiktsfulla kommentarer från Jack.

Vi börjar med sakfrågeprioritering. Figur 23.4 bryter ned sannolikheten att ange el- eller bensinpriserna som viktig fråga för partival på basis av våra faktorer. Villaägarskap generellt, samt även villaägare i den lägsta inkomstskategorin, uppvisar en högre tendens att lyfta energi som viktig fråga. Elområdesvariabeln för sig själv är inte signifikant vilket tyder på att prioriteringen av sakfrågan *inte* var större i södra Sverige än i norra. Det är heller inte någon signifikant skillnad i att nämna energi som viktig fråga för partivalet mellan att äga villa i SE3 och SE4 jämfört med SE1 och SE2. Däremot ser vi att de som bor i kommuner med högst energiutsatthet påvisade större tendens att uppge elpriser som viktig fråga för partival.

Figur 23.4 Marginaleffekter av grupptillhörighet på sannolikheten att nämna energi som viktig fråga för partival, 2022 (procent).

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten bygger på logistiska regressionsanalyser där utfallet (1) representerar att respondenten nämnt el/bensinpris som viktig fråga för partival, eller ej (= 0). Samtliga av de oberoende variabelerna är omkodade till binära variabler för jämförbarhetens skull. Inkomstvariabeln representerar den tredjedel med lägst disponibel inkomst. Risikkommun-variabeln representerar de kommuner över den 75e percentilen i energiutsatthetindexet (se Vahnberg m fl, 2024). Bilkörning har kodats om så att 1 representerar de som uppger sig köra bil flera gånger i veckan. Alla modeller är kontrollerade för kön, ålder, inkomst och ideologisk vänster-höger placering samt viktade efter valresultatet. De vita strecken indikerar den predicerade marginaleffekten och de blå fälten visar dess konfidensintervall. Ett blått fält som bryter 0-strecket visar därmed ett ej signifikant statistiskt samband.

De som kör bil tenderar i högre grad nämna bensinpriserna som viktig fråga för partival. Så gör även bilister som också hör till den lägre inkomstgruppen, men

inte betydligt mer än bilister generellt. Däremot tycks de som bor i glesbygdsområden och kör mycket bil inte varit mer benägna att nämna frågan, inte heller glesbygdsbilister med låg inkomst.⁴³

Energiutsatthet tycks alltså hänga ihop med att relaterade sakfrågor, framför allt elpriser, prioriteras högre och blir viktigare skäl för partival än i gruppen väljare som inte är lika energiutsatta. Men därifrån är det långt till nästa steg: Påverkade energiutsatthet valresultatet? I tabell 23.2 har vi samlat resultaten från ett stort antal kontrollerade regressionsanalyser baserat på våra förväntningar. Resultaten representerar respektive partis ökade eller minskade röstandel i procentenheter i en aktuell grupp (exempelvis ”nämnt energifrågan” eller ”kör bil flera gånger i veckan”) jämfört med de som *inte* tillhör aktuell grupp (”inte nämnt energifrågan” eller ”kör inte bil flera gånger i veckan”). I tabellen har vi endast redovisat de skillnader som är statistiskt signifikanta. I kolumnen *Predicerad andel* redovisas mitten-högerpartiernas skattade röstandel i procent. På det viset kan vi få en uppfattning om blockens styrkeförhållanden till följd av energifrågan. För att ta ett exempel, bland de som nämner energifrågan har 57 procent röstat på partier i mitten-högerblocket, jämfört med omkring 50 procent bland de som *inte* nämnt energifrågan. Med andra ord är energifrågans avgörande effekt på valresultatet svag sett till det här exemplet. Vi återkommer till blockfördelningarna längre ned.

Vi börjar med att summera resultaten partivis. I den mån det finns signifikanta samband mellan våra indikatorer och röstning på *Vänsterpartiet* är de oftare svagt negativa: sannolikheten att rösta på V är något lägre bland villaägare i allmänhet, bland villaägare i elområde 3 och 4, bland väljare som ofta kör bil respektive bland väljare som nämner egenintresse som viktigt skäl för partival (”*partiet har en bra politik för mig personligen*”). Även bland de som bor i de mer energiutsatta kommunerna är sannolikheten att rösta på Vänsterpartiet något lägre jämfört med de som inte bor i en energiutsatt kommun. Omvänt finns en marginellt högre sannolikhet att rösta på Vänsterpartiet bland de som har en mer pessimistisk syn på den framtida svenska ekonomin.

Sannolikheten att rösta på *Miljöpartiet* är allt annat lika lägre bland väljare som nämnt energifrågan, som äger villa och har låg disponibel inkomst, bor i riskkommun, som ofta kör bil, inklusive bland frekventa bilförare med låg disponibel inkomst samt bland väljare som angivit den egna ekonomin eller egenintresse som viktig fråga eller skäl för partival. Omvänt är sannolikheten att rösta på MP något högre bland villaägare och de som bor i elområden 3 eller 4.

Socialdemokraterna har allt annat lika lägre väljarstöd bland väljare i elområde 3 och 4 samt bland väljare som har en mer pessimistisk syn både i sina bakåtblic-

⁴³ En möjlig invändning här är att den binära kategoriseringen att enbart titta på dem som kör bil flera gånger i veckan missar viktiga effekter; även de som bor i glesbygd och svarat att de kör bil någon gång i veckan kan lika så väl vara påverkade i och med exempelvis långa sträckor. Dessutom kan drivmedelspriserna lett till att de kör bil mindre ofta. Men även när vi testar att exempelvis utöka gruppen frekventa bilförare till att även inkludera de som kör någon gång i veckan, eller testar att behandla måttet som en kontinuerlig variabel står sig de icke signifikanta resultaten.

kande och framåtblickande bedömningar av den svenska ekonomin. S har samtidigt något högre röststöd bland väljare som ofta kör bil respektive tydligt högre röststöd bland väljare som anger egenintresse som viktigt skäl för partival.

Väljare som har nämnt elpriser som viktigt skäl för partival har lägre sannolikhet att rösta på *Centerpartiet* jämfört med väljare som inte har nämnt frågan. Det finns en liten minskad sannolikhet att rösta på C bland väljare som angivit egenintresse som viktigt skäl för partival samt bland väljare som gör en pessimistisk bakåtblickande bedömning av utvecklingen i den egna ekonomin.

För *Liberalernas* del visar resultaten en viss ökad sannolikhet för röstning på partiet bland väljare som bor i elområde 3 och 4. Omvänt ser vi en viss minskad sannolikhet att rösta på Liberalerna bland villaägare, inklusive bland villaägare med låg disponibel hushållsinkomst, bland villaägare i elområde 3 och 4, för de som bor i riskkommun, bland frekventa bilkörare, bland väljare som anger egenintresse som viktigt skäl för partival samt bland väljare med mer pessimistisk retrospektiv och prospektiv bedömning av utvecklingen i den egna ekonomin.

I den mån vi finner signifikanta samband är samtliga positiva för *Kristdemokraterna*. Mer specifikt är sannolikheten att rösta på KD något högre bland väljare som nämnt bensinpriset som viktig fråga, bland villaägare, inklusive villaägare med låg inkomst och villaägare i SE3 och SE4.

Även för *Moderaterna* är sambanden, i den grad de är signifikanta, också positiva. Vi ser en ökad sannolikhet att rösta på M bland väljare som nämnt energifrågan, som angivit den egna ekonomin respektive egenintresse som en viktig fråga eller ett viktigt skäl för sitt partival. Moderaterna är det enda parti för vilket vi kan identifiera en positiv effekt just av att ha nämnt energifrågan som viktig för partivalet. Den här gruppen är sju procentenheter mer benägen att rösta på Moderaterna jämfört med de som inte nämnt energifrågan.

Sverigedemokraterna är det parti för vilket vi ser relativt sett flest positiva samband mellan ekonomi, el, energi och drivmedel och sannolikhet att rösta på partiet och här hittar vi också några av de starkare effekterna. Det är tydligt högre sannolikhet att rösta på partiet bland väljare som nämnt bensin (+16) respektive elpriser (+7) som viktig politisk fråga. Det är en viss ökad sannolikhet att stödja SD bland väljare som bor i villa samt bland villaägare i elområde 3 och 4, bland väljare som bor i riskkommun, som ofta kör bil samt bland väljare som gör en pessimistisk bakåtblickande bedömning av så väl den egna som Sveriges ekonomi. Sannolikheten att rösta på SD är dock lägre bland väljare som uppgett att den egna ekonomin var ett viktigt skäl för partival (-7).

Om vi sammanfattar resultaten i tabell 23.2 kan vi konstatera att det i huvudsak är negativa siffror för Miljöpartiet. Det är också i huvudsak negativa siffror för Vänsterpartiet, Socialdemokraterna, Centerpartiet och Liberalerna. Det är övervägande positiva siffror för Kristdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna, dessutom tydligt positiva för Moderaterna respektive Sverigedemokraterna.

I de två kolumnerna under *Mittenhöger-blocket* redovisar vi prediceringar av hur valresultatet ser ut i respektive väljargrupp. Skattningarna är genomgående till fördel för mittenhöger-blocket. Men däremot är energifaktorernas utslagskraft inte lika självklara. Den absolut största skattade effekten ser vi bland de som nämnde bensinpriserna som viktig fråga för partival. I den här gruppen är den

predicerade skattningen för Team Kristersson 68 procent. Hade alla väljare däremot röstat som de som *inte* höll frågan om bensinpriser som viktig för partivalet hade resultatet legat mer i linje med den faktiska valutgången (68–18=50 procent).

Tabell 23.2 Skillnader i predicerat röststöd mellan olika väljargrupper efter olika typer av energiutsatthet, 2022 (procentenheter, procent).

Grupp som jämförs	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	Mitten-högerpartier		Antal observationer	
									Skillnad	Pred. andel	Väljar-grupp (%)	Totalt
Nämnt energifrågan	-	-3	-	-	-	-	+7	-	+7	57	21	5219
Nämnt bensinpriser	-	-	-	-	-	+4	-	+16	+18	68	3	7130
Nämnt elpriser	-	-	-	-7	-	-	-	+7	+7	58	3	7130
Elanvändning												
Äger villa	-2	+1	-	-	-1	+1	-	+2	+1	51	57	9032
Äger villa, + låg disponibel ink	-	-2	-	-	-2	+2	-	-	-	-	10	9032
Elområde SE 3/4	+1	+2	-4	-	+2	-	-	-	+3	52	90	9032
Äger villa, i SE 3/4	-2	-	-	-	-1	+1	-	+2	+2	52	56	8127
Riskkommun	-2	-2	-	-	-2	-	-	+6	+3	53	24	9032
Drivmedelsanvändning												
Kör bil flera gånger i veckan	-2	-3	+2	-	-1	-	-	+3	+3	52	65	8315
Kör bil + låg disponibel ink	-	-3	-	-	-	-	-	-	+3	54	14	8315
Kör bil + bor i glesbygd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	8210
Kör bil + bor i glesbygd + låg inkomst	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	8210
Egotropisk röstning												
Viktig fråga: egen ekonomi	-	-4	-	-	-	-	+8	-7	-	-	9	5226
Viktigt skäl: egenintresse	-2	-5	+7	-2	-3	-	+4	-	-	-	63	3153
Egen ekonomi: retrospektivt	-	-	-	-2	-1	-	-	+6	+5	53	50	4552
Egen ekonomi: prospektiv	-	-	-	-	-2	-	-	-	-	-	54	2675
Sociotropisk röstning												
Svensk ekonomi: retrospektivt	-	-	-5	-	-	-	-	+5	+4	52	74	6657
Svensk ekonomi: prospektiv	+2	-	-5	-	-	-	-	-	-	-	70	2713

Källa: Valundersökningen 2022. **Kommentar:** De partivisa resultaten bygger på multinomiala logistiska regressioner med partival som utfall och grupptillhörighet som oberoende variabel. Samtliga variabler i vänster kolumn är omkodade till binära variabler för jämförbarhetens skull. Inkomstvariabeln representerar den tredjedel med lägst disponibel inkomst. Riskkommun-variabeln representerar de kommuner över den 75e percentilen i energiutsatthetindexet (se Vahnberg m fl 2024). Bilkörning har kodats om så att 1 representerar de som uppger sig köra bil flera gånger i veckan. De ekonomiska perceptionerna har kodats om så att 1 representerar de som svarat "Försämrats något/mycket" och 0 representerar de som svarat "Förbättras något/mycket" eller "Varken förbättrats eller försämrats". Modellerna för predicerad skillnad och andel är baserade på logistiska regressioner där 1 = röst på L, KD, M eller SD, och 0 = röst på V, MP, S eller C. Predicerad andel är ej redovisad om predicerad skillnad inte är statistiskt signifikant. Alla modeller är kontrollerade för kön, ålder, inkomst och ideologisk vänster-höger placering samt viktade efter valresultatet. Resultaten i tabellen bygger på predicerade skattningar och visar hur mycket ett parti förväntas få eller förlora i röstandelar i en grupp jämfört (ex nämnt energifrågan) med en annan (inte nämnt energifrågan). Endast statistiskt signifikanta skillnader i predicerade sannolikheter för röstning redovisas i tabellen. I kolumnen *Väljargrupper* visas hur stor andel respondenter som ingår i gruppen.

Baserat på det här resultatet kan vi således *inte* belägga att bensinpriserna tydligt avgjorde valet 2022. Liknande mönster ser vi för de flesta av de variabler vi analyserat. I sju av de elva signifikanta skillnadsprediceringarna hade mitten-högerblocket haft 50 procent eller mer om samtliga väljare röstat som de väljare som *inte* ingår i de analyserade grupperna. De förklaringsfaktorer relaterade till energiutsatthet som ser ut att haft en viss påverkan på valresultatet och att stödja Team Kristersson är att bo i elområde 3 och 4, att ofta köra bil, samt retrospektiv

negativ bedömning av den egna respektive Sveriges ekonomi. För väljargrupperna som inte bor i elområde 3 och 4, som sällan kör bil samt som gjorde neutrala eller positiva retrospektiva bedömningar av både den egna och Sveriges ekonomi är det istället en knapp majoritet som röstat på Team Andersson.

Vi vill återigen betona att de samband som når statistisk signifikans både är få och svaga. Samtidigt var den faktiska skillnaden mellan blockens röststöd också väldigt liten (0,7 procent). I ett jämnt val och med hänsyn till enkätmetoders och statistikens inneboende felmarginaler kan vi givetvis inte utesluta att även små effekter av kortsiktiga plånboksfrågor kan ha varit en bidragande orsak till att mitten-högerpartierna gick segrande ur kampen om regeringsmakten. Men de uppmätta effekterna är genomgående betydligt svagare än vad som ofta framförs i debatten av såväl politiker som journalister.

Hittills har vi jämfört sannolikheten att rösta på ett visst parti efter olika förklaringsfaktorer kopplade till ekonomisk press i allmänhet och ekonomisk press kopplad till energiutsatthet i synnerhet, utan vidare starka bevis för dess betydelse. Därför ska vi i kapitlets slutskede titta närmare på de väljare som de facto bytte politiskt block i samband med valet 2022. Som vi inledde kapitlet med var plånboksförklaringarna återkommande i eftervalsanalyserna. Storyn är inte särskilt svårsåld: el- och drivmedelspriserna gavs större utrymme i valrörelsen än de brukar, de som förespråkade ambitiösa lösningar i energifrågorna vann, alltså åsamkade energifrågorna ett regeringsskifte. Den observerbara följderna i dessa påståenden skulle med andra ord vara att tillräckligt många som röstade på vänster-mittenkoalitionen 2018 skulle ha bytt block i och med energikostnaderna som präglade valet. Var energifrågan viktig för de högerlutande blockbyterna? Kan våra tidigare analyserade faktorer förklara blockbyten?

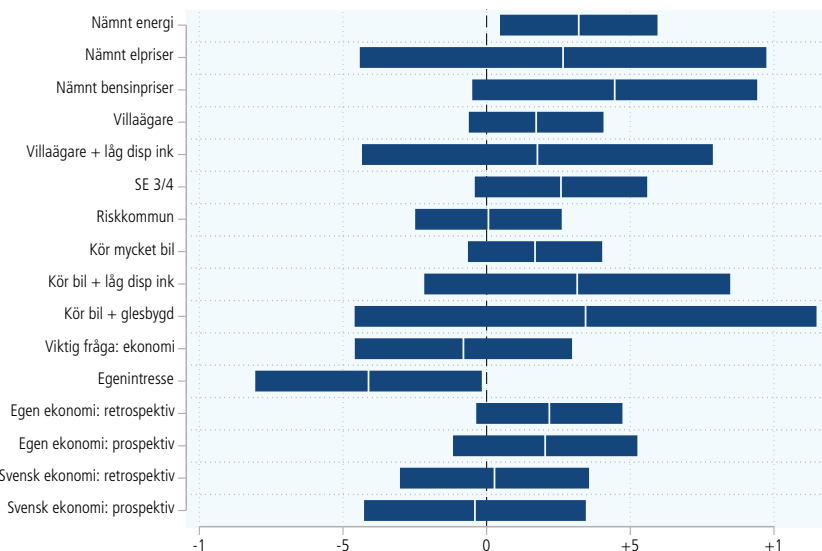
I valundersökningen 2022 bad vi väljarna med hjälp av öppna fritextsvar förklara sina partibyten om de hade röstat på ett annat parti 2022 än de gjorde 2018. Enbart 4 procent (viktat som oviktat) har angett energi som skäl till partibyte, en elfte plats bland våra 46 kodade kategorier. Sällar vi ut enbart de väljare som bytte från mitten-vänster till mitten-högerblocket stiger siffran till 27 procent, men antalet observationer är då enbart 22 personer – allt för låg för att belägga något statistiskt säkert.

I stället går vi bortom väljarnas egna svar och återgår till att undersöka samband med våra olika utsatthetsfaktorer och ekonomibedömningar. Figur 23.4 redovisar marginaleffekter på sannolikhet att ha bytt parti från vänstermittenblocket 2018⁴⁴ till ett parti i mittenhöger-blocket 2022. Den samlade bilden är tydlig: även om samtliga skattningar är svagt positiva är det endast två samband som är statistiskt signifikanta: *Nämnt energi* visar ett svagt positivt samband och egenintresse visar ett svagt negativt samband med att byta block högerut. Inte heller bland de som faktiskt bytte från vänster till högerkoalitionen tycks vi kunna se några tydliga tecken på att energi eller ekonomi skall ha varit den drivande orsaken. Vi når därför fram till samma slutsats som ovan: Även om de flesta test går i

⁴⁴ Vi har här valt att använda 2022 års regeringsunderlag även för 2018, det vill säga kategorisera Centerpartiet till vänster-mittenblocket. En väljare som bytt från C till L kodas då som att de bytt block. Detta då det representerar *de facto* blockbytande utfall sett till 2022 års regeringsunderlag.

hypotesens riktning är bevisen för plånbokens betydelse för regeringsskiftet 2022 svaga.

Figur 23.5 Marginaleffekter på sannolikhet att byta block i olika väljargrupper, 2022 (procentenheter).

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten bygger på logistiska regressionsmodeller där 1 = de som bytt från att ha röstat på V, MP, S eller C 2018 till att ha röstat på L, KD, M eller SD 2022. De oberoende variabelerna för respektive modell är de samma som tidigare. Alla modeller är kontrollerade för kön, ålder, inkomst och ideologisk vänster-höger placering samt viktade efter valresultatet. De vita strecken indikerar den predicerade marginaleffekten och de blå fälten visar dess konfidensintervall. Ett blått fält som bryter 0-strecket visar därmed ett ej statistiskt signifikant samband.

Motvind för plånbokshypotesen

Sammanfattningsvis är ekonomins betydelse för väljarbeteende i 2022 års val både märklig och motstridig. Å ena sidan ser vi en stor, och i flera avseenden rekordhög, pessimism i väljarnas bedömningar av den ekonomiska utvecklingen. Partierna kampanjade också hårt i frågor relaterade till el- och drivmedelspriser, vilket jämfört med tidigare valkampanjer ändå får betraktas som en lite mer ovanlig vinkel på plånboksfrågorna. Å andra sidan var ekonomin, de pessimistiska bedömningarna till trots, inte särskilt högt upp på väljarnas dagordning. Vidare var sambandet mellan väljarnas ekonomiska bedömningar och partival svaga och dessutom svagare än i flera andra tidigare val. Och när vi ger oss på fördjupade analyser av betydelsen av energiutsatthet för såväl partival som för sannolikheten att byta politiskt block är de flesta samband inte ens signifikanta. Samtidigt var också valresultatet mycket jämnt mellan Team Andersson och Team Kristersson och när de statistiska fördelningarna närmar sig 50-50 är också felmarginerna som störst (se

kapitel 3). Vi gav därför plånbokshypotesen ovanligt många chanser och i den mån vi överhuvudtaget hittar signifikanta samband går de oftare i Team Kristerssons riktning. Men jämfört med de många tvärsäkra uttalandena i debatten om plånbokens stora betydelse för väljarna är de uppmätta effekterna i allt väsentligt mer blygsamma.

Även om vi vill påminna om att de flesta av våra test inte ger stöd åt plånbokshypotesen finns det två resultat som vi vill uppmärksamma. För det första verkar bensinpriser ha varit relativt viktigare än elpriser, vilket kan ha haft att göra med att drivmedelspriserna politiserades mer av de politiska partierna och dess företrädare. I väljargruppen som uppgett bensinpriser som viktigt skäl för partival råder stor övervikt för *Team Kristersson*, men det resultatet drivs nästan helt av röstning på Sverigedemokraterna. Samtidigt är det bara tre procent av väljarna som nämnt bensinpriser som ett viktigt skäl för partival. För det andra kan vi se att energifrågan var ett viktigare skäl för partival bland väljare som röstade på mittenhögerpartierna jämfört med mitten-vänsterblocket, respektive bytte till mittenhögerblocket jämfört med väljare som inte bytte block. Sammantaget lämnar resultaten ett stort utrymme för fördjupningar och fortsatt forskning om plånbokens betydelse i allmänhet, och betydelsen av el- och drivmedelspriser i synnerhet.

Sammantaget har svenska väljare aldrig varit mer pessimistiska i sina ekonomibedömningar än vad de var 2022, särskilt när det gäller privatekonomin.

Framåtblickande och bakåtblickande ekonomibedömningar hade svaga samband med röstning 2022.

Det finns ingen stark evidens för utbredd plånboksröstning i valet 2022. Den mer politiserade frågan om drivmedelsanvändning tycks ha haft ett något starkare samband med röstningsbeteende i valet 2022 än den mindre politiserade frågan om elanvändning.

24

Övervägda partier

Partiuppsättningsmodeller för partival utgår ifrån att väljares beslutsprocesser sker i flera steg. Inspiration hämtas från forskning om konsumentbeteende och marknadsföring. I modellerna är det vanligast att utgå från en sekventiell tvåstegsmodell: man tänker sig att i ett första steg skiljer väljarna ut ett mindre antal partier som de kan tänka sig att rösta på. I ett andra steg sker det slutgiltiga valet av parti genom att jämföra övervägda partier (Oscarsson & Rosema, 2019). Två beslutsprocesser alltså: en tidig som skiljer ut övervägda alternativ och en sen som korar en vinnare.

Forskningsresultaten så långt ligger i linje med en grundidé om vilka slags parti-jämförelser som väljarna ägnar sig åt i de två olika stegen. I beslutsprocessens steg nummer ett sorterar väljarna fram partier med hjälp av *icke-kompensatoriska kriterier*, oftast byggd på relativt stabila grunduppfattningar såsom vänster-höger-ideologi eller sociala identiteter. Partier som inte uppfyller kraven avfärdas och kommer inte att övervägas vidare. I steg nummer två använder väljarna *kompensatoriska kriterier* där partiets upplevda för- och nackdelar summeras ihop och viktas. Partiegenskaper som ger minuspoäng (exempelvis dålig politik på ett område) kan då kompenseras av partiegenskaper som ger pluspoäng (exempelvis högt förtroende för partiets ledare). Det parti som står mest på plus när beslutet ska fattas vinner väljarens röst (se Boije, Oscarsson & Oskarson, 2015).

Partiuppsättningsmodellens huvudmålsättning är att försöka lära mer om hur väljares individuella röstningsbeslut kommer till, genom att försöka beskriva hur varje enskild väljares valmeny ser ut och sen följa individens sätt att resonera (jfr Oscarsson, Gilljam & Granberg, 1997; Oscarsson, 2004). Men modellens sätt att beskriva väljarnas beslutsprocesser har intressanta implikationer för de politiska partiernas sätt att agera i samband med en valrörelse. Partier som inte klarar sig ”till slutspel” hos en enskild väljare har då inte något sätt att ta sig tillbaka och kommer inte ges någon andra chans. Ur ratade partiets synvinkel är väljare som skiljer bort dem från sina övervägda partier per definition oåtkomliga för politisk påverkan. Det är därför knappast lönt att lägga kampanjresurser på att försöka locka dem att rösta på partiet. I ett parlamentariskt system kan det dock fortfarande vara lönt att hjälpa – eller i varje fall inte försvåra för – *andra* partier om de ingår i ens egna tänkta regeringsunderlag att vinna framgångar bland väljare som kanske redan är förlorade för egen del.

Frågor om vilka partier väljarna överväger att rösta på har ställts i valundersökningarnas förvalsstudier ända sedan 2010 och instrumentet används regelmässigt i olika typer av kampanjpaneler. Frågan är formulerad för att passa in i en tänkt beslutsprocess där väljare väger partier mot varandra: ”Inför årets val, vilket eller vilka partier överväger du att rösta på? Markera alla partier som du överväger att rösta på”. Även i samband med 2022 års val var det genomsnittliga antalet övervägda partier omkring två partier (medeltal 2,1). Genomsnittsväljaren går in

i slutskedet av en valrörelse och överväger röstning på två partier. Detta genomsnitt har förändrats mycket litet under perioden 2006-2022 (Boije, Oscarsson & Oskarson, 2015).

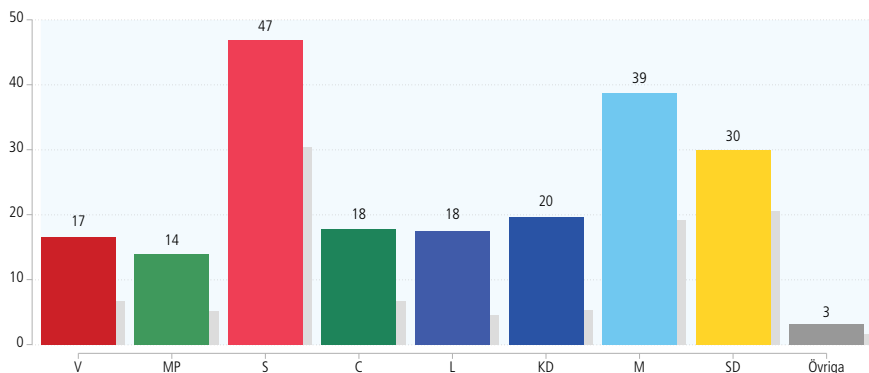

Valsedlar i Göteborg till Riksdagsvalet och Kommunfullmäktigevalet 2022. Bild: Johan Wingborg.

I figuren 24.1 redovisar vi andelen väljare som uppgett att de övervägt röstning på de åtta riksdagspartierna inför valet 2022. Resultaten visar att alla partier finns med i avsevärt fler ”internkamper” än vad de sedan erhåller röster. Närmare hälften av väljarna, hela 47 procent, övervägde att rösta på Socialdemokraterna inför 2022 års val, klart fler än de 30 procent som till slut valde att rösta på partiet. Moderaterna är på en tydlig andraplats och fanns med bland de övervägda partierna hos fyra av tio väljare (39 procent), men det var bara omkring hälften av dem som till slut gjorde slag i saken och röstade på M. På motsvarande sätt fanns Sverigedemokraterna med som ett övervägt parti hos 30 procent av väljarna.

Övriga riksdagspartier fanns med i den utvalda gruppen av övervägda partier för mellan 14–20 procent av väljarna. Fjorton procent av väljarna övervägde att rösta på Miljöpartiet. För de andra småpartierna var andelen något högre, 17 procent övervägde Vänsterpartiet, 18 procent övervägde Liberalerna, 18 procent övervägde Centerpartiet. Kristdemokraterna övervägdes som röstningsalternativ av var femte väljare (20 procent).

Figur 24.1 Andel väljare som övervägde att rösta på olika partier inför valet 2022 (procent).

Källa: Valundersökningen 2022, etapp A.

Kommentar: Resultaten visar andel partiväljare 2022 som före valet övervägde att rösta på respektive parti. Skuggad stapel visar det slutgiltiga valresultatet 2022. Frågan lyder: "Inför årets val, vilket eller vilka partier överväger du att rösta på? Markera alla partier som du överväger att rösta på. Om du redan har röstat, markera vilka partier du övervägde att rösta på". Förutom de åtta riksdagspartierna användes "Annat parti", "Överväger att rösta blankt", "Överväger att inte rösta alls", "Vet inte" samt "Vill inte svara" som svarsalternativ. I vår operationalisering av vilka partier som ingår bland de övervägda partierna räknas det parti väljaren till slut röstade på in som ett övervägt parti även i de få fall då partiet inte nämnts som övervägt före valet. Resultaten är viktade mot det officiella valresultatet. Antal svarande i analysen är 3 354.

Jämförelsen med det slutgiltiga valresultatet visar att de båda vinnarpartierna Socialdemokraterna och Sverigedemokraterna bäst lyckades realisera sitt opinionskapital genom att övertyga en stor andel av de övervägande väljarna att rösta på det egna partiet. Av de som övervägde röstning på Socialdemokraterna valde 65 procent att rösta på Socialdemokraterna. Motsvarande andel för de som övervägde SD var 68 procent. För övriga partier var andelarna klart lägre. Av de som övervägde röstning på Moderaterna var det bara hälften (49 procent) som faktiskt till slut gjorde så. Sämst gick det för Liberalerna och Kristdemokraterna. Endast 26 procent av de som övervägde röstning på Liberalerna före valet valde sedan att rösta på Liberalerna. Och endast 27 procent av de som övervägt att rösta på Kristdemokraterna skred till handling och lade en KD-valsedel i valkuvertet.

I olika väljargrupper övervägs olika partier på ett relativt förutsebart sätt. I huvudsak följer resultaten vad vi vet från tidigare studier av hur stark ställning partierna har bland väljarna som helhet (jfr Olsson, 2023). Den starka könspolariseringen gör sig påmind även när vi ser till övervägda partier (se tabell 24.1). Jämfört med manliga väljare var det en klart högre andel kvinnliga väljare som övervägde röstning på Vänsterpartiet (19 procent, +5 procentenheter), Miljöpartiet (17 procent, +6 pe), Socialdemokraterna (54 procent, +14 pe) och Centerpartiet (20 procent, +4 pe) än som övervägde röstning på Kristdemokraterna (18 procent, -3 pe), Moderaterna (35 procent, -8 pe) och Sverigedemokraterna (21 procent, -17 pe).

Tabell 24.1 Andel som överväger röstning på riksdagspartierna och övriga partier i olika väljargrupper, 2022 (procent).

	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	Övr	antal	Snitt
Samtliga	16,5	13,9	36,9	17,8	17,5	19,6	38,7	30,0	3,1	3 354	2,1
Man	14	11	40	16	18	21	43	38	4	1 677	2,0
Kvinna	19	17	54	20	17	18	35	21	2	1 677	2,0
18-22 år	27	18	34	22	15	20	47	36	4	94	2,2
22-34 år	29	23	48	23	19	22	37	27	8	377	2,4
35-49 år	22	20	48	21	18	18	43	26	5	652	2,2
50-64 år	14	13	45	19	19	22	41	34	2	892	2,1
65-74 år	14	10	47	13	15	19	35	32	2	724	1,9
75+ år	8	8	50	14	17	18	35	27	1	615	1,8
Grundskola	9	4	48	10	6	14	30	43	1	378	1,6
Gymnasium/Eftergymnasial	15	8	42	15	14	20	42	39	3	1 074	2,0
Högskola/Universitet	20	21	51	23	24	21	40	19	4	1 570	2,2
Svensk bakgrund	16	14	46	18	18	20	40	31	3	3 021	2,0
Utländsk bakgrund	24	16	55	18	14	13	30	25	4	333	2,0
Tjänstemän	16	16	47	20	22	20	41	23	4	1 708	2,1
Arbetare	20	11	53	14	10	15	30	37	3	978	1,9
Företagare	9	11	30	16	19	26	53	40	2	258	2,1
Ren landsbygd	14	10	39	18	14	25	40	37	2	465	2,0
Mindre tätort	13	10	46	15	13	17	34	39	3	619	1,9
Stad eller större tätort	16	14	49	18	19	21	40	28	4	1 604	2,1
Stockholm, Göteborg, Malmö	24	23	51	20	21	15	37	20	3	579	2,1
Mycket intresserad	21	19	37	14	20	23	38	30	5	659	2,1
Ganska intresserad	17	14	48	19	18	20	41	28	3	1 779	2,1
Inte särskilt/allt intresserad	12	10	51	19	15	17	36	34	2	904	2,0
Låg politisk kunskap	18	13	52	17	11	16	33	33	3	931	1,9
Medel politisk kunskap	17	16	51	20	19	19	39	25	3	1 095	2,1
Hög politisk kunskap	15	14	41	16	21	23	43	32	3	1 276	2,1
Låg medieexponering	21	17	44	19	14	17	34	33	6	773	2,0
Medel medieexponering	16	14	49	17	17	21	37	30	3	681	2,0
Hög medieexponering	15	13	46	20	24	23	46	25	2	881	2,1
Övertygad partianhängare	20	11	48	6	5	13	23	32	3	400	1,6
Partianhängare	18	13	48	15	16	18	36	26	2	460	1,9
Endast partipreferens	17	16	47	19	19	21	42	30	2	1 669	2,1
Ingen partipreferens	14	12	47	24	24	21	43	32	7	680	2,2
Långt till vänster	63	37	73	10	1	1	2	5	4	593	2,0
Något till vänster	25	26	90	27	10	3	7	8	2	614	2,0
Varken t v eller t h	6	11	60	29	18	12	25	28	3	518	1,9
Något till höger	2	5	32	25	38	27	61	33	2	708	2,3
Långt till höger	0	1	5	4	17	43	76	61	5	666	2,1
Vänsterpartiet	100	33	49	5	0	0	3	4	4	224	2,0
Miljöpartiet	47	100	61	22	3	1	2	0	2	247	2,4
Socialdemokraterna	20	15	100	20	9	2	10	5	0	1 115	1,8
Centerpartiet	5	12	51	100	35	6	20	3	0	277	2,3
Liberalerna	2	6	26	27	100	19	53	7	2	196	2,4
Kristdemokraterna	3	2	13	6	20	100	60	23	4	197	2,3
Moderaterna	1	1	14	7	29	34	100	28	2	593	2,2
Sverigedemokraterna	2	2	9	1	5	27	45	100	2	476	1,9

Källa: Valundersökningen: Etapp A.

Kommentar: Resultaten visar andel partiväljare 2022 som före valet övervägde att rösta på respektive parti. Frågan lyder: "Inför årets val, vilket eller vilka partier överväger du att rösta på? Markera alla partier som du överväger att rösta på. Om du redan har röstat, markera vilka partier du övervägde att rösta på". I vår operationalisering av vilka partier som ingår bland de övervägda partierna räknas det parti väljaren till slut röstade på in som ett övervägt parti även i de få fall då partiet inte nämnts som övervägt före valet. Resultaten är viktade mot valresultatet. Snittet avser antalet övervägda partier.

När det gäller ålder var framför allt Vänsterpartiet men även i viss mån Miljöpartiet och Moderaterna oftare med i yngre väljares partiuppsättningar i samband med valet 2022. Bland förstagångsväljarna övervägde närmare hälften, 47 procent, att rösta på Moderaterna, klart högre än både Sverigedemokraterna och Socialdemokraterna (36 respektive 34 procent).

Utbildningsnivå brukar främst ge utslag när det gäller röstning på Sverigedemokraterna. Analyserna av väljarnas övervägda partier ger inget annat svar. Bland lågutbildade med enbart grundskola var det 43 procent som övervägde att rösta på Sverigedemokraterna, medan motsvarande andel bland personer med högskoleutbildning var 19 procent. För Vänsterpartiet, Miljöpartiet, Liberalerna och Moderaterna var sambandet omvänt: ju högre utbildning desto större andel som överväger röstning på de partierna.

När det gäller väljare med utrikes bakgrund finns det en något större benägenhet att plocka med vänsterpartier som Vänsterpartiet (24 procent, +8 pe) och Socialdemokraterna (55 procent, +9 pe) i sina partiuppsättningar. Kristdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna har generellt sett ett lägre sympatikapital bland utrikes födda. Notera dock att även bland utrikes födda var det var fjärde väljare (25 procent) som övervägde att rösta på Sverigedemokraterna.

Klasstrukturen gör sig påmind även 2022 i en analys av väljares övervägda partier. Socialdemokraterna hade högst andel potentiella väljare i gruppen arbetare (53 procent) och Moderaterna hade högst andel potentiella väljare i gruppen företagare (också 53 procent). Sverigedemokraterna hade en klart högre andel väljare som övervägde röstning på partiet bland företagare och arbetare (40 respektive 37 procent) än i den stora gruppen tjänstemän (23 procent).

Mitten-vänsterpartierna hade fler väljare som övervägde röstning på dem bland storstadsbor än landsbygdabor. Det gäller även Socialdemokraterna och faktiskt även Centerpartiet – partier som normalt sett inte har sina starkaste fästen i städerna. Bland stadsbor övervägdes röstning på Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna i klart lägre omfattning än ute på landsbygden.

Så långt de demografiska mönstren. När det gäller intresse, exponering och kunskaper är det relativt små skillnader när det gäller vilka partier som övervägs. Några resultat sticker ut. Bland kunniga väljare är det dubbelt så vanligt förekommande att överväga röstning på Liberalerna (21 procent) än bland personer med låg politisk kunskap (11 procent).

Längst ut till höger i tabellen återfinns det genomsnittliga antalet partier som ingår i väljarnas partiuppsättningar. Det finns en viss variation i de undersökta väljargrupperna vad gäller antalet partier som övervägs. Genomsnittet för antalet partier är något högre bland de mest politiskt intresserade, kunniga och medie-exponerade, även om det handlar om små skillnader. Graden av partianhängarskap är den i särklass viktigaste förklaringsfaktorn för hur många partier som övervägs: väljare som saknar starka emotionella band till partier överväger i genomsnitt klart fler partier (2,2) än väljare som betraktar sig själva som övertygade anhängare av ett parti (1,6 partier), vilket knappast förvånar någon. Att antalet övervägda partier är något högre i regioner av det politiska landskapet där det också tenderar att finnas flest partier, något till höger om mitten (genomsnitt 2,3), är också ett fynd som bekräftar vad vi vet sedan tidigare.

Vänster-högerideologi slår igenom mycket starkt i analyserna av vilka partier som övervägs. Vänsterpartiet har som högst andel väljare som överväger röstning bland personer som själva identifierar sig långt till vänster (63 procent) och bland dessa väljare med hjärtat långt till vänster har även Miljöpartiet sin största väljarpotential (37 procent). Socialdemokraterna står starkast i gruppen något till vänster. Centerpartiet har störst andel potentiella väljare bland mittenidentifierade (29 procent). Liberalerna står starkast i gruppen något till höger (38 procent). De tre högerpartierna i svensk politik – Kristdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna – får störst andel överväganden i gruppen som identifierar sig långt till höger (43, 76 respektive 61 procent).

Partiuppsättningarnas sammansättning

Väljare står inte och väger mellan partier som befinner sig ideologiskt långt ifrån varandra. Väljares partiuppsättningar formas i huvudsak av vänster-högerideologi och är dessutom relativt stabila över tid (Oskarson, Oscarsson & Boije, 2015). En analys av tvåpartikombinationer av partiuppsättningar 2022 bekräftar att det i huvudsak är grannpartier i partisystemet som väljare överväger att rösta på (se tabell 24.2). Av de väljare som övervägde röstning på Vänsterpartiet var det närmare hälften (47,4 procent) som också övervägde röstning på Miljöpartiet, för att ta ett exempel. Drygt sex av tio (60,7 procent) av de väljare som övervägde röstning på Socialdemokraterna övervägde samtidigt Miljöpartiet. En lika stor andel av de som övervägde röstning på Moderaterna hade också med Kristdemokraterna i sin partiuppsättning (59,9 procent). Svarsmönstren illustrerar på ett bra sätt att i valsammanhang konkurrerar närstående partier om samma väljare. Tilltänkta samarbetspartier som står ideologiskt nära är oftast lättast att vinna nya väljare från men det är samtidigt de partier som är lättast att förlora väljare till.

Givet de två potentiella regeringsunderlag som stod mot varandra i 2022 års val finns det anledning att uppmärksamma några asymmetrier i tabell 24.1 som vittnar om att det inte alltid var fråga om besvarad kärlek i form av att partier samsas i väljarnas partiuppsättningar. Bland de väljare som övervägde att rösta på Sverigedemokraterna var det bara 7,1 procent som också övervägde att rösta på Liberalerna. Och omvänt, bland de väljare som övervägde röstning på Vänsterpartiet var det bara 4,7 procent som också övervägde att rösta på Centerpartiet.

På det politiska mittfältet finns det fortfarande en del överlappande sympatier, vilket också våra analyser av önskeregeringar visar tidigare (se kapitel 17). Bland de som övervägde röstning på Centerpartiet var det vanligast att också överväga röstning på Liberalerna (27 procent). Och bland de som övervägde Liberalerna som röstningsalternativ var det vanligast förekommande att också överväga Centerpartiet (34,7 procent).

I tabell 24.3 har vi listat de tjugo vanligaste partiuppsättningarna inför valet 2022. Med den nionde kategorin med övriga partier medräknat handlar det om totalt 144 unika kombinationer av partier väljare överväger att rösta på. Den vanligaste förekommande partiuppsättningen är som vanligt att överväga ett enda parti, Socialdemokraterna. Närmare var sjunde väljare (14,2 procent) överväger inte att rösta på något annat parti än S. Andra vanliga enpartiuppsättningar är

Sverigedemokraterna (5,2 procent), Moderaterna (3,9 procent) och Vänsterpartiet (1,9 procent).

De vanligast förekommande tvåpartikombinationerna är Moderaterna-Sverigedemokraterna (5,6 procent), Vänsterpartiet-Socialdemokraterna (5,3 procent) och Socialdemokraterna-Centerpartiet (5,2 procent). Dessa kombinationer samlar vardera omkring var tjugonde väljare, totalt omkring 16 procent av väljarkåren. Dessa vanligt förekommande valmenyer ger inblick i vad det faktiska valet av parti egentligen handlade om – inte ett val mellan åtta riksdagspartier eller ett val mellan två regeringsunderlag utan ett val mellan två ideologiskt närstående partier. Tvåpartivalets förutsättningar ställer dessa väljares informationssökande och exponering för valbudskap och medievalrörelse i ett nytt ljus. Väljare som hade givit sig själva uppgiften att välja mellan S-C, V-S eller M-SD hade gissningsvis behov av detaljerad information om vad som skiljer just dessa partier åt. Det är inte självklart att moderna svenska valrörelser klarar av att tillfredsställa sådana behov.

Tabell 24.2 Kombinationer av övervägda partier. Andel som övervägt att rösta på olika partier inför valet 2022 (procent).

Av dem som övervägde att rösta påövervägdes även följande parti(er)								Samtliga
	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	
Vänsterpartiet	–	47,4	20,3	4,7	1,5	2,5	0,7	1,9	16,5
Miljöpartiet	33,5	–	15,3	11,9	6,1	2,0	1,0	1,7	13,9
Socialdemokraterna	49,1	60,7	–	50,5	26,0	13,2	14,3	9,2	46,9
Centerpartiet	5,4	21,9	20,4	–	27,0	6,1	7,1	1,3	17,8
Liberalerna	0,5	2,8	8,8	34,7	–	19,8	29,0	4,6	17,5
Kristdemokraterna	0,0	1,2	1,9	6,1	19,4	–	33,9	27,1	19,6
Moderaterna	2,7	2,0	9,5	20,2	53,1	59,9	–	45,0	38,7
Sverigedemokraterna	4,5	0,0	5,3	2,9	7,1	23,4	28,5	–	30,0

Källa: Valundersökningen 2022, etapp A.

Kommentar: Frågan lyder: "Inför årets val, vilket eller vilka partier överväger du att rösta på? Markera alla partier som du överväger att rösta på. Om du redan har röstat, markera vilka partier du övervägde att rösta på". Förutom de åtta riksdagspartierna användes "Annat parti", "Överväger att rösta blankt", "Överväger att inte rösta alls", "Vet inte" samt "Vill inte svara" som svarsalternativ. I vår operationalisering av vilka partier som ingår bland de övervägda partierna räknas det parti väljaren till slut röstade på in som ett övervägt parti även i de få fall då partiet inte nämnts som övervägt före valet. Resultaten är viktade mot det officiella valresultatet. Antalet personer i analysen är 3 354.

Den vanligaste trepartikombinationen var KD-M-SD och samlade 4,0 procent av väljarna. För ungefär lika stor andel av väljarna stod valet mellan V-MP-S (3,6 procent). Även dessa överväganden inbegrep enbart partier inom samma potentiella regeringsunderlag. Lyfter vi blicken kan vi konstatera att på tjugoi-topplistan över väljarnas partiuppsättningar 2022 är det bara fyra som är blocköverskridande: S-M (2,7 procent), S-C-L (1,9 procent), S-SD (1,6 procent) och S-L (1,6 procent). De allra flesta väljare stod *inte* i valet och kvalet mellan team Andersson och team Kristersson. Räknar vi närmare på saken visar det sig att det var bara en av fem väljare som *samtidigt* övervägde röstning på ett mitten-vänsterparti och ett mitten-högerparti inför valet 2022: 21 procent.

Tabell 24.3 De 20 vanligaste partiuppsättningarna inför valet 2022 (procent).

#	Partiuppsättning	Andel	#	Partiuppsättning	Andel
#1	S	14,2	#11	L-M	3,2
#2	M-SD	5,6	#12	S-M	2,7
#3	V-S	5,3	#13	V-MP	2,6
#4	SD	5,2	#14	L-M-KD	2,2
#5	S-C	5,2	#15	S-C-L	1,9
#6	M-KD-SD	4,0	#16	V	1,9
#7	M	3,9	#17	S-C-MP	1,8
#8	S-MP	3,8	#18	S-SD	1,6
#9	M-KD	3,8	#19	S-L	1,6
#10	V-S-MP	3,6	#20	KD-SD	1,5

Källa: Valundersökningen 2022: Etapp A.

Kommentar: Se kommentaren till tabellerna 24.1–24.2. Antal svarande i analysen är 3 354.

Partiuppsättningsmodellens målsättning är att försöka förklara beslutsprocessens utfall: Varför väljer en väljare med flera övervägda partier att till slut rösta på ett av partierna i uppsättningen och inte de andra? Vilka faktorer faller det slutgiltiga avgörandet? Det brukar behövas relativt komplicerade förklaringsmodeller för att komma närmare svar på sådana frågor, och det brukar då oftast sluta i tämligen allmänna och generella svar som handlar om att korttidsfaktorer som partiledarsympatier, agendamatchning och strategiska överväganden tenderar att vara något viktigare än långtidsfaktorer som ideologi och social grupptillhörighet bland väljare som överväger röstning på många partier jämfört med väljare som överväger få partier (Oscarsson & Oskarson, 2015).

I det här sammanhanget har vi inte utrymmet att göra något längre återbesök i litteraturen om partiuppsättningar. Vi nöjer oss med att ha beskrivit att en majoritet av de svenska väljarna även i samband med valet 2022 övervägde röstning på mer än ett parti under de sista veckorna av valrörelsen. För att komma vidare i varför-frågorna behöver vi i kommande kapitel fortsätta närkampen med väljarnas sakpolitiska överväganden i samband med valet. Vi fortsätter med en fördjupande studie av en allt viktigare källa till information om partiernas politik: partitesterna!

Inför 2022 års val övervägde väljarna röstning på i genomsnitt 2,1 partier.

47 procent av väljarna övervägde att rösta på Socialdemokraterna.

Var femte väljare hade blocköverskridande partiuppsättningar med både mitten-vänsterpartier och mitten-högerpartier.

Väljarnas användning av partitest

En av de mest populära valrörelseaktiviteterna numera bland svenska väljare är att genomföra partitest eller valkompasser för att se vilka partier som de åsiktsmässigt står närmast. Utvecklingen är närmast explosionsartad sedan den egentliga introduktionen i samband med valet 2006: andelen väljare som gjort åtminstone ett partitest har ökat från 27 procent 2006 till 63 procent 2022 (se kapitel 10). När svenska väljare går till beslut finns det ofta ett genomfört partitest med som underlag.

I samband med 2022 års val erbjöd alla stora nyhetsmedier olika typer av valkompasser (eng. *voting advice applications*) där väljare kunde matcha sina åsikter med partiers och kandidaters. Partitesterna är populära och genererar mycket trafik.⁴⁵ Även om systematiska kartläggningar saknas bedömer vi att utbudet av valkompasser kan ha varit större än i tidigare val.⁴⁶ Men i vilken utsträckning tar väljarna egentligen intryck av valkompassernas rekommendationer? Handlar partitesterna om underhållning, folkbildning eller beslutsunderlag? Går det att se några effekter av genomförda partitest på väljarnas politiska beteende? Finns det några tecken på att partitester skulle gynna eller missgynna vissa partier?

Innan vi tar oss an dessa frågeställningar finns det anledning att först kartlägga vilka väljare som använder sig av partitest. Tabell 25.1 ger en översikt för användandet av partitest och valkompasser i olika väljargrupper. Resultaten visar att användningen är avsevärt större bland yngre än äldre, större bland högutbildade än lågutbildade och större bland tjänstemän än arbetare. Ironiskt nog verkar det inte vara personer med låg kunskap eller lägre intresse för politik som i första hand sökte vägledning från valkompasser. Andelen som gjort ett eller flera partitest var klart högre bland väljare med goda kunskaper och högt intresse. Ideologiskt är det framför allt väljare som har en tydlig vänster- eller högeridentifikation som använder partitest. Mittenväljare som placerar sig varken till höger eller till vänster på den klassiska vänster-högterskalan anlitar inte partitest i samma utsträckning.

Flervariabelanalyser visar att ålder har ett mycket starkt samband med partitestanvändning. Många av sambanden står sig efter statistiska kontroller. Allt annat lika använder sig kvinnor av partitest oftare än vad män gör. Högutbildade, kunniga och medieexponerade är flitigare användare av partitest än okunniga och lågt exponerade. Arbetare och personer med utländsk bakgrund är signifikant lägre i sin användning.

⁴⁵ Bara SVTs valkompass hade totalt 5,1 miljoner genomförda kompasser (SVT, 2022).

⁴⁶ Bland annat använde följande medier valkompasser: TT, SVT, TV4, Aftonbladet, Expressen, Dagens Industri, Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Dagen, Arbetet, Bulletin och Kyrkans tidning. Flera medieredaktioner köpte in och använde sig av samma valkompass.

Tabell 25.1 Andel väljare som använder partitest eller valkompasser under valrörelsen 2022 (procent).

	Nej, gjorde inget partitest	Ja, något enstaka	Ja, flera	Total	Antal svarande	Andel gjort test
Samtliga	37	38	25	100	5 418	63
Man	40	37	23	100	2 665	60
Kvinna	35	38	27	100	2 753	65
18–22 år	7	38	55	100	115	93
22–34 år	14	47	39	100	536	86
35–49 år	18	47	35	100	991	82
50–64 år	30	41	29	100	1 479	70
65–74 år	49	35	17	100	1 200	52
75+	68	22	10	100	1 097	32
Grundskola	70	20	10	100	685	30
Gymnasium/Eftergymnasial	37	38	25	100	1 769	63
Högskola/Universitet	24	44	32	100	2 496	76
Svensk bakgrund	36	38	26	100	4 854	64
Utländsk bakgrund	51	33	16	100	564	49
Tjänstemän	30	42	28	100	2 811	70
Arbetare	45	33	21	100	1 554	54
Jordbrukare	58	26	16	100	34	42
Företagare	41	36	24	100	414	60
Ren landsbygd	40	38	22	100	739	60
Mindre tätort	41	38	21	100	1 051	59
Stad eller större tätort	35	38	26	100	2 570	64
Stockholm, Göteborg, Malmö	31	38	31	100	902	69
Mycket intresserad av politik	31	40	29	100	1 049	69
Ganska intresserad	37	38	25	100	2 745	63
Inte särskilt/alls intresserad	41	36	23	100	1 556	59
Låg politisk kunskap	44	34	22	100	1 627	56
Medel politisk kunskap	36	38	26	100	1 669	64
Hög politisk kunskap	33	40	28	100	2 057	68
Låg medieexponering	34	41	25	100	982	66
Medel medieexponering	36	39	25	100	1 355	64
Hög medieexponering	28	40	32	100	1 408	72
Övertygad partianhängare	43	37	21	100	632	58
Partianhängare	42	36	22	100	818	58
Endast partipreferens	31	40	29	100	2 582	69
Ingen partipreferens	37	37	26	100	1 076	63
Långt till vänster	35	44	21	100	911	65
Något till vänster	39	40	21	100	1 043	61
Varken t v eller t h	46	33	20	100	950	53
Något till höger	30	37	32	100	1 142	69
Långt till höger	33	37	30	100	1 013	67
Vänsterpartiet	31	48	21	100	320	69
Miljöpartiet	24	48	27	100	358	75
Socialdemokraterna	45	37	19	100	1 665	56
Centerpartiet	27	41	32	100	396	73
Liberalerna	27	30	42	100	273	72
Kristdemokraterna	32	34	34	100	271	68
Moderaterna	32	37	31	100	878	68
Sverigedemokraterna	43	34	23	100	716	57
Annat parti	37	47	16	100	43	63

Källa: Valundersökningen 2022: Etapp B och uppföljningsenkäten. **Kommentar:** Frågan lyder: "Inför årets val, gjorde du något av de partitester/valkompasser som olika medier hade på sina hemsidor, där man kunde prova vilket parti man åsiktsmässigt stod närmast?" (etapp B) respektive "Inför årets val: Gjorde du något partitest eller någon valkompass?" (uppföljningsenkät). Resultaten har viktats mot de officiella valresultaten.

Det tycks alltså vara så att flitigt partitestande är något som redan intresserade, ideologiskt engagerade, högutbildade och kunniga ägnar sig åt. Det handlar alltså i huvudsak om grupper av väljare som redan har tillgång till mycket information och som knappast kan vara i akut behov av ytterligare kunskap om partiets ställningstaganden i konkreta sakfrågor. Så långt leder alltså svarsmönstren oss i riktning mot slutsatsen att valkompasserna är mer engagerande ”politainment” snarare än folkbildning.

Spelar partitest någon roll enligt väljarna själva?

Valundersökningarna var tidigt ute med att fråga väljarna om inte enbart användning av partitest utan också deras bedömning av i vilken utsträckning de använt informationen från partitesten i sina beslut om vilket parti de tänker rösta på. De som besvarat frågan om användning jakande har fått en följdfråga: ”Spelade resultatet av testet någon roll för hur du röstade i årets val?”, med svarsalternativen ”Nej, spelade inte roll”, ”Ja, spelade en viss roll” och ”Ja, spelade en stor roll”.

Partitesten väger allt tyngre in i väljarnas beslutskalkyler, om man får tro vad väljarna själva säger. Sedan premiärvalet för kompasserna 2006 har vi kunnat se att väljarnas egna bedömningar av partitesternas betydelse för partivalet är att de har ökat. Andelen som uppger att testen spelade roll har ökat från 7 till 29 procent. Och de som anser att testen spelat *stor* roll för hur de röstar har ökat från 1 procent 2006 till 4 procent vid de två senaste valen 2018 och 2022 (se tabell 25.2).

Tabell 25.2 Tar väljarna partitesten på allvar? Andelen som uppger att de använder information från partitest som beslutsunderlag, 2006–2022 (procent).

	Nej, jag gjorde inget partitest	Ja, jag gjorde något enstaka eller flera partitest			Total	Antal svarande
		Nej, spelade ingen roll	Ja Spelade en viss roll	Ja, Spelade en stor roll		
2006	78	15	6	1	100	1 099
2010	72	20	7	1	100	898
2014	53	32	13	2	100	674
2018	40	34	22	4	100	1 649
2022	35	36	25	4	100	2 000

Källa: Valundersökningarna 2006–2022.

Kommentar: Resultaten har viktats mot de officiella valresultaten. Endast respondenter som har röstat ingår i analysen. Frågan lyder: ”Inför årets val, gjorde du något av de partitester/valkompasser som olika medier hade på sina hemsidor, där man kunde pröva vilket parti man åsiktsmässigt stod närmast?”. Följdfrågan lyder: ”Spelade resultatet av testet någon roll för hur du röstade i årets riksdagsval?”. Personer som svarat att de gjort partitest men inte svarat på följdfrågan ingår inte i analysen.

Nedbrytningar visar att även här är det yngre åldersgrupper som vittnar om att partitestens resultat hade betydelse för valet av parti. Framför allt är det gruppen 22–30 år som sticker ut: där uppgav 14 procent att testen spelade en stor roll. Men ser vi till politiskt intresse och politisk kunskap är det något fler som anger att partitest spelade roll bland personer med låg eller medelhög politisk kunskap jämfört med hög politisk kunskap och fler bland personer som inte är intresserade av politik jämfört med personer som är intresserade av politik.

Tabell 25.3 Bedömningar av partitesternas betydelse för partivalet bland partitestare i olika väljargrupper, 2022 (procent).

	Ja, spelade en stor roll	Ja, spelade en viss roll	Nej, spelade ingen roll	Total	Antal svarande
Samtliga som gjorde partitest	6	38	56	100	1 432
Man	4	34	62	100	663
Kvinna	8	42	50	100	769
18–22 år	5	67	28	100	58
22–34 år	14	45	42	100	237
35–49 år	7	40	53	100	366
50–64 år	5	37	58	100	428
65–74 år	3	31	66	100	226
75+	5	21	74	100	117
Grundskola	5	26	69	100	74
Gymnasium/Eftergymnasial	7	36	58	100	484
Högskola/Universitet	6	42	52	100	802
Svensk bakgrund	6	38	55	100	1296
Utländsk bakgrund	9	34	57	100	136
Tjänstemän	5	38	57	100	807
Arbetare	8	36	57	100	370
Företagare	3	37	60	100	96
Ren landsbygd	3	33	64	100	178
Mindre tätort	5	36	59	100	265
Stad eller större tätort	7	41	52	100	706
Stockholm, Göteborg, Malmö	10	36	54	100	267
Mycket intresserad av politik	5	32	63	100	306
Ganska intresserad	5	39	55	100	706
Inte särskilt/allt intresserad	9	41	50	100	409
Låg politisk kunskap	9	41	50	100	440
Medel politisk kunskap	6	41	53	100	464
Hög politisk kunskap	5	33	63	100	510
Låg medieexponering	11	39	50	100	295
Medel medieexponering	4	37	59	100	375
Hög medieexponering	5	39	57	100	421
Övertygad partianhängare	5	21	74	100	160
Partianhängare	1	26	73	100	136
Endast partipreferens	6	43	51	100	799
Ingen partipreferens	10	43	47	100	290
Långt till vänster	7	35	58	100	244
Något till vänster	7	30	63	100	289
Varken t v eller t h	5	39	56	100	224
Något till höger	6	46	47	100	323
Långt till höger	6	39	56	100	305
Vänsterpartiet	5	34	62	100	104
Miljöpartiet	11	42	47	100	96
Socialdemokraterna	5	31	64	100	387
Centerpartiet	9	44	47	100	113
Liberalerna	18	45	38	100	80
Kristdemokraterna	11	46	43	100	70
Moderaterna	3	42	55	100	268
Sverigedemokraterna	6	42	52	100	178

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten har viktats mot de officiella valresultaten. Endast respondenter som har röstat ingår i analysen. Frågan lyder: "Inför årets val, gjorde du något av de partitester/valkompasser som olika medier hade på sina hemsidor, där man kunde pröva vilket parti man åsiktsmässigt stod närmast?". Följdfrågan lyder: "Spelade resultatet av testet någon roll för hur du röstade i årets riksdagsval?" Personer som svarat att de gjort partitest men inte svarat på följdfrågan ingår inte i analysen.

Spelar partitest någon roll enligt valforskarna?

Anekdoter om partitesters betydelse finns det gott om. Väljare som vittnar om att valkompasserna öppnat deras ögon för nya alternativ som de tidigare inte övervägt, eller testresultat som fått dem att ombestämma sig nära inpå valet. Men de berättelserna säger förstås lite om hur utbrett det är att ta intryck av testresultaten i väljarkåren som helhet.

Har partitesten någon betydelse för svenska väljares val av parti? Den typen av effektstudier har vi genomfört i tidigare böcker om svenskt väljarbeteende (Oscarsson & Holmberg, 2013; 2016). Resultaten har genomgående visat små effekter av användning av partitest. Allt annat lika brukar det inte gå att belägga några tillräckligt stora effekter av partitestande på benägenheten att rösta på vissa partier för att de ska nå statistisk signifikans. Möjligen kan man urskilja vissa generella mönster i de fyra val vi hittills genomfört analyser. Partitest har en viss tendens att gynna små partier och missgynna stora partier – ett slags utjämnande effekt som vi ibland talar om att valrörelser har eftersom alla partier, även små, får del av uppmärksamheten. Vid premiärvalet för valkompasser 2006 kan Centerpartiet ha varit gynnat av partitest (Oscarsson & Holmberg, 2013). Och Socialdemokraterna tycks ha varit systematiskt missgynnade i den meningen att väljare som gjort test och tar dem på allvar har haft en lägre benägenhet – dock ej alltid statistiskt signifikant lägre – att stödja Socialdemokraterna i valen 2006–2014. Men hur var det 2022?

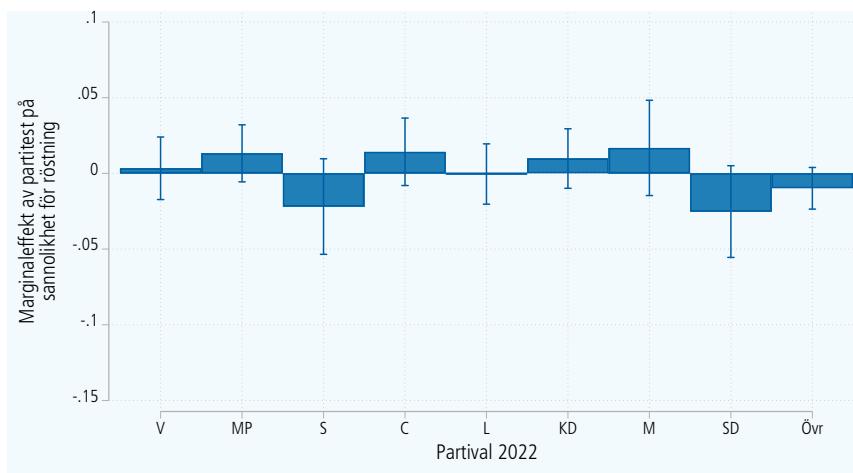
Att isolera effekter från en specifik valrörelserelaterad information (partitester) från all annan typ av information väljarna har tillgång till är förstås inte enkelt. Stor ödmjukhet och försiktighet anbefalles. För det första har vi bara tillgång till väljarnas egna utsagor om exponering för resultaten och om på hur stort allvar de tagit dem (dessutom är dessa uppgifter insamlade *efter* valet, när partivalet redan är gjort). Vi har för det andra inte någon kännedom om vad som var resultatet av det genomförda testet, eftersom vi i valundersökningarna inte ställer direkta frågor om det. För det tredje är det svårt att i en och samma förklaringsmodell ta med alla andra slags överväganden och alternativa förklaringar till partival, det gäller för såväl långsiktiga förklaringar (ideologi, partiidentifikation) som mer kortsiktiga förklaringar (t ex strategisk röstning).

En analys byggd på valundersökningarna kan å ena sidan betraktas som ett tufft test för hypotesen att partitest gynnar vissa partier. Om vi med en oprecis mätning av exponering och med enbart tillgång till tvärsnittsdata ändå kan visa att det finns tydliga systematiska samband mellan användning och röstning på vissa partier har vi bra fog för att konstatera att partitest kan ha haft en påverkan på väljarnas val av parti. Men å andra sidan kan testet betraktas som ett lätt test för hypotesen eftersom den information om partiernas politik som partitesterna erbjuder kan förväntas vara identisk eller åtminstone kraftigt överlappande med den information om partiernas politik som väljarna kan ta del av via andra kanaler eller valrörelseaktiviteter.

Eftersom det finns så många andra förklaringar till varför väljare röstar på de partier de gör behöver vi använda oss av en hårt kontrollerad modell där vi tar hänsyn till faktorer som påverkar både väljarnas benägenhet att använda partitest och deras benägenhet att stödja vissa partier. Det har vi gjort och resultaten sammanfattas i figur 25.1. De visar att i en modell där vi skattar effekterna av väljares

användning av partitest på partival under kontroll för kön, ålder, utbildning, vänster-högeridentifikation, grad av partiidentifikation, politiskt intresse, allmän medieexponering och politisk kunskap hittar vi inte några signifikanta effekter på något parti. Vi noterar visserligen ett lägre stöd för Socialdemokraterna och Sverigedemokraterna bland partitestare men, återigen, det handlar inte om några statistiskt signifikanta skillnader. Partitestare röstade inte annorlunda 2022 än väljare som inte gjort partitest.

Figur 25.1 Resultat från regressionsanalyser av effekter av partitest på partival, 2022 (marginaleffekter).

Källa: Valundersökningen 2022. Etapp B och uppföljningsenkäten.

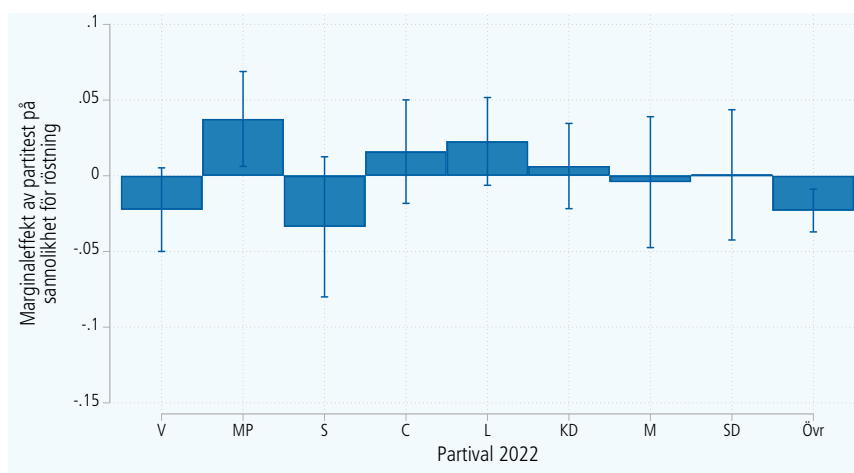
Kommentar: Resultaten är predicerade skattningar från en multinomial regressionsanalys med partival som beroende variabel, partitestanvändning (0=ej använt; 1=använt åtminstone en gång) som oberoende variabel och med kön, ålder, utbildning, vänster-högeridentifikation, grad av partiidentifikation, politiskt intresse, allmän medieexponering och politisk kunskap som kontrollvariabler. Antal svarande är 2 911. Resultaten har viktats mot de officiella valresultaten.

Om vi också använder oss av information om självskattad påverkan av valkompasser kan vi genomföra samma analys en gång till men mer närsynt: vi skattar effekten av att tillhöra gruppen väljare som gjorde partitest *och* dessutom bedömt att testet spelade en viss eller stor roll för valet av parti (se figur 25.2). Denna grupp väljare som tycks ha införlivat resultat från valtest i sina underlag för röstningsbeslut utgör omkring 29 procent av väljarna (se tabell 25.2). Dataunderlaget blir något mindre eftersom följdfrågan om upplevd betydelse av testen inte ingick i Valundersökningarnas uppföljningsenkät.

Resultaten visar att partitestare som själva tyckte informationen från kompasserna spelade roll för partivalet skiljer ut sig i ett avseende: Miljöpartiet hade ett signifikant högre förväntat röststöd i denna grupp. Även om denna överröstning kan knytas till partitestaktivitet är det givetvis inte möjligt att belägga att det skulle finnas något kausalt samband. De empiriska observationerna är dock konsistenta

med en idé om att resultaten från partitesten möjligen kan ha fått väljare att rösta annorlunda än vad de annars skulle ha gjort. Men även all annan valrörelseaktivitet som går hand i hand med flitigt användande av partitest kan ju också ha haft betydelse i väljarnas röstningskalkyl. Givet att väljare som gjort partitest också kan ha snappat upp precis samma information om partiernas politik på annat sätt är slutsatsen att partitesterna 2022 gynnade Miljöpartiet möjligen alltför djärv. Som vi också har sett är resultaten inte särskilt robusta när vi skattar olika typer av modeller. En rimligt försiktig slutsats är att partitesternas potentiella påverkan på väljarna i samband med 2022 års riksdagsval var mycket liten.

Figur 25.2 Resultat från regressionsanalyser av effekter av partitest på partival, 2022 (marginaleffekter).

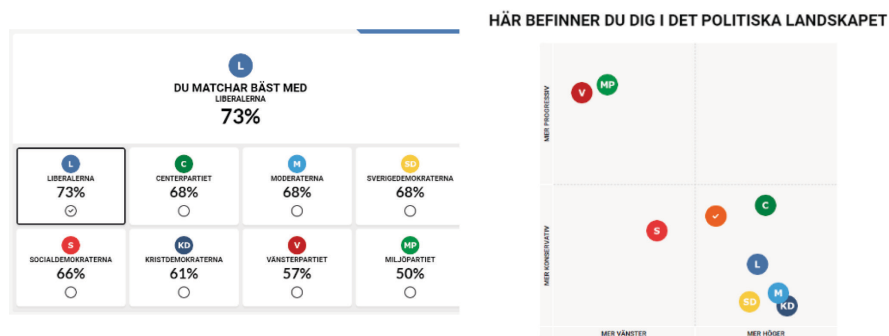
Källa: Valundersökningen 2022. Etapp B.

Kommentar: Resultaten är predicerade skattningar från en multinomial regressionsanalys med partival som beroende variabel, partitestanvändning (0=ej använt/använt men spelade inte någon roll för beslutet; 1=använt åtminstone en gång OCH bedömt att testet spelade en viss eller stor roll) som oberoende variabel och med kön, ålder, utbildning, vänster-högeridentifikation, grad av partiidentifikation, politiskt intresse, allmän medieexponering och politisk kunskap som kontrollvariabler. Antal svarande är 1 250. Resultaten har viktats mot de officiella valresultaten.

Vi återkommer till frågan om i vilken utsträckning partitesten kompenserar för brist på information? För att pröva idén om att effekter av partitest kan vara större bland personer som inte är särskilt intresserade eller kunniga – och som kan vara i större behov av den typen av information som partitesten genererar – lät vi dessa faktorer i tur och ordning interagera med partitestanvändning i några utvidgade regressionsmodeller. Resultaten visar inte stöd för vår hypotes. Benägenheten att stödja Miljöpartiet bland de som använt partitest och bedömt informationen som viktig är tvärtom större bland de som är mycket intresserade av politik och bland personer med hög medieexponering. Partitestresultat är inte mer betydelsefullt i väljargrupper där behovet av sådan information är stor.

Partitester har blivit ett populärt inslag i valrörelser runt om i världen. Både väljare och medieredaktioner har funnit valkompasser underhållande och trafikgenererande. Dess popularitet bland statsvetare kan förklaras av normativa ställningstaganden: valkompasserna betraktas som ett slags kognitiva genvägar (eng. *cues*) som ger både nödvändig och värdefull vägledning även åt de väljare som inte är särskilt kunniga eller pålästa om partiernas politik. Valkompasser kan i bästa fall hjälpa väljare att i större utsträckning rösta korrekt (eng. *correct voting*) i den meningen att det blir en starkare åsiktsmässig och ideologisk koppling mellan väljare och partier. I de flesta demokratimodeller uppfattas alla slags processer som leder till ökad åsiktsöverensstämmelse som en tillgång för demokratin.

Hur förhåller sig resultaten från analyser av valkompasser vid svenska val 2006-2022 till den internationella litteraturen på området? Inledningsvis kan vi konstatera att den uppgång i allmän popularitet som partitesterna uppvisar i Sverige är en direkt spegling av hur det ser ut internationellt. Den stigande populariteten hos partitest tycks vara universell för liknande typer av flerpartisystem som det svenska. Även våra resultat som visar att det främst är redan intresserade och kunniga väljare som gör valkompasser ligger i linje med vad som brukar vara fallet i internationella studier. Studier av valkompassernas mobiliserande effekt på valdelta-gande visar att den allmänna viljan att gå och rösta kan stärkas bland personer som genomför valkompasser (Garzia & Marschall, 2019; Evertsson, 2021).

Exempel på valkompassresultat från Aftonbladets valkompass i samband med valet 2022.

När det gäller partitesternas eventuella betydelse för åsiktsbildning och partivalbeslut bekräftar våra resultat även här vad man brukar finna i forskning som genomförs med liknande tvärsnittsdata: det kan i vissa val och för vissa partier finnas betydande samband mellan användning av partitest och partival (se t ex Tromborg & Albertsen, 2023) men lika ofta syns, som här, inga tydliga eller robusta samband. Forskning som bygger på experimentdata ger generellt sett upphov till mer blygsamma effekter av information från partitest, men visar ändå konsistent att exponering för *voting advice applications* (VAA) leder till att väljare uppdaterar sina partipreferenser så att de ligger mer i linje med den information som testen resulterar i (Germann, Mendez & Geminis, 2023).

I Sverige har vi kunnat konstatera att det inte finns något parti som konsekvent har uppvisat ett signifikant högre röststöd i grupper som gjort valkompasser än i

grupper som inte gjort det under perioden 2006–2022 (Oscarsson & Holmberg, 2016). Det fyndet är på sätt och vis lugnande eftersom motsatsen – att samma partier systematiskt och i val efter val skulle ”gynnas” av att väljare gjorde valkompasser – vore mer svårsmält. Vad vi funnit i Sverige går i linje med en huvudslutsats från de metastudier som gjorts på området: att det inte tycks finnas några generella mönster att det skulle vara vissa typer av partier som systematiskt gynnas (Benesch, Schelker & Schmid, 2023).

Frågorna om huruvida valkompasserna i första hand är politainment eller folkbildning och om kompassernas potentiella påverkan på väljarnas politiska beteende har inte några tydliga svar. Detta lär studeras vidare. Inte minst finns fortfarande ett stort behov av att reda i de kausala orsakssambanden. Vår slutsats drar i riktning mot att valtesterna framför allt handlar om en form av politisk underhållning. När vi undersöker sambanden närmare visar det sig att potentiella effekter av valkompasser tycks vara något större bland intresserade och medieexponerade väljare än bland väljare som kanske är i störst behov av information om var partierna står i olika sakfrågor. I den mån kompasserna hjälper väljare att hamna mer rätt utifrån sina preferenser eller bekräfta redan befintliga partipreferenser så tycks dessa effekter i så fall inträffa bland de redan insatta och intresserade.

Sex av tio väljare gjorde minst ett partitest i samband med valet 2022.

Användning av partitest ger inte statistiskt signifikant högre röststöd för något av partierna 2022.

Bland väljare som gjorde partitest och dessutom använde resultaten som stöd för partivalsbeslut hade Miljöpartiet den här gången ett något högre röststöd än förväntat.

26

Strategisk röstning

Att man som väljare lägger sin röst på det parti man känner sig närmast är ett antagande som ofta tagits för givet inom väljarforskningen (Downs, 1958). Så är dock inte fallet för en betydande, och ökande, andel av den svenska väljarkåren. Allt fler lägger sin röst på andra partier än det parti som de betraktar som sitt favoritparti. Detta brukar kallas taktikröstande eller att rösta strategiskt. Från att det under 1960- och 1970-talen var fem procent av väljarna så är det idag tjugo procent som röstar på ett annat parti än deras bästa parti (se figur 26.1 nedan). I en tid av sjunkande partianhängarskap, mer komplexa regeringsunderlag och allt större volatilitet bland väljarna ökar betydelsen av den strategiska röstningen både för väljarnas egna överväganden såväl som för förklaringsmodellen när vi ska svara på varför ett val gick som det gick. Vi ska därför i detta kapitel titta närmare på detta röstningsbeteende, väljarnas motiveringar, samt partiernas vinster och förluster i samband med valet 2022.

Att rösta strategiskt

Det finns olika uppfattningar om vad som bör betraktas som en strategisk röst. Medan vissa menar att alla röster som läggs på ett annat parti än väljarens bästa parti är att betrakta som någon form av strategisk röst (Gilljam & Holmberg, 1990; Oscarsson, 2022) så anser andra att en strategisk röst med nödvändighet innebär att man lägger sin röst på sitt andrahandsval i stället för sitt förstahandsval (Stephenson, Aldrich & Blais, 2018; Kselman & Niou, 2010). Det finns även de som betonar det strategiska i begreppet strategisk röst och menar att en viktig aspekt är att väljaren, förutom att rösta på ett annat parti än sitt bästa, också tar hänsyn till faktorer som står bortom väljarens påverkan, såsom andra aktörers beteende i framtiden. Här åsyftas främst perceptioner om andra väljares ageranden på valdagen, såväl som partiernas samarbetsintentioner efter valdagen (Fredén, 2016). Detta instrumentella agerande kan sammanfattas som att väljaren röstar på ett annat parti än sitt bästa, i syfte att ”påverka parlamentets sammansättning eller vilka partier som efter valet kan bilda regering” (Hagevi, 2022:63).

Vi kommer i det här kapitlet att utgå ifrån en förståelse av strategisk röstning som en framåtblickande instrumentell handling där vi definierar en strategisk röst som:

en röst på ett annat parti än det parti man generellt tycker bäst om i syfte att uppnå ett framtida mål gällande antingen det egna bästa partiets framtida agerande eller det framtida politiska utfallet.

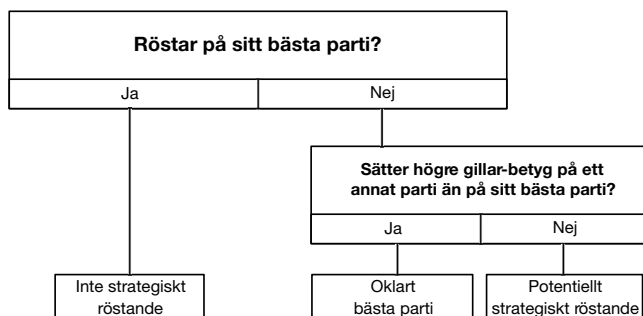
Viktigt är att notera att målet för partivalet inte är att maximera röstandelen för det parti man tycker bäst om. Dessutom är det, enligt denna definition, fullt tänkbart att man frångår sitt förstahandsalternativ till förmån för ett parti betydligt

längre ned på prioriteringslistan. Det finns med andra ord inget krav om att rösten ska läggas på det näst bästa partiet. Det är en mer tillåtande syn på strategisk röstning som vidgar bredden på väljarnas motiveringar. Som karaktären Klas Östergren i dramat *Gentlemen* frågar: ”Så du röstar på borgarna för att få någon sorts omväxling och inte vad de står för?”

Att inte rösta på sitt bästa parti

Den första delen av vår definition av strategisk röstning handlar om att väljaren lägger sin röst på ett annat parti än det parti hen tycker bäst om. Förstapreferensen åsidoläggs till förmån för ett parti längre ned i preferensordningen. Om väljaren beslutar sig för att rösta uppriktigt (jfr *sincere voting*, Rosema, 2004) på sitt bästa parti kan det knappast betraktas som en strategisk röst. Det är de väljare som röstar på ett annat parti än de tycker bäst om som traditionellt har betraktats som strategiskt röstande väljare (Gilljam & Holmberg, 1990; Oscarsson, 2022; Stephenson m fl, 2018, Kselman & Niou, 2010).

I detta kapitel kommer vi att använda oss av en något striktare definition av själva handlingen strategiskt röstande genom att ställa ytterligare krav på definitionen av väljarens bästa parti. Efter att ha frågat om vilket parti som väljaren tycker bäst om kommer vi även att ta hänsyn till väljarens grad av sympati för de olika partierna.⁴⁷ Väljarna har frågats om i vilken utsträckning de ogillar eller gillar respektive parti på en så kallad sympatitermometer (*eng. feeling thermometer*, se Zavala-Rojas, 2014; Gidron m fl, 2022) som sträcker sig från -5 ogillar starkt till +5 gillar starkt. I de fall där en väljare har satt ett högre gillar-betyg på ett annat parti än det parti som uppgavs vara bästa parti kommer det att anses att väljaren saknar ett tydligt bästa parti.

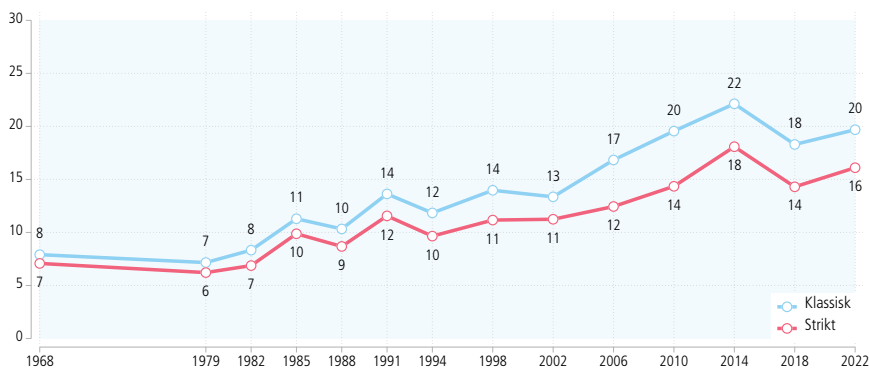
Vi kommer i fortsättningen av det här kapitlet att fokusera på de som angett ett bästa parti och satt högst gillar-betyg på detta parti, alltså den tredje gruppen i

⁴⁷ Frågan om väljarens bästa parti består av flera delfrågor. Först ställs frågan om väljaren brukar betrakta sig som anhängare av något parti eller ej. Om svaret är ja ställs frågan om vilket parti som väljaren tycker bäst om. Om svaret däremot inte är ja så ställs en fråga om det finns något parti som väljaren ändå tycker sig stå närmare än de andra partierna, och vilket parti det är.

figuren ovan, här benämnt som potentiellt strategiskt röstande.⁴⁸ Detta skiljer sig från traditionellt tillvägagångssätt då en kombination av de väljare med oklart bästa parti och de potentiellt strategiskt röstande väljarna betraktats som strategiskt röstande. Vi kan på grund av denna striktare definition förvänta oss att identifiera en något lägre andel strategiskt röstande väljare än vad som tidigare varit fallet.

Den historiska utvecklingen av strategiskt röstande, som illustreras i figur 26.1 nedan, visar att andelen som har valt att lägga sin röst på ett annat parti än det parti man sympatiserar med har ökat sedan 1970-talet, oavsett om den klassiska eller den mer strikta definitionen av strategisk röst används. Vi ser även, i enlighet med förväntningarna, att en striktare definition av strategisk röst leder till lägre nivåskattningar av andelen strategiskt röstande väljare (16 procent jämfört med 20 procent i samband med valet 2022).

Figur 26.1 Andel partiväljare med ett annat parti som förstapreferens än det som man röstat på 1968–2022 (procent)

Källa: Valundersökningarna 1968–2022.

Kommentar: Den klassiska definitionen innebär att väljaren har valt att rösta på ett annat parti än det parti som den uppgett som sitt bästa parti. Den strikta definitionen utökar den klassiska definitionen med ytterligare ett krav, nämligen att väljaren inte har uttryckt ett större gillande på ett annat parti än sitt bästa parti. Inkluderade i analysen är svarspersoner från såväl förvalseditioner som eftervalseditioner. Resultaten är viktade mot valresultatet. Antal personer varierar från 1 089 (2014) till 5 471 (2022).

Tabell 26.1 nedan presenterar siffrorna för den strikta definitionen generellt samt nedbrutet per parti. Vi kan konstatera att strategisk röstning inte bara har ökat över tid generellt, det finns också en betydande variation mellan partierna, och inom partierna över tid. Ett tydligt exempel på hur det kan variera inom en relativt kort tidsperiod är Sverigedemokraterna. Andelen av partiets röster som var potentiellt strategiska röster i valet 2022 var ungefär 15 procent. Åtta år tidigare, i valet 2014, var motsvarande siffra 43 procent.

⁴⁸ Vi använder *potentiellt* här då de som röstat på ett annat parti än förstapreferensen kan ha gjort det för att den exempelvis föredrar partiledaren hos ett annat parti. Vi återkommer till motiveringarna längre ned.

Vi kan också notera att andelen strategiskt röstande sticker ut något vid de val som nya partier tagit sig in på arenan: 1991 med Ny Demokrati, och 2014 med Sverigedemokraterna och Feministiskt Initiativ. Nya nischade partier lyckas ofta genom att profilera sig med, och får politiskt utrymme tack vare exempelvis en specifik sakfråga som väljarnas tidigare partival inte helt tillfredsställer (jfr Meguid, 2005; Abou-Chadi, 2014).

Partibudskap hämtade från partiernas Facebook-flöden under sista veckan av valrörelsen 2022.

Tabell 26.1 Andel partiväljare med ett annat parti som förstapreferens än det som man röstat på 1968–2022 (procent)

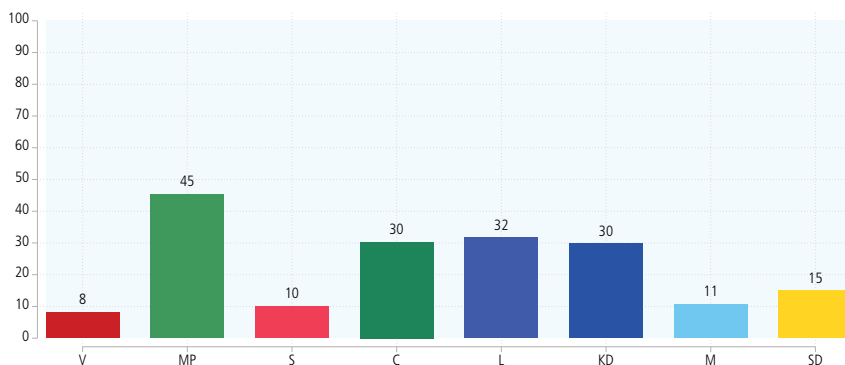
år	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	NyD	FI	Samtliga strategiskt röstande	Antal svar
1968	*	-	2	8	8	*	12	-	-	-	7	1 483
1979	8	-	2	4	10	*	8	-	-	-	6	2 088
1982	40	*	2	8	22	13	4	-	-	-	7	2 067
1985	29	*	2	22	18	-	10	-	-	-	10	2 002
1988	36	25	4	9	9	10	7	-	-	-	9	1 775
1991	19	25	4	15	12	20	7	-	47	-	12	1 701
1994	29	23	4	8	15	37	7	-	*	-	10	1 677
1998	23	13	6	10	14	27	6	-	-	-	11	1 426
2002	15	38	4	8	24	20	7	-	-	-	11	1 579
2006	19	17	5	25	18	19	10	*	-	*	13	1 500
2010	26	11	8	32	16	49	8	*	-	*	15	1 276
2014	21	19	7	25	26	23	10	43	-	55	18	1 004
2018	15	25	9	20	18	40	9	13	-	*	14	4 339
2022	8	45	10	30	32	30	11	15	-	-	16	5 151

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningarna 1968–2022.

Kommentar: Resultaten i tabellen visar andelen av partiernas väljare som röstat på partiet trots att de haft ett annat parti som bästaparti. Analysen omfattar enbart personer som partiröstat, som har uppgivit ett bästa parti på frågan om vilket parti de tycker bäst om, samt besvarat frågorna om i vilken utsträckning man gillar de olika partierna. Frågan om bästa parti ställdes inte i Valundersökningarnas eftervalsstudier 1956, 1960 och 1964. För fler analyser av strategisk röstning, se Oscarsson & Holmberg (2016) eller Annika Fredéns rapport 2019:2 i Valforskningsprogrammets rapportserie. * representerar grupp med färre än 40 observationer.

I valet 2022 var det framför allt väljare till de fyra partierna Miljöpartiet (45 procent), Liberalerna (32 procent), Centerpartiet (30 procent) samt Kristdemokraterna (30 procent) som hade ett annat parti som de tyckte bäst om. Bland Sverigedemokraternas väljare var det upp emot en av sju som, trots sitt partival, tyckte bäst om något annat parti. För de andra partierna, V, S och M, var det inte mer än var tionde röst som var en potentiellt strategisk röst i valet 2022.

Figur 26.2 Andel av partiernas väljare 2022 som hade ett annat parti som bästa parti, 2022 (procent).

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten i tabellen visar andelen av partiernas väljare som röstat på partiets trots att de haft ett annat parti som bästa parti. Analysen omfattar enbart personer som partiröstat, som har uppgivit ett bästa parti på frågan om vilket parti de tycker bäst om samt besvarat frågorna om i vilken utsträckning man gillar de olika partierna. Antal observationer = 5 613. Resultaten är viktade mot det officiella valresultatet.

Tabell 26.2 De tio vanligaste rösterna på andra partier än bästa parti, 2022 (procent)

	Partisynpat	Partival	Andel av potentiella strategiska röster
1	Moderaterna	→ Sverigedemokraterna	12,6
2	Socialdemokraterna	→ Miljöpartiet	7,2
3	Vänsterpartiet	→ Socialdemokraterna	6,4
4	Vänsterpartiet	→ Miljöpartiet	6,1
5	Moderaterna	→ Kristdemokraterna	5,6
6	Moderaterna	→ Liberalerna	5,5
7	Liberalerna	→ Centerpartiet	5,2
8	Socialdemokraterna	→ Centerpartiet	4,3
9	Centerpartiet	→ Socialdemokraterna	4,0
10	Socialdemokraterna	→ Moderaterna	3,6

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: I analysen ingår endast de personer som klassificerats som strategiskt röstat enligt den strikta definitionen, se kommentaren till figur 26.1 för definition. Antal observationer = 873. Vikt mot partival.

Det vanligaste väljarflödet bland gruppen som röstade på ett annat parti än sitt bästa parti var Moderater som valde att lägga sin röst på Sverigedemokraterna. Vi kan även se en hel del potentiellt strategiska röster mellan de tre partierna Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Vi kan konstatera att endast två av de tio vanligaste väljarflödena är blocköverskridande, Liberaler som röstade på Centerpartiet och Socialdemokrater som röstade på Moderaterna.

Att faktiskt rösta strategiskt

Den andra delen av vår definition av strategisk röst handlar om att väljaren lägger sin röst på ett annat parti än det bästa partiet med ett strategiskt syfte att uppnå ett mål i någon form. Utan strategiskt agerande kan det knappast kallas strategisk röst. Vi övergår därför nu till att studera i vilken utsträckning dessa röster som lagts på andra partier än de bästa partierna, och som vi kallat potentiellt strategiska röster, kan förklaras med olika typer av strategiska motiveringar.

Det finns naturligtvis en rad tänkbara skäl till att rösta på ett annat parti än det man anser bäst, och flera av dessa skäl är inte att betrakta som strategiska. Exempel på sådana kan vara att man uppskattar partiledaren betydligt mer hos ett annat parti och därför väljer att lägga sin röst på detta parti eller att man väljer att rösta på det parti som ekonomiskt gynnar en själv mest (Hagevi, 2022).

Istället kommer vi här att fokusera på skäl som vi kan betrakta som strategiska i linje med vår definition ovan. Man kan tänka sig att dessa skäl i huvudsak handlar om att antingen sända en signal till det parti man sympatiserar med i förhoppning om att påverka framtida beslut (se exempelvis Schimpf, 2021) eller att den strategiska rösten syftar till att nå konkreta mål (jfr Giljam & Holmberg, 1990:110). Dessutom kan en motivering till en strategisk röst gälla formen eller innehållet, det vill säga de parlamentariska förutsättningarna under vilken politik förs, eller den förda politiken i sig. Det leder oss fram till fyra typer av strategiska röster.

	FORM Parlamentariskt läge	INNEHÅLL Politik
Signalering till det egna partiet genom att inte rösta på det parti man tycker är bäst	A Samarbete	B Ideologi
Konkret mål som man vill uppnå genom att rösta på ett annat parti än det parti man tycker är bäst	C Riksdagsspärr	D Sakfråga

Den första typen av strategiska röster (A) handlar om att man som väljare vill sända en signal till det parti man sympatiserar med om att det parlamentariska samarbete partiet inlett, eller förväntas inleda, inte är acceptabelt. Väljaren hyser så starka antipatier gentemot ett, eller flera, av favoritpartiets samarbetsparter att väljaren lägger sin röst på ett annat parti utanför den tilltänkta uppgörelsen (se även Jormfeldt & Hagevi (2011) för en liknande diskussion). Utfallet i vår kontext blir således att väljaren, avsiktligt eller ej, byter block. Vi förväntar oss att i den politiska mitten, där såväl Centerpartiets byte av föredragen statsministerkandidat

som Liberalernas acceptans av samarbete med Sverigedemokraterna, kan tänkas leda till denna form av strategiskt röstande.

Den andra typen av strategiska röster (B), i vissa sammanhang kallad kompensatorisk röstning (*compensational voting*), handlar även den om signalering till det parti man sympatiserar med, men handlar snarare om politikens innehåll i form av den ideologiska riktningen snarare än politikens former genom de parlamentariska samarbetena (Gilljam & Holmberg, 1990; Fredén, 2021). Det innebär att personer som placerar sig till vänster om sitt bästa parti väljer att rösta på ett parti som upplevs stå ännu längre till vänster och för väljare som placerar sig till höger om sitt bästa parti så väljer de att lägga sin röst på ett parti som upplevs stå ännu längre till höger. Detta med syfte att signalera i vilken ideologisk riktning som partiet bör röra sig.

Den tredje typen av strategiska röster (C) handlar inte i första hand om att sända signaler till ett parti i förhoppning om att detta parti ska förändra sitt agerande. Istället handlar det om att uppnå ett mål gällande den parlamentariska situationen, att rädda ett parti över riksdagsspärren (Jormfeldt & Hagevi, 2011). Tidigare forskning har visat att det inte bara är partiets opinionsstöd inför valet utan även huruvida partiet är en del av ett tilltänkt regeringsunderlag eller inte som avgör om en väljare är beredd att lägga sin röst på partiet (Fredén, 2016; Fredén, 2017). Trots att blocktillhörigheten hos Liberalerna skiftat fram och tillbaka de senaste åren och att Centerpartiet in i det längsta undvek att deklarerat sin blocktillhörighet kunde samtliga svenska riksdagspartier anses vara en del av ett politiskt block inför valet 2022. Liberalerna var tydliga med att de såg Moderaternas Ulf Kristersson som deras statsministerkandidat och med en månad kvar till valet meddelade Centerpartiet att Socialdemokraternas Magdalena Andersson var den statsministerkandidat som föredrogs. Vi förväntar oss att det är de små partierna, nära 4-procentsspärren som gynnas av strategisk röstning av denna form, på bekostnad av större partier.

Den fjärde typen av strategiska röster (D) syftar till att nå ett specifikt politiskt mål snarare än formerna för hur politiken bedrivs. Detta görs genom att väljaren lägger sin röst på ett parti som man anser har en särskilt bra politik inom det politikområde som väljaren anser vara allra viktigast (jfr Gilljam & Holmberg 1990, s. 110). Vi förväntar oss att denna form av strategiskt röstande framför allt gynnar partier med sakfrågeägarskap inom specifika frågor, såsom exempelvis Miljöpartiet (klimat och miljö), Centerpartiet (glesbygd) samt Sverigedemokraterna (invandring och flyktingar).⁴⁹

Det är viktigt att notera att dessa fyra former av strategiska röster inte är ömsesidigt uteslutande. Det är möjligt, och i vissa fall till och med troligt, att de är överlappande.

⁴⁹ Se kapitel 16 Sakfrågeägarskap för en genomgång om de olika partiernas sakfrågeägarskap.

Tabell 26.3 Förekomst av olika former av strategiska röster (procent)

Andel av potentiella strategiska röster som kan klassificeras i olika typer	
A Samarbete	11,5
B Ideologi	11,6
C Riksdagsspärr	6,9
D Sakfråga	21,2

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Strategiskt röstande definierat som att lägga sin röst på ett annat parti än sitt bästa parti. *Samarbete* är operationaliserat som de som valt att rösta på ett parti utanför sitt bästa partis blocktillhörighet och satt ogillar starkt på något parti i blocket som sitt bästa parti tillhör. *Ideologi* är operationaliserat som de röstat på ett annat parti än sitt bästa parti, samt som placerat sig längre ut från mitten på en ideologisk vänster-högerskalan än sitt bästa parti. *Riksdagsspärr* är operationaliserat som de som röstat på ett annat parti än sitt bästa, samt nämnt "Litet parti" som ett av de absolut viktigaste skälen för partival. *Sakfråga* är operationaliserat som de som röstat på ett annat parti än sitt bästa, samt uppgett att partiet hade bättre politik i sakfrågan än sitt bästa parti.

A. Samarbete

Vi kan i tabell 26.3 notera att var tionde väljare som valde att inte rösta på sitt bästa parti istället valde att lägga sin röst på ett parti som var en del av ett annat politiskt block än sitt bästa parti för att undvika att stödja det block som innehöll ett av väljaren mycket starkt ogillat parti.⁵⁰

Bland de väljare som röstade strategiskt på detta vis var det framför allt Liberaler och Moderater som valde att frångå sitt bästa parti och i stället rösta på Centerpartiet eller Socialdemokraterna på grund av negativa känslor inför ett eller flera partier i det egna politiska blocket, men det fanns även en betydande andel Socialdemokrater, som med denna motivering, valde att i stället rösta på Moderaterna.⁵¹

Bland de väljare som valde bort Liberalerna och Moderaterna var det antipatier gentemot framför allt Sverigedemokraterna, men även till viss del Kristdemokraterna, som var grunden. För de socialdemokratiskt sympatiserande väljarna som valde att i stället rösta på Moderaterna var det framför allt antipatier gentemot Miljöpartiet, men även Vänsterpartiet, som låg till grund för beslutet (se även kapitel 14 *Väljarnas sympatier och antipatier för partierna* för mer information om vilka väljare som gillade respektive ogillade de olika partierna). De stora vinnarna hos de samarbetsmotiverade taktikröstarna var Centerpartiet, både andelsmässigt och i absoluta siffror, vilket inte är helt otippat då C är det parti som står allra närmst högerblocket.

⁵⁰ I det här avseendet kommer de två blocken att definieras som de fyra partierna som stod bakom Ulf Kristersson som statsministerkandidat, (L, KD, M, SD) på ena sidan, och de fyra partierna som stod bakom Magdalena Andersson som statsministerkandidat (V, MP, S, C) på andra sidan.

⁵¹ Se även kapitel 22 *Viktiga skäl för partival* där Centerpartiets väljare i högre utsträckning än andra partiers väljare baserade sitt partival på argumentet att man ville minska inflytandet för ogillade partier.

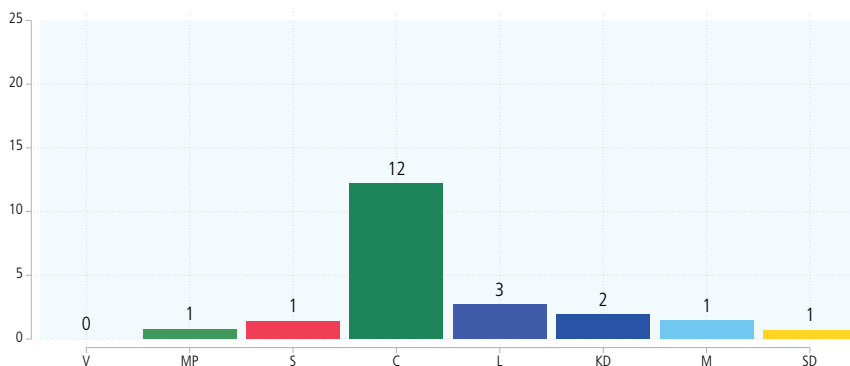
Tabell 26.4 De vanligaste väljarflödena bland strategiska blockbytare, 2022 (procent)

Partisymptati	Partival	Andel av blockbytarna (procent)
1 Liberalerna	→ Centerpartiet	31,4
2 Liberalerna	→ Socialdemokraterna	13,7
3 Moderaterna	→ Socialdemokraterna	9,8
4 Moderaterna	→ Centerpartiet	9,8
5 Socialdemokraterna	→ Moderaterna	9,8

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Strategiskt röstande definierat som att lägga sin röst på ett annat parti än sitt bästa parti. I tabellen presenteras endast de partikombinationer som samlar minst 5%. n = 102.

Figur 26.3 Andel av partiernas väljare 2022 som röstade strategiskt blockbytande, 2022 (procent).

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten visar andelen av partiernas väljare som röstat på partiet trots att de haft ett annat parti som bästa parti. Analysen omfattar enbart personer som partiröstat och som har uppgivit ett bästa parti på frågan om vilket parti de tycker bäst om. Se kommentar till tabell 26.3 för detaljerad beskrivning av kategorin. Antal observationer = 102.

B. Ideologirösta

Att strategiskt ideologirösta innebar att väljaren röstade på ett annat parti än sitt bästa parti för att sända en signal om i vilken riktning man anser att politiken bör gå. Detta var något som var tionde väljare som inte röstade på sitt bästa parti gjorde.

Det parti som framför allt gynnades av denna form av strategiskt röstande var Miljöpartiet som vann väljare från såväl Socialdemokraterna som Vänsterpartiet.

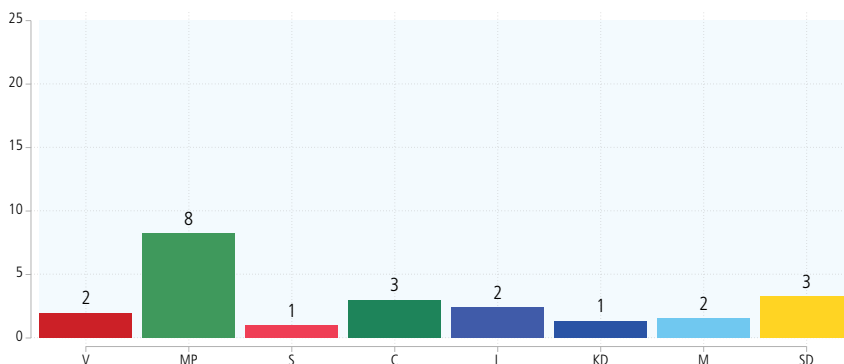
Tabell 26.5 De vanligaste strategiska rösterna för positiv vänster-högerröstning, (andel av de positiva vänster-högerrösterna)

Partisympati	Partival	Andel av de ideologiröstande (procent)
1 Socialdemokraterna	→ Miljöpartiet	16,5
2 Vänsterpartiet	→ Miljöpartiet	11,7
3 Moderaterna	→ Sverigedemokraterna	11,7
4 Centerpartiet	→ Socialdemokraterna	6,8
5 Socialdemokraterna	→ Vänsterpartiet	5,8

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Strategiskt röstande definierat som att lägga sin röst på ett annat parti än sitt bästa parti. Se kommentar till tabell 26.3 för en mer detaljerad beskrivning av kategorin. I tabellen presenteras endast de partikombinationer som samlar minst 5%. Antal observationer = 103.

Figur 26.4 Andel av partiernas väljare 2022 som strategiskt vänster-högerröstade, 2022 (procent).

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten i tabellen visar andelen av partiernas väljare som röstat på partiet trots att de haft ett annat parti som bästa parti. Analysen omfattar enbart personer som partiröstat och som har uppgivit ett bästa parti på frågan om vilket parti de tycker bäst om. Se kommentar till tabell 26.3 för en mer detaljerad beskrivning av kategorin.

C. Riksdagsspärröstning

Bara omkring sju procent av de väljare som röstade på ett annat parti än sitt bästa parti uppger som skäl att de valde att lägga sin röst på ett parti som de ansåg riskerade att få färre än fyra procent, som ett försök att förhindra att det skulle falla ur riksdagen. Dessa väljare uppgav själva som motivering av partivalet att "Partiet är ett litet parti som kan riskera att hamna under 4-procentsspärren till riksdagen" och uttryckte att detta skäl var ett av de absolut viktigaste skälen till röstning (se kapitel 22 för ytterligare analyser av väljarnas egna skäl för partival).

Resultaten visar att det framför allt var Vänsterpartisympatisörer och Socialdemokratiska sympatisörer som valde att rösta på Miljöpartiet som tycks ha resonerat på detta vis, men även en betydande mängd Moderater som 2022 lade sin röst på Liberalerna av detta skäl.

Tabell 26.6 De vanligaste strategiska rösterna för positiv riksdags-spärröstning, (andel av de strategiska riksdags-spärrösterna)

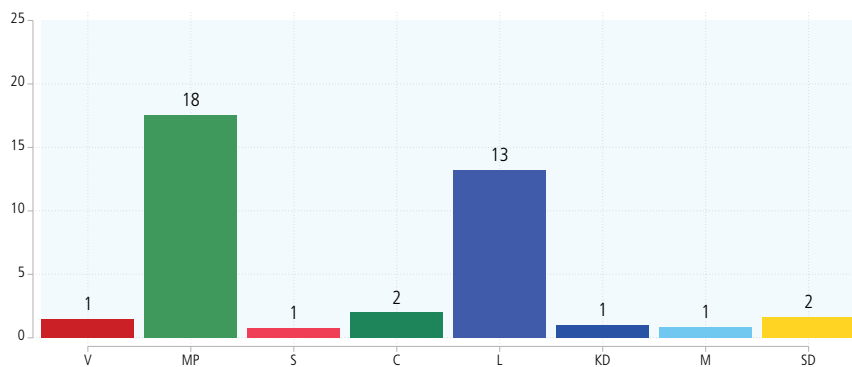
Partisympati	Partival	Andel av spärr-röstarna (procent)
1 Vänsterpartiet →	Miljöpartiet	41,0
2 Socialdemokraterna →	Miljöpartiet	16,4
3 Moderaterna →	Liberalerna	13,1

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Strategiskt röstande definierat som att lägga sin röst på ett annat parti än sitt bästa parti. I tabellen presenteras endast de partikombinationer som samlar minst 5%. Se kommentar till tabell 26.3 för en mer detaljerad beskrivning av kategorin. Antal observationer = 61.

De partier som hade störst andel strategiskt riksdags-spärröstande väljare i valet 2022 var Miljöpartiet och Liberalerna.⁵²

Figur 26.5 Andel av partiernas väljare 2022 som strategiskt riksdags-spärröstade, 2022 (procent).

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten i tabellen visar andelen av partiernas väljare som röstat på partiet trots att de haft ett annat parti som bästa parti. Analysen omfattar enbart personer som partiröstat och som har uppgivit ett bästa parti på frågan om vilket parti de tycker bäst om. Se kommentar till tabell 26.3 för en mer detaljerad beskrivning av kategorin.

⁵² Se Figur 5.3 för en graf över de två partiernas stöd i opinionen under den gångna mandatperioden.

D. Sakfrågeröstning

Var femte röst som lades på ett annat parti än det bästa partiet var på grund av en positiv uppfattning om ett annat partis politik inom den fråga man ansåg vara mycket viktig för partivalet i kombination med att man inte hade lika positiv uppfattning om det bästa partiets politik inom området.

De två vanligaste formerna av positiv strategisk sakfrågeröstning var Socialdemokrater som lockades att rösta på Miljöpartiet på grund av miljö- och klimatfrågan samt Moderater som lockades att rösta på Sverigedemokraterna på grund av flykting- och invandringspolitiken.

Det parti som hade högst andel strategiska sakfrågeröstande i valet 2022 var Miljöpartiet. (Se även kapitel 16 *Sakfrågeägarskap* och kapitel 21 *Viktiga frågor för partival*).

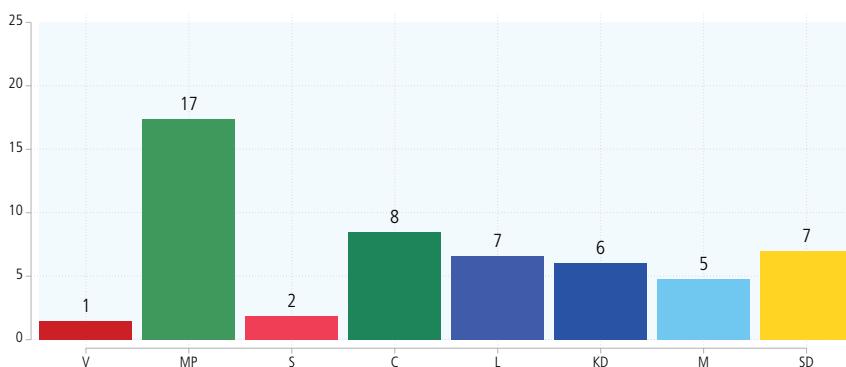
Tabell 26.7 De vanligaste strategiska rösterna för positiv sakfrågeröstning, (andel av de positiva sakfrågerösterna)

	Partisympati	Partival	Andel sakfrågeröstande (procent)
1	Socialdemokraterna →	Miljöpartiet	29,3
2	Moderaterna →	Sverigedemokraterna	12,1
3	Vänsterpartiet →	Miljöpartiet	9,1
4	Centerpartiet →	Socialdemokraterna	6,0

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Strategiskt röstande definierat som att lägga sin röst på ett annat parti än sitt bästa parti. Se kommentar till tabell 26.3 för en mer detaljerad beskrivning av kategorin. I tabellen presenteras endast de partikombinationer som samlar minst 5%. Antal observationer = 99.

Figur 26.6 Andel av partiernas väljare 2022 som strategiskt sakfrågeröstade positivt, 2022 (procent).

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten i tabellen visar andelen av partiernas väljare som röstat på partiet trots att de haft ett annat parti som bästa parti. Analysen omfattar enbart personer som partiröstat och som har uppgivit ett bästa parti på frågan om vilket parti de tycker bäst om. Se kommentar till tabell 26.3 för en mer detaljerad beskrivning av kategorin.

De strategiskt röstande väljarna

Vilka väljare är det som röstar strategiskt, och hur skiljer de sig i de fyra typerna som diskuterats? Vi vet från tidigare forskning att tendensen att rösta strategiskt varierar mellan olika grupper: oftare sker det bland äldre väljare, de med högre inkomst, kvinnor (Eggers & Vivyan, 2020), samt de med högre utbildning (Merolla & Stephenson, 2007). Vi ska här bryta ned analysen ytterligare genom att titta på hur våra fyra typer av strategiskt röstande är fördelat mellan olika väljargrupper.

I tabell 26.8 redovisas andelen olika typer strategisk röstning över olika demografiska och politiska väljargrupperingar.⁵³ Sett till att rösta strategiskt generellt speglar valet 2022 förväntningarna delvis. Kvinnor, högre utbildade samt de med högre inkomst lade aningen mer strategiska röster än sina respektive jämförelsekategorier. Å andra sidan ser vi inte lika tydligt mönster för ålder eller ideologisk lutning. Det är främst väljare i åldrarna 35–49 år (21 procent) som taktikröstade i valet 2022 och de tycks varit extra benägna att rösta på ett annat parti utifrån en eller flera sakfrågor (6 procent). Sett till ideologi är det de som placerar sig något till höger som lade flest strategiska röster (21 procent), där samarbete tycks varit den drivande motiveringen (5 procent). Detta reflekterar högst troligen strömningen till Centerpartiet som vi gick igenom tidigare.

I övrigt tycks det finnas en lite större benägenhet att taktikrösta bland tjänstemän och företagare (19 respektive 20 procent) jämfört med arbetare (12 procent), de med utländsk bakgrund (18 jämfört med 16 procent), och de med lägre grad av partianhängarskap.

Även om taktikröstningen varierar med politisk kunskap och intresse är mönstret inte lika tydligt utan främst är det de mindre intresserade och mindre kunniga som sticker ut, där fördelningen bland resten är relativt jämn.

⁵³ Den kritiske läsaren har kanske noterat att underkategorierna Samarbete, Ideologi, Riksdags-spärr och Sakfråga inte summerar till den generella kategorin Strategiska röster. Som nämnt ovan finns det fler skäl än de strategiska att välja ett annat parti än sitt bästa, exempelvis partiledaren betydligt mer hos ett annat parti och eller av ekonomiskt egenintresse (jfr Hagevi, 2022).

Tabell 26.8 Andel strategiskt röstande i olika väljargrupper, 2022 (procent).

	Strategiska röster	Andel strategiska röster av följande former (% av samtliga röster)				n
		Samarbete	Ideologi	Riksdagsspärr	Sakfråga	
Samtliga	16	2	2	3	4	5 188
Kvinnor	17	2	2	3	4	2 552
Män	16	2	2	2	4	2 636
18–22 år	13	0	1	1	3	118
22–34 år	13	2	2	3	2	537
35–49 år	21	2	1	3	6	973
50–64 år	17	3	2	2	4	1415
65–74 år	15	1	2	2	3	1156
75+	15	2	2	3	3	989
Ren landsbygd	14	2	2	2	4	727
Mindre tätort	14	1	2	1	4	963
Stad eller större tätort	18	2	2	3	4	2 477
Sthlm, Gbg, Malmö	18	2	2	4	3	890
Svensk bakgrund	16	2	2	3	4	4722
Utländsk bakgrund	18	3	3	2	5	466
Grundskola	10	2	2	2	3	628
Gymnasium/Eftergymnasium	15	1	1	2	3	1671
Högskola/Universitet	20	3	2	3	5	2467
Arbetare	12	1	1	2	2	1 428
Tjänstemän	19	3	2	3	5	2 769
Företagare	20	3	3	2	6	414
Låg inkomst	14	1	2	3	3	2122
Ganska låg inkomst	16	2	2	2	3	473
Medelinkomst	15	2	2	3	3	657
Ganska hög inkomst	18	2	2	3	3	812
Hög inkomst	21	3	2	2	7	1117
Mycket intresserad av politik	16	1	2	3	4	1 130
Ganska intresserad	17	2	2	3	4	2 790
Inte särskilt intresserad	16	2	2	2	3	1 166
Inte alls intresserad	13	3	2	2	0	82
Låg politisk kunskap	14	2	2	3	2	1377
Medel politisk kunskap	18	2	2	3	4	1657
Hög politisk kunskap	17	2	2	2	4	2102
Långt till vänster	17	0	3	4	4	1 055
Något till vänster	13	1	1	2	5	1 066
Varken till vänster eller till höger	17	3	2	2	2	673
Något till höger	21	5	2	3	5	999
Långt till höger	15	0	1	2	3	1 101
Starkt övertygad anhängare	6	0	0	2	2	888
Svagt övertygad anhängare	12	1	1	2	2	952
Ej anhängare	21	3	2	3	5	3 163
Saknar partipreferens*	–	–	–	–	–	–
Vänsterpartiet	8	0	2	2	1	394
Miljöpartiet	45	1	8	17	16	395
Socialdemokraterna	10	1	1	1	1	1 866
Centerpartiet	30	12	3	2	5	353
Liberalerna	32	3	2	14	5	262
Kristdemokraterna	30	2	1	1	5	262
Moderaterna	11	1	1	1	2	915
Sverigedemokraterna	15	1	3	2	4	741

Källa: Valundersökningarna 2022

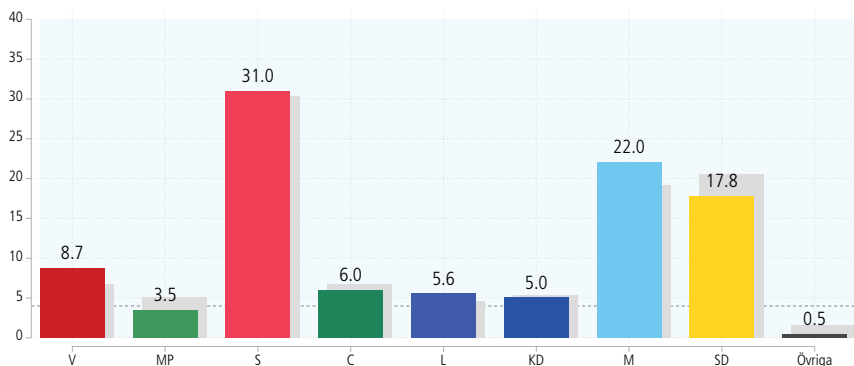
Kommentar: Viktat mot partival. Kategorin *Saknar partipreferens* ej redovisat då partipreferens krävs för att rösta strategiskt enligt vårt sätt att operationalisera här. Se kommentar till tabell 26.3 för en mer detaljerad beskrivning av kategorierna.

Det uppriktiga valresultatet

Omkring en femtedel av väljarna röstar alltså på ett parti som de inte tycker bäst om. Men hur hade valresultatet sett ut om inga strategiska röster hade lagts? Hur hade valet 2022 slutat om samtliga väljare hade röstat på det parti som de ansåg var bäst, det vill säga röstat uppriktigt på det mest omtyckta partiet utan någon som helst hänsyn till vare sig den strategiska kontexten eller riksdagsspärren? Vi kan undersöka saken genom att helt enkelt använda väljarnas förvalspreferenser – ”Vilket parti tycker du bäst om?” – som valresultat. I figur 26.9 har vi illustrerat detta kontrafaktiska valresultat med de faktiska resultaten i bakgrunden. Vi ser att V, S och M tydligt förlorade på det strategiska röstandet, medan MP och SD, såväl som partierna i kategorin ”Övriga” vann på det. Det mest anmärkningsvärda från analysen är att Miljöpartiet ej skulle ha klarat riksdagsspärren på 4 procent om det inte hade varit för stödrösterna de fick (1,58 procentenheter).

Vidare tycks det strategiska röstandet varit en bidragande faktor till ett av valet 2022s stora händelser, det vill säga att Moderaterna inte längre är Sveriges näst största parti, något som inte hänt sedan valet 1973. Resultaten bör betraktas i ljuset av att runt 13 procent av de svarande i vår förvalsstudie inte uppger något bästa parti. Men våra analyser pekar på att det ideologiska och sakfrågemotiverade taktikröstandet ritade om det politiska landskapet i valet 2022.

Figur 26.9 Valresultat om samtliga väljare hade röstat på sitt bästa parti, 2022 (procent).

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Viktat mot valresultatet. De färgade staplarna representerar valresultatet om alla hade röstat på sitt bästa parti. De gråa bakgrundstaplarna representerar det faktiska valresultatet. Viktat efter partival. Antal observationer = 6877.

I tabell 26.8 har vi även, med hjälp av Valmyndighetens valsimulator tagit fram skattningar på den nya mandatfördelningen utifrån resultaten i figur 26.9.

När vi låter simulera den nya mandatfördelningen utifrån väljarnas bästa parti ser vi drastiska förändringar i maktbalanserna inom blocken. De tydligaste vinnarna är Socialdemokraterna (+10 mandat) men framför allt Vänsterpartiet (+11) som hade fått nästan hälften så många fler mandat än de fick efter valet 2022. På högern hade Moderaterna tjänat omkring 9 mandat om alla röstat på sitt bästa

parti och Liberalerna hade gått om Kristdemokraterna med sina 3 nya riksdagsplatser. Däremot är förändringarna blocken emellan mindre drastiska: mitten-högerblocket som helhet hade tjänat 1 mandat om alla röstat på sitt bästa parti och vänster-mittenblocket förlorat ett mandat.

Tabell 26.8 Mandatfördelningen om samtliga väljare hade röstat på sitt bästa parti, 2022 (procent).

	Antal mandat i riksdagen		Skillnad
	Faktiska	Kontrafaktiska	
Vänsterpartiet	24	35	+11
Miljöpartiet	18	0	-18
Socialdemokraterna	107	117	+10
Centerpartiet	24	20	-4
Block	173	172	-1
Liberalerna	16	19	+3
Kristdemokraterna	19	17	-2
Moderaterna	68	77	+9
Sverigedemokraterna	73	64	-9
Block	176	177	+1

Källa: Valundersökningen 2022 och Valmyndigheten.

Kommentar: Resultaten bygger på beräkningar genom Valmyndighetens valsimulator som räknar den slutgiltiga mandatfördelningen baserat på totala antalen röster för varje parti i varje valkrets. Totala antalet röster per parti per valkrets bygger på hur stor andel anhängare partierna har i varje valkrets, gångrat med antalet röstberättigade i varje valkrets. Dessa nya totalantal har sedan matats in i Valsimulaton: <https://resultat.val.se/verktyg/valsimulator/index.html>. Antal observationer = 6877.

Självklart ska en kontrafaktisk analys som denna tas med en nypa salt då det representerar en väldigt förenklad bild av verkligheten, dessutom med hjälp av självvalda enkätsvar. Men det ger en illustrativ bild av betydelsen av väljarnas strategiska röstande för svensk politik. Om väljarna röstat ärligt på det parti som de tycker bäst om hade resultaten och maktbalansen i riksdagen blivit annorlunda.

Strategiskt röstande är sedan 1979 på en uppåtgående trend

Sverigedemokraterna blev större än Moderaterna genom strategiska röster

Miljöpartiet hade inte klarat riksdagsspärren utan stödröster

27

Röstdelning

Röstdelning – det vill säga att väljarna röstar på olika partier i val till olika politiska nivåer – är ett fenomen som alltid är relevant att studera i samband med svenska val⁵⁴. Valsystemets konstruktion, med gemensam valdag för valen till Riksdag, Regionfullmäktige och Kommunfullmäktige, är vid en europeisk jämförelse unikt (Lidström, 2022) och möjliggör därmed också unika analyser av väljarbeteende. I Sverige är simultaniteten i valsystemet både horisontell och vertikal (Berg & Oscarsson, 2020). Horisontell simultanitet betyder att val till flera politiska nivåer hålls samtidigt medan vertikal simultanitet betyder att val i olika regioner eller olika kommuner hålls samtidigt (Schakel, 2013). Att val hålls till två eller fler politiska nivåer samtidigt, eller att flera regioner i ett land håller val samtidigt är i sig inte unikt. I Belgien hålls exempelvis Europaparlamentsval och regionval samtidigt, och sedan 2019 genomförs även federala val samma dag (<https://wahlen.fgov.be>). Men det unika med Sverige är att vår vallag medför att samtliga 310 val – ett Riksdagsval, 21 Regionval och 290 kommunval – hålls samtidigt (Vallag 2005:837). Jämfört med andra länders väljar-kårer röstar alltså svenska väljare förhållandevis sällan.

Att hålla val till flera politiska nivåer samtidigt är ett sätt att öka valdeltagandet – när väljaren går och röstar i ett val kan han eller hon lika gärna rösta i ett annat val. En gemensam valdag är därmed en starkt mobiliserande faktor. Men att samtidigt överväga partival i flera olika val är i all väsentlighet också en kognitivt utmanande uppgift (Andersen, 2023). Att avge flera röster kan medföra problem för väljare nämns också i den mer valtekniska utredning som låg till grund för riksdagsbeslutet om gemensam valdag 1968 och bedömdes exempelvis leda till högre sannolikhet att väljaren röstade på samma parti (SOU 1965:74, bilaga 3 sidan 50, SOU 2001:65).

Om val till flera nivåer hålls samtidigt tenderar också det viktigaste valet, oftast det på nationell nivå, vara det som får det mesta av såväl medias, politikernas som väljarnas uppmärksamhet medan val som bedöms mindre viktiga, så kallade andra rangens val (Reif & Schmitt, 1980, se även Berg & Oscarsson, 2012), får mindre uppmärksamhet. I Sverige innebär det att särskilt de regionala valen kommer i kläm mellan riksdagsvalet och kommunvalen (Lidström, 2012; Oscarsson & Severin, 2012). Sammanfattningsvis: svenska väljare får rösta förhållandevis sällan, men när de röstar behöver de flesta väljare överväga tre val samtidigt.

Röstdelning kan grovt sett betraktas utifrån två olika perspektiv (se Persson, 2020): uppriktig (*sincere*) röstdelning och strategisk röstdelning. Uppriktig röstdelning utgår ifrån att väljaren röstar i enlighet med sina preferenser, exempelvis

⁵⁴ För ytterligare analyser av röstdelning i samband med 2022 års val, se Erlingsson, Solevid, Cederholm Lager & Oscarsson (2023) samt kapitel 7 i Holmberg m fl (2023).

utifrån sina utvärderingar av de nationella respektive lokala politiska förhållandena. Strategisk röstdelning, eller strategisk röstning, handlar istället om att säkerställa att ett utvalt parti når över valspärren, exempelvis för att säkra partiunderlag till en regeringskoalition (jfr föregående kapitel 26). Men strategisk röstning kan också handla om att minimera risken för att ens röst är bortkastad. Det senare perspektivet innebär också att väljaren antas rösta på ett annat parti än det som utgör väljarens första preferens. Analyser av 2018 års val (Persson, 2020) visar att väljare som röstdelar i huvudsak anger uppriktiga motiv. Bland de uppriktiga motiven är det framför allt lokala förhållanden, och i synnerhet preferenser kopplade till lokala politiska frågor, lokal politik mer generellt, lokala kandidater och lokala partier, som väljarna anger som motiv. I den mån protestmotiv förekommer är missnöje med lokal politik och missnöje med ett parti på den lokala nivån relativt sett vanligast som skäl för röstdelning. Sammanfattningsvis visade resultaten att 40 procent av samtliga angivna motiv för röstdelning var kopplade till den lokala nivån, medan endast nio procent handlade om den nationella nivån och sex procent om den regionala nivån (Persson 2020). Detta resultat kan också kopplas till de indikatorer som finns på att den lokala nivån över tid blivit viktigare; att partierna går olika bra nationellt och lokalt, att röstdelningen över tid har ökat (Erlingsson m fl, 2023) den under fler val stabila förekomsten av lokala partier (Erlingsson m fl, 2022; SKR, 2023) samt att väljarna själva anger att valen av parti på de olika nivåerna är ett resultat att separata beslut (Lidström, 2021). Sammanfattningsvis, snarare än att bara se röstdelning som en avvikelse från den nationella preferensen är det mer rättvist att betrakta röstdelning som ett sätt där väljarna samtidigt kan tillgodose olika uppriktiga preferenser.

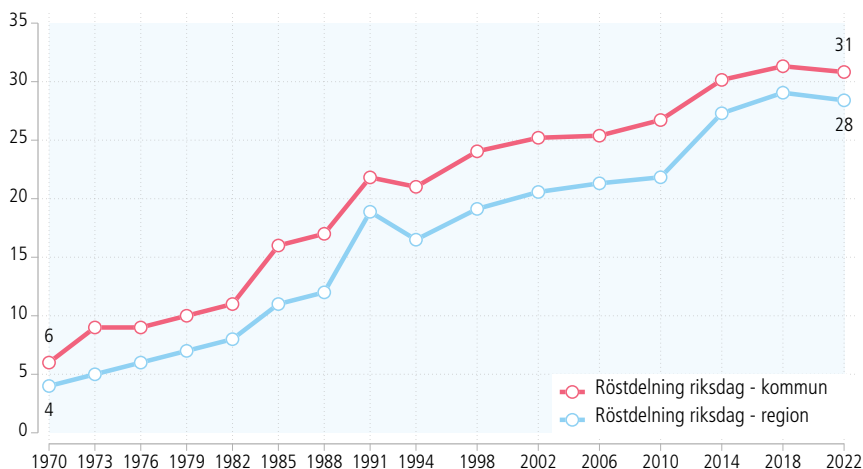

Svenska väljare ska fatta tre partivalsbeslut vid samma tillfälle. Vid valet 2022 användes särskilda avskärmingar där väljarna ostört kunde plocka en gul, vit och blå valsedel. Fotograf: Emelie Asplund, Göteborgs universitets bild databas.

Nästan var tredje väljare röstdelar

Trots att röstning i tre samtida val kan betraktas som en kognitivt utmanande uppgift har nära en tredjedel av väljarna röstat på olika partier i de samtida valen till riksdag och kommun och knappt 30 procent har röstdelat mellan riksdags- och regionval. Som figur 27.1 visar har andelen väljare som röstdelar på något sätt ökat över tid. Mellan sex och elva procent av väljarna röstade på olika partier i riksdagsvalet och kommunvalet mellan 1970 och 1982. I samband med 1985 års val ökade röstdelningen till 16 procent och i valet 1991 gick röstdelningen över 20 procent. Tidigare analyser av väljarbeteende lyfter i huvudsak fram att röstdelningen ökade i takt med att väljarna också blivit mer benägna att byta parti mellan valen (se exempelvis Gilljam & Holmberg 1993:59). Valet 2022 innebar dock inte något nytt rekord i röstdelning. Det betyder att andelen väljare som röstdelade 2022 varit stabil sedan valet 2018. Trenden för röstdelning mellan riksdagsval och regionval följer trenden för röstdelning mellan riksdagsval och kommunval, om än på en något lägre nivå. I fortsättningen av det här kapitlet kommer vi att fokusera på röstdelning mellan riksdagsvalet och kommunvalen, dels för att den är något vanligare förekommande, dels för att benägenheten att röstdela i betydligt högre grad påverkas av lokala förhållanden.

Figur 27.1 Förekomst av röstdelning mellan riksdagsval och kommunval respektive riksdagsval och regionval, 1970-2022 (procent)

Källa: Valundersökningarna 1970-2022.

Kommentar: Resultaten 1991-2022 är viktade mot valresultatet.

Röstdelning i olika väljargrupper

Förekomsten av röstdelning är ganska jämnt fördelad mellan olika demografiska väljargrupper (se tabell 27.1). Röstdelning är dock relativt sett mer vanligt bland yngre än äldre väljare, bland väljare med högre utbildning jämfört med lägre utbildning och bland väljare på landsbygden, jämfört med övriga områden i Sverige (se tabell 27.1). När vi kontrollerar de olika faktorerna för varandra i en regressionsanalys försvinner dock ålderskillnaderna i röstdelning.⁵⁵

När vi undersöker förekomsten av röstdelning efter olika *politiska* variabler är det partiidentifikation som ger störst utslag (tabell 27.1). Föga förvånande är röstdelning mer vanligt bland väljare som endast har en partipreferens (35 procent) medan starka partianhängare röstdelar i betydligt lägre utsträckning. Det ska dock framhållas att 13 procent av väljarna som är starkt övertygade anhängare av ett parti *ändå* röstdelar och motsvarande andel bland partimedlemmar är 19 procent. Röstdelning är också relativt sett vanligare bland väljare som står i mitten respektive något till höger på den ideologiska vänster-högerskalan. Under kontroll för andra faktorer är ingen/svag partipreferens den variabel som har starkast samband med röstdelning. En jämförelse av partiernas riksdagsväljare visar att Vänsterpartiets, Socialdemokraternas, Moderaternas och Sverigedemokraternas riksdagsväljare i hög grad inte röstdelar, medan graden av röstdelning är högre bland de små partiernas väljare, det vill säga Miljöpartiets, Centerpartiets, Liberalernas och Kristdemokraternas väljare.

Tabell 27.2 visar förekomsten av röstdelning mellan riksdagsval och kommunalval i olika befolkningsgrupper 1991-2022. Huvudbudskapet är att i takt med att röstdelningen ökar bland väljarna som helhet ökar den i alla befolkningsgrupper. Det finns dock några intressanta resultat. Som vi tidigare har nämnt är ålder en förklaring till röstdelning, det vill säga, benägenheten att röstdela är något högre bland yngre väljare än bland äldre väljare. Ålderskillnaderna i benägenheten att röstdela var större i samband med valet 1991, 1994, 1998 och 2002 och har därefter tydligt minskat. Medan röstdelningen ökat med sex procentenheter, från 27 till 33 procent, bland 18-29-åringarna är motsvarande ökning bland väljare 65 år och äldre från 14 till 28 procent, vilket alltså motsvarar 14 procentenheter. Skillnaden i benägenheten att röstdela mellan personer med lägre respektive högre utbildning har varit stabil över tid. Även om röstdelningen tydligt ökat i båda grupperna är andelen som röstdelar mellan fem och tio procentenheter högre bland högutbildade (undantaget är valet 1998). Resultaten visar också att betydelsen av politisk kunskap för röstdelning ökat över tid. Fram till 2010 var skillnaden i

⁵⁵ I modellen för röstdelning ingår 3612 observationer och vi inkluderar samtidigt kön, ålder, utbildning, svensk/utländsk bakgrund, subjektiv klass, område, politiskt intresse, politisk kunskap, nyhetsexponering, partianhängarskap samt vänster-höger placering. Vi har dock uteslutit partival eftersom vi indirekt mäter partival i den beroende variabeln röstdelning. Det lägre n-talet beror främst på inkluderingen av medieexponeringsmättet. Under kontroll är benägenheten till röstdelning högre bland kvinnor, högutbildade och bland väljare på landsbygden (jämfört med övriga områden). Vidare är röstdelning mer sannolikt bland politiskt intresserade, bland väljare utan/svag partipreferens respektive partianhängare (jämfört med starkt övertygade partianhängare) samt bland personer i mitten eller något till höger på vänster-högerskalan.

andelen som röstdelar liten mellan väljargrupper med lägre respektive högre politisk kunskap. Sedan valet 2014 är benägenheten att röstdela något större i grupperna med högre politisk kunskap. Intressant nog syns inte motsvarande mönster över tid bland väljargrupper med olika grad av politiskt intresse. Förekomsten av röstdelning bland väljare utan partipreferens har legat stabilt på omkring 40 procent sedan 1991. Det som istället har hänt är att förekomsten av röstdelning ökat i grupper som har någon grad av partiidentifikation.

Tabell 27.1 Förekomst av röstdelning i olika demografiska och politiska grupper (procent)

Demografiska grupper	Röstdelning	Antal svarande	Politiska grupper	Röstdelning	Antal svarande
Total	31	6 732			
Man	30	3 341	Mycket intresserad	31	1 368
Kvinna	32	3 391	Ganska intresserad	31	3 526
			Inte särskilt/alls intresserad	30	1 770
18–22 år	40	161			
22–34 år	32	730	Låg politisk kunskap	27	1 897
35–49 år	34	1 290	Medel politisk kunskap	33	2 151
50–64 år	31	1 839	Hög politisk kunskap	32	2 606
65–74 år	31	1 453			
75+	25	1 259	Låg medieexponering	31	1 190
			Medel medieexponering	31	1 698
Grundskola	24	768	Hög medieexponering	32	1 764
Gymnasium/Eftergymnasial	29	2 175			
Högskola/Universitet	35	3 213	Övertygad partianhängare	13	903
			Partianhängare	23	981
Svensk bakgrund	31	6 072	Endast partipreferens	35	3 369
Utländsk bakgrund	26	660	Ingen partipreferens	40	1 175
Tjänstemän	33	3 530	Långt till vänster	26	1 205
Arbetare	27	1 900	Något till vänster	26	1 332
Jordbrukare	28	44	Varken t v eller t h	34	1 030
Företagare	35	526	Något till höger	38	1 409
			Långt till höger	30	1 309
Ren landsbygd	35	913			
Mindre tätort	30	1 254	Vänsterpartiet	18	463
Stad eller större tätort	31	3 217	Miljöpartiet	53	508
Stockholm, Göteborg, Malmö	28	1 169	Socialdemokraterna	23	2 297
			Centerpartiet	42	530
			Liberalerna	42	375
			Kristdemokraterna	47	366
			Moderaterna	25	1 200
			Sverigedemokraterna	34	938
			Annat parti	58	55
			Medlem i parti/politisk org.	19	471
			Ej medlem i parti/politisk org.	32	6 188

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Viktat mot valresultatet.

Till sist kan vi konstatera att benägenheten att rösta på olika partier nationellt och lokalt sett olika ut bland partiernas väljare över tid. Trots den över tid ökade benägenheten att röstdela, även om 2022 inte innebar någon ytterligare ökning, uppvisar Vänsterpartiets riksdagsväljare historiskt låga nivåer av röstdelning 2022 med 18 procent.

Tabell 27.2 Förekomst av röstdelning i olika demografiska och politiska grupper 1991-2022 (procent)

	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018	2022
Total	22	21	24	25	25	27	30	31	31
Man	23	22	22	24	26	27	30	31	30
Kvinna	21	20	27	27	25	26	30	32	32
18–29 år	27	27	29	30	25	29	31	33	33
30–64 år	23	21	24	26	27	28	31	33	32
65+ år	14	14	17	18	22	22	28	27	28
Ren landsbygd	24	21	30	29	24	29	32	35	35
Mindre tätort	25	18	27	29	27	29	29	32	30
Stad eller större tätort	21	23	22	24	26	27	30	30	31
Stockholm, Göteborg, Malmö	18	21	24	22	24	21	29	31	28
Lägre än högskola/universitet	21	19	25	22	23	26	27	28	28
Högskola/Universitet	26	29	24	33	30	32	35	35	35
Tjänsteman	24	23	26	28	27	29	33	34	33
Arbetare	20	18	25	22	23	24	27	28	27
Jordbrukare	19	24	21	50	12	14	36	33	28
Företagare	26	21	23	24	32	42	35	32	35
Offentlig sektor	24	22	24	26	26	25	30	32	31
Privat sektor	21	20	25	26	26	30	31	31	31
Mycket intresserad av politik	19	21	21	23	27	25	34	30	31
Ganska intresserad	22	22	24	27	27	28	31	32	31
Inte särskilt/alls intresserad	23	19	27	24	24	26	27	31	30
Låg politisk kunskap	22	20	25	23	25	29	18	27	22
Medel politisk kunskap	23	20	24	27	26	28	33	32	33
Hög politisk kunskap	22	24	25	24	27	29	32	31	29
Långt till vänster	8	14	19	20	22	19	24	24	26
Något till vänster	15	18	27	23	23	25	29	30	26
Varken t v eller t h	28	23	27	27	27	32	32	32	34
Något till höger	27	29	26	30	32	34	39	36	38
Långt till höger	21	19	25	27	21	25	24	34	30
Stark partiidentifikation	8	9	8	8	11	13	10	17	13
Svag partiidentifikation	15	15	20	21	16	26	25	23	23
Enbart partipreferens	33	29	33	32	30	31	35	35	35
Ingen partipreferens	41	39	38	44	38	38	40	38	40
Vänsterpartiet	24	35	39	34	34	35	33	32	18
Miljöpartiet	29	39	27	41	33	37	37	43	53
Socialdemokraterna	13	13	17	17	16	13	19	22	23
Centerpartiet	17	14	16	23	27	35	33	36	42
Liberalerna	21	38	19	39	38	36	48	39	42
Kristdemokraterna	34	45	46	40	37	44	51	49	47
Moderaterna	19	19	18	18	22	28	25	29	25
Sverigedemokraterna	-	-	-	-	33	27	36	34	34

Källa: Valundersökningen 1991-2022.

Kommentar: Samtliga resultat viktat mot valresultatet det aktuella valet.

Traditionellt sett är det Socialdemokraternas riksdagsväljare som varit minst benägna att rösta på andra partier lokalt. Omvänt uppvisar Miljöpartiets riksdagsväljare rekordhög röstdelning på 53 procent. Jämfört med 2018 är det också en ökning av röstning på andra partier bland Centerpartiets riksdagsväljare. För övriga partiets riksdagsväljare är det små skillnader i nivån av röstdelning mellan 2018 och 2022.

Jämför vi ända tillbaka till 1991 har röstdelningen ökat mest bland väljare som i riksdagsvalet röstat på C (+25 procentenheter), MP (+24 procentenheter), KD (+23 procentenheter) och L (+21 procentenheter) medan ökningen är betydligt lägre bland riksdagsväljare som röstat på S (+10 procentenheter) och M (+6 procentenheter). Vänsterpartiets riksdagsväljare är 2022 mindre benägna till röstdelning än 1991 (-6 procentenheter) och för SDs riksdagsväljare, där tidserien börjar 2006, är det en lika stor andel som röstdelar 2022 som då. En viktig brasklapp i sammanhanget är att sammansättningen av partiernas väljarkårer ser olika ut över tid, att strategisk röstning spelar roll, samt att relationer till andra partier, exempelvis samarbeten, också har förändrats över tid.

Hur valde partiernas riksdagsväljare att rösta i kommunvalet 2022? Som tabell 27.3 visar har två tredjedelar eller mer av Vänsterpartiets, Socialdemokraternas, Moderaternas och Sverigedemokraternas väljare *inte* röstdelat, det vill säga, de har röstat på samma parti i båda valen. Drygt hälften av Kristdemokraternas, Centerpartiets respektive Liberalernas väljare har *inte* röstdelat, medan strax under hälften av Miljöpartiets riksdagsväljare också röstade på partiet lokalt. Bland Vs och MPs riksdagsväljare är S det näst vanligaste partivalet på lokalnivå. Drygt en tiondel av Centerpartiets väljare har antingen röstat på S eller L lokalt, ett resultat som åtminstone delvis kan tillskrivas Centerpartiets sidbyte nationellt. Både Ls, KDs och SDs väljare har M som näst vanligaste partivalet på lokal nivå, efter det egna partiet. Ms riksdagsväljare har Liberalerna som näst vanligaste partival lokalt. Det mest slående mönstret är dock att moderata riksdagsväljare som inte röstat på det egna partiet lokalt har fördelat sina röster relativt jämnt över flera partier. Tre till fyra procent anger att de i kommunvalen röstat på S, C, KD eller SD.

Röstdelning till övriga partier på lokal nivå är en speciell variant av röstdelning. Med övriga partier avses partier som saknar riksdagsrepresentation. En majoritet av de övriga partierna är partier som bara ställer upp till val i en kommun (Erlingsson m fl, 2022; SKR, 2023). Röstdelning är en helt nödvändig och avgörande förutsättning för dessa partiets framgångar. I 2022 års val fick 146 övriga partier mandat i 142 kommuner, vilket var en viss minskning jämfört med 2018 års val (SKR, 2023). Sedan 2002 har dock lokala partier vunnit mandat i minst 40 procent av landets kommuner (Erlingsson et al, 2022). Bland riksdagspartiernas väljare är det Kristdemokraternas väljare som i något högre grad röstat på ett övrigt parti i kommunvalet (7 procent) och det är relativt sett något mindre vanligt bland MPs och Ss väljare att rösta på ett övrigt parti lokalt.

Ett annat sätt att illustrera fenomenet röstdelning är att lista de tio vanligaste kombinationerna av partival i riksdagsvalet och kommunvalet (se tabell 27.4). I 2022 års val var att rösta på SD i riksdagsvalet och M i kommunvalet den vanligaste kombinationen: nära 11 procent bland röstdelarna valde den här partikombinationen. På andra plats kommer S nationellt och C lokalt (5 procent). Mellan tredje

och fjärdeplatsen är det helt jämnt: fyra procent har röstdelat mellan S och V respektive MP och S. På plats fem kommer den första blocköverskridande röstdelningskombinationen: knappt fyra procent av väljarna anger att de röstade på Socialdemokraterna nationellt men på Moderaterna lokalt. Tre varianter av röstdelning mellan olika Tidöpartier finns på plats 6 (M-L), 7 (SD-KD) och 9 (KD-M). Den näst vanligaste blocköverskridande röstdelningskombinationen, den mellan S och L, återfinns på plats 8. På plats 10 hamnar röstdelning mellan MP och V. Det ska påpekas att det förekomsten av röstdelningskombinationerna på plats 3-10 är mycket små eller lika stora och att rangordningen och att det i flera fall handlar om lika stor (eller liten) förekomst av partivalskombinationen.

Tabell 27.3 Vilka partier röstade riksdagspartiernas väljare på i kommunvalet? (procent)

Partival i riksdagsvalet 2022	Partival i kommunvalet 2022										procent	n
	V	MP	S	C	L	M	KD	SD	Övr			
Vänsterpartiet	82	3	10	1	0	0	0	0	3	100	463	
Miljöpartiet	19	47	24	4	2	1	0	0	2	100	508	
Socialdemokraterna	4	3	77	5	3	4	1	1	2	100	2 297	
Centerpartiet	1	3	11	58	13	7	3	0	4	100	530	
Liberalerna	1	2	6	6	58	19	4	1	4	100	375	
Moderaterna	1	0	4	3	6	75	4	3	4	100	1 200	
Kristdemokraterna	1	1	5	4	5	19	53	5	7	100	366	
Sverigedemokraterna	1	0	4	2	2	16	5	66	4	100	938	
Annat parti	7	0	15	2	4	9	5	16	42	100	55	

Källa: Valundersökningen 2022. Kommentar: Viktat mot valresultatet det aktuella året.

Tabell 27.4 De tio vanligaste partivalskombinationerna bland röstdelare 2022 (procent)

Rank	Partival riksdagsvalet	Partival kommunvalet	Andel av röstdelarna
#1	Sverigedemokraterna	Moderaterna	10,7
#2	Socialdemokraterna	Centerpartiet	5,4
#3	Socialdemokraterna	Vänsterpartiet	4,1
#4	Miljöpartiet	Socialdemokraterna	4,0
#5	Socialdemokraterna	Moderaterna	3,8
#6	Moderaterna	Liberalerna	3,6
#7	Sverigedemokraterna	Kristdemokraterna	3,3
#8	Socialdemokraterna	Liberalerna	3,3
#9	Kristdemokraterna	Moderaterna	3,2
#10	Miljöpartiet	Vänsterpartiet	3,2

Källa: Valundersökningen 2022. Kommentar: Viktat mot valresultatet.

Utöver att undersöka hur riksdagspartiernas väljare röstat på lokal nivå kan vi med våra data också undersöka olika varianter av röstdelning. I tabell 27.5 visar vi resultaten för röstdelning inom de gamla blocken (S+MP+V vs. de traditionellt borgerliga partierna, M+C+KD+L), mellan de gamla blocken respektive andra kombinationer samt hur mönstren har utvecklats över tid. I tabell 27.6 gör vi motsvarande analys baserat på de nya blocken (S+MP+C+V respektive M+KD+L+SD) och jämför 2022 med 2018.

Tabell 27.5 Varianter av röstdelning inom och mellan de gamla politiska blocken, 1991-2022 (procent)

	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018	2022
Inomblocksröstdelning									
Rödgröna partier både nationellt och lokalt	18	24	25	21	21	24	24	20	18
Borgerliga partier både nationellt och lokalt	32	26	30	27	28	30	26	25	20
Mellanblocksröstdelning									
Rödgröna nationellt – Borgerliga lokalt	24	25	20	27	18	14	17	15	19
Borgerliga nationellt – Rödgröna lokalt	10	9	10	11	12	12	7	8	8
Övrig röstdelning									
Rödgrönt nationellt – Övrigt lokalt	4	7	9	7	6	5	5	5	4
Borgerliga nationellt – Övrigt lokalt	5	6	5	6	7	5	5	6	5
SD nationellt – B lokalt	-	-	-	-	2	3	6	11	15
SD lokalt – B nationellt	-	-	-	-	1	2	2	1	3
SD nationellt – RG lokalt	-	-	-	-	1	2	6	4	3
SD lokalt – RG nationellt	-	-	-	-	1	1	1	1	1
Övriga kombinationer									
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Viktat mot valresultatet.

Inomblocksröstdelningen enligt den äldre definitionen av de politiska blocken stod för 38 procent av all röstdelning 2022. Det är den lägsta siffran sedan 1991 som är starten på tidsserien i tabell 27.4. Sedan 1991 har omkring hälften av alla röstdelare röstat på olika partier inom samma block. Traditionellt har inomblocks-röstdelningen mellan de borgerliga partierna varit något högre än inomblocks-röstningen mellan de rödgröna partierna, men skillnaden har tydligt minskat i samband med 2022 års val. I de senaste valet skedde 18 procent av röstdelningen inom de traditionellt rödgröna partierna och 20 procent inom de borgerliga partierna.

Mellanblocksröstdelningen står för drygt en femtedel av all röstdelning 2022 och den har, jämfört med valen under 1990-talet och början av 2000-talet minskat. En viktig förklaring till att mellanblocksröstdelningen gått ned när vi använder den gamla definitionen av politiska block är Sverigedemokraternas valframgångar i slutet av 2010-talet eftersom de enligt den här äldre definitionen inte förs till något block. Det har i samtliga val sedan 1991 varit vanligare med röstdelning mellan ett rödgrönt parti nationellt och ett borgerligt parti lokalt än det omvända,

och så är även fallet 2022. Röstdelning till ett övrigt parti på lokal nivå är i samband med de senaste tre valen ungefär lika vanligt förekommande bland riksdagsväljare för rödgröna partier respektive borgerliga partier (omkring fem procent för båda kombinationerna).

Tabell 27.6 Varianter av röstdelning inom och mellan de nya politiska blocken, 2018 och 2022 (procent)

	Valår	
	2018	2022
Inomblocksröstdelning		
Mitten-vänster både nationellt och lokalt	26	29
Mitten-höger både nationellt och lokalt	24	29
Mellanblocksröstdelning		
Mitten-vänster nationellt - mitten-höger lokalt	16	15
Mitten-höger nationellt - mitten-vänster lokalt	17	14
Övriga kombinationer	18	13
Total	100	100

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Viktat mot valresultatet det aktuella året.

Om vi istället definierar de politiska blocken enligt vilken statsministerkandidat de olika partierna stöttade i samband med valet 2022 och jämför med 2018 kan vi till och börja med konstatera att väldigt lite händer mellan de två valen. Hälften, eller strax över hälften av väljarna har i båda valen röstdelat på partier inom samma block, oavsett vilket block. Det är dessutom lika vanligt med inomblocks-röstning inom mitten-vänster som inom mitten-högerblocket (29 procent röstdelning för respektive block 2022). Även röstdelningen mellan de nya blocken är på samma nivå 2022 som 2018. Vi ser en viss tendens till något lägre förekomst av andra varianter av röstdelning 2022 jämfört med 2018. Detta skulle delvis kunna förklaras av att lokala partier i genomsnitt var något mindre framgångsrika 2022 jämfört med 2018 (SKR, 2023).

Röstdelningen har ökat över tid men slog inte nytt rekord 2022 då cirka en tredjedel av väljarna valde att röstdelade

Miljöpartiets riksdagsväljare röstade i högst grad på ett annat parti i kommunvalet medan Vänsterpartiets riksdagsväljare i lägst grad röstdelade.

Nära 11 procent av de som röstade på olika partier i riksdagsvalet och kommunvalet röstade på Sverigedemokraterna i riksdagsvalet och Moderaterna i kommunvalet

VÄLJARRÖRLIGHET

En stabilt rörlig väljarkår

Den ökade rörligheten i väljarkåren är en av de viktigaste och mest välkända resultaten från forskningen om svenskt väljarbeteende. Att fler väljare byter parti mellan valen idag jämfört med tidigare tillhör – tillsammans med den minskade klassröstningen och den sjunkande andelen partianhängare – de kanske bäst dokumenterade förändringarna av relationerna mellan väljare och partier i den svenska demokratin. Narrativ om de allt rörligare väljarna återberättas flitigt både i mediernas rapportering men också av partierna själva. Och berättelser om rörliga väljare tjänar ofta som direkt utgångspunkt för forskares analyser och utvärderingar av val, opinion och demokrati.

I det här avsnittet tillägnar vi hela elva (!) kapitel åt att mycket detaljerat beskriva rörligheten bland de svenska väljarna och analysera dess orsaker. Vi börjar så långt tillbaka vi kan komma med Valundersökningarnas undersökningsserier och porträtterar utvecklingen av väljarrörlighet över tid. Vi undersöker även hur rörelserna mellan gruppen röstare och icke-röstare har sett ut. Därefter närstuderar vi väljarflödena mellan 2018 och 2022 för att så småningom ta oss an frågan om hur väljarna rört sig under 2022 års valrörelse. Frågeställningar om hur, när och varför olika väljargrupper väljer att byta parti återkommer i flera av kapitlen. Det stora utrymmet vi ägnar åt väljarrörelser mellan partierna beror på att det är ett av de mest effektiva sätten att komma närmare fungerande förklaringar till varför valet 2022 slutade som det gjorde: Om väljarna inte rörde på sig skulle det inte finnas särskilt mycket utfall att förklara!

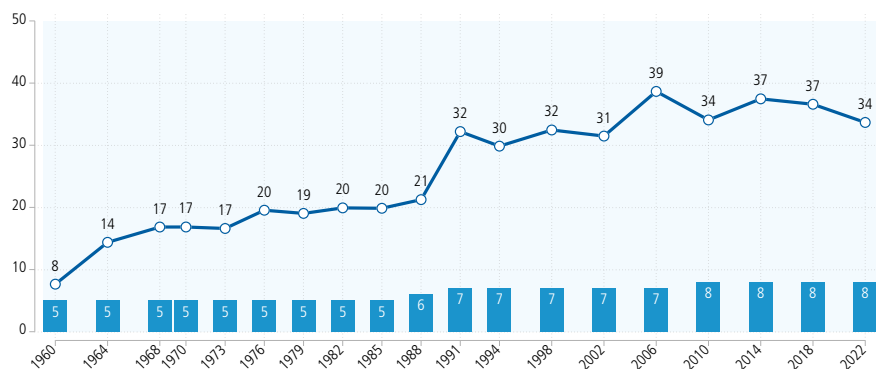
Ökad väljarrörlighet på både aggregerad och individuell nivå är inte något unikt svenskt fenomen. Tvärtom är det svenska fallet typiskt för utvecklingen i de flesta etablerade västländer, åtminstone på lite längre sikt. Väljarrörligheten har ökat både på aggregerad nivå (jfr figur 2.2) och på individnivå (se figur 27.1) från 1950-tal till 2020-tal. Men som vi snart ska se behöver bilden av en allt större väljarrörlighet nyanseras avsevärt om man ska kunna göra en rimlig analys av politisk och samhällelig förändring.

Sedan ett par decennier tillbaka befinner sig de flesta europeiska demokratier i en utveckling mot ökad politisk instabilitet i valresultat på såväl nationell som lokal nivå (Hutter & Kriesi, 2019; Vampa, 2023). Styrkeförhållandena mellan partierna ändras allt mer mellan två på varandra följande val eller, uttryckt på statsvetarspråk, den aggregerade elektorala rörligheten blir större (Chieramonte & Emanuele, 2022). Men det är värt att påminna om att Sverige *inte* följer trenden mot ökad tvåvalsinstabilitet enligt det europeiska huvudmönstret. Efter den svenska toppnoteringen av den aggregerade väljarrörligheten 2006 har dramatiken från val till val faktiskt minskat och det svenska partisystemet i själva verket stabiliserats. Det kan förstås låta väldigt konstigt när vi betraktar Sverigedemokraternas framgångar vid valurnorna, men man behöver komma ihåg att även om SD:s valframgång är obruten har den ändå ägt rum stegvis, i form av en serie

etappsegrar som var och en för sig inte varit anmärkningsvärt stora eller iögonfallande i ett länderjämförande perspektiv. Precis som vi beskrivit tidigare i boken är Sverige fortfarande – *relativt sett* – ett av de mest stabila i västvärlden.

Vi har inför arbetet med denna bok varsamt restaurerat och viktat om data från de svenska valundersökningarna för att kunna presentera mer precisa och jämförbara skattningar av den individuella väljarrörligheten mellan valen under de snart sju decennier som mätningarna har pågått. Grundresultaten när det gäller partibytten mellan valen presenteras i figur 28.1. Andelen partiväljare som valde att rösta på ett annat parti 2022 än vad de gjorde fyra år tidigare 2018 skattar vi till 34 procent. Var tredje partiväljare 2018 valde alltså att rösta på ett annat parti 2022. Det är en betydligt högre mellanvals rörlighet än under 1950- och 1960-talen. Mellan valen 1956–1960 var motsvarande andel partibytare bara 8 procent. Utvecklingen över tid är alltså mycket dramatisk.

Figur 28.1 Andelen väljare som byter parti mellan valen samt antalet riksdagspartier, 1956–2022 (procent).

Källa: Valundersökningarna 1956–2022.

Kommentar: Resultaten är viktade efter officiella valresultat vid det aktuella valet. Vikterna för personer som röstade på annat parti är större än 4,0 för åren 1968, 1973, 1976, 1985 och 2010. Procentbasen för beräkningarna är partiväljare, det vill säga personer som har röstat vid båda valtillfällena. Valdeltagande för tidpunkt t har validerats mot offentliga röstlängder. För de svarande där det existerar paneldata om partival insamlade vid det föregående valet (t-1) används de i analysen, i annat fall används minnesdata (*vote recall*) från t. Inslade data om partibyte i 1956 års andrakammarval visas inte här på grund av att de inte är strikt jämförbara men har i tidigare väljarböcker (se t ex Oscarsson & Holmberg, 2016) skattats till 7,0 procent.

Att väljarrörligheten är större idag än under 1950-talet känner de flesta till. Men det finns samtidigt många seglivade myter om väljarnas växande otrohet. Den kanske viktigaste myten att slå hål på – eller möjligen erbjuda lite extra tuggmotstånd – är att väljarrörligheten fortsatt skulle vara växande när den i själva verket varit rätt så stabil i närmare trettio år. Resultatet i figur 28.1 visar att det viktigaste trendbrottet i väljarrörlighet ägde rum mellan valen 1988 och 1991. Vid dessa val fick Sverige tre nya riksdagspartier. Miljöpartiet gjorde entré i riksdagen 1988, och Kristdemokraterna och Ny Demokrati nådde representation vid valet 1991. Det stabila fempartisystemet växte då till ett sjupartistystem. Andelen partibytare tog

ett rejält kliv uppåt från 21 till 32 procent mellan valen 1988 och 1991. Redan då – för mer än trettio år sedan – hade vi alltså en väljarrörlighet i en ungefärlig nivå med dagens. Rekordet i andelen partibytare sattes i samband med regeringsskiftesvalet 2006 då hela 39 procent av väljarna bytte parti. Sedan dess har vi sett en något lägre väljarrörlighet i Valforskningsprogrammets undersökningsserie.⁵⁶

En annan myt är att den ökade rörligheten skulle bero på att väljarna skulle ha blivit mer osäkra eller villrådigare. Tidigare analyser från Valforskningsprogrammet (Oscarsson, 2020) har dock demonstrerat att väljarrörligheten på individnivå tvärtom är starkt strukturerad av väljarnas sakfrågeåsikter och ideologiska grundvärderingar. Det finns därför inget skäl att förvänta sig att väljarrörelserna mellan valen 2018 och 2022 eller rörelserna under valkampanjen 2022 skulle vara annorlunda än tidigare. De främsta orsakerna till partibytan både mellan valen och under valrörelserna brukar kunna knytas tydligt till politiska sakfrågor eller ideologiska vindar. I de följande kapitlen kommer vi närgranska rörelserna i väljarkåren inför och under valet 2022. Det kommer bli tydligt att rörligheten bland svenska väljare har ideologiska och sakpolitiska förtecken.

Vilka väljargrupper är det då som ägnar sig åt partibytan och har det skett några stora avgörande förändringar över tid när det gäller partibytans demografi? I tabell 28.1 redovisar vi för första gången samlat den individuella väljarrörligheten mellan valen för olika befolkningsgrupper under hela perioden 1960–2022. Resultaten visar att andelen partibytare blivit avsevärt högre i alla väljargrupper under det senaste halvsekle.

Resultaten i tabellen visar välkända skillnader mellan grupper. Könsskillnaderna är relativt små men oftast – vid tolv av de sammanlagt nitton undersökta valen – har gruppen kvinnor haft en något högre rörlighet än gruppen män.

Ålder är som väntat betydelsefullt. Väljarrörligheten tenderar att vara klart större bland yngre än bland äldre, och det gäller under hela den undersökta perioden. Mellan 2018 och 2022 års val bytte närmare hälften av unga 21–29 år parti medan motsvarande andel bland de äldre än 65 år var 27 procent. Mönstret att andelen partibytare är närmare dubbelt så stor bland de yngsta än bland de äldsta går igen långt tillbaka i valundersökningarnas tidsserier. Många faktorer bidrar till att äldre väljare blir mer stabila i sitt politiska beteende vid valurnorna. Ökad erfarenhet och kunskaper skapar större ideologisk stabilitet och bygger upp en ideologisk identifikation och gör det lättare att se vilka partier som företräder egna intressen i takt med att väljare genom boendekarriär, yrkeskarriär och familjebildning når fram till sin socio-ekonomiska slutdestination. Upprepat röstande kan under livets gång också etablera en vana att stödja samma parti i val efter val. Dessutom danades äldre generationer i en tid då strukturella faktorer som klasstillhörighet och yrkesval utövade en stark påverkan på gruppidentiteter och politiskt beteende.

Boendeort uppvisar inga starka samband med benägenheten att byta parti mellan valen. Under årens lopp finns en svag tendens att väljare som bor i stan byter parti i något större utsträckning än väljare som bor utanför de tre stora städerna Stockholm, Göteborg och Malmö.

⁵⁶ Kristdemokratisk samling (KDS) partiledare Alf Svensson satt i Riksdagen på ett Centermandat 1985–1988.

Väljare med hög utbildning har alltid varit mer rörliga än personer som saknar längre högskole- och universitetsutbildningar. I samband med 2018 och 2022 års val var skillnaderna relativt stora, omkring tio procentenheter högre andel parti-byten bland högutbildade jämfört med icke högutbildade.

Arbetsmarknadsställning såsom yrkes- eller sektorstillhörighet uppvisar mycket små samband med partibyten. Rörligheten är ungefär lika stor bland offentlig och privat anställda och ungefär lika stor i olika yrkeskategorier. Undantaget är den lilla gruppen jordbrukare som historiskt haft en klart lägre andel partibytare i sina led men som i de senaste valen uppvisar en lika stor generell väljarrörlighet som andra yrkesgrupper.

Vallokal i Göteborg vid Andrakammarvalet 1928. Bild från Wikimedia Commons

Tabell 28.1 Andel partitytare i olika väljargrupper, 1956–2022 (procent).

	'60	'64	'68	'70	'73	'76	'79	'82	'85	'88	'91	'94	'98	'02	'06	'10	'14	'18	'22
Samtliga	8	14	17	17	17	20	19	20	20	21	32	30	32	31	39	34	37	37	34
Kvinnor	8	13	16	17	18	21	18	22	20	22	32	32	35	34	40	36	36	39	36
Män	7	15	18	17	16	18	20	18	20	20	32	28	30	29	38	33	38	35	32
18–29 år	7	20	30	25	25	32	29	33	28	30	44	40	42	40	50	48	56	53	46
30–64 år	7	14	17	17	16	19	19	19	20	22	33	30	32	32	39	35	38	40	37
65+	10	13	10	11	11	13	9	11	12	13	21	18	26	24	32	25	31	27	27
Ren landsbygd	–	12	–	–	–	12	14	16	18	24	34	29	37	29	31	36	34	35	32
Mindre tätort	–	14	–	–	–	18	20	18	15	20	33	32	30	32	37	28	33	34	30
Stad eller större tätort	–	15	–	–	–	21	21	21	23	21	32	29	34	31	41	37	40	37	35
Sthlm, Gbg, Malmö	–	19	–	–	–	28	21	26	22	27	33	32	32	35	44	35	41	41	37
Ej högskola/univ-utb	8	14	16	–	16	19	18	19	19	20	31	29	33	28	37	33	33	32	28
Högskola/univ-utb	*	26	36	–	39	*	26	26	28	29	36	32	34	37	45	39	42	42	39
Arbetare	–	–	–	–	–	–	–	19	17	19	30	30	33	28	36	34	36	36	30
Tjänstemän	–	–	–	–	–	–	–	21	24	24	35	31	34	34	43	36	38	37	36
Företagare	–	–	–	–	–	–	–	24	26	26	38	28	28	30	45	43	38	37	33
Jordbrukare	–	–	–	–	–	–	–	10	8	15	25	19	*	*	*	*	*	38	31
Offentlig sektor	–	–	–	–	–	20	20	22	24	25	34	31	34	32	38	33	35	37	34
Privat sektor	–	–	–	–	–	19	19	19	19	19	32	30	33	31	41	37	38	37	34
Mycket intresserad av politik	6	13	19	17	15	19	19	20	17	20	27	25	24	28	37	29	41	35	31
Ganska intresserad	7	15	18	17	16	19	18	18	21	22	31	30	30	31	39	35	36	37	33
Inte särskilt intresserad	8	14	16	18	18	20	22	23	21	23	35	31	39	34	38	36	40	37	36
Inte alls intresserad	10	14	12	11	15	18	14	14	16	14	38	36	48	25	40	28	27	37	36
Låg politisk kunskap	–	–	–	–	–	–	–	–	20	23	39	38	36	33	37	32	22	36	31
Medel (+/- 1 stdav)	–	–	–	–	–	–	–	–	22	22	33	30	34	34	40	36	37	38	35
Hög politisk kunskap	–	–	–	–	–	–	–	–	17	19	27	25	28	25	39	32	34	33	30
Långt till vänster (0–2)	–	–	8	–	5	15	13	13	9	12	14	19	23	21	23	23	29	31	30
Något till vänster (3–4)	–	–	15	–	13	17	14	13	12	18	19	27	30	28	31	30	39	33	29
Varken t v el t h (5)	–	–	16	–	17	17	21	27	26	25	37	41	38	35	48	44	44	39	41
Något till höger (6–7)	–	–	20	–	26	27	28	26	32	29	44	34	42	40	50	42	42	44	41
Långt till höger (8–10)	–	–	22	–	19	24	19	20	21	19	32	24	26	32	40	29	24	36	29
Starkt övertygad anhängare	–	–	7	5	5	7	6	7	7	6	13	8	9	9	11	14	14	15	12
Svagt övertygad anhängare	–	–	16	14	16	18	13	13	16	16	20	22	22	24	23	22	26	22	20
Ej anhängare	–	–	34	32	27	35	35	38	31	35	48	42	46	43	48	40	42	42	38
Saknar partipreferens	–	–	36	*	48	44	43	44	46	42	64	71	61	51	68	57	54	53	52
Vänsterpartiet	*	38	*	*	28	31	37	37	29	36	36	55	60	29	33	46	48	52	28
Socialdemokraterna	2	3	6	3	3	7	8	11	7	8	8	22	11	17	14	15	26	22	25
Miljöpartiet	–	–	–	–	–	–	–	*	*	71	47	59	53	56	49	45	42	36	54
Centerpartiet	13	23	30	32	31	21	10	16	22	27	23	35	30	37	56	49	49	58	44
Liberalerna	17	16	17	27	12	46	34	26	58	28	37	38	35	71	45	58	56	56	60
Kristdemokraterna	–	*	*	*	*	*	*	53	–	73	70	44	70	34	49	50	38	65	41
Moderaterna	7	15	20	15	28	27	34	25	14	14	36	23	23	18	51	27	14	24	29
Sverigedemokraterna	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	*	61	69	37	31

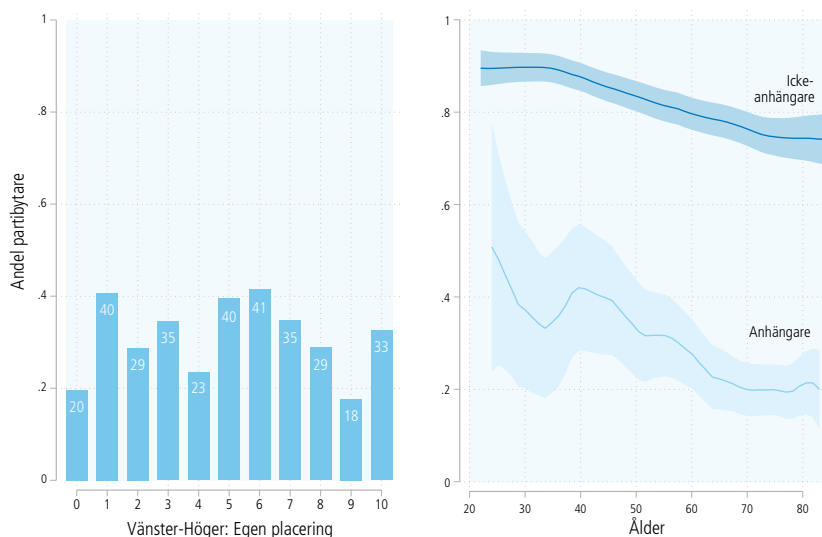
Källa: Valundersökningarna 1956–2022

Kommentar: Andelen partitytare beräknas genom att jämföra röstning i föregående val (minnesuppgifter och paneluppgifter) med uppgifter om partival i det aktuella valet. Endast partiväljare vid två efterföljande val ingår i analyserna. Notera att förstagsängsväljare av naturliga skäl inte kan ingå i analyserna av partityten. *-markering betyder att det finns färre än 40 personer i gruppen, varför skattningar inte särredovisas.

Utbudet av valalternativ är, precis som vi varit inne på tidigare, en viktig faktor till väljarrörlighet (Bischoff, 2012). När partierna blir fler tenderar partikonkurrensen att öka och de ideologiska avstånden bli kortare vilket kan göra det lättare för väljare att byta parti. Utbudsförklaringen ges ett indirekt stöd av det faktum

att det historiskt varit en högre rörlighet i de regioner av den politiska rymden där det också funnits flest partier, i det svenska fallet i mitten och något till höger om mitten. Väljare som själva identifierar sig i mitten eller till höger har haft en högre benägenhet att byta parti. Den huvudtendensen fanns även vid 2022 års val: andelen partibytare var något högre (40-41 procent) bland väljare som placerar sig själva i mitten eller något till höger längs den ideologiska vänster-högerskalan än bland väljare med hjärtat längst till höger eller till vänster (se figur 28.2 till vänster). Undantaget den här gången var att det fanns en betydande rörlighet även till vänster.

Figur 28.2 Andel partibytare bland personer med olika vänster-högeridentifikation samt efter ålder och grad av partianhängarskap, 2022 (procent).

Källa: Valundersökningen 2022

Kommentar: Figuren som visar andel partibytare efter ålder (t h) har använt sig av en teknik för utjämning (lpolyci) för de två grupper som undersöks (partianhängare vs icke partianhängare). För en analys av hur graden av partianhängarskap utvecklar sig över livsrykten och för olika generationer över tid, se vidare kapitel 29.

En flervariabelanalys av demografiska och politiska förklaringar till partibytan 2018–2022 visar att det inte oväntat är graden av partianhängarskap som är mest central för att förklara partibytande. Partibytande är klart vanligare bland väljare som saknar en stark känsla av samhörighet eller anhängarskap till ett specifikt parti. Det starka bivariata sambandet mellan ålder och andel partibytare försvinner nästan helt i analyser där vi samtidigt tar hänsyn till hur starka känslor av anhängarskap väljare har (se figur 28.2 till höger): Resultaten visar att i alla ålders-

grupper, från de allra yngsta andragångsväljarna till de allra äldsta sistagångsväljarna, är gapet mellan anhängare och icke-anhängare ungefär omkring tjugo procentenheter i andel partibytare 2022.

Inom- och mellanblocksbytare

Utvecklingen i svensk politik under 2010-talet har gjort det allt svårare att uppdatera Valforskningsprogrammets klassiska tidsserier över andelen inom- och mellanblocksbytare. I tabellen 27.1 har vi ändå valt att visa hur serien fortsätter om vi använder den invanda indelningen med rödgröna partier vs allianspartier (skattningarna inom parentes för 2018–22). Vi ser även med den gamla indelningen att inomblocksörligheten är klart större än mellanblocksörligheten och att inomblockörligheten är större till höger än till vänster. Vi ser också att kategorin *tillfrån övriga partier* ökar kraftigt från valet 2010 och framåt, vilket förstås beror på att Sverigedemokraterna – här placerat i kategorin övriga – är föremålet för många byten, både från rödgröna och allianspartier. Huvudbudskapet från analyser av den ofta efterfrågade statistiken om inom- och mellanblocksbytare är alltjämt densamma: under de senaste sju decennierna har inomblocksbyten utgjort mellan hälften och två tredjedelar av den totala väljarrörligheten i Sverige. Andel bytare *mellan* blocken snittar klart under tio procent historiskt.

I samband med valet 2022 har det blivit ännu trixigare att analysera blockbyttande, vilket förstås beror på att laguppställningarna helt kom att förändras mellan 2018 och 2022 års val. Vad man ska räkna som ett blockbyte är därför inte helt enkelt. Först efter midsommaren 2021 då Januariavtalet gick i graven och de två liberala mittenpartierna valde att gå var sin väg blir det lättare att definiera vad ett blockbyte egentligen innebär. Vi tror att väljare som efter den tidpunkten valde att byta till ett parti på andra sidan de nya blockgränserna visste om att det var det som de gjorde.

Inomblocksbyten fortsätter att vara den vanligaste kategorin av partibytan bland svenska väljare. Av de totalt trettiofyra procent som bytte parti mellan 2018 och 2022 var det drygt hälften som bytte *inom* de två nya partikonstellationerna i svensk politik. Även om skillnaderna jämnats ut över tid var byttandet även den här gången något litet vanligare inom mitten-högerblocket (L-KD-M-SD) än inom mitten-vänsterblocket (V-MP-S-C), 11 mot 10 procent. Totalt var andelen inomblocksbyttande väljare 21 procent.

Andel mellanblocksbytare uppgick till 11 procent mellan 2018 och 2022 års riksdagsval. Endast var tionde väljare var direkt inblandade i ”trafiken” mellan de nya blocken i svensk politik. Ser vi närmare på de 11 procent mellanblocksbyttarna i tabellen 28.2 framgår att 5 procent bytte block vänsterut från ett mitten-högerparti 2018 till ett mitten-vänsterparti 2022. Strömmen av väljare åt andra hållet, högerut från ett mitten-vänsterparti 2018 till ett mitten-högerparti 2022 var förstås större – annars hade det kanske inte blivit ett regeringsskifte – men bara något litet större, 6 procent. Dessa blockbytare bär på några av nycklarna till att förklara valutgången 2022 och kommer att analyseras noggrant längre fram i boken.

Tabell 28.2 Inom- och mellanblocksbytare i svenska riksdagsval 1956–2022 (procent).

	56-60	60-64	64-68	68-70	70-73	73-76	76-79	79-82	82-85	85-88	88-91	91-94	94-98	98-02	02-06	06-10	10-14	14-18	18-22	
inom RG-blocket	0,7	1,9	1,0	2,0	1,4	2,2	1,9	3,5	3,2	4,9	4,7	4,5	9,9	7,9	6,5	5,8	7,1	7,1	(6,5)	
inom A-blocket	4,3	7,3	7,5	7,5	8,3	9,6	10,7	9,6	10,7	9,1	13,7	10,7	11,0	12,5	14,3	11,7	8,7	10,9	(9,2)	
mellan blocken	2,6	5,2	5,6	7,0	6,8	7,2	5,5	6,4	5,5	6,5	12,5	12,5	8,4	8,6	12,2	9,4	7,9	7,2	(8,1)	
till/från övriga partier	0,0	0,0	2,8	0,4	0,0	0,6	1,0	0,5	0,5	0,7	1,2	2,1	3,2	2,5	5,6	7,2	13,8	11,5	(9,9)	
Inom mitten-vänsterblocket	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9,7
inom mitten-högerblocket	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10,8
mellan blocken	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11,2
till/från övriga partier	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2,0
Total andel partitytare	8	14	17	17	17	20	19	20	20	21	32	30	32	31	39	34	37	37	34	
% inomblocksbytare	5	9	9	10	10	12	13	13	14	14	18	15	21	20	21	18	16	18	-	
% inomblocksbytare 18–22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21

Källa: Valundersökningarna 1956–2022.

Kommentar: I den övre delen av tabellen har vi använt följande kategorisering: Till det rödgröna (RG)-blocket har Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet förts. Partierna tillhörande A-blocket är Centerpartiet, Liberalerna, Kristdemokraterna och Moderaterna samt Ny Demokrati 1991 och 1994, samt MBS m.fl. borgerliga samlingspartier under 1960-talet. Alla andra partier har definierats som övriga partier, inklusive Sverigedemokraterna. Procentbasen är definierad som antalet intervjupersoner som parti-röstade i två på varandra följande val. Vid extravalet 1958 genomfördes ingen valundersökning. Då inhämtades information om röstning i 1958 års val i 1960 års undersökning. Resultaten för riksdagsvalet 1958–1960 är: total andel partityten 7,2 procent; inom RG-block 0,4 procent; inom A-block 4,1 procent; mellan blocken 2,7 procent och till/från övriga partier 0,0 procent. I den nedre delen av tabellen ingår Centerpartiet i mitten-vänsterblocket tillsammans med Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet. Och Sverigedemokraterna har förts till mitten-högerblocket tillsammans med Liberalerna, Kristdemokraterna och Moderaterna.

Trafiken mellan soffan och valurnan

Vi har nu översiktligt börjat analysera väljarströmmar mellan partier bland de medborgare som röstade i båda valen 2018 och 2022. Innan vi kan gå vidare och analysera dessa flytande väljare mer i detalj behöver vi först uppmärksamma det faktum att individrörligheten i politiskt beteende egentligen är betydligt högre än 34 procent partitytare. Det finns därtill även en rörlighet mellan gruppen icke-röstare och röstare – trafiken mellan soffan och valurnan – som förtjänar särskild uppmärksamhet.

I många länder kan mobiliseringen av väljare *till* valurnorna och demobiliseringen av väljare *från* valurnorna vara avgörande för partiernas möjligheter att erhålla ett högt väljarstöd. I länder med tvåpartisystem och majoritetsval förekommer ibland till och med riktade kampanjinsatser från partiernas sida för att försöka demobilisera eller till och med hindra motståndarens potentiella väljare att rösta. I ett sådant system kan en förlorad röst för motståndarpartiet vara lika viktig som en vunnen röst för det egna partiet.⁵⁷

⁵⁷ Historiskt må en framgångsrik mobilisering av egna kärnväljare ha varit ett viktigt huvudmål för svenska partier. Det finns en gammal sanning – som möjligen var sann på 1950- och 1960-

I ett proportionellt flerpartisystem som Sverige ligger valdeltagandet idag på en så pass hög nivå att trafiken mellan ”soffan” och valurnan inte är en särskilt avgörande faktor för valutgången. I valet 2022 röstade 84,2 procent av väljarna, vilket är klart lägre än 2018 (87,2 procent) men bara något lägre än det svenska genomsnittet i valdeltagande i nationella andrakammarval/riksdagsval under efterkrigstiden som är hela 85,5 procent.

Men bakom de höga valdeltagandesiffrorna döljer sig ändå betydande väljarströmmar mellan grupperna icke-röstare och röstare. Det vi benämner den svenska väljarkåren – det vill säga de som röstar i valen – är långt ifrån någon stabil grupp. Ett uppenbart skäl är förstås att det hinner gå fyra år mellan valen. Men även om vi väljer att bortse från denna ständigt pågående långsamma generationsväxling – omkring 400 000 tillkommande förstagångsväljare och nästan lika många utgående sistagångsröstare – existerar det en viss rörelse till och från valurnan. Det är inte samma personer som uteblir eller går och röstar vid varje valtillfälle. Röstberättigade medborgare kan välja att agera som väljare vid ett valtillfälle och som icke-väljare vid ett annat.

En analys av Valundersökningarnas tvåvalspaneler visar att trafiken mellan soffan och valurnan har blivit något större över tid (se tabell 28.1). Utvecklingen följer i huvudsak den allmänna trenden mot ökad föränderlighet i politiskt beteende. Under 1970-talet och en bit in på 1980-talet var det omkring 8 procent av väljarna som antingen mobiliserades (började rösta) eller demobiliserades (slutade rösta) mellan två val. Från 1990-talet och framåt har motsvarande andel varit mellan 11 och 14 procent. Omräknat till faktiska tal är det alltså ungefär en miljon röstberättigade som mobiliserats eller demobiliserats mellan två svenska riksdagsval.

Tabell 28.3 Rörligheten mellan gruppen röstare och icke-röstare 1976–2022 (procent)

	panel														
	1973 1976	1976 1979	1979 1982	1982 1985	1985 1988	1988 1991	1991 1994	1994 1998	1998 2002	2002 2006	2006 2010	2010 2014	2014 2018	2018 2022	
Icke-röstare	4	4	3	5	5	7	7	8	11	10	8	5	6	7	
Mobiliserade	4	4	3	4	3	9	6	4	6	7	6	4	5	5	
Demobiliserade	4	4	5	4	8	6	10	8	7	7	7	7	4	7	
Röstare	88	88	89	87	84	78	81	78	75	76	79	84	84	81	
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
Antal personer	2 344	3 513	3 506	3 521	3 623	3 505	3 097	2 735	3 508	3 593	3 596	3 643	8 818	27 877	

Källa: Valforskningsprogrammet, Valundersökningarnas tvåvalspaneler 1973–2022.

talet – att det var Socialdemokraterna som förlorade mest på om färre gick och röstade. I kontrafaktiska analyser av hur mer sentida val skulle ha slutat om valdeltagandet hade varit högre, ja till och med 100 procent, har valforskningen kunnat visa på minimala effekter i samband med riksdagsval (Oscarsson & Holmberg, 2016), även om de är klart större i samband med Europaparlamentsval (Berg & Oscarsson, 2015). I samband med Europaparlamentsval där valdeltagandet är klart lägre än i riksdagsval har större effekter kunnat uppmätas (Valforskningsprogrammet, faktablad 2024:4).

Kommentar till tabell 28.3: Uppgifter om valdeltagande hämtas från de officiella röstlängderna. Mobiliserade är de väljare som inte röstade i det första valet men som valde att göra det i det påföljande valet. Demobiliserade är de som röstade vid det första valet men inte i det påföljande. Uppgifterna från 2018 har för vissa personer kompletterats med minnesuppgifter om röstning i valet 2014.

Genom att ta hjälp av även minnesuppgifter om deltagande – som visserligen är behäftade med en del osäkerhet – kan vi också uppskatta *trevalsrörligheten* till och från gruppen röstare och icke-röstare bland samtliga röstberättigade medborgare även långt tillbaka i tiden (Pettersson, 1977; Oscarsson & Holmberg, 2008). En sådan analys visar att andelen medborgare som kan betraktas som permanenta soffliggare faktiskt är relativt blygsam, endast omkring 5 procent under de senaste decennierna (se tabell 28.2). De permanenta soffliggarna – de som kan betraktas som ”förlorade” för valdemokratin i betydelsen att de aldrig deltar i allmänna val – är med andra ord en relativt liten grupp. Den grupp som – självvalt eller inte – ställer sig helt utanför valdemokratin utgörs av knappt en halv miljon medborgare.

Våra resultat ger perspektiv på gruppen valskolkande medborgare: Vi har en stor grupp – omkring 15 procent – som röstar ibland och ibland inte. Gruppen medborgare som ”missar” ett val då och då ökar alltså i antal. Det kan bero på att det är allt fler väljare som villkorar sitt deltagande: är det inte tillräckligt spännande eller angeläget så står man över *den här gången*. En annan förklaring kan vara att väljarna blivit fysiskt mer rörliga och kanske inte befinner sig i Sverige eller i närheten av sin egen vallokal när det stundar ett val. Den cirkulära migrationen ökar liksom antalet svenskar som bosätter sig utomlands (jfr Solevid, 2016). Ibland sätter praktiska förutsättningar och omständigheter käppar i hjulet för deltagande. *Det blir helt enkelt inte av*. Beteendet att avstå från att rösta behöver inte nödvändigtvis betyda en exit från valdemokratin. Många mobiliseras ånyo att rösta vid ett framtida val. Stabiliteten i resultaten ger oss skäl att förvänta oss att så fortsatt kommer vara fallet.

Väljare i kö utanför en vallokal i samband med 2022 års val. Foto: Emelie Asplund, Göteborgs universitet.

Analyserat på individnivå ger soffliggandets historia sett över fler val en anledning till optimism för alla som vill försvara ett högt valdeltagande. Med 80 procent stabila röstare i valmanskåren är fallhöjden i vårt valdeltagande högst begränsad. Det måste till något mycket dramatiskt för att valdeltagandet i svenska riksdagsval ska sjunka under 80 procent. Minst fyra av fem medborgare kommer sannolikt fortsätta att gå och rösta i framtida val såsom de gjort i de tre senaste valen alldeles oavsett hur spännande eller ideologiskt laddade framtida riksdagsval blir.

Tabell 28.4 Trevälsrörligheten mellan gruppen icke-röstare och röstare 1976–2022 (procent)

Minne t ₁	1970	1973	1976	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014
Panel t ₁	1973	1976	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Panel t ₂	1976	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018	2022
Icke-röstare tre val	3	1	1	3	2	2	3	3	5	4	6	4	4	4
Röstade i ett av tre val	3	2	3	4	3	5	4	6	6	6	6	7	5	5
Röstade i två av tre val	6	7	7	7	9	11	13	12	13	14	14	13	11	10
Röstade i alla tre val	88	88	89	86	86	82	80	79	76	76	73	76	80	81

Källa: Valundersökningarna 1973–2022.

Kommentar: Resultaten är hämtade från valundersökningarnas tvåvalspaneler. Endast personer som har haft rösträtt i riksdagsvalen vid samtliga tre val ingår i analysen. Uppgifter om röstning vid t-2 har hämtats från de officiella röstlängderna. Röstning vid t-2 är minnesdata. Vikter har använts för att korrigera urvalsskattningarna mot det officiella valdeltagandet vid tidpunkt 2. Uppgifterna från de fyra senaste undersökningarna (2010, 2014 och 2018, 2022) bygger dock inte på minnesdata utan har tagits fram med hjälp av registeruppgifter från de officiella röstlängderna vid tre olika tillfällen.

Vi har nu lärt oss att det flyter en inte obetydlig ström av väljare mellan valurnan och sofflocket. Väljargrupper mobiliseras och demobiliseras mellan valen. De ansluter eller lämnar den kategori som vi normalt benämner den svenska väljarkåren. Fördjupade studier av gruppernas sammansättning och drivkrafterna bakom deras valbeteende är förstas påkallad men får anstå till ett annat tillfälle. I den fortsatta framställningen är det i huvudsak rörligheten av väljare *mellan* olika partier som är i huvudfokus, det vill säga de väljargrupper som byter från ett parti till ett annat mellan två val: partibyterna, kort och gott. Hur har de rört sig? Vilka är de? Och varför byter de parti? Dessa frågeställningar ska angripas i de följande kapitlen.

Var det demobiliseringen som förlorade valet för Andersson?

Kan det sjunkande valdeltagandet från 87,2 till 84,2 procent ha påverkat valutgången i det ytterst jämna riksdagsvalet 2022? Valundersökningarna är tyvärr inte längre det bästa datamaterialet för att närstudera förklaringar till demobilisering av väljare från ett val till ett annat. Vi har nämligen numera för få icke-röstare bland de svarande i undersökningen för att tillåta meningsfulla analyser av varför väljare finner skäl att avstå från att rösta.

Om vi ändå gör ett försök att skatta vilket av de två stora partierna som förlorade mest på demobiliseringen 2018–2022 blir svaret oavgjort. Moderaterna och Socialdemokraterna nettoförlorade uppskattningsvis 17 000 respektive 14 000 väljare från 2018 till gruppen icke-röstare 2022 (uppgifterna är hämtade från tabell 32.1). Om vi summerar nettoförlusterna för mitten-vänsterpartierna handlar det om 16 000 väljare som förlorats till sofflocket. Motsvarande nettoförluster för

mitten-högerpartierna är faktiskt något större, 26 000 väljare. Om det var någon sida som skadades av att valdeltagandet sjönk i valet 2022 så var det i så fall mitten-högerpartierna. Föreställningar om att vänstersidan skulle ha blivit lidande och kanske till och med förlorat valet 2022 på det lägre valdeltagandet har en rejäl uppförtsbacke och får inget stöd i dessa analyser.

I ett flerpartisystem med en parlamentsspärr finns anledning att titta närmare även på den typ av demobilisering som inte har med förluster till soffan att göra. Väljarförluster till partier som inte klarade fyraprocentsspärren blir viktigt att studera i det här hänseendet. Frågan tangerar en av de hetaste frågeställningarna knuten till det sjunkande valdeltagandet och regeringsskiftet 2022 – frågan om hur stora Socialdemokraternas väljarförluster till Partiet Nyans egentligen var. Vi sticker inte under stol att våra möjligheter att angripa frågeställningen är kraftigt kringskurna. Underrepresentationen av icke-röstare är förstås ett hinder i sig, men underrepresentationen av väljare med utrikes bakgrund, och särskilt med utomeuropeisk bakgrund, gör det utomordentligt svårt att analysera saken med hjälp av data på individnivå. Många av nyansväljarna tillhör av allt att döma just precis den kategori svagt socialt integrerade med utomeuropeisk bakgrund som inte deltar i frågeundersökningar.

Nya partier väcker alltid ett särskilt stort intresse. Det gjorde även Partiet Nyans inför valet 2022. Partiet gick till val på ett budskap kritiskt mot majoritetssamhället i allmänhet och socialtjänsten i synnerhet, vände sig i första hand till en relativt smal och brokig grupp av förortsmuslimer, och kampanjade särskilt aktivt i förorter till de större städerna. Nyans ställde upp i 26 kommuner och i riksdagsvalet. Trots stor medial uppmärksamhet begränsades valframgångarna 2022 till två vinnmandat i kommunfullmäktige i Landskrona och Botkyrka.⁵⁸

⁵⁸ Den mediala uppmärksamheten för Partiet Nyans var ungefär lika stor som partiets valresultat 2022. Enligt Mediearkivet var det 0,40 procent som nämnde Partiet Nyans av samtliga artiklar som nämnde något parti under de två sista veckorna av valrörelsen (308 artiklar i svenska redaktionella källor som nämnde "Partiet Nyans", varav 126 med "Nyans" i rubriken).

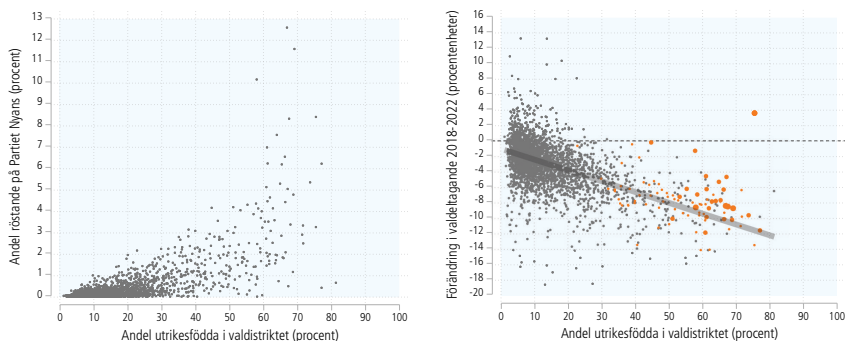
Mikail Yüksel, partiledare för Partiet Nyans, talar i Farsta Centrum den 6 augusti 2022. Bild: Maja Suslin/TT.

Kontrafaktiska analyser kan vara intellektuellt stimulerande men också vanskliga. Om vi för sakens skull antar att *samtliga* 28 352 väljare som röstade på Nyans i riksdagsvalet 2022 istället skulle ha valt att rösta på Socialdemokraterna (vilket vi förstås inte kan veta) då hade valet blivit ännu jämnare. Tjugoåtåtusen väljare till på Magdalena Anderssons planhalva motsvarar med råge ett riksdagsmandat och hade i så fall kunnat ha skapat ett ännu jämnare lopp mellan regeringsunderlagen.

Men går det verkligen att göra antagandet att *alla* Nyansröster hade tillfallit Socialdemokraterna om Nyans inte hade funnits på valmenyn? Vi bedömer att det är svårt att backa upp ett sådant antagandet. För det första är det en del som talar för att partiet Nyans, med sättet på vilket partiet kampanjade, kan ha mobiliserat väljargrupper som annars inte skulle ha röstat alls – och de väljarna skulle ju i så fall inte heller ha röstat på Socialdemokraterna. För det andra är stödet för Socialdemokraterna i de väljargrupper som tycks ha lockat många Nyansväljare visserligen ofta starkt men normalt långt från 100 procent (Valforskningsprogrammet, 2021a). För det tredje hade det antagligen ändå inte räckt till valseger för team Andersson även om samtliga Nyansväljare (28 000) och vänstersoffliggare (16 000) valt att rösta på S i valet 2022.

Analys av aggregerad officiell valstatistik visar tydligt att Partiet Nyans erhöll starkast stöd i valdistrikt med en stor andel utrikes födda (se figur 28.1). Framgångarna för partiet var störst i städer som Stockholm, Göteborg och Malmö, och i valdistrikt kring Rosengård, Spånga och Hjällbo.

Figur 28.3 Andel röstande på Partiet Nyans 2022 samt förändring i valdeltagande 2018–2022 i jämförbara valdistrikt efter andel utrikes födda 2022 (procent, procentdifferens).

Källa: Valmyndigheten, SCB, officiell valstatistik på valdistriktsnivå.

Kommentar: Den vänstra grafen visar andelen röster på Partiet Nyans i valdistrikt med olika andel utrikesfödda. Den högra grafen visar förändringen i valdeltagande mellan 2018 och 2022 i valdistrikt med olika andel utrikes födda. Valdistrikt där Partiet Nyans fick mer än en procent av rösterna är markerade med orange färg. Storleken på de orange prickarna indikerar hur starkt stöd partiet fick, medelstora prickar >4 procent av rösterna och stora prickar >8 procent av rösterna. Mellan två val sker förändringar av valdistriktet. Endast de valdistrikt som av Valmyndigheten bedömts som helt jämförbara mellan 2018 och 2022 ingår i analysen (n=4479).

En flervariabelanalys där även utbildningsnivå, inkomst och ålder används för att förklara valdistriktens valdeltagande visar att i de valdistrikt där Nyans ställde upp och vann framgångar var valdeltagandet i riksdagsvalet 2022 relativt sett högre än i de valdistrikt där Nyans inte ställde upp och vann framgångar. Även med hänsyn taget till andelen utrikesfödda i valdistriktet var valdeltagandet alltså högre än förväntat i distrikt där Partiet Nyans nådde framgångar. Evidensen är förstås långt ifrån tillfredsställande, men de stärker tolkningen att en stor del av de väljare som röstade på partiet Nyans antagligen inte hade röstat alls i en kontrafaktisk situation om partiet Nyans inte funnits på valmenyn. Extremfallet är valdistriktet *Törnrosen-Örtagården* i Malmö – där tre fjärdedelar av väljarna har utrikes bakgrund och där valdeltagandet *ökade* med närmare fyra procentenheter mellan 2018 och 2022. Här fick partiet Nyans åtta procent av rösterna.

Socialdemokraternas oförmåga att i tillräcklig utsträckning mobilisera väljare med utrikes bakgrund som precis erhållit rösträtt i riksdagsvalen torde vara en viktigare förklaring, menar vi, än att Socialdemokraterna fick konkurrens från det nya Partiet Nyans. Givet att valdeltagandet i förorter med stor andel utrikesfödda är så pass lågt fanns ett stort utrymme för väljarmobilisering för Socialdemokraterna även på de platser där Nyans vann väljare – ett utrymme som inte utnyttjades.

Var tredje väljare (34 procent) bytte parti mellan 2018 och 2022 års val

Väljarrörligheten i Sverige har visserligen ökat mycket sedan 1950-talet men har inte fortsatt öka under perioden efter Millennieskiftet.

Den ökade väljarrörligheten är tydlig i alla slags väljargrupper

Den enskilt viktigaste förklaringen till partibyte är väljarnas känsla av partianhängarskap

Drygt var tionde väljare bytte mellan mitten-vänsterpartierna och mitten-partierna mellan 2018 och 2022 års val

Endast omkring fem procent av medborgarna röstar aldrig i val

Omkring 15 procent av väljarna röstar ibland och ibland inte

Demobiliseringen 2018–2022 var ungefär lika stor för mitten-vänsterpartier som för mitten-högerpartier.

Partiet Nyans tycks ha mobiliserat väljare till valurnorna som annars inte hade röstat i riksdagsvalet 2022.

Värdet av partianhängarskap

“... in the infinite stream of things ... something is required simpler and more permanent, something which can be loved and trusted, and which can be recognized at successive elections as being the same thing that was loved and trusted before; and a party is such a thing.”

Graham Wallas (1909:83)

Väljarnas känsla av anhängarskap till partier – partiidentifikationen – är det i särklass mest centrala begreppet inom forskningen om väljarbeteende (Holmberg & Oscarsson, 2020). Begreppets genealogi är välkänd. Den korta versionen är att forskning baserade i Michigan introducerade partitillhörighet i början av 1950-talet (Campbell, Converse, Miller & Stokes, 1960), delvis som ett svar på Columbia-skolan (Lazarsfeld, Berelson & Gaudet, 1944) som tillämpade teorier från sociologi och konsumentbeteende i sina analyser av valbeteende. På detta sätt kom socialpsykologi att introduceras i analyserna av valbeteende, med partitillhörighet som huvudkomponent i förklarande modeller av partival.

Tidigt definierades partitillhörighet som den personliga anknytning en individ känner till sitt parti (Belknap & Campbell, 1952; Campbell, Gurin, & Miller, 1954): en varaktig affektiv orientering mot politiska partier, analogt med orienteringar och känslor av samhörighet som medborgare kan utveckla med sociala grupper. Alla uppfinningar har dock en förhistoria. Inspiration till identifikationsbegreppet kan spåras tillbaka åtminstone några årtionden (se Wängnerud, 1993), till Wien-gruppen och till en viss Sigmund Freud (1922) och den del av psykoanalysen som intresserade sig för psykologiska mekanismer inom massrörelser. Freuds arbete byggde i sin tur starkt på sociologen och psykologen Gustave Le Bons (se till exempel Le Bons, 1897) 1800-talsarbeten om folkmassans psykologi och förhållandet mellan individer och grupper.

I partibaserade representativa demokratier är förhållandet mellan medborgare och partier grundläggande om man vill förstå samhällelig och politisk förändring. Anledningen är uppenbar. Politiska partier står i centrum för den demokratiska processen. Partierna är nyckelaktörer i delegeringen av makt från medborgare till representanter. De tillhandahåller en länk mellan medborgares önskemål, regeringars beslut och policyresultat. Partierna är motor för opinionsbildning. Betydelsen av förhållandevis stabila, starka och långvariga band mellan medborgare och partier för mobilisering och representation i demokratiska system kan knappast överskattas (se Särllvik, 1970).

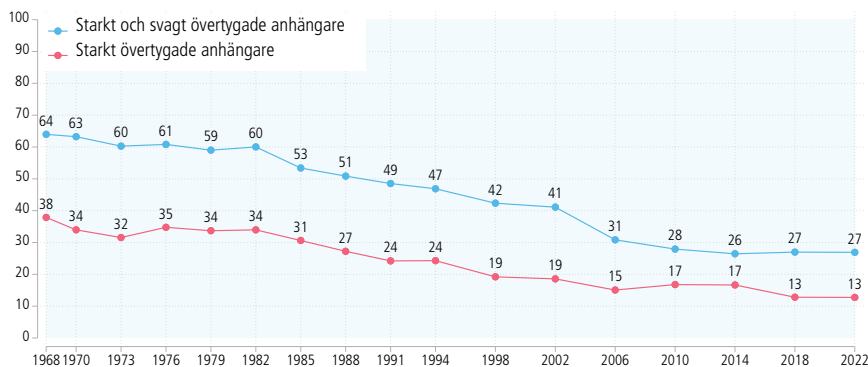
Väljarnas känslomässiga band till politiska partier kan vara systemstärkande men också systemförsvagande. På samma sätt som individuella väljare kan finna

vägledning från sitt parti för att lära sig mer om politik, formera åsikter och artikulera sina intressen vid valurnorna kan starka känslor av partianhängarskap också fungera som skyglappar (*perceptual screen*) som hindrar kunskapsinhämtning och en rationell uppdatering av preferenser (Holmberg & Oscarsson, 2020). På systemnivå kan väljarnas emotionella band till politiska partier på en och samma gång vara en stabiliserande och mobiliserande kraft som stärker länkarna mellan folkvilja och förd politik i den representativa demokratin och en källa till stark affektiv polarisering och ett sämre samtalsklimat.

I svenska valundersökningar fick Michiganskolans partiidentifikationsmodell snabbt ett tydligt genomslag i den internationella forskningen om väljarbeteende. Frågor om anhängarskap hade visserligen ställts redan i de tidigaste undersökningarna på 1950-talet, men den klassiska frågesviten som mäter partiidentifikationens två komponenter *riktning* (bästa parti) och *styrka* (grad av anhängarskap) introducerades först 1968 i de svenska valundersökningarna. Sedan dess har de svarande i valundersökningarna fått berätta vilket parti de tycker bäst om och hur stark deras känslor av övertygelse är.

Resultaten visar att andelen övertygade partianhängare har minskat rejält, från 64 procent vid valet 1968 till 27 procent vid valet 2022 (se figur 29.1). Andelen starkt övertygade anhängare enligt den klassiska Michigan-definitionen har minskat från 38 till 13 procent under samma tidsperiod.

Figur 29.1 Andel övertygade och starkt övertygade anhängare av ett parti, 1956–2022 (procent)

Källa: Valundersökningarna 1968–2022.

Kommentar: Den klassiska frågesviten för att mäta väljarnas grad av partiidentifikation är direkt inspirerad av den så kallade Michiganskolans (Campbell m fl, 1960). Grad av partianhängarskap är en variabel som konstruerats utifrån svaren på en rad frågor om bästa parti och huruvida respondenter betraktar sig som anhängare. Personer som på en första fråga om partianhängarskap svarar att de betraktar sig som anhängare får därefter två följdfrågor; en om vilket parti de tycker bäst om och om de betraktar sig som starkt övertygad anhängare eller svagt övertygad anhängare. Personer som på den första frågan svarar att de inte betraktar sig som anhängare till något parti eller är tveksamma, får bara en följdfråga om det är något parti de tycker sig stå närmare än andra partier. Resultaten är viktade efter valresultaten. De personer som saknade uppgift om partival har givits vikten 1. Vikterna för personer som röstade på annat parti är större än 4,0 för åren 1968, 1973, 1976, 1985 och 2010.

Övertygade partianhängare som i val efter val stödjer sitt parti genom att rösta på det är förstas någont av en dröm för alla partier. Att ha stora grupper av lojala väljare skapar stabilitet och förutsebarhet som möjliggör att fokusera på långsiktig ideologitveckling och opinionsbildning och på uppgiften att vinna fler väljare från andra partier. Många anhängare kan hjälpa till att sprida och förankra partiets budskap och användas som en tillgång i valrörelser. Men partianhängarnas skara blir allt mindre. När de känslomässiga banden mellan väljare och partier försvagas blir det lättare att byta parti. Väljarrörligheten ökar. Partierna blir mer konkurrensutsatta. På väljararenan går det inte längre räkna med att väljare som stött ett parti i ett val per automatik kommer att göra det igen i nästa. För partiernas del är drömmen om trogna partiväljare över.

Valundersökningarna visar nämligen att det även bland starkt övertygade partianhängare finns en ökad tendens att byta parti (se tabell 29.1). Det är alltså inte nog med att de övertygade anhängarna blir allt färre. Även de som uttrycker känslor av anhängarskap är inte längre lika partitrogna som förr. Även de partiidentifierade har en större tendens att överge sitt parti. Bland de starkt övertygade anhängarna har andelen partibytare ökat från sex procent 1976 till 19 procent 2022! Var femte väljare som vid 2018 års val betraktade sig som starkt övertygad anhängare av ett parti valde alltså att ändå rösta på ett annat parti vid valet 2022, fyra år senare. Läpparnas bekännelse har inte samma betydelse för de partiidentifierade väljarnas partival 2022 som det hade 1976.

Tabell 29.1 Andel partibytare bland personer med olika grad av partianhängarskap, svenska riksdagsval 1973–2022 (procent).

Grad av partiidentifikation vid första mätstillfället	73	76	79	82	85	88	91	94	98	02	06	10	14	18	22
Starkt övertygad partianhängare	6	8	9	8	10	11	14	15	15	13	17	19	25	19	
Svagt övertygad partianhängare	31	20	17	21	22	28	23	27	28	31	31	30	31	22	
Enbart partipreferens	33	30	34	35	28	41	44	43	45	54	40	39	41	37	
Ingen partipreferens	43	28	31	41	40	51	55	48	53	69	51	49	48	39	

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningarna 1973–2022.

Kommentar: Resultaten är hämtade från Valundersökningarnas rullande tvåstegspaneler 1973–2022. Antalet svarande för panelerna 2006–2010, 2010–2014, 2014–2018 och 2018–2022 är 754, 636, 479 och 1 610 personer. Resultaten från tidigare undersökningar bygger på mellan 1 000–1 500 svarspersoner och finns analyserade i Oscarsson & Holmberg (2004). Grad av partianhängarskap är en variabel som konstruerats utifrån svaren på en rad frågor om bästa parti och huruvida respondenter betraktar sig som anhängare. Personer som på en första fråga om partianhängarskap svarar att de betraktar sig som anhängare får därefter två följdfrågor; en om vilket parti de tycker bäst om och om de betraktar sig som starkt övertygad anhängare eller svagt övertygad anhängare. Personer som på den första frågan svarar att de inte betraktar sig som anhängare till något parti eller är tveksamma, får bara en följdfråga om det är något parti de tycker sig stå närmare än andra partier. Tidserien över andelen övertygade partianhängare finns redovisad i figur 29.1.

Partianhängarnas ökade rörlighet kan tolkas som att det inte längre betyder lika mycket att bekänna sig som anhängare av ett parti. Känslorna av anhängarskap har devalverats så att de inte längre får samma förutsebara konsekvens, nämligen att väljaren fortsätter att rösta på partiet i nästföljande val. Även de starkt övertygade villkorar sin röst i större utsträckning än tidigare och byter oftare parti.

En annan tolkning av det devalverade partianhängarskapet är att även de starkt övertygade anhängarna numera är beredda att lägga sin röst på ett annat parti än sitt egna favoritparti av strategiska skäl. För att få den önsker regering man vill ha i ett parlamentariskt flerpartisystem som det svenska kan det vara rationellt att lägga sin röst på ett parti som man inte betraktar sig som övertygad anhängare av (jfr kapitel 26 om taktikröstning).

Ingen återväxt av partianhängarskap i Sverige

När Michigankvartetten väl hade uppfunnit partiidentifikationsbegreppet under 1950-talet (Campbell m fl, 1960) tog det ändå relativt lång tid för idén att få fäste. Huvudorsaken var att de emotionella elementen krockade med den då dominerande synen på väljarna som rationella och övervägande politiska konsumenter. Emotionella band och affektiva orienteringar var ännu inte en del av berättelsen. Men under de senaste sju decennierna har väljarnas känslor av partitillhörighet varit centralt i analyser av politiskt beteende. Partiidentifikationens riktning och styrka har visat sig ha ett finger med i alla led i väljarnas processande av politisk information. Sedan genombrottet har praktiskt taget alla aspekter av den ursprungliga Michigan-konceptualiseringen av partitillhörighet blivit föremål för kontroverser: När och hur uppstår partiidentifikation och hur utvecklas den över tid? Är partitillhörighet stabil på kort och lång sikt? Är begreppet tillämpligt även för väljare utanför USA? Är partitillhörighet mångdimensionellt? I vilken utsträckning påverkas partitillhörighet av politiska faktorer? Hur bör man egentligen mäta dess emotionella och kognitiva komponenter?

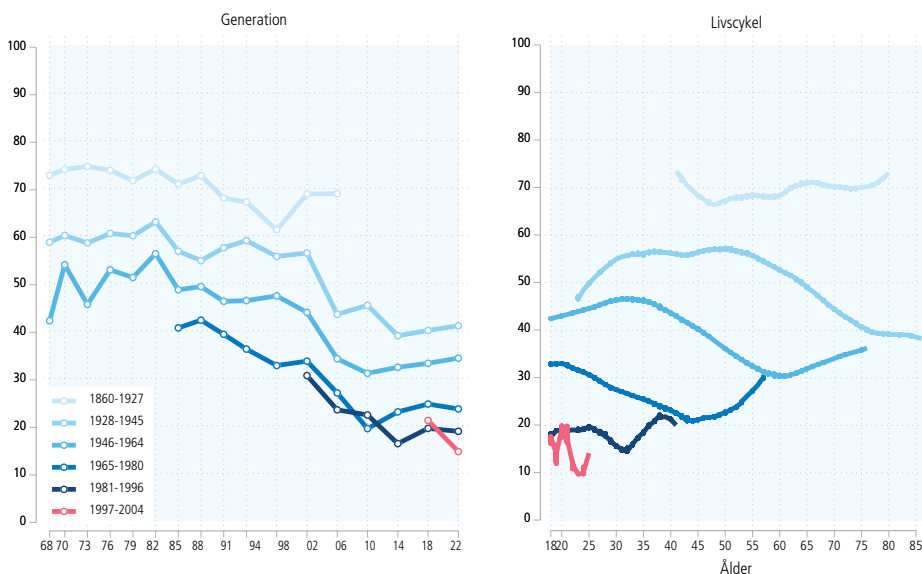
I det här sammanhanget har vi inte möjlighet att bidra med nya analyser för att sprida ytterligare ljus över alla dessa kontroverser (se Holmberg & Oscarsson, 2020). Men med hjälp av den långa serien av svenska Valundersökningar kan vi ändå skicka med några tydliga resultat som har med den generella utvecklingen av svenska väljares relationer till partier att göra.

Huvudfrågan vi här ställer oss är om det finns några tecken på att dagens svenska väljare bygger upp starka känslor av partianhängarskap på motsvarande sätt som tidigare generationers väljare? Svaret är i huvudsak nej. Valundersökningarna har pågått så pass länge att de kan användas för kohortanalyser och för att pröva hypoteser om livscykel och generationseffekter. I figuren 29.2 presenterar vi andelen partianhängare i sex olika generationer. Den vänstra figuren visar hur andelen partianhängare har minskat över tid i alla generationer utom i den allra tidigaste (födda 1860–1927). Nedgången är mest dramatisk mellan åren 1985–2010. Efter 2010 tycks andelen partianhängare stabiliserats igen men på en klart lägre nivå än under 1960-talet. Generellt sett tycks det finnas gott om stöd för den så kallade *generationshypotesen*: det är tydligt att det fanns en större andel partianhängare i de äldsta kohorterna men också att andelen partianhängare minskat för varje ny generation.

Den ursprungliga idén om att partianhängarskap etableras i unga år för att sedan växa sig starkare under livets gång stämmer över huvud taget inte in på det svenska fallet. *Livscykelhypotesen* stämmer inte in särskilt bra för någon generation i den högra delen av figur 29.2. Tvärtom tycks känslorna av partianhängarskap ha falnat i takt med ökad ålder i generationerna 1928–1945, 1946–1964, och

1965–1980 och varit stabila men inte starkt växande i övriga kohorter. Analytiskt kvarstår att fundera över om nedgången under det senaste halvsekleket bör tolkas som ett slags utdragen *periodeffekt* – tidsperioden då partiidentifikationen minskar sammanfaller med och är sannolikt dessutom en konsekvens av framskriden modernisering av samhället ackompanjerad av en stark individualisering och kognitiv mobilisering i väljarkåren. Om det rör sig om en periodeffekt finns det mycket litet i det empiriska materialet som talar för att perioden skulle vara slut. Till skillnad från länder som USA där styrkan i partianhängarskapet tilltagit under det senaste kvartssekleket fortsätter nedgången i Sverige åtminstone fram till 2010.

Figur 29.2 Andel partiidentifierade efter ålder och generationstillhörighet 1968–2022 (procent).

Källa: Valundersökningarna 1956–2022

Kommentar: Den vänstra grafen beskriver utvecklingen av andelen partianhängare i Sverige i olika generationer mellan åren 1968–2022. Den högra grafen beskriver hur andelen partianhängare har utvecklats under livets gång inom olika generationer (kohorter). Skattningarna i den högra grafen har erhållits med hjälp av en utjämningsteknik (lpoly). Resultaten är oviktade.

De markant förändrade relationerna mellan väljare och partier i en partibaserad representativ demokrati ändrar förutsättningarna för partiernas kamp om väljare och visar en viktig förskjutning i svensk politisk kultur. För att återuppta resonemanget från tidigare kan konsekvenserna av färre partianhängare för det demokratiska systemet, för de politiska partierna och enskilda väljare på en och samma gång vara positiva och negativa. *Det demokratiska systemet* blir visserligen mer instabilt och oförutsebart vilket kan leda till lägre effektivitet. Men samtidigt kan en större väljarkonkurrens leda till mer dynamisk representation och bättre förverkligande av folkviljan. En lägre andel partiidentifierade väljare kan visserligen

innebära att *partierna* får svårare att rekrytera medlemmar och får en mindre pool av partiaktiva som är beredda att axla ansvar för uppdrag. Men samtidigt blir partierna tvingade att organisera sig, ta ställning och kommunicera på ett sätt som gör dem relevanta och konkurrenskraftiga inför väljarna. Svagare och mer flyktiga emotionella band till partier gör *väljarna* å ena sidan mer utlämnade till sig själva och sina egna förmågor när det gäller att identifiera sina egna långsiktiga och kortsiktiga intressen, vad partierna vill och nödvändiga prioriteringar och att hålla sig informerade och uppdaterade om aktuella frågor. Men å andra sidan kan mer självständiga väljare vara mer kritiska, svårflirtade och svåråtkomliga när det gäller politisk påverkan från partier.

Vilka väljare betraktar sig som anhängare av politiska partier?

Bakom den dramatiska nedgången i andelen partianhängare i Sverige döljer sig fler intressanta förändringar. Nedgången är tydlig i alla väljargrupper men utvecklingen är inte alltid helt parallell. Den demografiska profilen för den typiske partianhängaren är inte identisk genom decennierna. Det tydligaste exemplet är utbildningsnivå. Under 1960-talet var det lågutbildade som hade ett klart starkare partianhängarskap än högutbildade. Men i takt med att gruppen högutbildade snabbt blev större i 1970-talets inledning har det successivt skett en utjämning och grupperna har blivit mer lika. Vid val efter Millenniumskiftet finns inga skillnader mellan låg- och högutbildade kvar vad beträffar partianhängarskap.

Graden av engagemang och involvering i politik har alltid gått hand i hand med partiövertygelser. Intresserade och kunniga väljare har alltid haft en starkare känsla av anhängarskap än ointresserade och mindre kunniga. Det mönstret går igen även i samband med 2022 års val. Bland väljare med stort intresse för politik betraktar sig omkring hälften som partianhängare. Motsvarande andel bland de som inte är särskilt intresserade av politik är bara 14 procent. Bland dem som saknar intresse för politik är det bara 6 procent som uppger att de identifierar sig med något politiskt parti. Ett liknande mönster kan man se när det gäller politisk kunskap. Bland de minst kunniga var andelen partianhängare 19 procent och bland de mest kunniga var andelen nästan dubbelt så hög, 38 procent.

Känslor av partianhängarskap har alltid varit något starkare bland personer med hjärtat till vänster än bland personer med hjärtat till höger. Styrkan i partianhängarskap har ett tydligt u-format samband. Personer med stark vänster- eller högeridentifikation tenderar att också betrakta sig själva som partianhängare i större utsträckning än personer som identifierar sig i mitten av politiken.

Partipolitiskt är det Socialdemokraterna som historiskt haft störst andel partianhängare – närmare 80 procent under 1960- och 1970-talen. Idag är andelen starkt övertygade Socialdemokratiska väljare klart lägre. Omkring en tredjedel av S-väljarna betraktar sig som socialdemokrater 2022. Det är fortfarande högt relativt andra partier. Vid valet 2022 var det bara Vänsterpartiets väljare som uppvisade ett starkare anhängarskap med 41 procent.

Tabell 29.2 Andel partianhängare i olika väljargrupper, 1968–2022 (procent).

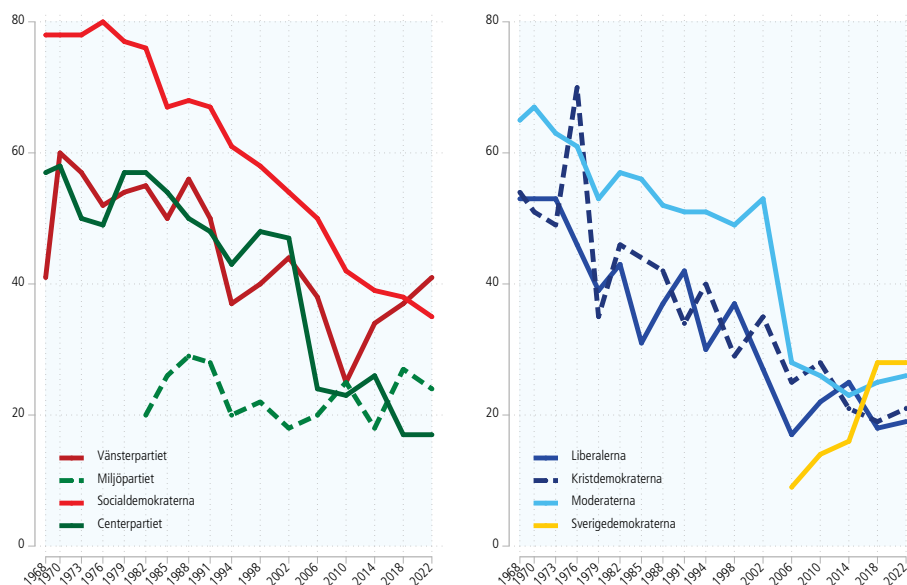
	'68	'70	'73	'76	'79	'82	'85	'88	'91	'94	'98	'02	'06	'10	'14	'18	'22
Samtliga	64	63	60	61	59	60	53	51	48	47	42	41	30	28	27	27	27
Man	65	63	61	63	60	62	56	52	50	48	45	43	31	29	24	29	29
Kvinna	63	64	60	58	58	58	51	49	47	45	39	39	29	26	30	25	25
18–29 år	49	51	42	48	44	47	40	37	34	33	27	29	20	20	15	19	14
30–64 år	67	65	62	62	60	61	54	51	50	48	44	40	30	25	25	24	23
65+	72	74	76	74	74	73	69	70	64	62	58	57	44	44	37	35	35
Lägre än högskola/universitet	–	65	61	61	60	60	55	52	49	48	43	43	33	29	27	27	28
Högskola/Universitet	–	35	46	66	54	57	47	44	48	43	41	36	25	25	25	27	25
Tjänsteman	–	–	–	–	–	58	50	48	51	48	42	41	31	28	25	27	27
Arbetare	–	–	–	–	–	61	56	54	47	47	43	42	31	27	28	28	27
Jordbrukare	–	–	–	–	–	80	75	62	55	69	42	52	58	59	41	36	36
Företagare	–	–	–	–	–	54	49	47	47	44	48	45	27	31	28	28	26
Ren landsbygd	–	–	–	–	–	61	57	50	47	48	43	38	33	31	29	29	27
Mindre tätort	–	–	–	–	–	60	54	52	48	49	45	45	33	25	28	28	26
Stad eller större tätort	–	–	–	–	–	62	53	51	50	47	42	40	28	28	25	26	26
Stockholm, Göteborg, Malmö	–	–	–	–	–	52	49	47	46	42	37	42	29	27	25	27	27
Offentlig sektor	–	–	–	58	60	58	52	50	49	48	45	42	31	32	30	28	28
Privat sektor	–	–	–	62	59	62	55	52	49	47	41	41	30	26	24	26	26
Ideell sektor	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	37	34	37
Mycket intresserad	76	79	74	77	75	81	74	70	67	66	64	61	48	44	42	48	45
Ganska intresserad	69	67	67	67	64	66	60	57	55	51	47	44	32	34	28	29	28
Inte särskilt intresserad	60	59	53	52	52	51	44	44	39	40	34	35	25	16	17	15	14
Inte alls intresserad	45	52	43	40	41	46	39	32	29	26	26	24	17	12	13	9	6
Låg politisk kunskap	–	–	–	–	–	–	40	40	36	36	30	30	20	22	19	18	19
Medel politisk kunskap	–	–	–	–	–	–	53	52	50	47	43	41	33	31	28	27	27
Hög politisk kunskap	–	–	–	–	–	–	62	56	60	57	53	50	39	40	35	38	36
Klart till vänster	–	82	79	83	82	88	80	80	79	76	66	66	57	50	51	46	43
Något till vänster	–	74	72	71	74	75	71	63	66	56	51	47	40	35	29	30	28
Varken t v eller t h	–	60	52	54	45	40	33	35	31	26	27	23	19	18	18	15	16
Något till höger	–	63	53	53	45	51	38	36	38	36	31	31	21	20	16	16	17
Klart till höger	–	71	73	68	67	66	65	65	64	64	54	55	42	40	38	33	34
Vänsterpartiet	41	60	57	52	54	55	50	56	50	37	40	44	38	25	34	37	41
Miljöpartiet	–	–	–	–	–	20	26	29	28	20	22	18	20	25	18	27	24
Socialdemokraterna	78	78	78	80	77	76	67	68	67	61	58	54	50	42	39	38	35
Centerpartiet	57	58	50	49	57	57	54	50	48	43	48	47	24	23	26	17	17
Liberalerna	53	53	53	46	39	43	31	37	42	30	37	27	17	22	25	18	19
Kristdemokraterna	54	51	49	70	35	46	–	42	34	40	29	35	25	28	21	19	21
Moderaterna	65	67	63	61	53	57	56	52	51	51	49	53	28	26	23	25	26
Sverigedemokraterna	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	9	14	16	28	28

Källa: Valundersökningarna 1968–2022.

Kommentar: Siffrorna i tabellen visar andelen som uppgett att de är svagt eller starkt övertygade anhängare av ett parti. Resultaten är viktade efter valresultaten vid respektive val. De personer som saknar uppgift om partival har givits vikten 1. Åldersdemografiskt finns det vissa skillnader mellan Socialdemokraternas ålderstigna grupp av partiidentifierande väljare och de något yngre grupperna av anhängare till Vänsterpartiet och Sverigedemokraterna. Genomsnittsåldern för en starkt övertygad partianhängare till Socialdemokraterna är 67 år. Motsvarande snittålder är för Sverigedemokraternas anhängare är 60 år och för Vänsterpartiets anhängare är 49 år.

Centerpartiet och Moderaterna har också, men lite mer nyligen, haft kraftiga nedgångar i andelen partianhängare bland sina väljare. Dessa dramatiska fall syns tydligt i figuren 29.3. Partisamarbetet *Allians för Sverige* tycks ha varit ett viktigt formativt moment för känslorna av anhängarskap i Sverige. Regeringsskiftesvalet 2006 gav upphov till stora väljarrörelser och en ommöblering i väljarkåren, främst genom många direktbyten över blockgränsen den gången (Oscarsson & Holmberg, 2008). Mellan Språktestvalet 2002 och Alliansvalet 2006 halverades andelen partiidentifierade bland C-väljarna från 47 till 24 procent. Mellan samma val föll andelen partiidentifierade bland M-väljarna från 53 till 28 procent.

Figur 29.3 Andel övertygade partianhängare bland partiernas väljare 1968–2022 (procent).

Källa: Valundersökningarna 1960–2022.

Kommentar: Resultaten är hämtade från tabellen 29.3 och visar andelen partiväljare som betraktar sig själva som anhängare av sitt parti.

Sverigedemokraternas och Vänsterpartiets väljare är idag de enda väljargrupperna där känslor av partianhängarskap tycks vara på tillväxt. Vid valet 2006 var det bara nio procent av SD-väljarna som betraktade sig själva som övertygade anhängare. Men upprepat röstande på partiet och tillströmning av nya väljare har med tiden stärkt banden mellan Sverigedemokraterna och Sverigedemokraternas väljare. Vid valen 2018 och 2022 har motsvarande andel partianhängare varit 28 procent, en nivå som inte sticker ut på något sätt utan är snarare i paritet med genomsnittet i väljarkåren. SD-väljarna är med andra ord lika partiidentifierade som väljarna i allmänhet.

Även Vänsterpartiets väljare har stärkt sina emotionella band till sitt parti på senare år. Uppgången är i paritet med Sverigedemokraternas. Mellan valet 2010 och 2022 växte andelen partiidentifierade Vänsterpartiväljare från 25 till 41 procent. Fyrtioen procent partianhängare råkar vara exakt samma skattning som när vår tidsserie tar sin början vid vänstervågens höjdpunkt i valet 1968, låt vara att antalet svars personer var lågt vid det tillfället. Det är alltså partier längst till vänster och längst till höger som ackumulerar anhängare och stärker de emotionella banden till sina väljare. Under förutsättning att partiidentifierade väljare kan betraktas som en tillgång i framtida val – såsom teorin förutser – får möjligheterna för Vänsterpartiet och Sverigedemokraterna att försvara sina valresultat 2026 och 2030 betraktas som goda.

Drygt var tionde väljare betraktar sig som starkt övertygad anhängare av ett politiskt parti.

Andelen partibytare ökar även bland starkt övertygade anhängare.

Andelen partianhängare har minskat i alla väljargrupper sedan 1968.

Sedan valet 2006 finns en växande andel övertygade partianhängare bland Vänsterpartiet och Sverigedemokraternas väljare.

Vart gick 2018 års väljare?

De svenska valundersökningarna är särskilt utformade för att studera väljarrollighet mellan valen. Tack vare ett avsevärt större urval än i tidigare Valundersökningar, vår mellanvalspanel från 2018 och de röstlängdskontrollerade uppgifterna om valdeltagande, har vi osedvanligt goda möjligheter att göra mycket detaljerade beskrivningar och noggranna analyser av hur väljarströmmarna såg ut, vilka grupper av väljare som bytte till vilket parti och vid vilken tidpunkt de gjorde det.

Trogna läsare av tidigare väljarböcker från svenska Valforskningsprogrammet känner väl igen angreppssättet. Vi inleder vår analys av väljarrolligheten på klassiskt vis med att undersöka så kallade bytarmatriser. Bytarmatriserna – korstabellen som visar vilka partier väljarna röstade på vid 2018 och 2022 års val – berättar om vilka väljarströmmar som varit de största och är ett av valforskningens viktigaste instrument för att beskriva och förklara politisk förändring.

Bytarmatriser rymmer mycket information – med åtta riksdagspartier, en kategori övrigt, förstagångsväljare, blankröstare och icke-röstare blir antalet celler större än 100! – och kan analyseras på åtminstone tre olika sätt. I tabell 30.1 beskrivs till att börja med hur partiväljarna från 2018 års val valde att rösta fyra år senare, i valet 2022. Trots hög väljarrollighet får vi komma ihåg att huvuddelen av väljarna är helt stabila i sitt röstningsbeteende. Två tredjedelar av partiväljarna (66 procent) valde ju att rösta på samma parti i 2018 och 2022 års val. Men vart tog alla de andra vägen?

I tabellens diagonal framgår hur stor andel av partiernas väljare 2018 som ”förnyade kontraktet” med sitt parti 2022 (se tabell 30.1). Valvinnande partier brukar grunda sina framgångar i att säkra stöd från väljare som tidigare röstat på partiet. Valvinnaren Sverigedemokraterna var inte oväntat i särklass bäst när det gäller att återvinna väljare som röstat på dem 2018. Närmare nio av tio (89,3 procent) SD-väljare från 2018 valde att rösta på SD igen 2022. I närtid, det vill säga de senaste tjugi åren, är det ett svårslaget rekord i valundersökningarnas.⁵⁹ Något annat är visserligen knappast att vänta av framgångsrika partier som vinner många nya väljare. Även Socialdemokraterna lyckades ånyo hyfsat väl med uppgiften att vinna förnyat stöd från tidigare väljare. Fyra av fem S-väljare från 2018 valde att rösta på Socialdemokraterna igen 2022 (79,0 procent). Miljöpartiet tillhörde visserligen också valvinnarna 2022 men där var framgången mer blygsam (+0,67 procentenheter) och det berodde knappast på att Miljöpartiet lyckades övertyga MP-

⁵⁹ Historiskt kan vi hitta högre andelar partiväljare som förnyat sitt kontrakt från tidigare val. Några exempel är Vänsterpartiets väljare 1956-1960 (97,7 procent), 1960-1964 (92,1 procent), Socialdemokraternas väljare 1956-1960 (95,2 procent), 1979-1982 (93,2 procent), 1964-1968 (92,9 procent), 1976-1979 (92,3 procent), 1982-1985 (90,6 procent), 1991-1994 (90,3 procent), Centerpartiets väljare 1956-1960 (96,6 procent) och Moderaternas väljare 1976-1979 (92,7 procent). Notera dock att i många fall är antalet svarande mycket lågt.

väljare från 2018 att förnya kontraktet. Av Miljöpartiets väljare 2018 var det bara drygt hälften som röstade på MP igen 2022 (54,5 procent).

Övriga fem riksdagspartier åkte på väljarförluster som också speglas i den begränsade framgång de hade när det gäller att övertyga sina väljare från 2018 att rösta på dem igen. Moderaterna lyckades bäst av förlorarna med sina 63,6 procent, men i övrigt var det lägre andel förnyade väljarcontrakt: Vänsterpartiet 57,7 procent, Kristdemokraterna 49,2 procent och Centerpartiet 45,6 procent. Allra sämst var som vanligt Liberalerna som bara lyckades övertyga en tredjedel av sina väljare från 2018 att rösta på partiet igen 2022 (32,9 procent).

Tabell 30.1 Vart tog 2018 års väljare vägen 2022? Andel röstande på partier i riksdagsvalet 2022 efter röstning i riksdagsvalet 2018 (procent).

Partival 2018	Partival 2022										Total	n
	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	ÖVR			
Vänsterpartiet	57,8	13,0	22,9	1,1	0,2	0,3	1,5	1,6	1,6	100,0	738	
Miljöpartiet	8,7	54,5	25,7	5,6	1,8	0,8	2,2	0,8	0,0	100,0	473	
Socialdemokraterna	3,5	3,8	79,0	2,4	1,0	0,8	4,0	4,9	0,7	100,0	2 765	
Centerpartiet	1,4	4,0	20,3	45,6	8,0	3,0	12,9	3,8	1,1	100,0	787	
Liberalerna	0,6	2,5	16,8	18,5	32,9	5,2	17,9	3,7	1,9	100,0	546	
Kristdemokraterna	0,6	0,4	5,9	4,7	6,5	49,2	18,9	12,5	1,4	100,0	559	
Moderaterna	0,2	0,3	6,1	2,6	6,0	5,4	63,6	14,9	1,0	100,0	1 763	
Sverigedemokraterna	0,2	0,1	2,4	0,2	0,5	1,9	4,8	89,3	0,7	100,0	1 013	
Övriga partier	12,0	5,9	8,3	0,0	1,0	1,1	15,9	5,0	50,8	100,0	66	
Blankröstare	0,0	2,3	27,9	5,5	2,6	6,0	23,0	26,9	5,9	100,0	30	
Icke-röstare 2018	8,2	2,5	26,9	3,0	2,8	1,1	15,5	36,7	3,2	100,0	161	
Saknade rösträtt 2018	12,5	4,9	38,4	11,8	1,1	3,9	19,8	7,7	0,0	100,0	78	
Unga 1:agångsväljare '22	16,3	4,9	21,6	7,6	4,6	4,2	19,9	18,7	2,2	100,0	249	

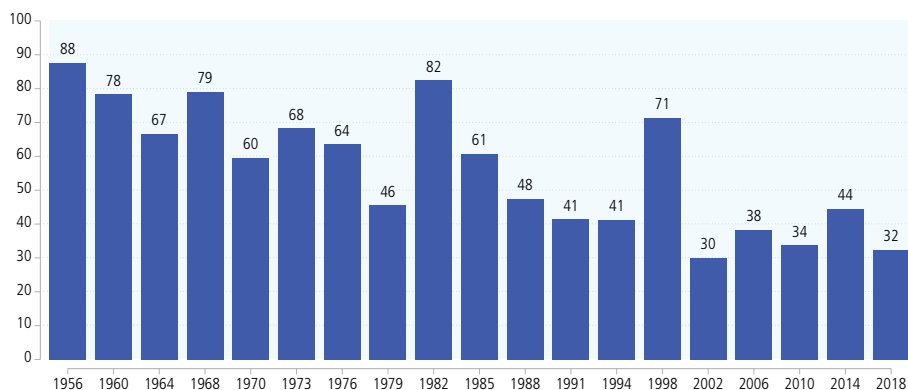
Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningarna 2018 och 2022.

Kommentar: Tabellen läses radvis och visar hur stor andel av partiernas väljare från 2018 som röstade på olika partier 2022. För omkring en fjärdedel av de svarande används paneldata om partival inhämtade i samband med 2018 års val. För övriga svarande används minnesuppgifter om partival 2018. Bytarmatrisen har viktats efter de officiella valresultaten i 2022 års riksdagsval.

Därmed fortsätter en av de mest märkliga och iögonenfallande traditionerna inom svenskt väljarbeteende: att ett och samma parti i så gott som val efter val under närmare ett halvt sekel är särklass sämst på att locka tidigare väljare att rösta på partiet igen. I tidigare analyser av väljarbeteende har Folkpartiet återkommande kallats för "partisystemets Hallsberg – en väntsal för partibytare" eller ibland "partisystemets vändkors". Namnbytet till Liberalerna tycks inte ha ändrat det faktum att genomsnittsandelen egna väljare som Folkpartiet/Liberalerna lyckats behålla i riksdagsvalen 1976–2022 är avsevärt lägre än alla andra partiers historiskt. Bortsett från de stora folkpartistiska valframgångarna i Westerbergvalet 1985 och Språktestvalet 2002 har partiet under de senaste fyrtio åren haft en stark tendens att förlora fler väljare än vad man kan förvänta sig, även med hänsyn taget till en allt högre väljarrörlighet. Inget annat parti har ett lika lågt historiskt medelvärde för andelen förlupna väljare de senaste nitton valen: 56,4 procent! Det kan orimligen handla om en historisk sinkadus.

Orsakerna till Folkpartiets och Liberalernas ovanligt stora andel bortsprungna väljare är inte helt klarlagda. Flera tänkbara kan lyftas fram men i det här sammanhanget inte analyseras närmare. Folkpartiet har under lång tid haft en relativt låg andel övertygade anhängare bland sina väljare. En låg andel partiidentifierade väljare gör det svårare för partier att bygga vidare på tidigare framgångar. Den dubbla konkurrenssituationen från såväl andra borgerliga partier som Socialdemokraterna kan också ha bidragit. Det har ofta funnits många andra partier i närheten av Folkpartiets ideologiska vänster-högerposition dit folkpartiväljare har kort väg att gå. Folkpartiet har också varit inbegripen i en dragkamp om sakfrågeägarskapet i frågor om skola och utbildning med partisystemets största parti Socialdemokraterna. Folkpartiet har periodvis haft fler partiledarbyten än flera av de andra partierna. Det kan också ligga i sakens natur att liberala väljare sluter upp bakom en liberal grundideologi som betonar vikten av individens frihet gentemot olika kollektiv och auktoriteter. Då kanske det inte faller naturligt att i upprepade val stödja ett visst alternativ även om det är liberalt.

Figur 30.1 Andel Folkpartiet/Liberalerna-väljare vid valen 1956–2018 som röstat på Folkpartiet/Liberalerna även i nästföljande val (procent).

Källa: Göteborgs universitet: Valforskningsprogrammet, Valundersökningarna 1956–2022.

Kommentar: Figuren visar en sammanställning av andelen folkpartiväljare vid tidpunkt 1 som valt att rösta på ett annat parti vid tidpunkt 2 (efterföljande val). Resultaten bygger på analyser av bytarmatriser som publicerats i Valforskningsprogrammets bokserie. Resultaten finns också presenterade i rapporten 2020:10. För bytarmatriserna 2010–2014, 2014–2018 och 2018–2022 har resultaten vid tidpunkt 2 viktats mot de officiella valresultaten. Övriga historiska resultat är oviktade och hämtade från respektive väljarbok från Valforskningsprogrammet.

Åter till analysen av bytarmatrisen. Bytarmönstren i tabell 30.1 illustrerar på ett bra sätt att partier i allmänhet tappar flest väljare till ideologiskt närliggande partier. Några exempel är på sin plats. Kannibalismen inom de nya blocken i svensk politik var stark när vi ser till partibyten mellan 2018 och 2022. Vänsterpartiet tappade väljare främst till Socialdemokraterna (22,9 procent) och Miljöpartiet (13,0 procent). Miljöpartiet tappade också främst till andra rödgröna partier, mer än var fjärde väljare till Socialdemokraterna (25,7 procent) – den största relativa

förflyttningen mellan partier – och närmare var tionde till Vänsterpartiet (8,7 procent). MP förlorade även en del väljare till ”nykomlingen” bland mitten-vänsterpartierna Centerpartiet (5,6 procent).

Socialdemokraternas förluster till andra rödgröna partier var klart begränsade, främst på grund av att partiet gick så pass bra i valet. Socialdemokraterna tycks ha kunnat omsätta en stor del av partiets elektoral potential till röster i samband med 2022 års val. Väljarförlusterna högerut, till Sverigedemokraterna och Moderaterna (4,9 respektive 4,0 procent), var den här gången till och med större än förlusterna till Vänsterpartiet och Miljöpartiet (3,5 respektive 3,8 procent).

Centerpartiet är den här gången lite av en berättelse för sig. De borgerliga partiernas skilda vägval när det gäller parlamentariskt samarbete med Sverigedemokraterna gjorde att Centerpartiet samtidigt öppnade upp för väljarströmmar till och från partier till vänster men också strömmar till och från partier högerut. Totalt sett innebar valet 2022 väljarförluster för partiet. Men hur fördelade de sig? Av C-väljarna från 2018 var det totalt sett ungefär lika stor andel som valde att byta till ett parti längre till vänster i partisystemet (25,4 procent) än till ett parti längre högerut i partisystemet (27,7 procent). Vänsterut gick de största strömmarna till Socialdemokraterna (20,3 procent) men även till Miljöpartiet (4,0 procent). Högerut handlade Centerns väljartapp i huvudsak om förluster till Moderaterna (12,9 procent) och Liberalerna (8,0 procent). Strömmen av Centerväljare vänsterut och högerut kommer bli föremål för fördjupade analyser längre fram i boken.

Annie Lööf (t h) berättar för SVTs Anders Holmberg och Camilla Kvartoft (t v) om hur Centerpartiet ser på regeringsfrågan i SVTs utfrågning den 18e augusti.

Det andra liberala mittenpartiet i svensk politik – Liberalerna – valde inför valet 2022 att öppna upp för ett framtida parlamentariskt samarbete med Sverigedemokraterna och förlorade totalt sett fler väljare vänsterut till Vänsterpartiet, Miljöpartiet, Socialdemokraterna och Centerpartiet (38,4 procent) än högerut till Kristdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna (26,8 procent). Av de väljare som röstade på Liberalerna 2018 valde 16,8 procent att rösta på Socialdemokraterna och 18,5 procent att rösta på Centerpartiet i 2022 års val. Liberalernas förluster högerut var främst till Moderaterna (17,9 procent).

Kannibalismen mellan Kristdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna på högersidan i svensk politik syns också tydligt i tabellen 30.1. Av Kristdemokraternas väljare från 2018 valde närmare en av fem att rösta på Moderaterna (18,9 procent) och drygt var tionde på Sverigedemokraterna i valet 2022 (12,5 procent). Och av Moderaternas väljare från 2018 valde var sjunde att lämna till Sverigedemokraterna (14,9 procent). Den lilla tiondedel som bytte från Sverigedemokraterna 2018 valde halvparten att rösta på Moderaterna i 2022 års riksdagsval (4,8 procent). Bland KD-, M- och SD-väljare var byten över de nya blockgränserna mer sällsynta men när de förekom var det i huvudsak till Socialdemokraterna.

Bytarmatrisen i tabell 30.1 ger också besked om hur grupper som tidigare inte röstat valde att lägga sina röster 2022. Bland de unga förstagångsväljarna (18–22 år) var det framför allt Vänsterpartiet som gjorde relativt bra ifrån sig med 16,3 procent av rösterna (jämfört med valresultatet 6,8 procent). Centerpartiet och Moderaterna gick något bättre än i väljarkåren som helhet (7,6 respektive 19,9 procent).⁶⁰

Grupper som blankröstare, icke-röstare från 2018 och personer som saknade rösträtt 2018 är svårare att dra säkra slutsatser om eftersom det handlar om mycket få svarspersoner. Våra skattningar har stora felmarginaler (jfr tabell 3.1). Med det sagt kan vi dra slutsatsen att bland de som valde att avstå från att rösta 2018 fastän de hade rösträtt tycks Sverigedemokraterna ha varit den stora vinnaren med särklass flest röster och ett starkt resultat (36,7 procent). Drygt var tredje icke-röstare 2018 valde alltså att rösta på Sverigedemokraterna 2022. I ljuset av SDs starka mobilisering från gruppen icke-röstare i tidigare valrörelser (jfr Oscarsson, 2020) är detta dock ingen överraskning.

Bland de nytillkomna väljare som erhållit rösträtt mellan 2018 och 2022 (men som *inte* är unga) var Socialdemokraterna klart störst med 38,4 procent, och här hade Sverigedemokraterna betydligt mer blygsamma framgångar (7,7 procent). Resultaten är rimliga med tanke på den demografiska sammansättningen av väljare som erhåller rösträtt senare i livet än på artonårsdagen – det finns en generell vänsterlutning bland väljare med utrikes bakgrund (Olsson, 2023). Mellan två riksdagsval utökas gruppen av röstberättigade väljare främst med utrikes födda som förändrat sin medborgarstatus och blivit svenska medborgare (för närvarande handlar det om ungefär 80 000 årligen). De röstberättigade kan också bli fler genom att svenskar boende i utlandet återanmäler sig till röstlängden (man behöver göra det var tionde år) eller flyttar tillbaka till Sverige och därigenom uppdaterar sin folkbokföring. Den cirkulära migrationen inbegriper främst personer från Europa och andra nordiska länder.

⁶⁰ Enligt SVTs vallokalsundersökning som når betydligt fler förstagångsväljare var andelen röstande på Moderaterna bland förstagångsväljarna hela 25 procent, vilket är en tydligare överrepresentation än vad Valundersökningen 2022 visar. Samtidigt var andelen röstande på Vänsterpartiet klart lägre bland förstagångsväljarna i SVT/VALU (10 procent) än i Valundersökningarna (Holmberg m fl, 2023:54ff).

Sverigedemokraterna fick närmare nio av tio SD-väljare från 2018 att rösta på partiet igen 2022.

Av de väljare som lämnade Centerpartiet mellan 2018 och 2022 valde fler att byta vänsterut än högerut.

Sin vana trogen var det Liberalerna som var sämst på att övertyga sina väljare från 2018 att rösta på partiet igen 2022, bara 32 procent av L-väljarna gjorde så.

Av de väljare som lämnade Liberalerna mellan 2018 och 2022 valde ungefär lika många att byta vänsterut som högerut.

Mer än var tredje icke-röstare 2018 valde att rösta på Sverigedemokraterna 2022.

Varifrån kom 2022 års väljare?

Partibytarmatrisen kan också analyseras kolumnvis och då gäller beskrivningen istället från vilka partier 2022 års partiväljare kom (se tabell 31.1). Analysen ger då besked om hur den nya ideologiska sammansättningen av partiernas nya väljare ser ut, något som kan vara nog så viktigt för den som är intresserad av hur partier väljer att tolka sitt nya väljarmandat. Vilka väljare har man fått ärva från vilka partier?

Informationen om varifrån 2022 års väljare kommer är förstås främst intressant när vi studerar framgångsrika partier som vinner många nya väljare, som Sverigedemokraterna och Socialdemokraterna gjorde 2022. Resultaten visar att Sverigedemokraternas framgång från 17,5 till 20,5 procent av rösterna mellan 2018 och 2022 års val ännu en gång berodde på väljarvinster främst från de två stora partierna: 14,6 procent av SD-väljarna 2022 vanns från Moderaterna och 6,5 procent från Socialdemokraterna. Sverigedemokraternas nya väljarkår 2022 består även av väljare som tidigare röstat på Kristdemokraterna (3,7 procent). Två andra större grupper är personer som inte alls röstade 2018 (3,4 procent) och gruppen unga förstagsängsväljare (2,5 procent).

Profilen för de tillkommande Socialdemokratiska väljarna är partipolitiskt mer brokig än för Sverigedemokraterna, med ungefär lika stora väljarvinster från i fallande ordning Vänsterpartiet (5,7 procent), Centerpartiet (5,2 procent), Moderaterna (4,0 procent), Miljöpartiet (3,5 procent) och Liberalerna (3,0 procent). Socialdemokraternas väljarkår fick tillskott från många olika håll i samband med 2022 års val. Räknar man ihop väljarvinsterna från tidigare Allianspartiväljare (C, L, M, KD) summerar de till 13,4 procent – nästan var sjunde S-väljare 2022 röstade på ett Alliansparti vid förra valet 2018!

En av de centrala funktionerna för demokratiska valrörelser är att väljare bör sortera om sig mellan partierna, idealt sett på basis av ideologisk närhet och inställning i sakfrågor. Att det äger rum en stor omsortering av väljare mellan grannpartier i partisystemet är mycket tydligt när vi inspekterar bytarmatriserna. För vissa partier är omsättningen av väljare stor, vilket väcker spännande frågor om hur partierna hanterar sin roll när det gäller att representera stora grupper av nya väljare som partiet inte tidigare representerat i folkvalda församlingar.

De svenska väljarna framstår som ett slags nomader i ett föränderligt partilandskap. Valundersökningen 2022 visar till exempel att Kristdemokraternas väljare 2022 består endast till hälften av (56 procent) av KD-väljare från 2018. I Kristdemokraternas nya kader är var femte väljare ex-Moderat (20 procent). Och i den omskapade gruppen miljöpartiväljare är det lika stor andel tidigare S-väljare och V-väljare (20,4 respektive 19,5) som det är gamla MP-väljare från 2018 (44,0 procent). Miljöpartiet och Kristdemokraterna må vara samma partier rent organisatoriskt och ideologiskt men huvuddelen av partiets väljare är helt nya.

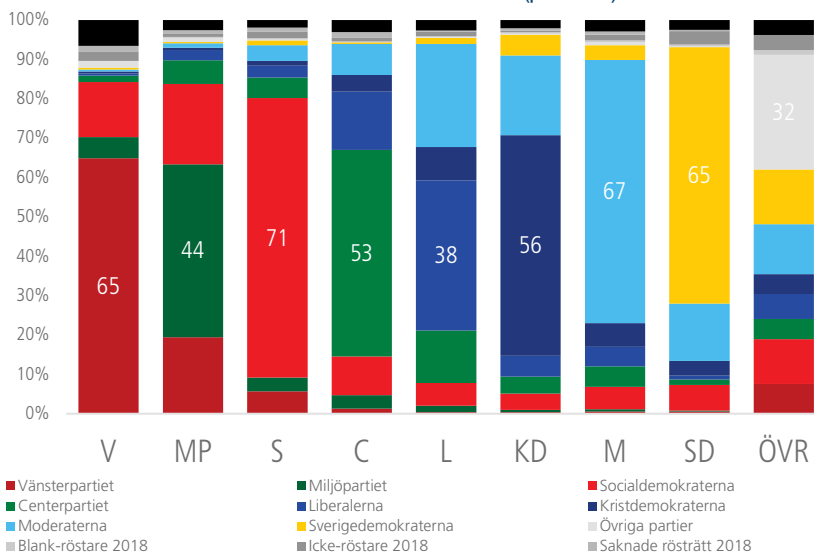
Tabell 31.1 Varifrån kom 2022 års väljare? Andel röstande på partier i 2018 års riksdagsval efter röstning i riksdagsvalet 2022 (procent).

Partival i riksdagsvalet 2018	Partival 2022									
	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	Ovr	
Vänsterpartiet	65,0	19,5	5,7	1,3	0,4	0,4	0,6	0,6	0,6	8,2
Miljöpartiet	5,3	44,0	3,5	3,4	1,6	0,6	0,5	0,2	0,0	
Socialdemokraterna	14,0	20,4	71,0	9,9	5,8	4,1	5,7	6,5	12,3	
Centerpartiet	1,7	6,1	5,2	52,5	13,4	4,3	5,2	1,4	5,5	
Liberalerna	0,5	2,6	3,0	14,8	38,2	5,3	5,0	1,0	6,9	
Kristdemokraterna	0,5	0,5	1,2	4,2	8,5	56,1	6,0	3,7	5,5	
Moderaterna	0,5	1,2	4,0	7,9	26,2	20,3	66,8	14,6	13,7	
Sverigedemokraterna	0,5	0,3	1,2	0,4	1,6	5,3	3,7	65,2	15,0	
Övriga partier	1,7	1,1	0,3	0,0	0,2	0,2	0,8	0,2	31,5	
Blank-röstare 2018	0,0	0,2	0,3	0,3	0,2	0,4	0,4	0,5	1,4	
Icke-röstare 2018	2,3	0,9	1,7	0,9	1,2	0,4	1,5	3,4	4,1	
Saknade rösträtt 2018	1,5	0,8	1,0	1,4	0,2	0,6	0,8	0,3	0,0	
Unga förstagångsväljare 2022	6,6	2,6	1,9	3,1	2,7	2,1	2,9	2,5	4,1	
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
Antal svar	606	653	3 147	709	516	513	1 686	1 325	73	

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningarna 2018 och 2022.

Kommentar: Tabellen läses kolumnvis och visar andelen av partiernas väljare 2022 som röstade på olika alternativ i samband med 2018 års val. För omkring en tredjedel av de svarande används paneldata om partival inhämtade i samband med 2018 års val. För övriga används minnesuppgifter om partival 2018. Antalet svarande i tabellen är 9 228.

Figur 31.1 Partiernas nya väljare 2022. Sammansättningen av partiernas väljare 2022 efter hur de röstade i valet 2018 (procent).

Källa: Valundersökningarna 2018 och 2022.

Kommentar: Resultaten är hämtade från tabell 30.1. Endast procenttalet för det egna partiet har markerats i figuren och de siffrorna har avrundats till heltal. Staplarna ger en visuell överblick över hur sammansättningen av partiernas nya väljare ser ut efter väljarna har sorterat om sig mellan partierna.

Som vi redan demonstrerat i ett föregående kapitel är det dock Liberalerna som förnyat sin väljarkår allra mest (jfr tabell 31.1). Endast 38,2 procent av Liberalernas väljare 2022 röstade på Liberalerna 2018. Sex av tio L-väljare 2022 ärvdes från andra partier. Drygt var fjärde L-väljare röstade på Moderaterna fyra år tidigare (26,2 procent). Och var tionde L-väljare ärvdes från Centerpartiet (13,4).

I figur 31.1 har vi visualiserat sammansättningen av de nysorterade väljarna med hjälp av informationen i bytarmatrisen i tabell 31.1. Staplarna visar hur brokiga partiernas nya väljargrupper är med avseende på partival i tidigare riksdagsval. Visualiseringen ger ökad insikt i det faktum att partier i stor utsträckning "turas om" att representera individuella väljares intressen i politiken. Ett partis väljare vid tidpunkt 1 har sällan samma sammansättning som partiets väljare vid tidpunkt 2. Väljargrupper omskapas i samband med valen.

Många väljare är nomader i ett föränderligt partilandskap

Endast 44 procent av Miljöpartiets väljare 2022 röstade på Miljöpartiet 2018.

Endast 38 procent av Liberalernas väljare 2022 röstade på Liberalerna 2018.

Partiernas balansräkning 2018–2022

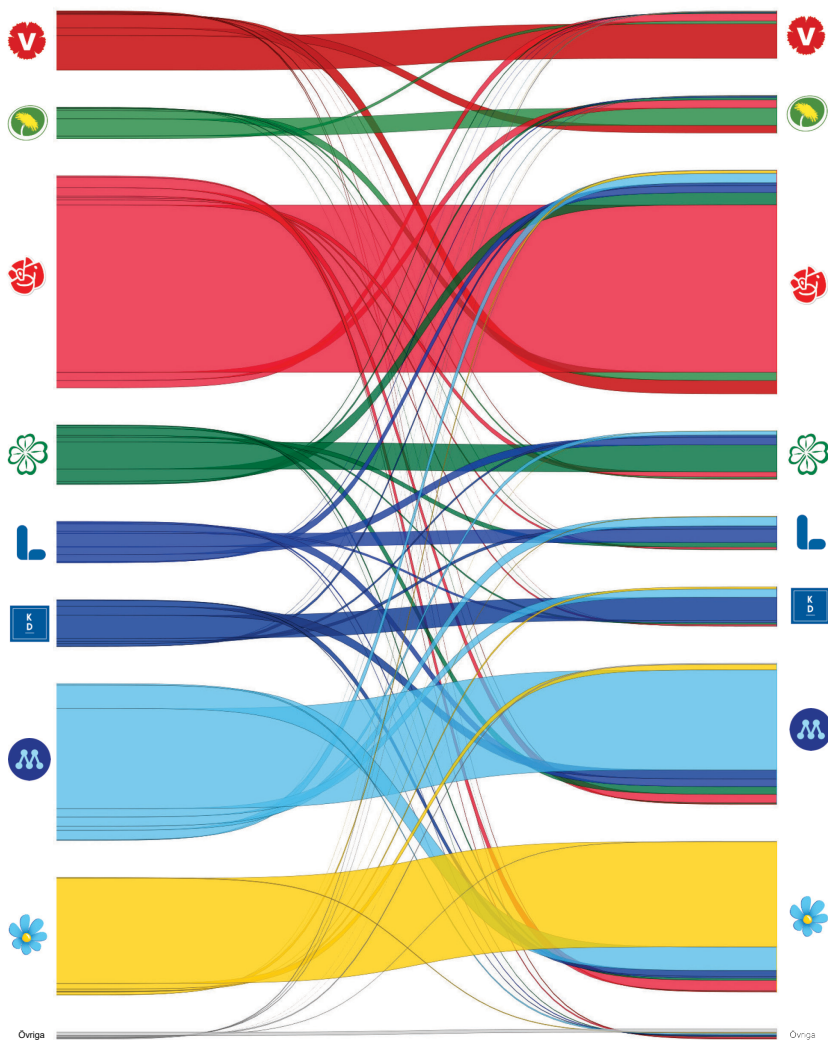
Även om den individuella väljarrörligheten är stor – 34 procent bytte parti mellan 2018 och 2022 – är det en mycket stor del av partibyandet som ”tar ut varandra” och som inte får någon betydelse för styrkeförhållandena mellan partierna. Och många av väljarflödena äger rum mellan partier som är grannar i partisystemet. Alla större väljarrörelser är förstås intressanta att närstudera i sig själva, men samtidigt påverkar många av strömmarna inte de parlamentariska förutsättningarna på ett avgörande sätt. Men en del strömmar har potential att kunna tippa balansen mellan mitten-vänsterpartier och mitten-högerpartier.

Det finns många sätt att visualisera väljarströmmar. Ett vanligt sätt som ger en omedelbar överblick över samtliga strömmar är att använda sig av ett så kallat *sankey-diagram*. Diagrammen är vår bästa visualisering av hur de väljare som röstade i båda valen 2018 och 2022 rörde sig mellan riksdagspartierna (se figur 32.1) och vilka som hade betydelse för kampen om regeringsmakten (se figur 32.2). Ju tjockare streck desto större grupper av väljare. Grunddata är desamma som använts i de två föregående kapitlen.

Diagrammen framhäver ett par huvudresultat som vi också förmedlat i tidigare kapitel. Den första insikten är att det finns en stor grundstabilitet i de svenska väljarnas beteende. De tjockaste strecken i figurerna är den stora grupp väljare – två av tre – som beslutade sig för att rösta på samma parti 2018 och 2022. Den andra insikten är att en betydande del av väljarrörligheten är inom de två ’blocken’. Väljare byter oftast till ett parti som befinner sig ideologiskt nära och inom det egna blocket. Använder vi de nya partikonstellationerna i svensk politik för att beräkna inomblocksrorlighet uppgår den till totalt 21 procent (se kapitel 28). En tredje insikt – som förstärks av de färggranna högermarginalerna i figuren – är att när mandatperioden 2018–2022 väl är över har partierna ärvt många nya väljare från andra partier. Sammansättningen av partiernas väljare har förnyats. Det går till exempel tydligt att se att Sverigedemokraternas väljare 2022 består av en stor grupp tidigare M-väljare och att Socialdemokraterna fått ett betydande tillskott av både M- och C-väljare. Det går också läsa ut från figurerna att en del partier förnyat en mycket stor del av sina väljare. För Liberalerna och Miljöpartiet består närmare hälften av partiväljarna av nya väljargrupper.

Nästa steg i analysen av väljarströmmar är att beskriva mer detaljerat hur stora olika väljarströmmar egentligen är. Vi vill kunna sätta begripliga siffror bakom dem med hopp om att vi får bättre känsla för magnituden i dem. Bakom redovisningar av partiernas andelsmässiga vinster och förluster döljer sig nämligen väljare av kött och blod. För att ge en mer märgfylld beskrivning av väljarströmmarna mellan valen kommer vi ta fram ett slags balansräkning som visar partiernas nettovinster och nettoförluster omräknat i tusentals väljare (se tabell 32.1). Analysen tar då bättre hänsyn till att det strömmar väljare från och till *alla* partier och att en stor del av partibytena helt enkelt ”tar ut varandra”.

Figur 32.1 Väljarströmmarna 2018–2022 visualiserade.

Källa: Valundersökningarna 2018 och 2022.

Kommentar: I analysen ingår endast de väljare som röstade på ett parti i båda valen 2018 och 2022. Resultaten bygger delvis på minnesuppgifter om röstning 2018, delvis på paneluppgifter om partival 2018 från Valundersökningarnas mellanvalspaneler.

Tabell 32.1 är en bearbetning och utveckling av informationen i tidigare bytarmatriser som presenterades i föregående kapitel. Tabellen läses radvis för ett parti i taget. I kolumnen längst till vänster visas partiernas röstetal vid valet 2018. Minussiffror i tabellen visar att partiet förlorat fler väljare än man vunnit till/från ett annat parti. Plussiffror visar att partiet vunnit fler väljare än de förlorat till/från ett annat parti. Tabellen innehåller också särskilda kolumner för vinster och förluster till kategorierna blankröstare och icke-röstare. Gruppen unga förstagångsväljare är också representerad i tabellen. Av naturliga skäl kan partier bara vinna nya väljare från den gruppen nyfödda väljare.

I en analys av nettorörlighet är varje partis väljarförluster således avräknade från väljarvinsterna. På så vis har vi möjlighet att identifiera de största väljarströmmarna som ägt rum mellan 2018 och 2022 års val räknat i antal väljare, något som kommer att bli viktigt för de uppföljande analyserna av varför väljare bytt parti mellan de två valen. Även om vi räknat om nettoflödena till tusentals väljare är det viktigt att komma ihåg att det fortfarande handlar om skattningar som är behäftade med viss osäkerhet. Storleken på datamaterialet, panelinslaget och den noggranna viktningen gör att tabell 32.1 dock är den bästa tillgängliga beskrivningen av väljarflödena mellan 2018 och 2022 års riksdagsval.⁶¹

Partiernas balansräkning 2022 visar att *Vänsterpartiet* hade mycket få nettovinster från andra partier. Även om tillskottet från gruppen unga förstagångsväljare var +33 000 väljare tappade Vänsterpartiet stort främst till Socialdemokraterna (-58 000 väljare) men även Miljöpartiet (-38 000 väljare).

Socialdemokraternas starka valresultat 2022 utgjordes av nettovinster både från liberala mittenpartier som Centerpartiet (+71 000 väljare) och Liberalerna (+41 000 väljare) men också från Vänsterpartiet (+58 000 väljare). Socialdemokraterna vann också omkring 51 000 nya förstagångsväljare. Att Socialdemokraternas framgång vid valurnorna inte blev ännu större berodde framför allt på nettoförluster till Sverigedemokraterna (-43 000 väljare) men även relativt stora förluster till sofflocket (-17 000 väljare).

⁶¹ Även om vi viktat vår stora bytarmatris mot de officiella valresultaten 2018 och 2022 (med hjälp av så kallad *raking* utförd av statakommandot *ipfweight*) och korrigerat diagonalerna i tabellen mot valresultatet 2018 finns ändå en del avvikelser när vi summerar antal väljare 2022 längst ut i tabellen. Med de stora urval som använts i valundersökningarna 2018 och 2022 är felvisningen dock anmärkningsvärt liten. De genomsnittliga avvikelserna från valresultatet 2022 är bara 0,4 procentenheter. Avvikelseerna är som störst när det gäller gruppen icke-röstare 2022 som underskattas i bytarmatrisen. Den huvudsakliga anledningen är att vi i valundersökningarna endast väljer ut personer som är folkbokförda i Sverige, vilket gör att vi missar den relativt stora cirkulära migrationen av svenska röstberättigade medborgare som flyttar till och från Sverige under en mandatperiod. Vi har heller inte kunnat ta hänsyn till att det avlider omkring 360 000 väljare under en mandatperiod. Lejonparten är äldre. Valdeltagandet bland de allra äldsta väljarna över 85 år är dock klart lägre än genomsnittet – omkring 60 procent (SCB 2023).

Tabell 32.1 Partiernas vinster och förluster av väljare 2018–2022 (tusentals väljare)

Partival 2018	2022												Total	
	V	S	MP	C	L	KD	M	SD	Ovr	Blank	Icke-r	1:a		
V	518	–	-58	-38	+2	+1	+1	-5	-5	+4	-2	-2	+33	415
S	1 830	+58	–	+12	+71	+41	+10	+6	-43	-2	-9	-17	+51	1 957
MP	286	+38	-12	–	+5	+3	-1	-2	±0	+5	+1	-2	+11	322
C	558	-2	-71	-5	–	+19	+2	-39	-16	-5	-2	+5	+15	445
L	355	-1	-41	-3	-19	–	+9	+11	-5	-5	-2	-5	+9	293
KD	409	-1	-10	+1	-2	-9	–	-12	-20	-4	-1	-5	+9	346
M	1 285	+5	-6	+2	+39	-11	+12	–	-100	+4	+2	-14	+41	1 219
SD	1 136	+5	+43	±0	+16	+5	+20	+100	–	-3	+1	-2	+33	1 320
Övriga	99	-4	+2	-5	+5	+5	+4	-4	+3	–	±0	-2	+4	103
Blankt	58	+2	+9	-1	+2	+2	+1	-2	-1	±0	–	+2	+1	72
Icke-röstare	961	+2	+17	+2	+5	+5	+5	+14	+2	+2	-2	–	–	1 014

Källa: Officiell valstatistik (www.val.se); Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet; Valundersökningarna 2018 och 2022.

Kommentar: Siffrorna i tabellen är skattningar av storleken på de väljarströmmar som flutit mellan partierna mellan 2018 och 2022 års riksdagsval. De har beräknats på basis av partiernas röstetal 2018 och 2022 och uttrycks i tusentals väljare. Ogiltiga röster har förts till kategorin blankröster. Tabellen läses radvis. Positiva siffror (+) betyder att väljarvinsterna till ett annat parti varit större än väljarförlusterna. Negativa siffror (–) betyder att väljarförlusterna varit större än väljarvinsterna. Kolumnen längst till höger ger en uppskattning av partiets röstetal i 2018 års val som avviker något från det officiella valresultatet. Antalet personer som ingår i bytaranalysen är 11 972. Kolumnen längst till höger visar det uppskattade antalet röster för de olika partierna givet resultatet i bytarmatrisen. Med hjälp av statakommandot *ipfweight* har bytarmatrisen viktats med hjälp av en iterativ viktningprocess så att marginalfördelningarna stämmer med officiella valresultat från valet 2018 och 2022. I analyserna har vi inte haft möjlighet att ta hänsyn till gruppen väljare som avlider mellan 2018 och 2022 års val. I valundersökningarnas urval ingår inte svenskar boende i utlandet, varför effekter av den cirkulära migrationen inte kan uppskattas. Den enskilt största felvisningen är för gruppen icke-röstare. Den uppskattade dryga miljon icke-röstare i tabellen (1 014 tusen väljare) var i själva verket klart större 2022: 1 228 tusen röstberättigade röstade inte i valet. Partiernas förluster till gruppen icke-röstare är totalt sett underskattade men de relativa magnituderna på förlusterna till soffan betraktar vi som tillförlitliga.

Miljöpartiet vann nya väljare främst från Vänsterpartiet (+38 000), gruppen förstagångsväljare (+11 000) och från de liberala mittenpartierna (+8 000). Till övriga partier resulterade väljarutbytet i nettoförluster, i första hand var det till Socialdemokraterna (-12 000).

Centerpartiets nettoförluster var främst till de två stora partierna Socialdemokraterna (-71 000) och Moderaterna (-39 000 väljare). Men Centerpartiet tappade också till Sverigedemokraterna (-16 000). Väljarvinster från Liberalerna (+19 000) och från gruppen förstagångsväljare (+15 000) kunde inte kompensera förlusterna.

Liberalerna nettovann väljare från andra högerpartier som Moderaterna (+11 000) och Kristdemokraterna (+9 000) men förlorade desto fler väljare till Socialdemokraterna (-41 000) och Centerpartiet (-19 000).

Kristdemokraterna led nettoväljarförluster till främst Sverigedemokraterna (-20 000), men även till Moderaterna (-12 000), Socialdemokraterna (-10 000) och Liberalerna (-9 000). Övriga väljarutbyten var så pass små att de resulterade i plus minus noll för partiets röstetal.

Moderaternas balansräkning rymmer stora nettoförluster till Sverigedemokraterna på omkring 100 000 väljare. Moderaterna hade ett positivt utbyte av väljare med Centerpartiet (+39 000) och Kristdemokraterna (+12 000) men tappade också väljare till Liberalerna (-11 000).

Sverigedemokraterna nettovann från många andra partier men som vanligt främst från Moderaterna (+100 000) och Socialdemokraterna (+43 000 väljare).

Väljarvinsterna var noterbara men mindre även från Kristdemokraterna (+20 000) och Centerpartiet (+16 000).

Resultatet för gruppen *icke-röstare* visar om väljarna har mobiliserats eller demobiliserats till/från olika partier. Minustecken betyder i det här sammanhanget att ett parti har kunnat förmå tidigare icke-röstande väljare att rösta på dem i 2022 års val. Väljarrörelserna är den här gången negativa vilket speglar att valdeltagandet minskade mellan 2018 och 2022 års val. Det var den här gången Socialdemokraterna och Moderaterna som tappade flest väljare till sofflocket (-17 000 respektive -14 000 väljare (se tabell 32.1).

I tabell 32.2 sammanfattar vi de femton största nettoväljarströmmarna mellan valen 2018–2022. Resultaten är hämtade direkt från tabellen 32.1. Vi har valt att inte ta med partiernas vinster från grupper första-gångsväljare på topplistan eftersom alla partier nettovinner från den gruppen. Topp tre-strömmarna har det gemensamt att de är inomblockrörelser som inte direkt påverkade balansen mellan mitten-vänsterpartierna och mitten-högerpartierna. Strömmarna från Moderaterna till Sverigedemokraterna (100 000), från Centerpartiet till Socialdemokraterna (71 000) eller från Vänsterpartiet till Socialdemokraterna (58 000) påverkade inte vilket regeringsunderlag som gick vinnande ur valet 2022.

Tabell 32.2 De sexton största nettoväljarströmmarna 2018–2022 (antal väljare)

Rank	Väljarström	Uppskattat antal väljare	Sida som nettovinn
#1	Moderaterna till Sverigedemokraterna	100 000	–
#2	Centerpartiet till Socialdemokraterna	71 000	–
#3	Vänsterpartiet till Socialdemokraterna	58 000	–
#4	Socialdemokraterna till Sverigedemokraterna	43 000	●
#5	Liberalerna till Socialdemokraterna	41 000	●
#6	Centerpartiet till Moderaterna	39 000	●
#7	Vänsterpartiet till Miljöpartiet	38 000	–
#8	Kristdemokraterna till Sverigedemokraterna	20 000	–
#9	Liberalerna till Centerpartiet	19 000	●
#10	Socialdemokraterna till Soffan	17 000	●
#11	Centerpartiet till Sverigedemokraterna	16 000	●
#12	Moderaterna till Soffan	14 000	●
#13	Miljöpartiet till Socialdemokraterna	12 000	–
#14	Kristdemokraterna till Moderaterna	12 000	–
#15	Moderaterna till Liberalerna	11 000	–
#16	Kristdemokraterna till Socialdemokraterna	10 000	●

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och 2022.

Kommentar: Underlaget till tabellen är hämtat från tabell 32.1. Röda prickar visar nettoströmmar som var vinster för mitten-vänsterpartierna V-MP-S-C. Blåa prickar visar nettoströmmar som var vinster för mitten-högerpartierna (L-KD-M-SD).

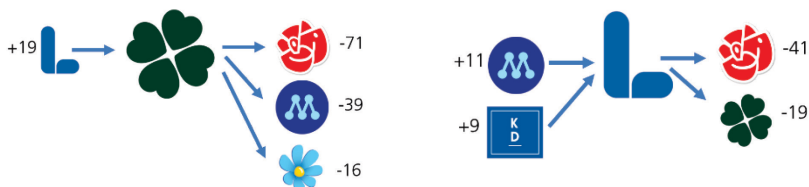
Sett till striden mellan *team Andersson* och *team Kristersson* var det framför allt strömmarna från Socialdemokraterna till Sverigedemokraterna (43 000 väljare) och från Centerpartiet till Moderaterna (39 000 väljare) som var störst och mest utslagsgivande. De båda strömmarna är ungefär dubbelt så stora som väljarströmmen från Liberalerna till Socialdemokraterna (41 000). Längre ned på listan tar de blåa och röda nettovinsterna till stor del ut varandra.

Topplistan över de största nettoväljarströmmarna 2018–2022 kommer vara vägledande i våra fortsatta analyser av förklaringar till varför väljare byter parti. Det gäller särskilt de strömmar som fick betydelse för balansen mellan det blåa och röda laget i valet 2022.

De liberala mittenpartiernas nettovinster och nettoförluster är härvidlag särskilt intressanta eftersom dessa partier gjort två helt skilda vägval efter Januariavtalet bröts vid midsommartid 2021 (se figur 32.3). Resultaten, hämtade från tabellen 32.1, visualiserar vad vi redan sett, att Centerpartiet fick påfyllning från Liberalerna men tappade också stora grupper av väljare till främst Socialdemokraterna men också till Moderaterna och Sverigedemokraterna. Grafen visar också hur Liberalerna fick stöd från Moderaterna och Kristdemokraterna men också att utflödet av väljare till den andra sidan av politiken Socialdemokraterna och Centerpartiet var klart större.

Räknar man ihop Socialdemokraternas väljarvinster från mittenliberala partier så blir det närmare 112 000 väljare – sett historiskt är det en anmärkningsvärd väljarström med tanke på att Socialdemokraterna ofta har utmålats som huvudmotståndare för liberala partier. Det är en betydande ström av väljare som förstärker den ideologiska sammansättningen på gruppen Socialdemokratiska väljare. Närmare var tionde Socialdemokrat är en väljare som i valet 2018 röstade på Centerpartiet eller Liberalerna (jfr tabell 31.1).

Figur 32.3 Största nettovinster och nettoförluster för Centerpartiet och Liberalerna mellan 2018 och 2022 års val (tusentals väljare)

Källa: Valundersökningarna 2018 och 2022

Kommentar: Uppgifterna om nettovinster- och nettoförluster är hämtade från tabellen 32.1.

Sverigedemokraternas väljare

Frågan om varifrån Sverigedemokraterna tagit sina många nya väljare väcker alltid ett särskilt intresse. Det beror förstas på partiets obrutna framgångar i nationella val. Inget annat parti vi känner till har lyckats öka sitt röstetal i varje val under en trettiofem årsperiod, sedan bildandet 1988. Med valundersökningarnas panelstudier i ryggen kan vi undersöka utvecklingen i ett historiskt perspektiv. Valet 2006 är det första valet där SD var ett tillräckligt stort parti för att kunna sårredovisas i våra bytarmatriser (se tabell 32.3).

Det återkommande mönstret är att det är de två stora partierna, Socialdemokraterna och Moderaterna, samt gruppen icke-väljare som varit huvudkällan till SD:s nya väljare i de senaste fyra riksdagsvalen. Samtidigt är det viktigt att lyfta

fram att profilen för SD:s nya väljare ser olika ut i olika val (se tabell 32.3). Vid valet 2006 kom de nya SD-väljarna huvudsakligen från rödgröna partier, främst Socialdemokraterna (+17 000 väljare). Mellan 2006 och 2010 års val fick SD flest nya väljare från Socialdemokraterna (+27 000), från 1:a-gångsväljare (+25 000) och från gruppen icke-röstare (+21 000). Vid valet 2014 kom huvuddelen från Moderaterna (+163 000), Socialdemokraterna (+95 000) och, igen, gruppen icke-röstare (+53 000). Vid valet 2018 var partiets positiva väljarutbyte med Moderaterna (+103 000) något större än med Socialdemokraterna (+82 000).

Tabell 32.3 Antal väljare som Sverigedemokraterna nettvunnit (+) respektive nettoförlorat (-) i riksdagsvalen 2006–2022 (tusentals väljare).

	V	S	MP	C	FP/L	M	KD	FI	ÖVR	Icke-röstare	Blank-röstare	1:a-gångsväljare
2002–2006	+5	+17	+10	±0	+2	±0	±0	-	±0	+5	+17	+12
2006–2010	+3	+27	+3	+15	+3	+18	±0	+12	+3	+21	-3	+25
2010–2014	+4	+95	+8	+27	+42	+163	+27	±0	-4	+53	+8	+25
2014–2018	+11	+82	+6	+13	+7	+103	-2	+2	+2	+8	+5	+49
2018–2022	+5	+43	0	+16	+5	+100	+20	-	-3	+1	-2	+33
Totalt	28	264	27	71	59	384	45	14	-2	88	25	144

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet.

Kommentar: Resultaten är hämtade från svenska Valundersökningar 2002–2022. Skattningarna för antalet väljare är beräknade med hjälp av data från Valundersökningarnas så kallade rullande tvåvalspaneler där samma väljare återkontakts vid två efter varandra följande val. Antalet svarande för de olika bytarmatriserna som ligger till grund för skattningarna är: 2006 (n=3 082), 2010 (n=2 459), 2014 (n=2 015), 2018 (n=9 014) och 2022 (n=9 262). I de här analyserna har minnesdata kombinerats med paneldata för att öka säkerheten i skattningarna. Observera att även om skattningarna är omräknade till tusentals väljare så handlar det fortfarande om urvalsskattningar med felmarginaler. Analyser av alla väljarströmmar till- och från samtliga partier, gruppen icke-röstare, blankröstare och förstagångsväljare finns redovisade i sin helhet i de återkommande böckerna om svenskt väljarbeteende, se till exempel Oscarsson & Holmberg (2013, 2016) eller Oscarsson (2020).

Slutligen, och som redan presenterats, kom Sverigedemokraternas nettovinst 2022 främst från Moderaterna (+100 000 väljare), följt av Socialdemokraterna (+43 000) och förstagångsväljare (+33 000). I ”tävlingen” om vilket av partierna Socialdemokraterna eller Moderaterna som bjudit på flest SD-väljare genom åren finns det alltså en tydlig vinnare under perioden 2002–2010 (Socialdemokraterna) och en lika tydlig vinnare under perioden 2010–2022 (Moderaterna). Totalsegraren i kategorin nettoväljarförluster till Sverigedemokraterna är Moderaterna som nettoförlorat ett klart större antal väljare till Sverigedemokraterna (384 000 väljare) än Socialdemokraterna (264 000) under perioden 2002–2022.

Beräkningarna av partiernas nettovinst och nettoförluster för med sig insikter om att det mellan två val flyter väljare till och från alla partier. I ett så stort datamaterial som vi har tillgång till finns det med något enda undantag svarande väljare representerade i varje cell i våra bytarmatriser. Det som så småningom utkristalliseras som ett partis röstetal är resultatet av en balansräkning där partiet förlorat väljare till alla andra partier och vunnit väljare från alla andra partier. En del strömmar är förstås större och mer utslagsgivande än andra. Som vi sett i många tidigare analyser (jfr Oscarsson, 2020) utgörs de största och politiskt mest

betydelsefulla strömmarna av väljare som gjort relativt korta resor i det ideologiska landskapet. När väljarna byter parti är det generellt sett inte några långa ideologiska förflyttningar det handlar om.

Den största väljarströmmen 2018–2022 flöt från Moderaterna till Sverigedemokraterna (100 000 väljare).

Centerpartiet vann väljare från Liberalerna men tappade väljare till de tre stora partierna (S, SD, M).

Liberalerna tappade betydligt fler väljare till mitten-vänsterpartier än vad de vann från mitten-högerpartier.

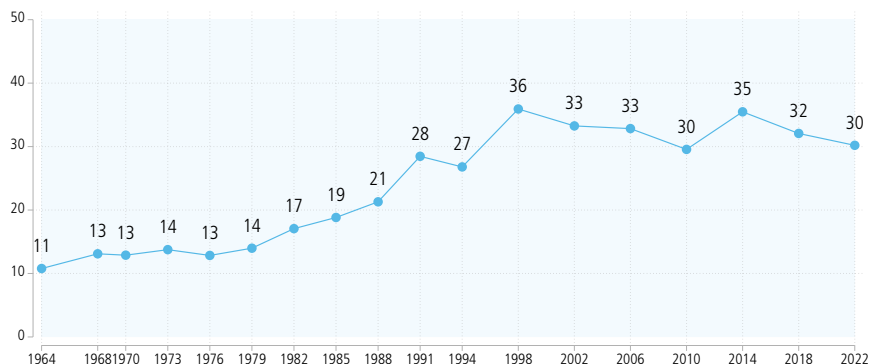
Moderaterna har tappat fler väljare till Sverigedemokraterna än något annat parti, totalt 384 000 väljare sedan 2002.

33 Sena väljarbeslut

När fattar väljarna egentligen sina röstningsbeslut? Frågar vi väljarna själva så blir svaret: allt senare! Andelen väljare som i valundersökningarna efter valen rapporterar att de bestämt partivalet under sista veckan av valrörelsen har ökat från omkring 11 procent 1964 till 30 procent 2022 (se figur 33.1). Nivån med omkring trettio procent väljare som fattar sena väljarbeslut har gällt under lång tid, egentligen i samtliga val sedan 1991. Rekordet i sena väljarbeslut slogs vid valet 1998 då en dryg tredjedel av väljarna (36 procent) uppgav att de bestämt partivalet under sista veckan.

Vad är de allt senare väljarbesluten egentligen ett uttryck för? Flera tolkningar erbjuds. De allt senare partivalsbesluten brukar användas som evidens för att valrörelserna blir allt mer betydelsefulla och utslagsgivande. Om det finns en stor andel senfärdiga väljare borde ju det betyda att en stor del av väljarkåren är genuint osäkra och villrådiga och tillgängliga för opinionspåverkan in i det sista. Därför borde det finnas många väljare för partierna att slåss om under de intensiva dagarna av valrörelserna.

Figur 33.1 Väljarnas självrapporterade tidpunkt för partivalet. Andel som bestämmer partivalet under sista veckan, 1964–2022 (procent).

Källa: Valundersökningarna 1964–2022.

Kommentar: Resultaten visar andelen som uppger att de bestämmer partivalet under sista veckan av valrörelsen. Frågan lyder: "När bestämde du dig för vilket parti du skulle rösta på i årets riksdagsval?". Tre svarsalternativ användes: "Jag bestämde mig under sista veckan före valet", "Jag bestämde mig tidigare under hösten eller sommaren" och "Jag visste sedan länge hur jag skulle rösta". Endast svarande som uppgett partival finns med i analyserna. Data är kontrollerade mot officiella röstlängder och viktade mot de officiella valresultaten.

Men det finns en del som talar emot en sådan enkel tolkning av den ökade andelen sena beslut. En stor andel väljare som i våra undersökningar uppger att de bestämt

partivalet sent kan samtidigt tillhöra de politiskt intresserade och kunnigas skara, och uppvisar stor stabilitet i röstningsintentioner genom hela valrörelsen (Oscarsson & Holmberg, 2013). Det passar helt enkelt inte riktigt in på bilden av en villrådig väljare som velar hit och dit.

Väljarbeteendet att besluta partivalet sent tycks alltså också vara påverkat av rörelsen mot ökad heterogenitet. Alla som beslutar sig sent tycks inte vara genuint osäkra om vilket parti de ska rösta på. En alternativ tolkning är att den ökade senfärdigheten också är ett utslag av generellt svaga emotionella band till partier, att väljarna har en självbild av stor självständighet i förhållande till partierna och snarare villkorar partivalet: de håller en *hög beredskap* att ombestämma sig om en sådan situation skulle uppstå. En modern väljare utan starka bindningar till partier som håller dörren på glänt och inväntar så mycket information som möjligt före ett slutgiltigt beslut.

Att tidpunkten för det slutgiltiga röstningsbeslutet enligt väljarnas egna vittnesbörd har förskjutits allt närmare valdagen är inte något unikt svenskt fenomen, utan snarare del av en större trend i västerländska demokratier. Det finns gott om internationella studier som identifierar de grupper som tenderar att bestämma partivalet senare än andra (för en översikt, se Willocq, 2018): kvinnor, unga, svagt partiidentifierade, väljare som befinner sig i korstryck mellan det egna partiets och egna åsikter i viktiga sakfrågor och strategiskt röstande väljare är några exempel.

De svenska valundersökningarna illustrerar på ett bra sätt det aktuella forskningsläget när det gäller sena partivalsbeslut. I tabellen 33.1 har vi samlat alla resultat sedan 1964. Där kan man se att allt sedan den första mätningen har det varit en större andel kvinnor än män som uppger att de bestämmer partivalet sent. Könsgapet har varit några få procentenheter vid de flesta tillfällena men vi ser också exempel på större skillnader vid några val. Vid valet 2022 bestämde sig 34 procent av kvinnorna under sista veckan, medan motsvarande andel bland män var klart lägre, 26 procent. Dessa könsskillnaderna står sig i flervariabelanalyser och beror alltså inte på att män tenderar att vara kunnigare och mer intresserade av politik än kvinnor (Oscarsson & Holmberg, 2013).

På samma sätt ser vi tydliga åldersskillnader under hela perioden: unga väljare väntar längre med sitt beslut än äldre väljare. Redan på 1960-talet var andelen sena beslut omkring 20 procent bland ungdomar i åldrarna 18–30, en andel som femtio år senare ökat till närmare femtio procent. Sambandet med ålder brukar betraktas som en konsekvens av livslång politisk socialisation, det vill säga ett socialt lärande: upprepat röstande i val genererar erfarenhet och kunskap samt mer stabila och robusta politiska övertygelser. Äldre närmar sig valurnorna med större trygghet i egna orienteringar och mer erfarenhet av det politiska systemet, valprocessen och de olika valalternativen.

Utbildningsnivå har haft ett intressant samband med tidpunkt för valbeslut genom hela tidsserien. Gruppen högutbildade har haft en tendens att bestämma sig senare än lågutbildade. Eftersom utbildning har haft en stark samvariation med fysisk ålder och graden av partianhängarskap brukar effekterna av utbildning dämpas i förklaringsmodeller med fler variabler. Arbetsmarknadsrelaterade förklaringsfaktorer som yrkesgrupp eller sektorstillhörighet samvarierar endast svagt med tidpunkt för valbeslut numera.

Tabell 33.1 Andel väljare som bestämmer partivalet sent 1964–2022 (procent).

	64	68	70	73	76	79	82	85	88	91	94	98	02	06	10	14	18	22
Samtliga	11	13	13	14	13	14	17	19	21	28	27	36	33	33	30	31	32	30
Man	9	12	11	11	10	13	15	14	20	23	24	30	29	30	27	29	28	26
Kvinna	12	14	15	17	16	15	19	23	23	34	30	42	37	36	32	32	36	34
18-29 år	21	23	21	23	21	21	25	29	32	43	42	50	45	44	43	47	45	44
30-64 år	9	12	12	13	12	14	16	18	21	28	24	36	35	33	31	31	36	34
65+ år	8	5	6	7	6	5	10	8	10	11	13	20	17	21	16	21	20	21
Ren landsbygd	-	-	-	-	10	11	18	19	20	25	29	35	31	30	30	29	31	26
Mindre tätort	-	-	-	-	14	14	16	19	25	30	27	36	32	31	27	28	29	28
Stad eller större tätort	-	-	-	-	14	15	17	19	20	29	26	37	34	34	31	32	34	31
Stockholm, Gbg, Malmö	-	-	-	-	13	17	19	17	22	31	27	35	38	33	28	34	33	35
Lägre än högskola/universitet	11	12	-	14	13	14	17	18	21	28	27	37	31	31	27	27	29	26
Högskola/Universitet	16	27	-	24	11	16	20	21	24	32	27	34	39	39	32	33	36	35
Tjänsteman	14	17	21	18	15	14	20	18	22	29	26	33	38	33	29	30	33	30
Arbetare	9	11	13	12	12	15	17	19	21	30	28	40	31	34	29	29	32	31
Företagare	13	15	11	11	10	18	13	20	24	20	20	26	26	30	24	29	26	29
Offentlig sektor	-	-	-	-	15	15	21	21	22	30	27	36	35	33	28	28	33	30
Privat sektor	-	-	-	-	12	14	15	17	21	27	26	35	33	34	29	31	32	30
Mycket intresserad	3	8	7	8	5	6	8	9	7	19	16	21	22	22	19	25	20	23
Ganska intresserad	9	11	11	13	11	13	16	16	19	25	23	29	32	29	26	30	30	28
Inte särskilt intresserad	13	16	17	16	17	18	20	24	26	35	35	49	38	40	37	35	41	39
Låg politisk kunskap	-	-	-	-	-	-	-	27	29	38	42	51	49	46	40	30	42	37
Medel politisk kunskap	-	-	-	-	-	-	-	20	21	29	25	34	36	34	28	31	32	31
Hög politisk kunskap	-	-	-	-	-	-	-	13	19	19	19	27	23	24	19	23	26	25
Långt till vänster	-	6	-	7	3	5	8	6	7	13	12	24	21	17	21	21	21	23
Något till vänster	-	9	-	12	11	10	12	11	17	24	21	35	29	29	27	26	33	29
Varken t v eller t h	-	15	-	17	17	22	24	29	31	38	37	46	43	49	41	36	41	42
Något till höger	-	16	-	17	14	22	25	24	28	36	38	42	43	37	31	34	40	40
Långt till höger	-	12	-	8	10	8	12	16	17	18	18	26	29	21	14	23	26	21
Stark partiidentifikation	-	2	2	2	2	3	4	2	6	4	5	8	6	7	8	7	7	7
Svag partiidentifikation	-	11	11	11	9	9	13	12	16	20	18	25	24	20	19	19	17	19
Enbart partipreferens	-	26	26	23	23	26	30	29	32	43	38	49	45	41	32	32	38	34
Ingen partipreferens	-	43	39	42	45	44	51	55	58	58	65	71	62	54	50	50	53	50
Vänsterpartiet	25	26	20	18	16	19	32	18	29	25	37	39	34	34	31	31	26	21
Miljöpartiet	-	-	-	-	-	-	43	38	23	49	42	44	57	50	37	43	48	44
Socialdemokraterna	5	8	8	9	9	8	11	13	16	23	18	33	25	25	27	24	27	24
Centerpartiet	14	18	18	19	16	20	22	21	29	35	36	36	37	44	46	48	44	49
Liberalerna	13	19	17	18	24	28	31	40	30	40	47	43	54	51	45	44	50	60
Kristdemokraterna	22	19	19	9	29	24	25	-	26	33	42	51	37	39	39	35	55	41
Moderaterna	17	14	13	14	9	13	16	15	20	22	25	28	28	27	21	30	36	34
Sverigedemokraterna	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	43	26	22	15	19

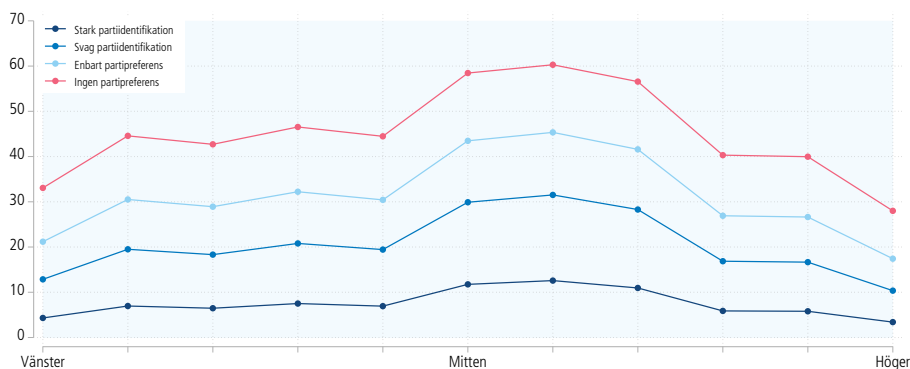
Källa: Valundersökningarna 1964–2022

Kommentar: Resultaten visar andelen som uppger att de bestämmer partivalet under sista veckan av valrörelsen. Frågan lyder: "När bestämde du dig för vilket parti du skulle rösta på i årets riksdagsval?". Tre svarsalternativ användes: "Jag bestämde mig under sista veckan före valet", "Jag bestämde mig tidigare under hösten eller sommaren" och "Jag visste sedan länge hur jag skulle rösta". Data är kontrollerade mot officiella röstlängder och viktade mot de officiella valresultaten.

De verkligt tunga förklaringarna till sena beslut handlar om väljaregenskaper som inte bygger på socioekonomiska indelningar utan har mer direkt effekt på att göra. Även om andelen senbeslutande väljare ökat mycket under de senaste decennierna ser mönstren likadana ut: politiskt intresserade väljare har alltid bestämt sig tidigare än politiskt ointresserade. Och personer med större politisk kunskap har väntat med partibeslutet längre än personer med högre politisk kunskap. Benägenheten att besluta partivalet tidigt ökar monotont med intresse och kunskap och dessa effekter överlever intakta i en flervariabelanalys.

De absolut starkaste korrelaten med sena beslut har med *vänster-högerideologi* och *partiidentifikation* att göra. Hur fast förankrad en individ är ideologiskt eller partipolitiskt spelar en avgörande roll för tidpunkt för beslut. Personer med svag vänster-högeridentifikation, som placerar sig i mitten, beslutar sig mycket senare än personer som identifierar sig långt till vänster eller långt till höger. Och som väntat är det väljare med svag partiidentifikation och som inte betraktar sig själva som partianhängare som väntar längre med sitt partivalsbeslut. Flervariabelanalyser kan bekräfta att de båda förklaringarna dessutom förstärker varandra (se figur 33.2). Det tydliga icke-linjära sambandet mellan vänster-högerideologi och sena beslut är ännu tydligare i grupper med svag partiidentifikation.

Figur 33.2 Andel väljare som bestämmer partivalet sent efter vänster-högerplacering och grad av partianhängarskap, 1985–2022 (procent).

Källa: Valundersökningen 1985–2022.

Kommentar: Resultaten är prediktioner från en logistisk regression där variablerna kön, ålder, utbildning, yrkesgrupp, boendeort, sektorstillhörighet, intresse, kunskap, vänster-högerideologi och partianhängarskap ingår som förklaringsvariabler.

Historiskt är det alltså mycket starka och tydliga samband där benägenheten att besluta partivalet sent är som högst i grupper som saknar partipreferens och som står ideologiskt i mitten – under perioden 1985–2022 har andelen senbeslutande väljare varit 60 procent i den gruppen. Bland personer med stark partiidentifikation och tydlig vänster- eller högeridentifikation har benägenheten till sena beslut varit mycket låg, lägre än fem procent.

Partier som varit tydligt positionerade till vänster eller till höger och som har haft många starkt övertygade anhängare i sina led har följaktligen också haft många väljare som beslutat partivalet tidigt. Sett över hela tidsperioden är det därför föga förvånande Socialdemokraterna som haft klart lägst andel senfärdiga väljare. Moderaterna och Vänsterpartiet hamnar på pallplats i en historisk tillbakablick. Mindre partier nära fyra procentspärren och mittenpartier som Centerpartiet, Liberalerna, Kristdemokraterna och Miljöpartiet sticker ut åt andra hållet och har ofta haft många väljare som beslutat partivalet sent. I valet 2022 var det Liberalerna som hade störst andel senfärdiga väljare – hela sex av tio Liberalerna-väljare beslutade sig för hur de skulle rösta under sista veckan av valrörelsen.

Sverigedemokraternas väljare har i de tre senaste valen uppvisat stor beslutsamhet när det gäller valet av parti, med en mycket låg andel sena beslut. Att rösta på Sverigedemokraterna tycks inte vara något sent påkommet. I de tre senaste valen 2014, 2018 och 2022 har andelen sena beslutare varit lägre bland SD-väljare (22, 15 respektive 21 procent) än bland någon annan grupp av partiväljare.

Fenomenet att SD-väljare bestämmer sig tidigast av alla väljargrupper speglas även i andra typer av väljarbeteenden som till exempel benägenheten att rösta i förtid: Sverigedemokraternas väljare har varit kraftigt överrepresenterade i valen 2014 och 2018 framför allt bland de väljare som förtidsröstat tidigt, långt före sista veckan (Lindskog, 2020). Så var det även 2022 men då hade Sverigedemokraternas väljare gott sällskap av Socialdemokraternas väljare: båda partierna gjorde fyra respektive sex procentenheter bättre ifrån sig bland de tidiga förtidsröstarna än bland valdagsröstarna (se tabell 33.2).

Tabell 33.2 Partival bland väljare som förtidsröstat tidigt, under sista veckan och på valdagen, 2022 (procent).

	Förtidsröstade tidigare under valrörelsen	Förtidsröstade under sista veckan före valet	Röstade i vallokal på valsöndagen	Skillnad tidig förtidsröstning-valdagsröstning
Vänsterpartiet	7	6	7	±0
Miljöpartiet	3	5	5	-2
Socialdemokraterna	33	30	29	+4
Centerpartiet	5	7	8	-3
Liberalerna	3	5	5	-2
Kristdemokraterna	5	6	5	±0
Moderaterna	17	19	20	-3
Sverigedemokraterna	25	21	19	+6
Övriga partier	2	1	2	±0
Summa procent	100	100	100	
Antal svarande	2 174	2 562	4 535	

Källa: Valundersökningen 2022: Etapp B och Uppföljningsenkäten.

Kommentar: Frågan lyder: "Förtidsröstade du i årets riksdagsval? Om du förtidsröstade gjorde du det under sista veckan före valet eller förtidsröstade du tidigare under valrörelsen?". Förtidsröstningen i svenska val inleds 18 dagar före valdagen. Läs mer om svensk förtidsröstning i Brothén (2002) och Dahlberg m fl (2008). Andel av väljarna som röstade i förtid 2022 var 47,9 procent (se Gadd m fl, 2022). Resultaten har viktats mot det officiella valresultatet.

Förtidsröstning i Göteborg i samband med valet 2022. Fotograf Emelie Asplund.

Fattar senfärdiga väljare andra partivalsbeslut?

De väljare som beslutar partivalet sent tenderar alltså inte oväntat vara svagt partiiidentifierade mittenväljare med lägre politiskt intresse och lägre kunskaper i politik. Det är väljargrupper som inte har investerat lika mycket engagemang i politiken under mandatperiodens gång och som inte har något särskilt favoritparti eller starka ideologiska orienteringar. De ansluter sent till valrörelsen, återbekantar sig med valalternativen under några korta intensiva veckor och använder sig av den valrörelsespecifika information om partiernas politik och huvudbudskap som där bjuds.

Finns det då något som tyder på att de sent beslutande väljarna fattar andra röstningsbeslut än de som beslutat sig tidigare? I tabellen 33.3 har vi undersökt röstfördelningen i väljargrupper som beslutat sig vid olika tidpunkter. Skillnaderna är rätt så stora. Bland de som uppger att de visste hur de skulle rösta sedan länge är det framför allt Sverigedemokraterna och Socialdemokraterna som är särskilt starka med 35 respektive 29 procent av röstarna. Mindre partier som Liberalerna, Kristdemokraterna, Miljöpartiet och Centerpartiet har klart lägre stöd bland de som visste sedan länge hur de skulle rösta (1, 3, 3 respektive 3 procent). Om vi bortser från effekter av fyraprocentspärren är det intressant att notera hur balansen mellan de nya blocken hade blivit om bara de som beslutat partivalet tidigt hade fått rösta i valet 2022: 49 procent för *team Magdalena* och 50 procent för *team Kristersson*.

Omvänt, de som beslutar partivalet sent utmärker sig främst av att en klart lägre andel Sverigedemokrater och Socialdemokrater (13 respektive 24 procent). Miljöpartiet och Liberalerna som låg närmast fyraprocentspärren gick starkt bland de

väljare som var sena till beslut (9 respektive 7 procent). Och bland de som bestämde partivalet under sista veckan av valrörelsen röstade hela 11 procent på Centerpartiet. Även Moderaterna gjorde ett något bättre val bland sent beslutande väljare än i väljarkåren som helhet, 22 procent.

Tabell 33.3 Partival 2022 efter tidpunkt för beslut (procent).

Partival 2022	Visste sedan länge hur jag skulle rösta	Bestämde mig tidigare under hösten eller sommaren	Bestämde mig under sista veckan före valet	Skillnad tidigare-sena
Vänsterpartiet	8	6	5	+3
Miljöpartiet	3	7	7	-4
Socialdemokraterna	35	30	24	+11
Centerpartiet	3	8	11	-8
Liberalerna	1	5	9	-8
Kristdemokraterna	3	7	7	-4
Moderaterna	17	19	22	-5
Sverigedemokraterna	29	16	13	+16
Annat parti	1	2	2	-1
Summa procent	100	100	100	
Antal svarande	2 652	1 735	2 002	

Källa: Valundersökningen 2022.

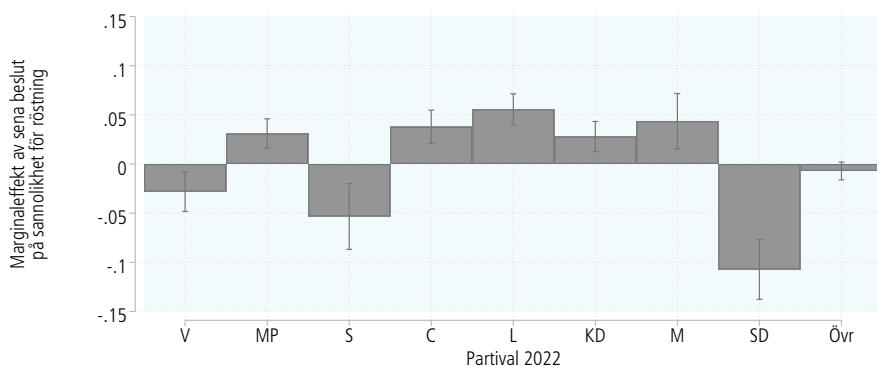
Kommentar: Frågan lyder: "När bestämde du dig för vilket parti du skulle rösta på i årets riksdagsval?". Tre svarsalternativ användes: "Jag bestämde mig under sista veckan före valet", "Jag bestämde mig tidigare under hösten eller sommaren" och "Jag visste sedan länge hur jag skulle rösta". Endast svarande som uppgett partival finns med i analyserna. Data är kontrollerade mot officiella röstlängder och viktade mot de officiella valresultaten.

Men betyder dessa fynd att partier som åtnjuter ett relativt starkare stöd bland de sent beslutande väljarna gör det som ett resultat av en lyckad valkampanj och fin valsprint? Nej, för att kunna ge svar på den typen av frågor om kampanjeffekter och spurtförmåga behöver vi använda oss av andra slags data till exempel om hur väljarnas röstningsavsikter ändrats under valrörelsens gång. I det här sammanhanget kan vi dock göra någon ytterligare fördjupning för att kartlägga om och på vilket sätt väljarnas benägenhet att besluta partivalet sent kan ha påverkat utgången av 2022 års val.

Vi lärde oss tidigare i kapitlet att sammansättningen av väljare som bestämmer sig tidigt och sent skiljer sig mycket beroende på bland annat ålder, partianhängarskap, vänster-högerorienteringar, intresse och kunskaper. Det är vanskligt att uttala sig om partiernas relativa attraktionskraft bland sent beslutande väljare utan att ta hänsyn till denna kunskap. Om vi tar hänsyn till dessa andra förklaringsfaktorer till sena valbeslut och försöker oss på en kontrollerad jämförelse med hjälp av en flervariabelanalys visar det sig att huvudresultaten står sig, även om skillnaderna dämpas något. Även under kontroll för andra viktiga förklaringar till väljares senfärdighet visar det sig att Socialdemokraterna och Sverigedemokraterna hade ett klart svagare röststöd bland de som beslutade partivalet under sista veckan medan övriga partier har ett starkare stöd (tabell 33.4). Resultaten från regressionsanalysen beskriver på ett tydligt sätt att egenskapen att bestämma partivalet sent tenderar att vara positivt associerat med röstning på små mittenpartier och

negativt associerat med röstning på SD och S. Marginaleffekterna visar att allt annat lika förväntar vi oss omkring fem procentenheter svagare stöd för Socialdemokraterna bland de som beslutade partivalet under sista veckan än bland de som beslutat sig sedan länge. Motsvarande förväntan för Sverigedemokraterna är i vår hårt kontrollerade modell omkring tio procentenheter. Resultaten illustrerar ånyo den relativt större beslutsamhet i partivalet som Socialdemokratiska och Sverigedemokratiska väljare uppvisade 2022.

Tabell 33.4 Partival efter tidpunkt för beslut (sent/tidigt) under kontroll för faktorer som påverkar valet av beslutstidpunkt, 2022 (marginaleffekter med konfidensintervall)

Källa: Valundersökningen 2022

Kommentar: Resultaten är predicerade skattningar från en multinomial regressionsanalys med partival som beroende variabel, tidpunkt för partivalsbeslut (sent/tidigt) som oberoende variabel och med kön, ålder, utbildning, politiskt intresse, politisk kunskap, vänster-högerideologi och grad av partianhängarskap som kontrollvariabler. Antal svarande är 3 508. Med sena beslut avses i den här analysen väljare som beslutat partivalet "under sista veckan".

Analysen som vilar på väljarnas egna vittnesbörd om tidpunkt för beslut visar alltså att gruppen sent beslutande väljare fattar delvis andra beslut än gruppen tidigt beslutande väljare. Varför? Potentiellt kan det finnas flera förklaringar till att senfärdiga väljare har en större benägenhet att "hitta hem" till just små mittenpartier under slutfasen av en valrörelse. Att småpartier gynnas uppmärksamhetsmässigt under valrörelser i flerpartisystem är väl känt sedan tidigare (Johansson & Strömbäck, 2019). Det är först under de intensiva valrörelseveckorna som lägre politiskt intresserade och kunniga återbekantar sig med alternativen och får hela valmenyn klar för sig. Medievalrörelsen har på så sätt en utjämnande effekt och därför gynnas små partier som normalt inte får så mycket utrymme i vardagspolitiken. Alla de väljare som redan i utgångsläget tänker sig att de vill kunna ta hänsyn till den strategiska kontexten och har byggt upp en beredskap att rösta på små partier kan ju per definition inte göra något annat än att besluta partivalet så sent som möjligt. Den ökade taktiseringen i svenska val kan således också vara en del förklaring till de mönster vi ser.

Vi ska fördjupa analyserna av de senfärdiga väljarna ytterligare i nästa kapitel och undersöka mer i detalj vilka väljare som bytte parti när och till vad, med särskild fokus på de väljargrupper som på sätt och vis hade störst inflytande över frågan om regeringsskifte eller inte regeringsskifte: mittenväljarna och blockbyttarna.

Tre av tio väljare uppger att de bestämde partivalet under den sista veckan före valet 2022.

Gruppen män bestämde partivalet tidigare än gruppen kvinnor 2022.

Bland de tidiga förtidsröstarna röstade 25 procent på Sverigedemokraterna

Sverigedemokraternas och Socialdemokraternas väljare bestämde partivalet tidigare än andra partiers väljare.

34

Vilka väljare bytte parti när och till vad?

Vi har i tidigare kapitel uppskattat de största väljarströmmarna mellan 2018 och 2022 års val och räknat om bytarmatrisen i tusentals väljare för att få ett bättre grepp om de rörliga väljarna. Vi vet alltså hur många bytarna är och hur de bytte mellan partierna. Vi har också kunnat kartlägga vilka väljare som vittnar om att de fattar sena väljarbeslut. Men för att bättre kunna ge svar på frågan om varför valet 2022 slutade som det gjorde behöver vi kombinera uppgifterna om partibyten och tidpunkt för beslut. Vid vilken tidpunkt och i vilka väljargrupper ägde de valavgörande partibytena rum?

Tajmingen av partibytena kan vara olika beroende på om en väljare byter parti inom blocken eller mellan blocken. Därför vill vi kunna besvara frågan om huruvida det är vissa typer av partibyten som är vanligare bland väljare som bestämmer sig sent? Historiskt har de viktigaste och politiskt mest utslagsgivande partibytena varit blockbyten eftersom de haft en direkt betydelse för om det blir regeringsskifte eller inte (se Oscarsson & Holmberg, 2008). Så kan ha varit fallet även i samband med 2022 års val. Därför är det särskilt intressant att undersöka mer i detalj *när* i tiden avgörande blockbyten ägde rum.

Resultaten i tabell 34.1 försöker besvara frågan vilka väljare som byter när och till vad? Tabellen är mycket informationsrik. Vi utgår ifrån information om väljarnas egna subjektiva redogörelser för tidpunkten för röstningsbeslutet som vi analyserade i det föregående kapitlet. Nyheten här är att vi kombinerar svaren med information om fem olika typer av bytesbeteende: *stabila partiväljare* som inte bytte parti mellan 2018–2022 (Stab), *inomblocksbytare* som bytt parti inom mitten-vänsterblocket (inom MV) eller inom mitten-högerblocket (inom VH), två grupper av *mellanblocksbytare* som bytt vänsterut (MH→MV) och högerut (MV→MH). Till mitten-vänsterblocket räknar vi partierna V-MP-S-C och till mitten-högerblocket L-KD-M-SD. Endast personer som röstat på något av de åtta riksdagspartierna i båda valen 2018 och 2022 ingår i vår analys.

Vi börjar med att uppmärksamma gruppen som är helt stabil i sitt röstningsbeteende. Trots den ökade rörligheten i väljarkåren är det de stabila partiväljarna som vetat sedan länge hur de skulle rösta som har varit en dominerande grupp: Fyra av tio väljare (40,5 procent) tillhör grupper som är helt stabila och som bestämt partivalet tidigt. Denna grupp är sammansatt i huvudsak av äldre, relativt lågt utbildade men samtidigt politiskt intresserade, starkt övertygade partianhängare. De tidigt beslutade utgör en slags stabil ryggrad i väljarkåren och befinner sig i princip utom räckhåll för påverkan från partiernas valkampanjer. Denna stabila grupp spelar knappast någon roll för utgången av ett enskilt riksdagsval annat än genom att sätta en tydlig övre gräns för hur stora förändringar av partiernas röststöd som är möjliga. Och eftersom valdeltagandet är så högt även bland dessa

stabila partiväljare är det knappast heller möjligt att genom opinionsbildning och kampanjande åstadkomma tillräckligt stora demobiliserande eller mobiliserande rörelser för att förändra valutgången.

Tabell 34.1 Vilka väljare bytte när och till vad, 2022 (procent).

	Bestämde mig sista veckan				Bestämde mig under hösten eller sommaren				Visste sedan länge				sum	n			
	Stab	Inom MV	Inom MH	MH → MV	MV → MH	Stab	Inom MV	Inom MH	MH → MV	MV → MH	Stab	Inom MV			Inom MH	MH → MV	MV → MH
Samtliga	12,3	4,5	5,3	2,8	3,5	14,6	3,8	3,5	2,1	1,9	40,5	1,5	2,4	0,5	0,7	100	5 620
Samtliga	12	5	5	3	4	15	4	4	2	2	40	1	2	0	1	100	5 620
Man	11	3	5	2	3	15	3	4	2	2	44	1	3	1	0	100	2 763
Kvinna	14	6	6	3	4	14	5	3	2	1	37	2	2	0	1	100	2 857
22-34 år	18	10	7	2	6	13	4	2	1	2	30	1	3	0	0	100	665
35-49 år	16	7	6	3	5	15	5	4	2	2	30	2	3	0	1	100	1 175
50-64 år	12	4	5	3	3	15	4	4	3	2	40	2	2	1	1	100	1 578
65-74 år	11	2	4	2	2	15	4	4	2	3	45	2	2	0	1	100	1 155
75+	6	2	5	2	2	15	2	3	2	1	55	1	3	1	0	100	1 022
Grundskola	8	1	3	1	3	13	1	1	1	2	63	1	3	0	1	100	661
Gymn/Eftergymn	12	4	5	2	4	13	3	4	1	2	44	1	3	1	1	100	1 897
Högskola/Univ	14	6	6	4	4	16	6	4	3	2	31	2	2	1	0	100	2 710
Svensk bakgrund	12	5	6	3	4	15	4	4	2	2	41	1	2	1	1	100	5 106
Utländsk bakgrund	12	5	2	4	4	13	6	3	2	2	40	2	4	0	1	100	514
Tjänstemän	12	5	6	4	3	16	4	4	3	2	36	2	2	0	1	100	2 948
Arbetare	12	5	4	2	5	12	3	3	1	2	47	2	2	0	1	100	1 618
Jordbrukare	6	0	6	2	7	17	0	9	0	2	50	0	2	0	0	100	44
Företagare	12	5	6	2	3	14	3	4	2	2	42	1	4	0	1	100	470
Ren landsbygd	9	4	5	1	4	13	3	3	1	4	47	2	3	0	1	100	807
Mindre tätort	12	4	6	3	3	13	3	3	2	2	44	2	3	0	0	100	1 020
Stad/större tätort	12	4	5	3	4	15	3	4	2	2	40	1	2	0	1	100	2 718
Sthlm, Gbg, Malmö	16	6	5	3	2	16	7	3	3	2	33	1	2	1	0	100	969

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Kategorierna kombinerar uppgifter om tidpunkt för röstränsbeslutet med uppgifter om partibyte. Frågan om tidpunkt för röstränsbeslut lyder "När bestämde du dig för vilket parti du skulle rösta på i årets riksdagsval?". Endast personer som röstat på något av de åtta riksdagspartierna i valen 2018 och 2022 ingår i analysen. Resultaten har viktats mot de officiella valresultaten. Stab=röstade på samma parti 2018 och 2022; Inom MV=inomblocksbyten bland mitten-vänsterpartier; Inom MH=inomblocksbyten mellan mitten-högerpartier; MH→MV=blockbyten från mitten-högerparti till mitten-vänsterparti; MV→MH=blockbyten från mitten-vänsterparti till mitten-högerparti.

De mest stabila väljarna som sedan länge vetat hur de ska rösta återfinns i störst utsträckning bland de äldsta och de lägst utbildade väljarna. I den äldsta väljargruppen 75+ är det drygt hälften (55 procent) som tillhörde denna till synes orubbliga skara. Motsvarande andel bland de väljare som endast har obligatorisk grundskola var hela 63 procent. Förklaringen ligger i att det är i dessa generationer vi fortfarande återfinner många av det gamla industrisamhällets starkt partiidentifierade väljare. Bland starkt övertygade partianhängare finner man som väntat en mycket hög andel stabila partiväljare som uppger att de bestämt partivalet sedan länge (79 procent). De stabila väljarna är följaktligen, som väntat, särskilt representerade bland de som röstade på Socialdemokraterna i 2022 års riksdagsval (49 procent). Men även Vänsterpartiets (50 procent) och Sverigedemokraternas väljare

(53 procent) bestod 2022 av en stor andel ”färdigtänkta” väljare som bestämt partivalet sedan länge och som höll fast vid sitt beslut från 2018. Det är förstås en tillgång för ett parti att kunna räkna med att omkring hälften av partiets röster i ett kommande val *förmodligen* är säkrade.

Bland de väljare som är senare till beslut återfinns inte oväntat färre stabila partiväljare *totalt sett*. Men relativt sett finns det dock stora grupper helt stabila väljare även bland dem som bestämmer partivalet sent. Intressant nog består alltså även gruppen som uppger att de bestämt partivalet ”tidigare under hösten eller sommaren” av drygt hälften stabila partiväljare (14,6 procent). Och bland de väljare som uppger att de beslutat partivalet sista veckan är andelen helt stabila väljare också hög (12,3 procent) i förhållande till de andra grupperna av bytare. Även bland väljare där tidpunkten för beslut ligger nära valet väljer alltså ungefär halvparten att rösta på precis samma parti som de gjort fyra år tidigare. Det kan tolkas som att de har använt inledningen av valrörelsen för att ompröva tidigare röstningsbeslut, alternativt för att återbekanta sig med de politiska alternativen i svensk politik. En stor andel av väljarna tycks hålla dörren öppen för att byta parti även nära inpå valdagen. Men i avgörandets stund håller den stora merparten fast vid sin ursprungliga idé om partivalet. Mer ofta än sällan handlar det om samma parti som förra gången. Vi konstaterar alltså att även bland de väljare som uppger att de bestämmer sig sent finns en påtaglig stabilitet i partivalet.

Vi skiftar nu fokus från de stabila väljarna till de som bytte parti 2018–2022. Närmare bestämt vill vi försöka studera bytarmönster bland de väljare som bestämde partivalet nära inpå valet, och särskilt balansen mellan de blockbytare som potentiellt kan ha fällt avgörandet i valet 2022. I vilka väljargrupper gick mitten-högerpartierna särskilt bra bland de sent blockbytande väljarna? Och omvänt, i vilka väljargrupper fanns det ett flertal sent beslutande blockbytare som valde att rösta på ett mitten-vänsterparti?

Vi börjar med att konstatera att de flesta blockbytare återfinns i väljargrupper som bestämde partivalet sent: 6,3 procent av samtliga väljare var sena blockbytare, ytterligare 4,0 procent bestämde sig att byta block under sommaren och ytterligare 1,3 procent var blockbytare som vetat hur de skulle rösta sedan länge – vilket summerar till totalt 11,5 procent blockbytare (jfr kapitel 28).⁶²

Som vi konstaterat tidigare var det något fler väljare som bytte från ett mitten-vänsterparti till ett mitten-högerparti än tvärtom. Trafiken över de nya blockgränserna var nästan lika stor men dragkampen om blockbyterna slutade i en knapp seger för mitten-höger. I den här analysen handlar det om totalt 6,1 procent som bytte från vänster till höger och 5,4 procent från höger till vänster – en övervikt med sju tiondelar till förmån för, som det lät under valrörelsen, ”Ulf Kristerssons sida av politiken”.

Hur var det då bland de sent beslutande väljarna? Bland de väljare som beslutade sig sista veckan finns en liten men signifikant ”blåförskjutning” bland blockbyterna, det vill säga det var något fler som bytte högerut än som bytte vänsterut

⁶² Med de nya blocken i svensk politik skattades andelen blockbytare i kapitel 28 till 11,2 procent. I tabellen 34.1 skattas samma grupp blockbytare till 11,5 procent, och avrundat till 12 procent. Skillnaden mellan analyserna är att i kapitel 28 ingår även väljare som röstat på övriga partier med i procentbasen.

(3,5 mot 2,8 procent) ($p=.03$). I grupper som bestämde partivalet tidigare än så ser vi istället ett par tiondelar fler väljare som bytte vänsterut än som bytte högerut, men det handlar då om så små skillnader att de inte är statistiskt signifikanta. Med andra ord kan man lika gärna säga att det inte fanns någon vinnare eller förlorare i blockstriden bland de väljare som bestämde sig under sommaren eller som visste sedan länge hur de skulle rösta – de strömmarna över blockgränserna tog helt ut varandra.

Tabell 34.1 (forts.)

	Bestämde mig sista veckan					Bestämde mig under hösten eller sommaren					Visste sedan länge					sum	n
	Stab	Inom	Inom	MH	MV	Stab	Inom	Inom	MH	MV	Stab	Inom	Inom	MH	MV		
		MV	MH	MV	MH		MV	MH	MV	MH		MV	MH	MV	MH		
Samtliga	12,3	4,5	5,3	2,8	3,5	14,6	3,8	3,5	2,1	1,9	40,5	1,5	2,4	0,5	0,7	100	5 620
Mycket intr	9	4	5	2	2	13	5	4	2	2	47	2	2	1	1	100	1 094
Ganska intr	11	5	5	3	3	16	4	4	3	2	40	1	2	0	1	100	2 975
Inte särskilt/allt intr	18	5	5	4	6	13	2	3	2	2	35	1	3	0	1	100	1 482
Låg kunskap	16	6	5	3	5	12	3	2	2	2	39	1	2	1	1	100	1 009
Medel kunskap	12	5	5	3	4	18	4	4	2	2	36	1	2	0	1	100	1 191
Hög kunskap	11	3	5	3	3	16	4	5	2	1	40	2	2	1	1	100	1 344
Låg medieexp	16	7	5	3	4	12	3	3	2	1	37	1	3	1	1	100	622
Medel medieexp	12	6	4	3	3	18	4	4	2	2	39	1	1	0	1	100	921
Hög medieexp	13	4	6	3	5	17	4	5	3	2	33	1	2	0	1	100	935
Övertygad partianh	3	1	2	0	0	8	2	0	0	1	79	2	1	0	1	100	523
Partianhängare	9	3	2	1	2	18	3	3	1	1	52	1	2	1	0	100	434
Endast partipref	15	6	6	3	3	18	4	5	2	2	30	2	3	1	1	100	1 933
Ingen partipreferens	18	6	9	6	9	14	4	4	5	3	18	1	2	1	0	100	577
Långt till vänster	8	11	0	1	1	12	10	0	1	0	51	5	0	0	0	100	1 035
Något till vänster	13	10	1	2	2	18	7	0	3	1	40	2	0	1	0	100	1 022
Varken t v eller t h	15	5	4	8	7	14	4	2	5	2	31	1	0	1	1	100	777
Något till höger	16	2	9	5	7	18	1	6	3	4	25	0	3	1	1	100	1 120
Långt till höger	10	0	9	1	1	12	0	8	0	2	50	0	6	0	1	100	1 234
Vänsterpartiet	10	8	–	1	–	15	9	–	1	–	50	6	–	1	–	100	351
Miljöpartiet	13	26	–	2	–	18	18	–	1	–	17	4	–	1	–	100	386
Socialdemokr	11	6	–	5	–	15	7	–	4	–	49	3	–	1	–	100	1 937
Centerpartiet	19	10	–	17	–	20	5	–	10	–	16	0	–	2	–	100	432
Liberalerna	17	–	26	–	17	12	–	11	–	4	11	–	2	–	1	100	325
Kristdemokr	16	–	17	–	6	16	–	12	–	4	24	–	4	–	0	100	323
Moderaterna	18	–	8	–	7	17	–	5	–	5	36	–	3	–	1	100	1 065
Sverigedemokr	5	–	7	–	5	9	–	7	–	3	53	–	7	–	2	100	801

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Kategorierna kombinerar uppgifter om tidpunkt för röstmöjligheten med uppgifter om partibyte. Frågan om tidpunkt för röstmöjligheten lyder "När bestämde du dig för vilket parti du skulle rösta på i årets riksdagsval?". Endast personer som röstat på något av de åtta riksdagspartierna i valen 2018 och 2022 ingår i analysen. Resultaten har viktats mot de officiella valresultaten. Stab=röstade på samma parti 2018 och 2022; Inom MV=inomblocksbyten bland mitten-vänsterpartier; Inom MH=inomblocksbyten mellan mitten-högerpartier; MH→MV=blockbyten från mitten-högerparti till mitten-vänsterparti; MV→MH=blockbyten från mitten-vänsterparti till mitten-högerparti.

Resultaten stärker bilden av att mitten-högerpartierna vann valet sent, under sista veckan av valrörelsen. De för regeringskiftet utslagsgivande nettorörelserna i väljarkåren ägde i huvudsak rum bland väljare som beslutade partivalet sent.

Ser vi till demografiska grupper är övervikten för byten högerut bland sent beslutande blockbytare signifikant större bland yngre (6 mot 2 procent), bland lågutbildade (3 mot 1 procent) och bland arbetare (5 mot 2 procent). I kategorin boende på ren landsbygd finns en motsvarande blåförskjutning bland de sent beslutande väljare (4 mot 1 procent) men den nettorörelsen återfinns även bland landsbygdsbor som beslutade partivalet tidigt.

När det gäller de politiska faktorerna finns signifikanta skillnader främst när det gäller svagt partiidentifierade väljare. Bland väljare som inte kan eller vill uppge en partipreferens var det en tydlig övervikt för sena blockbyten högerut (9 procent) jämfört med sena blockbyten vänsterut (6 procent). Det är konsistent med resultaten som visar att det tenderade att vara större högerförskjutning bland personer med lågt politiskt intresse och låga politiska kunskaper – grupper som brukar kännetecknas av svag partiidentifikation.

Vi har redan konstaterat att småpartiernas väljare var överrepresenterade bland sent beslutande väljare (jfr kapitel 33). När vi undersöker detta samband mer detaljerat i kombination med olika bytesbeteenden framkommer flera intressanta resultat. Bland Miljöpartiets väljare 2022 var 26 procent sent rekryterad från andra partier inom mitten-vänsterblocket. Och totalt var det 43 procent av Liberalernas väljare som bestämde sig sent – 26 procent kom från mitten-högerpartier och 17 procent anslöt från mitten-vänsterpartier. De två partier som erhöll flest taktikröster i valet 2022 (jfr kapitel 26) skiljer sig alltså åt på följande sätt: Medan Miljöpartiet så gott som uteslutande drog sent beslutande väljare enbart från det egna blocket lyckades Liberalerna även att dra väljare över blockgränsen. Det lilla Liberalernas sena vinster över blockgränsen var nästan lika stora – även räknat i absoluta tal – som vinsterna för de betydligt större högerpartierna Sverigedemokraterna och Moderaterna.

Vårt stora fokus på sent blockbytande väljare kan givetvis ifrågasättas. I en demokrati väger ju alla röster lika. Alla de 6 477 970 röster som avgavs i riksdagsvalet 2022 har i lika hög utsträckning varit med och format det slutliga aggregerade valresultatet. Vid valurnorna spelar det ju ingen roll om det handlar om en sedan länge genomtänkt röst från en politiskt kunnig och välinformerad väljare eller om rösten är ett resultat av ett sent impulsivt infall från en politiskt alienerad väljare. För dagskassan i en butik är den första och sista kundens spenderande lika viktig. Ändå fokuserar vi gärna på blockbytare och sent beslutande eftersom de representerar gruppen väljare som är mer flytande än andra mer stabila väljargrupper och vars ställningstaganden i praktiken har stora implikationer för valutgångsen.

Fler mätningar om subjektiv tidpunkt för partibyte

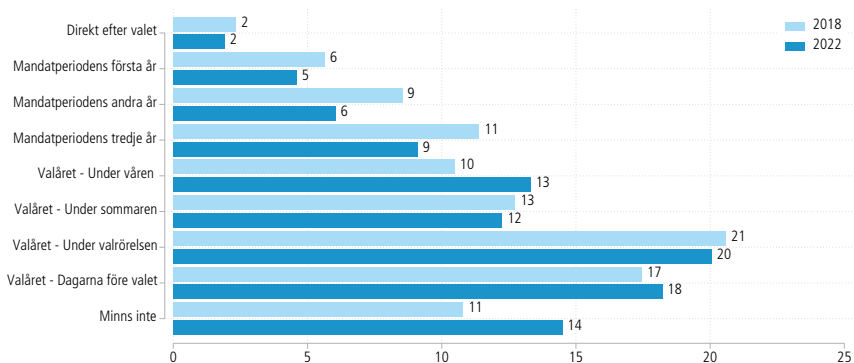
I valundersökningarna har vi försökt utveckla forskningen om tidpunkt för beslut genom att ställa mer preciserade frågor om när under mandatperioden väljarna egentligen bestämt sig för att byta parti. Bakgrunden är misstanken att huvuddelen av partibytarna inte äger rum under valrörelserna utan tidigare under mandatperioderna. Frågan är betydelsefull ur ren opinionsbildningssynpunkt: När i tiden äger de väljarrörelser mot partierna så hett önskar sig egentligen rum? (jfr analyserna i kapitel 36).

Våra mätningar av *subjektiv* tidpunkt för partibyte bekräftar bilden att merparten av partibytarna äger rum före den egentliga valrörelsen tar sin början. I Valundersökningens eftervalsstudier 2018 och 2022 frågade vi partibytarna själva om *när* de bytt parti. Frågan vi ställde till de som röstat på olika partier i de två senaste riksdagsvalen var ”Ungefär när under mandatperioden bestämde du dig för att byta parti?”. Hela åtta olika svarsalternativ erbjöds respondenterna (se figur 34.1).

Resultaten är likartade mellan de båda undersökningsåren. De visar att nästan var sjunde partibytare svarar att de inte kommer ihåg tidpunkten för partibytet (14 procent 2022) – ett svar som rimligen behöver tolkas i linje med slutsatsen att partibytet åtminstone inte ägt rum i närtid. Vid valet 2022 uppgav två procent att de bytt parti direkt efter valet 2018, fem procent under mandatperiodens första år, sex procent under mandatperiodens andra år och nio procent under mandatperiodens tredje år. Om man summerar dessa svar är det sammanlagt närmare fyra av tio partibytare som sannolikt och enligt egen utsaga bytt parti innan valåret 2022 tog sin början.

Går vi in i valåret uppger 13 procent av partibytarna att de bytte parti redan under valvåren. Ytterligare 12 procent av partibytarna berättar att de bytt parti under sommaren inför valet. Sammanräknat utgör de tidiga valårsbyttarna i så fall ungefär var fjärde partibytare (25 procent).

Figur 34.1 Väljarna preciserar sig vad beträffar tidpunkt för partibyte, 2018 och 2022 (procent)

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och 2022.

Kommentar: Frågan om tidpunkt för partibyte ställdes i en av Valundersökningens eftervalsenkäter. Totalt antal svarande är 636 partibytare 2014–2018 och 676 för 2018–2022. I analysen ingår endast de som enligt röstlängderna röstade 2014 och 2018 respektive 2018 och 2022, och som tidigare uppgett att de bytt parti mellan de två valen. Resultaten har viktats mot de officiella valresultaten 2018 och 2022.

De två sista svarsalternativen handlar om partibytarna under valrörelserna. Andelen partibytare som uppger att de bestämt partivalet ”under valrörelsen” är 20 procent och ”dagarna före valet den 9 september” ytterligare 18 procent.

Nästan fyra av tio partibytare säger sig alltså ha bytt parti under valrörelserna (38 procent vid båda valen 2018 och 2022) av samtliga partibytare. Omräknat till

samtliga partiväljare – totalt var det som bekant 36 procent av partiväljarna som bytte parti mellan valen – motsvarar denna andel ungefär 14 procent av väljar-kåren ($.38 * .36 = .14$). Det är en skattning som ligger mycket nära den uppgift för andel partibytare under valrörelsen som vi beräknat genom att jämföra uppgifter om röstningsintention före valet med uppgifter om partival från efter valet (se kapitel 39). Den subjektiva frågan om tidpunkt för partibyte tycks med andra ord bekräfta att ungefär var sjunde väljare byter parti under en svensk valrörelse.

Hittills har vi litat på väljarnas egna vittnesbörd om vid vilken tidpunkt de fattat sitt röstningsbeslut. Men som vi tidigare varit inne på kan vittnesbörd om sena beslut också vara en del av en självbild som väljarna vill måna om: jag är minsann en självständig rationell väljare som avvaktar med slutligt beslut till dess all valrörelseinformation är tillgänglig.

Sista veckan tycks ha blivit avgörande för kampen om regeringsmakten: en något större andel väljare som från mitten-vänsterblocket till mitten-högerblocket 3,5 procent) än tvärtom (2,8 procent).

En fjärdedel av både Miljöpartiets och Liberalernas väljare bestämde sig under sista veckan för att byta från ett annat parti i samma block.

Hälften av partibytarna byter parti innan valsommaren tar sin början. Fyra av tio partibytare byter parti under valrörelsen.

35

Trevalsrörlighet

Det är endast med viss svårighet vi kan spåra individuellt väljarbeteende längre tillbaka än två val. Valundersökningarna huvuddesign är sedan lång tid tvåvalspaneler. Det existerar enbart någon enstaka panelstudie baserad på befolkningsurval som sträcker sig över tre eller ännu fler svenska val (Valundersökningen 1964-1968-1970 är ett sådant exempel). Men eftersom vi alltid frågar om valminne från föregående val kan vi alltid ta oss ett ytterligare val tillbaka – i det här fallet till 2014 års val – för att följa väljarnas röstningshistoria på individnivå.

I figur 35.1 redovisas en analys av hur stor andel av väljarkåren som röstar på samma parti i tre på varandra följande val. Det finns starka skäl att misstänka att vi överskattar stabiliteten och underskattar rörligheten bland väljarna i en sådan analys. Det beror för det första på att statistiken över trevalsrörlighet till övervägande delen bygger på minnesuppgifter, vilka vet vi är behäftade med relativt stora mätfel – ungefär var fjärde väljare som deltar i Valundersökningarnas tvåvalspaneler minns inte eller minns fel hur de röstade i ett val för fyra år sedan (Valforskningsprogrammets faktablad 2020:14). För det andra misstänker vi att rörliga väljare generellt sett är något underrepresenterade bland paneldeltagarna i Valundersökningarna. För det tredje ingår inte några väljare som är yngre än 26 år i analyserna eftersom det endast är personer som varit röstberättigade och röstat i de tre valen som kan analyseras på det här sättet.

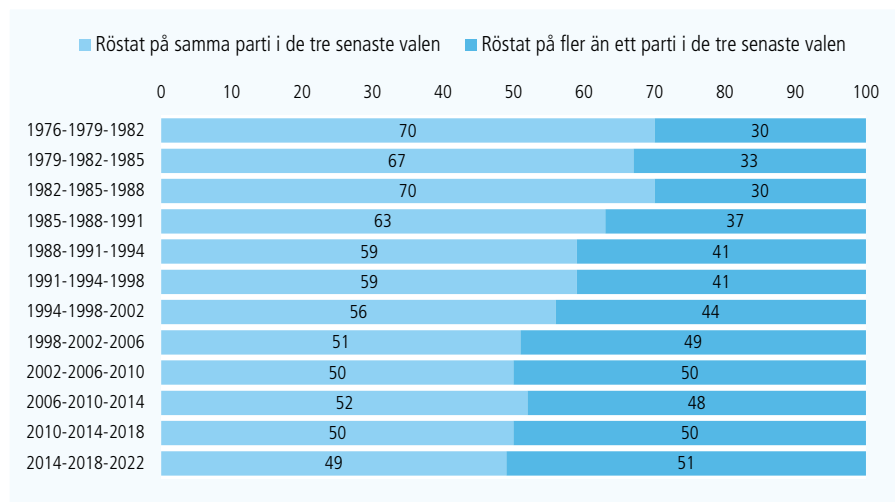
I figur 35.1 redovisar vi den totala trevalsrörligheten i svenska riksdagsval ända tillbaka till 1982, det är av naturliga skäl den tidigast möjliga trevalspanelen vi kan använda. Resultaten visar som väntat en tydlig nedgång i andelen partiväljare som är helt stabila i sitt partival. Vid riksdagsvalen 1976-1979-1982 röstade hela sju av tio väljare (70 procent) på samma parti alla tre gångerna. Vid de tre senaste valen har motsvarande andel varit omkring 50 procent. Trevalsstabiliteten 2014-2018-2022 är den lägst skattade hittills (49 procent).

Även om vi sannolikt överskattar trevalsstabiliteten i dessa panelstudier (på grund av bland annat paneldödighet) är uppgiften att närmare halva valmanskåren fortfarande tycks vara helt stabil i sitt röstningsbeteende intressant. Vi har ju inte tillgång till information om människors livslånga röstande. Men det *kan* alltså vara så att närmare hälften av de svenska väljarna ytterst sällan byter parti! Femtio procent markerar därmed ett slags övre gräns för väljarrörligheten. Att trenden mot högre rörlighet tycks ha stannat upp i de senaste valen är också intressant. Det kan betyda att det saknas förutsättningar för ytterligare ökad väljarrörlighet i kommande val.

Den halva väljarkåren som varit stabil i sitt partival kännetecknas främst av starka känslor av partianhängarskap (se tabell 35.1). Det illustrerar återigen betydelsen av väljarnas partiidentifikation som en viktig stabiliserande kraft på parti valet. Om trevalsstabiliteten är 49 procent i väljarkåren som helhet är den klart

högre bland starkt övertygade anhängare (80 procent) och svagt övertygade anhängare (77 procent). Bland de väljare som helt saknar ett bästa parti är det bara 12 procent som röstat på samma parti i valen 2014-2018-2022.

Tabell 35.1 Trevalsörslighet i svenska riksdagsval 1976–2022 (procent).

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningarnas rullande tvåstegspaneler 1976–2022.

Kommentar: Resultaten bygger på Valundersökningarnas tvåstegspaneler och jämför partival vid tre olika efter varandra följande val. Uppgifter om partival vid t-2 är minnesuppgifter. Se brödtexten för mer information. Resultaten är oviktade. Endast personer som röstat vid samtliga tre tillfällen ingår i analysen. Valdeltagande är kontrollerat mot röstlängderna vid respektive val. Personer som inte röstat vid åtminstone något av de tre tillfällena har utelutits ur analysen. Blankröster har betraktats som annat parti i denna analys. Personer som uppgett att de röstat på annat parti har kodats som att de röstat på olika partier då vi inte kan avgöra vilket parti de lagt sin röst på.

Bland de starkast övertygade anhängarna är det Socialdemokraternas väljare som uppvisar det allra mest ihärdiga röstandet på ett och samma parti i val efter val. Det är ingen skräll men visar hur stark vaneröstningen är just bland övertygade anhängare. Fyrtio procent bland väljare som har de starkaste känslorna av anhängarskap hyser dessa känslor för just Socialdemokraterna. Många av dessa väljare är åldersrika och tillhör en grupp väljare som långsamt byts ut mot yngre generationer som helt saknar liknande starka band till ett specifikt parti (jfr kapitel 29).

Småpartierna Centerpartiet, Liberalerna, Kristdemokraterna och Miljöpartiet har mycket få riktigt trogna väljare, bara 1 á 2 procent (se tabell 35.1). Andelen är inte mycket högre bland väljare som själva betraktar sig som starkt övertygade partianhängare – bara mellan 1 och 3 procent. Resultaten beskriver på ett nytt sätt den stora utsatthet som små partier har i det svenska partisystemet i den meningen att de saknar tillräckligt med *die hard* kärnväljare som behövs för att vara säkra på att klara riksdagsspärren (jfr analyserna i kapitel 26).

Tabell 35.1 Stabila väljare över de tre senaste riksdagsvalen 2014, 2018 och 2022 (procent).

Grupp	Samtliga	Grad av anhängarskap			Har inget bästa parti
		Starkt övertygad anhängare av det parti man röstat på 2022	Svagt övertygad anhängare av det parti man röstat på 2022	Är inte anhängare av partiet man röstat på 2022	
Total andel stabila partiväljare valen 2014-2018-2022	49	80	77	24	12
Andel som röstat på mer än ett parti vid någon eller några tillfällen	51	20	23	76	88
Summa procent	100	100	100	100	100
Antal svarande	1 604	201	223	578	111
Parti bland stabila partiväljare					
Vänsterpartiet	3	8	5	1	0
Socialdemokraterna	18	40	29	7	5
Centerpartiet	2	2	2	1	2
Liberalerna	2	1	2	1	0
Moderaterna	12	13	19	6	2
Kristdemokraterna	1	2	3	1	0
Miljöpartiet	2	3	3	2	1
Sverigedemokraterna	10	11	13	6	3
Övriga partier	0	0	0	0	0
Summa procent	49	80	77	24	12

Källa: Valundersökningarna 2018 och 2022, med uppgifter om röstminne 2014.

Kommentar: Resultaten är hämtade från de svenska valundersökningarna 2018 och 2022. Analysen bygger på de respondenter som intervjuats vid valen 2018 och 2022 och som svarat på frågor om hur de röstade i 2014 års val (n=1 640). Uppgifterna om partival 2018 och 2022 har kontrollerats mot offentliga röstlängder. Övriga partier inkluderar Feministiskt Initiativ och blank röst. Viktning mot valresultatet 2022.

Gräver vi vidare i trevalsrörligheten bland väljarna kan vi också redovisa de vanligaste kombinationerna av röstning i de tre senaste riksdagsvalen (se tabell 35.2). Den vanligast förekommande trevalskombinationen är M-SD-SD, det vill säga gruppen väljare som bytte från Moderaterna till Sverigedemokraterna mellan valen 2014 och 2018 och som sedan valde att hålla fast vid SD även 2022 (6,7). Den näst vanligaste kombinationen S-SD-SD är bara hälften så vanligt förekommande (3,3 procent).

En ofta framförd tes är att Moderaterna inte direktförlorar sina kärnväljare till Sverigedemokraterna, utan snarare tappar tillfälligt inlånade ex-Socialdemokrater till SD. Det skulle handla om S-väljare som i tidigare val bytt till M för att sedan, i nästa val, dra vidare till Sverigedemokraterna. Vi har i tidigare forskning inte funnit något stöd alls för att denna typ av trevalsrörlighet skulle vara vanlig (Ekengren & Oscarsson, 2015). Inte heller mellan de tre senaste valen kan vi kan vi återfinna just den kombinationen S-M-SD. I hela vårt datamaterial finns bara tre förekomster av väljare som har gjort just den resan i närtid. Väljare från Social-

demokraterna direktbyter till Sverigedemokraterna utan att ”mellanlanda” i Moderaterna (läs mer om de stora partiernas väljarförluster till Sverigedemokraterna i kapitel 32).

Tabell 35.2 De tjugo vanligaste partibytermönstren 2014-2018-2022 (procent)

	Partival 2014	Partival 2018	Partival 2022	Andel
#1	M	SD	SD	6,7
#2	S	SD	SD	3,3
#3	M	M	S	2,6
#4	M	M	SD	2,4
#5	M	S	S	2,4
#6	MP	S	S	2,1
#7	V	S	S	2,0
#8	S	V	S	1,8
#9	S	S	M	1,6
#10	M	KD	KD	1,5
#11	M	C	C	1,5
#12	M	C	M	1,4
#13	L	M	M	1,4
#14	MP	MP	S	1,3
#15	M	SD	M	1,2
#16	M	KD	M	1,2
#17	M	M	L	1,2
#18	L	L	S	1,1
#19	V	V	S	1,1
#20	M	KD	SD	1,1

Källa: Valundersökningarna 2018 och 2022.

Kommentar: Antal svarande i analysen är 1 625. Endast svarande som ingår i Valundersökningarnas panel och som röstat i de tre senaste valen ingår i analysen, vilket betyder att personer yngre än 26 år inte kan finnas med. Resultaten är viktade efter valresultaten 2022.

Ett intressant resultat är att det endast är två partier inblandade i de nitton vanligaste trevalskombinationerna. Först på tjugonde plats i listan återfinns vi den första kombinationen med tre partier (M-KD-SD). En av hundra svenska väljare tillhör gruppen som röstade på Moderaterna 2014, röstade på Kristdemokraterna 2018 och sedan bytte till Sverigedemokraterna vid valet 2022. Trevalsvandringar är inte ovanliga längre ned på listan men varje unik sådan kombination samlar inte särskilt många väljare.

Partiväljare på livstid?

Hur många och vilka partier har svenska väljare röstat på någon gång under sin livstid? I Valundersökningarna har vi som sagt inte möjlighet att spåra väljarrörelser och partibytten längre tillbaka än två tidigare val. Det finns stora osäkerheter i väljarnas röstminne redan när det förflutit ett par år sedan det senaste riksdagsvalet. Givet vad vi vet om det mänskliga minnet i allmänhet – och väljarnas för-

måga att komma ihåg vilka partier de röstat på tidigare i synnerhet (Valforskningsprogrammets faktablad 2020:14) – är det överdrivet optimistiskt att förvänta sig bra svar om partival för val ännu längre tillbaka i tiden. Det är svårt att i långt i efterhand kartlägga väljarnas röstningshistoria val för val.

Icke desto mindre är frågan intressant eftersom det säger någonting mer om väljares livslånga relation till de politiska partierna och, indirekt, deras anknytning till det demokratiska systemet. Vårt sätt att ändå försöka mäta röstning tidigare i livet är att fråga mer öppet om vilka partier man *någon gång i livet* röstat på i ett riksdagsval. Vi ställde frågan i valundersökningarnas eftervalsenkät (se tabell 35.3).

Resultaten berättar någonting viktigt och spännande om de svenska väljarnas relationer till de politiska partierna. De understryker vad vi också brukar finna i analyser av övervägda val, röstdelning och trevalsrörlighet: trots en stor grundstabilitet ser vi att en icke obetydlig andel väljare har erfarenhet av att ha röstat på många olika partier genom livet. Ser vi det resultatet från partiernas synvinkel kan man dra slutsatsen att de politiska partierna har haft stöd från många väljare om vi ser över lite längre tid. En ytterligare tolkning är att de demonstrerar, kanske på ett smärtsamt sätt för flera av de lite mindre partierna, att partierna under årtiondenas gång missat många möjligheter att växa genom att misslyckats behålla väljare som röstat på dem.

Våra resultat visar till exempel att mer än hälften av väljarkåren någon gång i livet röstat på Socialdemokraterna i ett riksdagsval (54 procent). Nästan lika många (48 procent) har någon gång i livet röstat på Moderaterna. Även stödet för partier som Centerpartiet och Folkpartiet/Liberalerna är klart högre än vad någon av dem lyckats få i ett enskilt riksdagsval (23 respektive 24 procent). Andel väljare som svarar att de någon gång i livet har röstat på partier som Miljöpartiet, Vänsterpartiet och Kristdemokraterna är 18, 16 respektive 14 procent. Notera att andelen som någon gång i livet röstat på Sverigedemokraterna (20 procent) är en lika hög andel som partiet fick röster i 2022 års riksdagsval, vilket förstås förklaras av SDs långa obrutna serie av valframgångar.

Eftersom det är första gången vi ställer frågan är det särskilt spännande att undersöka hur det livslånga röstandet på partier ser ut i olika grupper (se tabell 35.3). I huvudsak speglar resultaten vad vi vet om väljardemografien när det gäller partival (se Olsson, 2023). Genom livet har gruppen kvinnor oftare röstat på Miljöpartiet och Socialdemokraterna medan gruppen män oftare röstat på Moderaterna och Sverigedemokraterna. De allra äldsta grupperna har haft fler chanser att rösta på olika partier, men uppvisar ändå ett relativt svagt röstande på Miljöpartiet (7 procent bland 75+). Lågutbildade personer har oftare röstat på Socialdemokraterna och Sverigedemokraterna (67 respektive 32 procent) medan högutbildade generellt har ett större erfarenhetsregister när det gäller röstning på partier: de har oftare stött Miljöpartiet (25 procent), Centerpartiet (28 procent), Liberalerna (28 procent) men även Vänsterpartiet (22 procent) och Kristdemokraterna (18 procent). När det gäller röstning på Centerpartiet och Sverigedemokraterna finns ett tydligt stad-landmönster där stödet varit större för dessa partier bland väljare boende på ren landsbygd (34 respektive 28 procent).

Tabell 35.3 Andel som någon gång i livet röstat på de nuvarande riksdagspartierna i olika väljargrupper, 2022 (procent).

	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	Övr	n
Samtliga	18	16	53	23	23	14	47	20	3	1 944
Man	18	13	51	22	23	14	51	27	3	984
Kvinna	19	20	56	25	23	15	43	12	3	960
18-34 år	18	17	33	21	13	9	33	22	7	330
35-49 år	21	25	55	20	27	14	52	16	4	398
50-64 år	18	18	58	25	25	18	56	24	2	517
65-74 år	23	12	61	28	22	16	46	19	2	388
75+	10	7	58	23	26	12	45	18	1	311
Grundskola	14	6	67	18	12	9	37	32	1	205
Gymnasium/Eftergymnasial	16	10	53	18	20	12	49	27	3	639
Högskola/Universitet	22	25	50	28	28	18	49	11	4	918
Svensk bakgrund	18	17	53	24	23	15	48	20	3	1 743
Utländsk bakgrund	20	14	61	19	18	11	40	15	4	201
Tjänstemän	17	19	52	25	30	16	54	15	4	960
Arbetare	24	13	64	18	11	10	31	26	2	585
Företagare	12	15	42	29	30	17	72	23	3	160
Ren landsbygd	17	13	51	34	19	16	46	28	2	279
Mindre tätort	18	16	60	24	17	13	44	29	3	352
Stad eller större tätort	19	15	52	20	24	14	49	17	3	907
Stockholm, Göteborg, Malmö	21	23	52	23	30	13	48	11	4	358
Mycket intresserad	24	16	48	18	28	14	50	23	6	394
Ganska intresserad	18	17	53	25	24	14	49	19	3	1 029
Inte särskilt/allt intresserad	15	14	59	24	16	14	43	19	2	508
Låg politisk kunskap	18	15	56	20	12	11	39	20	3	557
Medel politisk kunskap	18	19	54	25	24	15	49	19	4	629
Hög politisk kunskap	19	15	51	25	30	16	53	21	3	718
Låg medieexponering	22	21	50	22	15	9	41	25	6	375
Medel medieexponering	18	17	55	23	21	15	45	20	4	495
Hög medieexponering	18	12	51	27	34	18	57	16	2	476
Övertygad partianhängare	22	11	60	11	11	7	31	20	4	292
Partianhängare	19	15	49	19	25	14	47	11	2	216
Endast partipreferens	20	19	53	24	24	14	50	20	3	1 011
Ingen partipreferens	13	16	55	34	28	19	55	22	6	354
Långt till vänster	55	31	72	8	7	3	6	2	8	362
Något till vänster	26	32	84	26	16	5	19	5	3	354
Varken t v eller t h	14	15	68	34	23	12	39	18	3	270
Något till höger	6	8	40	37	39	23	74	19	2	383
Långt till höger	4	4	26	16	24	23	77	44	2	413
Vänsterpartiet	89	25	50	9	5	2	6	1	9	141
Socialdemokraterna	21	20	95	19	14	4	20	2	2	657
Centerpartiet	7	16	28	90	43	17	48	1	2	145
Liberalerna	6	9	31	31	94	16	69	3	1	108
Moderaterna	4	6	27	23	27	17	94	5	1	364
Kristdemokraterna	10	7	30	21	30	81	63	12	1	112
Miljöpartiet	40	90	43	21	16	3	17	0	6	145
Sverigedemokraterna	9	5	43	12	13	15	58	85	1	258

Källa: Valundersökningarna 2022. Etapp B.

Kommentar: Frågan lyder: "Vilket/vilka partier har du röstat på i riksdagsvalen sedan du fick rösträtt? Ange alla partier som du röstat på". Personer som svarat att de inte vill svara (5 procent), inte minns (6 procent) eller uppger att de aldrig röstat (0,4 procent) har utgått ur basen. I genomsnitt har de svarande uppgett 2,2 partier som de röstat på i historiska riksdagsval. Resultaten har viktats mot valresultatet 2022. De två partier som omnämns oftast i kategorin "övriga partier" är Feministiskt Initiativ och Ny Demokrati.

Intresserade, kunniga och medieexponerade väljare har oftare i livet valt att stödja Moderaterna och Liberalerna i svenska riksdagsval. I gruppen väljare som är mindre intresserade och kunniga har Socialdemokraterna haft ett något starkare stöd. Och precis som man hade kunnat förvänta sig är starkt partiidentifierade väljare lite mer lojala och trofasta och sprider inte ut sina röster på många partier i samma utsträckning som väljare med svagare anhängarskap.

Vi avslutar kapitlet med en analys av de vanligaste kombinationerna av partival i svenska väljares livslånga röstande. Totalt sett återfinns 165 unika kombinationer i våra data. De flesta har en till tre partier och de vanligaste kombinationerna är partier som är nära grannar i partisystemet (se tabell 35.3).

Tabell 35.4 De 20 vanligaste kombinationerna av partival sedan erhållen rösträtt. Andel väljare som någon gång i livet röstat på olika partikombinationer (procent).

	Partikombination	Andel		Partikombination	Andel
#1	S	12,8	#11	S-C-M	2,4
#2	M	7,5	#12	S-MP	2,4
#3	V-S	4,8	#13	S-SD	2,3
#4	L-M	3,7	#14	C-M	2,1
#5	S-M	3,5	#15	C-L-M	2,0
#6	S-M-SD	2,9	#16	S-C	1,8
#7	M-SD	2,8	#17	S-L-M	1,7
#8	V-MP-S	2,8	#18	C	1,6
#9	SD	2,6	#19	L-KD-M	1,5
#10	V	2,4	#20	S-L	1,4

Källa: Valundersökningarna 2022. Etapp B.

Kommentar: Frågan lyder: "Vilket/vilka partier har du röstat på i riksdagsvalen sedan du fick rösträtt? Ange alla partier som du röstat på". Personer som svarat att de inte vill svara (5 procent), inte minns (6 procent) eller uppger att de aldrig röstat (0,4 procent) har utgått ur basen. I genomsnitt har de svarande uppgett 2,2 partier som de röstat på i historiska riksdagsval. Resultaten har viktats mot valresultatet 2022. De två partier som omnämns oftast i kategorin "övrige partier" är Feministiskt Initiativ och Ny Demokrati. Antal svarande i analysen är 1 919.

Resultaten visar att den vanligaste kombinationen är ingen kombination alls: 12,8 procent av väljarna uppger att de aldrig i livet röstat på något annat parti än Socialdemokraterna. Även Moderaterna har många trogna väljare som aldrig avvikit från den rena läran (7,5 procent). Först på tredje plats hittar vi en kombination med två partier: Socialdemokraterna och Vänsterpartiet (4,8 procent).

Enligt Valundersökningen är det 3,5 procent av väljarna som i sitt liv endast har röstat på något av de två partier som varit de regeringsbärande under de senaste fyrtio åren: Socialdemokraterna och Moderaterna – ett slags instrumentell röstning på de partier som varit de största och kunnat bilda regering. Andra kombinationer där S och M ingår inbegriper även något eller några ytterligare partier: Exempelvis samlar S-M-SD 2,9 procent av väljarna.

Hälften av väljarna (49 procent) röstade på samma parti i valen 2014-2018-2022.

Den vanligaste trevalskombinationen av partival i valen 2014-2018-2022 var M-SD-SD.

Drygt hälften av de svenska väljarna har någon gång i livet röstat på Socialdemokraterna (54 procent).

Hälften av de svenska väljarna har någon gång i livet röstat på Moderaterna (48 procent)

Flest partibyten sker tidigt

En av de mer robusta resultaten från väljarforskningen är att intensiva valkampanjer visserligen kan betyda mycket för att intressera, engagera, mobilisera och informera väljare (Norris m fl, 1999; Brady & Johnston, 2006; Vreese, 2007) men samtidigt betydligt mindre när det gäller att omvända väljare (*conversion*), det vill säga framkalla partibyten från ett parti till ett annat (Lazarsfeld, Berelson & Gaudet, 1944; Farrell & Schmitt-Beck, 2002; Aardal m fl, 2004; Oscarsson, 2013). Effekten av valkampanjer på väljarnas röstningsbeteende när det gäller valet av parti är fortfarande högst begränsat trots att allt fler uppger att de bestämmer sig sent (jfr kapitel 33). Som vi kommer att se i de kommande analyserna gäller detta i hög grad även för Sverige och valet 2022.

När äger de flesta partibyten rum? Dynamiken i den svenska väljarrörligheten kan undersökas med hjälp av valundersökningarnas mellanvalspaneler. I tabell 36.1 redovisar vi resultaten av en analys av hur vanligt förekommande fem olika typer av mellanvalsbeteenden har varit bland partiväljarna 1973–2022. Genom att jämföra data från tre olika tidpunkter – *partival* insamlat vid föregående val (tidpunkt 1), *röstningsintention* insamlat i våra förvalsstudier (tidpunkt 2) och *partival* insamlat efter det aktuella valet (tidpunkt 3) – för samma individer kan vi identifiera fem olika beteenden.

Gruppen *stabila väljare* är de som vid samtliga tre tillfällen uppger att de har röstat eller tänker rösta på ett och samma parti. Andelen stabila väljare har minskat över tid, från omkring 80 procent under 1970-talet till omkring 60 procent i de tre senaste valen (se tabell 36.1). Vid 2022 års val identifierar vi 68 procent helt stabila väljare med identiskt partival 2018, röstningsintention inför 2022 års val, och partival i 2022 års val. I våra paneler ser vi alltså tecken på stabilisering av väljarbeteendet och en större andel helt stabila väljare.

Väljare med kalla fötter har vi kallat de väljare som inför ett val uppgett att de tänkt rösta på ett annat parti än vid föregående val men ändå till slut valt att falla tillbaka på sitt tidigare partival. Ett nytt parti övervägdes under valrörelsen men röstningsintentionen fullföljdes inte. Denna kategori har blivit något vanligare över tid och samlade 2022 fem procent av väljarna. De är på papperet ett slags sena valrörelsebytare men tillhör alltså väljare som prövar en ny idé, håller dörren på glänt för ett partibyte, men som till slut faller tillbaka på samma parti som de valde att rösta på fyra år tidigare.

Gruppen *tidiga bytare* har alltid varit den i särklass största bytarkategorin bland väljarna. Det handlar om väljare som i valundersökningarnas förvalsintervju uppger att de tänker rösta på ett nytt parti och sedan fullföljer bytet. Med tidigt avses här att man alltså bytt parti tidigare än då valundersökningarnas förvalsstudie går i fält, vilket är fyra-fem veckor före valet. Kategorin har haft en tendens att växa över tid, från 12 procent 1976 till 18 procent vid det senaste valet 2022. De borgerliga maktskiftesvalen 1991 och 2006 sticker också ut från den allmänna

trenden men den meningen att det varit särskilt höga andelar tidiga byten vid dessa tillfällen (20 respektive 27 procent). Regeringsskiftesvalet 2022 sticker ut i den meningen att det inte tycks ha varit någon särskilt stor andel tidiga bytare mellan 2018 och 2022 års val relativt andra närtida val.

Gruppen *sena bytare* är de som uppger strax före valet att de tänker rösta på samma parti som förra gången men som efter valet berättar för oss – i valundersökningarnas eftervalsenkät – att de röstade på ett annat parti. Detta handlar alltså om valrörelsebytare – sinnebilden för de flytande väljarna i forskningslitteraturen. I våra analyser samlar denna kategori inte särskilt stor andel av väljarkåren – på sin höjd 7–8 procent i mer sentida val, vilket väcker funderingar om hur begränsade de potentiella effekterna av partiernas valkampanjer egentligen är. Med tanke på paneldesignen underskattar vi sannolikt denna andel med någon eller några enheter. Men ändå. De sena bytare som tycks finnas inom räckhåll för omvändelse (*conversion*) sent i valrörelserna är relativt få – stabilt klart lägre än tio procent. I tillägg ägnar sig dessa sena valrörelsebytare åt olika typer av strategisk röstning och att det ibland inte kan betraktas som regelrätta partibyten (jfr kapitel 26). Det handlar snarare om ett slags korttidslån – väljare lånar tillfälligt ut sin röst till ett parti som för närvarande bedöms vara i behov av den.

Tabell 36.1 Analys av förekomsten av olika kombinationer av partival vid tidpunkt 1, röstningsintention inför val vid tidpunkt 2 och slutligt partival vid tidpunkt t2. Andel stabila väljare, väljare med "kalla fötter" samt tidiga, sena och flytande partibytare vid svenska riksdagsval 1976–2018 (procent)

	Mellanvalspanel													
	73	76	79	82	85	88	91	94	98	02	06	10	14	18
	-76	-79	-82	-85	-88	-91	-94	-98	-02	-06	-10	-14	-18	-22
Stabila väljare	78	80	78	80	77	68	72	70	68	57	63	63	63	68
Väljare med "kalla fötter"	3	3	3	2	4	4	3	3	4	4	5	6	5	5
Tidiga bytare	12	12	13	11	12	20	18	16	15	27	20	21	22	18
Sena bytare	5	4	5	6	5	5	4	8	8	8	7	7	6	7
Flytande bytare	2	1	1	1	2	3	3	3	5	4	4	3	4	3
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer	910	955	977	948	847	803	829	605	694	915	821	708	1 815	2 076

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningarna 1973–2022: mellanvalspanelerna. En del av panelen 2014–2018 är ursprungligen från urvalet till Europaparlamentsvalundersökningen 2014.

Kommentar: I analysen ingår uppgifter om partival i föregående val (paneluppgift från föregående val, kompletterat med minnesdata för de som inte ingår i det bakåtgående panelsteget), partival vid det aktuella valet och en fråga om röstningsintention i det aktuella valet (förvalsintervju). I procentbasen ingår endast de intervju personer som angivit ett parti vid samtliga tre tillfällen. Röstningsintention bygger på en förvalsfråga om vilket parti uppgiftslämnaren avser rösta på i riksdagsvalet. Svaren har kompletterats med uppgifter om bästa parti. Sedan 2006 har frågan om röstningsintention kompletterats med en följdfråga: Intervju personer som säger sig vara osäkra på vilket parti de avser rösta på har fått en tillägsfråga om vilket parti de lutar åt att rösta på.

Den sista femte kategori väljare i vår uppställning har vi benämnt *flytande bytare*. Det handlar här om väljare som vid de tre tillfällena vi frågat dem om röstning eller röstningsintention har uppgivit tre olika partier. De röstade på parti A vid det

första valtillfället, uppgav att de tänkte rösta på parti B vid det andra valtillfället men lade slutligen sin röst på parti C. Detta är inte heller någon stor grupp. Vid de senaste svenska valen har de flytande bytarna utgjort som mest fem procent av partiväljarna. Vid valet 2022 var det bara tre procent flytande bytare.

I de två senaste valundersökningarna har tillgången på data varit tillräckligt stor för att också analysera tajningen av partibyten i olika befolkningsgrupper (se tabell 36.2). Resultaten visar att stabila väljare tenderar att vara något fler bland äldre och lågutbildade, bland väljare som bor utanför storstäderna och, inte oväntat, bland personer som har en stark känsla av partianhängarskap. Stabiliteten är högre bland personer som står långt till vänster eller långt till höger. De största partiernas väljare tenderar att ha större andel stabila väljare än mindre partier. Mindre partier som till exempel Miljöpartiet och Liberalerna har omkring 40 procent stabila väljare, klart lägre än Socialdemokraternas 77 procent och Sverigedemokraternas 76 procent. Övriga faktorer som politiskt intresse, kunskap och förtroende har i den här analysen mycket svaga samband med partivalsstabilitet.

Tabell 36.2 Andel stabila väljare, väljare med "kalla fötter" samt tidiga, sena och flytande partibytare i olika befolkningsgrupper, 2022 (procent)

	Stabila väljare	Kalla fötter	Tidiga bytare	Sena bytare	Flytande bytare	Summa	Antal svarande
Total	68	5	18	6	3	100	2 076
Man	71	4	17	6	3	100	1 127
Kvinna	65	6	19	7	3	100	949
22–34 år	60	3	32	3	1	100	166
35–49 år	63	7	21	6	3	100	325
50–64 år	65	5	20	7	3	100	575
65–74 år	74	5	14	6	1	100	517
75+	72	4	12	8	4	100	493
Grundskola	81	2	9	5	2	100	274
Gymnasium/Eftergymnasial	68	5	18	7	2	100	653
Högskola/Universitet	63	6	21	6	3	100	958
Svensk bakgrund	69	5	18	6	3	100	1 911
Utländsk bakgrund	62	7	21	6	4	100	165
Tjänstemän	66	5	19	7	3	100	1 149
Arbetare	74	4	15	5	2	100	542
Företagare	63	8	18	8	4	100	188
Ren landsbygd	69	5	18	6	2	100	281
Mindre tätort	73	5	16	5	2	100	380
Stad eller större tätort	67	5	18	8	3	100	992
Stockholm, Göteborg, Malmö	66	5	21	5	3	100	347

Våra analyser av vid vilken tidpunkt svenska väljare tenderar att byta parti vidimerar en viktig insikt om svenskt väljarbeteende som är central för förståelsen av politisk förändring vid valurnorna: den absoluta merparten av det totala antalet partibyten har vid de allra flesta riksdagsval sedan 1976 ägt rum *innan* valrörelserna tar sin början! Med en så hög andel helt stabila väljare och väljare som får kalla fötter och landar på samma parti igen (totalt 73 procent i den här analysen) nyanserar det bilden av svensk väljarrörlighet ytterligare. Stabiliteten i resultaten

från val till val visar att denna dynamik inte är unik för ett enskilt val. Det ställer tydliga förväntningar om när och hur olika väljargrupper kommer att röra på sig inför framtida val.

Tabell 36.2 (forts.)

	Stabila väljare	Kalla fötter	Tidiga bytare	Sena bytare	Flytande bytare	Summa	Antal svarande
Mycket intresserad av politik	70	4	19	4	2	100	480
Ganska intresserad	69	5	17	6	3	100	1 140
Inte särskilt/allt intresserad	64	6	18	10	2	100	431
Låg politisk kunskap	70	5	17	6	2	100	465
Medel politisk kunskap	68	5	18	7	3	100	634
Hög politisk kunskap	68	5	18	6	3	100	959
Låg medieexponering	66	4	22	5	3	100	364
Medel medieexponering	66	5	19	7	3	100	504
Hög medieexponering	67	6	19	5	3	100	522
Övertygad partianhängare	90	1	6	3	1	100	326
Partianhängare	79	3	11	6	1	100	479
Endast partipreferens	59	6	23	7	4	100	925
Ingen partipreferens	46	10	31	9	4	100	224
Långt till vänster	74	3	15	7	2	100	415
Något till vänster	71	4	16	7	2	100	437
Varken t v eller t h	67	5	19	7	3	100	265
Något till höger	60	6	22	7	5	100	395
Långt till höger	72	6	15	4	2	100	421
Vänsterpartiet	78	3	16	2	1	100	142
Miljöpartiet	41	6	30	16	7	100	161
Socialdemokraterna	77	2	15	4	1	100	788
Centerpartiet	50	12	14	19	5	100	133
Liberalerna	39	5	37	10	9	100	94
Kristdemokraterna	55	6	23	11	5	100	101
Moderaterna	66	9	18	5	2	100	328
Sverigedemokraterna	76	3	15	5	2	100	329

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen mellanvalspanelen 2018–2022.

Kommentar: I analysen ingår uppgifter om partival i föregående val (paneluppgift från föregående val, kompletterat med minnesdata för de som inte ingår i det bakåtgående panelsteget), partival vid det aktuella valet och en fråga om röstningsintention i det aktuella valet (förvalsintervju). I procentbasen ingår endast de intervjupersoner som angivit ett parti vid samtliga tre tillfällen. Röstningsintention bygger på en förvalsfråga om vilket parti uppgiftslämnaren avser rösta på i riksdagsvalet. Svaren har kompletterats med uppgifter om bästa parti. Frågan om röstningsintention har kompletterats med en följdfråga: Intervjupersoner som säger sig vara osäkra på vilket parti de avser rösta på har fått en tillägsfråga om vilket parti de lutar åt att rösta på.

68 procent av väljarna var helt stabila i sitt partival mellan 2018 och 2022 års val.

Sex procent av väljarna tänkte byta parti men fick kalla fötter under valrörelsen och valde att rösta på samma parti som 2018.

18 procent av väljarna (och hälften av alla partibytare) hade redan bytt parti när valrörelsen 2022 tog sin början.

Partibytarna förklarar sig

Hur förklarar partibytarna själva att de bytt parti? I Valundersökningarna ställer vi en helt öppen fråga till de som berättat att de har bytt parti sedan det senaste valet: "Vad var det som fick dig att rösta annorlunda i årets riksdagsval jämfört med riksdagsvalet 2018?". Genom att kategorisera de öppna fritextsvaren kan vi teckna en bild av hur partibytarna själva motiverar sitt beteende och vad som kan ha varit särskilt viktigt för partibytare till vissa partier (se tabell 37.1).

Resultaten visar att direkta hänvisningar till specifika sakfrågor som skäl till partival är relativt ovanliga. Sådana motiveringar samlar totalt endast omkring var tredje partibytare och är koncentrerade till några få svarkategorier. Toppkategorierna sammanfaller i allt väsentligt med väljarnas viktiga skäl för partival (jfr kapitel 22), med toppkategorin *lag och ordning* (9 procent) tätt följt av *integration/immigration, miljö* och *välstånd/sjukvård* (8, 7 respektive 6 procent). Det är ungefär samma sakfrågor som motiverade partibytarna som motiverade röstning på partier i 2022 års val.

Men hänvisningar till sakfrågor som *lag och ordning* och *integration/immigration* var klart vanligare bland personer som bytte till Moderaterna och Sverigedemokraterna 2022, vilket understryker att dessa sakfrågor var gynnsamma för de båda partierna. Det gäller särskilt byten till Sverigedemokraterna. Av partibytarna till Sverigedemokraterna motiverade 28 procent bytet med hänvisning till *lag och ordning* och 23 procent med hänvisning till *migrationsfrågor*. Motsvarande andelar för bytande väljare till Moderaterna var 11 respektive 8 procent. Byten till Kristdemokraterna motiverades av *sjukvårdsfrågor* (18 procent) snarare än brottsbekämpning och migration (5 respektive 3 procent).

Bland bytarna till mitten-vänsterpartier förekom hänvisningar till sakfrågor mer sällan totalt sett, med ett stort undantag: Miljöpartiets tillkommande väljare motiverade i stor utsträckning sitt partibyte med att miljöfrågor var ett viktigt skäl (56 procent). Byten till Socialdemokraterna motiverades i mycket liten utsträckning av särskilda sakfrågor. Det betyder att det måste ha varit andra anledningar till Socialdemokraternas väljarvinster än konkreta positionstaganden i enskilda sakfrågor.

Den mer generellt formulerade *ideologi/politik*-kategorin samlar var femte bytare (20 procent) i vårt material. De svaren handlar om att partiet har en bra ideologi eller bedriver en bra politik i största allmänhet. Den typen av generella hänvisningar till bra ideologi är särskilt vanliga bland bytare till Vänsterpartiet (30 procent) och Moderaterna (28 procent). Bland Miljöpartiets väljare är hänvisningar till ideologi minst vanligt (11 procent).

Osökt närmar vi oss därför de bytesskäl som *inte* har omedelbart med konkreta sakfrågor eller ideologi att göra utan snarare med kampanjen, ledarskap och strategisk kontext. Den i särklass största kategorin totalt handlar om strategiska skäl

(27 procent), vilket säger något om hur pass taktiserande svenska väljare har blivit i sitt beteende. Samlingskategorin strategiska skäl är den flitigast förekommande 2022 och rymmer många olika sorters strategiska hänsynstaganden. Det är mittenpartiernas tillkommande väljare som i störst utsträckning motiverar sina byten med strategi, i tur och ordning Centerpartiet (57 procent), Miljöpartiet (52 procent) och Liberalerna (40 procent) (se kapitel 26 för fler analyser av strategisk röstning).

Tabell 37.1 Skäl för partibyte 2018–2022 bland samtliga och bland partiernas tillkommande väljare, 2022 (procent)

	Samtliga partibytare 2022	Bytare till								
		V	MP	S	C	L	KD	M	SD	
Sakfråga: Lag och ordning	9	0	2	0	2	3	5	11	28	
Sakfråga: Integration/Immigration	8	2	3	1	3	5	3	8	23	
Sakfråga: Miljö	7	10	56	2	8	5	0	2	0	
Sakfråga: Välfärd/Sjukvård	6	10	1	5	0	3	16	1	10	
Strategisk röstning	27	19	52	31	57	40	18	24	8	
Ideologi/Politik	21	30	12	20	20	22	22	28	16	
Partiledare/Företrädare	20	17	5	40	20	17	27	15	8	
Valkampanj/Vallöften	6	13	3	4	3	3	5	6	8	
Förnyelse/Stabilitet	5	0	1	4	2	5	4	12	9	

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan ställs till personer som uppgett att de röstat på olika partier i riksdagsvalen 2018 och 2022: "Om du valde att rösta på olika partier i riksdagsvalen 2018 och 2022: Vad var det som fick dig att rösta annorlunda i årets riksdagsval jämfört med riksdagsvalet 2018? Ange högst tre skäl". Svaren har kodats med en något utökad version av det kodschema som används för öppna skäl för viktiga frågor för partivalet. Antal svarande partibytare i analysen är totalt 1 125. Procenttalen summerar inte till 100 eftersom respondenterna kunde uppges upp till 3 svar på frågan. Kategorier som bland samtliga inte samlar mer än 5 procent har inte särredovisats. Resultaten för kolumnen samtliga har viktats mot valresultatet 2022.

Var femte partibytare hänvisar till partiledare eller andra partiföreträdare (20 procent).⁶³ Här är det främst partibytarna till Socialdemokraterna (40 procent) och Kristdemokraterna (27 procent) som gör spontana hänvisningar till partiledare eller företrädare. Magdalena Andersson och Ebba Busch tycks ha haft en särskild dragningskraft i gruppen partibytare i 2022 års val. Miljöpartiets språkrör är som vanligt i botten och omnämns bara av 3 procent bland de som bytte till Miljöpartiet. Sverigedemokraternas ledare Jimmie Åkesson må vara populär bland de egna partiväljarna men bland de som bytte parti till Sverigedemokraterna 2022 nämns han sällan spontant som ett viktigt skäl för byte (8 procent) (se kapitel 19 för en fördjupad analys av partiledareffekter).

⁶³ Notera att inte alla hänvisningar till partiledare/företrädare är positiva: Omkring var tredje omnämnande handlar om att väljaren byter parti för att man ogillar sitt gamla partis ledare. Det påminner oss om att det också finns negativa partiledareffekter. Jämför analyserna i kapitel 19 i denna bok.

Den vanligaste kategorin i analysen – strategiska skäl – förtjänar en fördjupning. Det går att tänka strategiskt på så många olika sätt. När vi packar upp denna kategori, som mer än var fjärde partibytare uppgav som viktigt skäl, ser vi att olika grupper av partiväljare uppger mycket olika slags strategiska överväganden (se tabell 37.2).

Tabell 37.2 Fördelning av strategiska skäl för partibyte, 2022 (procent)

	S	C	L	M	MP
Allmän strategisk röstning	20	10	14	28	16
Stort parti med goda möjligheter att genomföra sin politik	16	0	0	15	0
Litet parti som kan riskera att hamna under 4-procentsspärren	7	1	45	18	82
Bortkastad röst. Partiet är för litet för att nå 4-procentsspärren	2	1	0	0	2
Minska risken för att ett extremparti blir representerade i riksdagen	1	0	0	10	2
Sverigedemokraterna/Minska Inflytande för Sverigedemokraterna	56	89	43	35	5
Partiet är det minst dåliga alternativet	2	0	0	0	0
Partiet är det bästa alternativet	2	0	0	0	0
Antal svarande	91	70	42	40	61

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan ställs till personer som uppgett att de röstat på olika partier i riksdagsvalet 2018 och 2022: "Om du valde att rösta på olika partier i riksdagsvalet 2018 och 2022: Vad var det som fick dig att rösta annorlunda i årets riksdagsval jämfört med riksdagsvalet 2018? Ange högst tre skäl". Svaren har kodats med en något utökad version av det kodschema som används för öppna skäl för viktiga frågor för partivalet. I tabellen presenteras endast de fem partier där minst 40 svarspersoner uppgivit att strategisk röstning var viktigt för deras byte av parti. Procenttalen summerar inte till 100 eftersom respondenterna kunde uppge upp till 3 svar på frågan. Den vanligaste kategorin inom varje grupp av partiväljare har markerats med en ram.

Underlaget är i minsta laget eftersom frågan är ställd till endast partibytare och inte i alla etapper av valundersökningen 2022. Men det är ändå tydligt att för dem som bytte till Miljöpartiet 2022 av strategiska skäl dominerar helt frågan om fyraprocentsspärren. Bland de som bytte till Liberalerna är det en kombination av oro för fyraprocentsspärren och ett sätt att minska Sverigedemokraternas inflytande. Huvudsakliga strategiska drivkrafter för de som bytte till Centerpartiet eller till Socialdemokraterna 2022 var att minska SDs inflytande (se även kapitel 26 om strategisk röstning).

Ideologi och sakfrågor var totalt sett de vanligaste skälen till partibytan mellan 2018 och 2022.

Var fjärde väljare uppgav strategiska skäl till partibyte 2022 (27 procent).

Hälften av de som bytte till Miljöpartiet 2022 (52 procent) uppgav ett strategiskt skäl för röstning, varav de flesta hänvisade till fyraprocentsspärren

38

Förklaringar till partibyten 2018–2022

I det här kapitlet fördjupar vi analysen av några av de största väljarströmmarna mellan 2018 och 2022 års val. Förutom ett fortsatt fokus på kategorin *blockbytare* – det vill säga väljarflödena mellan mitten-vänsterpartierna och mitten-högerpartierna – undersöker vi systematiskt de största väljarflödena mellan 2018-2022 för att pröva vilka som varit de viktigaste förklaringarna. Vi avslutar kapitlet med en fördjupande analys av vilka ideologiska och sakpolitiska skäl som vägde tyngst för de väljare som bytte block mellan valen.

Vi vet från många tidigare analyser av väljarströmmar att vänster-högerideologi alltjämt är den starkaste förklaringen till varför väljare byter parti (jfr Holmberg 1981; Oscarsson & Holmberg, 2016; Oscarsson, 2020). Det finns ett starkt samband mellan ideologisk vänster-högerorientering och partibyten. Vi inleder därför analyserna av förklaringar till partibyten genom att beskriva olika bytargrupperns ideologiska positioner längs vänster-högerdimensionen. För varje cell i bytarmatrisen som rymmer tillräckligt många svarande för att särredovisa (fler än 30 svarande) har vi beräknat gruppens genomsnittliga placering längs den elvagrådiga vänster-högerskalan (se tabell 38.1). Resultaten illustrerar på ett mycket tydligt sätt att väljare som lämnar sitt parti från 2018 för ett parti längre vänsterut i partisystemet regelmässigt har en ideologisk position längre till vänster och väljare som lämnar högerut har regelmässigt en position längre till höger jämfört med de väljare som troget stannat kvar hos sitt parti även 2022 (i tabellens diagonaler återfinns de väljare som röstade på samma parti i båda valen).

Några exempel kan vara på sin plats. De väljare som röstade på Vänsterpartiet i både 2018 och 2022 års val hade en genomsnittlig vänster-högerplacering på 1,4. Bytargrupperna till Miljöpartiet och Socialdemokraterna hade båda en genomsnittlig position längre till höger (medeltal 1,5 respektive 2,2). Centerpartiets trogna väljare placerade sig strax till höger om mitten längs vänster-högerskalan (5,6), medan de C-väljare som rörde sig till Miljöpartiet eller Socialdemokraterna var klart längre till vänster (3,9 respektive 4,5) och de C-väljare som rörde sig till Liberalerna eller Moderaterna stod klart längre till höger (6,5 respektive 6,8). Medeltalsskillnaderna är ibland så pass små att de inte är statistiskt signifikanta men samma monotona samband mellan vh-placeringar och partibyten syns tydligt även för Moderaternas väljare 2018: de som stannade kvar positionerade sig 7,7 medan de som rörde sig till partier längre in mot mitten, som Liberalerna (6,7), eller över blockgränsen, till Centerpartiet (6,2) eller Socialdemokraterna (5,1) stod klart längre vänsterut i partisystemet.

Tydliga vänster-högerpositioneringar återfinns även för unga förstagångsväljare som röstade för första gången 2022. Resultaten indikerar en framgångsrik repro-

duktion av vänster-högerorienteringar även bland de nykläckta förstagångsväljarna. Vi kan redovisa fyra medeltal för de fyra största grupperna av förstagångsväljare: de som röstade på Vänsterpartiet stod mycket klart till vänster (1,4), de som röstade på Socialdemokraterna låg mycket nära partiets lojala väljare (3,3), de som röstade på Moderaterna stod tydligt till höger (6,9) och de förstagångsväljare som röstade på Sverigedemokraterna placerade sig själva långt till höger i partisystemet (7,8).

Tabell 38.1 Genomsnittliga vänster-högerplaceringar för olika bytargrupper 2018–2022 (procent).

Partival i riksdagsvalet 2018	Partival i riksdagsvalet 2022								
	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	Ovr
Vänsterpartiet	1,4	1,5	2,2	–	–	–	–	–	–
Miljöpartiet	1,6	3,0	3,4	–	–	–	–	–	–
Socialdemokraterna	1,9	2,7	3,3	3,9	–	–	5,5	5,2	–
Centerpartiet	–	3,9	4,5	5,6	6,5	–	6,8	–	–
Liberalerna	–	4,0	5,0	5,8	6,4	–	7,2	–	–
Kristdemokraterna	–	–	4,6	–	6,9	7,1	7,6	7,4	–
Moderaterna	–	–	5,1	6,2	6,7	7,6	7,7	8,1	–
Sverigedemokraterna	–	–	–	–	–	–	7,4	7,5	–
Övriga partier	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Blank-röstare 2018	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Icke-röstare 2018	–	–	3,9	–	–	–	–	6,5	–
Saknade rösträtt 2018	–	2,0	–	–	–	–	–	–	–
Unga förstagångsväljare 2022	1,4	–	3,3	–	–	–	6,9	7,8	–

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningarna 2018 och 2022.

Kommentar: Tabellen visar de genomsnittliga vänster-högerplaceringarna för olika bytargrupper. Vänster-högeridentifikation mäts på en skala från 0 "långt till vänster" till 10 "långt till höger" och med en mittpunkt 5 "varken till vänster eller till höger". Medeltal för bytargrupper som består av färre än 30 personer redovisas inte. Resultaten är viktade efter partival 2022. Det totala antalet svarande i analysen är 7 754, varav 404 ej redovisade på grund av alltför litet underlag.

Om man betraktar resultaten i tabellen 38.1 som ett slags upprepade hypotesprövningar ger de precis som i tidigare analyser (jfr Oscarsson, 2020:31) stöd för att det finns ett samband mellan ideologi och partibyte. Därmed inte sagt att sambandet nödvändigtvis är kausalt. Med tvärsnittsdata kan vi inte vara säkra på att väljare först förändrar sin ideologiska position och sedan byter parti, även om det är en rimlig utgångspunkt. Det kan också vara så att väljare som byter parti väljer att positionera sig själva längs vänster-högerskalan på ett sätt som är *konsistent* med hur de uppfattar partiernas (förändrade) positioner och hur de valt att byta. Partiernas egna signalering om politisk inriktning och annonserade partisamarbeten har stor betydelse för hur väljarna uppfattar partiernas vänster-högerpositioner (jfr analyserna i kapitel 44).

Vänster-högerdimensionen är så pass starkt integrerad i svenska väljares tänkande att det finns anledning att tro att åtminstone somliga väljare betraktar frågan om självplacering längs vänster-högerskalan som ett slags kunskapsfråga: De som byter parti byter samtidigt ideologisk vänster-högeridentifikation så att de matchar varandra. För att bli säkrare på att vh-ideologi verkligen haft betydelse för väljares partibytten behöver vi undersöka väljarnas inställning till sakpolitiska

förslag som har med vänster och höger att göra. Det kommer vi göra längre fram i kapitlet.

Kapitlets huvudfrågeställning är varför partibyterna valde att byta parti mellan 2018 och 2022 års val. Eftersom det finns så många olika väljarströmmar och så många potentiella förklaringar är det nödvändigt att begränsa analysen till de allra största flödena och till de mest klassiska förklaringar som har vunnit stöd i tidigare analyser av partibyten: valrörelsernas viktigaste sakfrågor. Tidigare erfarenheter och forskning talar sitt tydliga språk: På samma sätt som väljarnas ideologiska orientering och sakfrågeåsikter är de starkaste förklaringsfaktorerna för beteendet partival, på samma sätt är sådana förklaringar de viktigaste även när det gäller beteendet partibyte. Det är partiets och väljares positionstagande i sakpolitiska frågor som är de huvudsakliga drivkrafterna bakom partibyten, eller åtminstone de som i det långa loppet och i genomsnitt har de starkaste effekterna för bytarbenägenhet bland väljarna. Svenska väljare är åsiktsröstande väljare (Holmberg & Oscarsson, 2016).

Analys av bytarbenägenhet kan göras på många olika sätt. Vi börjar med att upprepa en analys av väljarflöden i genomfört tidigare (Oscarsson, 2020) för att skapa en första överblick. Vi har i tabellen 38.2 genomfört tjugo regressionsanalyser – två för var och en av de tio största nettoväljarströmmarna som presenterades tidigare i rapporten – där bytarbenägenhet är beroende variabel (0/1). Vi använder en liten anspråkslös förklaringsmodell med kön, ålder och utbildning för att kartlägga i vad mån väljare som stannade kvar hos sitt parti och de som valde att byta skiljer sig åt vad beträffar socioekonomiska bakgrundsfaktorer. I en något utvidgad modell bygger vi sedan på med tre ideologiindikatorer som här får representera åsiktsdrivna förklaringar till partibyten: vänster-högerplacering, inställning till ett miljövänligt samhälle och inställning till flyktingmottagning. Resultaten har vi valt att presentera som förändringar av de predicerade sannolikheten att byta från ett parti till ett annat. Effektmåtten är omräknade till procentenheter för att underlätta tolkningar. De visar i praktiken skillnaderna mellan väljargrupper som valde att göra det aktuella bytet mellan 2014 och 2018 och de som valde att inte göra det. I denna jämförelsegrupp ingår således både det flertalet väljare som valde att rösta på samma parti och de partiväljare från 2014 som valde att byta fast till något annat parti.

Eftersom partibytargrupperna är mycket homogena (alla som ingår i respektive analys röstade ju på samma parti 2018) och eftersom det statistiska underlaget för en del av de undersökta grupperna är relativt litet, behövs ibland stora skillnader för att vi ska kunna slå fast en statistiskt säkerställd skillnad. Dessutom dämpas effekterna av bakgrundsvariablerna systematiskt när vi också plockar in ideologi och sakfrågeåsikter i modellen. I samtliga fall förbättras modellernas passning avsevärt när ideologiförklaringarna tillkommer. Partier behåller eller förlorar väljare främst på grund av sakpolitik och inte för att de tjuvar eller repellerar specifika väljargrupper.

Den största väljarströmmen 2018–2022 var från Moderaterna till Sverigedemokraterna. Analyserna i tabellen 28.2 visar tydligt att kvinnliga M-väljare 2018 hade en tre procentenheter lägre benägenhet att byta till SD än manliga M-väljare. De som bytte från M till SD var mindre positiva till flyktingmottagning och ett

miljövänligt samhälle än de M-väljare som stannade kvar eller bytte till andra partier, men några signifikanta effekter av vänster-högerideologi går inte att finna när vi kontrollerar för andra faktorer.

Den näst största strömmen 2018–2022 var från Centerpartiet till Socialdemokraterna. Kvinnliga, unga och högutbildade Centerväljare från 2018 hade visserligen en högre sannolikhet att byta till Socialdemokraterna 2022 men skillnaderna är inte tillräckligt stora för att nå statistisk signifikans. Effekterna av vänster-högerideologi är stora här: en standardavvikelseenhets förändring längs vh-skalan har en stark effekt på benägenheten bland C-väljare att byta till S. Centerpartiet tappade vänsterlutande väljarna till Socialdemokraterna 2022 men behöll de som var mer högerlutande.

Tabell 38.2 Resultat från logistiska regressionsanalyser av bytesbenägenhet för de tio största nettoväljarströmmarna 2018–2022 (förändringar av predicerade skattningar att byta parti).

	M → SD		C → S		V → S		S → SD		L → S	
Kön	-0,05*	-0,03*	0,04	0,02	0,20***	0,21***	0,35	0,21	-0,04	-0,01
Ung	0,01	-0,00	0,04	0,03	-0,05	-0,02	-	-	-0,05	-0,08
Gammal	-0,04	-0,02	-0,07	-0,06	0,14*	0,12	-0,93*	-0,67	0,07	0,04
Utbildning	-0,05*	-0,02	0,07	0,07	-0,13*	-0,07	-1,21*	-0,68	0,07	0,10
Ideologi: Vänster-höger		0,01		-0,12***		0,06*		0,26*		-0,15***
Ideologi: Grönt		-0,02**		-0,01		0,00		0,40		0,01
Ideologi: Flyktingmottagning		-0,03**		-0,04		-0,08**		-0,46***		0,04
Antal svarande	539	539	244	244	254	254	730	730	155	155
Pseudo R ²	0,052	0,176	0,027	0,131	0,077	0,175	0,044	0,210	0,016	0,172

	C → M		V → MP		KD → SD		L → C		C → SD	
Kön	-0,03	0,03	-0,05	-0,04	-0,06	-0,03	-0,03	-0,03	-0,02	-0,01
Ung	0,14*	0,12*	-0,04	-0,06	0,04	0,01	0,11	0,11	0,16**	0,11**
Gammal	0,01	0,01	0,00	0,01	0,01	0,01	-0,11	-0,08	0,01	0,01
Utbildning	-0,01	0,02	0,10	0,04	0,01	0,02	0,08	0,07	-0,02	-0,01
Ideologi: Vänster-höger		0,06***		0,02		-0,01		-0,03		0,00
Ideologi: Grönt		-0,01		0,11**		-0,01		0,03		0,00
Ideologi: Flyktingmottagning		-0,04*		0,01		-0,06**		0,08**		-0,01
Antal svarande	244	244	254	254	158	158	155	155	244	244
Pseudo R ²	0,024	0,251	0,021	0,077	0,025	0,187	0,050	0,137	0,249	0,349

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten är hämtade från en serie av tjugo logistiska regressionsanalyser. Siffrorna i tabellen visar förändringarna i predicerade skattningar för bytarbenägenhet för grupperna kvinna, ung, gammal och personer med hög utbildning, det vill säga den examen från högskola eller universitet. Ideologivariablerna är a) självplacering längs en elvgradig skala från vänster (0) till höger (10), b) inställning till förslaget "Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär sänkt levnadsstandard" från 0 (mycket dåligt förslag) till 10 (mycket bra förslag) och c) inställning till förslaget att ta emot färre flyktingar i Sverige från 1 (mycket bra förslag) till 5 (mycket dåligt förslag). För de tre ideologivariablerna redovisas förändringar i predicerade skattningar på den beroende variabeln för en standardavvikelseenhets förändring av ideologi (mer höger, mindre grön, mer generös). En standardavvikelseenhet motsvarar för de elvgradiga skalorna en förflyttning på drygt 2,5 skalsteg längre högerut/mindre grönt, och för den femgradiga svarskalan drygt ett skalsteg längre åt det flyktinggenerösa hållet. Alla skattningar av förändrade predicerade sannolikheter har beräknats genom att hålla alla andra variabler i modellen vid sina medelvärden. Referenskategorierna för variablerna ung och gammal är de medelålders (30-64 år). * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001. Resultaten har inte viktats. De uteblivna skattningarna för SD bland unga (18-29 år) beror på att variabeln droppats från modellen på grund av perfekt kollinearitet.

Vänsterpartiets förluster till Socialdemokraterna tycks demografiskt framför allt ha handlat om kvinnliga väljare. Sannolikheten att byta till S var mer än tjugo procentenheter högre bland kvinnor än bland män även i en kontrollerad modell. Även vänster-högerideologi och inställning till flyktingmottagning uppvisar signifikanta skillnader: Jämfört med övriga V-väljare 2018 var de som bytte till S mindre generösa i sin inställning till flyktingmottagning och stod längre till höger.

Bytena från Socialdemokraterna till Sverigedemokraterna drivs framför allt av inställning till flyktingmottagning. En standardavvikelseenhets förändring i migrationsgenerörs riktning minskar sannolikheten för ett byte från S till SD med femtio procentenheter (-0,46) enligt modellen.

Modellen för byten från Centerpartiet till Moderaterna visar att vänster-högerideologi var viktigaste faktorn även här: de som bytte till Moderaterna stod klart längre till höger än de som fortsatt stödde Centerpartiet i valet 2022. Benägenheten att byta till Moderaterna var klart högre (+0,12) bland unga Centerväljare (18-29 år) än bland medelålders och äldre.

Bytena mellan Vänsterpartiet och Miljöpartiet tycks framför allt ha handlat om miljö och klimat. Den enda signifikanta förklaringsfaktorn i modellen handlar om gröna värderingar: en standardavvikelseenhets förskjutning åt det gröna hållet i inställning till ett miljövänligt samhälle förändrar sannolikheten för ett byte till MP med +0,11.

De som bytte till Sverigedemokraterna från Kristdemokraterna skiljer ut sig från övriga bytargrupper när det gäller inställning till flyktingmottagning. De väljare som KD tappade till SD var inte oväntat mer positiva till förslaget att ta emot färre flyktingar. Migrationspolitiska ställningstaganden var viktigaste förklaring även när det gäller att förklara varför Liberala väljare från 2018 bytte till Centerpartiet.

Bytena från Centern till Sverigedemokraterna, slutligen, är den enda väljarström där det inte finns några signifikanta effekter av de utvalda ideologivariablerna. Den enda förklaringsfaktor som är signifikant är demografisk: allt annat lika var benägenheten att byta till SD drygt tio procentenheter högre (+0,11) bland unga Centerväljare.

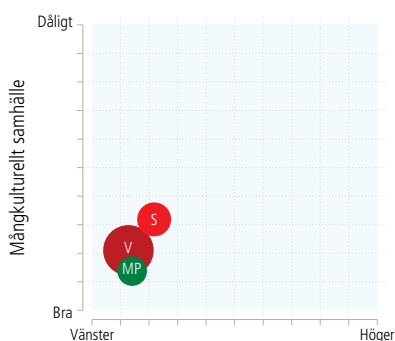
Vågar man sig på en sammanfattning av resultaten i tabell 38.2 blir det huvudfokus på ideologi och sakfrågeåsikter: Vi har lärt oss att Centerpartiets väljare från 2018 drog till Socialdemokraterna på grund av vänsterlutning och till Moderaterna i huvudsak på grund av högerlutning. Liberala väljare från 2018 drog till Socialdemokraterna på grund av vänster-högerideologi men till Centerpartiet på grund av en generös inställning till migration.

Från resultaten kan vi dra slutsatsen att partibyten mellan 2018–2022 års val behöver fler dimensioner än vänster-höger för att kunna begripliggöras. Det är svårt att tänka bort att många väljare tagit hänsyn till *såväl* vänster-högerideologi som migrationspolitiska ställningstaganden när de funderade på att byta parti inför 2022 års val, och att olika väljarströmmar drivs av olika kombinationer av ideologiska överväganden. Det behövs åtminstone två dimensioner för att ge resultaten rättvisa. Vi har här valt att i en serie figurer åskådliggöra var olika bytarkombinationer 2018–2022 placerar sig själva ideologiskt längs vänster-högerdimensionen och när det gäller inställning till förslaget att ”satsa på ett mångkulturellt samhälle med stor tolerans gentemot människor från andra länder med andra religioner och levnadssätt” (se figurerna 38.1-38.8). Mångkulturfrågan betraktas

här som en bra indikator på variation längs den kulturella värderingsdimensionen eller, som den ibland kallas, gal-tan (*green alternative libertarian vs traditional, authoritarian nationalist*). Resultaten blir inte nämnvärt annorlunda om man använder andra liknande mått som t ex inställning till flyktingmottagning. Vi har valt att endast presentera resultat för de bytargrupper som representeras av fler än 30 svarande.

I våra ”bolldiagram” representeras väljargruppernas inbördes storleksrelationer av storleken på bollarna. I figuren 38.1 är den största cirkeln de Vänsterpartiväljare från 2018 som valde att stödja Vänsterpartiet även 2022. Väljargruppernas position i det nedre vänstra hörnet visar att de identifierar sig långt till vänster och ställer sig positiva till satsningar på ett mångkulturellt samhälle. De mindre cirkelarna representerar olika bytargrupperns ideologiska positionering: Vi kan se att de V-väljare från 2018 som bytte till Socialdemokraterna 2022 står klart längre till höger och har en något svalare inställning till mångkultur. Det kan kontrasteras mot de V-väljare som stödde Miljöpartiet 2022: De identifierar sig lika långt till vänster men har en mer positiv inställning till mångkultur.

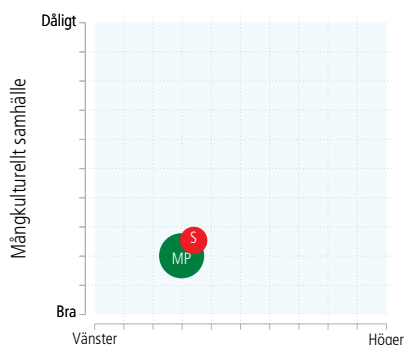
Figur 38.1
Partival 2022 bland väljare som röstade på Vänsterpartiet 2018. Genomsnittlig placering längs vänster-högerdimensionen samt inställning till ett mångkulturellt samhälle (medeltal).

Källa: Valundersökningarna 2018–2022.

Kommentar: Cirkelnas storlek speglar antal respondenter för respektive väljarström. Cirkelnas positioner baseras på genomsnittliga svaren för subjektiv vänster-högerplacering samt inställning till mångkulturellt samhälle. Båda svarsskalorna har 11 skalsteg. Resultaten är oviktade. Endast väljarströmmar med minst 30 respondenter illustreras i figuren. Antal respondenter i de enskilda väljarströmmarna i figuren varierar mellan 93 och 274.

Figur 38.2
Partival 2022 bland väljare som röstade på Miljöpartiet 2018. Genomsnittlig placering längs vänster-högerdimensionen samt inställning till ett mångkulturellt samhälle (medeltal).

Källa: Valundersökningarna 2018–2022

Kommentar: Se kommentar till figur 38.1. Antal respondenter i de enskilda väljarströmmarna i figuren varierar mellan 76 och 209. Resultaten är oviktade

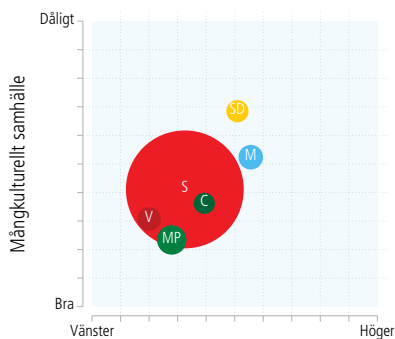
Miljöpartiets väljare (figur 38.2) har en genomsnittlig position klart till vänster och ställer sig tydligt positiv till ett mångkulturellt samhälle. De MP-väljare som bytte till Socialdemokraterna 2022 positionerar sig mer åt mitten längs både vänster-högerdimensionen och den mångkulturella dimensionen.

Socialdemokraterna är en stor väljargrupp och därför kan vi också studera fler bytargrupper (se figur 38.3). Resultaten visar att det råder stor spridning ideologiskt för de väljare som lämnade Socialdemokraterna för ett nytt parti 2022. Och ideologiförklaringarna är både gångbara och tolkningsbara. De Socialdemokratiska väljare från 2018 som bytte över den nya blockgränsen och röstade på Sverigedemokraterna eller Moderaterna 2022 står klart längre till höger och är klart mer negativ till ett mångkulturellt samhälle. På motsvarande sätt har S-väljare som bytt till Vänsterpartiet eller Miljöpartiet distinkt annorlunda positionering på den ideologiska kartan, längre åt vänster och mer positiv till mångkultur. Den ideologiska resan har intressant nog varit som kortast för Socialdemokratiska väljare från 2018 som valde att rösta på Centerpartiet 2022.

Centerpartiets väljarflykt har vi redan studerat ett flertal gånger i boken och figuren 38.4 sammanfattar på ett bra sätt vilka ideologiska motiv som kan ha legat bakom olika typer av partibyten mellan 2018 och 2022. De som bytte från Centerpartiet till Socialdemokraterna stod strax till vänster om mittpunkten längs vänster-högerskalan medan de som bytte till Liberalerna identifierar sig längre till höger. De C-väljare som drog till Moderaterna stod klart längre till höger men hade även en mer negativ inställning till satsningar på ett mångkulturellt samhälle.

Figur 38.3

Partival 2022 bland väljare som röstade på Socialdemokraterna 2018. Genomsnittlig placering längs vänster-högerdimensionen samt inställning till ett mångkulturellt samhälle (medeltal).

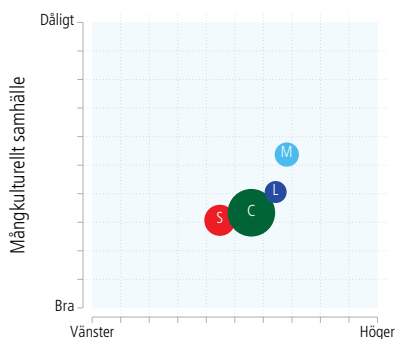

Källa: Valundersökningarna 2018–2022

Kommentar: Se kommentar till figur 38.1. Antal respondenter i de enskilda väljarströmmarna i figuren varierar mellan 36 och 1 505. Resultaten är oavskade

Figur 38.4

Partival 2022 bland väljare som röstade på Centerpartiet 2018. Genomsnittlig placering längs vänster-högerdimensionen samt inställning till ett mångkulturellt samhälle (medeltal).

Källa: Valundersökningarna 2018–2022

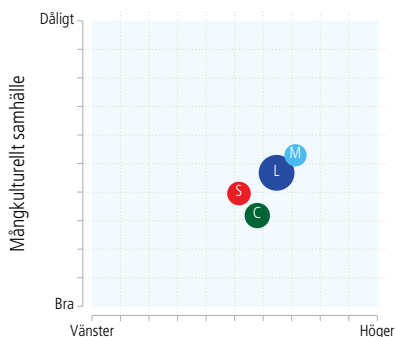
Kommentar: Se kommentar till figur 38.1. Antal respondenter i de enskilda väljarströmmarna i figuren varierar mellan 51 och 243. Resultaten är oavskade

Liberalernas väljarförluster kan illustreras på ett bra sätt genom rörelser som har med såväl vänster-högerideologi som inställning till mångkultur att göra. De grupper av väljare som lämnade Liberalerna mellan 2018 och 2022 återfinns längs en diagonal i vårt diagram. De som lämnade till Moderaterna återfinns nordöst och de som lämnade till Socialdemokraterna och Centerpartiet återfinns sydväst om Liberalernas trogna väljarskara (se figur 38.5).

Kristdemokraternas, Sverigedemokraternas och Moderaternas väljare står mycket nära varandra längs den ideologiska vänster-högerdimensionen (figur 38.6). Därför är det inte så anmärkningsvärt att vänster-högerideologi inte är särskilt utslagsgivande när vi undersöker positioneringen hos olika bytargrupper. De som lämnade Kristdemokraterna för Moderaterna 2022 har en mycket likartad ideologisk positionering som de väljare som stannade kvar hos KD. Det ger ytterligare empiriskt stöd för bilden av Kristdemokraterna som Moderaternas ”bakficka”. De KD-väljare från 2018 som lämnade till Sverigedemokraterna 2022 är dock distinkt mer negativa till ett mångkulturellt samhälle med stor tolerans gentemot människor från andra länder.

Figur 38.5

Partival 2022 bland väljare som röstade på Liberalerna 2018. Genomsnittlig placering längs vänster-högerdimensionen samt inställning till ett mångkulturellt samhälle (medeltal).

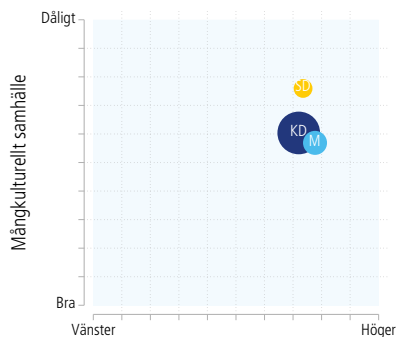

Källa: Valundersökningarna 2018–2022

Kommentar: Antal respondenter i de enskilda väljarströmmarna i figuren varierar mellan 52 och 138. Resultaten är oviktade.

Figur 38.6

Partival 2022 bland väljare som röstade på Kristdemokraterna 2018. Genomsnittlig placering längs vänster-högerdimensionen samt inställning till ett mångkulturellt samhälle (medeltal).

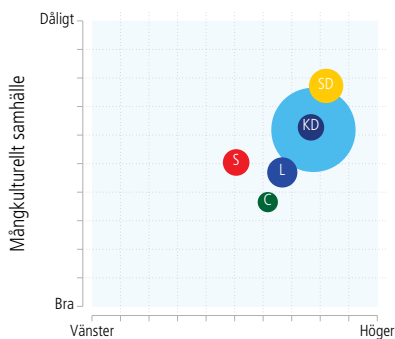
Källa: Valundersökningarna 2018–2022

Kommentar: Antal respondenter i de enskilda väljarströmmarna i figuren varierar mellan 37 och 195. Resultaten är oviktade.

Moderaternas trogna väljare positionerar sig tydligt till höger och tydligt på den sida som anser att mångkulturellt samhälle är ett dåligt förslag. Figuren 38.7 understryker att de ideologiska avstånden till Kristdemokraterna är obefintliga: de M-väljare från 2018 som bytte till KD 2022 positionerar sig likadant som de M-väljare som stannade kvar. Utflödet av väljare från Moderaterna tycks främst ha haft med skillnader i inställning till mångkultur att göra: det är stora ideologiska avstånd mellan de M-väljare som drog till Sverigedemokraterna (negativa till

mångkultur) och de M-väljare som valde att rösta på Liberalerna eller Centerpartiet i valet 2022 (mer positiva till mångkultur). De M-väljare som valde att rösta på Socialdemokraterna stod klart längre till vänster ideologiskt än de som valde att rösta på M ytterligare en gång. De väljargrupper som lämnar Sverigedemokraterna var så pass små att det är svårt att skramla ihop ett tillräckligt stort statistiskt underlag. Undantaget är de som bytte till Moderaterna (se figur 38.8), som tycks ha haft ungefär samma ideologiska vänster-högeridentifikation men ställer sig relativt sett mindre negativ till satsningar på mångkulturellt samhälle.

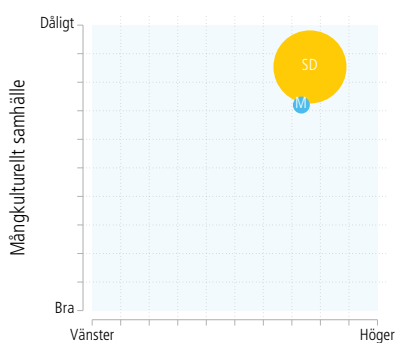
Figur 38.7
Partival 2022 bland väljare som röstade på Moderaterna 2018. Genomsnittlig placering längs vänster-högerdimensionen samt inställning till ett mångkulturellt samhälle (medeltal).

Källa: Valundersökningarna 2018–2022

Kommentar: Antal respondenter i de enskilda väljarströmmarna i figuren varierar mellan 43 och 768. Resultaten är oviktade.

Figur 38.8
Partival 2022 bland väljare som röstade på Sverigedemokraterna 2018. Genomsnittlig placering längs vh-dimensionen samt inställning till ett mångkulturellt samhälle (medeltal).

Källa: Valundersökningarna 2018–2022

Kommentar: Antal respondenter i de enskilda väljarströmmarna i figuren varierar mellan 30 och 576. Resultaten är oviktade.

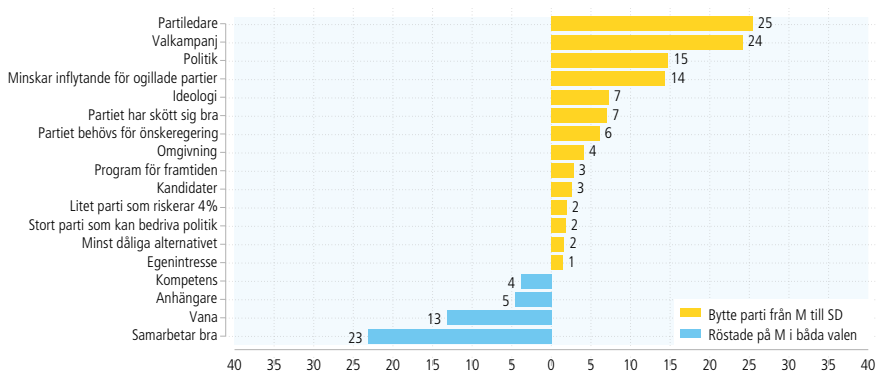
Givet kunskaper om svensk politik, partiernas valbudskap och resultat från tidigare analyser i den här boken bjuder resultaten i figurerna 38.1-38.8 inte på några stora överraskningar. Visualiseringarna av väljarströmmarna understryker att det är nödvändigt att använda två dimensioner för att bättre förstå förutsättningarna för partiernas konkurrens om väljare och vilka ideologiska och sakpolitiska överväganden som var viktiga för väljarnas val av parti i samband med 2022 års val. Medan somliga partibytten tycks drivas främst av vänster-högerideologi är det andra som främst tycks ha sin grund i olika syn på mångkultur. Och vissa typer av väljarrörelser tycks ha haft *både* vänster-höger och mångkultur som bakomliggande drivkrafter.

Varför byta från Moderaterna till Sverigedemokraterna?

Vi kommer nu genomföra fördjupade analyser av de fem största väljarströmmarna mellan 2018 och 2022. Även om vi redan nått en bra överblick är möjligheterna att detaljstudera enskilda väljarströmmar ännu inte uttömd. Vi vill inte missa några spännande förklaringar till varför väljare bytte parti. Förutom att använda oss av fler mått på ideologiska och sakpolitiska orienteringar kommer vi också undersöka hur de stabila trogna väljarna skiljer sig från de som bytte parti med avseende på prioriteringar (viktiga frågor) och skäl för röstning. Vi börjar med den största väljarströmmen som gick från Moderaterna till Sverigedemokraterna (M→SD).

I figur 38.9 visar vi de signifikanta skillnaderna mellan väljargrupperna M→M och M→SD med avseende på vilka skäl för partival som de uppgivit. Resultaten visar att det fanns gott om röstningsskäl som var viktigare för de M-väljare som lämnade till SD (gula staplar). Störst skillnad återfinns när det gäller värderingen av hur viktig partiledaren var för röstning 2022. Bland de M-väljare som lämnade till SD uppgav mer än 25 procentenheter större andel skälet att ”partiet har en bra partiledare”. De väljare som valde att stanna kvar hos M nämnde alltså i klart lägre utsträckning partiledaren som röstningsskäl. Det understryker att Sverigedemokraternas partiledare Jimmie Åkesson var en mycket stor tillgång för Sverigedemokraterna men också att dragningskraften till Moderaterna 2022 inte i första hand handlade om partiledaren Ulf Kristersson.

Figur 38.9 Differens mellan de som röstade på M såväl 2018 som 2022 och de som bytte från M till SD

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

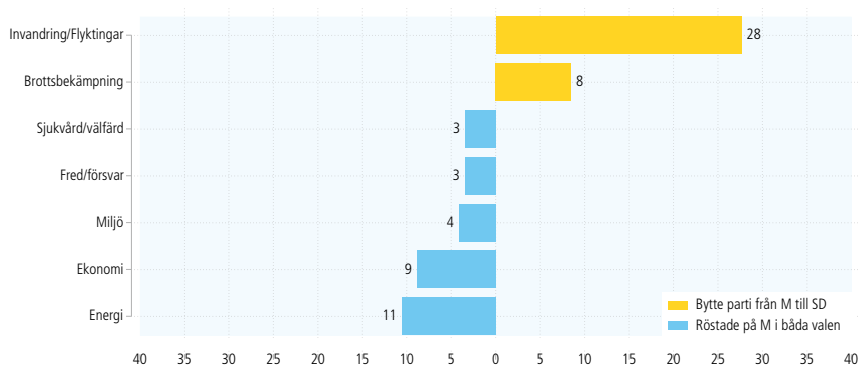
Kommentar: Figuren baseras på en fråga om hur viktiga olika skäl var för partivalet. Frågans formulering var "Hur viktiga var följande skäl för ditt val av parti?" följt av fyra svarsalternativ; "Ett av de absolut viktigaste skälen", "Ganska viktigt skäl", "Inte särskilt viktigt skäl" samt "Inte alls viktigt skäl". I figuren presenteras differensen mellan andelen som anser att det var ett av de absolut viktigaste skälen i gruppen M→M och M→SD. Resultaten i figuren är oviktade.

Det som var relativt sett mer viktigt röstningsskäl för de trogna M-väljarna var istället känslor av anhängarskap och vana tillsammans med skälet "Partiet samarbetar bra med andra partier" (övervikt 23 procentenheter). Resultaten kan möjligen stärka bilden av Ulf Kristersson som ett slags koordinator för ett samlat

regeringsalternativ – ”min sida av politiken”. Resultaten går i linje med tidigare analyser av partiledareffekter och vad väljarna tyckte om de två statsministerkandidaterna. Kristerssons popularitet var inte något tungt vägande röstningsskäl. Möjligen hade en starkare popularitet för Kristersson relativt Åkesson kunnat dämpa utflödet av väljare från M till Sverigedemokraterna.

När det gäller sakpolitiska prioriteringar fanns mycket små skillnader mellan trogna M-väljare och de som valde att byta till Sverigedemokraterna. En topplista över de båda gruppernas bedömningar av viktiga frågor talar ett tydligt språk. Samma fem områden uppfattades som viktigast i båda grupperna: brottsbekämpning, integration/immigration, sjukvård/välfärd, energi och utbildning (se figur 38.10). Däremot var frågor om invandring och brottsbekämpning klart mer prioriterat bland väljare som bytte till SD än de som stannade kvar hos M. De trogna M-väljarna prioriterade energi och ekonomi högre än de som bytte till SD.

Figur 38.10 Skillnader i sakfrågeprioriteringar mellan de som röstade på Moderaterna såväl 2018 som 2022 och de som bytte från M till Sverigedemokraterna mellan valen 2018 och 2022 (procentenheter).

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

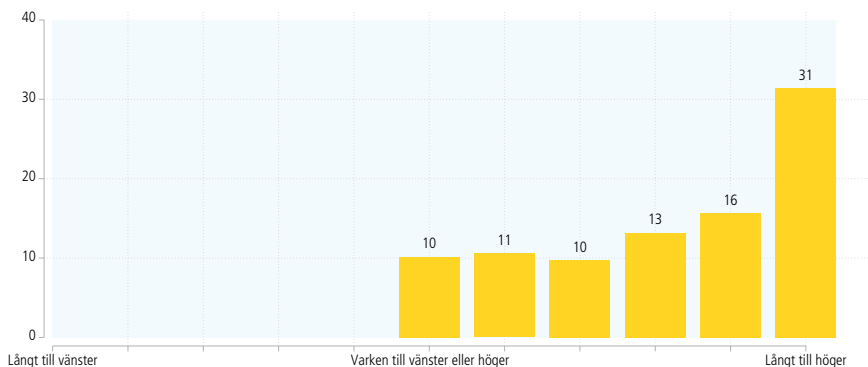
Kommentar: Figuren baseras på en fråga om hur viktiga olika frågor var för partivalet. Frågans formulering var ”Är det någon eller några frågor som är viktiga för dig när det gäller vilket parti du tänker rösta på/har röstat på i riksdagsvalet den 11 september? Vilken eller vilka frågor är det? Ange högst tre frågor.”. Svaren har därefter kategoriserats enligt ett kodschema. I figuren presenteras differensen mellan andelen som nämnt frågan i gruppen M→M och andelen som nämnt frågan i gruppen M→SD. Frågor där differensen var mindre än 3 presenteras inte i figuren. Resultaten i figuren är oviktade.

Den ideologiska profilen på bytarna till SD var tydligt högerlutande. De moderata väljare som bytte till Sverigedemokraterna 2022 var framför allt de som själva identifierar sig långt till höger. Bland M-väljarna 2018 som placerade sig på skalans ändpunkt ”långt till höger” var det närmare en tredjedel som valde att byta till Sverigedemokraterna (31 procent). Moderaterna tappade sin yttersta högerflank till SD vid valet 2022.

Expanderar vi analysen till att även undersöka vilka ideologiska orienteringar som var vanligare bland bytarna till SD (figur 38.1) ser vi relativt små skillnader

mellan grupperna. De största avvikelserna handlar om ideologiska ställningstaganden som *inte* rör de klassiska fördelningspolitiska vänster-högerfrågorna, vilket kanske inte är så konstigt när vi rör oss i en avgränsad region långt till höger i partirymden. Istället är det kulturella värderingsfrågor som tydligt sticker ut i de båda gruppernas profiler. De som bytte från M till SD var mer positiva till traditionella svenska värden, omfördelning från stad till land samt lag och ordning. De trogna M-väljarna var jämfört med bytarna till SD mer positivt inställda till ett mångkulturellt samhälle, generös flyktingpolitik, HBTQ-rättigheter, internationalisering, miljö och jämställdhet. Ett sätt att sammanfatta resultaten är att de väljare som stannade kvar i Moderaterna var mer GAL (*Green, Alternative, Libertarian*) medan de som drog till Sverigedemokraterna var mer TAN (*Traditionalist, Authoritarian, Nationalist*).

Figur 38.11 Andel av M-väljarna 2018 som valde att byta till Sverigedemokraterna efter ideologisk vänster-högeridentifikation (procent)

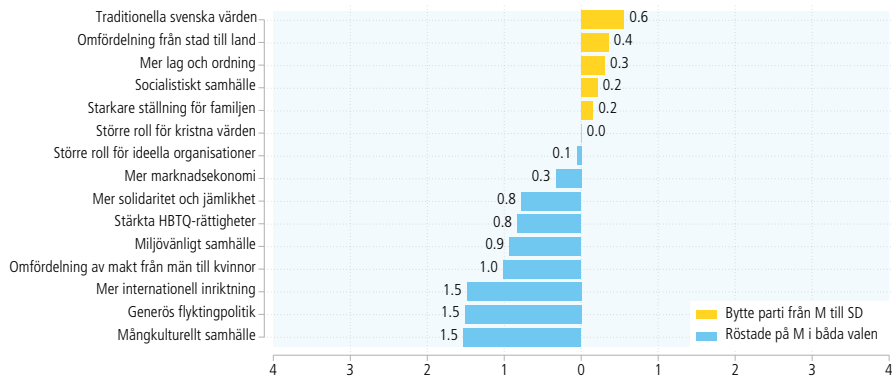

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren baseras på de väljare som 2018 röstade på M och 2022 röstade på M eller SD. Figuren visar andelen av dessa som valde att byta parti vid olika vänster-högerplaceringar. Endast grupper bestående av minst 30 personer presenteras i figuren. Resultaten i figuren är oavskilda.

I Valundersökningen 2022 fick de svarande ta ställning till totalt 43 olika politiska förslag (se tabell A.2). De tio förslag där andelen positiva skiljer sig mest mellan de trogna M-väljarna och bytarna till SD visualiseras i figuren 38.12 (i just det här fallet fanns det inga sakfrågor på topplistan där trogna M-väljare var mer positiva till ett förslag än bytare till SD). Här ser vi mycket stora åsiktsskillnader mellan grupperna. De som byter från M till SD är klart mer positiva till förslag som handlar om att strama upp migrationspolitiken eller införa hårdare tag i brottsbekämpningen. Den relativa övervikten av andelen positiva till förslaget ”ta emot färre flyktingar” är hela 35 procentenheter, och då behöver man hålla i minnet att Moderata väljare redan i utgångsläget ställer sig övervägande positiva till det förslaget. På motsvarande sätt ser vi stora åsiktsskillnader när det gäller förslagen om att förbjuda tiggeri (+28 procentenheter), minska stödet till public service (+27 pe), hårdare fängelsestraff (+24 pe) och införande av visitationszoner (+17 pe).

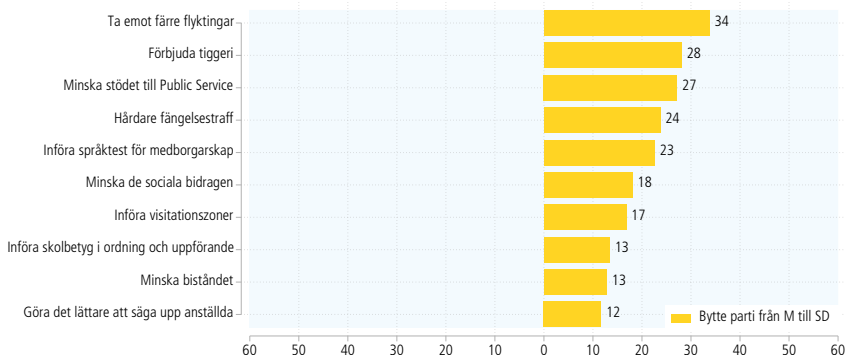
Figur 38.12 Differens i uppfattning om framtida samhällen mellan väljare som röstade på Moderaterna vid båda valen och väljare som bytte från Moderaterna till Sverigedemokraterna, 2022 (genomsnittsskillnader).

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren baseras på en fråga med formuleringen "Nedan finns en lista med förslag på olika slags samhällen som en del människor anser att vi bör satsa på i framtiden i Sverige. Vad anser du om de olika förslagen?" följt av en elvgradig svarsskala som går från 0 "Mycket dåligt förslag" till 10 "Mycket bra förslag". I figuren presenteras differensen mellan medelvärdet i gruppen M → M och medelvärdet i gruppen M → SD. Resultaten i figuren är oviktrade.

Figur 38.13 Topp-10 största skillnader i uppfattning om politiska sakfrågor mellan väljare som röstade på M 2018 och 2022 och väljare som bytte från M till SD mellan 2018 och 2022 (procentenheter).

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren baseras på en fråga med formuleringen "Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?" följt av en femgradig svarsskala med följande svarsalternativ; "Mycket bra förslag", "Ganska bra förslag", "Varken bra eller dåligt förslag", "Ganska dåligt förslag" samt "Mycket dåligt förslag". I figuren presenteras differensen mellan andelen som anser att det är ett mycket bra förslag i grupperna M → M och M → SD. Endast de tio politiska förslag med störst differens presenteras i figuren. Resultaten i figuren är oviktrade.

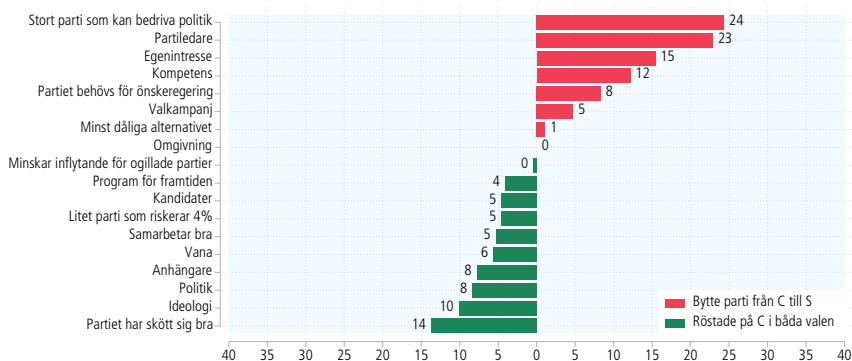
Sverigedemokraterna lyckades 2022 att locka främst de Moderata väljare som i högre utsträckning uppskattar traditionellt svenska värden, lag och ordning, mer

restriktiv flyktingmottagning, hårdare fängelsestraff, införande av visitationszoner, nedskärningar i utlandsbiståndet och minskat stöd till public service-medier. Trots att Moderaterna liksom många andra partier hade anpassat sin politik i just denna riktningen inför valet 2022 fortsatte Moderaterna att tappa väljare med denna ideologiska profil 2022. Vi kan förstås inte veta om Moderaternas väljartapp till SD hade varit ännu större utan denna ”frontförkortning”.

Varför byta från Centerpartiet till Socialdemokraterna?

Den näst största nettoströmmen av väljare mellan 2018 och 2022 gick från Centerpartiet till Socialdemokraterna (se kapitel 32). Figuren 38.14 ger en vink om vilka överväganden som var relativt sett viktigare för de som bytte till S (röda staplar). Här ser vi att Socialdemokraternas storlek och partiledaren Magdalena Andersson var något av en röstmagnet för tidigare centerväljare. Övervikten i andel ”ett av de absolut viktigaste skälen” var hela 24 procentenheter för det instrumentella röstningsskälet ”partiet är ett stort parti och har därför bättre möjligheter än ett mindre parti att genomföra sin politik” och hela 23 procentenheter för skälet ”partiet har en bra partiledare”. Bland de som stannade hos Centerpartiet (gröna staplar) värderades istället röstningsskäl som handlar om partiets prestationer, ideologi och sakfrågor men även anhängarskap och vana.

Figur 38.14 Differens mellan väljare som röstade på Centerpartiet såväl 2018 som 2022 och väljare som bytte från Centerpartiet till Socialdemokraterna mellan 2018 och 2022 (procentenheter).

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

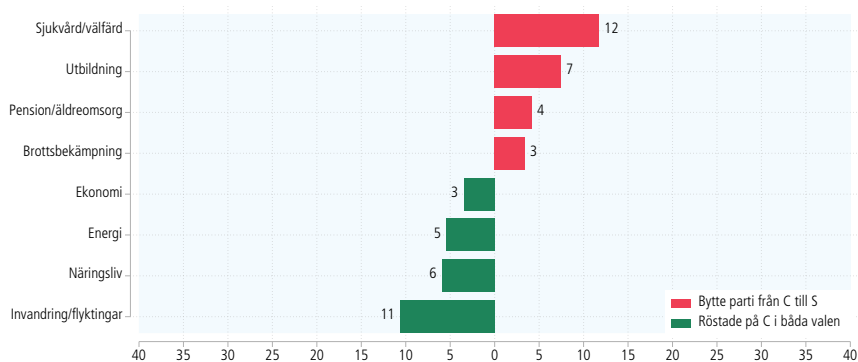
Kommentar: Figuren baseras på en fråga om hur viktiga olika skäl var för partivalet. Frågans formulering var ”Hur viktiga var följande skäl för ditt val av parti?” följt av fyra svarsalternativ; ”Ett av de absolut viktigaste skälen”, ”Ganska viktigt skäl”, ”Inte särskilt viktigt skäl” samt ”Inte alls viktigt skäl”. I figuren presenteras differensen mellan andelen som anser att det var ett av de absolut viktigaste skälen i gruppen S → S och S → C. Resultaten i figuren är oviktade.

Ser vi till topprioriteringar kan vi konstatera att de trogna Centerväljarna betonade invandningsfrågor, näringslivsfrågor och energifrågor något mer än de väljare som valde att gå till Socialdemokraterna (se figur 38.15). Och bland de som bytte till

Socialdemokraterna fanns relativt sett fler som prioriterade sjukvård och utbildning som en viktig fråga för partivalet (12 respektive 7 procentenheter).

Den ideologiska profilen på bytarna till Centerpartiet täcker som väntat in större delen av mittfältet i politiken (se figur 38.15). Men benägenheten att ta steget och byta till Socialdemokraterna – det parti som får betraktas som en historisk huvudmotståndare för Centerpartiet sedan åtminstone 50 år – var som allra störst bland de C-väljare som har hjärtat till vänster. Bland de som identifierade sig 2022 på skalsteg 3 längs den elvagrådiga vänster-högerskalan (vilket också råkar vara den 'normala' vh-positionen för en Socialdemokratisk väljare) var andelen bytare från C till S hela 78 procent. Även om den kausala ordningen mellan byte av parti och byte av ideologisk identifikation kan och bör problematiseras så konstaterar vi att det ändå finns ett tydligt grund samband mellan ideologi (vänster-höger) och politiskt beteende (partibyte) även i det här fallet. C tappade i första hand sin vänsterflank till S i 2022 års val.

Figur 38.15 Skillnad i sakfrågeprioriteringar mellan väljare som röstade på Centerpartiet såväl 2018 som 2022 och väljare som bytte från C till Socialdemokraterna mellan 2018 och 2022 (procentenheter).

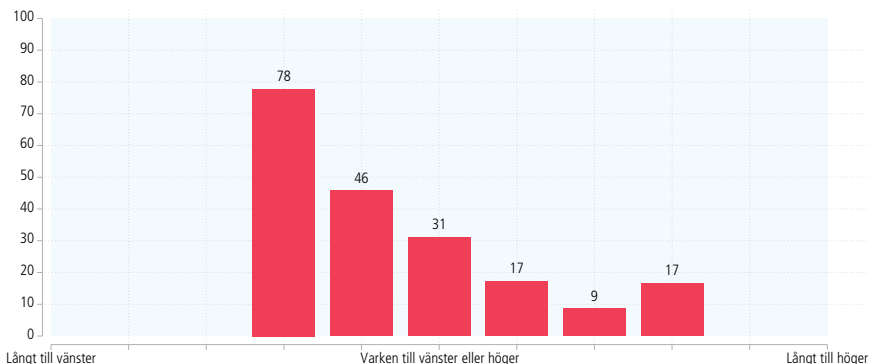

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren baseras på en fråga om hur viktiga olika frågor var för partivalet. Frågans formulering var "Är det någon eller några frågor som är viktiga för dig när det gäller vilket parti du tänker rösta på/ har röstat på i riksdagsvalet den 11 september? Vilken eller vilka frågor är det? Ange högst tre frågor.". Svaren har därefter kategoriserats enligt ett kodschema. I figuren presenteras differensen mellan andelen som nämnt frågan i gruppen C→C och andelen som nämnt frågan i gruppen C→S. Frågor där differensen var mindre än 3 presenteras inte i figuren. Resultaten i figuren är oviktade.

Två klassiska vänster-högerorienteringar sticker ut som viktiga när vi jämför de som stannade kvar hos Centerpartiet och de som bytte till Socialdemokraterna (se figur 38.17). Bland bytarna till S (röda staplar) var förslaget om satsningar på ett socialistiskt samhälle relativt mer populärt (1,3 enheter) medan marknadsekonomi var mer populärt bland de som stannade kvar i fällan (gröna staplar) (1,1 enheter). De trogna Centerväljarna värderade kristna värden och svenska traditioner högre medan bytarna C→S värderade jämställdhet mellan kvinnor och män samt stärkta HBTQ-rättigheter högre (se figur 38.17).

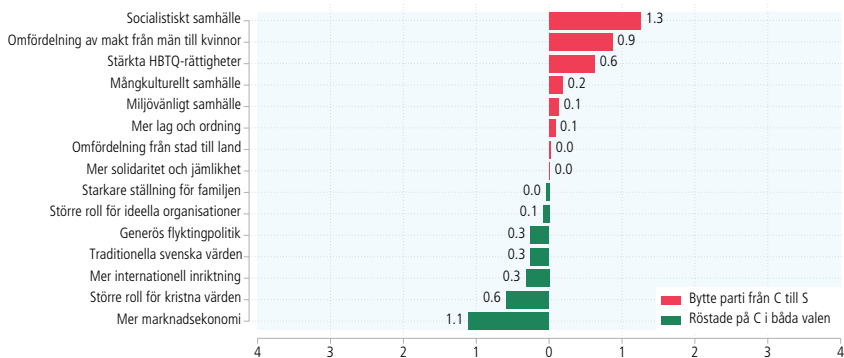
Figur 38.16 Andel som valde att byta från Centerpartiet till Socialdemokraterna efter vänster-högeridentifikation, 2022 (procent).

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren baseras på de väljare som 2018 röstade på C och 2022 röstade på C eller S. Figuren visar andelen av dessa som valde att byta parti vid olika vänster-högerplaceringar. Endast grupper bestående av minst 30 personer presenteras i figuren.

Figur 38.17 Differens i uppfattning om framtida samhällen mellan trogna centerpartiväljare och väljare som bytte från Centerpartiet till Socialdemokraterna mellan 2018 och 2022 (genomsnittskillnader).

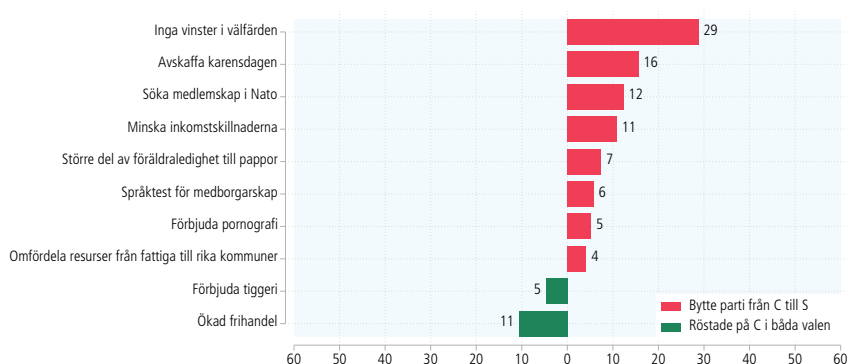
Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren baseras på en fråga med formuleringen "Nedan finns en lista med förslag på olika slags samhällen som en del människor anser att vi bör satsa på i framtiden i Sverige. Vad anser du om de olika förslagen?" följt av en elvgradig svarsskala som går från 0 "Mycket dåligt förslag" till 10 "Mycket bra förslag". I figuren presenteras differensen mellan medelvärdet i gruppen C→C och medelvärdet i gruppen C→S. Resultaten i figuren är avvikande.

De tio politiska sakfrågor som i störst utsträckning skilde de båda bytargrupperna åt var frågan om vinster i välfärden som var klart mer populärt bland centerväljare de väljare som bytte till Socialdemokraterna (29 procentenheter). Bland topp-tio-förslagen som ger störst utslag återfinns ett antal som får betraktas som klassiska

vänster-högerfrågor om karensdag, inkomstskillnader och omfördelningar. Resultaten bekräftar vad vi såg redan i den inledande regressionsanalyserna (se tabell 38.2) att bytena från Centerpartiet till Socialdemokraterna i huvudsak var frågor kopplade till vänster-högerdimensionen snarare än till den kulturella värderingsdimensionen.

Figur 38.18 Topp-10 största skillnader i uppfattning om politiska sakfrågor mellan trogna C-väljare och väljare som bytte från Centerpartiet till Socialdemokraterna mellan 2018 och 2022 (procentenheter).

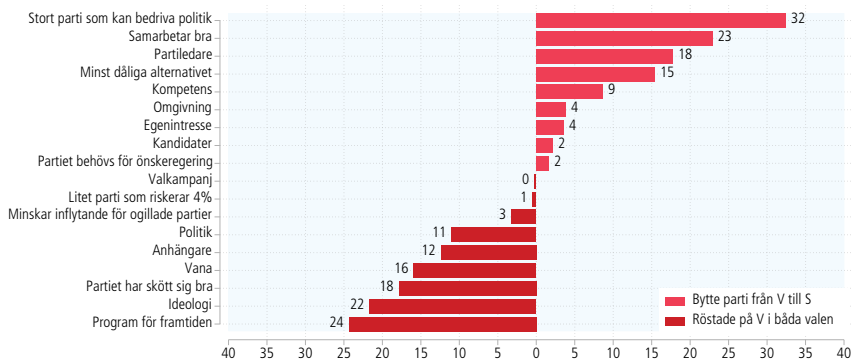
Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren baseras på en fråga med formuleringen "Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?" följt av en femgradig svarsskala med följande svarsalternativ; "Mycket bra förslag", "Ganska bra förslag", "Varken bra eller dåligt förslag", "Ganska dåligt förslag" samt "Mycket dåligt förslag". I figuren presenteras differensen mellan andelen som anser att det är ett mycket bra förslag i grupperna C → C och C → S. Endast de tio politiska förslag med störst differens presenteras i figuren. Resultaten i figuren är oviktrade.

Varför byta från Vänsterpartiet till Socialdemokraterna?

Den tredje största väljarströmmen mellan 2018 flöt mellan Vänsterpartiet och Socialdemokraterna. När vi jämför gruppen som höll fast vid Vänsterpartiet med de som lämnade för Socialdemokraterna 2022 är det storleksfrågor, samarbetsmöjligheter och partiledaren som var vanligare förekommande röstningsskäl hos bytarna (se figur 38.17). Skäl som handlar om ideologi, framtidsprogram, skött sig bra i politiken, vana och anhängarskap var vanligare hos de trogna Vänsterpartiväljarna. Miljö prioriterades högre bland de vänsterpartiväljare från 2018 som valde att rösta på Vänsterpartiet även i 2022 års val. De V-väljare som bytte till Socialdemokraterna prioriterade utbildningsfrågorna relativt sett högre än de V-väljare som stannade kvar hos V. Ser vi till den ideologiska profilen på partibytarna är det inte någon stor överraskning att det fanns en större byttarbenägenhet hos de V-väljare som placerar sig längre in mot mitten längs vänster-högskalan (se figur 38.19).

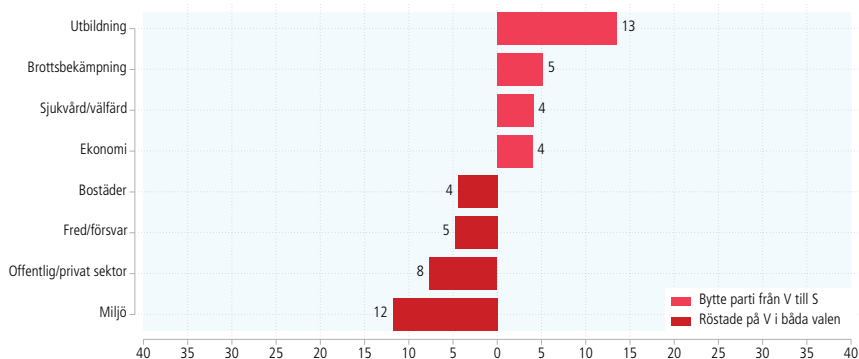
Figur 38.19 Skillnader i röstningsskäl mellan de som röstade på Vänsterpartiet såväl 2018 som 2022 och de som bytte från Vänsterpartiet till Socialdemokraterna (procentenheter)

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren baseras på en fråga om hur viktiga olika skäl var för partivalet. Frågans formulering var "Hur viktiga var följande skäl för ditt val av parti?" följt av fyra svarsalternativ; "Ett av de absolut viktigaste skälen", "Ganska viktigt skäl", "Inte särskilt viktigt skäl" samt "Inte alls viktigt skäl". I figuren presenteras differensen mellan andelen som anser att det var ett av de absolut viktigaste skälen i gruppen V→V och V→S. Resultaten i figuren är ovtikade.

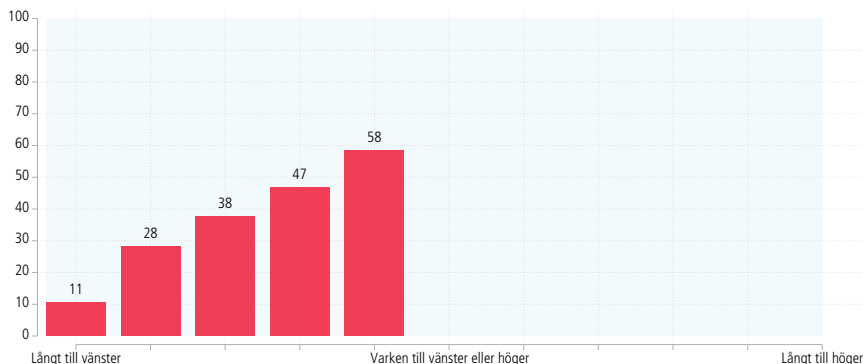
Figur 38.20 Skillnad i sakfrågeprioriteringar mellan väljare som röstade på Vänsterpartiet 2018 och 2022 och väljare som bytte från V till Socialdemokraterna mellan 2018 och 2022 (procentenheter).

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren baseras på en fråga om hur viktiga olika frågor var för partivalet. Frågans formulering var "Är det någon eller några frågor som är viktiga för dig när det gäller vilket parti du tänker rösta på/ har röstat på i riksdagsvalet den 11 september? Vilken eller vilka frågor är det? Ange högst tre frågor.". Svaren har därefter kategoriserats enligt ett kodschema. I figuren presenteras differensen mellan andelen som nämnt frågan i gruppen V→V och andelen som nämnt frågan i gruppen V→S. Frågor där differensen var mindre än 3 presenteras inte i figuren. Resultaten i figuren är ovtikade.

Figur 38.21 Andel som valde att byta från Vänsterpartiet till Socialdemokraterna efter vänster-högeridentifikation, 2022 (procent).

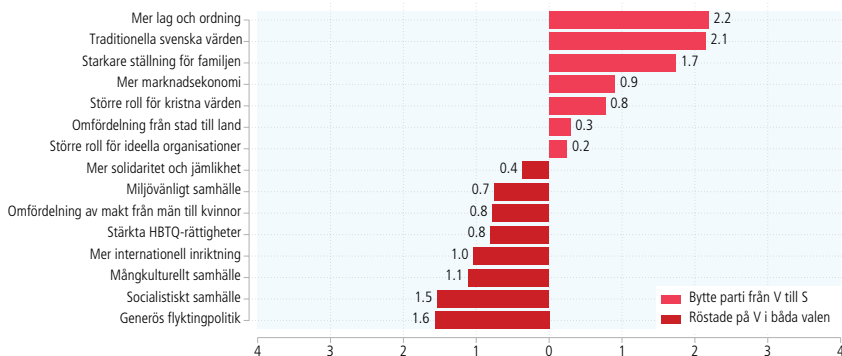

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren baseras på de väljare som 2018 röstade på V och 2022 röstade på V eller S. Figuren visar andelen av dessa som valde att byta parti vid olika vänster-högerplaceringar. Endast grupper bestående av minst 30 personer presenteras i figuren. Resultaten i figuren är oviktade.

Ibland brukar man göra analysen att det finns en mer arbetarklasskonservativ vänster och en mer progressiv vänster. Är det så även bland väljarna? Inställningen till framtida samhällen bland grupperna $V \rightarrow V$ och $V \rightarrow S$ visar att så mycket väl kan vara fallet. Väljarrörelserna mellan arbetarrörelsens två partier är konsistent med en sådan analys (se figur 38.22). De som lämnade Vänsterpartiet för Socialdemokraterna värderade ett samhälle med mer lag och ordning, starkare ställning för familjen och traditionella värden högre än de som valde att stanna kvar hos Vänsterpartiet. De trogna V-väljarna å sin sida värderade socialism, mångkultur, internationalism, HBTQ-rättigheter och jämställdhet högre. Störst skillnad var det i inställning till flyktingmottagning där de trogna V-väljarna var mer positiva än de som röstade på Socialdemokraterna.

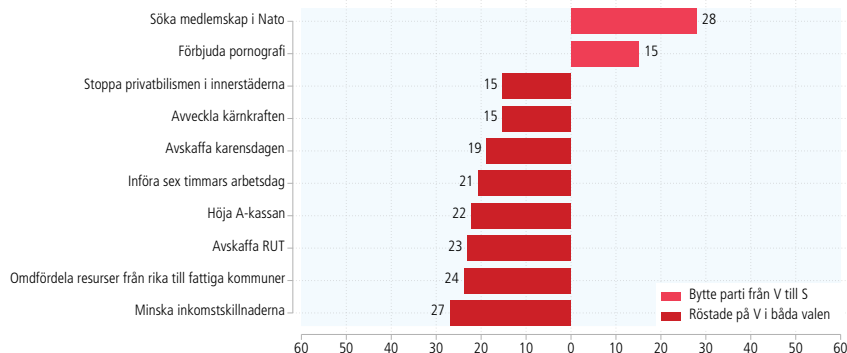
Figur 38.22 Skillnader i uppfattning om framtida samhällen mellan trogna vänsterpartiväljare och väljare som bytte från Vänsterpartiet till Socialdemokraterna mellan 2018 och 2022 (genomsnittskillnader).

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren baseras på en fråga med formuleringen "Nedan finns en lista med förslag på olika slags samhällen som en del människor anser att vi bör satsa på i framtiden i Sverige. Vad anser du om de olika förslagen?" följt av en elvgradig svarsskala som går från 0 "Mycket dåligt förslag" till 10 "Mycket bra förslag". I figuren presenteras differensen mellan medelvärdet i gruppen V→V och medelvärdet i gruppen V→S. Resultaten i figuren är oviknade.

Figur 38.23 Topp-10 största skillnader i uppfattning om politiska sakfrågor mellan trogna V-väljare och väljare som bytt från Vänsterpartiet till Socialdemokraterna mellan 2018 och 2022 (procentenheter).

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Oviknat. Figuren baseras på en fråga med formuleringen "Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?" följt av en femgradig svarsskala med följande svarsalternativ; "Mycket bra förslag", "Ganska bra förslag", "Varken bra eller dåligt förslag", "Ganska dåligt förslag" samt "Mycket dåligt förslag". I figuren presenteras differensen mellan andelen som anser att det är ett mycket bra förslag i grupperna V→V och V→S. Endast de tio politiska förslag med störst differens presenteras i figuren. Resultaten i figuren är oviknade.

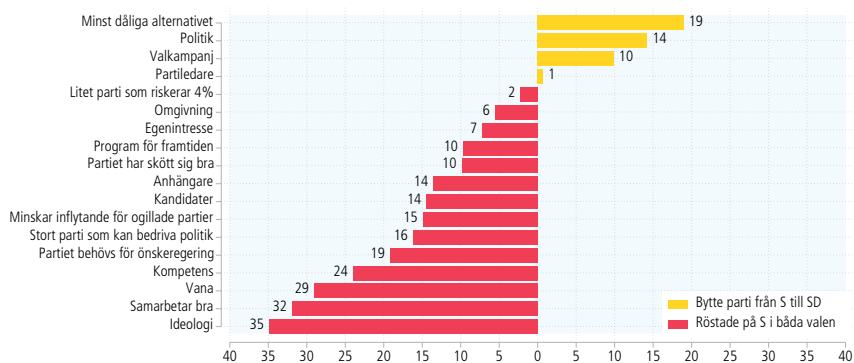
Varför byta från Socialdemokraterna till Sverigedemokraterna?

Hittills har vi närgranskat stora väljarströmmar som flöt mellan partier som tillhörde samma potentiella regeringsunderlag. Byten mellan Moderaterna och Sverigedemokraterna, Centerpartiet och Socialdemokraterna eller Vänsterpartiet till Socialdemokraterna var dock inte lika viktiga för frågan om kampen mellan de två regeringsalternativen. Den fjärde största bytargruppen är dock en sådan grupp. De som bytte från Socialdemokraterna till Sverigedemokraterna spelade roll för balansen mellan rött och blått.

I relief mot gruppen trogna väljare kan vi undersöka vad som utmärkte de Socialdemokraternas väljare som valde att byta parti och rösta på Sverigedemokraterna i valet 2022. Figuren 38.24 visar tydligt att för många S-väljare var röstningen på SD motiverad av att det var det minst dåliga alternativet (19 procentenheter). Partiets politik och partiets valkampanj nämndes oftare som skäl för röstning bland de som bytte till SD än de som stannade kvar hos S (14 respektive 10 procentenheter). De röda staplarna visar de många röstningsskäl som uppfattades som mycket viktigare för de trogna S-väljarna än för de som drog till SD: partiets ideologi, samarbetsförmåga, gammal vana och kompetens att sköta landets politik är de skäl som toppar listan (24-35 procentenheter).

Ideologiskt är det knappast någon större överraskning att de SD-väljare som hyvlades bort från Socialdemokraternas väljargrupp 2022 stod klart längre till höger ideologiskt än de som stannade kvar (se figur 38.25). I mitten och till vänster längs vänster-högskalan var benägenheten att byta till SD 2022 mycket låg. Notera också att partiledaren Åkesson inte var ett lika starkt röstningsskäl bland bytare från S till SD än vad som var fallet i analysen med bytare från M till SD.

Figur 38.24 Differens mellan de som röstade på Socialdemokraterna 2018 och 2022 och de som bytte från Socialdemokraterna till Sverigedemokraterna mellan 2018 och 2022 (procentenheter)

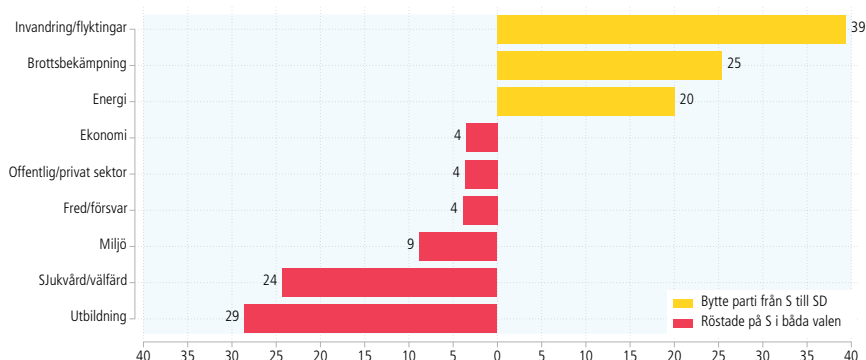

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren baseras på en fråga om hur viktiga olika skäl var för partivalet. Frågans formulering var "Hur viktiga var följande skäl för ditt val av parti?" följt av fyra svarsalternativ; "Ett av de absolut viktigaste skälen", "Ganska viktigt skäl", "Inte särskilt viktigt skäl" samt "Inte alls viktigt skäl". I figuren presenteras differensen mellan andelen som anser att det var ett av de absolut viktigaste skälen i gruppen S→S och S→SD. Resultaten i figuren är oviktade.

Prioriteringarna av vilka sakfrågor som är viktiga för partivalet skiljer sig en hel del åt mellan de trogna socialdemokratiska väljarna och de som bytte till Sverigedemokraterna 2022 (figur 38.25). De socialdemokratiska väljare från 2018 som valde att stanna kvar hos S 2022 prioriterade utbildning och sjukvård högre medan de som valde att byta till Sverigedemokraterna prioriterade invandring, brottsbekämpning och energifrågor högre.

Figur 38.25 Skillnad i sakfrågeprioriteringar mellan väljare som röstade på Socialdemokraterna 2018 och 2022 och väljare som bytte från S till Sverigedemokraterna mellan 2018 och 2022 (procentenheter).

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

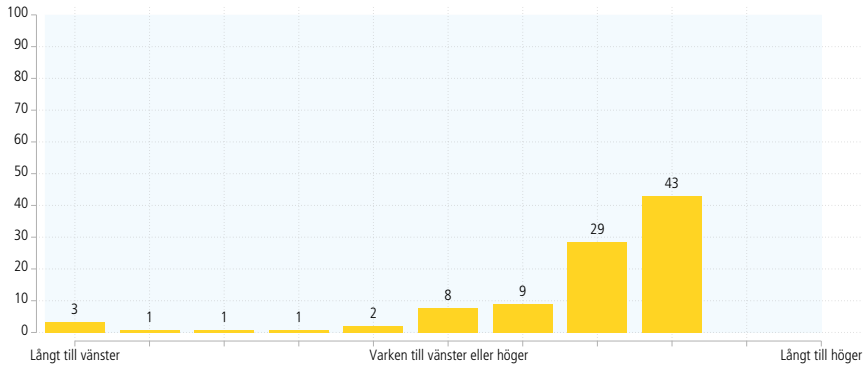
Kommentar: Figuren baseras på en fråga om hur viktiga olika frågor var för partivalet. Frågans formulering var "Är det någon eller några frågor som är viktiga för dig när det gäller vilket parti du tänker rösta på/har röstat på i riksdagsvalet den 11 september? Vilken eller vilka frågor är det? Ange högst tre frågor.". Svaren har därefter kategoriserats enligt ett kodschema. I figuren presenteras differensen mellan andelen som nämnt frågan i gruppen S→S och andelen som nämnt frågan i gruppen S→SD. Frågor där differensen var mindre än 3 presenteras inte i figuren. Resultaten i figuren är oavskattade.

De som bytte från Socialdemokraterna till Sverigedemokraterna mellan valen 2018 och 2022 var betydligt mer konservativa med avseende på ideologiska orienteringar. De största skillnaderna återfinns för inställningen till traditionella svenska värden, mer av lag och ordning och starkare ställning för familjen där bytarna till SD var mer positiva (gula staplar) än de som stannade kvar hos Socialdemokraterna (2,6, 1,6 respektive 1,1 enheter). De som valde att rösta på S i båda valen var relativt sett mer positiva (röda staplar) till samhällen med ökad jämställdhet, internationellism, mångkultur och generös flyktingpolitik (1,7-2,9 enheters skillnad) än de Socialdemokratiska väljare som valde att byta till Sverigedemokraterna (se figur 38.26).

Samma mönster går igen även när vi undersöker skillnader i sakfrågeåsikter bland trogna S-väljare och bytare till SD. Förslagen om språktest, färre flyktingar, hårdare fängelsestraff, tiggeriförbud och visitationszoner är avsevärt mer populära bland de socialdemokratiska väljare från 2018 som valde att rösta på Sverigedemokraterna 2022. För språktestförslaget skiljer det hela 52 procentenheter i andelen som tycker förslaget är mycket eller ganska bra. Det enda förslag på tio-

i-topplistan som var mer populärt bland de trogna S-väljarna var förslaget att minska inkomstskillnaderna (14 procentenheter).

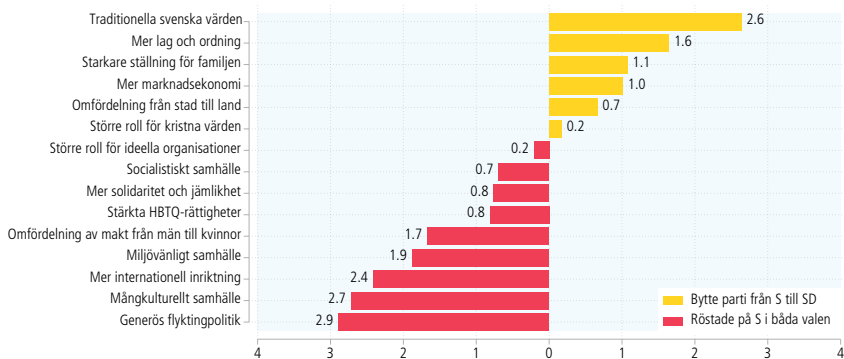
Figur 38.26 Andel av Socialdemokraternas väljare 2018 som valde att byta från Socialdemokraterna till Sverigedemokraterna 2022, efter ideologisk vänster-högeridentifikation (procent).

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren baseras på de väljare som 2018 röstade på S och 2022 röstade på S eller SD. Figuren visar andelen av dessa som valde att byta parti vid olika vänster-högerplaceringar. Endast grupper bestående av minst 30 personer presenteras i figuren. Resultaten i figuren är oavskade.

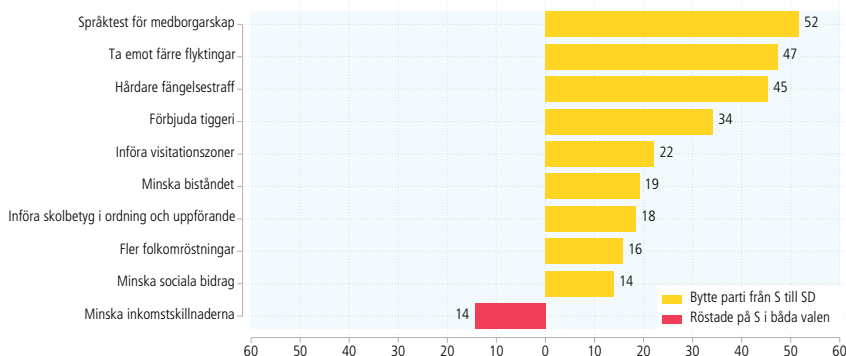
Figur 38.27 Differens i uppfattning om framtida samhällen mellan väljare som var trogna Socialdemokraterna och de väljare som bytte från S till Sverigedemokraterna mellan 2018 och 2022 (medeltalsskillnader)

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren baseras på en fråga med formuleringen "Nedan finns en lista med förslag på olika slags samhällen som en del människor anser att vi bör satsa på i framtiden i Sverige. Vad anser du om de olika förslagen?" följt av en elvgradig svarsskala som går från 0 "Mycket dåligt förslag" till 10 "Mycket bra förslag". I figuren presenteras differensen mellan medelvärdet i gruppen S→S och medelvärdet i gruppen S→SD. Resultaten i figuren är oavskade.

Figur 38.28 Topp-10 största skillnader i uppfattning om politiska sakfrågor mellan trogna socialdemokratiska väljare och väljare som bytte från S till Sverigedemokraterna mellan 2018 och 2022 (procentenheter).

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

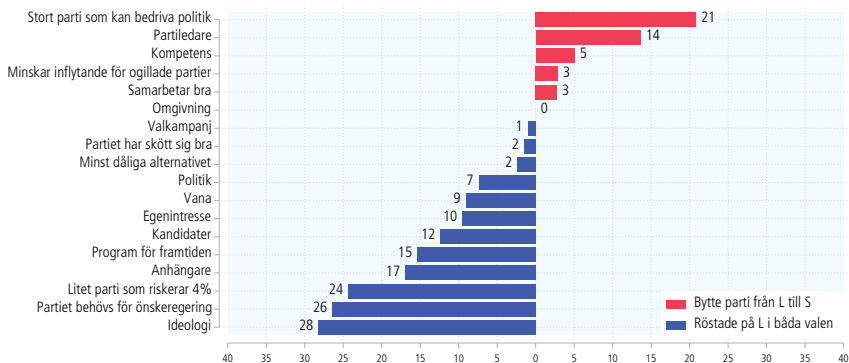
Kommentar: Oviktat. Figuren baseras på en fråga med formuleringen "Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?" följt av en femgradig svarsskala med följande svarsalternativ; "Mycket bra förslag", "Ganska bra förslag", "Varken bra eller dåligt förslag", "Ganska dåligt förslag" samt "Mycket dåligt förslag". I figuren presenteras differensen mellan andelen som anser att det är ett mycket bra förslag i grupperna S→S och S→SD. Endast de tio politiska förslag med störst differens presenteras i figuren. Resultaten i figuren är oviktade.

Varför byta från Liberalerna till Socialdemokraterna?

En femte och avslutande analys av partibytesgrupper görs för de väljare som bytte från Liberalerna till Socialdemokraterna. Det var den femte vanligaste bytargruppen (jfr kapitel 32) mellan valet 2018 och 2022 och en av de strömmar som hade betydelse för balansen mellan de nya partikonstellationerna i svensk politik. Resultaten i figuren 38.25 visar att bland de väljare som stannade kvar hos Liberalerna var det klart vanligare att uppge strategiska röstningsskäl såsom att partiet är ett litet parti som riskerar att falla under fyraprocentsspärren (26 procentenheter) eller att partiet behövs för att bilda min önskaregering (24 pe). Röstningsskalet att partiet är ett stort parti och partiet har en bra ledare var vanligare bland de Liberaler som bytte parti till Socialdemokraterna (21 respektive 14 procentenheter). Socialdemokraternas storlek och partiledare Andersson kan alltså ha bidragit till beslutet att lämna Liberalerna för Socialdemokraterna medan ideologi, rädda kvar partiet i riksdagen och regeringspreferenser bidrog till att lägga rösten på Liberalerna ännu en gång.

Den ideologiska profilen för de Liberala väljare som bytte till Socialdemokraterna var tydligt placerad i mitten av det politiska landskapet. Det var bland mittenväljarna som andelen blockbytare från Liberalerna till Socialdemokraterna var som allra störst (se figur 38.29). De frågor som prioriterades högre bland bytarna till S var sjukvård medan de som valde att stanna kvar hos Liberalerna 2022 framför allt prioriterade brottsbekämpningen högre (25 procentenheter) (se figur 38.30).

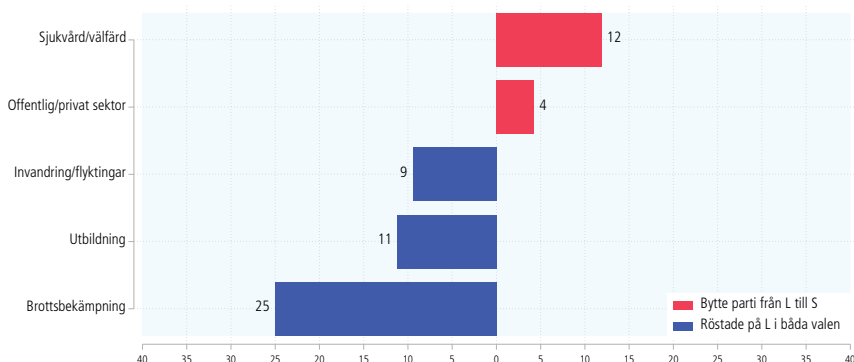
Figur 38.29 Differens mellan de som röstade på Liberalerna 2018 och 2022 och de som bytte från Liberalerna till Socialdemokraterna mellan 2018 och 2022 (procentenheter)

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren baseras på en fråga om hur viktiga olika skäl var för partivalet. Frågans formulering var "Hur viktiga var följande skäl för ditt val av parti?" följt av fyra svarsalternativ; "Ett av de absolut viktigaste skälen", "Ganska viktigt skäl", "Inte särskilt viktigt skäl" samt "Inte alls viktigt skäl". I figuren presenteras differensen mellan andelen som anser att det var ett av de absolut viktigaste skälen i gruppen L→L och L→S. Resultaten i figuren är oviktade.

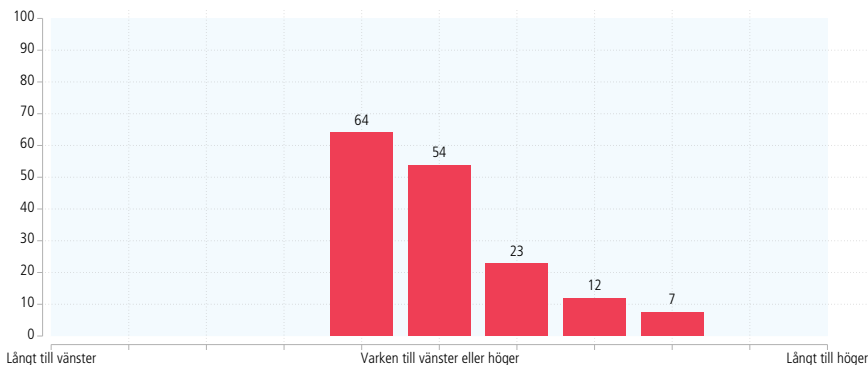
Figur 38.30 Skillnad i sakfrågeprioriteringar mellan väljare som röstade på Liberalerna 2018 och 2022 och väljare som bytte från L till Socialdemokraterna mellan 2018 och 2022 (procentenheter).

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren baseras på en fråga om hur viktiga olika frågor var för partivalet. Frågans formulering var "Är det någon eller några frågor som är viktiga för dig när det gäller vilket parti du tänker rösta på/har röstat på i riksdagsvalet den 11 september? Vilken eller vilka frågor är det? Ange högst tre frågor.". Svaren har därefter kategoriserats enligt ett kodschema. I figuren presenteras differensen mellan andelen som nämnt frågan i gruppen L→L och andelen som nämnt frågan i gruppen L→S. Frågor där differensen var mindre än 3 presenteras inte i figuren. Resultaten i figuren är oviktade.

Figur 38.31 Andel av Liberalernas väljare 2018 som valde att byta från Liberalerna till Socialdemokraterna 2022, efter vänster-högeridentifikation (andel).

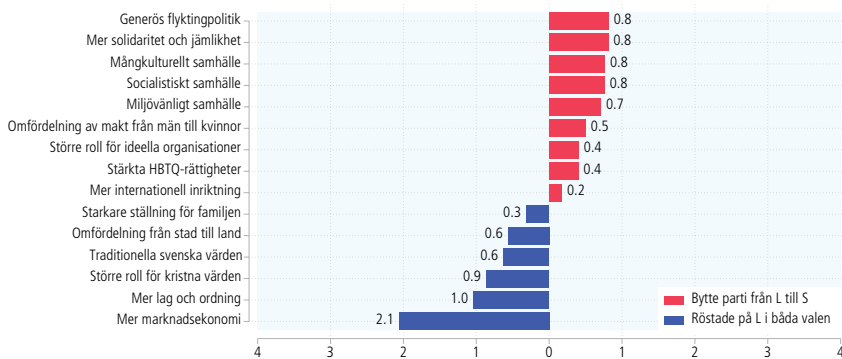
Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren baseras på de väljare som 2018 röstade på L och 2022 röstade på L eller S. Figuren visar andelen av dessa som valde att byta parti vid olika vänster-högerplaceringar. Endast grupper bestående av minst 30 personer presenteras i figuren. Resultatet i figuren är oviknade.

I figur 38.32 redovisas skillnaden i inställning till olika framtida samhällen bland Liberala väljare som stannade kvar hos Liberalerna (blå staplar) och Liberala väljare som bytte till Socialdemokraterna 2022 (röda staplar). Grupperna skiljer sig inte åt lika mycket som tidigare analyserade grupper. Profilerna för de två grupperna tycks ha både med vänster-högerideologi och kulturella värderingar att göra. De som bytte till Socialdemokraterna hade en mer positiv inställning till generös flyktingpolitik, solidaritet, jämlikhet, mångkultur, socialism och miljövänligt samhälle. De som stannade kvar hos Liberalerna var mer positiva till marknadsekonomi, det traditionellt svenska, kristna värden och ett samhälle med mer lag och ordning.

Sakpolitiskt skilde sig de båda grupperna åt i synen på vinster i välfärden där bytarna till Socialdemokraterna var avsevärt mer positiva till begränsningar (28 procentenheter) än de som stannade kvar hos Liberalerna. Nato-medlemskap, tidigare betyg i skolan, tiggeriförbud, hårdare straff, legalisering av cannabis och språktest för medborgarskap hör till de sakfrågor där trogna L-väljare var mer positiva än vad bytarna till Socialdemokraterna var (se figur 38.33).

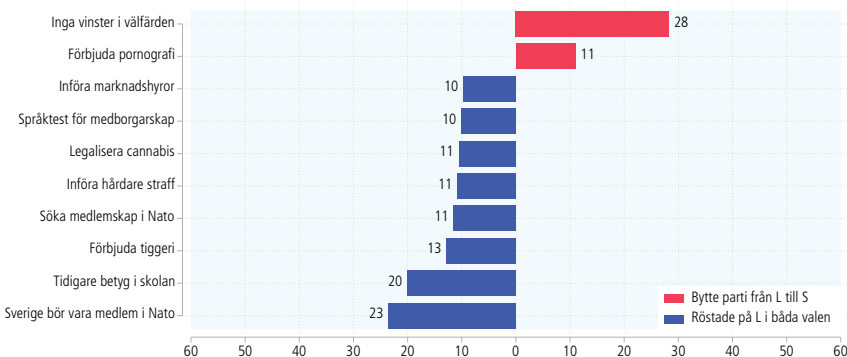
Figur 38.32 Differens i uppfattning om framtida samhällen mellan väljare som var trogna Liberalerna och de väljare som bytte från Liberalerna till Socialdemokraterna mellan 2018 och 2022 (medeltalsskillnader)

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Figuren baseras på en fråga med formuleringen "Nedan finns en lista med förslag på olika slags samhällen som en del människor anser att vi bör satsa på i framtiden i Sverige. Vad anser du om de olika förslagen?" följt av en elvgradig svarsskala som går från 0 "Mycket dåligt förslag" till 10 "Mycket bra förslag". I figuren presenteras differensen mellan medelvärdet i gruppen L→L och medelvärdet i gruppen L→S. Resultaten i figuren är oviktade.

Figur 38.33 Topp-10 största skillnader i uppfattning om politiska sakfrågor mellan trogna liberala väljare och väljare som bytte från L till Socialdemokraterna mellan 2018 och 2022 (procentenheter).

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och Valundersökningen 2022.

Kommentar: Oviktat. Figuren baseras på en fråga med formuleringen "Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?" följt av en femgradig svarsskala med följande svarsalternativ; "Mycket bra förslag", "Ganska bra förslag", "Varken bra eller dåligt förslag", "Ganska dåligt förslag" samt "Mycket dåligt förslag". I figuren presenteras differensen mellan andelen som anser att det är ett mycket bra förslag i grupperna L→L och L→S. Endast de tio politiska förslag med störst differens presenteras i figuren. Resultaten i figuren är oviktade.

Fördjupande analyser av blockbyten

Vi avslutar kapitlet med en analys av alla de väljare som bytte mellan ett mitten-vänsterparti och ett mitten-högerparti mellan valet 2018 och 2022. Vi använder definitionerna av de nya partikonstellationerna i svensk politik, vilket betyder att Centerpartiet räknas in bland mitten-vänsterpartierna även för 2018. De som bytt från något av mitten-högerpartierna till Centerpartiet eller från något av mitten-vänsterpartiet till Liberalerna mellan 2018 och 2022 räknas då in bland blockbytarna i dessa analyser, precis som vi gjort tidigare i boken.

Prioriteringarna för de väljare som bytte över blockgränserna sammanfaller med resultaten som demonstrerat vilka frågor som var de båda blockens hemmaplansfrågor och bortaplansfrågor i valrörelsen. Ser vi till fem-i-topplistan (tabell 38.3) tycks väljare som bytt från ett högerparti till ett vänsterparti mellan valen ha prioriterat sjukvård, utbildning och miljö högre än väljare som bytte från vänster till höger där istället brottsbekämpning och migration ligger högre.

Ett annat sätt att beskriva svarsmönstren är att analysera de väljare som nämnt en viss fråga som viktig för partivalet och undersöka vilka blockbytesbeteende som var mest vanligt (se tabellen 38.4). I tabellen återfinns endast de tio sakfrågor som låg överst på dagordningen i 2022 års val (jämför kapitel 24) Balansmåtten visar att bland de som tyckte sjukvårdsfrågorna var viktiga för partivalet fanns något fler väljare som var blockbytare åt vänster (5,8 procent) än som var blockbytare åt höger (4,6 procent). Skillnaden på 1,2 procentenheter är dock inte statistiskt signifikant. Annat är det på området brottsbekämpning där det finns en tydlig övervikt för blockbytare högerut (+3,2 procentenheter). Samma övervikt kan vi se även för migrationsfrågor, energifrågor och skattefrågor (+3,8, +3,3 respektive +3,1 procentenheter). De två frågor där det var övervikt av blockbytare vänster var bland de väljare som tyckte frågor om offentlig/privat sektor och fred/försvär var viktiga skäl för röstning (-6,8 respektive -9,6 procentenheter).

Tabell 38.3 Topp-5 viktiga frågor för blockbytare 2018–2022.

Från höger till vänster	Från vänster till höger
Sjukvård/Välfärd	Brottsbekämpning
Utbildning	Sjukvård/Välfärd
Miljö	Integration/Immigration
Brottsbekämpning	Energi
Energi	Utbildning

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018.

Kommentar: Resultaten bygger på fritextsvar på en öppen fråga om viktiga skäl för partival, se kapitel 21 för detaljer.

Vi har också undersökt väljare som uppgett olika röstningsskäl på samma sätt. Eftersom det är få svarande bland de som uppgett att skälet är ”ett av de absolut viktigaste” är det få enskilda skillnader som är tillräckligt stora för att nå upp till statistisk signifikans. Resultaten visar dock att det finns en övervikt av blockbytare åt höger bland väljare som uppger att röstningsskäl som egenintresse, omgivning, bra valkampanj, minst dåligt alternativ och att partiet är litet. Bland de som uppger röstningsskäl att partiet har kompetenta personer som kan sköta landets politik, har en bra partiledare, samarbetar bra med andra partier och minskar inflytande

för ogillade partier finns en motsvarande övervikt för blockbytare åt vänster. Vi känner igen de här huvudmönstren från andra analyser vi genomfört i boken.

Tabell 38.4 Blockbytarens sakfrågeprioriteringar. Andel av de som nämner olika sakfrågor som viktigt skäl för partibyte som röstade på samma/olika block 2018 och 2022 (procent, procentdifferenser).

	Blockbytare åt vänster	Samma block 2018 & 2022	Blockbytare åt höger	Diff	Totalt	Antal svarande
Sjukvård/Välfärd	5,8	89,6	4,6	-1,2	100	2 344
Brottsbekämpning	4,1	88,7	7,3	+3,2 ●	100	1 534
Utbildning	6,9	87,4	5,7	-1,2	100	1 252
Integration/Immigration	3,1	90,0	6,9	+3,8 ●	100	1 228
Energi	5,2	86,3	8,5	+3,3 ●	100	891
Äldreomsorg/pensioner	5,4	89,2	5,4	±0,0	100	595
Ekonomi	7,6	86,9	5,5	-2,1	100	436
Fred/Försvar	13,4	82,8	3,8	-9,6 ●	100	311
Skatter	3,1	90,7	6,2	+3,1 ●	100	248
Offentlig/Privat sektor	7,7	91,4	0,9	-6,8 ●	100	173

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018.

Kommentar: Sakfrågorna är rangordnade efter andelen väljare som uppgav frågorna som viktigt skäl för partival. Med block avses de regeringsalternativ som var aktuella i samband med 2022 års val, det vill säga V-MP-S-C och L-KD-M-SD. Ett test för skillnad mellan procenttal har använts för att se om skattningen för blockbytare åt vänster är skild från skattningen för blockbytare åt höger.

Tabell 38.5 Blockbytarbetende 2018–2022 bland väljare som uppger olika skäl som "ett av de absolut viktigaste" (procent).

Grupp som anser att skälet är "ett av de absolut viktigaste"	Till vänster	Samma block	Till höger	Diff	Totalt	Antal svarande
Litet parti	2,8	91,7	5,5	+2,7 ●	100	172
Minst dåliga alternativet	7,8	82,1	10,1	+2,3 ●	100	525
Omgivning	0,0	97,8	2,2	+2,2 ●	100	35
Egenintresse	3,9	90,7	5,4	+1,5 ●	100	567
Bra politik	4,0	90,9	5,1	+1,1 ●	100	1 538
Bra valkampanj	3,1	92,9	4,0	+0,9 ●	100	473
Bra program för framtiden	3,7	92,1	4,2	+0,5	100	1 639
Stort parti	3,7	92,2	4,1	+0,4	100	720
Partiet har skött sig bra	3,8	92,3	3,9	+0,1	100	979
Ideologi	4,0	91,9	4,1	+0,1	100	732
Anhängare	1,8	96,4	1,8	±0,0	100	335
Vana	1,1	98,3	0,6	-0,5	100	462
Bra kandidater	2,2	96,3	1,6	-0,6	100	311
Kompetens	5,0	91,0	4,0	-1,0 ●	100	1 529
Bra partiledare	6,1	89,3	4,6	-1,5 ●	100	1 002
Samarbetar bra	4,0	94,5	1,5	-2,5 ●	100	458
Minskar inflytande för ogillade partier	6,1	90,7	3,2	-2,9 ●	100	627

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022. **Kommentar:** De olika röstningsskälen finns analyserade även i kapitel 22. Blå prick visar det ägde rum fler partibytarna högerut än vänsterut bland de som uppgivit skälet som viktigt. Röd prick visar att det var fler byten vänsterut än högerut bland de som uppgivit skälet som viktigt. För fler analyser av blockbyten, se kapitel 34.

Resultaten i kapitlet har bekräftat den bild av vilka som var de huvudsakliga ideologiska och sakpolitiska drivkrafterna för de väljarrörelser som ägde rum både under mandatperioden 2018-2022 och under valrörelsen inför valet den 11 september. Frågor som inte brukar vara särskilt framträdande i svenska valrörelser historiskt – som frågor om brottsbekämpning och migration – är ofta med högt på topplistorna över vad som prioriterats olika av de bytargrupper vi här har närstuderat. Ideologiskt är det inställning till mångkultur, traditionellt svenska värden, familjens ställning och lag och ordning som ofta framträder som potentiellt betydelsefulla bevekelsegrunder till väljarnas val att byta parti. Motsvarande sakfrågor som i störst utsträckning skiljer bytargrupper åt är exempelvis de som handlar om färre flyktingar, hårdare straff, tiggeriförbud och införande av språktest.

Vänster-högerideologi och sakfrågor knutna till omfördelning, bidrag, skatter, statligt inflytande och privat-offentligt har haft ett tydligt inflytande på väljarnas partibyten. Men i de avgränsade regioner av den politiska rymden där de flesta av våra partibyten äger rum har vänster och höger inte lika stort manöverutrymme. När det gäller valet av parti eller blockval är vänster-högerideologi klart dominerande som förklaringsfaktor. Kryper vi närmare och analyserar specifika partibyten – särskilt de som är knutna till blockbyten eller byten till Sverigedemokraterna – får vänster-högerskiljelinjen sällskap av prioriteringar, sakfrågor och ideologiska orienteringar som är knutna till den kulturella värderingsdimensionen.

Sakfrågeåsikter och ideologi framträder som de viktigaste förklaringarna till partibyten mellan 2018-2022

Såväl vänster-högerideologi som inställning till kulturella värderingar bidrar till att förklara partibyten mellan 2018 och 2022.

Väljare som bytte från Moderaternas och Socialdemokraterna 2018 till Sverigedemokraterna 2022 stod längre till höger och var mer positiva till skärpt migrationspolitik och brottsbekämpning än de som valde att inte byta parti.

EFFEKTER AV VALRÖRELSEN

Partiernas spurtvinster och spurtförluster

Kakafonin av politisk information som möter väljarna i samband med en svensk valrörelse är närmast öronbedövande. Slutresultatet av denna partiernas kraftmätning är det färdiga valresultatet. Vägen dit – det vill säga vilka slags budskap och huvudargument som tycks ha vunnit terräng bland väljarna och vilka som uppfattats väga lättare i de slutliga röstningskalkylerna – är givetvis intressant att nå djupare kunskap om. I det här avsnittet om valrörelseeffekter är frågeställningen hur väljarna påverkades av vad som hände under valrörelsen 2022: Vilka valvindar och opinionstrender påverkade väljarna under de allra sista veckorna före valet?

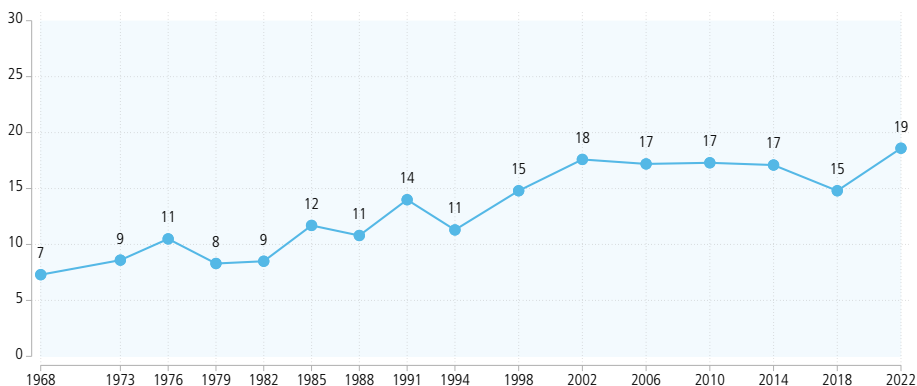
Vi inleder våra analyser av valrörelsens effekter på väljarna och för demokratin som helhet i det rent deskriptiva, med målsättningen att noggrant beskriva väljar-rörelser (partibytten) under valrörelsen. Med hjälp av valundersökningarnas kampanjpaneler har de göteborgska valforskarna genom åren etablerat ett sätt att systematiskt undersöka väljarnas beslutsprocesser i slutskedet av valrörelserna, mer specifikt hur deras röstningsintentioner strax före valet omsatts i ett slutligt parti-val (se t ex Gilljam & Holmberg, 1987:104ff).

Genom att jämföra väljarnas röstningsintentioner före valet med hur de efter valet berättade att de röstade kan vi undersöka sena partibytten och uppskatta partiernas spurtvinster och spurtförluster under de fyra sista veckorna före valet. Sena partibytten har ökat i takt med den generellt ökade väljarrörligheten. Andelen väljare som uppger en röstningsintention i våra undersökningar före valet men som sedan, i uppföljningsenkäten efter valet, uppger att de valde att rösta på ett annat parti har vuxit från 7 till 19 procent mellan 1968 och 2022 (se figur 39.1).

Skattningen nitton procent partibytare under valrörelsen är visserligen ett nytt rekord i vår undersökningsserie. Men precis som för väljarrörligheten kan vi konstatera att andelen valrörelsebytare varit tämligen stabilt under de senaste tjugo åren, omkring 15–19 procent. Det finns alltså ingen tydlig trend att svenska väljare blir mer rörliga under valrörelserna. Med tanke på hur pass olika valrörelser vi har haft under perioden är stabiliteten snarare anmärkningsvärd.

Frågan är om denna andel partibytare under en valrörelse – ungefär en väljare av fem – egentligen är att betrakta som mycket eller litet? Glaset är som vanligt både halvfullt och halvtomt: Å ena sidan handlar det om omkring en dryg miljon väljare som byter parti under valrörelserna. Blåser valvindarna stadigt åt ett och samma håll under den sista valveckan då de flesta väljare besöker vallokalen kan en miljon väljare förstås komma att spela en helt avgörande roll för valutgången. Å andra sidan vet vi att mycket av denna korttidsrörlighet på individnivå tar ut varandra och att åtminstone hälften av alla partibytten är bytten mellan partier inom samma block, ofta med taktiska överväganden som grund.

Figur 39.1 Andel väljare som byter parti under valrörelsen 1968–2022 (procent).

Källa: Valundersökningarna 1968–2022.

Kommentar: I analysen ingår de som i Valundersökningarna förvalsintervjuer uppgett en röstningsintention och som efter valet besvarat en eftervalsenkät om hur de faktiskt röstade. Svarspersoner som inte velat uppge en röstningsintention har tilldelats en röstningsintention med hjälp av en intervjufråga om bästa parti. Med "under valrörelserna" avses fältperioden för Valundersökningarnas förvalsintervjuer, vilket motsvarar de fyra-fem sista veckorna före respektive riksdagsval. I 1970 års Valundersökning gjordes inga förvalsintervjuer. Bytet av datainsamlingsmetod från besöks/telefonintervjuer till postal/webbenkäter medförde att fältarbetet för 2018 och 2022 års valundersökningar inleddes något tidigare än i tidigare valundersökningar, redan omkring den 1 augusti. Omkring hälften av deltagarna (mediandatum) svarade före den 22 augusti (2018) respektive den 15 augusti (2022). Resultaten är ovikta. Den viktade skattningen för andelen som bytte parti under valrörelsen 2022 var 18,2 procent.

Att byta parti i ljuset av information som väljare erhåller under en valrörelse är förstås inte något märkligt i sig självt. Men det går att ifrågasätta tolkningen av resultaten, att det alltid skulle handla om sena *byten* från ett parti till ett annat. De fall då intention och partival inte går hand i hand kan, för somliga väljare, snarare vara ett uttryck för ett högst tillfälligt avsteg från en slags normalröst: avvikelser mellan intention och röstningsbeteende kan mycket väl bero på kortsiktiga taktiska överväganden där till exempel omtyckta partiernas närhet till fyraprocentspärren och koalitions signaler från partierna vägs in. En del andra sena valrörelsebyten kan vara uttryck för att man under mandatperioden umgåtts med tanken på att byta parti, utvecklat en idé om en ny röstningsintention, men får "kalla fötter" när det blir skarpt läge (jfr kapitel 33 och 36). I kapitlet väljer vi dock en benämning för allt detta: sena partibyten eller valrörelsebyten.

Frågan är hur stora konsekvenser det ökade valrörelsebytet har haft för partiernas fram- och motgångar i det sista intensiva slutskedet av svenska valkampanjer? En god spurt kräver en konsekvent valvind i ryggen under ett par tre veckor för att ge tydliga utslag. Väljarvinster från ett visst håll får inte samtidigt innebära väljarförluster åt ett annat.

Historiken när det gäller partiernas spurtvinster och spurtförluster under svenska valrörelser har i tabell 39.1 och i figur 39.2 förfinats, viktats och uppdaterats med de senaste data från 2022 års valundersökning. Tillvägagångssättet är mycket enkelt: Bland samma svarande jämför vi fördelningen av röstningsintentioner från före valet med fördelningen av partiröster. Därefter räknar vi ut ett differensmått.

Plussiffror betyder att partiet gjort en spurtvinst och minussiffror att partiet gjort en spurtförlust under de sista valrörelseveckorna.

Sverigedemokraternas partiledare Jimmie Åkesson och riksdagskandidat Jessica Stegrud kampanjerar i Malmö på lördagen den 10 september, dagen innan valet. Sverigedemokraternas roll i en eventuell högerregering och deras storlek i förhållande till Moderaterna debatterades flitigt inför valet. Bild: Johan Nilsson/TT.

Valet 2022 sticker knappast ut i historiens ljus. Snarare bekräftar resultaten vad som varit känt sedan tidigare, nämligen att valrörelsernas slutskede inte innebär särskilt dramatiska förskjutningar av partiernas röststöd, trots att det är många väljare som rör på sig. En stor del av den dryga miljon partibyten som äger rum under slutskedet av valrörelserna tar nämligen ut varandra och leder inte till några stora aggregerade vinster eller förluster för något parti. Och intressant nog, som jämförelse brukar storleken på förskjutningarna av partiernas röststöd under valrörelserna vara klart mindre än de förskjutningar som ägt rum mellan valen. För alla de 133 fall av valår-partier vi har tillgängligt från tabellen 39.1 är rörelserna mindre än plus/minus en procentenhet i 89 fall av 133 och mindre än plus/minus två procentenheter i 116 fall av 133).

Det finns alltså en tydlig och låg gräns för hur stora väljarövergångar som är förväntat att åstadkommas av partiets valkampanjande under en svensk valrörelse. Insikterna av ett sådant stabilt huvudresultat har konsekvenser för hur stora förväntningar om fram- eller motgångar enskilda partier kan ställa inför framtida valrörelser: Hur stora väljarvinster (eller förluster) kan egentligen inträffa under en valrörelse. Bland de omkring nittio procent av väljarna som före valet uppger att de har en röstningsintention (se tabellen 39.4) förväntar vi oss kanske inte några stora aggregerade rörelser i slutskedet.

Vi lär oss av resultaten att *Socialdemokraterna* tenderar att lida väljarförluster i huvuddelen av alla valrörelser sedan 1968 utom i samband med 2010 och 2018

års val: uppgången under valrörelsen 2018 på +0,6 är visserligen blygsam men sticker ut givet den historiska statistiken: Socialdemokraterna gjorde då sin bästa valspurt åtminstone sedan 1968. I 2022 års valrörelse var den historiska ordningen återställd med en socialdemokratisk spurtförlust på närmare en procentenhet. Trots en valframgång totalt sett tycks S ha återgått till vanan att låna ut väljare främst till grannpartier i slutskedet av valrörelserna.

Vänsterpartiet å sin sida har historiskt tenderat att spurta bra och vinna fler väljare under valrörelserna. Fram till 2022 års dystra spurtförlust på minus en procentenhet hade Vänsterpartiet haft plussiffror i alla val utom två, 1991 och 2002. Det kan finnas ett samband mellan Vänsterpartiets och Socialdemokraternas öden under svenska valrörelser. I många val historiskt, särskilt före 1991, har det funnits anledning för Socialdemokratiska sympatisörer att stödresta på Vänsterpartiet i syfte att säkra en vänstermajoritet i riksdagen, ett fenomen som ibland kallas ”kamrat fyra procent”.

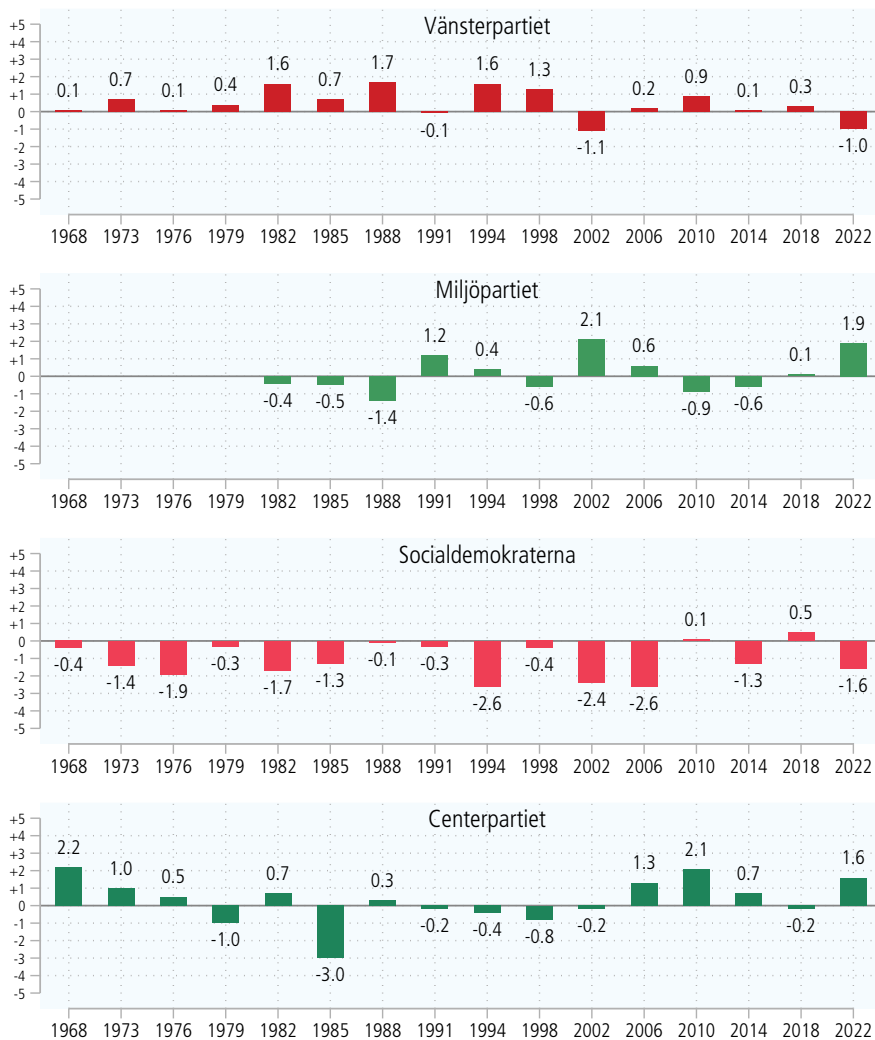
Tabell 39.1 Partiernas spurtvinster under valrörelserna 1968–2022. En jämförelse mellan information om röstningsintention och partival efter valet (procentenheters förändring)

partival	Valår																
	1968	1973	1976	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018	2022	
Vänsterpartiet	+0,1	+0,7	+0,1	+0,4	+1,6	+0,7	+1,7	-0,1	+1,6	+1,3	-1,1	+0,2	+0,9	+0,1	+0,3	-1,0	
Miljöpartiet	-	-	-	-	-0,4	-0,5	-1,4	+1,2	+0,4	-0,6	+2,1	+0,6	-0,9	-0,6	+0,1	+1,9	
Socialdemokraterna	-0,4	-1,4	-1,9	-0,3	-1,7	-1,3	-0,1	-0,3	-2,6	-0,4	-2,4	-2,6	+0,1	-1,3	+0,5	-1,6	
Centerpartiet	+2,2	+1,0	+0,5	-1,0	+0,7	-3,0	+0,3	-0,2	-0,4	-0,8	-0,2	+1,3	+2,1	+0,7	-0,2	+1,6	
Folkpartiet/Liberalerna	-1,9	-1,1	+0,5	-0,9	+0,1	+4,0	-1,0	-2,4	-0,5	-1,2	+4,1	-0,7	-0,2	-1,0	-0,2	-1,2	
Kristdemokraterna	±0,0	±0,0	-0,2	±0,0	±0,0	+2,5	+0,8	-0,6	+0,5	+3,1	±0,0	+0,2	+1,0	+0,1	+1,8	-0,4	
Moderaterna	±0,0	+1,2	+0,9	+1,6	-0,4	-2,3	-0,3	+0,3	+0,9	-2,8	-2,4	+0,8	-3,6	-0,6	-0,7	-0,3	
Sverigedemokraterna	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+0,6	+0,6	+1,2	-1,3	+0,9	
Ny Demokrati	-	-	-	-	-	-	-	+2,1	+0,2	-	-	-	-	-	-	-	
Feministiskt Initiativ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1,3	-0,3	-	
Övriga partier	±0,0	±0,0	-0,1	-0,1	+0,1	+0,1	+0,1	-0,1	-0,1	+1,3	+0,1	-0,4	±0,0	±0,0	±0,0	+0,2	
antal svarande	1184	940	1043	1061	1082	1076	941	929	966	698	817	1121	973	815	1929	2698	
andel partibytare under valrörelsen (samtliga)	7,3	8,6	10,5	8,3	8,5	11,7	10,8	14,0	11,3	14,8	17,6	17,2	17,3	17,1	14,8	18,6	

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningarna 1968–2022.

Kommentar: I analysen ingår de som i Valundersökningarna förvalsintervjuer uppgett en röstningsintention och som efter valet besvarat en eftervalsenkät om hur de faktiskt röstade. Svarspersoner som inte velat uppge en röstningsintention har tilldelats en röstningsintention med hjälp av en intervjufråga om bästa parti. Med ”under valrörelserna” avses fältperioden för Valundersökningarnas förvalsintervjuer, vilket motsvarar de fyra-fem sista veckorna före respektive riksdagsval. I 1970 års Valundersökning gjordes inga förvalsintervjuer. Bytet av datainsamlingsmetod från besöks/telefonintervjuer till postal/webbenkäter medförde att fältarbetet för 2018 och 2022 års valundersökningar inleddes något tidigare än i tidigare valundersökningar, redan omkring den 1 augusti. Omkring hälften av deltagarna svarade före den 22 augusti (2018) respektive den 15 augusti (2022). Resultaten är oviktade för att bättre spegla förändringar över tid. Den viktade skattningen för andelen som bytte parti under valrörelsen 2022 var 18,2 procent.

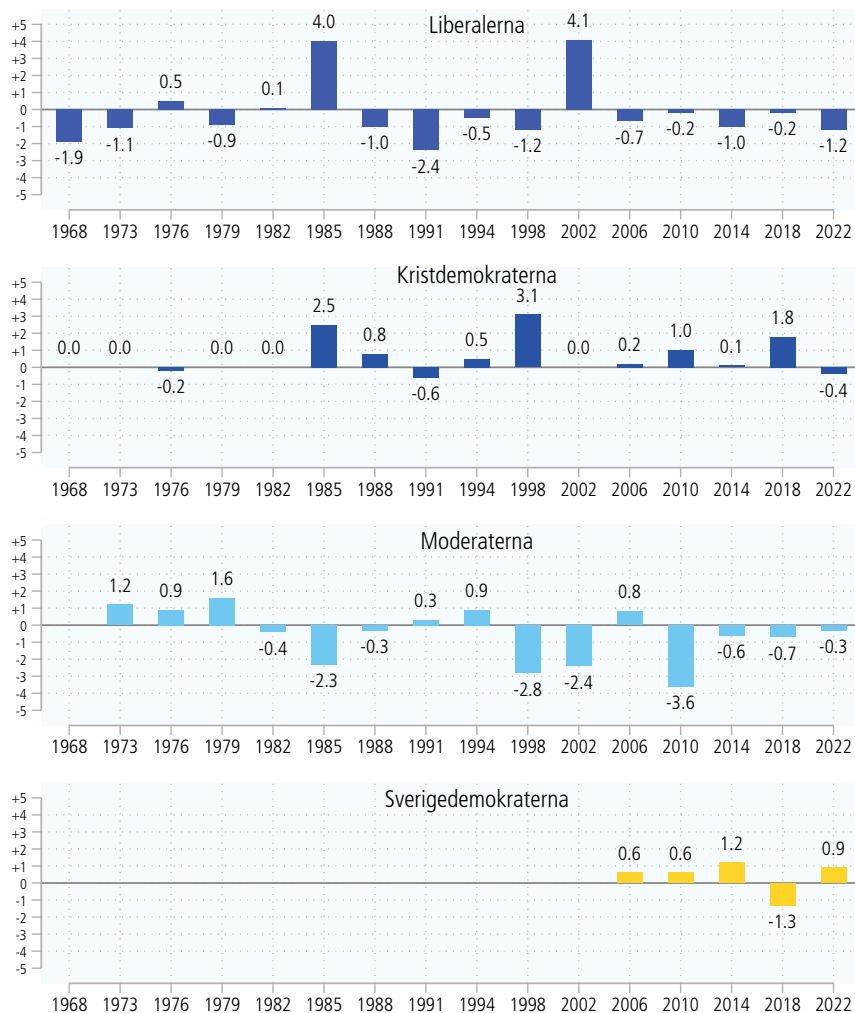
Figur 39.2 Partiernas spurtvinster och spurtförluster under valrörelserna 1968–2022 (procentenheter)

Källa: Valundersökningarna 1968–2022.

Kommentar: För detaljer, se kommentaren till tabell 39.1. Resultaten är oviktade.

Figur 39.3 Partiernas spurtvinster och spurtförluster under valrörelserna 1968–2022 (procentenheter)

Källa: Valundersökningarna 1968–2022.

Kommentar: För detaljer, se kommentaren till tabell 39.1. Resultaten är oviktade.

Generellt sett har spurtvinster och spurtförluster varit klart större för partier till höger än för partier till vänster. Den historiska förklaringen är att det helt enkelt har funnits fler partier i center-högerregionen av partisystemet samtidigt som väljarrörligheten totalt sett varit högre bland borgerliga väljare. Regioner av den politiska rymden där det finns många partier som konkurrerar om samma väljare

är gynnsamma miljöer för partibytande. Utrymmet för valrörelsevinster och valrörelseförluster är därför större. Ibland talas det om ett slags kannibalism mellan ideologiskt närstående partier (se kapitel 30).

Som vi tydligt sett i tidigare analyser i boken kommer 2022 års riksdagsval inte gå till historien som ett särskilt dramatiskt val, åtminstone inte när det gäller stora förskjutningar av partiernas röststöd under de sista veckorna av valkampanjerna. Trots ett nytt rekord i *individerlighet* under valrörelsen (18,6 procent) handlar det om sena väljarströmmar som inte är systematiskt associerade till något eller några enskilda partier. Istället är det många partier som är inblandade i relativt blygsamma väljarvinster och väljarförluster. Huvuddelen av dessa väljarbyten resulterar netto nära noll. Ingen av de aggregerade förändringarna vi uppmätt under valrörelsen 2022 kommer ens i närheten av de största vi sett historiskt.

I själva verket har historiens – så långt tillbaka vi har systematiska mätningar – tio största spurtvinster och -förluster för partier under svenska valrörelser 1968–2022 alla inbegripit borgerliga partier och dessutom varit isolerade till specifika och minnesvärda val (se topplistan i tabell 39.2). Förändringar under valrörelsen 1985 kvader in på topplistan #2 med Folkpartiets spurtvinst (+4,0 procentenheter), Kristdemokraternas spurtvinst (+2,5 pe) och Centerpartiets spurtförlust (-3,0 pe). Valrörelsen 1998 är också representerad på topplistan med Kristdemokraternas spurtvinst (+3,0 pe) och Moderaternas spurtförlust (-2,8 pe). Valrörelsen 2002 orsakade den hittills största aggregerade spurtvinsten för ett parti med Folkpartiets väljarvinster (+4,1 procentenheter) och Moderaternas spurtförlust (-2,4 pe). Och valrörelsen 2010 kommer också med på listan: Moderaterna gjorde ett succéartat val och hade blivit största parti om man inte gjort en så dålig spurt (-3,6 procentenheter).

Det som är intressant med de valrörelser som kvalar in som de mest dramatiska sett till sena spurtvinster och spurtförluster är att de i det svenska fallet samtidigt varit några av de mest ospännande tillställningarna sett till regeringsfrågan. I samband med 1985, 1998 och 2002 års val var opinionsläget sådant att det inte fanns särskilt stora utsikter till regeringsskifte. Huruvida detta har varit en ren tillfällighet är förstås svårt att uttala sig om med så få fall det här handlar om. Men det finns en sorts rimlighet i mönstret att utrymmet för partier att åstadkomma väljarvandringar under valrörelserna minskar vid spännande val där regeringsmakten står på spel. Om det inte är särskilt spännande i regeringsfrågan finns det anledning för medierna och väljarna att söka annan spänning, kanske i någon konflikt i en enskild sakfråga eller i något enskilt partis framgångar eller motgångar. När det inte står lika mycket på spel kan det leda till att väljarna är mer lättfotade och mer beredda att experimentera med sitt partival.

Det återstår att kommentera Moderaternas stora spurtförluster i valrörelsen 2010 (#3). Här handlade hela effekten av valrörelsen om att en god del av de väljare som tänkt rösta på Moderaterna före valet istället valde att rösta strategiskt på Kristdemokraterna för att säkra att partiet klarade fyraprocentsspärren och därmed en fortsatt Alliansregering (jfr Oscarsson & Holmberg, 2013). Strategisk röstning hindrade den gången ett historiskt skifte i svensk politik: Det är sannolikt att Moderaterna hade blivit största parti i valet 2010 – större än Socialdemokraterna – om inte så många M-sympatisörer då valt att stödträda på Kristdemokraterna.

Tabell 39.2 De 10 största spurtvinsterna och spurtförlusterna för partier under svenska valrörelser 1968–2022 (procentenheter).

Rank	Väljarström	Förändring
#1	Folkpartiets spurtvinst 2002	+4,1
#2	Folkpartiets spurtvinst 1985	+4,0
#3	Moderaternas spurtförlust 2010	-3,6
#4	Kristdemokraternas spurtvinst 1998	+3,1
#5	Centerpartiets spurtförlust 1985	-3,0
#6	Moderaternas spurtförlust 1998	-2,8
#7	Kristdemokraternas spurtvinst 1985	+2,5
#8	Folkpartiets spurtförlust 1991	-2,4
#9	Moderaternas spurtförlust 2002	-2,4
#10	Moderaternas spurtförlust 1985	-2,4

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningarna 1968-2022.

Kommentar: Resultaten är hämtade från figur 9 ovan. Tabellen visar de tio största aggregerade spurtvinsterna och -förlusterna under valrörelserna för svenska partier i valen 1968–2022. Kristdemokraternas spurtvinst i valet 2018 (+1,8 procentenheter) och Sverigedemokraternas spurtförlust (-1,2 procentenheter) är båda långt ifrån att kvala in som en av de tio största valrörelsevinsterna.

Antalet fall är inte många men ändå är mönstret talande. Dramatiken i svenska valrörelser tycks påverkas mer av kontextuella omständigheter – ospännande val och taktikröstning – än av partiernas kampanjaktiviteter, utspel och huvudbudskap. Det betyder förstås inte att valkampanjer skulle vara onödiga, bara att de oftast inte leder till att stora delar valmanskåren samfällt konverterar från ett parti till ett annat under de sista veckorna. Snarare leder den enorma floden av valrörelseinformation i form av kampanjbudskap, debatter och utfrågningar till att även senbeslutande väljare fördelar sig ungefär på samma sätt under valrörelsen som tidigbeslutande väljare redan har gjort. Väljarrörligheten under valrörelserna må vara betydande men inte gränslös. Givet de små aggregerade nettovinsterna och nettoförlusterna från historiska valrörelser talar mycket litet för att vi i framtida val skulle uppleva dramatiskt större rörlighet under valrörelserna. Kanske med brasklapp för ospännande val som väljarna redan bedömer som avgjorda.

Det är nu dags att förflytta fokus från de relativt små aggregerade förändringarna till den relativt stora individrörlighet som äger rum under själva valrörelsen: processerna som påverkar väljarna på deras resa från röstningsintention till slutligt partival. Utgångspunkten för vår analys är alltså väljarnas röstningsintentioner. Fördelningen av röster bland de väljare som hade en röstningsintention visas i tabellen 39.3.

Tre iakttagelser kan göras. För det första hade samtliga riksdagspartier vid tidpunkten för ifyllandet av valundersökningens förvalsenkät (mediansvarsdatum 15 augusti) en säkrad riksdagsplats bland de väljare som hade en uttalad röstningsintention: Miljöpartiet var dock mer illa ute med sina 4,1 procent än vad Liberalerna var med sina 5,9 procent. Centerpartiet hade ännu lägre stöd än Liberalerna, bara 5,4 procent av rösterna, bland väljare med röstningsintention. För det andra kan vi se att även bland väljare med en uttalad röstningsintention före valet 2022 fanns en liten ledning med åtta tiondelar för mitten-högerpartierna: 49,9 mot 49,1 procent. För det tredje var Moderaterna och Sverigedemokraterna helt jämnstarka

med 19,2 respektive 18,8 procents väljarstöd bland de med uttalad röstningsintention före valet.

Tabell 39.3 Väljarnas röstningsintentioner före valet 2022 (procent).

Röstningsintention före valet 2022	Andel	Kampen om regeringsmakten
Vänsterpartiet	7,4	
Miljöpartiet	4,1	49,1
Socialdemokraterna	32,2	
Centerpartiet	5,4	
Liberalerna	5,9	
Kristdemokraterna	5,9	49,9
Moderaterna	19,2	
Sverigedemokraterna	18,9	
Annat parti	1,0	1,0
Summa procent	100,0	
Antal svarande	2 698	

Källa: Valundersökningen 2022: Etapp A.

Kommentar: Resultaten bygger på samma underlag som tabellen 39.1 men här är de viktade mot valresultatet 2022. Andelen väljare som saknar röstningsintention och som heller inte vill eller kan uppge något bästa parti i våra förvalsenkäter uppgår till tio procent av väljarkåren (se vidare tabell 39.4).

I tabell 39.4 presenteras i detalj hur väljarrörligheten såg ut under de sista intensiva valveckorna 2022. Bytarmatrisen använder uppgifter från före valet om vilket parti väljarna avsåg att rösta på eller, där röstningsintention saknas, vilket parti som väljarna tycker bäst om. Dessa uppgifter jämförs sedan med uppgifter om partival inhämtade från efter valet. Vi har viktat resultaten efter det officiella valresultatet i riksdagsvalet 2022. Resultaten presenteras i form av en bytarmatris som vi känner igen från tidigare redovisningar i den här boken. I den övre delen av tabellen analyseras endast de svarande som uppgett en röstningsintention i valundersökningens förvalsetapp. I den nedre delen av tabellen redovisas partival även för de personer som trots vår lutarfråga ändå inte vill eller kan uppge en röstningsintention och som heller inte har något parti som de tycker bäst om – ungefär 10 procent av de svarande.

Resultaten visar att valet 2022 hade slutat något annorlunda om alla väljare följt sina avsikter från ett par veckor före valet. Av de som hade *Vänsterpartiet* som röstningsintention valde bara 81 procent att göra slag i saken och rösta på V den 11 september. Den ideologiska resan för valrörelsebyttarna är typiskt nog inte särskilt långa. Valrörelseflykten var främst till Socialdemokraterna (13 procent) men även Miljöpartiet (5 procent). För *Miljöpartiet* var utvecklingen närmast identisk och mest att likna vid ett slags partibytarkarusell: 81 procent av de som hade MP som röstningsavsikt fullföljde medan var tionde strömmade till Socialdemokraterna. En liknande kannibalism där närstående partier vinner väljare från varandra går att se för Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna.

Vinnarpartierna Socialdemokraterna och Sverigedemokraterna lyckades bäst med att hålla fast de väljare som avsåg att rösta på dem (85 respektive 92 procent).

Förlusterna till andra partier under valrörelsen var relativt små men väljarströmningarna lockar ändå fram förslag på testbara potentiella bytarmotiv. För *Socialdemokraternas* del var det utflödet till Miljöpartiet som var tydligast – ett misstänkt fall av stödöstning på ett litet parti som riskerade att hamna under fyra procent och som behövdes för att säkra en mitten-vänstermajoritet. För *Sverigedemokraternas* del var det framför allt förluster tillbaka till Moderaterna (4 procent) under valrörelsens slutskede – hypotesen här är att det handlar om väljare som ville försöka påverka styrkeförhållandena mellan de båda partierna. Ingen av dessa strömmar påverkade dock balansen mellan blocken.

De som vanligt lätttröliga liberala väljarna förnekar sig inte heller i det här sammanhanget. Av de som avsåg att rösta på *Liberalerna* var det bara 55 procent som till slut valde att göra så. Under valrörelsen strömmade Liberalernas potentiella väljare till Centerpartiet och Moderaterna i lika stor utsträckning (17 respektive 14 procent). Givet tidigare analyser av partibyten kan vi förmoda att de båda strömmarna hade mycket olika profil såväl demografiskt som ideologiskt.

De som lämnade *Centerpartiet* under valrörelsen och valde att rösta på ett annat parti valde framför allt Magdalena Anderssons Socialdemokraterna (10 procent) framför Ulf Kristerssons Moderaterna (5 procent). Räkner man ihop balansen mellan mitten-vänsterpartier och mitten-högerpartier har Centerparties förlorade väljare varken en vänster- eller högerlutning (12 procent jämfört med 11 procent). Ungefär lika många väljare förlorades vänsterut som högerut.

Tabell 39.4 Väljarnas röstningsintention före valet jämfört med slutligt partival, 2022 (procent).

Röstavsikt före valet	Partival 2022									Sum	n
	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	Ovr		
Vänsterpartiet	81	5	13	0	0	1	1	0	0	100	207
Miljöpartiet	2	81	10	4	1	2	0	1	1	100	112
Socialdemokraterna	3	4	85	4	1	1	0	0	0	100	900
Centerpartiet	1	1	10	76	3	5	2	1	0	100	135
Liberalerna	0	2	6	17	55	14	4	2	1	100	152
Kristdemokraterna	0	1	2	2	4	66	14	11	1	100	152
Moderaterna	0	0	2	1	4	4	80	8	1	100	496
Sverigedemokraterna	0	0	1	0	0	4	1	92	1	100	512
Annat parti	0	0	3	0	0	4	4	21	68	100	27
Saknar röstningsintention	5	4	18	11	6	27	8	19	2	100	315

Källa: Valundersökningen 2022

Kommentar: Resultaten är viktade efter valresultatet 2022. Endast de som uppgett röstningsintention före valet och partival efter valet ingår i analysen. Röstintention inkluderar så kallade "lutare" och personer som uppgett ett bästa parti. Då resultaten är viktade presenteras avrundade n-tal i tabellen.

Analyserna av väljarnas röstningsintentioner inför valet 2022 ger intressanta och lite oväntade besked när det gäller frågan om balansen mellan mitten-vänsterpartierna och mitten-högerpartierna. Inte nog med att det tycks ha varit en tydlig ledning för team Magdalena bland de som hade en uttalad röstningsintention. Totalt sett visar vår uppställning i tabell 39.1 att mitten-vänsterpartierna V, MP, S och C

tillsammans gick *fram* 0,9 procentenheter under valrörelsen 2022 samtidigt som mitten-högerpartierna *backade* 1,0 procentenheter. Enligt vår klassiska analys av spurtvinster och spurtförluster blåste det alltså en viss vänstervind under 2022 års valrörelse, åtminstone i den grupp väljare som ett par tre veckor före valet deklarerade en röstningsavsikt eller partipreferens. Framför allt var det Miljöpartiet (+1,9 pe) och Centerpartiet (+1,6 pe) som spurtade bra (för viktade siffror, se tabellen 39.5).

Men hur passar dessa resultat ihop med vad vi vet om de aggregerade opinionsförändringarna under valrörelsen som vi analyserat tidigare i boken? De berättar ju delvis en annan historia där mitten-vänsterpartierna bara hade en knapp ledning i merparten av opinionsmätningar publicerade under valrörelsen. Och om det dessutom verkar ha blåst en tydlig vänstervind under valrörelsen, hur kommer det sig då att team Kristersson kunde vända och vinna?

Ett svar på denna till synes olösliga ekvation hittar vi om vi analyserar gruppen som saknar röstintention (se tabell 39.4). Bland denna ännu icke färdigtänkta (?) grupp väljare hade mitten-högerpartierna en majoritet (60-38). Framför allt Vänsterpartiet och Socialdemokraterna gjorde klart sämre ifrån sig i den gruppen än bland väljare med uttalad röstningsintention (4 respektive 17 procent). Det tycks inte ha räckt att Centerpartiet gjorde ett nästan dubbelt så bra resultat bland de obestämda (11 procent). Framgångar för framför allt Moderaterna (27 procent) och Kristdemokraterna (8 procent) bidrog till att vrida initiativet över till mitten-högerpartierna. Att storleken på denna grupp utan röstningsintention dessutom antagligen underskattas i valundersökningarna stärker vår misstanke att det kan ha varit relativa väljarframgångar i denna grupp som gav team Kristersson en sen seger i valet 2022.

I tabellen 39.5 har vi slutligen försökt sammanfatta väljarflödena under valrörelsen 2022 genom att räkna på partiernas nettovinster och nettoförluster ungefär på samma sätt som vi gjort tidigare i boken. I sammanhanget behöver vi åter påminna om vilken tidsjämförelse som görs: mediantiden för datainsamlingen före valet är redan den 15 augusti i 2022 års valundersökning, nästan tre veckor före valet den 11 september. Till gruppen stabila väljare (a) räknas de som inte bytte parti under valrörelsen utan hade samma parti som röstavsikt och partival. Stabila vänsterpartiväljare utgjorde exempelvis 5,6 procent av väljarkåren före valet. I denna grupp stabila väljare var det precis som i opinionsmätningarna före valet en ledning för Magdalena Anderssons regeringsunderlag: mitten-vänsterpartierna samlade tillsammans 37,6 procent och mitten-högerpartierna 35,0 procent.

Resterande väljare i tabellen 39.5 är de som saknade röstintention (10,5 procent) eller valde att byta parti under valrörelsen (16,2 procent). Hur dessa väljare bidrog till partiernas mobilisering under valrörelsen finns sammanställt i kolumnerna b och c i tabellen 39.5. Om vi börjar med väljare som mobiliserats från gruppen som saknade röstningsintention (b) var det framför allt Moderaterna och Sverigedemokraterna som vann flest väljare (+2,8 respektive +2,0 procent). Socialdemokraterna fick ett tillskott på +1,8 procent från denna grupp. I huvudsak var det alltså de stora partierna som dominerade mobiliseringen från gruppen utan röstningsintention (jfr tabellen 39.4). Av småpartierna tycks Centerpartiet ha rekryterat relativt bra givet partiets storlek med ett tillskott av 1,2 procent av väljarerna. Varje procent i tabellen motsvarar i storleksordningen 65 000 väljare.

Till gruppen *vunna väljare från andra partier* (kolumn c) hör de väljare som partierna lyckades rekrytera från andra partier under valrörelsen. Även här var det framför allt stora partier som vann störst framgångar. Moderaterna vann +3,1 procent nya väljare från andra partier under valrörelsen, följt av Socialdemokraterna med 2,9 procent och Sverigedemokraterna med +2,8 procent. Av de mindre partierna var det Miljöpartiet som hade stora väljarvinster (+1,6 procent).

Tabell 39.5 Största väljarflöden bland väljare med uttalad röstningsintention under valrörelsen 2022. Nettovinster och nettoförluster för partierna beräknade på en jämförelse mellan väljarnas röstningsintentioner och slutligt partival (procent, procentenheter).

Parti	Stabila väljare genom hela valrörelsen (a)	Vunna väljare som saknade röstningsintention (b)	Vunna väljare från andra partier (c)	Förlorade väljare till andra partier (d)	Nettorörlighet under valrörelsen (procentenheter) (e)
Vänsterpartiet	5,6	+0,5	+0,7	-1,1	-0,6
Miljöpartiet	3,0	+0,4	+1,6	-0,5	+0,9
Socialdemokraterna	25,7	+1,8	+2,9	-4,0	-1,4
Centerpartiet	3,4	+1,2	+2,2	-0,9	+1,0
Liberalerna	2,8	+0,7	+1,2	-2,0	-1,1
Kristdemokraterna	3,3	+0,9	+1,2	-1,6	-0,6
Moderaterna	13,2	+2,8	+3,1	-2,6	-0,2
Sverigedemokraterna	15,8	+2,0	+2,8	-1,4	+1,5
Annat parti	0,6	+0,2	+0,7	-0,4	+0,4
Saknade röstintention före valet	10,5				
Bytte parti under valrörelsen	16,2				
Summa procent	100,0				
Antal svarande	3 008				

Källa: Valundersökningen 2022: Etapp A och uppföljningsenkäten.

Kommentar: Tabellen redovisar nettorörligheten för partierna under valrörelsen 2022. Stabila väljare (a) är de som röstade på samma parti som de före valet hade tänkt att rösta på. Kolumnen b visar hur stor andel väljare som partierna mobiliserade från gruppen som saknade röstningsintention före valet. Kolumnen c visar mobiliseringen från andra partier och kolumnen d förluster till andra partier. Kolumnen e sammanfattar nettoförändringarna för partierna under valrörelsen, det vill säga när väljarvinster och väljarförluster summerats. Resultaten har viktats mot de officiella valresultaten och inkluderar väljare som före valet inte hade någon röstningsintention, därför stämmer inte förändringstalen för partierna inte exakt överens med spurtvinster och spurtförluster som redovisats i kapitlets inledning.

Det är intressant att alla partier vinner nya väljare från varandra under en valrörelse. Det finns en mobiliserande kraft i alla partibudskap när även de sista rösterna från sent beslutande väljare ska fördelas. Men samtidigt är det ju så att alla partier tappar röster till andra partier under en valrörelse. Just här handlar politik om ett rent nollsummespel. I kolumnen d har vi sammanställt partiernas förluster. Socialdemokraterna led störst förluster till andra partier under valrörelsen. Av de som tänkt rösta på Socialdemokraterna före valet gick fyra procent till andra partier under valrörelsen, för att ta ett exempel. Även Moderaterna (-2,6 procent), Liberalerna (-2,0 procent), Kristdemokraterna (-1,6) och Sverigedemokraterna (-1,4 procent) tappade väljare till andra partier.

Först när väljarvinster och väljarförluster räknats samman kan man göra bokslut över väljarrörligheten under 2022 års valrörelse. Det är som alltid *nettorörligheten* som är viktigast att analysera för att undersöka effekter av valrörelsen på partiernas aggregerade röststöd. Så vi tar oss tillbaka till där vi inledde analysen: vilka partier vann respektive förlorade väljare under valrörelsen? I denna mer detaljerade analys har vi valt att vikta resultaten mot de officiella valresultaten och även plocka med de väljare som saknade röstningsintention före valet. Våra analyser bekräftar vad vi konstaterade tidigare från tabellen 39.1 (om än inte på decimalen): På vänstersidan av politiken tycks Miljöpartiet och Centerpartiet ha nettovunnit väljare under valrörelsen (+0,9 respektive +1,0 procentenheter) medan Socialdemokraterna och Vänsterpartiet nettoförlorat (-1,4 respektive -0,6 procentenheter). På högersidan av politiken var det Sverigedemokraterna som stod som nettovinnare (+1,5 centenheter) medan Liberalerna och Kristdemokraterna led de största förlusterna (-1,1 respektive -0,6 procentenheter).

Fördjupad analys av de väljare som saknade röstningsintention

Alla väljare har inte en tydlig plan för vilket parti de ska rösta på när valrörelsen går in i sitt slutskede. De väljare som före valet saknade röstningsintention är högtintressanta att studera närmare eftersom det kan ge oss värdefull information om från vilka grupper och varför Ulf Kristersson lyckades göra sena väljarvinster till sitt tilltänkta regeringsunderlag. Vi såg tidigare att det fanns ett tydligt flertal bland väljare utan röstningsintention som valde att rösta mitten-höger. Varför gjorde de det?

I tabell 39.6 har vi utökat vår analys av väljarrörligheten under slutspurten av valrörelsen genom att också inkludera gruppen väljare som saknade röstningsintention. I tabellen finns alla grupper med som påverkade balansen mellan mitten-vänsterpartierna och mitten-högerpartierna. De största grupperna är förstas de väljare som var trogna sitt 'block', de stabila mitten-vänsterväljarna (kolumn c) och de stabila mitten-högerväljarna (f), som samlar 42,7 respektive 40,9 procent av väljarna bakom sig. I dessa grupper kan det förstås finnas partibytare men i så fall handlar det om sena valrörelsebyten mellan partier *inom* blocken, byten som inte hade någon direkt konsekvens för kraftmätningen mellan blåa och röda laget. Bland de stabila väljarna hade, precis som vi visat i flera av bokens analyser, Magdalena Anderssons regeringsunderlag ett försteg framför Ulf Kristerssons.

De som bytte block under valrörelsen är i princip lika stora i den här analysen. Andelen väljare som bytte från högersidan till vänstersidan (kolumn e) var 2,3 procent medan andelen som bytte från vänster till höger (d) var 2,1 procent. Skillnaden på blott 0,2 procentenheter är inte tillräckligt stor för att vara statistiskt signifikant. De röda och blå partierna stal lika många väljare från varandra under valrörelsen. Det var inte konverteringen av blå väljare till röda eller tvärtom som var utslagsgivande när vi analyserar väljarrörligheten under valrörelsen 2022.

Tabell 39.6 Väljarrörlighet under valrörelsen 2022. Andel väljare med olika bytarbeteende under valrörelsen (procent).

	Saknar röst- intent valde MV	Saknar röst- intent valde MH	Stabil MV- väljare	Sen block- bytare MV>MH	Sen block- bytare MH>MV	Stabil MH- väljare	Övr komb	sum	Total saknar röst- intent n	MH- MV utan block- bytare	MH- MV sena block- bytare
	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)		(a+b)	(b-a)	(d-e)
Total	3,9	6,3	42,7	2,1	2,3	40,9	1,8	100	3 008	10,2	+2,4 -0,2
Man	2	4	38	2	2	48	3	100	1 492	6	+2 ±0
Kvinna	6	8	47	2	2	33	1	100	1 516	14	+2 ±0
18-22 år	10	12	41	0	0	32	6	100	51	22	+2 ±0
22-34 år	5	5	49	1	2	36	2	100	249	10	±0 -1
35-49 år	3	7	43	2	3	40	3	100	507	10	+4 -1
50-64 år	4	7	40	3	2	43	2	100	830	11	+3 +1
65-74 år	4	6	44	1	1	42	2	100	721	10	+2 ±0
75+	3	6	43	3	4	40	0	100	650	9	+3 -1
Grundskola	2	7	44	3	2	41	0	100	375	9	+5 +1
Gymnasium/Eftergymnasial	4	7	38	2	2	44	2	100	968	11	+3 ±0
Högskola/Universitet	4	5	46	1	3	39	2	100	1 387	9	+1 -2
Svensk bakgrund	4	6	42	2	2	42	2	100	2 724	10	+2 ±0
Utländsk bakgrund	6	7	45	4	3	32	3	100	284	13	+1 +1
Tjänstemän	4	5	45	2	3	39	2	100	1 617	9	+1 -1
Arbetare	4	8	44	2	1	37	2	100	818	12	+4 +1
Företagare	2	5	25	2	2	63	1	100	239	7	+3 ±0
Ren landsbygd	4	7	40	3	2	42	2	100	397	11	+3 +1
Mindre tätort	5	8	39	2	1	42	2	100	572	13	+3 +1
Stad eller större tätort	3	6	43	2	3	41	2	100	1 441	9	+3 -1
Stockholm, Gbg, Malmö	4	4	47	2	2	39	2	100	491	8	±0 ±0
Mycket intresserad	2	3	40	1	2	49	3	100	597	5	+1 -1
Ganska intresserad	3	5	46	2	2	39	2	100	1 583	8	+2 ±0
Inte särskilt/allt intresserad	6	11	38	4	3	38	1	100	790	17	+5 +1
Låg politisk kunskap	6	10	45	3	3	32	1	100	787	16	+4 ±0
Medel politisk kunskap	4	7	45	2	2	38	1	100	939	11	+3 ±0
Hög politisk kunskap	2	4	40	2	2	48	2	100	1 257	6	+2 ±0
Låg medieexponering	5	9	38	2	2	39	4	100	623	14	+4 ±0
Medel medieexponering	5	6	45	2	3	40	1	100	622	11	+1 -1
Hög medieexponering	3	4	44	1	2	45	1	100	810	7	+1 -1
Övertygad partianhängare	0	0	50	0	0	45	5	100	368	0	±0 ±0
Partianhängare	0	0	52	1	1	45	1	100	558	0	±0 ±0
Endast partipreferens	0	0	46	3	4	46	1	100	1 371	0	±0 -1
Ingen partipreferens	20	32	21	2	1	21	4	100	535	52	+12 +1
Långt till vänster	4	1	91	1	1	1	1	100	523	5	-3 ±0
Något till vänster	4	1	88	3	0	3	2	100	581	5	-3 +3
Varken t v eller t h	7	13	42	5	3	27	2	100	487	20	+6 +2
Något till höger	4	9	16	2	6	62	1	100	639	13	+5 -4
Långt till höger	0	5	2	0	0	89	3	100	549	5	+5 ±0
Vänsterpartiet	7	0	93	0	0	0	0	100	188	7	-7 ±0
Miljöpartiet	8	0	89	0	3	0	0	100	232	8	-8 -3
Socialdemokraterna	6	0	90	0	3	0	0	100	1 046	6	-6 -3
Centerpartiet	18	0	67	0	16	0	0	100	249	18	-18 -16
Liberalerna	0	15	0	7	0	78	0	100	165	15	+15 +7
Kristdemokraterna	0	16	0	4	0	79	0	100	167	16	+16 +4
Moderaterna	0	15	0	5	0	80	0	100	503	15	+15 +5
Sverigedemokraterna	0	10	0	2	0	87	1	100	432	10	+10 +2

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten bygger på en jämförelse mellan röstningsintentioner före valet och uppgifter om partival från efter valet. Där röstningsintention saknats har uppgifterna om intention där det varit möjligt kompletterats med uppgifter om vilket parti väljaren tycker bäst om. Resultaten har viktats mot det officiella valresultatet. Till mitten-vänsterpartierna räknas V-MP-S-C och till mitten-högerpartierna räknas L-KD-M-SD. Balansmätten längst till höger i tabellen har beräknats så att minussiffror indikerar övervikt för mitten-vänsterpartier och plussiffror indikerar övervikt för mitten-högerpartier. Grupper med lägre antal svarande än 40 har inte tagits med i tabellen.

Valet kom istället att avgöras av att team Kristersson var betydligt mer framgångsrik med att mobilisera väljare från gruppen som före valet inte hade någon röstningsintention. De som mobiliserade väljarna har vi delat upp i två grupper, de som till slut valde att rösta på ett mitten-vänsterparti (kolumn a) och de som till slut valde att rösta på ett mitten-högerparti (b). Precis som vi sett i tidigare finns det även här tydligt fler väljare som mobiliserades till högersidan (6,3 procent) än till vänstersidan (3,9 procent). Övervikten för L-KD-M-SD bland de väljare som före valet inte ville eller kunde deklarerat en röstningsavsikt var 2,4 procentenheter.

Vilka grupper var mest obestämda inför valet 2022 och hur röstade de? Här finns det mycket spännande variation mellan olika grupper, men trots det relativt stora underlaget behöver vi ändå vara varsamma i slutsatsdragningen för en del av dem. Den totala andelen som helt saknade röstningsintention före valet var exempelvis klart högre bland kvinnor än bland män (14 mot 6 procent), ett könsmönster som vi känner väl igen från tidigare valstudier (Oscarsson & Holmberg, 2016). Bland förstagångsväljare var andelen utan röstningsintention 22 procent. Utanför storstäderna var andelen obestämda väljare bara något högre än i städerna.

Politiskt engagemang och relation till politik har i några avseenden ett tydligt samband med andelen som saknar röstningsintention före ett val. Andelen obestämda skattas något högre i väljargrupper som inte är så intresserade av politik (17 procent), har lägre politiska kunskaper (16 procent) och lägre exponering för politiska nyheter (14 procent). Det är inte någon överraskning att det är de mindre intresserade och mindre kunniga väljarna som också är de som inte har en tydlig röstningspreferens när valrörelsen tar sin början. På sätt och vis är det ju för dessa väljare som demokratiska valrörelser är som viktigast – på relativt kort tid ska även dessa väljare upplysas om vilka alternativ som står till buds och vad som är de viktigaste skillnaderna mellan dem.

En andra frågeställning handlar om hur balansen mellan mitten-vänster och mitten-höger såg ut i gruppen som saknade röstningsintention. Vi vet att det fanns en tydlig övervikt för L-KD-M-SD över V-MP-S-C bland väljarna som helhet. Men i vilken väljargrupp var väljarvinsterna för Kristerssons sida av politiken som störst? Resultaten visar att mindre kunniga och intresserade väljare som anslöt sig till festen och bildade sig en uppfattning om hur de skulle rösta under de sista skedena av valrörelsen röstade ungefär likadant som väljare som bestämt parti-valet tidigt. I varje fall var blåförskjutningen lika stor, omkring två procentenheter, oavsett hur exponerad, kunnig eller intresserad väljarna var. De tendenser som syns i tabellen – att blåförskjutningen regelmässigt skulle vara något större bland mindre intresserade och okunniga väljare än bland intresserade och kunniga – är var och en inte tillräckligt stora för att vara statistiskt säkra. En flervariabelanalys ger besked att allt annat lika har gruppen kvinnor, ungdomar och väljare utanför storstäderna en klart lägre andel väljare utan röstningsintention. I övrigt är det inte några grupper som sticker ut.

I den viktiga gruppen mittenväljare som saknar vänster- eller högeridentifikation var det ett tydligt flertal bland väljare utan röstningsintention som valde att rösta på partier i Ulf Kristerssons regeringsunderlag. Bland de som mobiliserade väljarna röstade 13 procent på L-KD-M-SD men bara 7 procent på V-MP-S-C. Bland sent beslutande mittenväljare som saknade en tydlig avsikt före valet var

mitten-högerpartierna en tydlig vinnare. Av allt att döma spelade dessa strömmar en helt avgörande roll för att tippa vågskålen över mot ett regeringskifte i valet 2022.

18,7 procent av väljarna bytte parti under valrörelsen 2022. Det är nytt rekord i andelen valrörelsebyten.

Bland de väljare som hade en tydlig röstningsintention under valrörelsen hade mitten-vänsterpartierna en tydlig ledning och det blåste dessutom en svag vänstervind.

Bland väljare utan tydlig röstningsintention före valet valde 60 procent att lägga sin röst på ett mitten-högerparti.

40

Väljarna minns valrörelsen

Vad minns väljarna själva av valrörelsen 2022? Var valet 2022 ett Energival, ett Korv-val eller ett Köval? Vår unika data ger oss möjlighet att besvara frågan utifrån väljarnas egna perspektiv. Vad av partiernas valbudskap kan väljarna själva spontant återberätta? Och vad blir deras slutbetyg på valrörelsen som helhet? Så här mot slutet av boken låter vi väljarna vittna och värdera 2022 års valrörelse.

Ebba Busch använder falukorv som rekvisita i Sveriges Radios slutdebatt den 1 september, 2022. Foto: Christine Olsson/TT.

Hur väljarna upplever valrörelserna kan potentiellt ha stor betydelse för deras politiska beteende (jfr James & Garnett, 2023), som till exempel hur mycket de engagerar sig, exponerar sig för partiernas valbudskap, låter sig informeras och underhållas. Vi inleder kapitlet med att redogöra för väljarnas inställning till sju olika beskrivningar av valrörelsen. Därefter låter vi väljarnas röster ta plats, genom en helt ny fritextfråga i Valundersökningen 2022.

I valundersökningarna har vi under lång tid låtit väljarna utvärdera valrörelsen genom att ta ställning till ett antal förformulerade sätt att beskriva valdebatterna. Frågan lyder "När du tänker på årets valrörelse, hur bra stämmer följande beskrivningar med din uppfattning?" och därefter får respondenterna ta ställning till sju påståenden. Frågan ställdes med något annorlunda formulering mellan

1985–2014, vilket försvårar jämförelser med resultaten för valen 2018 och 2022. I tabell 40.1 visas andelen som instämmer med beskrivningarna av valrörelsen sedan 1985. De påståenden som flest väljare historiskt har instämt i, är att det var *för mycket partikäbbel*, att valrörelsen var *alltför koncentrerad på partiledarna* och *alltför konfliktfylld och aggressiv*. Det positivt laddade påståendet om att valrörelsen var *saklig och informativ* är under hela perioden 1985–2022 det påstående som minst andel instämmer i. Det har också varit en jämförelsevis liten andel som instämmer i påståendet om att valrörelsen var *intressant och spännande*. Under valåren 2006, 2010 och 2014 var däremot andelen högre.

Ser vi närmare på resultaten från 2018 och 2022 ger väljarna ett sammantaget lägre betyg till valrörelsen 2022 jämfört med föregående val. Hela 86 procent instämmer i att det var för mycket partikäbbel i valrörelsen 2022. Det är en något större andel som instämmer i att det var för mycket partikäbbel, för mycket fokus på partiledarna, en konfliktfylld valrörelse och en svårbegriplig debatt i medierna 2022 jämfört med 2018 (se tabell 40.1). Samtidigt har andelen som tycker att valrörelsen är intressant och spännande minskat (från 62 till 51 procent) och andelen som tycker att valrörelsen är saklig och informativ är i stort sett oförändrad (29 till 28 procent). Däremot är det en större andel som tycker att det är *klara skillnader mellan partierna* (47 till 55 procent).⁶⁴

Tabell 40.1 Väljarna karaktäriserar valrörelserna 1985–2022. Andel som instämmer i olika beskrivningar av valrörelsen (procent)

	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018	2022
Intressant och spännande	16	10	22	20	9	19	28	32	27	62	51
För mycket partikäbbel	67	66	51	62	62	46	40	40	42	82	86
Alltför konfliktfylld och aggressiv	38	27	13	18	12	9	14	11	13	63	73
Klara skillnader mellan partierna	17	18	14	18	12	14	15	15	8	47	55
Alltför koncentrerad på partiledarna	42	27	36	33	40	37	44	32	19	70	72
Saklig och informativ	3	3	6	10	3	5	9	9	4	29	28
Svårbegriplig valdebatt i medierna	18	18	13	17	17	16	9	11	9	31	39
Antal svarande	1 149	845	979	1 058	843	1 014	1 274	978	722	2 613	1 813

Källa: Valundersökningarna 1985–2022, etapp B.

Kommentar: Frågan ställs i Valundersökningarnas eftervalsenkäter. Enkätfrågan har haft olika design under perioden 1985–2014 respektive 2018–2022 vilket påverkar möjligheterna till jämförelser. Under perioden 1985–2014 lyder frågan: "Hur skulle Du vilja beskriva årets valrörelse? Kryssa för de beteckningar som bäst stämmer överens med din uppfattning. Fler än en beteckning kan anges". I valundersökningarna 2018 och 2022 lyder frågan: "När du tänker på årets valrörelse, hur bra stämmer följande beskrivningar med din uppfattning?" Beskrivningarna listas i tabellen i samma ordning som i formulären 2018 och 2022. Svarsalternativen var "Mycket väl", "Ganska väl", "Inte särskilt väl", "Inte alls väl" och "Ingen uppfattning". Svarsalternativen "Mycket väl" och "Ganska väl" har slagits samman. Svarsalternativet "Ingen uppfattning" räknas inte in i procentbasen. Resultaten i tabellen är oavskilda.

⁶⁴ I valundersökningen 2022 var det mellan fem och nio procent som valde alternativet "Ingen uppfattning", förutom för "Svårbegriplig valdebatt i medierna", där 16 procent inte hade någon uppfattning.

Om vi fokuserar på de som starkast instämmer i de olika beskrivningarna, det vill säga de som valt svarsalternativet ”Mycket väl” ser vi samma generella mönster som för tidigare valrörelser (se tabell 40.2). Knappt hälften svarade att det stämmer mycket väl att det var *För mycket partikäbbel* och en tredjedel att valrörelsen var *Konfliktfylld och aggressiv*. De tre påståenden som minst andelen svarade stämde mycket väl in på valrörelsen var *Intressant och spännande* (13 procent), *Svårbegriplig valdebatt i medierna* (nio procent) och *Saklig och informativ* (endast tre procent).

Tabell 40.2 Svenska väljares uppfattning om valrörelsen, 2022 (procent).

	Mycket väl	Ganska väl	Inte särskilt väl	Inte alls väl	Antal svarande
Partikäbbel	48	38	11	3	2 075
Konfliktfylld och aggressiv	33	40	21	7	2 038
Koncentrerad på partiledare	22	50	22	6	1 979
Klara skillnader mellan partierna	17	38	34	11	2 046
Intressant och spännande	13	38	32	17	2 006
Svårbegriplig debatt	9	30	40	21	1 813
Saklig och informativ	3	25	43	28	1 994

Källa: Valundersökningen 2022. Etapp B.

Kommentar: För frågeformulering, se tabell 40.1 Svarsalternativet ”Ingen uppfattning” räknas inte in i procentbasen. Resultaten i tabellen är oavskilda.

Falukorvsvalet 2022?

I Valundersökningen 2022 ställdes för första gången en helt ny fritextfråga om vad väljarna själva mindes av valrörelsen. Frågan ställdes allra sist i uppföljningsenkäten och löd: ”Slutligen, är det någon särskild händelse du kommer att minnas från valrörelsen 2022?”. Syftet med frågan var att få en bild av vad som utmärkte valrörelsen 2022 enligt väljarna och en illustration av hur valet skulle bli ihågkommet. Totalt var det 1 369 respondenter som valde att svara på frågan.⁶⁵

Till en början illustrerar vi väljarnas upplevelse av valrörelsen 2022 genom att gestalta fritextsvaren med hjälp av ordmoln (*wordcloud*), som kort och gott visar vilka ord som har använts och hur ofta. Ju större desto mer frekvent använt är ordet. Det mest frekvent nämnda ordet är markerat i rosa. Vi har här begränsat ordmolnen enbart till nämnda aktörer och sakfrågor.⁶⁶

Ser vi till nämnda aktörer är det tydligt att Sverigedemokraterna präglat de flestas minne av valrörelsen 2022 (se figur 40.1). Trots att SD är mest vanligt förekommande, finns det en viss spridning av olika partier och partiledare. Förutom partier och politiska företrädare nämns också *medierna*, *folket* och *sambället*. När det gäller sakfrågor är några ämnen tydligt dominerande. Klimat, men också kärnkraft och miljöfrågor har nämnts flest gånger.

⁶⁵ Av de 3 205 respondenter som svarade på uppföljningsenkäten var det alltså 43 procent som valde att svara på frågan.

⁶⁶ Resultaten ska inte betraktas som någon uttömmande representativ bild då det finns en selektionseffekt i vilka som väljer att svara eller inte svara. Dessutom har ord tagits ur sin kontext, exempelvis är *Ulf* och *Kristersson* uppdelade i datamängden även om de kan ha förekommit tillsammans såväl som var för sig för att referera till samma sak.

Figur 40.2 Ordmoln över nämnda sakfrågor i valet 2022

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan lyder: "Slutligen, är det någon särskild händelse du kommer att minnas från valrörelsen 2022?". Närliggande ord har slagits samman för grafikens skull. Detta innefattar felstavningar såväl som samma ord i olika former. Exempelvis har *Löf* blivit *Lööf* och *kriminalitetens* blivit *kriminaliteten*. Vi har även gjort om partiförkortningar till det fullständiga namnet, *V* har alltså blivit *Vänsterpartiet*. Orden har sedan kodats och sorterats i respektive kategori, där kontext även väglett. Mörkare färg indikerar mer frekvent använt ord. Rosa färg representerar det mest frekvent använda ordet. Sverigedemokraterna nämns 303 gånger av 1780 aktörsbenämningar (17%). Klimat nämns 69 gånger av 548 sakfrågenämnden (13%). Totalt antal unika ord inklusive siffror och symboler i data: 4270. I figur 40.2 har de ord som nämnts färre än 2 gånger exkluderats.

Kategorisering av fritextsvar

Genom att kategorisera svaren får vi en bild av respondenternas upplevelse av valrörelsen i grova drag. En sådan kategorisering kan förstås göras på många olika sätt, med fler eller färre kategorier. Kodschemat togs fram helt induktivt. Genom läsningar av svaren och testkodning landade vi i 15 kategorier som vi tycker ger bäst rättvisa åt materialet som helhet (se tabell 40.3). Om respondenterna nämnde flera olika saker kodades den första kategorin som nämdes.

Till en början kan vi konstatera att respondenternas svar rör sig mer i det generella än i det specifika. Allmänna omdömen om till exempel tonläget i valrörelsen eller mediernas bevakning av valet är vanligare än specifika uttalanden eller medie-händelser.

Tabell 40.3 Kodschema för frågan om särskild händelse från valrörelsen.

Valresultatet	Koalitioner och regeringsbildning	Medievalrörelsen	Tonläget i valrörelsen	Mandatperioden
Jämnt valresultat Regeringsskifte Att partier ökade Att partier minskade Att valresultatet "vände" Valdeltagandet	Regeringsbildning Koalitioner	Debatter/ Utfrågningar Sociala medier Valvakor Opinionsundersökningar Allmänna omdömen om valbevakningen Valu	Käbbel/låg nivå Smutskastning/påhopp Polarisering Lögner Intressant/spännande Populism Hot mot politiker	Mandatperioden 2018–2022 Bedömningar av den förda politiken
Politiska förslag och vallöften	Sakfrågorna	Politiska företrädare	Partier	Ideologi
Politiska förslag Allmänt om vallöften	Sakfrågor i fokus Sakfrågor som inte togs upp under valrörelsen	Partiledare Kandidater Allmänna omdömen	Allmänna omdömen Utspel	Ideologier
Upplevelsen av att rösta	Demokrati och förtroende	Mandatperioden	Kampanjer	Övrigt
Köer till vallokalerna Valsedlar Nytt valsystem	Förtroende Folkvilja	Bedömning av regeringens politik Nato-ansökan Ukraina Pandemin	Valaffischer Politisk reklam Möten med politiker Eget politiska engagemang	Övrigt, okategoriserat Mordet i Almedalen

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Kodschema för öppen fritextfråga som lyder: "Slutligen, är det någon särskild händelse du kommer att minnas från valrörelsen 2022?".

Den klart vanligaste kategorin är *Tonläget i valrörelsen*, som 23 procent av svaren kunde kategoriseras in i (se tabell 40.4). Här handlar svaren om att valrörelsen präglats av "käbbel", "smutskastning", "skitsnack", "påhopp". De allra flesta svar i den här kategorin visar på en negativ bild av valrörelsen. Av de 268 svar som handlar om tonläget i valrörelsen i valrörelsen är det endast två svar som ger en positiv bild av debattklimatet. Med tanke på att 86 procent av väljarna instämmer i påståendet om att det var för mycket partikäbbel i valrörelsen, är det inte särskilt förvånande att liknande omdömen förekommer även när väljarna själva ska beskriva valrörelsen.⁶⁸

Näst vanligast är kategorin *Valresultatet*, dit 15 procent av svaren kan koda in. Respondenterna har där nämnt att det blivit regeringsskifte ("maktskifte"), att vissa partier gick fram ("SDs framgång"), att resultatet mellan blocken var väldigt jämnt ("jämnt valresultat"), och att det under valkvällen först såg ut som att mitten-vänsterpartierna skulle ta hem valsegern men att mitten-högerpartierna slutligen fick flest mandat ("vändningen under valnatten"). Här återfinns också både positiva och negativa reaktioner på valresultatet ("trist", "sorgligt", "positiv framgång").

⁶⁸ Fritextfrågan om vad väljarna minns av årets valrörelse ingick *inte* i samma edition som frågan med fasta svarsalternativ om hur väljarna skulle beskriva årets valrörelse. Vi kan därför inte förklara andelen negativa svar med primingeffekter.

Tabell 40.4 Resultat från fritextfråga om huruvida det var någon särskild händelse som väljarna minns från valrörelsen 2022. Andel som uppgett olika svar (procent).

	Tonläget	Valresultatet	Upplevelsen av att rösta	Politiska företrädare	Sakfrågor	Medie-valrörelsen	Partier	Antal svarande
Total	23	15	12	11	8	7	7	1 183
Man	22	14	12	11	6	7	7	644
Kvinna	23	16	11	10	10	6	6	539
18–34 år	12	21	8	19	5	6	7	96
35–49 år	19	18	8	10	8	9	9	198
50–64 år	27	15	9	10	9	4	5	339
65–74 år	22	12	13	12	8	8	6	311
75+	25	13	18	8	5	7	7	239
Grundskola	22	11	22	9	7	3	6	122
Gymnasium/Eftergymnasial	25	16	15	9	5	7	5	340
Högskola/Universitet	22	15	7	12	10	7	7	613
Svensk bakgrund	23	15	12	11	7	7	7	1 072
Utländsk bakgrund	21	15	11	9	11	6	4	111
Tjänstemän	23	14	10	11	9	7	7	693
Arbetare	25	17	15	9	4	7	4	260
Företagare	19	13	10	13	6	7	7	107
Ren landsbygd	19	13	17	8	6	8	8	161
Mindre tätort	29	11	13	13	8	6	5	217
Stad eller större tätort	23	15	12	10	9	6	7	550
Stockholm, Gbg, Malmö	19	18	5	13	7	8	6	216
Mycket intresserad av politik	24	13	7	11	7	9	10	339
Ganska intresserad	22	15	12	11	9	7	5	637
Inte särskilt/allt intresserad	24	20	19	8	5	4	4	194
Låg politisk kunskap	19	24	14	9	5	5	2	233
Medel politisk kunskap	23	13	10	11	9	7	8	352
Hög politisk kunskap	24	13	11	11	8	7	7	590
Låg medieexponering	19	18	11	12	8	7	5	218
Medel medieexponering	23	15	10	10	7	8	6	311
Hög medieexponering	23	15	10	12	8	7	9	303
Övertygad partianhängare	22	18	6	10	7	9	8	169
Partianhängare	22	13	13	10	11	7	8	252
Endast partipreferens	25	15	11	11	6	7	5	510
Ingen partipreferens	20	15	15	12	8	5	5	182
Långt till vänster	17	15	13	10	11	7	9	245
Något till vänster	23	18	10	10	10	5	5	240
Varken t v eller t h	31	11	10	8	11	6	4	157
Något till höger	26	14	13	7	8	7	6	231
Långt till höger	19	16	14	16	1	8	7	236
Vänsterpartiet	12	18	11	11	14	6	8	80
Socialdemokraterna	24	17	11	10	6	5	7	343
Centerpartiet	23	20	8	11	9	7	2	95
Liberalerna	22	17	12	12	7	2	9	58
Moderaterna	23	14	16	12	5	9	6	154
Kristdemokraterna	18	13	16	16	2	11	7	55
Miljöpartiet	22	12	7	9	16	7	6	138
Sverigedemokraterna	24	13	12	13	3	9	8	179

Källa: Valundersökningen 2022

Kommentar: Frågan lyder: "Slutligen, är det någon särskild händelse du kommer att minnas från valrörelsen 2022?"

Tredje vanligaste kategorin är *Upplevelsen av att rösta* (12 procent), där en del väljare valde att berätta om sin upplevelse av att rösta ("rörigt") eller om köproblematiken i samband med valet ("långa köer"). I Valundersökningen 2022 ställde vi frågor om hur väljarna upplevde besöket i vallokalen och om det var köer till vallokalen, men de ingick *inte* i samma enkät. Respondenterna har spontant nämnt besöket i vallokalen, utan att ha blivit påverkade av beskrivningar om köer eller hur röstningen fungerade.

Därefter är det 11 procent av respondenterna som nämner *Politiska företrädare*. Främst är det omdömen och framträdanden från partiledarna som beskrivs i den här kategorin. Svar som hör till kategorin *Sakfrågor* (8 procent) handlar både om de dominerande sakfrågorna som var i fokus under valet ("brottslighet", "elpriser") och de frågor som väljare upplevde hamnade i skymundan under debatten ("klimat", "skola", "sjukvård"). Svar som handlar om *Medievalrörelsen* (7 procent) rör bland annat debatterna och andra inslag i medierna ("alla debatter", "valvakan") och omdömen av hur medierna bevakade valrörelsen i allmänhet ("bra bevakning", "medias vinkling"). Slutligen är det 7 procent av respondenterna som nämner *Partier*, dels handlar det om särskilda utspel som partierna gjorde, men framför allt är det allmänna omdömen om partierna som dominerar svaren. Övriga kategorier *Koalitioner och regeringsbildning*, *Demokrati och förtroende*, *Mandatperioden*, *Kampanjer*, *Ideologi*, och *Politiska förslag och vallöften* nämns av 1–3 procent av väljarna. Av svaren är det 11 procent som hamnar i kategorin *Övrigt*. Det är svar som inte har kunnat kategoriseras in i någon av kategorierna. Bland annat förekommer svar som nämner mordet på psykiatrisamordnare Ing-Marie Wieselgren under Almedalen (nämns av 18 respondenter).

I tabell 40.4 redovisar vi andelen som nämnt de sju vanligast förekommande kategorierna bland olika väljargrupper. Personer som nämnt *tonläget* i högre utsträckning är åldersgrupperna 50 år och äldre. De som nämner *valresultatet* i högre utsträckning är unga, personer som inte är intresserade av politik och personer med låg politisk kunskap. Personer som nämnde *upplevelsen av att rösta* i högre utsträckning är de som är 75 år och äldre, boende på landsbygd, personer som inte är intresserade av politik, samt personer som inte är övertygade partianhängare. De som nämner *politiska företrädare* i högre utsträckning är unga och personer som placerar sig långt till höger.

De som nämnt *sakfrågor* i högre utsträckning är framför allt väljare till Miljöpartiet och Vänsterpartiet. Väljare till MP och V verkar i högre utsträckning spontant nämna vilka sakfrågor som var i fokus och framför allt vilka sakfrågor som *inte* togs upp under valrörelsen. I respondenternas svar framträder ett missnöje med dagordningen för valrörelsen. Väljare som placerar sig långt till höger nämner däremot sakfrågor i betydligt lägre utsträckning. I de flesta grupper har man nämnt *medievalrörelsen* i ungefär lika stor utsträckning. Slutligen är det väljare som är mycket intresserade av politik respektive har medelhög eller hög politisk kunskap som nämner kategorin *partier*.

86 procent av väljarna upplevde att det var för mycket partikäbbel i valrörelsen

Efter valet 2022 är det fler väljare som instämde med negativa beskrivningar av valrörelsen jämfört med 2018.

När väljarna själva beskriver valrörelsen är Sverigedemokraterna den mest frekvent nämnda aktören.

41

Valrörelsevindar

Blåste det en ideologisk vänstervind eller högervind under valrörelsen 2022? Mot bakgrund av analysen av opinionstrender under valrörelsen i tidigare kapitel borde det ha varit en högervind som låg bakom den sena vinsten för Kristerssons lag. I det här kapitlet genomför vi en systematisk analys av hur väljarnas sakfrågeåsikter och ideologiska positioner förändrades till följd av valrörelsen. Den intensiva valrörelsen har förstås en potential att kunna leda till tvåra opinionsförändringar i väljarkåren men samtidigt kan eventuella effekter av partiernas budskap och aktiviteter ta ut varandra. I det här kapitlet ska vi försöka identifiera huruvida det fanns några opinionsvindar som gav med- eller motvind för någon av regeringsalternativen under de där sista intensiva veckorna av valrörelsen.

Med tvärsnittsjämförelser mellan väljare som medverkade i valundersökningarnas förvals- respektive eftervalsundersökning kan vi både undersöka hur opinionen utvecklades, samt signifikantesta skillnaderna. Förvalsuppgifterna är insamlade omkring den 15 augusti medan eftervalsuppgifterna i huvudsak är insamlade under veckorna efter valet den 11 september.

Hur såg det då ut 2022? Nedan har vi listat väljarnas attityder till en mängd politiska förslag. Tabell 41.1 fokuserar på väljarkårens samlade ståndpunkt i en lång rad olika sakfrågor. Mer specifikt visar tabellen procentandelen väljare som betraktar förslaget som ganska eller mycket bra.⁶⁹

Sakfrågorna är många men åsiktsförskjutningarna är som förväntat inte särskilt stora (jfr Berg & Oscarsson, 2015). Sammantalet hittar vi fem statistiskt signifikanta förskjutningar av de tjugofyra åsiktsfrågor som ställdes både i förvals- och eftervalsundersökningen. Den största förändringen ser vi i förslaget att ”Göra det lättare att säga upp anställda”. Omkring 18 procent ansåg förslaget som ganska eller mycket bra innan valet, jämfört med 28 procent efter valet vilket motsvarar en skattad ökning med 10 procentenheter. Ungefär samma skifte ser vi för frågan om ökad arbetskraftsinvandring, där den positiva opinionen ökade från 18 procent till 25 procent. Införandet av marknadshyror på nya hyresrätter erhö

⁶⁹ De båda tvärsnitten har helt jämförbara urval eftersom respondenterna i valundersökningen randomiserats till att delta i undersökningen antingen före eller efter valet. Men för att jämförelsen av våra tvärsnittsdata insamlade vid två tillfällen ska bli rättvisande har vi kontrollerat för faktorer som ändå kan orsaka att de båda tvärsnittens sammansättning blir olika till följd av exempelvis fältperiodens längd – förvalsetappens fältarbete är kortare och avbryts av att valdagen inträffar. Procentandelarna i tabell 41.1 bygger på predicerade skattningar utifrån kontrollerade och viktade regressionsmodeller. På så vis kan vi även formellt signifikantesta opinionsförskjutningarna. För att vi ska deklarerat en opinionsförskjutning som statistiskt signifikant måste det finnas en oberoende effekt av tidpunkt för datainsamling (före/efter valet) som står sig under kontroll, här för kön, ålder, utbildning och inkomst.

också ökat stöd till följd av valrörelsen, där 17 procent ansåg förslaget som ganska eller mycket bra innan valdagen jämfört med 21 procent efter valet.

Den största skattade minskningen ser vi för förslaget om att förbjuda vinstutdelning i vård, skola och omsorg, från 71 till 66 procent. Nästan lika stor förflyttning tycks frågan om ökat ekonomiskt stöd till glesbygden genomgått, där 69 procent ansåg förslaget ganska eller mycket bra innan valet jämfört med 65 procent efter valet.

Den samlade bilden pekar på att det blåste ett slags marknadsliberal högervind i den allmänna opinionen under valrörelsen, med ett ökat stöd såväl för att avreglera bostads- och arbetsmarknaden, ett ökat stöd för arbetskraftsinvandring och ett lägre stöd för att förbjuda vinstutdelning i skattefinansierad välfärd.

Tabell 41.1 Väljarnas sakfrågeåsikter före och efter valet den 11 september 2022 (predicerade skattningar av andelen som svarat ganska eller mycket bra)

"Vilken är din åsikt om följande förslag?"	Andel positiva före valet	Andel positiva efter valet	Skillnad	Antal
Göra det lättare att säga upp anställda	18	28	+10 *	3 478
Öka arbetskraftsinvandringen	18	25	+7 *	3 456
Ingen vinstutdelning i vård, skola och omsorg	71	66	-5 *	6 895
Införa marknadshyror på nya hyresrätter	17	21	+4 *	3 466
Öka ekonomiska stödet till glesbygden	69	65	-4 *	3 474
Införa sex timmars arbetsdag	38	34	-4	3 446
Hårdare fängelsestraff	74	71	-3	6 895
Minska biståndet	31	34	+3	3 455
Minska den offentliga sektorn	24	27	+3	3 371
Minska inkomstskillnaderna	62	60	-2	6 806
Sänka skatterna	47	45	-2	6 850
Ta emot färre flyktingar	55	57	+2	6 875
Avveckla kärnkraften på sikt	30	29	-1	6 895
Sverige bör lämna EU	11	12	+1	6 886
Sverige bör vara medlem i Nato	63	64	+1	6 923
Höja A-kassan	30	31	+1	3 471
Höja skatten på bensin	13	12	-1	6 901
Införa skolbetyg i ordning och uppförande	59	58	-1	6 892
Införa visitationszoner	52	51	-1	6 829
Mer privat sjukvård	17	16	-1	6 831
Omfördela resurser från rika till fattiga kommuner	57	56	-1	6 882
Förbjuda tiggeri	55	55	±0	3 468
Minska de sociala bidragen	44	44	±0	3 444
Reservera större del av föräldraledigheten till papporna	23	23	±0	3 471

Källa: Valundersökningen 2022: etapp A och etapp B.

Kommentar: Resultaten är hämtade från logistiska regressionsanalyser av poolade data från både etapp A och etapp B av Valundersökningen där åsikt är beroende variabel, etapp (A/B) är oberoende variabel och kön, ålder, utbildning, inkomst är kontrollvariabler. Modellerna är viktade efter partival. * indikerar statistiskt signifikans vid $p < 0,05$.

Tabell 41.2 bygger på samma analysidé som i tabell 41.1 men med fokus på större samhällsfrågor. Här undersöker vi väljarnas åsikter gällande olika typer av framtida samhällen. Svartalternativen sträcker sig från 0 ("Mycket dåligt förslag") till 10 ("Mycket bra förslag"). Längst med har vi även inkluderat före- och

eftermätningar i väljarnas genomsnittliga vänster-högerposition. Resultaten presenteras som skattade medelvärden och är sorterade efter förändringsstorlek.

Nästan alla frågor visar på positiva förskjutningar efter valet men endast tre opinionsförändring är statistiskt säkert större än noll. Den största förändringen ser vi i frågan om en mer internationell riktning där det skattade snittet före valet var 5,34 medan det var 5,6 efter valet. Liknande förskjutning ser vi i frågan om ett mångkulturellt samhälle, där snittet låg på 4,72 innan valet, men 5,03 efter valet. Med andra ord skiftade den generella opinionen från att vara mer emot till att vara mer för ett mångkulturellt samhället, även om det är en liten rörelse. Den sista signifikanta förändringen ser vi i frågan om starkare ställning för familjen som ökade från 6,13 till 6,32 efter valrörelsens slut.

Längst ned i tabell 41.2 finner vi även före- och efterskattningar av väljarkårens ideologiska självplaceringar. Resultaten visar på viss förskjutning åt högerhållet, men denna förändring är inte tillräckligt stor för att vara statistiskt signifikant.

Gemensamt för de belagda opinionsförändringarna i samhällssyn i tabell 41.2 är att de inte passar särskilt bra in på den klassiska ekonomiska vänster-höger skalan. Snarare reflekterar de den kulturella politisk konfliktlinjen som ofta benämns GAL-TAN (*Green, Alternative, Libertarian – Traditional, Authoritarian, Nationalistic*). Detta skiljer sig från opinionsförändringarna i sakfrågorna i tabell 41.1 som lättare kan kategoriseras som ekonomiska vänster-höger frågor.

Tabell 41.2 Väljarnas åsikter om samhället samt deras egen ideologiska position, före och efter valet den 11 september 2022 (predicerade skattningar, 0–10).

	Innan val	Efter val	Förändring	Antal
Mer internationell inriktning	5,34	5,60	+0,26 *	3 394
Mångkulturellt samhälle	4,80	5,05	+0,25 *	3 403
Starkare ställning för familjen	6,13	6,32	+0,19 *	4 839
Större roll för kristna värden	3,00	3,21	+0,21	3 403
Stärkta HBTQ-rättigheter	6,51	6,69	+0,18	3 385
Omfördelning av makt från män till kvinnor	5,57	5,71	+0,14	1 947
Mer privat företagsamhet och marknadsekonomi	5,16	5,27	+0,11	3 363
Mer lag och ordning	7,50	7,58	+0,08	4 846
Mer solidaritet och jämlikhet	7,25	7,30	+0,05	4 830
Traditionella svenska värden	6,05	6,09	+0,04	4 863
Miljövänligt samhälle	5,85	5,84	-0,01	3 397
Socialistiskt samhälle	3,96	3,86	-0,10	4 865
Vänster-högerplacering	5,26	5,33	+0,07	6 049

Källa: Valundersökningen 2022: etapp A och etapp B.

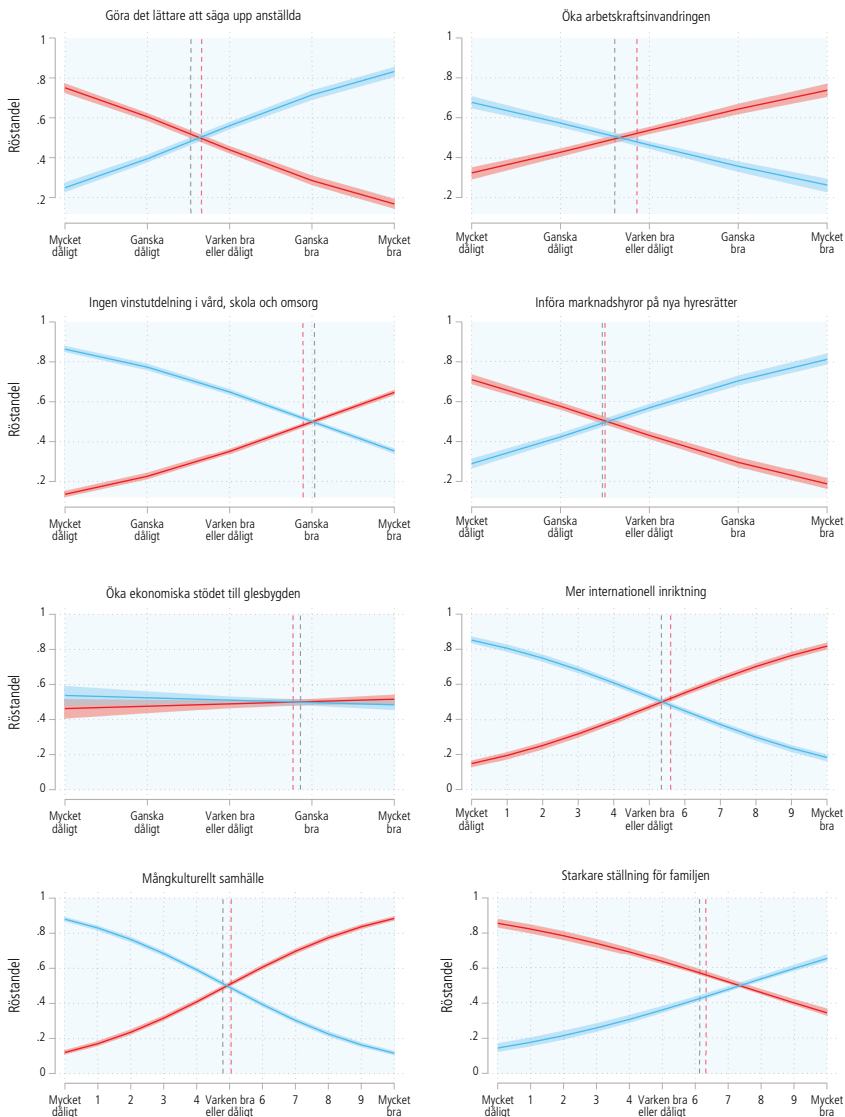
Kommentar: Resultaten är hämtade från logistiska regressionsanalyser där åsikt är beroende variabel, etapp (A/B) är oberoende variabel och kön, ålder, utbildning, inkomst är kontrollvariabler. Modellerna är viktade efter partival. Vänster-höger placering är baserad på frågan: "I politiken talar man ibland om vänster och höger. Var skulle du placera [dig själv] på en skala mellan 0 och 10 där 0 står för långt till vänster och 10 står för långt till höger?"

Var valrörelsens åsiktsförskjutningar till vänster- eller högerblockets gagn? För att besvara den frågan har vi i figur 41.1 samlat kontrafaktiska prediceringar av hur stor röstandel de två regeringsunderlagen skulle fått om alla i hela väljarkåren röstat som de personer som tyckte på ett visst sätt om förslagen. På så vis går det att urskilja åt vilket håll åsiktsförskjutningarna gick åt. Till exempel: om alla väljare hade röstat som de som tycker att det är ett *Mycket dåligt* förslag att göra det lättare att säga upp anställda hade vänster-mittenblocket fått strax under 80 procent och mittenhöger-blocket fått strax över 20 procent. Vice versa: hade hela väljarkåren röstat som de som anser förslaget är *Mycket bra* hade vänstermittenblocket fått strax under 20 procent och mitten-högerblocket fått strax över 80 procent. Dessa kontrafaktiska utfall ligger såklart en bit från verkligheten men det illustrerar hur blockens väljare fördelar sig över sakfrågorna. De faktiska opinionslägena illustreras av de streckade linjerna: den gråa linjen indikerar sakfrågans snitt innan valdagen och den rosa streckade linjen indikerar snittet efter valdagen. Distansen mellan dem visar då förskjutningens riktning och storlek, och i förlängningen vilket block som tjänade på det.

Den sammantagna bilden visar på en nettovinst för mitten-högerblocket. Frågan om att reducera anställningsskyddet erhöll större stöd till följd av valrörelsen och följer vi de predicerade röstandelarna ser vi att det blåa mitten-högerblocket skulle öka till följd av en sådan förskjutning. Motsvarande resultat finner vi för frågorna om vinstutdelning i välfärden samt införa marknadshyror på nya hyresrätter. Ökat ekonomiskt stöd till glesbygden indikerar samma mönster men här överlappar blockens predicerade röstandel längs hela åsiktsdimensionen. Det är enbart åsiktsförskjutningen i frågan om ökad arbetskraftsinvandring som vänstermitten-blocket tycks tjänat på.

Sett till de tre frågorna om samhällsriktning tycks vänster-mittenblocket tjänat på åsiktsförskjutningarna i frågan om ett samhälle i mer internationell inriktning respektive frågan om mångkulturellt samhälle, medan mitten-högerblocket tjänat på familjefrågan. Sammanfattningsvis är de sammanlagda åsiktsförskjutningarna små, men över lag till fördel för partierna i Ulf Kristerssons regeringsunderlag. Brasklappen är att även om vi mäter förändring i individers åsikter från en tidpunkt till en annan kan vi inte säkert veta exakt när eller varför de ändrat uppfattning. Är åsiktsförändringar i första hand ett resultat av ideologiska vindar under valrörelsen, indirekt ett resultat av partiernas kampanjande och den intensiva opinionsbildningen? Eller är de i själva verket ett resultat av valutfallet självt, det vill säga att väljarna efter valet anpassar eller justerar sina sakfrågeåsikter i samma riktning som valresultatet stipulerar?

Figur 41.1 Blockens röstandelar om hela väljarkåren röstat, efter inställning i fem sakfrågor och tre samhällsfrågor, 2022 (prediceringar).

Källa: Valundersökningen 2022

Kommentar: Resultaten är hämtade från logistiska regressionsanalyser där partival kodats till en binär blockröstningsvariabel. Sakfrågorna har behållits i sitt originalformat i denna analys. Modellerna är kontrollerade för kön, ålder, utbildning, inkomst och viktade efter partival. Den gråa streckade linjen indikerar medelvärdet i sakfrågan innan valdagen och den rosa streckade linjen indikerar medelvärdet efter valdagen. Blå heldragen kurva representerar röstandelen för Kristerssons regeringsunderlag och röd heldragen kurva motsvarande för Anderssons regeringsunderlag.

Opinionen i frågan om att göra det lättare att säga upp anställda blev mer positiv efter valdagen jämfört med före.

En större andel var positiva till ett mer mångkulturellt samhälle och en mer internationell riktning efter valdagen jämfört med innan.

De sammanlagda åsiktsförskjutningarna till följd av valrörelsen var till mittenhöger-blockets favör.

Den goda valrörelsen?

Närmare hundra år av empiriska undersökningar av effekter av valrörelser har visat att de – när allt kommer omkring – sällan får särskilt stora effekter på väljarnas val av parti (Lazarsfeld, Berelson & Gaudet, 1944; Farrell & Schmitt-Beck, 2002; Oscarsson, 2013). När dammet från valrörelsen väl lagt sig och det är dags att nyktert analysera vad som hände med partiernas stöd under de sista intensiva kampanjveckorna bleknar dramatiken. Det visar sig vara rätt så ovanligt med tvära kast där stora väljargrupper inom loppet av några få veckor ombestämmer sig (eng. *conversion*) som ett resultat av partiernas ansträngningar. Påverkan kan vara stor och rörligheten betydande, men de aggregerade förändringarna begränsade.

Svenska valrörelser i allmänhet och den svenska valrörelsen 2022 i synnerhet är bra exempel på bristen på stora dramatiska förskjutningar, även om några undantag i valrörelsehistorien alltid kan lyftas fram. Som vi kunnat visa i flera tidigare analyser i den här boken är en stor del av partiernas öden på väljararenan redan beseglade långt innan en svensk valrörelse tar sin början. De väljare som saknar stabila röstningsintentioner är färre än vad partier och medier vill tro, och de utslagsgivande blockbytande väljarna är ännu färre.

Om det oftast inte händer så mycket under en valrörelse, vad ska man då ha dem till? Vi vet att valrörelser ofta kan ha andra effekter som kan betraktas som värdefulla utifrån normativa demokratiteorier. Mötet mellan väljare och partier under de intensiva valrörelseveckorna leder ofta (men inte alltid) till ett ökat intresse och engagemang, mobilisering, förtroende (Strömbäck & Johansson, 2007), kunskap, och samband mellan åsikter och partival (Andersen m fl, 2005).

I det här avsnittet ska vi undersöka och fördjupa oss i dessa potentiella effekter av valrörelsen. Vi vet sedan tidigare att det finns en tydlig fyraårig elektoral cykel för många av de nyckelindikatorer vi använder för att mäta demokratins hälsotillstånd; väljarnas intresse, kunnighet och förtroende är större när SOM-institutet mäter opinionen direkt efter ett val jämfört med motsvarande mätningar under åren mellan valen (se t ex Strömbäck & Johansson, 2007; Holmberg & Weibull, 2007; Holmberg & Weibull, 2018). Exakt vad som driver den elektorala cykeln är inte känt. Men det intensiva och omfattande informationsflödet från medierna och partierna bidrar sannolikt till den ”höjda beredskapen” vart fjärde år. Om vi tror att det är just valdagen som driver den så kallade valårseffekten är det rimligt att jämföra perioden precis före valdagen med perioden precis efter.

Låt oss med hjälp av Valundersökningen titta närmare på förändringar just tiden innan och efter valet. Tillvägagångssättet är relativt rakt på sak. Vi har en unik möjlighet att kunna göra systematiska jämförelser av svar inhämtade före och efter valet – i de flesta fall för exakt samma individer. För att jämförelsen ska bli så rättvis som möjligt, och grupperna som jämförs så lika som möjligt, använder vi regressionsanalys för att kunna kontrollera för faktorer som vi vet påverkar de

utfall vi är intresserade av. Det är i många avseenden ett mycket tufft test; egenkaperna vi mäter brukar vara mycket stabila och i våra analyser i det här kapitlet är tidsperspektivet också mycket snävt.⁷⁰ Men hittar vi signifikanta skillnader innebär det starkare belägg för teorin om valrörelsens goda effekter. Avsnittet är uppdelat i tre delar. Först tittar vi på förändringar i väljarnas politiska intresse, identifikation, kunskap och förtroende. Sedan gör vi en analys om huruvida den omfattande valrörelsen hjälpt väljarna reda i sina egna politiska åsikter. Till sist undersöker vi hur de förhoppningsvis mer sammanhållna politiska åsikterna påverkat det slutgiltiga partivalet. Vi börjar med att gå igenom våra förväntningar och utfall av nyckelindikatorerna.

Ett samtal mellan väljare och partiföreträdare i Nordstan, Göteborg. Bild: Emilie Asplund.

Valrörelsens påverkan på demokratis välmående

Hur påverkades väljarnas politiska intresse, partiidentifikation, politiska kunskap, och politiska förtroende av valrörelsen? Vi kommer att gå igenom våra teoretiska förväntningar och jämföra med de faktiska utfallen för att kunna uttala oss om valrörelsens potentiella roll. För politiskt intresse, identifikation och kunskap har vi även data från tidigare val och kan på så vis sätta in 2022 i en mer historisk kontext.

Politiskt intresse. Vi vet sedan tidigare att allt eftersom valdagen kryper närmare tenderar väljarnas politiska intresse att öka. Detta är viktigt eftersom politiskt

⁷⁰ Fältperioden för valundersökningen 2022 sträcker sig från 4e augusti till och med 23e november. Eftersom intresset hör till det som skett innan och efter valrörelsen har vi dragit den skarpa gränsen vid valdagen 11e september. Med andra ord sträcker sig före-kategorin över 5 veckor, och efter-kategorin 8 veckor.

intresse påverkar väljarnas exponering för partiernas budskap och medievalrörelsen, och bidrar till att folk faktiskt går och röstar (Strömbäck & Johansson, 2007). Utifrån det här förväntar vi oss att det politiska intresset ligger som högst innan valet.

Hur ser resultatet ut? Tittar vi på det politiska intresset antyder våra analyser inte någon förändring efter valet jämfört med före valet. Det ska dock sägas, mot bakgrunden av vår förhoppning, att detta inte nödvändigtvis ska tolkas som något dåligt; nästan var fjärde väljare uppger sig vara mycket eller ganska politiskt intresserade. I figur 42.1 ser vi dessutom att det politiska intresset kring valrörelsen 2022 var rekordhøgt, vilket förvisso kan bero på att de mer intresserade också är mer benägna att besvara vår enkät. Över tid finns ett generellt mönster av ett något ökat politiskt intresse hos väljarna efter att valet är genomfört. Dock är denna ökning inte statistiskt signifikant förutom under 2006 där våra skattade prediceringskurvor visar en ökning från 57 till 64 procent. Sammanfattningsvis låg det politiska intresset på en hög nivå både före och efter valdagen 2022 och det generella mönstret över tid är att nivån på det politiska intresset inte signifikant förändras efter jämfört med före valet.

Partiidentifikation. Likt intresse tenderar styrkan i väljarnas politiska identifikation vara som störst nära valdagen (Strömbäck & Johansson, 2007; Michelitch & Utych, 2018; Sheffer, 2020). Men när kulmen av politisk spänning passerats tenderar partiernas, medias, och väljarnas uppmärksamhet återgå till någon slags normalnivå. Det samma gäller väljarnas partiidentifikation, och ibland sker tillbakagången bara några dagar efter valet är avklarat (Sheffer, 2020). Vi kan alltså förvänta oss se en minskning i graden av partiidentifikation efter valet.

Minskade då graden av partiidentifikation efter valet? Svaret på frågan är ja. Andelen väljare som svarat att de är anhängare eller övertygad anhängare av ett parti uppmättes till 32 procent innan valdagen. På samma fråga var motsvarande siffra 27 procent efter valet. Denna minskning med 5 procentenheter är också statistiskt signifikant. En tolkning av denna minskning är att partierna överlag inte lyckats knyta några varaktiga band till sina väljare efter att valrörelsen slutade. Men vi kan också tolka resultatet som att partierna faktiskt lyckats med att mobilisera väljarna inför valet, när det så att säga väl gällde.

Figur 42.2 visar trenden för partianhängarskap de senaste elva valen. Det är tydligt att andelen väljare som anser sig vara övertygad anhängare eller anhängare av något parti har sjunkit sedan 1985. Under 2022 uppgav mindre än hälften så många att de var partianhängare jämfört med år 1985. Valrörelsen 2022 sticker även ut i den bemärkelsen att det verkar vara den enda valrörelse som faktiskt gett upphov till en signifikant skillnad, som bekant en minskning i andelen partianhängare, efter jämfört med före valet. Trenden vi kan observera i övriga val sedan 2006 är snarare en viss tendens till ökning av anhängarskap efter valet, även om skillnaderna inte är statistiskt signifikanta. Huruvida 2022 års val, som hittills är det enda där resultatet stödjer den teoretiska förväntningen, utgör ett mer varaktigt trendbrott återstår att se.

Politisk kunskap. Väljarnas politiska kunskapsnivå tenderar också att följa valkalendern (jfr Andersen m fl, 2005). Även om det må vara önskvärt att väljarna alltid skulle vara politiskt välinformerade är det särskilt viktigt att de är det inför valdagen. Politiskt kunniga väljare tenderar att vara bättre på att identifiera och

välja det parti som bäst representerar deras preferenser (Andersen m fl, 2005; Roy, 2009; Stubager m fl, 2019; Héroux-Legault, 2023). Likt det politiska intresset förväntar vi oss därför att den politiska kunskapen är som högst innan ett val.

Förändrades väljarnas kunskapsnivå? Vi har valt att inkluderat två variabler för kunskap: självuppfattad och faktisk politisk kunskap. Vi ser att den självuppskattade kunskapsnivån är oförändrad. För faktisk politisk kunskap skattar vi däremot en signifikant minskning efter valet med 3 procentenheter.⁷¹ Om vi tror på att valrörelsen engagerar och gör att väljare blir bättre informerade passar resultatet in; väljarna verkar ha varit bättre informerade när det väl gällde. Jämfört med tidigare val är bilden dock inte lika stringent; de predicerade snittnivåerna och riktningen på effekterna skiftar från val till val. De enda statistiskt signifikanta förändringarna uppmäts för åren 1988, 1998 och 2014. I samtliga tre fall ökar den politiska kunskapen efter valet. År 2014 är effekten också relativt stor då den skattade kunskapsnivån ökade från 62 till 75 procent. Sammanfattningsvis, i den mån svenska valrörelser har en effekt på politisk kunskap tycks den leda till högre kunskap efter valdagen.

Politiskt förtroende. När det kommer till förtroende skiljer sig berättelsen åt jämfört med de tidigare presenterade indikatorerna. Det är svårare att förutsäga den generella effekten då ett val tenderar att ge olika effekter beroende på om ens parti tillhör den vinnande eller förlorande sidan (jfr Kern & Kölln, 2022). Vinnarna tenderar att utvärdera processen som positiv då den gett upphov till så att säga rätt utfall, medan förlorare tenderar att utvärdera processen mer negativt (jfr Esaiasson m fl, 2023). På ett generellt plan kan vi alltså förvänta oss att dessa effekter tar ut varandra. Och ur ett normativt perspektiv vill vi inte se en negativ nettoeffekt, där förlorarnas negativa utvärdering skulle väga tyngre än vinnarnas positiva bild.

Förändrades det politiska förtroendet av väljarnas valrörelseerfarenhet 2022? Längst ned i tabell 42.1 har vi inkluderat tre typer av politiskt förtroende: svenska politiker, mediernas bevakning respektive demokratiska val i Sverige.

Vi kan se att förtroendet gentemot svenska politiker uppvisar en viss ökning, men skillnaden är ej statistiskt signifikant efter valet jämfört med före. För att knyta an till tidigare analyser här i boken såg vi i kapitel 19 att partiledarpopulariteten var rekordlåg i samband med valet 2022. I stället tycks partierna vunnit på valrörelsen där nästan samtliga partier ökat i sympati bland väljarna efter valet jämfört med före (kapitel 14).

Figur 42.4 förser oss också med jämförelser hur väljarnas förtroende för svenska politiker har utvecklats under valrörelser sedan 1985. I åtta av tio fall ser vi en tendens till ökat förtroende, varav fyra också visar en statistiskt signifikant ökning efter valet jämfört med innan valet. Toppnoteringen ser vi efter valet 2010 där våra skattningar visar att 73 procent uppgav ganska eller mycket stort förtroende för svenska politiker. Den största förändringen skedde dock under valåren 2006 och 2010 då förtroendet ökade med 11 procentenheter efter avslutad valrörelse.

⁷¹ Att den självrapporterade kunskapsnivån är högre än den faktiska är inte helt oväntat. Respondenter har en tendens vilja uppfattas som mer intresserade och kunniga än de faktiskt är, även kallat *social desirability bias* i litteraturen. Faktiska kunskapsfrågor är därför oftast att föredra om man vill mäta politisk kunskap (jfr Héroux-Legault, 2023).

Väljarnas förtroende för mediernas bevakning ökade något. Efter valet är det en 4 procentenheter större andel som uppger ganska eller mycket högt förtroende jämfört med före valet.⁷² Intressant nog såg vi i kapitel 13 att den så kallade *fientliga medier*-effekten, det vill säga tendensen att bedöma media som (miss)gynnande gentemot sina egna och motståndarpartier, var som störst efter valet 2022 jämfört med tidigare valrörelser. Med andra ord verkar polarisering kring och förtroende för en institution kunna samexistera.

Även förtroendet för demokratiska val påvisar en signifikant förändring men en negativ sådan, där 3 procentenheter färre uppger mycket eller ganska högt förtroende efter valet. Valet 2022 var det första riksdagsvalet med avskärmade valsedlar och detta ledde till märkbart längre kötider för väljarna och en debatt kring valets tillvägagångssätt och dess konsekvenser för valresultatet (Cederholm Lager m fl, 2023). Kanske kan den mindre minskning i förtroende vi ser i tabell 42.1 delvis förklaras av just köproblematiken.

Tabell 42.1 Sammanställning av analyser av utvecklingen av normativt önskvärda väljaregenskaper före och efter valet 2022 (procent, procentenheter).

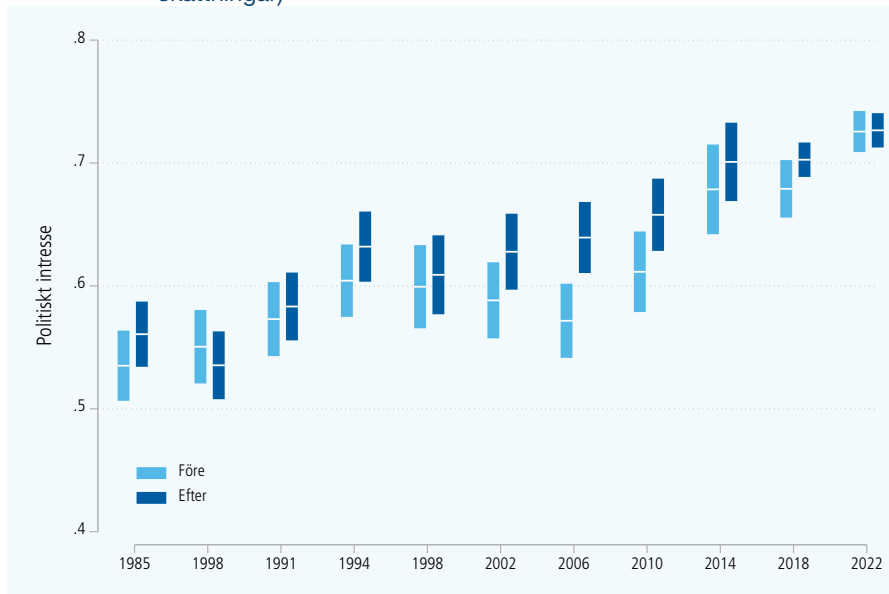
	Före valet	Efter valet	Förändring	antal svarande
Andel mycket + ganska politiskt intresserade	73	73	±0	7 007
Andel (övertygade) anhängare till ett parti	32	27	-5 *	6 727
Andel mycket + ganska god politisk kunskap, självuppfattad Politisk kunskap, faktisk (index 0–100)	72 61	72 58	±0 -3 *	6 937 7 081
Andel mycket + ganska högt förtroende för svenska politiker	45	47	+2	6 987
Andel mycket + ganska högt förtroende för mediernas bevakning	53	57	+4 *	3 451
Andel mycket + ganska högt förtroende för demokratiska val i Sverige	88	85	-3 *	3 439

Källa: Valundersökningen 2022, för- och eftervalsstudie.

Kommentar: Resultaten visar predicerad andel hämtad från regressionsmodeller där kön, ålder, utbildning och inkomst använts som kontrollvariabler. Alla modeller är viktade efter partival. Indexet för politisk kunskap beräknas: antal rätt svar / antal frågor besvarade x 100. * indikerar statistiskt signifikans med 95% säkerhet.

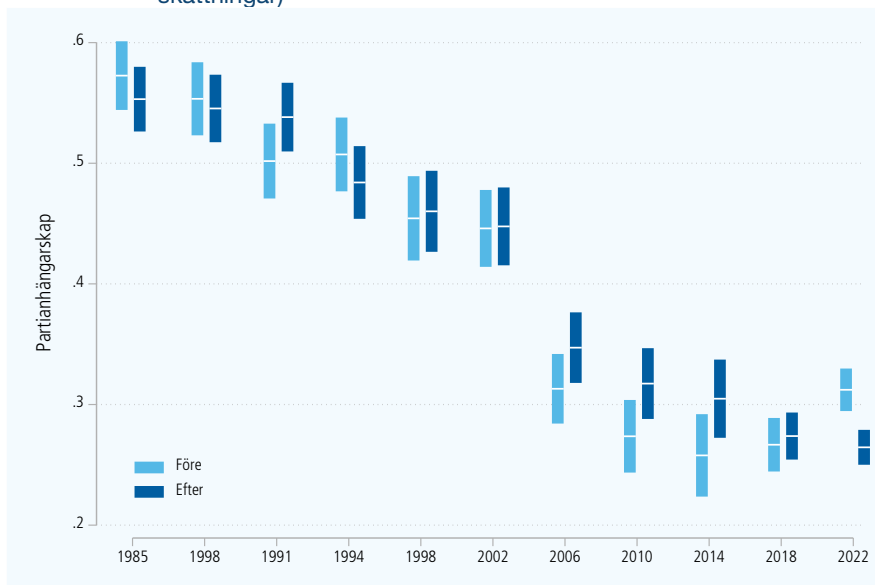
⁷² I kapitel 9 visar en liknande analys att medieförtroendet minskade snarare än ökade mellan före och efter valet 2022. Huvudorsaken till de olika resultaten är att data är olika och modellerna skiljer sig åt: Här undersöker vi medieförtroendet mellan två *olika* grupper av respondenter (före jämfört med efter val). I kapitel 9 undersöks med paneldata endast de svarande som deltagit i förvalsstudien *samt* uppföljningsenkäten. En selektionseffekt kan förklara skillnaden i resultaten: Då de som deltar även i uppföljningen oftast har högre politiskt intresse kan minskningen i medieförtroendet ha ägt rum i den gruppen samtidigt som medieförtroendet ökade i väljarkåren som helhet.

Figur 42.1 Politiskt intresse, före och efter valdagen, 1985–2022 (predicerade skattningar)

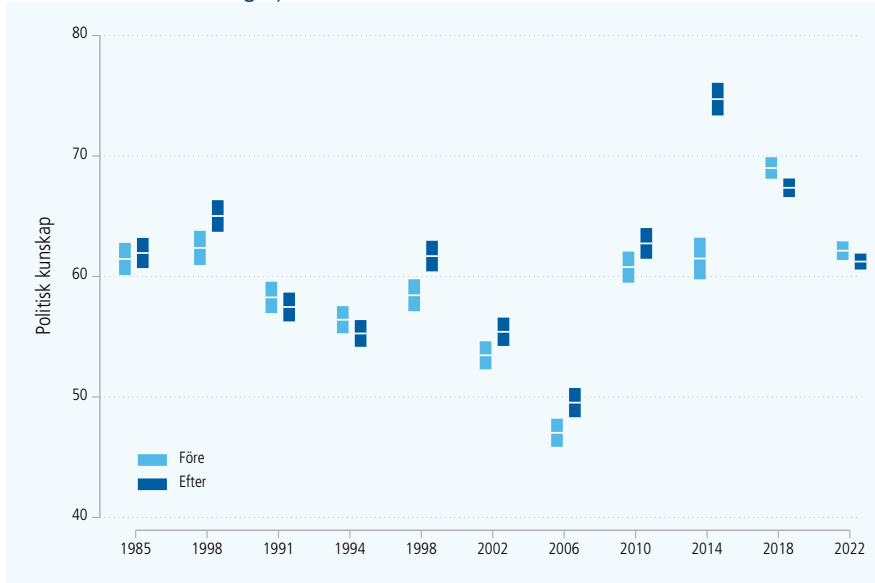
Källa: Valundersökningarna 1988–2022.

Figur 42.2 Partianhängarskap, före och efter valdagen, 1985–2022 (predicerade skattningar)

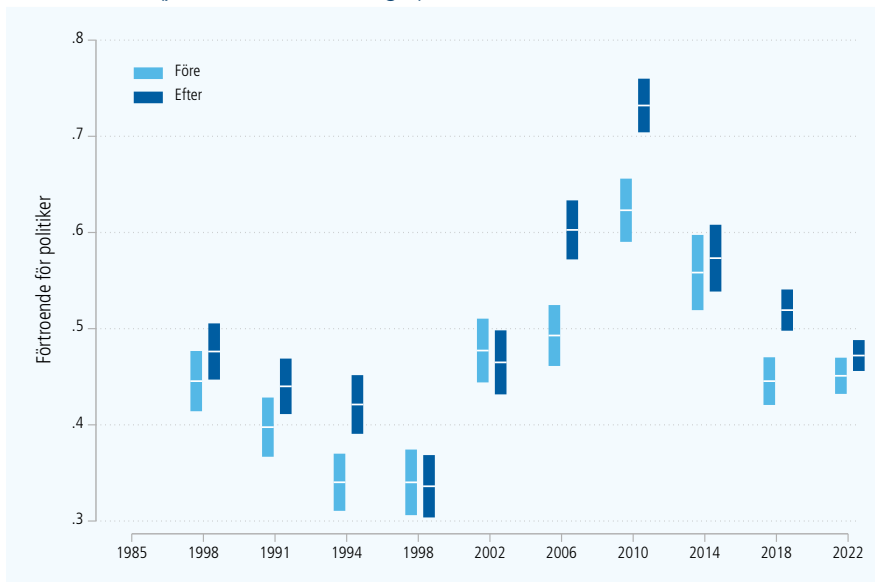
Källa: Valundersökningarna 1985–2022.

Figur 42.3 Politisk kunskap, före och efter valdagen, 1985–2022 (predicerade skattningar)

Källa: Valundersökningarna 1985–2022.

Figur 42.4 Förtroende för svenska politiker, före och efter valdagen, 1988–2022 (predicerade skattningar)

Källa: Valundersökningarna 1985–2022.

Kommentar till figurer 42.1-42.4: Resultaten visar predicerad andel hämtad från logistiska regressionsmodeller där kön, ålder, utbildning och inkomst använts som kontrollvariabler, samt viktat mot valresultat. Modellerna är körda med etapp och valår som interaktion. Därav kan nivåskattningarna för 2022 i figurerna skilja sig något jämfört med i tabellerna. De vita strecken indikerar den predicerade marginaleffekten och de blå fälten visar dess konfidensintervall. Ett ljus och ett mörkt blått fält för ett år som överlappar varandra visar därmed ett ej signifikant statistisk skillnad.

Valrörelsens effekt på väljarnas politiska åsikter

Förutom att aktivera och mobilisera medborgarna bör en valrörelse och den pågående informationsexponeringen hjälpa väljarna att reflektera och konsolidera sina politiska ståndpunkter. Vi såg senast i föregående kapitel att det generellt inte förekommer några särskilt stora förskjutningar i väljarnas åsikter på bara några veckor (se också Berg & Oscarsson (2015) för liknande slutsats). Men det är dock inte riktningen på åsiktsförändringarna vi är intresserade av i detta kapitel, utan ”kvalitén” i åsikterna.

Vad menas här med kvalitet? Det är ett laddat ord, men syftar här på konsekvens eller koherens, det vill säga att den individuella väljarens politiska åsikter inte är motsägelsefulla eller krockar med varandra. Inom politiskt beteendeforskningen härleds politiska åsikter från ideologi. Klassikern på området är Philip Converse (1964) konceptualisering där ideologi (*belief systems*) innebär att en attityd eller en uppsättning av attityder förutsätter vissa andra attityder för att vara konsekventa. En väljare som vill minska de sociala bidragen är sannolikt ideologiskt höger eller marknadsliberal och bör också exempelvis vara mer för privatiseringar. Efter-som politiska frågor och åsikter i mångt och mycket följer ekonomiska (vänster-höger) och kulturella (GAL-TAN, *Green, Alternative, Libertarian – Traditional Authoritarian, Nationalistic*) ideologiska skiljelinjer innebär det att ju mer ideologiskt trogna väljare är, desto mer lika bör deras åsikter vara varandra.

När valrörelsen tar vid och väljarna återbekantar sig med det politiska innebär det såväl fler möjligheter som högre krav på att reflektera över sina ståndpunkter. En lyckad valrörelse, med den uppsjö av möten och budskap som väljarna tar del av, skulle alltså medföra bättre kvalitet eller koherens i sakpolitiska attityder.

Vårt första ”kvalitetstest” är att just undersöka i vilken grad åsikter i olika sakfrågor hänger ihop med varandra och vi tar rygg på tidigare ansatser för att undersöka saken (jfr Kalmoe, 2020; Gilljam, 1988). Ett statistiskt mått på den interna konsistensen i olika personers svar på en rad enkätfrågor är det så kallade *Cronbach's alfa*. Alfa-måttet mäter internkorrelationen eller sammanhållningen i svar och bygger på samma tänk som det hypotetiska exemplet ovan; en marknadsliberal trogen ideolog bör svara instämmande på marknadsliberala förslag och vice versa. Ju högre sammanhållning eller enighet, desto högre alfa-mått. Cronbach's alfa-måttet varierar mellan 0 och 1 där resultat under 0,5 betraktas generellt som låg internkorrelation medan mått mellan 0,7 och 0,9 indikerar god internkorrelation (Kalmoe, 2020; Tavakol & Dennick, 2011).

Vi använder oss av de sakfrågor vi gick igenom i föregående kapitel men delar upp dem i två grupper i syfte att representera vänster-högerideologi respektive GAL-TAN-ideologi (se tabellkommentar för mer ingående redogörelse). Analysen är relativt rakt på sak: vi testar åsiktshomogeniteten i olika väljargrupper innan valdagen och efter. Om valrörelsen och det förhöjda engagemanget hjälpt väljarna

komma mer i kontakt med sina ideologiska ståndpunkter bör efter-måtten vara högre än innan-måtten. Resultaten summeras i tabell 42.2 nedan.

Tabell 42.2 Grad av åsiktskoherens före och efter valet (Cronbachs alfa).

	Vänster-höger				GAL-TAN			
	Före val	Efter val	Förändring	Antal*	Före val	Efter val	Förändring	Antal*
Samtliga	.81	.83	+02	1 893	.86	.87	+01	1 962
Mycket intresserad	.89	.94	+05	375	.91	.90	-01	384
Ganska intresserad	.82	.83	+01	1 001	.87	.87	+00	1 035
Inte särskilt/allt intresserad	.63	.66	+03	517	.78	.82	+04	543
Låg politisk kunskap	.71	.77	+06	504	.82	.84	+02	561
Medel politisk kunskap	.82	.82	+00	602	.86	.87	+01	626
Hög politisk kunskap	.86	.88	+02	725	.89	.89	+00	751
Låg medieexponering	.83	.84	+01	324	.86	.87	+01	335
Medel medieexponering	.83	.84	+01	498	.87	.88	+01	512
Hög medieexponering	.84	.85	+01	490	.87	.87	-00	511
Övertygad partianhängare	.87	.89	+02	195	.91	.89	-02	202
Partianhängare	.86	.86	-00	203	.89	.86	-03	226
Endast partipreferens	.80	.84	+04	899	.86	.88	+02	926
Ingen partipreferens	.73	.72	-01	427	.82	.81	-01	443
Långt till vänster	.72	.70	-02	340	.85	.84	-01	343
Något till vänster	.55	.59	+04	333	.79	.80	+01	342
Varken t v eller t h	.47	.45	-02	327	.79	.77	-02	336
Något till höger	.57	.57	+00	436	.79	.78	-01	438
Långt till höger	.63	.67	+04	351	.73	.70	-07	372
Vänsterpartiet	.74	.73	-01	89	.81	.80	-01	84
Miljöpartiet	.63	.80	+17	97	.75	.71	-04	100
Socialdemokraterna	.60	.63	+03	475	.78	.78	+00	489
Centerpartiet	.45	.52	+07	118	.70	.70	-00	121
Liberalerna	.68	.53	+07	83	.74	.61	-13	84
Kristdemokraterna	.62	.64	+02	61	.69	.75	+06	70
Moderaterna	.63	.69	+06	213	.67	.64	-03	222
Sverigedemokraterna	.64	.65	+01	204	.57	.51	-06	211

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Då antagandet att politiska åsikter utgår ifrån en ideologisk läggning har vi begränsat sakfrågorna till att korrespondera med de två främsta politiska dimensionerna i svensk politik. Sakfråge-upsättningarna är framtagna efter tematisk relevans (vilka frågor borde höra ihop?) samt faktoranalyser för att sälla fram de sakfrågor som bäst korresponderar till en gemensam dimension. För vänster-höger frågorna: "Minska inkomstskillnaderna", "Minska den offentliga sektorn", "Minska de sociala bidragen", "Mer privat sjukvård", "Införa sex timmars arbetsdag", "Sänka skatterna", "Höja skatten på bensin", "Höja A-kassan", "Omfördela resurser från rika till fattiga kommuner". För GAL-TAN frågor: "Hårdare fängelsestraff", "Öka arbetskraftsinvandringen", "Minska biståndet", "Förbjuda tiggeri", "Avveckla kärnkraften på sikt", "Införa visitationszoner", "Ta emot färre flyktingar", "Införa skolbetyg i ordning och uppförande". Förändringar betecknade +.00 eller -.00 representerar skillnader som avrundats mot noll. *Före- och eftervalsenkäterna innehåller olika personer och därav olika antal observationer, endast det lägsta antalet observationer redovisas för varje före-efter jämförelse. Resultaten är avvikande.

Vi noterar först att åsiktssammanhållningen är hög både före och efter valet. För vänster-högerfrågor är resultatet $\alpha=0,81$ före valdagen och $0,83$ efter valdagen. För GAL-TAN är alfavärdet $0,86$ respektive $0,87$. Nivåerna av åsiktskonsistens samvarierar också med andra egenskaper som förväntat: de mer politiskt intresserade och kunniga är mer ideologiskt ankrade i sina svar. Vidare, de mest hängivna partianhängarna tycks vara de mest ideologiskt präglade. Intressant nog ser vi inte samma tydliga mönster över graden av medieexponering, vilket kan antyda att mediaexponering inte är ett tillräckligt villkor för att öka åsiktssammanhållningen.

Ökade åsiktssammanhållningen till följd av valrörelsen? Den generella bilden visar att enigheten är högre i eftervals-mätningarna än innan valdagen men samtidigt är de flesta skillnader mycket små. Den största sådana förändringen vi ser är i vänster-höger frågor bland Miljöpartister (+0.17) med en ökning över det vanliga i tabell 42.2. Den näst största förändringen är den lägre enigheten i GAL-TAN skalan vi ser bland Liberala väljare (-0.13).⁷³ Att skillnaderna före/efter valet är störst i de här två väljargrupperna kan vara en konsekvens av att det är förhållandevis små grupper, men också att båda partierna fick stöd Röster i relativt stor utsträckning och därmed består av en mer heterogen grupp väljare (se kapitel 26). Sammanfattningsvis kan vi konstatera att kvalitén, här definierad som åsiktssammanhållning, generellt ökat efter valet, men att skillnaderna är mycket små. Valrörelsen tycks därmed inte haft någon avgörande effekt.

Valrörelsens påverkan på väljarnas partival

Det sista testet vi ska utsetta valrörelsen 2022 för är huruvida våra normativt önskvärda egenskaper också haft effekt på valet av parti. Forskning brukar framhäva att politisk information och kunskap oftast leder till "bättre" val; den politiskt kunnige har ofta bättre koll på sina egna ståndpunkter, tar fler saker i beaktande och därmed i högre grad röstar på ett parti som bättre representerar dennes preferenser (se t ex Roy, 2009; Stubager m fl, 2018; Héroux-Legault, 2023).

En förklaring till det här förmodade fenomenet är den så kallade "theory of enlightened preferences" (se Andersen, Tilley & Heath, 2005). Författarna som lanserat teorin menar att väljare innehar vissa grundläggande strukturerande egenskaper (exempelvis klass), och att det är de intressen som egenskaperna omfattar till stor del avgör partivalet. Av den anledningen kan vi även ofta observera att partiernas öden redan är beseglade långt innan en valrörelse ens tar sin början (jfr Gelman & King, 1993). Vad valrörelsen och den omfattande mediarapporteringen gör, utifrån detta perspektiv, är att den hjälper väljare att hitta och komma mer i kontakt med de här grundläggande egenskaperna, vilka positioner som bäst tillgodoser sådana egenskaper, och på så vis vilket parti som bäst representerar dem. Därför tenderar också väljarnas politiska kunskaper såväl som åsiktssammanhållning vara som störst runt valdagen (Andersen m fl, 2005).

Vårt syfte här är att undersöka hur väl de sakfrågeåsikter vi gått igenom har legat till grund för väljarnas partival. Mer specifikt vill vi ta reda på hur väl dessa åsikter förklarar partival under valrörelsens fortgång. Inspirerade av Andersen, Tilley och Heaths (2005) tillvägagångssätt ska vi här studera en uppsättning modeller innan och efter valet, för att sedan jämföra förklaringsgraden. Förklaringsgraden varierar mellan 0 och 1, där 1 innebär att de ingående variablerna

⁷³ Vid en mer disaggregerad analys där vi jämför hur enskilda sakfrågeåsikter hjälper eller stjälper det slutgiltiga alfa-måttet tycks bensinskatt vara det svarta fåret i förvals-mätningen för att sedan harmonisera mer i eftervalsmätningen. Då Cronbach's alfa reagerar på avvikelser tyder detta inte nödvändigtvis på att de som röstat på Miljöpartiet har olika vänster-högerläggningar, utan att de frångår sina ideologiska linjer i frågan om bensinskatt; de kan vara både ekonomiskt vänster och höger, men i frågan om bensinskatt frångår de sina typiska svar. När vi gör samma för Liberalerna tycks den största "bråkstaken" vara frågan om att avveckla kärnkraften, som bidrar med mer oenighet i eftervalsmätningen.

perfekt förklarar utfallet – här partival. Modellernas specifikationer är identiska och den enda skillnaden är alltså tidsperioden. Skillnader i de skattade måtten kan vi således härleda till just valrörelsen. Urvalet har begränsats till de som deltog i Valundersökningens för- samt uppföljningsstudie, detta för att kunna undersöka förändring hos samma grupp väljare. Det här innebär ett tuffare test jämfört med de tidigare analyserna i kapitlet. Modellerna är beskrivna i tabellkommentaren.

Trogen vår normativa ansats vill vi att sakfrågeåsiktens förklaringsgrad ska vara högre efter valet än innan då detta indikerar att väljarna blivit bättre på att koppla ihop partival med sina åsikter. Variationen, eller ”förbättringen”, kan komma antingen från att väljarna justerat sina åsikter att bli mer lik som sin väljar-grupp, att de har bytt parti till ett som bättre representerar sina positioner, eller en kombination av de två. Vilket som spelar ingen större roll här, huvudsaken är att sakfrågornas förklaringskraft gärna blir bättre.

Tabell 42.3 visar resultaten av analyserna. I fem av åtta test finner vi små för-skjutningar, det vill säga en viss förändring i förklaringsgraden. Men enbart tre är positiva i enlighet med förhoppningarna om starkare åsiktsröstning. Som högst har förklaringsgraden i partival ökat med 0,02, och det gäller för sambandet med kärnkraftsfrågan. Både frågan om ordningsbetyg och bensinskatt sjönk i betydelse för partival. Det är noterbart att frågorna där förklaringsgraden med partival öka-de något alla var framträdande i valrörelsen. Endast betydelsen av flyktigmotta-gande i förklaringsgrad för partival är oförändrad mellan de två tidsperioderna.

Jämför vi de enskilda sakfrågemodellernas förklaringskraft mot varandra tycks flyktningfrågan vara det som bäst predicerar partival, både innan och efter valet. Effekterna är till synes små men vi ska komma ihåg att tidsramen också är snäv, där vi jämför samma grupp väljare från en månad till en annan. Det är således ett mycket tufft test. Men det betyder också att vi kan vara mer säkra på att de resultat vi finner faktiskt finns.⁷⁴

Tabell 42.3 Sammanställning av sakfrågornas förklaringskraft på partival, 2022.

”Vilken är din åsikt om följande förslag?”	Förklaringsgrad (Före val)	Förklaringsgrad (Efter val)	Förändring	Antal
Samtliga	.31	.31	±.00	1 904
Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraftverk	.16	.18	+.02	1 904
Införa visitationszoner i brottsutsatta områden	.17	.18	+.01	1 904
Införa mycket hårdare fängelsestraff för brottslingar	.17	.18	+.01	1 904
Införa skolbetyg i ordning och uppförande	.14	.13	-.01	1 904
Höja skatten på bensin	.15	.14	-.01	1 904
Ta emot färre flyktingar i Sverige	.21	.21	±.00	1 904

Källa: Valundersökningen 2022. Förvals- samt uppföljningsenkät.

Kommentar: Varje fråga har svarsalternativ ”Mycket bra förslag”, ”Ganska bra förslag”, ”Varken bra eller dåligt förslag”, ”Ganska dåligt förslag”, och ”Mycket dåligt förslag”. Värdena för förklaringsgrad representerar pseudo R²-värden från multinomial logistiska regressionsmodeller där partival är en funktion av sakfrågorna, kön, ålder, utbildning och inkomst, samt viktade utifrån valresultatet. I förvalsmodellerna är röstintention den beroende variabeln, i eftervalsmodellerna är partival den beroende variabeln. I de uppdelade resultaten har alla sakfrågor förutom den relevanta exkluderats. Varje modell bygger på ett begränsat urval av de som har svarat på frågan i etapp A och i Uppföljningsenkäten.

⁷⁴ Då vi skiftat enhet från effektstorlekar till förklaringsgrader kan vi däremot inte signifikantestera förändringarna och därför inte heller uttrycka oss med någon typ av statistisk säkerhet om vi faktiskt har uppmätt en förändring.

Den goda valrörelsen?

Vad kan vi då säga om valrörelsen 2022? Var det en bra valrörelse som gav upphov till normativt eftersträvansvärda effekter på väljarna? Resultaten är förstås blandade. För indikatorerna partianhängarskap och objektiv politisk kunskap såg vi en svag nedgång mellan före och efter valet. Förtroendet för medias bevakning ökade något, medan förtroendet för demokratiska val sjönk. Generellt sett är dock förändringarna mycket små. Politiskt intresse och självuppskattad kunskap förändrades inte alls i samband med valet och detsamma gäller väljarnas förtroende för svenska politiker. Åsiktskonsistens och sambandet mellan åsikter och partival visar tecken på att ha förbättrats till följd av genomgången valrörelse, något som definitivt kan påföras pluskontot. Men berättelsen som framträder handlar snarare om stabilitet än förändring, vilket som sagt inte är så konstigt givet det korta tidspann som undersökts. Det var små korttids effekter i nära anslutning till valet 2022. Valrörelsen var god i den meningen att den åtminstone inte producerade starkt negativa utfall på nyckelindikatorer för demokratins välmåga. Trots ökad affektiv polarisering och klagomål om partikäbbel påverkade valrörelsen inte väljarnas attityder på ett negativt sätt.

Effekterna av valrörelsen på väljarnas politiska intresse, anhängarskap, politiska kunskap och förtroende är i allmänhet små.

Valrörelsen genererade något högre förtroende för medias bevakning men lägre förtroende för valets genomförande.

Valrörelsen ökade marginellt betydelsen av ideologi för väljarnas åsikter

Väljarna var nöjda med sitt partival

Vi har nu följt de svenska väljarnas politiska preferenser och uppfattningar under den gångna mandatperioden, genom en intensiv valkampanj och medievalrörelse. Vi har skärskådat väljarnas prioriteringar och överväganden ända fram till det slutgiltiga valet av parti i riksdagsvalet 2022. När beslutsstrategiernas tid är förbi och valkuvertet igenklustrat är det så dags att räkna samman alla röster och utvärdera valresultatet och dess direkta konsekvens, i det här fallet ett regeringsskifte.

Det är lätt att vara efterklok, brukar det heta. När valresultatet väl finns på plats vet väljarna något som de inte haft möjlighet att veta före valet, nämligen hur alla andra röstade! Ny information kan potentiellt innebära att synen på hur välbetänkt det egna partivalet var kommer i ett nytt ljus. Även om alla vet att det inte finns någon ångerrätt för partival i allmänna val kan det ändå uppstå ånger.

Finns det väljare som ångrar sitt partival i ljuset av ny information om hur alla andra röstade? Ja. Vi vet från tidigare undersökningar att det alltid finns en liten andel väljare som omedelbart efter att valresultatet har blivit känt ångrar sitt partival och tycker att de borde ha röstat annorlunda. I valforskningsprogrammets olika kampanjpaneler genom åren har andelen som ångrar partivalet uppskattats till 3–5 procent. Ur ett *rational choice*-perspektiv är fenomenet inte särskilt konstigt, särskilt inte om väljaren har försökt rösta strategiskt i regeringsfrågan eller med hänsyn tagen till fyraprocentspärren. En beslutssituation som utmärks av brist på full information om andra väljares preferenser förbyts efter valet till en situation med full information om valutfallet.

När vi ställer frågan i de riksrepresentativa valundersökningarna 2018 och 2022 är det knappt tre procent av väljarna som svarar nej på frågan om de är nöjda med sitt partival (se tabell 43.1) och som hellre röstat på ett annat parti. Resultaten från 2018 och 2022 är påfallande lika. Vid båda tillfällena är det 97 procent av de svarande i Valundersökningarnas uppföljningsenkäter som svarar att de är nöjda med sitt partival. Det stora flertalet har alltså inget att ångra. Att tre procent tycks ha ångrat partivalet låter inte som en särskilt hög andel. Men det motsvarar faktiskt omkring 290 000 väljare!⁷⁵ I ett jämnt riksdagsval som valet 2022 är det svårt att låta bli att ställa följdfrågan om exakt *hur* de ångrande väljarna ångrade sig. Skulle valresultatet blivit ett annat om de ångerfulla fick rösta en gång till?

⁷⁵ Vid valet 2022 röstade sammanlagt 6 547 801 väljare. Antalet giltiga röster var 6 477 970. Se tabell 2.1 för en komplett redovisning av valresultatet i riksdagsvalet 2022.

Tabell 43.1 Andel väljare som är nöjda med sitt partival, 2022 (procent).

	Ja	Nej, jag borde ha röstat på										Borde ej ha		n
		V	MP	S	C	L	KD	M	SD	Övr	Bl röstat	Sum		
2018	97,1	0,2	0,1	0,8	0,2	0,1	0,4	0,3	0,4	0,1	0,2	0,1	100,0	2 053
2022	97,3	0,2	0,2	0,9	0,1	0,2	0,1	0,3	0,2	0,1	0,5	0,1	100,2	2 990
Partival 2022														
V-MP-S-C	97,6	0,2	0,3	0,5	0,1	0,2	0,0	0,2	0,1	0,0	0,6	0,2	99,9	1 645
L-KD-M-SD	97,0	0,2	0,1	1,3	0,1	0,1	0,1	0,4	0,3	0,0	0,4	0,1	100,1	1 223
Övriga	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	26
Rödgröna	97,6		1,1				0,6			0,0	0,6	0,2	100,1	1 645
Tidöpartierna	97,0		1,6				0,9			0,0	0,4	0,1	100,0	1 223

Källa: Valundersökningen 2018 och 2022 (eftervalsenkäten).

Kommentar: Frågan lyder: "Är du nöjd med ditt eget partival i riksdagsvalet eller ångrar du att du röstade på det parti som du gjorde?". Endast partiväljare ingår i analysen. Resultaten är viktade mot det officiella valresultaten 2018 och 2022. I valresultatet för 2018 har FI räknats till gruppen övriga partier. Med ett undantag redovisas alla svarsalternativ: Kategorin "borde inte ha röstat" rymmer även några få respondenter som uppger att de inte röstat i riksdagsvalet fastän röstlängdskontrollerna säger att de gjort det. På grund av avrundningar summerar raderna inte till 100,0.

I den lilla grupp som röstade på övriga partier 2022 finns det inga väljare som ångrat sig så att det påverkar balansen mellan Tidöpartierna och de rödgröna partierna. Det underlättar våra beräkningar av huruvida valet hade kunnat slutat annorlunda om ångrande väljare istället röstat på det parti de efter valet känt att de borde. Hade utgången i detta ovanligt jämna val blivit en annan i en situation där väljarna fick ångra sitt partival i efterhand?

När det gäller regeringsfrågan är det endast den blocköverskridande ångern som spelar roll. Låt oss se på balansen: Bland de rödgröna partiernas väljare ångrade sig 0,6 procent att de inte istället röstade på något av de blivande Tidöpartierna. Motsvarande andel bland Tidöpartiernas väljare är 1,6 procent som ångrar att de inte istället röstade på ett rödgrönt parti. Men är dessa väljargrupper verkligen tillräckligt stora för att tipa balansen över till de rödgröna partiernas fördel?

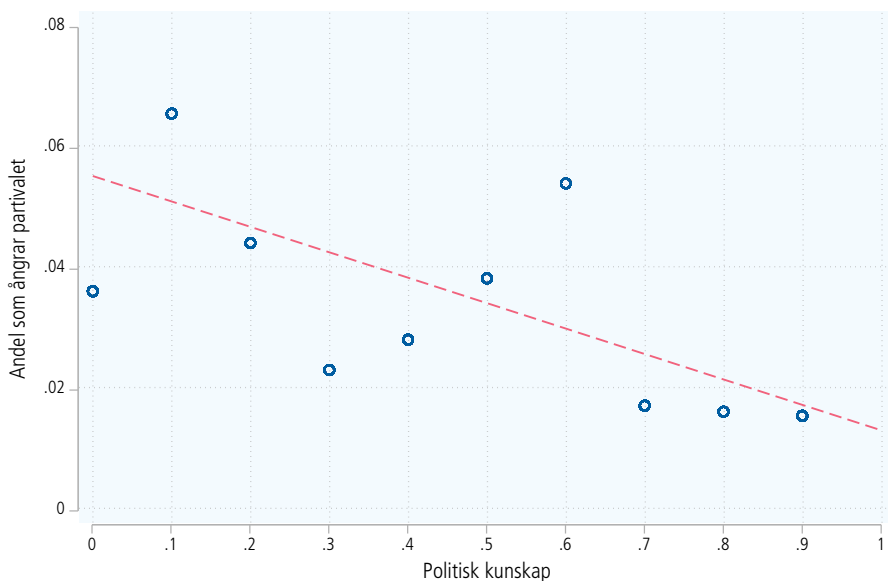
Det visar sig att nettovinsten för de rödgröna partierna (när förluster till övriga partier räknats bort) motsvarar ungefär 60 000 röster. Men Tidöpartierna vinner samtidigt röster från gruppen ångrande rödgröna väljare. Motsvarande nettovinst för Tidöpartierna är ungefär 30 000 röster. Vårt bästa svar på frågan om valet kunde ha slutat annorlunda blir därför nej. Utbytet av ångrande väljare hade visserligen lett till ett om möjligt ännu jämnare val, men det hade inte räckt till för att förändra balansen. Tidöpartierna hade fått flest röster och vunnit regeringsmakten *även* om alla dem som ångrat sig hade fått ändra sitt partival efter valet.

Resultaten från valundersökningen 2022 ligger i linje med vad vi vet från tidigare forskning. De flesta studier om väljares nöjdhet efter valet har visserligen handlat om beslutet att rösta över huvudtaget (Blais m fl, 1995; Blais, Feitosa & Sevi, 2017). När det gäller hur nöjda väljarna är med sitt partival vet vi mindre. De studier som finns lyfter fram politisk kunskap som viktig faktor för att förklara

nöjdhet (Blais & Kilibarda, 2016). Ju kunnigare en väljare är om politik desto mer nöjd.

För att pröva idén har vi gjort en analys av sambandet mellan väljarnas kunskaper och eftervalsånger. Valundersökningen kan bekräfta att andelen som ångrar sitt partival efter valet är signifikant högre bland väljare med låg politisk kunskap än bland väljare med hög politisk kunskap. Bland väljare med de lägsta kunskaperna är andelen som ångrar sitt partival omkring fem procent. Motsvarande andel bland de med högst politiska kunskaper är omkring en procent.

Figur 43.1 Samband mellan politisk kunskap och eftervalsånger bland svenska väljare, 2022 (punktdiagram)

Källa: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Frågan lyder: "Är du nöjd med ditt eget partival i riksdagsvalet eller ångrar du att du röstade på det parti som du gjorde?". Endast partiväljare ingår i analysen. Resultaten är viktade mot det officiella valresultatet 2022. Kunskapsindexet är ett additivt index byggt på 16 kunskapsfrågor som ingick i Valundersökningen 2022. Kunskapsindex kan variera mellan 0 (låg kunskap) och 1 (hög kunskap). Prickarna i prickdiagrammet representerar andel ångerröster per 10e percentil av kunskapsindexet. Antal observationer = 2873.

Ångerröstning 2022

Frågan om att ångra sitt partival är mer än en akademisk övning. I det svenska valsystemet finns sedan lång tid en möjlighet att ångra sig, så länge det sker före vallokalerna stänger kl 20:00 på valdagen. Svenska väljare som har förtidsröstat kan gå till vallokalen på valsöndagen och avge en så kallad ångerröst. Enligt vallagen (SFS, 2005:837, 9 kap. §14) kan väljaren rösta igen när hen har fått tillbaka

fönsterkuvertet som innehåller de tidigare avgivna rösterna. Om den förtida rösten inte har hunnit fram till vallokalen före valsöndagen, makuleras kuvertet med förtidsrösten i samband med räkningen av de så kallade onsdagsrösterna, om det i röstlängden finns en notering att väljaren redan röstat i sin vallokal på valdagen (ångerröstningen noteras i vallokalernas protokoll med ett överstruket P).

Vi saknar möjligheter att genomföra fördjupade studier av vilka väljare som tar vara på möjligheten att ångra partivalet. För att kartlägga hur vanligt fenomenet är kan vi använda offentlig valstatistik. Vi har sammanställt antalet ångerröster som avgivits i svenska val under perioden 1985–2022 (se tabell 43.2). Statistiken är hämtad från flera olika håll, främst utredningar och erfarenhetsrapporter. Resultaten visar att ångerröstning har blivit vanligare. I samband med 2018 års val ångerröstade fler än 10 000 väljare. Vid det senaste riksdagsvalet 2022 var antalet ångerröster något lägre, 7 626 röster.

Tabell 43.2 Ångerröstning i svenska riksdagsval 1985-2022 (antal)

	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018	2022
Antal ångerröster	2 836	1 905	1 448	–	1 136	i.u.	1 188	5 290	7 352	10 195	7 626

Källa: Statistiska centralbyråns serie "Allmänna valen".

Kommentar: Uppgifter om ångerröstning för valen 1985, 1988 och 1991 är hämtade från SOU 1994:30 s. 265. Uppgifter från 2003- är hämtade från Valmyndighetens erfarenhetsrapporter, exempelvis Valmyndighetens rapport 2011:1 och Valmyndighetens rapport "Erfarenheter från valet 2018". Statistiken för 2006 saknar uppgifter från fyra län. Statistiken för 2018 saknar uppgifter från tre kommuner. I Europaparlamentsvalet 2019 ångerröstade 2 921 personer. I folkomröstningen om euron 2003 ångerröstade 530 personer. Uppgifter om ångerröstning 2022 är inhämtade genom korrespondens med Valmyndigheten.

Att väljarna alls har möjligheter att ångra sin röst är kontroversiellt. I mer än trettio år har systemet med ångerröstning ifrågasatts. Huvudargumenten för att behålla ångerröstningen är att det slutgiltiga valresultatet så långt det är möjligt ska avspegla väljaropinionen på valdagen. Omständigheter med relevans för röstningsbeslutet kan hinna ändras mellan en tidigt lagd förtida röst och valdagen. Huvudargumenten för att ta bort möjligheten är att ångerröstningen tar stora resurser i anspråk för valadministrationen, att ångerröstningen riskerar att bidra till att försena rösträkningen, och att det ändå – historiskt – varit relativt få väljare som ens känt till eller använt sig av möjligheten att ångerrösta.

2,7 procent av väljarna anger att de borde ha röstat annorlunda

Även om de ångerfulla fått rösta igen hade det ändå blivit regeringsskifte 2022

Kunniga väljare ångrar i lägre grad sitt partival jämfört med okunniga väljare

7 626 väljare använde möjligheten att ångerrösta i valet 2022

ENERGIVALET

Valet 2022 till historien

Väl medvetna om de utmaningar som står i vägen för att kunna besvara bokens huvudfrågeställning ska vi ändå göra ett försök: Vad är valforskningens hittills bästa svar på frågan varför valet 2022 slutade som det gjorde? Varför blev det ett regeringsskifte? Hur kunde den sittande regeringen Andersson förlora valet givet de gynnsamma förutsättningarna? Och vilka faktorer kom till slut att vrida initiativet över till Kristerssons tilltänkta regeringsunderlag?

Händelseutvecklingen under upptakten till valet 2022 gav på många sätt den sittande regeringen Andersson ett utomordentligt gott utgångsläge att försvara regeringsmakten och säkra en majoritet för mitten-vänsterpartierna. Många potentiellt belastande faktorer för en sittande regering hade redan tagits ur ekvationen när valet närmade sig. Statsminister Stefan Löfven, som varit mest associerad med parlamentarisk turbulens och nedstängningar under den globala pandemin, annonserade sin avgång redan ett år före valet. Hans avgång desarmerade på sätt och vis en möjlig kritik av regeringens agerande under pandemin. Coronakommissionens slutrapport – som möjligen hade kunnat bli en tändande gnista för en återstartad debatt om pandemihanteringen – hamnade i skuggan av Rysslands invasion av Ukraina. En möjlig partipolitisering av Nato-frågan parerades genom att Socialdemokraterna förändrade sin grundhållning. I egenskap av regeringsparti fick de sedan driva processen och lämna in Sveriges ansökan till Nato. Eftersom enigheten mellan regering och opposition var så stor förvandlades Natofrågan till en ickefråga. När valrörelsen tog sin början hade väljarna en mycket positiv uppfattning om regeringens hantering av såväl pandemin som kriget i Ukraina.

Att den forna koalitionspartnern Miljöpartiet (2014–2021) inte längre tyngde ned prestationsbetyget hos väljarna får också betraktas som en tillgång för den socialdemokratiska regeringen. I historiens ljus hade Magdalena Anderssons enpartiregering visserligen inte något starkt betyg. Men betyget var ändå svagt på plussidan och, mer viktigt, det var klart starkare än väljarnas samlade omdöme om partierna i mitten-högeroppositionen. Bland väljarna var förtroendet för Magdalena Andersson dessutom avsevärt högre än för utmanaren Ulf Kristersson. För alla ledaregenskaper vi omfrågat bedömdes den sittande statsministern mer positivt än utmanaren. Socialdemokraterna hade lyckats bibehålla det starka opinionsstöd och förtroende som byggts upp under pandemiårens *rally around the flag*. Socialdemokraterna kunde också gå in i valrörelsen med ett tydligt sakfrågeägarskap i väljarnas högst prioriterade fråga: sjukvården.

Väljarna gav alltså ett gott betyg åt den sittande regeringens prestationer, hade ett starkt förtroende för den sittande statsministern och uppfattade att Socialdemokraterna hade den bästa politiken i den fråga som väljarna uppfattade som viktigast. Ändå förlorade Socialdemokraterna regeringsmakten. Varför?

Så som opinionsläget såg ut inför valet och med Centerpartiets tydliga markering att aldrig kunna ingå i samma regeringsunderlag som Sverigedemokraterna

fanns det endast ett enda rimligt sätt för oppositionen till höger att undvika ett fortsatt socialdemokratiskt inflytande i svensk politik: att de fyra partierna Moderaterna, Liberalerna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna tillsammans fick fler än 174 mandat. För varje annat teoretisk tänkbart utfall skulle det ha behövts socialdemokratiska mandat för att få ihop en riksdagsmajoritet efter valet. Lite tillspetsat kan man säga att för Kristerssons sida av politiken fanns endast ett enda sätt att vinna. I det tilltänkta regeringsunderlaget: ett litet parti som kanske inte skulle klara sig över fyra procent för egen maskin (Liberalerna) och ett av riksdagens allra mest ogillade partier (Sverigedemokraterna), något som riskerade att försvåra nödvändiga väljarvinster. Med Magdalena Anderssons stora övertag i förtroende, väljarnas relativa nöjdhet med regeringens prestationer och Socialdemokraternas starka opinionsciffror var utsikterna inte de bästa.

På aggregerad nivå blev 2022 års valrörelse en av de minst händelserika i historien. Under ytan tycks avslutningen ändå ha varit avgörande. Fler väljare än någon gång tidigare, 19 procent, bytte parti under valrörelsen. Resultaten från flertalet av våra analyser är konsistenta med berättelsen att det blev en sen seger för mittenhögerpartierna. Det var på upploppet, under den sista veckan av valrörelsen, som *team Kristersson* gick ikapp och förbi *team Andersson* i ett av de jämnaste valen i historien. Kampanjpanelstudierna visar att Tidöpartierna vann en relativt tydlig seger bland de omkring tio procent av väljarna som strax före valet saknade en tydlig röstningsintention. Men grunden för dessa sena väljarströmmar lades långt tidigare genom en positionering och opinionsbildning i frågor som rör brottsbekämpning, migration och energifrågor.

Valrörelseagendan blev en av historiens spretigaste. Ingen enskild sakfråga eller politikområde dominerade. Men i dragkampen om vilka frågor som skulle komma att bli mest framträdande på valrörelseagendan förlorade mitten-vänsterpartiernas hemmaplansfrågor – sjukvård, äldreomsorg, klimat, miljö, jämställdhet – terräng. Istället fick frågor om migration, brottsbekämpning och energi en mer framskjuten plats i fler väljares slutgiltiga överväganden – och i samtliga dessa frågor uppfattades Tidöpartierna ha ett sakfrågeägarskap, det vill säga att ett flertal väljare tyckte att partierna till höger hade den bästa politiken.

Genom att samfällt attackera regeringen på just de punkter där väljarna uppfattade att den var svagast – såsom ökad våldsbrottslighet, invandring, höga priser på drivmedel och el – och genom att visa enighet om kärnkraftsutbyggnad, minskad reduktionsplikt, stramare migrationspolitik och hårdare tag mot brottsligheten kunde *team Kristersson* avsluta valrörelsen på sin egen hemmaplan. Mittenhögerpartierna vann dragkampen om agendan. Därför vann de fler väljare än vad mitten-vänsterpartierna gjorde i avslutningen av valrörelsen 2022. Dessa ytterst små nettovinsten räckte för att försegla affären.

I statsvetarnas standardförklaringar till varför regeringar överlever eller dör har ekonomin alltid en central plats. Väljarna närmade sig valet 2022 med en ytterst dystert bild av utvecklingen i den svenska ekonomin – lika tungsint som i 1980-talets inledning och under 1990-talskrisens djupaste svacka. Ändå blev det inte någon partipolitisk konflikt om tillståndet i den svenska ekonomin under valrörelsen. Makroekonomiska diskussioner om svensk tillväxt, sysselsättning, räntor och inflation lyste med sin frånvaro. Alla våra klassiska modeller för ekonomisk röstning visar att ekonomin inte hade särskilt stor betydelse för väljarbeteende 2022.

Det är svårt att bedöma om valet hade kunnat slutat annorlunda om utsikterna för svensk ekonomi hade diskuterats ännu mer än vad det gjorde och på samma sätt som det brukat göra i svenska valrörelser. Ekonomin var inte någon tydlig tillgång för den sittande S-regeringen, men relativt andra frågeområden som brottsbekämpning och migration inte heller någon tydligt belastande fråga. Efter- som frågor om Sveriges ekonomi ofta är de större regeringsbärande partiernas hemmaplan bedömer vi att det sannolikt hade varit gynnsamt för Socialdemokraterna om frågor om svensk ekonomi hamnat längre upp på väljarnas dagordning, kanske inte minst på grund av Magdalena Anderssons bakgrund som finansminister. Ekonomi var relativt sett mycket mer av hemmaplan för Socialdemokraterna än vad migration och brottsbekämpning var.

Ekonomidiskussionerna under valrörelsen kom att fokusera på privatekonomi och energipriser snarare än inflation, tillväxt och räntor. Våra fördjupade analyser av plånboksröstning, som fokuserar på betydelsen av hushållens sårbarhet för energipriser, visar dock små effekter på partival och partityten. Visserligen ligger de flesta resultat i linje med idén att utsatthet för höga el- och drivmedelspriser ledde till väljarvinster för mitten-högerpartierna, men få når över gängse signifikansgränser. Vi bedömer att sådana plånboksfrågor kan ha bidragit på marginalen till regeringsskiftet men vi ser inte att det kan vara någon tung huvudförklaring. Det finns ingen stark evidens för utbredd plånboksröstning i valet 2022.

Istället är det som vanligt sakfrågor och ideologiska orienteringar som ger de tydligaste utslagen i våra förklaringsmodeller för partival och partityten. Potentiell påverkan av plånbok, partiledare och partitest förbleknar i jämförelse med kraften i väljares och partiers positionerande i politiska sakfrågor. Vad som driver politisk förändring vid valurnorna är väljares sympatier och antipatier för partierna och deras politik, ideologiska orienteringar och sakfrågeåsikter, utblick över det politiska landskapet och strategiska bedömningar av partiets överlevnadschanser och samarbetsmöjligheter. Många av dessa attityder och värderingar är utomordentligt stabila på individnivå, såväl mellan valen som under valrörelserna. De väljarrörelser vi ser triggas av initiativ, utspel och signaler från de politiska partierna. Det är partiernas manövrerande – främst längs vänster-högerdimensionen men även den kulturella värderingsdimensionen – som leder till en utväxling av väljare partierna emellan.

Mer spekulativt – eftersom vi inte tillfrågat väljarna direkt om saken – går det att diskutera om Kristerssons regeringsalternativ uppfattades som mer samspelt och sammanhållet än Anderssons i slutskedet av valrörelsen. Förutom att vinna kampen om dagordningen lyckades Tidöpartierna begrava stridsyxorna i frågor där mitten-högerpartierna tycker olika och istället lyfta fram frågor där de var mer överens om färdriktningen och där det samtidigt fanns en tydlig kritik mot mitten-vänsterpartierna. Frågan om att tillåta en utbyggnad av svensk kärnkraft var en sådan fråga. Med kärnkraften kunde mitten-högerpartierna på en och samma gång visa enighet, kritisera tidigare beslut och överenskommelser på energiområdet och skapa söndring bland framför allt socialdemokratiska väljare. Höga elpriser – både under den gångna vintern men även under augusti strax före valet – gjorde sitt till för att aktualisera frågan om kärnkraft som en långsiktig lösning för elektrifieringen. När mitten-vänsterpartierna ville tala klimat och miljö lyckades mitten-högerpartierna istället prata energiförsörjning.

Så som medievalrörelsen kom att utspela sig hade mitten-högerpartierna en bättre möjlighet att framstå som samspelade i de mest diskuterade sakfrågorna. Motsvarande samordning och koordinering är svårare att se när det gäller mitten-vänsterpartiernas politiska kommunikation. Det tycks inte ha funnits något uttalat behov av en gemensam strategi för att lyfta vänsterns hemmaplansfrågor – som t ex fördelningspolitik, välfärdsfinansiering, sysselsättning, klimat och sjukvård. Frågan är om de positiva regeringsbetygen, försprånget i förtroende, de starka opinionssiffrorna och den lilla men regelmässiga ledningen i opinionsmätningarna kan ha bidragit till en bedräglig känsla av trygghet. Med undantag av elkompensationsutspelet den 20 augusti om 60 miljarder till hushåll och företag kom det få minnesvärda socialdemokratiska initiativ. Och när det gäller bränslepriserna kom inte något motförslag till förslaget om att sänka reduktionsplikten.

Ett val som sätter spår i framtiden

Varje nytt valresultat och varje ny regeringsbildning tjänar som fundamentala utgångspunkter för framtida val. Väljarnas beslut lägger grunden för partiernas mandat, riksdagens sammansättning och majoritetsförhållanden samt, inte minst, den faktiskt förda regeringspolitiken. Mandatfördelningen avgör vad som är möjligt och vad som inte är möjligt i det parlamentariska arbetet för fyra år framåt. Vid nästa val är det åter dags för väljarna att utvärdera utställda löften, den sittande regeringens prestationer och de politiska resultat som uppnåtts. Därefter kan de på nytt utöva sin unika möjlighet att välja om sina ledare eller välja nya.

Vilka lärdomar om svenskt väljarbeteende tar vi med oss från vår analys av valet 2022? På vilket sätt har valet och valrörelsen 2022 förändrat väljarnas bild av det politiska landskapet? Hur ser förutsättningarna ut när det gäller relationerna mellan väljarna och partierna inför kommande svenska val?

Väljarnas uppfattningar av partiernas ideologiska positioner längs den klassiska vänster-höger-skalan är en av valforskningsprogrammets mest centrala tidsserier (se figur 44.1). Partiernas positionerande och manövrerande längs denna ständigt ifrågasatta dimension är dock alltjämt den viktigaste pusselbiten för att förstå svensk politisk förändring. Väljarnas bild av konfliktstrukturen i partisystemet lägger grunden för att förklara partikonkurrens och väljarbeteende i nästa riksdagsval.

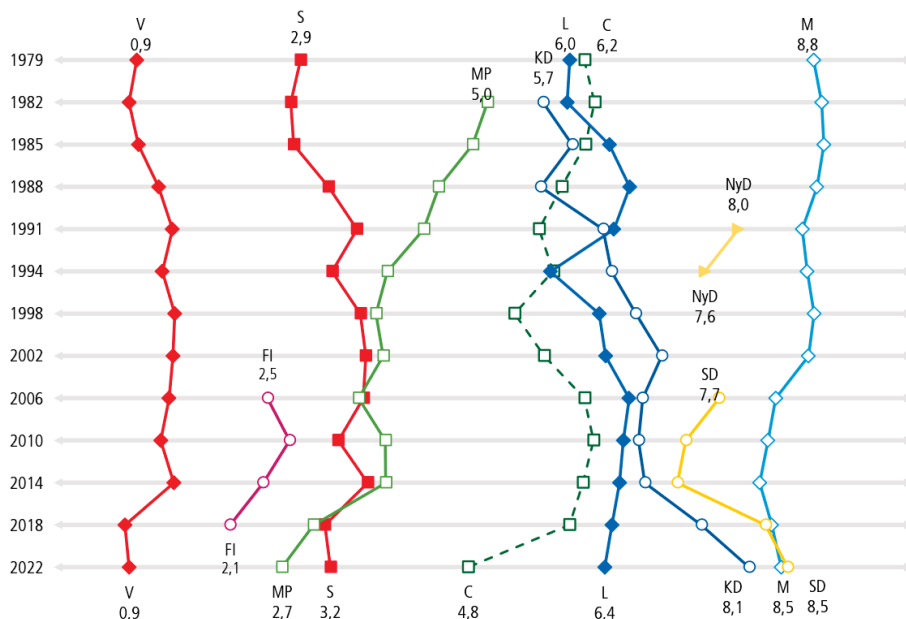
När vi lägger 2022 års val till raden av våra historiska mätningar är det tydligt att den svenska väljarkåren nu blickar ut över ett annat politiskt landskap än tidigare. Perioden 2014–2022 har nämligen bjudit på de största förändringarna av väljarnas perceptioner av partipositioner hittills. Sverigedemokraternas resa högerut i partisystemet har inneburit att partiet numera uppfattas stå längst till höger längs huvuddimensionen i svensk politik. Även Kristdemokraternas genomsnittliga position längs den elvagrådiga skalan är klart längre till höger 2022 än 2014.

Medan de tre yttersta högerpartierna (KD-M-SD) uppfattas stå mycket nära varandra ideologiskt har både Liberalerna och Centerpartiet i senare val uppfattats röra sig närmare mitten av vänster-högerdimensionen. De forna Allianspartiernas närmande till varandra under åren 2006–2014 är numera ett minne blott. Centerpartiets förflyttning mellan 2018 och 2022 är en av de största hittills – så stor att

Centrens genomsnittliga position till och med uppfattades ligga strax till vänster om skalans mittpunkt (4,8) efter 2022 års val. Om partiets vänster-högerpositioner råder alltså stor enighet (Valforskningsprogrammet, 2021b). Bedömningarna av partiernas inbördes vänster-högerpositioner är värda att ta på allvar eftersom de är så viktiga för hur väljarna orienterar sig i politiken (jfr Oscarsson, 1998).

En central byggsten i Anthony Downs klassiska demokratiteori (1957) är hur väljarna bedömer den förda regeringspolitiken i relation till egna preferenser, och det gäller såväl bakåtblickande som framåtblickande bedömningar. Särskilt i flerpartisystem som det svenska, där väljarna inte direktväljer regering och där det ofta behövs många partier för att skapa majoriteter, bör väljarnas positionsbedömningar av den framförhandlade regeringspolitiken vara viktiga utgångspunkter för deras förväntningar och framtida utvärderingar av regeringsprestationer.

Figur 44.1 Väljarnas uppfattningar om partiernas vänster-högerpositioner 1979–2022 (medeltal).

Källa: Valundersökningarna 1979–2022.

Kommentar: Resultaten visar genomsnittliga positioner av partierna längs en skala från 0 "långt till vänster" till 10 "långt till höger" med mittenkategorin 5 "varken till vänster eller till höger". Andelen som inte ville positionera ut partierna 2022 varierar med mellan 7–9 procent. Denna andel har dock varit klart lägre vid tidigare val (jfr Oscarsson, 1998). För den som är mer intresserad av väljarnas vänster-högerperceptioner rekommenderas faktabladet 2021:3 från Valforskningsprogrammet.

En normativ målsättning med parlamentariska system är att *den faktiskt förda regeringspolitiken* – så som den kommer till uttryck i beslut och ageranden – vid varje tidpunkt ska ha stöd från en majoritet av ledamöterna i parlamentet och, indirekt, en majoritet av det folk som valde dem (Ström, Müller & Bergman, 2003). Stora avstånd mellan väljarkårens önskemål om regeringspolitik och den

faktiskt förda politiken kan skapa spänningar och motreaktioner av betydelse för politisk stabilitet och för regeringars möjligheter att sitta kvar vid makten.

Men var uppfattar då de svenska väljarna att tyngdpunkten i den förda regeringspolitiken ligger? Och hur stora skillnader har det historiskt varit mellan folkets önskade och den faktiskt förda regeringspolitiken? Frågeställningarna får rama in bokens sista empiriska analys.

Var väljarna uppfattar den ideologiska tyngdpunkten för den förda regeringspolitiken har vi tyvärr inte frågat om trots att det teoretiskt bör vara en av de viktigaste pusselbitarna i väljarnas bakåtblickande utvärdering av regeringars prestationer. Men *indirekt* kan vi använda uppgifter om vänster-högerpositioner för partier som *formellt* ingår i regeringen. I brist på bättre operationaliseringar har vi utvecklat ett mått på regeringars vh-position som bygger på samma indata om vh-perceptioner av partiernas positioner men som viktas efter de inbördes styrkeförhållandena mellan de partier som formellt ingår i respektive regering.

I figur 44.2 visas väljarkårens och svenska regeringspartiers genomsnittliga vänster-högerpositioner under åren 1979–2022. Till att börja med understryker figuren vad som redan är väl kartlagt vad beträffar väljarkårens långsamma förskjutning högerut under det senaste halvsekle. Mellan 1979 och 2022 har väljarkårens genomsnittliga vänster-högerplacering successivt förskjutits tre-fyra tiondelar åt höger, om än med ett iögonfallande tvärt vänsterkast mellan 1991 och 1994 års val (se Ahlbom & Karlsson, 2023). Vid de fem senaste valen har den svenska väljarkåren haft den ideologiska tyngdpunkten till höger om mitten (5) på skalan. Huvudorsaken till denna obalans i parlamentarismen – att vi inte haft högerregeringar under den här perioden – har av allt att döma med nya framväxande kulturella konfliktlinjer och Sverigedemokraterna att göra. Tyngdpunkten på svenska regeringar har varit mitten-vänster snarare än mitten-höger eftersom högerpartierna varit oeniga om hur SD ska hanteras och åsiktsmässigt splittrade i frågor som rör den kulturella värderingsdimensionen. Det har funnits många sätt att vara höger, om man får använda ett uttryck från Noam Chomsky (2020).

Men fokus i analysen ligger här inte i första hand på väljarkåren utan på hur väljarna upplever tyngdpunkten i den förda regeringspolitiken. Resultaten från perioden 1979–2022 visar att svenska regeringar generellt har varit positionerade långt från en tänkt genomsnittsväljare. Den regering som stått närmast medel-svensson är Persson 2002–2006 (1,4 enheter) och den som stått längst ifrån är Kristerssons trepartiregering efter valet 2022 (2,8 enheter). De två regeringsskiften som enligt väljarna representerar de två senaste ideologiska vänster-högerkasterna under perioden är Fälldin II till Palme II 1979 (4,6 enheter) och från Andersson till Kristersson 2022 (5,0 enheter).

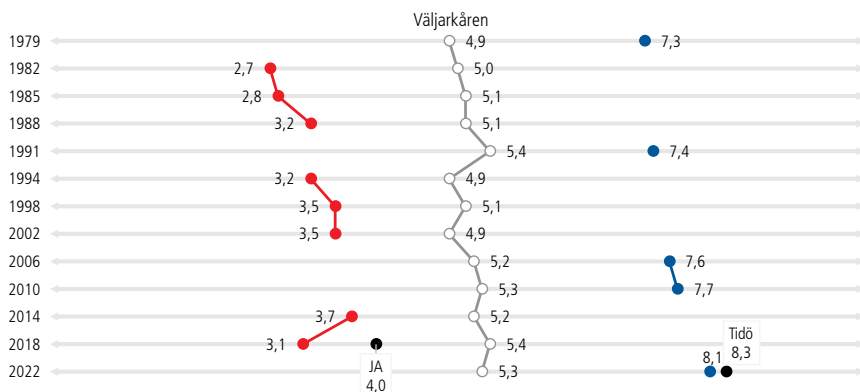
Kristerssons regering (genomsnitt 8,1) är den regering som i väljarnas ögon har uppfattats stå längst till höger av samtliga regeringar under den undersökta perioden. Väljarna placerar Kristerssons regering längre till höger än Fredrik Reinfeldts båda Alliansregeringar (7,6 respektive 7,7), längre till höger än Carl Bildts fyrtioåriga regering 1991 (7,4) och klart längre till höger än den borgerliga regeringen 1979 (medeltal 7,1).

Den förda regeringspolitiken är inte nödvändigtvis framförhandlat mellan partier som sätter sig i regering tillsammans. Partier utanför regeringen kan ha ett

stort inflytande över vilken regeringspolitik som blir verklighet. Många Socialdemokratiska enpartiregeringar har haft ett underförstått (Vänsterpartiet under 1970- och 1980-talen) eller mer formaliserat stöd (Centerpartiet, Vänsterpartiet, Miljöpartiet under 1990- och 2000-tal). Det har dock ofta varit högst oklart hur mycket inflytande olika stödpartier har haft över den faktiskt förda regeringspolitiken. Först i samband med introduktionen av skriftliga överenskommelser (Allians för Sverige 2006) eller koalitionsavtal (Januariavtalet, Tidöavtalet) har det blivit mer tydligt för väljarna vad resultatet av sådana partiförhandlingar kan innebära.

Om vi beräknar motsvarande viktade vänster-högergenomsnitt för de partier som ställt sig bakom *Januariavtalet* (Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Centerpartiet och Liberalerna) respektive *Tidöavtalet* (Moderaterna, Kristdemokraterna, Liberalerna och Sverigedemokraterna) kan vi konstatera att tyngdpunkten för regeringspolitiken under Januariavtalet (4,0) hade det historiskt kortaste avståndet till genomsnittsväljaren. Åtminstone om vi köper antagandet om att partiernas inflytande över avtalets innehåll är proportionellt mot partiernas storlek.

Figur 44.2 Vänster-högerpositioner för partierna i regeringen och i väljarkåren som helhet 1979–2022 samt för partier som står bakom Januariavtalet (2019–2021) respektive Tidöavtalet (2022) (viktade medeltal).

Källa: Valundersökningarna 1979–2022.

Kommentar: I beräkningarna av regeringarnas genomsnittliga positioner längs vänster-högernskalan ingår endast partier som formellt ingått i den tillträdande regeringen efter respektive val. Eventuella stödpartier eller partier som är del av ett regeringsunderlag har inte räknats med. Genomsnittet för väljarkåren som helhet och för de olika regeringarna är viktade efter såväl valresultaten som regeringspartiers inbördes storlek. Skalan som använts går från 0 "långt till vänster" till 10 "långt till höger" med mittenkategorin 5 "varken till vänster eller till höger". "Allians för Sverige"-dokumentets vh-placering sammanfaller med Allianspartiernas för 2006 och 2010. JA=Januariavtalet. Tidö=Tidöavtalet.

På motsvarande sätt representerar *Tidöavtalet* (genomsnitt 8,3) den förda regeringspolitik som ligger historiskt längst ifrån en tänkt genomsnittlig väljare. Med andra ord förs det efter valet 2022 en regeringspolitik i Sverige som aldrig uppfattats vara längre till höger och aldrig varit längre från medianväljaren. I skrivande stund (maj 2024) bedömer vi att Ulf Kristerssons regering med stöd i Tidöavtalet åtnjuter en trygg riksdagsmajoritet vilket borgar för stabilt regerande fram till

2026 års val. Framtiden får utvisa vad konsekvenserna av denna uppfattat höger-tunga Tidö-politik blir. Åtminstone två scenarier är möjliga: antingen anpassar väljarna sig efter den förda regeringspolitiken och följer den sittande regeringen längre högerut. Eller behöver regeringen anpassa sin politik under resans gång så att den inte uppfattas bedrivas så långt till höger att den skapar så kallade termostateffekter där väljarna protesterar genom att dra undan sitt stöd vid nästa val.

Tidö-partierna håller presskonferens efter 100 dagars regering den 26 januari 2023.

Energi- och näringsminister Ebba Busch (KD), statsminister Ulf Kristersson (M), Sverigedemokraternas partiledare Jimmie Åkesson (SD) och arbetsmarknads- och integrationsminister Johan Pehrson (L) håller en presskonferens om regeringspartiernas och stödpartiet Sverigedemokraternas 100 första dagar och den nya offensiven mot gängrelaterad kriminalitet. Foto: Robin Lorentz-Allard/Aftonbladet/TT/Expressen

Väljarbeteende i riksdagsvalet 2026

Trots en dramatisk politisk och samhällelig utveckling, med nya partier och konfliktlinjer, med nya sakfrågor högt på dagordningen och med ett föränderligt medielandskap (och metodologiska utmaningar att genomföra frågeundersökningar med väljare) kännetecknas väljarnas beteende vid valurnorna av en påtaglig stabilitet under gångna decennier. När det gäller väljarbeteende i Sverige i samband med nästa riksdagsval 2026 finns det därför ingen större anledning att förvänta sig några stora överraskningar. Mot bakgrund av vad vi vet om den stora stabiliteten i politiskt beteende kan vi utgå ifrån att valdeltagandet kommer landa en bit över 80 procent, att rekordmånga kommer att förtidsrösta, att omkring hälften av väljarna kommer att rösta på samma parti som de gjort 2018 och 2022, att en tredjedel kommer att ha bytt parti sedan valet 2022. Huvuddelen av alla partibyten kommer att ha gjorts redan under mandatperioden innan valrörelsen tar sin början

och de kommer domineras av byten mellan grannpartier inom samma block. Någonstans mellan 5–10 procent av väljarna kommer att vara blockbytare. Ännu under den sista veckan av valrörelsen 2026 kommer omkring var tionde väljare att inte ha någon uttalad röstningsintention.

Väljarna kommer även 2026 att roa sig med valkompasser för att matcha sina åsikter med partier och kandidater. De kommer att flitigt följa medievalrörelsen via tv och sociala medier men inte interagera särskilt mycket i övrigt. De flesta kommer ha två partier som de överväger att rösta på. Och en tredjedel av väljarna kommer att avvakta med ett slutgiltigt beslut till sista veckan. Den här typen av väljarbeteenden tycks inte förändras särskilt dramatiskt från val till val.

Mandatperioden 2018–2022 skapade nya partikonstellationer i svensk politik. Den unika svenska blockpolitiken är därmed fortsatt cementerad till formen även om laguppställningarna är nya. Det är svårt att se några andra scenarier än att de så kallade Tidöpartierna (Moderaterna, Kristdemokraterna, Liberalerna och Sverigedemokraterna) i samband med valet 2026 kommer vilja ta möjligheten att tillsammans försvara regeringsmakten. Lika naturligt ter det sig i skrivande stund att mitten-vänsterpartierna (Socialdemokraterna, Vänsterpartiet, Centerpartiet och Miljöpartiet) tillsammans kommer att stå som utmanare. Väljarnas stående önskemål om blocköverskridande alternativ kommer inte heller 2026 finnas på menyn. Regeringsfrågan kommer vara fortsatt central. Och små partier nära fyra procent kommer ge väljarna anledning att göra strategiska överväganden. Vanan att taktikrösta på partier som bedöms behövas för att formera önskade majoriteter efter valet är stadfast bland svenska väljare.

Kristerissons regering kommer 2026 att utvärderas på just de områden och för just de sakfrågor som säkrade riksdagsmajoriteten 2022. Våra analyser har tydligt visat att det är på områdena brottsbekämpning, migration och energi som Tidöpartierna har sitt väljarmandat. Väljarnas syn på uppnådda resultat och ansvarstillskrivning för dessa områden blir viktiga för totalbetyget på regeringens arbete. Som våra analyser av regeringsslitage visat behöver en regering bedömas vara mycket bättre än bara bra för att inte infria statsvetarnas teoretiska grundförväntan om regeringsslitage och regeringsskifte. Även om det svenska fallet historiskt inte alltid harmonierat med den ekonomiska röstningsteorin bör en återhämtning i den svenska ekonomin potentiellt kunna vara en tillgång för Kristerissons regering när väljarna ska avgöra dess framtid.

Det har blivit dags för oss att avsluta analyserna av 2022 års riksdagsval för den här gången. Boken om väljarna och valet 2022 är, möjligen tillsammans med studierna av 1976, 1979, 1985 och 1988 års val (Petersson, 1977; Holmberg, 1981; Holmberg & Gilljam, 1987; Holmberg & Asp, 1990), en av de mest omfattande analyserna hittills av väljarbeteende i ett enskilt svenskt riksdagsval. Vi tror att boken kommer att fungera som ett bra tidsdokument och viktig referens för de som vill fördjupa sig i hur den svenska valdemokratin fungerar på 2020-talet.

Grunden är lagd och vi stänger vår forskningsloggbook för den här gången. Det betyder dock inte att analyserna av vad som hände och varför på något sätt upphör. Sista ordet om betydelsen av partiledare, plånbok, medievalrörelse, taktik, regeringsbedömningar och sakfrågeägarskap vid valet 2022 har knappast blivit sagt. På snart sagt varje punkt ser vi själva möjligheter att gå vidare och genomföra

än mer förfinade analyser. Vi hoppas och tror att andra forskare kommer att fortsätta att utmana vår berättelse i framtiden. Tillkortakommanden i form av ofullständiga analyser eller hittills ovända stenar har vi förhoppningsvis möjlighet att åtgärda nästa gång. I september 2026 skriver väljarna nästa kapitel i den svenska valdemokratins historia. Tillsammans med många andra kommer också vi stå beredda att nyfiket undersöka, beskriva, förklara och förstå vad som händer.

Referenser

- AAPOR. (2015). Standard definitions. The American Association For Public Opinion Research. 8:e editionen.
- Aardal, Bernt., Krogstad, Anne. & Narud, Hanne Marthe. (2004). *I valgkampens hete: strategisk kommunikasjon og politisk usikkerhet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aardal, Bernt., & Oscarsson, Henrik. (2023). Religious voting and the role of Christian democratic parties in Scandinavia. I José Ramón Montero, Paolo Segatti, & Kerman Calvo (Red.), *Religious Voting in Western Democracies: Between Past Legacies and New Conflicts*. London: Oxford University press.
- Abid, Aman., Roy, Sanjit. K., Lees-Marshment, Jennifer., Dey, Bidit., Muhammad, Syed Sardar., & Kumar, Satish. (2023). Political social media marketing: a systematic literature review and agenda for future research. *Electronic Commerce Research*, 1-36.
- Abou-Chadi, Tarik. (2014). Niche Party Success and Mainstream Party Policy Shifts – How Green and Radical Right Parties Differ in Their Impact. *British Journal of Political Science*, 46(2), 417-436.
- Achen, Christopher H., & Bartels, Larry M. (2016). *Democracy for Realists: Why Elections do not Produce Responsive Government*. Princeton: Princeton University Press.
- Ahlbom, Jakob. (2019). *Framtida sambällen: Väljarnas ideologiska positioner 1982–2018*. (Valforskingsprogrammets rapportserie 2019:5). Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga Institutionen.
- Ahlbom, Jakob., & Karlsson, Richard. (2023). *Könsskillnader bland svenska väljare 1921–2022*. (Valforskingsprogrammets rapportserie 2023:9). Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga Institutionen.
- Aldrich, John., Blais, André., & Stevenson, Laura. (2018). *Many faces of strategic voting: Tactical behavior in electoral systems around the world*. University of Michigan Press.
- Andersen, David. (2023). Crowded Out: The Effects of Concurrent Elections on Political Engagement, Candidate Evaluation, and Campaign Learning in the United States, *Representation (McDougall Trust)*, 1–20.
- Andersen, Robert., Tilley, James., & Heath, Antony. F. (2005). Political knowledge and enlightened preferences: party choice through the electoral cycle. *British Journal of Political Science*, 35(2), 285-302.
- Andersson, Dennis. (2018). *Partiernas opinionsutveckling under mandatperioden 2014-2018*. (Arbetsrapport 2018:10). Göteborgs universitet: Valforskingsprogrammet.
- Andersson, Dennis., & Oscarsson, Henrik. (2018). Kända och populära partiledare. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Elina Lindgren & Maria Oskarson (Red.), *Sprickor i fasaden*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Andersson, Ulrika., & Weibull, Lennart. (2018). Polariserat medieförtroende. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Elina Lindgren & Maria Oskarson (Red.), *Sprickor i fasaden*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Andersson, Ulrika., & Weibull, Lennart. (2020). (Parti-)politiserat institutionsförtroende. I Ulrika Andersson, Anders Carlander & Patrik Öhberg (Red.), *Regntunga skyar*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Andersson, Ulrika., Öhberg, Patrik., Carlander, Anders., Martinsson, Johan., & Theorin, Nora. (2023). Ovisshetens tid. I Ulrika Andersson, Patrik Öhberg, Anders Carlander, Johan Martinsson & Nora Theorin (red) *Ovisshetens tid*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

- Andersson, Ulrika. (2024, mars, 21). *Nyhetsundvikande, betalväggar och (o)partiska medier*. Det nationella SOM-seminariet 2024, Göteborg. <https://www.gu.se/evenemang/det-nationella-som-seminariet-2024>
- Andi, Simge., Çarkoğlu, Ali., & Banducci, Susan. (2023). Closing the information gap in competitive authoritarian regimes? The effect of voting advice applications. *Electoral Studies*, 86, 102678.
- André, Audrey., Wauters, Bram., & Pilet, Jean-Benoit. (2012). It's Not Only About Lists: Explaining Preference Voting in Belgium. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 22(3), 293-313.
- André, Audrey., Depauw, Sam., Shugart, Matthew. S., & Chytilek, Roman. (2017). Party nomination strategies in flexible-list systems: Do preference votes matter? *Party Politics*, 23(5), 589-600.
- Arnesson, Johanna., & Grandien, Christina. (2022). Partiledarvloggar, polfluencers, och parasocialitetens betydelse för valet 2022. I Bolin, Niklas, Kajsa Falasca, Marie Grusell, & Lars Nord (Red.), *Snabbtänkt 2022*. Sundsvall: Demicom.
- Asp, Kent. (2011). *Mediernas prestationer och betydelse: Valet 2010*. Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.
- Barisione, Mauro. (2009). So, What Difference Do Leaders Make? Candidates' Images and the "Conditionality" of Leader Effects on Voting. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 19(4): 473-500.
- Belknap, George., & Campbell, Angus. (1952). Political Party Identification and Attitudes Toward Foreign Policy. *Public Opinion Quarterly*, 15(4), 601-623.
- Benesch, Cristine., Heim, Rino., Schelker, Mark., & Schmid, Lukas. (2023). Do Voting Advice Applications Change Political Behavior? *The Journal of Politics*, 85(2), 684-700.
- Berg, Linda., & Oscarsson, Henrik. (2012). *Omstritt omval*. (SOM-institutets bokserie 55)
- Berg, Linda., & Oscarsson, Henrik. (2015). *Supervalåret 2014*. (Demokratistatistik Rapport, 20).
- Berg, Linda., & Oscarsson, Henrik. (2015). *20 år med personval* (Valforskningsprogrammets rapportserie 2015:3). Göteborgs universitet: Valforskningsprogrammet.
- Berg, Linda., & Oscarsson, Henrik. (2020). Linda Berg & Henrik Oscarsson (2020) The Swedish regional elections 2018, *Regional & Federal Studies*, 30:3, 511-524,
- Bergh, Johannes., & Atle H. Haugsgjerd (Red.), (2023). *Politikk i urolige tider. Studier av Stortingsvalget 2021*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Bergquist, Julia., Falk, Elisabeth., & Weissenbilder, Marcus. (2023). *Den nationella SOM-undersökningen 2022 – En metodöversikt*. (SOM-rapport nr 2023:4.) SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Biemer, Paul. P. (2010). Total Survey Error: Design, Implementation, and Evaluation, *Public Opinion Quarterly*, Volume 74, Issue 5, 2010, 817–848.
- Bischoff, Carina. S. (2012). Electorally unstable by supply or demand? – An examination of the causes of electoral volatility in advanced industrial democracies. *Public Choice*, 156(3/4), 537–561.
- Bittner, Amanda. (2011). *Platform or Personality? The Role of Party Leaders in Elections*. Oxford: Oxford University Press.
- Bittner, Amanda. (2018). Leaders always mattered: The persistence of personality in Canadian elections. *Electoral studies*, 54, 297-302.
- Bjereld, Ulf., Garme, Cecilia., & Hinnefors, Jonas. (2023). *Att älska den man kan få: januariavtalet och svensk demokrati i förändring*. Bokförlaget Atlas.
- Bjereld, Ulf., & Oscarsson, Henrik. (2023). Jordskred i svensk Nato-opinion efter Rysslands invasion av Ukraina. I Ulrika Andersson, Patrik Öhberg, Anders Carlander, Johan Martinsson & Nora Theorin (Red.), *Ovisshetens tid*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Blais, André., Feitosa, Fernando., & Sevi, Semra. (2017). Was my decision to vote (or abstain) the right one? *Party Politics*, 25(3), 382-389.
- Blais, André., & Kilibarda Anja. (2016). Correct Voting and Post-Election Regret. *PS: Political Science & Politics*. 2016;49(4):761-765.

- Blais, André., Young, Robert., Fleury, Christopher., & Lapp, Miriam. (1995). Do People Vote on the Basis of Minimax Regret? *Political Research Quarterly*, 48(4), 827-836.
- Blekesaune, Arild., Elvestad, Eiri., & Aalberg, Toril. (2012). Turning out the World of News and Current Affairs – An Empirical Study of Europe’s Disconnected Citizens. *European Sociological Review*, 28(1), 110-126.
- Bolin, Niklas., Falasca, Kajsa., Grusell, Marie., & Nord, Lars. (2022). Valet som delade Sverige. I Niklas Bolin, Kajsa Falasca, Marie Grusell, & Lars Nord (Red.), *Snabbtänkt 2022*. Sundsvall: Demicom.
- Boije, Edvin, Oscarsson, Henrik & Oskarson, Maria. (2015). *Finding the Tie-Breakers: The Formation of Consideration Set and Final Party Choice*. (Rapport 2015:4) Valforskningsprogrammet.
- Brännlund, Anton & Peterson, Lauri. (2024). Power politics: How electric grievances shape election outcomes. *Ecological Economics*, 217, 108077.
- Brännlund, Anton, Amcoff, Jan, Österman, Marcus, Peterson, Lauri, & Brännlund, Håkan. (2024). Jolts at the ballot box: Electricity prices and voting in Swedish manufacturing communities. *Energy Research & Social Science*, 110, 103419.
- Buchanan, William. (2019). Identification, Political. I *International Encyclopedia of the Social Sciences*. Hämtad från: <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/applied-and-social-sciences-magazines/identification-political>
- Buryakov, Daniil., Kovacs, Mate., Kryssanov, Victor., & Serdült, Uwe. (n.d.). Using Open Government Data to Facilitate the Design of Voting Advice Applications. I Peter Parycek, Ida Lindgren, Gerhard Schwabe, Thomas Lampoltshammer & Robert Kn.drimmer (Red.), *Electronic Participation (Vol. 13392, Lecture Notes in Computer Science)*. Cham: Springer Nature Switzerland.
- Bäckstedt, Felix. (2023). *Väljarnas viktigaste skäl för röstning 1988-2022*. (Valforskningsprogrammets rapportserie 2023:7). Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Campbell, Angus., Converse, Philip E., Miller, Warren E., & Stokes, Donald E. (1960). *The American Voter*. New York: Wiley.
- Cederholm Lager, Anna., Karlsson, Richard., Lindskog, Hilma., & Oscarsson, Henrik. (2022). *Partiledarskiften i Sverige 1967–2022*. (Valforskningsprogrammets rapportserie 2022:2). Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Cederholm Lager, Anna., Karlsson, Richard., Oleskog Tryggvason, Per., Oscarsson, Henrik., & Thelin, Oskar. (2022). *Hur röstar folk? Väljarbeteende från A-Ö*. (Valforskningsprogrammets rapportserie 2022:7). Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Cederholm Lager, Anna., Oscarsson, Henrik., & Maria Solevid (2023). *Väljarnas förtroende för valsystemet och genomförandet av allmänna val*. (Valforskningsprogrammets rapportserie 2023:8). Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Chiaromonte, Alessandro., & Emanuele, Vincenzo. (2022). *The Deinstitutionalization of Western European Party Systems*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Converse, Philip E. (1964). The Nature of Belief Systems in Mass Publics. I David Apter (Red.), *Ideology and Discontent*. New York: Free Press.
- Costa, Patricio., & Frederico Ferreira Da Silva (2015). "The Impact of Voter Evaluations of Leaders’ Traits on Voting Behaviour: Evidence from Seven European Countries." *West European Politics* 38(6): 1226-1250.
- Curtice, John., & Holmberg, Sören. (2005). Party leaders and party choice. I Jacques Thomassen (Red.), *The European Voter* 235–253. Oxford: Oxford University Press.
- Dahlberg, Stefan., Oscarsson, Henrik., & Öhrvall, Richard. (2008). *Förtida röstning i Sverige*. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborg universitet.
- Dassonneville Ruth., & Lewis-Beck, Michael S. (2018). A changing economic vote in Western Europe? Long-term vs. short-term forces. *European Political Science Review*. 2019, 11(1), 91-108.
- Dawod, Nivette., & Granlund, John. (2022). Åkesson i kapp Kristersson – helt jämnt till höger. *Aftonbladet*. Hämtad från: <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/BjAoae/demoskop-fortroendet-for-akesson-kristersson-och-busch>

- Demker, Marie. (2024). *Flyktning- och invandringspolitiken under 1990-talet i väljarnas ögon.* (Valforskningsprogrammets rapportserie 2024:4). Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Diedenhofen, Birk., & Musch, Jochen. (2016). cocron: A Web Interface and R Package for the Statistical Comparison of Cronbach's Alpha Coefficients. *International Journal of Internet Science*, 11(1).
- Dimitrova, Daniela. V., & Matthes, Jörg. (2018). Social media in political campaigning around the world: Theoretical and methodological challenges. *Journalism & mass communication quarterly*, 95(2), 333-342.
- Dir. 1991:121. *Ökat inslag av personval m.m.* Hämtad från: <https://rkrattsbaser.gov.se/dir?bet=1991%3A121>
- Duch, Raymond M., & Stevenson, Randy. (2006). Assessing the magnitude of the economic vote over time and across nations. *Electoral Studies*, 25(3), 528-547.
- Duch, Raymond M., & Stevenson, Randy. (2010). *The economic vote: How political and economic institutions condition election results.* Cambridge University Press.
- Eggers, Andrew. & Vivyan, Nick. (2020). Who votes more strategically?. *American Political Science Review*, 114(2), 470-485.
- Ersson, Svante. (2012). *Electoral volatility in Europe: Assessments and potential explanations for estimate differences.* Paper presented at the Public Opinion and parties (EPOP) Conference at Oxford University.
- Erlingsson, Gissur Ó., Solevid, Maria., Cederholm Lager, Anna., & Oscarsson, Henrik (2023). Röstdelning i ett nytt politiskt landskap. I Ulrika Andersson, Patrik Öhberg, Anders Carlander, Johan Martinsson & Nora Theorin (red) *Ovisshetens tid.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Erlingsson, Gissur Ó., Karlsson, David., Wide, Jessika., & Öhrvall, Richard (2022). *Demokratirådets rapport 2022: Den lokala demokratins vägval.*
- Enbom, Jesper. (2022). De datadrivna valkampanjernas tid. I Niklas Bolin, Kajsa Falasca, Marie Grusell & Lars Nord (Red.), *Snabbtänkt 2.0 22.*
- Esaiasson, Peter. (1985). *Partiledarna inför väljarna. Partiledarnas popularitet och betydelse för valresultatet.* Statsvetenskapliga institutionen. Göteborgs universitet, Göteborgs universitet.
- Esaiasson, Peter. (1990). Folket tycker om partiledarna. I Mikael Gilljam & Sören Holmberg (Red.), *Rött, Blått, Grönt. En bok om 1988 års riksdagsval.* Stockholm, Bonniers: 164-185.
- Esaiasson, Peter. (1995). Mosiga Mona och andra historier. I Sören Holmberg & Lennart Weibull (Red.), *Det gamla riket.* Göteborgs universitet, SOM-institutet. 99-110.
- Esaiasson, Peter., Arnesen, Sveinung., & Werner, Hannah. (2023). How to be gracious about political loss—the importance of good loser messages in policy controversies. *Comparative Political Studies*, 56(5), 599-624.
- Equmeniakyrkan. (2022). *Partiledarutfrågningarna i Vårgårda 2022.* Hämtad från <https://equmeniakyrkan.se/partiledarutfragningarna/>
- Evertsson, Kajsa., & Berg, Linda. (2021). Voting Advice Applications: Different elections, different impact on turnout? A comparison between European Parliament elections and national parliamentary elections in Sweden. *Representative democracy in the digital age.* ECPR General Conference. <https://ecpr.eu/Events/Event/PaperDetails/58526>
- Facht, Ulrika. (2023). *MedieSverige 2023.* Nordicom, Göteborgs universitet. Hämtad från: <https://www.nordicom.gu.se/sv/publikationer/mediesverige-2023>
- Falasca, Kajsa. (2022). Partierna söker väljarna med utspel, algoritmer och riktade budskap på olika plattformar. I Niklas Bolin, Kajsa Falasca, Marie Grusell & Lars Nord *Snabbtänkt 2.0 22.*
- Falk, Elisabeth., & Oscarsson, Henrik. (2018). Svenska folkets önskeregering och önskestatsminister. I Ulrika Andersson, Johan Martinsson, Maria Oskarson & Björn Rönnerstrand (Red.) *Sprickor i fasaden.* Göteborgs universitet, SOM-institutet.

- Falk, Elisabeth., & Oscarsson, Henrik. (2022). Önskestatsminister och önskeregering. I Ulrika Andersson, Henrik Oscarsson, Björn Rönnerstrand & Nora Theorin (Red.), *Du sköra nya värld*. Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Falk, Elisabeth., Sandelin, Frida., & Weissenbilder, Marcus. (2021). *Den nationella SOM-undersökningen 2020 – En metodöversikt*. SOM-rapport nr 2023:4. Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Feldman, Laura. (2017). The hostile media effect. I Kate Kenski & Kathleen Hall Jamieson (Red.), *The Oxford Handbook of Political Communication*.
- Ferreira da Silva, Frederico. (2021). Party organizational change and leader effects on voting behavior: Linking the electoral and party faces of presidentialization. *Party Politics*, 27(4), 803-813.
- Folke, Olle., Persson, Torsten., & Rickne, Johanna. (2015). Personröster och politiska karriärer. I Linda Berg & Henrik Ekengren Oscarsson (Red.), *20 år med personval*. Valforskningsprogrammets rapportserie 2015:3. Göteborgs universitet: Valforskningsprogrammet.
- Fredén, Annika (2016). Strategic Voting under Coalition Governments. Lund Political Studies
- Fredén, Annika. (2017). Opinion Polls, Coalition Signals and Strategic Voting: Evidence from a Survey Experiment. *Scandinavian Political Studies*, 40(3), 247-264.
- Fredén, Annika. (2021). How Polling Trends Influence Compensational Coalition Voting. *Frontiers in Political Science*, 3, 1-10.
- Fredén, Annika & Sikström, Sverker. (2021). Reevaluating the Influence of Leaders Under Proportional Representation: Quantitative Analysis of Text in an Electoral Experiment. *Frontiers in Psychology*. 12, 1-8.
- Freud, Sigmund. (1922). *Group Psychology and the Analysis of the Ego*. London; Vienna: The International Psychoanalytical Press.
- Gadd, Elin., Karlsson, Richard., Cederholm Lager, Anna., Oscarsson, Henrik., Oleskog Tryggvason, Per., & Westman, Tobias. (2022). *Energivalet 2022. Analyser av valresultatet i 2022 års riksdagsval*. (Valforskningsprogrammets rapportserie 2022:9). Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Garzia, Diego., Ferreira da Silva, Frederico., & De Angelis, Andrea. (2020). Image that Matters: News Media Consumption and Party Leader Effects on Voting Behavior. *The International Journal of Press/Politics*, 25(2) 238-259.
- Garzia, Diego., Ferreira da Silva, Frederico., & De Angelis, Andrea. (2021). *Leaders without Partisans: dealignment, media change, and the personalization of politics*. London; New York: ECPR Press; Rowman & Littlefield.
- Garzia, Diego., & Marshall, Stefan. (2019). Voting Advice Applications. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, Mars 2019, 1-22.
- Gelman, Andrew., & King, Gary. (1993). Why are American presidential election campaign polls so variable when votes are so predictable?. *British Journal of Political Science*, 23(4), 409-451.
- Germann, Micha., Mendez, Fernando., & Gemenis, Kostas. (2023). Do Voting Advice Applications Affect Party Preferences? Evidence from Field Experiments in Five European Countries. *Political Communication*, 40(5), 596-614.
- Geschke, Daniel., Lorenz, Jan., & Holtz, Peter. (2018). The triple-filter bubble: Using agent-based modelling to test a meta-theoretical framework for the emergence of filter bubbles and echo chambers. *British Journal of Social Psychology* vol. 58 iss. 1. pp. 129-149.
- Gidron, Noam (2020). Many ways to be right: Cross pressured voters in Western Europe. *British Journal of Political Science*.
- Gidron, Noam., Lior, Sheffer. & Mor, Guy. (2022) Validating the feeling thermometer as a measure of partisan affect in multi-party systems. *Electoral Studies*, 80, 102542.
- Gilljam, Mikael. (1987). Partiledareffekter. I Sören Holmberg & Mikael Gilljam (1987) *Väljare och val i Sverige*. Stockholm, Bonnier: 328
- Gilljam, Mikael., Asp, Kent., & Holmberg, Sören. (1990). *Rött blått grönt : en bok om 1988 års riksdagsval*. Stockholm: Bonnier
- Gilljam, Mikael., & Holmberg, Sören. (1993). *Väljarna inför 90-talet*. Nordstedts Juridik

- Gilljam, Mikael, & Holmberg, Sören. (1995). *Väljarnas val*. Fritzes Förlag
- Gilljam, Mikael, & Holmberg, Sören. (1996). *Ett knappt ja till EU*. Nordstedts Juridik
- Gilljam, Mikael, & Holmberg, Sören. (1998). *Sveriges första Europaparlamentsval*. Nordstedts Juridik.
- Hagevi, Magnus. (2022). *Den svenska väljaren*. Santérus Förlag. Stockholm.
- Harteveld, Eelco., Kokkonen, Andrej., Linde, Jonas., & Dahlberg, Stefan. (2021). A tough trade-off? The asymmetrical impact of populist radical right inclusion on satisfaction with democracy and government. *European Political Science Review*, 13(1): 113–133.
- Healy, Andrew J., Persson, Mikael., & Snowberg, Erik. (2017). Digging into the pocketbook: Evidence on economic voting from income registry data matched to a voter survey. *American Political Science Review*, 111(4), 771-785.
- Hellwig, Timothy & McAllister, Ian. (2019). Party Positions, Asset Ownership, and Economic Voting. *Political Studies*, 67(4), 912-931.
- Hermansson, Jörgen. (2016). The Election System. I Jon Pierre (Red.) *The Oxford Handbook of Swedish Politics*. Oxford: Oxford University Press
- Héroux-Legault, Maxime. (2023). The Impact of Political Knowledge on the Voting Decision. *Canadian Journal of Political Science/Revue canadienne de science politique*, 1-24.
- Hetherington, Marc. J., & Nelson, Michael. (2003). Anatomy of a rally effect: George W. Bush and the war on terrorism. *PS: Political Science & Politics*, 36(1), 37-42.
- Holmberg, Sören. (1981). *Svenska väljare*. Stockholm: Liber Förlag
- Holmberg, Sören. (1984). *Väljare i Förändring*, Stockholm: Liber Förlag
- Holmberg, Sören. (2010). Det göteborgska Valforskningsprogrammet. I Magnus Jerneck, & Björn Badersten (Red.), *Kontraster och nyanser: svensk statsvetenskap i brytningstid*. Lund: Statsvetenskaplig tidskrift.
- Holmberg, Sören. (2012). Populära och mindre populära partiledare. I Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (Red.), *I framtidens skugga*. Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Holmberg, Sören. (2022). Politiserade bedömningar av offentlig verksamhet. I Ulrika Andersson, Henrik Oscarsson, Björn Rönnerstrand & Nora Theorin (Red.) *Du sköra nya värld*. Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Holmberg, Sören. (2023). Ännu ett kärnkraftsval. I Ulrika Andersson, Patrik Öhberg, Anders Carlander, Johan Martinsson & Nora Theorin (Red.) *Ovisshetens tid*. Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Holmberg, Sören., & Asp, Kent. (1984). *Kampen om kärnkraften: en bok om väljare, massmedier och folkomröstningen, 1980*. Liber Förlag. Stockholm.
- Holmberg, Sören., & Gilljam, Mikael. (1987). *Väljare och val i Sverige*. Stockholm: BonnierFakta Bokförlag AB.
- Holmberg, Sören., Hedberg, Per., Oscarsson, Henrik., Bennulf, Martin., Kumlin, Staffan., Oskarson, Maria., Lindahl, Rutger., & Brothén, Martin. (2001). *EuropaOpinionen*. Statsvetenskapliga institutionen: Göteborg universitet.
- Holmberg, Sören., & Möller, Tommy. (1999). Premiär för personval. I Sören Holmberg & Tommy Möller (red.) *Forskningsrapporter Rådet för utvärdering av 1998 års val*.
- Holmberg, Sören., Näsman, Per., Oscarsson, Henrik., Pettersson, Mikael., & Oleskog Tryggvason, Per. (2023). *Väljarna avgör. Sveriges Televisions .Vallokalsundersökningar 1991-2022*. Stockholm: SVT.
- Holmberg, Sören., & Oscarsson, Henrik. (2004). *Väljare, svenskt väljarbeteende under 50 år*. Norstedts Juridik AB.
- Holmberg, Sören., & Oscarsson, Henrik. (2013). Party Leader Effects on the Vote. I Kees Aarts, André Blais & Hermann Schmitt (Red.), *Leaders and Democratic Elections*. Oxford, Oxford University Press
- Holmberg, Sören., & Weibull, Lennart. (2007). *Ökat förtroende – bara en valårseffekt?*, I Sören Holmberg, Lennart Weibull (Red.), *Det nya Sverige*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet 2007.

- Holmberg, Sören., & Weibull, Lennart. (2019). Den positiva valårseffekten finns även 2018 i Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand, Patrik Öhberg & Annika Bergström (red) Storm och stiltje. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Holmberg, Sören., & Weibull, Lennart. (2020). Institutionsförtroende bygger samhällen. SOM-institutets temarapport 2020:1.
- Internetstiftelsen. (2023). *Svenskarna och Internet 2023*.
- Iyengar, Shanto., Lelkes, Yphtach., Levendusky, Matthew., Malhotra, Neil., & Westwood, Sean. J. (2019). The origins and consequences of affective polarization in the United States. *Annual review of political science*, 22, 129-146.
- Januariavtalet. (2019). *Utkast till sakpolitisk överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna*. Uppladdad den 12 december 2023 från <https://www.socialdemokraterna.se/download/18.1f5c787116e356cdd25a4c/1573213453963/Januariavtalet.pdf>
- James, Toby. S., & Garnett, Holly Ann. (2023). The Voter Experience Around the World: A Human Reflexivity Approach. *Representation*, 1–22.
- Jepsson, Jonathan. (2022). Här är ämnena för kvällens debatt: En ”battleground”. *Aftonbladet*. Hämtad från: <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/9Kj6zd/aftonbladets-partiledardebatt-har-ar-kvallens-amnen>
- Johansson, Bengt. (2017). *Medievalrörelsen 2014*. I Stefan Dahlberg, Mats Ekström, Karin Eriksson, Kajsa Falasca, Marie Grusell, Nicklas Håkansson, Jesper Strömbäck, Orla Vigsø, Patrik Öhberg, Bengt Johansson & Lars Truedson (Red.), *När makten står på spel – Journalistik i valrörelser*. Institutet för mediestudier. Stockholm.
- Johansson, Bengt., & Strömbäck, Jesper. (2023). Opinionsbärarna och journalistikens partiskhet. I Bengt Johansson, Jesper Strömbäck, Ulrika Beck-friis & J. Lundqvist (Red.), *Valet 2022: Politiken, medierna och nyhetsagendan*. Institutet för mediestudier. Stockholm.
- Johansson, Bengt., & Strömbäck, Jesper. (2023). På dagordningen. I Ulrika Beck-friis, Bengt Johansson, Jesper Strömbäck & Jonathan Lundqvist (Red.), *Valet 2022: Politiken, medierna och nyhetsagendan*. Institutet för mediestudier. Stockholm.
- Johansson, Bengt., Hopmann, David Nicolas., & Shehata, Adam. (2021). When the rally-around-the-flag effect disappears, or: when the COVID-19 pandemic becomes “normalized”, *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 31:sup1, 321-334.
- Jormfeldt, Johanna. & Hagevi, Magnus. (2011). Taktikröstningens mystik. I Magnus Hagevi (Red.), *Den svenska väljaren*. Umeå: Boréa Bokförlag.
- Kalmoe, Nathan P. (2020). Uses and abuses of ideology in political psychology. *Political Psychology*, 41(4), 771-793.
- Karlsson, Axel (2024). Sjuttio år senare: återskapandet av 1954 års valstudie. Valforskningsprogrammets rapportserie 2024:1. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Karlsson, David., & Gilljam, Mikael. (2016). Cost-of-ruling in Local Elections – The Case of Sweden. *Lex Localis – Journal of Local Self-Government*, 14(3), 695-714.
- Karlsson, Richard., & Cederholm Lager, Anna. (2023). *Valundersökningen 2022: Teknisk rapport*. Valforskningsprogrammets rapportserie 2023:6. Göteborgs universitet: Valforskningsprogrammet.
- Kern, Anna. & Kölln, Ann-kristin. (2022). The consequences of repeatedly losing on legitimacy beliefs. *European Journal of Political Research*, 61(4), 997-1018.
- Key, Valdimer Orlando. (1942). *Politics, Parties, and Pressure Groups*. New York: Thomas Y. Crowell Company.
- Konitzer, Tobias., Allen, Jennifer., Eckman, Stephanie., Howland, Baird., Mobius, Markus., Rothschild, David., & Watts, Duncan J. (2021). Comparing estimates of news consumption from survey and passively collected behavioral data. *Public Opinion, Quarterly*, 85, 347-270.

- Konsumenternas Energimarknadsbyrå. (2022). *Månadspriser på elbörser mellan 1996 och 2022*. Hämtad från: <https://www.energimarknadsbyran.se/media/1554/manadspriser-pa-elborsen-mellan-1996-och-2022.pdf>
- Kristdemokraterna. (2022). *Nationella toppnamn för riksdagsvalet 2022*. Hämtad från: <https://press.kristdemokraterna.se/posts/pressreleases/nationella-topppamn-for-riksdagsvalet-2022>
- Kselman, Daniel., & Niou, Emerson. (2010). Strategic Voting in Plurality Elections. *Political Analysis*, 18(2), 227-244.
- Kölln, Ann-Kristin. (2016). Party membership in Europe: Testing party-level explanations of decline. *Party Politics*, 22(4), 465-477.
- Lambert, Alan. J., Scherer, Laura. D., Schott, John. P., Olson, Kristina. R., Andrews, Rick. K., O'Brien, T. C., & Zisser, Alison. R. (2010). Rally effects, threat, and attitude change: An integrative approach to understanding the role of emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98 (6), 886-903.
- Larsson, Ylva. (2022). *Så bevakar SVT valet – och så följer du valspurten*. SVT Nyheter. Hämtad från: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/sa-bevakar-svt-valet>
- Lavine, Howard. (2002). On-line vs. memory-based process models of political evaluation. I Kristen R. Monroe. (Red.), *Political psychology* (225–247). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Lazarsfeld, Paul F., Berelson, Bernard., & Gaudet, Henry. (1944). *The People's Choice: How the Voter Makes Up His Mind in a Presidential Campaign*. New York; London: Columbia University Press.
- Le Bon, Gustave. (1897). *The Crowd: A Study of the Popular Mind*. London: T. F. Unwin.
- Lenz, Gabriel. S. (2009). Learning and opinion change, not priming: Reconsidering the priming hypothesis. *American Journal of Political Science*, 53(4), 821-837.
- Lewis-Beck, Michael., Stegmaier, Mary. (2018). Economic Voting. Congleton, R. D., Grofman, B. N., & Voigt, S. (Red.), *The Oxford Handbook of Public Choice, Volume 1*. Oxford University Press.
- Liberalerna. (2022). *Rapport från Liberalernas valanalysgrupp om valet 2022*. Hämtad från: <https://www.liberalerna.se/wp-content/uploads/valutvardering-2022.pdf>
- Lidström, Anders. (2012) Landstingsval och andra val. Forskningsrapporter i statsvetenskap vid Umeå universitet, 2012:1, : 105-114
- Lidström, Anders. (2021). Various faces of localised voting in Sweden. *Local Government Studies*, 47(1), 126–144.
- Lidström, Anders. (2022). Sweden. I Adam Gendźwill, Ulrik Kjaer & Kristof Steyvers (Red.), *The Routledge Handbook of Local Elections and Voting in Europe*. 1st ed. Oxford: Taylor and Francis.
- Liebrecht, Christine., Kamoen, Naomi., & Aerts, Celine. (n.d.). Voice Your Opinion! Young Voters' Usage and Perceptions of a Text-Based, Voice-Based and Text-Voice Combined Conversational Agent Voting Advice Application (CAVAA). I Asbjørn Følstad, Theo Araujo, Symeon Papadopoulos, Effie L.-C. Law, Ewa Luger, Morten Goodwin, Petter Bae Brandtzaeg. (Red.). *Chatbot Research and Design (Vol. 13815, Lecture Notes in Computer Science)*. Cham: Springer International Publishing AG.
- Lodge, Milton., McGraw, Kathleen. M., & Stroh, Patrick. (1989). An impression-driven model of candidate evaluation. *American Political Science Review*, 83(2), 399–419.
- Manell, Johan. (2023). M och MP vinnare i partiernas medlemsjakt. *Altinget*. Stockholm. Hämtad från: <https://www.altinget.se/artikel/grafik-m-och-mp-vinnare-i-partiernas-medlemsjakt>
- Martinsson, Johan (2009). *Economic voting and issue ownership. An integrative approach*. [Doktorsavhandling]. Göteborgs Universitet.
- Martinsson, Johan. (2022). Väljarnas politiska dagordning inför valet 2022. I Ulrika Andersson, Henrik Oscarsson, Björn Rönnerstrand & Nora Theorin. (Red), *“Du sköra nya värld.”* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Martinsson, Johan. (2023). Stora svängningar i den politiska dagordningen valåret 2022. I Ulrika Andersson, Patrik Öhberg, Anders Carlander, Johan Martinsson & Nora Theorin. (Red), *Ovissletens tid*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

- Martinsson, Johan., Dahlberg, Stefan., & Christensen, Love. (2013). Change and stability in issue ownership: The case of Sweden 1979-2010. I Stefan Dahlberg, Henrik Oscarsson & Lena Wängnerud. (Red.), *Stepping Stones: Research on Political Representation, Voting Behavior and Quality of Government*. Bohus: Ale Tryckteam AB.
- Martinsson, Johan., & Oscarsson, Henrik. (2022). Våljarna kan överraska valåret 2022. I Ulrika Beck-Friis & Jonathan Lundqvist. (Red.), *Valrörelsen i media*. Göteborg: Institutet för mediestudier, Göteborgs universitet.
- McAllister, Ian. (2009). The Personalization of Politics. I Russel J. Dalton & Hans-Dieter Klingemann (Red.), *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford: Oxford University Press.
- McCombs, Maxwell. (2014). *Setting the Agenda*. Cambridge: Polity Press. Michelitch, Kristin., & Utych, Stephen. (2018). Electoral cycle fluctuations in partisanship: Global evidence from eighty-six countries. *The Journal of Politics*, 80(2), 412-427.
- Meguid, Bonnie. (2005). Competition between unequals: The role of mainstream party strategy in niche party success. *American political science review*, 99(3), 347-359.
- Merolla, Jennifer. & Stephenson, Laura. (2007). Strategic Voting in Canada: A Cross Time Comparison. *Electoral Studies*, 26(2), 235-246.
- Miller, Arthur H., Wattenberg, Martin P., & Malanchuk, Oksana. (1986). Schematic Assessments of Presidential Candidates. *The American Political Science Review*, 80(2), 521-540.
- Moderaterna. (2021). *Nu får vi ordning på Sverige*. Moderaternas arbetsstämma den 21-24 oktober 2021, Helsingborg.
- Moderaterna. (2023). *Maktskiftesvalet 2022 – en resa in i det okända*. Hämtad från: <https://moderaterna.se/app/uploads/2023/03/Moderaternas-Eftervalsanalys-2022.pdf>
- Mossige-Norheim, Thea. (2022). Efter bråken – förtroendet för Pehrson minskar. *Expressen*. Hämtad från: https://www.expressen.se/nyheter/efter-braken-fortroendet-for-pehrson-minskar/?kvitto=1#no_universal_links
- Nadeau, Richard., Lewis-Beck, Michael S., & Bélanger, Éric. (2013). Economics and elections revisited. *Comparative political studies*, 46(5), 551-573.
- Naurin, Elin. (2006). Arvet efter Jörgen Westerståhl. *Statsvetenskaplig Tidskrift* 108:3: s 314-316.
- Nord, Lars. (2018). Den nya valrörelsen. I Lars Nord, Marie Grusell, Niklas Bolin & Kajsa Falasca. (Red.). *Snabbtänkt*. Sundsvall: Demicom.
- Nordling, Jonas. (2022). Lyssna på partierna om arbetskraftsinvandringen. *Dagens Arbete*. <https://da.se/2022/09/lyssna-pa-partierna-om-arbetskraftsinvandringen/>
- Norris, Pippa. (2004). *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behavior*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Novus. (2022). *Novus rapport: partiledarförtroende augusti 2022*. Hämtad från: <https://novus.se/wp-content/uploads/2022/08/novuspartiledarförtroendeaugusti2022.pdf>
- Ohr, Dieter. (2013). Changing Patterns in Political Communication. I Kees Aarts, André Blais & Hermann Schmitt. (Red.), *Leaders and Democratic Elections*. Oxford, Oxford University Press.
- Ohr, Dieter., & Henrik Oscarsson. (2013). Leader Traits, Leader Image and Vote Choice. I Kees Aarts, André Blais & Hermann Schmitt (Red.) *Leaders and Democratic Elections*. Oxford, Oxford University Press.
- Oleskog Tryggvason, Per. (2021). Under the influence? Understanding media's coverage of opinion polls and their effects on citizens and politicians. Gothenburg university: Department of Journalism, Media and Communication.
- Oleskog Tryggvason, Per. (2022). *Opinionsundersökningarnas träffsäkerhet inför valen 2002–2022*. (Valforskningsprogrammets rapportserie 2022:8). Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Oleskog Tryggvason, Per., & Boije, Edvin. (2015). Partiledareffekter i 2014 års riks-dagsval. I Annika Bergström, Bengt Johansson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (Red.). *Fragment*. Göteborg: SOM-institutet.

- Oleskog Tryggvason, Per., & Oscarsson, Henrik. (2014). Konsten att vinna andrahandsympatisörer. I Annika Bergström & Henrik Oscarsson (Red.), *Mittfåra & marginal*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Oleskog Tryggvason, Per., Oscarsson, Henrik., & Wessman, Freja. (2021). Ledare vi gillar och ogillar. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Marie Grusell & Patrik Öhberg (Red.) *Ingen anledning till oro (?)*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Olsson, Emma. (2023). *Hur röstar folk? Väljarbeteende från A-Ö*. Valforskningsprogrammets rapportserie 2023:10. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Olsson, Jonas. (2022). Här är ämnena i SVT:s slutdebatt inför valet. *SVT Nyheter*. Hämtad från: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/har-ar-fragorna-i-slutdebatten>
- Oscarsson, Henrik. (2004). Verkligen väljande väljare. I Sören Holmberg & Henrik Oscarsson (Reds.) *Väljare. Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Oscarsson, Henrik (2016) *Utlandsröstande i Maria Solevid (Red.), Svenska utlandsröster*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Oscarsson, Henrik. (2018). Älska din nästa! Partiernas sympatikapital inför 2018 års riksdagsval. I Ulrika Andersson, Johan Martinsson, Maria Oskarsson & Björn Rönnerstrand (Red.), *Sprickor i fasaden*. Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Oscarsson, Henrik. (2020). *Flytande väljare 2020*. (Valforskningsprogrammets rapportserie 2020:10). Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Oscarsson, Henrik. (2022). Konsten att välja parti: En handbok för dig som tänker rösta i nästa val. Makadam Förlag. Göteborg.
- Oscarsson, Henrik., Bergman, Torbjörn., Bergström, Annika., & Hellström, Johan. (2021). *Polarisering i Sverige*. (Demokratirådets rapport 2021). Stockholm: SNS Förlag.
- Oscarsson, Henrik, Gilljam, Mikael, & Granberg, Donald. (1997). The Concept of Party Set – A Viable Approach or Just Another Way to Slice the Same Cheese? Working paper, Gothenburg: Department of Political Science.
- Oscarsson, Henrik., & Holmberg, Sören. (2006). *Europaval*. Statsvetenskapliga institutionen Göteborgs universitet
- Oscarsson, Henrik., & Holmberg, Sören. (2008). *Regeringsskifte - Väljarna och valet 2006*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Oscarsson, Henrik., & Holmberg, Sören. (2010). *Väljarbeteende i Europaval. (Statistiska centralbyråns skriftserie Valundersökningar rapport 27)*.
- Oscarsson, Henrik., & Holmberg, Sören. (2013). *Nya svenska väljare*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Oscarsson, Henrik., & Holmberg, Sören. (2016). *Svenska väljare*. Stockholm: Wolters Kluwer
- Oscarsson, Henrik., & Holmberg, Sören. (2020). *Regeringsröstning*. Valforskningsprogrammets rapportserie 2020:12. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Oscarsson, Henrik., Holmberg, Sören., & Cederholm Lager, Anna. (2023). *Statsministerkandidaternas image 1988–2022*. (Valforskningsprogrammets rapportserie 2023:4). Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Oscarsson, Henrik. & Oskarsson, Maria. (2019) Sequential vote choice: Applying a consideration set model of heterogeneous decision processes. *Electoral Studies*, 57, 275-283.
- Oscarsson, Henrik & Rosema, Martin. (2019). Consideration set models of electoral choice: Theory, method, and application. *Electoral Studies*, 57, 256–262.
- Oscarsson, Henrik., & Svensson, Richard. (2020). *Partiernas maximala elektorala potential 2003-2019*. Valforskningsprogrammets arbetsrapport 2020:4. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Oscarsson, Henrik., & Svensson, Richard. (2020). *Partiernas vänster-högerpositioner 1968-2019*. (Valforskningsprogrammets rapportserie 2020:2). Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Oskarsson, Maria., Oscarsson, Henrik., & Boije, Edvin. (2015). *Consideration Sets Party Choice: Size, Content, Stability and Relevance*. (Rapport 2015:1) Valforskningsprogrammet.

- Pederby, Trygve. (2020). *Väljarnas bedömningar av partiernas politik 1979-2018*. (Valforskningsprogrammets rapportserie 2020:13). Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Pedersen, Mogens N. (1979). The Dynamics of European Party Systems: Changing Patterns of Electoral Volatility. *European Journal of Political Research* 7(1):1–26.
- Perloff, Richard. M. (2018). A three-decade retrospective on the hostile media effect. In *Advances in Foundational Mass Communication Theories*. 196-224. Routledge.
- Persson, Mikael & Martinsson, Johan. (2016). Patrimonial Economic Voting and Asset Value – New Evidence from Taxation Register Data.” *British Journal of Political Science*. 48(3).
- Persson, Sara. (2020). *Exploring split ticket voting motives*. (Valforskningsprogrammets rapportserie 2020:14). Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Petersson, Olof. (1977). *Väljarna och valet 1976*. (statistiska centralbyrån, rapport 2)
- Petersson, Olof. (2011). *Statsvetaren: Jörgen Westerståhl och demokratins århundrade*. SNS förlag, TMG Sthlm, Stockholm.
- Petersson, Olof., & Holmberg, Sören. (1998). *Opinionsmätningarna och demokratin*. SNS Studieförbund Näringsliv och samhälle.
- Phillips, Joseph. (2022). Affective polarization: Over time, through the generations, and during the lifespan. *Political Behavior*, 44(3), 1483-1508.
- Plescia, Carolina., Kritzinger, Sylbia., & Spoon, Jae-Jae. (2022). Who's to blame? How performance evaluation and partisanship influence responsibility attribution in grand coalition governments, *European journal of political research*, 61(3), 660–677.
- Prior, Markus. (2007). *Post-broadcast democracy: how media choice increases inequality in political involvement and polarizes elections*. New York: Cambridge University Press.
- Prior, Markus. (2009). The Immensely Inflated News Audience: Assessing Bias in Self-Reported News Exposure. *The Public Opinion Quarterly*, 73(1), 130-143.
- Przeworski, Adam., Stokes, Susan., & Manin, Bernard. (1999). *Democracy, accountability, and representation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Reif, Karlheinz., & Schmitt, Hermann. (1980). Nine second-order national elections- a conceptual framework for the analysis of European election. *European Journal of Political Research*, vol. 8, no. 1, 1980, pp. 3–44
- Renström, Emma A., Bäck, Hanna., & Schmeisser, Yvonne. (2020). Vi ogillar olika. Om affektiv polarisering bland svenska väljare. I Ulrika Andersson, Anders Carlander & Patrik Öhberg (Red.), *Regntunga skyar*. SOM-rapport nr 76. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- RePass, David. E. (1971). Issue Salience and Party Choice. *The American Political Science Review*, 65(2), 389–400.
- Rosema, Martin. (2004). *The Sincere Vote: A psychological study of voting*. Ph.D. thesis, University of Leiden. Leiden.
- Rosencrantz, Per. (2 december 2022). Per Rosencrantz I SvD-podd: “Plånboksfrågorna avgjorde valet”. *Nordic Public Affairs*. <https://nordicpa.se/2022/12/02/per-rosencrantz-i-svd-podd-planboksfragorna-avgjorde-valet/>
- Roy, Jason. (2009). Voter heterogeneity: Informational differences and voting. *Canadian Journal of Political Science/Revue canadienne de science politique*, 42(1), 117-137.
- Schakel, Arjan. H. (2013). Congruence Between Regional and National Elections. *Comparative Political Studies*, 46(5), 631-662.
- Schimpf, Christian Henning. (2021). *The Micro Logic of Tactical Protest Voting*. Springer Fachmedien Wiesbaden.
- Seeberg, Henrik Bech. (2017). How Stable Is Political Parties' Issue Ownership? A Cross-Time, Cross-National Analysis. *Political Studies*, 65(2), 475-492
- SFS 2005:837. *Vallag*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/vallag-2005837_sfs-2005-837/
- Sheffer, Lior. (2020). Partisan in-group bias before and after elections. *Electoral Studies*, 67, 102191.

- Skovsgaard, Morten., & Andersen, Kim. (2020). Conceptualizing News Avoidance: Towards a Shared Understanding of Different Causes and Potential Solutions. *Journalism Studies*, 21(4), 459-476.
- SKR (2023). *310 val - 2022 års kommun- och regionval*. Sveriges Kommuner och Regioner
- Skoglund, Karolina. (2022). Så mycket pengar lägger partierna på sina kampanjer. *SVT Nyheter*. Hämtad från: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/sa-mycket-pengar-lagger-partierna-pa-sina-kampanjer>
- Socialdemokraterna (2023). *Valanalys 2022*. Hämtad från: <https://www.socialdemokraterna.se/download/18.3f06add218529ebfe3ba5b2/1675428857569/Socialdemokraternas%20valanalys%202022.pdf>
- Solevid, Maria (2016). Svenska Utlandsröster: SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014. Göteborg: SOM-institutet.
- Solevid, Maria., & Oscarsson, Henrik. (Red.) (2023). *Valintegritet i Sverige*. (Temanummer i Statsvetenskaplig tidskrift 125:4)
- SOM-institutet. (2023). *Svenska medietrender 1995–2022*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- SOU 1999:136. *Personval 1998. En utvärdering av personvalsreformen*. Hämtad från: <https://www.regeringen.se/contentassets/3c312dda2cc848aaa17394d830772cfb/personval-1998-en-utvardering-av-personvalsreformen-sou-1999136/>
- SOU 1965:74 *Gemensam valdag*. Hämtad från: [Gemensam valdag | lagen.nu](http://www.gemensamvaldag.lagen.nu)
- SOU 2022:10. *Sverige under pandemin*. Hämtad från: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2022/02/sou-202210/>
- Stadelmann-Steffen, Isabelle., Rajski, Hannah., & Ruprecht, Sophie. (2023). The role of vote advice application in direct-democratic opinion formation: An experiment from Switzerland. *Acta Politica*, 58(4), 792-818.
- Strøm, Kaare., Wolfgang C. Müller, and Torbjörn Bergman (Red.), *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies*, Comparative Politics (Oxford, 2003; online edn, Oxford Academic.
- Strömbäck, Jesper. (2015). Demokratien och det förändrade medielandskapet.: Mot ökade kunskapsklyftor och deltagandeklyftor?.
- Strömbäck, Jesper. (2017a). Lever vi i parallella informationsvärldar? Politiska preferenser och selektiv exponering i svenska valrörelser. I Bengt Johansson & Lars Truedson (Red.), *När makten står på spel – journalistik i valrörelser*. Stockholm: Institutet för mediastudier.
- Strömbäck, Jesper. (2017b). News Seekers, News Avoiders, and the Mobilizing Effects of Election Campaigns: Comparing Election Campaigns for the National and the European Parliaments. *International Journal of Communication*. 11, 237-258.
- Strömbäck, Jesper., Djerf-Pierre, Monika., & Shehata, Adam. (2013). The Dynamics of Political Interest and News Media Consumption: A Longitudinal Perspective. *International Journal of Public Opinion Research*, 25(4), 414-435.
- Strömbäck, Jesper., & Johansson, Bengt. (2007). Electoral cycles and the mobilizing effects of elections: A longitudinal study of the Swedish case. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 17(1), 79-99.
- Strömbäck, Jesper., & Shehata, Adam. (2013). Kampanjeffekter under svenska valrörelser. I Jesper Strömbäck & Lars Nord (Red.), *Kampen om opinionen. Politisk kommunikation under svenska valrörelser*. SNS Förlag.
- Stubager, Rune. (2018). What is Issue Ownership and How Should We Measure It?. *Polit Behav* 40, 345–370
- Stubager, Rune., Seeberg, Henrik. B., & So, Florence. (2018). One size doesn't fit all: Voter decision criteria heterogeneity and vote choice. *Electoral Studies*, 52, 1-10.
- Sveriges Radio. (2022). *Ekots partiledardebatt valet 2022*. Hämtad från: <https://sverigesradio.se/artikel/ekots-partiledardebatt-valet-2022>
- Sveriges Radio. (2022). *Valbevakning 2022*. Hämtad från: <https://sverigesradio.se/artikel/valbevakning-2022>

- Sveriges riksdag. (2023). *Tidigare regeringsbildningar och statsministrar*. Hämtad från: <https://www.riksdagen.se/sv/sa-fungerar-riksdagen/demokrati/sa-bildas-regeringen/tidigare-regeringsbildningar-och-statsministrar/#regeringar-sedan-1876-10>
- SVT. (12 september 2022) Rekordpublik för SVT:s valvaka. Sveriges Television [Rekordpublik för SVT:s valvaka - SVT Om oss](#)
- Särilvik, Bo., & Westerståhl, Jörgen. (1989). *Folkomröstningsundersökningen 1957 (1.0)* [Dataset]. Göteborgs universitet. Tillgänglig via: <https://doi.org/10.5878/002607>
- Särilvik, Bo (1970). *Electoral Behavior in the Swedish Multiparty System*. Dissertation. University of Gothenburg; Department of Political Science.
- Taras, David., & Davis, Richard. (Red.). (2022). *Electoral Campaigns, Media, and the New World of Digital Politics*. Ann Arbor: University of Michigan Press. DOI:10.3998/mpub.12013603.
- Tavakol, Mohsen., & Dennick, Reg. (2011). Making sense of Cronbach's alpha. *International journal of medical education*, 2, 53.
- Teorell, Jan., Bäck, Hanna., Hellström, Johan., & Lindvall, Johannes. (2020). *134 dagar: Om regeringsbildningen efter valet 2018*. Stockholm: Makadam Förlag.
- Ternblad, Noah. (2022). Ruskigt jämnt i opinionen – blir en laddad debatt. *Expressen*. Hämtad från: <https://www.expressen.se/nyheter/val-2022/ruskigt-jamnt-i-opinionen-blir-en-laddad-debatt/>
- Thomassen, Jacques. (2020). Party government and democracy. I Henrik Oscarsson & Sören Holmberg (Red.) *Research handbook on political partisanship*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Thomassen, Jacques. (2005). *The European Voter: A Comparative Study of Modern Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Thomassen, Jacques., & Rosema, Martin. (2009). Party identification revisited. I John Bartle & Paolo Bellucci (Red.), *Political Parties and Partisanship: Social identity and individual attitudes* (42-59). ECPR Studies in European Political Science (Book 57), London: Routledge.
- Tingsten, Herbert. (1937). *Political Behaviour: Studies in Election Statistics*. London: P.S. King.
- Todal Jensen, Anders., & Aalberg, Torild. (2006). Party-leader effects in Norway: A multi-methods approach. *Electoral studies*, 25, 248-269.
- Tromborg, Mathias., & Albertsen, Andreas. (2023). Candidates, voters, and voting advice applications. *European Political Science Review*, 1-18.
- TT. (2022). SD:s riksdagslista spikad efter strid. *Dagens Industri*. Hämtad från: <https://www.di.se/nyheter/sd-s-riksdagslista-spikad-efter-strid/>
- TV4. (2022a). *Här är ämnena i TV4:s slutdebatt i kväll*. Hämtad från <https://www.tv4play.se/klipp/ee2202294f0ad8205f8f/h%C3%A4r-%C3%A4r-%C3%A4mnena-i-tv4s-slutdebatt-i-kv%C3%A4ll>
- TV4. (2022b). *Så bevakar TV4 valet 2022*. Hämtad från: <https://www.tv4.se/artikel/6PQqcF9Vlrb4lW55Jf7AyR/sa-bevakar-tv4-valet-2022>
- Vahnberg, Jack., Mangold, Mikael., & Johansson, Tim. (2024). Uneven distribution of energy poverty in Swedish single family housing. [Manuscript in preparation]. Department of Urban Studies, Malmö University/Research Institute of Sweden RISE.
- Valforskningsprogrammet. (2020). *Väljare minns sitt partival 1976-2018* (Faktablad 2020:14). Göteborgs Universitet
- Valforskningsprogrammet. (2021a). *Partipreferenser bland aktivt kristna och muslimer* (Faktablad 2021:1). Göteborgs universitet: Valforskningsprogrammet, Statsvetenskapliga institutionen.
- Valforskningsprogrammet. (2021b). *Väljarna placerar partierna från vänster till höger* (Faktablad 2023:8). Göteborgs universitet: Valforskningsprogrammet, Statsvetenskapliga institutionen.
- Valforskningsprogrammet. (2024). *Valdeltagande i Europaparlamentsvalet* (Faktablad 2024:4). Göteborgs universitet: Valforskningsprogrammet, Statsvetenskapliga institutionen.
- Valmyndigheten. (2022). *Beslutsprotokoll*. Fördelning av mandat i riksdagen och fastställande av vilka kandidater som har valts till ledamöter och ersättare. Dnr VAL-537. 2022-09-17.

- Valmyndigheten. (2023). *Erfarenheter från valen 2022*. Hämtad från: <https://www.val.se/download/18.2e258d6a185efb8ea93cda/1676389422369/erfarehetsrapport-val-2022.pdf>
- Vampa, Davide (2022). Multi-level political change: Assessing electoral volatility in 58 European regions (1993-2022). *Party Politics*.
- Vestin, Erik. (2019). *The Decline of Class Voting in Sweden 1968-2014. Reconsiderations, Explanations, and the Role of the New Middle Class*. Dissertation thesis. University of Gothenburg; Department of Political Science. <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/60085>
- Verba, Sidney., & Norman H. Nie (1972). *Participation in America. Political democracy and social equality*. New York, Harper and Row cop.
- von Lochow, Ulla., & Söderpalm, Per. (2022). *Mediemätaren – hur politik diskuteras i media*. Kantar Public. Hämtad från <https://www.kantarpublic.com/se/undersokningar-rapporter/mediemataren/augustispecial-mediematarem-augusti-2022>
- Wagner, Markus (2021). Affective polarization in multiparty systems. *Electoral Studies*, 69, 102199.
- Wagner, Markus. (2024). Affective polarization in Europe. *European Political Science Review*, 1-15.
- Wallas, Graham. (1909). *Human Nature in Politics*. Oxford: Constable/Project Gutenberg. Retrieved from <http://www.gutenberg.org/files/11634/11634-h/11634-h.htm>
- Weissenbilder, Marcus & Lundmark, Sebastian. (2023). In i värmen? Vinnare- och förlorareffekter och förtroendet för Valmyndigheten. *Statsvetenskaplig tidskrift*. 125:4, 1065-1089.
- Wängnerud, Lena. (1993). Politiska partier är något man kan älska och lita på: Om partiidentifikationens uppkomst. Working report, Gothenburg; Department of Political Science.
- Westerståh, Jörgen (1952) Ett allmänt statsvetenskapligt forskningsprogram. I *Statsvetenskaplig tidskrift* Vol. 55:2 s. 206-219.
- Westerståhl, Jörgen., & Särilvik, Bo. (1957) Svensk valrörelse 1956: Arbetsrapport I : intervjuundersökningen. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Zavala-Rojas, Diana. (2014). Thermometer Scale (Feeling Thermometer). I Alex C. Michalos. (Red). *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*. Springer Dordrecht. <https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5>
- Öhberg, Patrik. (2015). Kandidaterna och personvalet. I Linda Berg & Henrik Ekengren Oscarsson. (Red). *20 år med personval*. Valforskningsprogrammets rapportserie 2015:3. Göteborgs universitet: Valforskningsprogrammet.
- Öhman, Peter. (2022). Påtaglig comeback för ekonomifrågorna i årets valrörelse. I Bolin, Niklas, Kajsa Falasca, Marie Grusell, & Lars Nord (red) *Snabbtänkt 2022*. Sundsvall: Demicom.

Bildmaterial

Väljarnas val

Bild: Felix Bäckstedt & Klara Selling

Mandatperioden, från vänster:

Stefan Löfven. Redigerad. Foto: Socialdemokraterna / Martin Hörner Kloo”. Med godkännande från Socialdemokraterna.

Anders Tegnell. Redigerad. Foto: Jessica Gow/TT.

Volodymyr Zelenskyj. Redigerad. Foto: Mykola Tys/EPA/TT.

Partiledardebatt i SVT. Redigerad. Foto: Christine Olsson/TT

Valrörelsen

Valknappar. Redigerad.

Foto: Johan Wingborg

Licens: För Redaktionellt bruk. Ej för reklam.

Källa: Göteborgs Universitets bildarkiv

<https://bildbank.gu.se/Sites/detailpage/27943>

Partierna

Bild: Felix Bäckstedt & Klara Selling

Text från partiernas valaffischer

Företrädarna

Nooshi Dadgostar. Redigerad.

Med godkännande från Vänsterpartiet

Fotograf: Agnes Stuber.

Källa: Vänsterpartiets Flickr

<https://flic.kr/p/2m8qQkv>

Jimmie Åkesson. Redigerad.

Med godkännande från Sverigedemokraterna

Källa: Sverigedemokraternas Facebook

Ulf Kristersson. Redigerad

Med godkännande från Regeringskansliet

Bild: Ninni Andersson/Regeringskansliet

<https://www.regeringen.se/pressbilder/ulf-kristersson2/>

Magdalena Andersson. Redigerad.

Bild: Fanni Uusitalo | valtioneuvoston kanslia

Licens: CC BY 2.0 Deed

Källa: Finnish Government Flickr

<https://www.flickr.com/photos/finnishgovernment/51919260031/>

Märta Stenevi. Redigerad.

Med godkännande från Miljöpartiet

Bild: Miljöpartiet/Fredrik Hjerling.

Källa: Miljöpartiets Flickr.

<https://flic.kr/p/2m3vS5g>

Per Bolund. Redigerad.
Med godkännande från Miljöpartiet
Bild: Miljöpartiet
Källa: Miljöpartiets Flickr.
<https://flic.kr/p/2jWU5rC>

Ebba Busch. Redigerad.
Med godkännande från Kristdemokraterna
Fotograf: Kristdemokraterna
Källa: Kristdemokraternas pressmaterial
<https://press.kristdemokraterna.se/media/171860/ebba-busch-pressbild-1bmp>

Johan Pehrson. Redigerad.
Med godkännande från Liberalerna
Bild: Liberalerna
Källa: Liberalernas pressbilder
<https://www.liberalerna.se/pressbilder>

Annie Lööf. Redigerad
Bild: Centerpartiet Official.
Licens: CC BY 2.0 Deed
Källa: Centerpartiets Flickr.
<https://www.flickr.com/photos/centerpartiet/51230788437/in/photostream/>

Väljarna går till beslut
Valsedlar. Redigerad
Bild: Johan Wingborg
Licens: För Redaktionellt bruk. Ej för reklam.
Källa: Göteborgs Universitets bildarkiv
<https://bildbank.gu.se/Sites/detailpage/27946>

Väljarrörlighet
Göteborgs hamn. Redigerad
Bild: Anders Reilund.
Licens: CC BY-SA 4.0 Deed
Källa: Wikimedia Commons
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Stenpiren, Styr %26 St%C3%A4ll, f%C3%A4rjan Eloise, Karlatornet, kranar \(S4023145\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Stenpiren,_Styr_%26_St%C3%A4ll,_f%C3%A4rjan_Eloise,_Karlatornet,_kranar_(S4023145).jpg)

Effekter av valrörelsen
Sveriges Riksdag. Redigerad
Bild: Arild Vågen.
Licens: CC BY-SA 4.0.
Källa: Wikimedia Commons.
https://fi.m.wikipedia.org/wiki/Tiedosto:Riksdagen_September_2014_01.jpg

Appendix

Tabell A.1 Antal svarande i redovisningsgrupper efter partival 2022 (antal)

	V	S	MP	C	L	KD	M	SD	Annat	Total	
a	Man	288	1451	290	328	279	262	971	894	53	4 816
	Kvinna	346	1896	402	434	279	288	807	499	28	4 979
b	18-22 år	47	79	24	27	18	14	59	39	3	310
	22-34 år	143	272	102	104	75	49	201	134	17	1 097
	35-49 år	160	548	216	167	132	119	335	238	27	1 942
	50-64 år	124	881	171	227	134	155	514	446	16	2 668
	65-74 år	122	784	113	122	104	124	312	312	15	2 008
	75+	38	783	66	115	95	89	357	224	3	1 770
c	Grundskola	34	553	11	49	22	48	148	256	2	1 123
	Gymnasium/Eftergymnasial	192	1070	116	204	156	178	628	642	35	3 221
	Högskola/Universitet	352	1323	514	435	328	261	813	313	39	4 378
d	Svensk bakgrund	527	2934	626	691	524	504	1627	1278	66	8 777
	Utländsk bakgrund	107	413	66	71	34	46	151	115	15	1 018
e	Tjänstemän	275	1584	413	440	363	261	954	484	29	4 803
	Arbetare	233	1152	130	118	82	141	334	539	28	2 757
	Jordbrukare	0	3	1	23	1	11	14	14	0	67
	Företagare	32	133	52	63	40	56	223	148	6	753
f	Ren landsbygd	61	414	61	128	50	112	211	251	10	1 298
	Mindre tätort	87	655	92	106	78	98	291	329	13	1 749
	Stad eller större tätort	262	1590	330	357	266	246	860	588	40	4 539
	Stockholm, Göteborg, Malmö	182	473	174	122	127	62	293	135	14	1 582
g	Mycket intresserad	205	448	201	117	115	116	318	274	17	1 811
	Ganska intresserad	316	1770	363	383	261	241	872	654	45	4 905
	Inte särskilt/allt intresserad	89	959	96	220	147	166	482	404	16	2 579
h	Låg politisk kunskap	167	769	113	159	80	103	321	320	16	2 048
	Medel politisk kunskap	133	803	186	179	135	132	392	277	16	2 253
	Hög politisk kunskap	171	804	215	215	174	160	539	397	28	2 703
i	Låg medieexponering	144	335	110	109	64	69	203	209	30	1 273
	Medel medieexponering	115	615	151	164	79	111	279	259	16	1 789
	Hög medieexponering	116	578	127	151	143	115	386	206	10	1 832
j	Övertygad partianhängare	106	400	52	26	26	28	127	154	11	930
	Partianhängare	83	405	69	65	46	51	189	114	3	1 025
	Endast partipreferens	214	1113	301	310	210	218	646	503	11	3 526
	Ingen partipreferens	58	356	84	136	90	84	253	180	30	1 271
k	Långt till vänster	465	868	294	24	5	6	9	21	13	1 705
	Något till vänster	91	1174	244	124	22	12	28	31	8	1 734
	Varken t v eller t h	14	599	62	213	95	72	137	198	16	1 406
	Något till höger	6	233	18	291	291	183	562	311	11	1 906
	Långt till höger	4	46	6	22	92	215	857	652	23	1 917

Källa: Valforskningsprogrammet: Valundersökningen 2022

Kommentar till tabell A.1: Tabellen ger en översikt över hur många personer som ingår i olika redovisningskategorier efter partival. Personer för vilka vi saknar enkätuppgift om partival är inte medräknade i tabellen. Inga vikter har använts. a) Juridiskt kön (registeruppgift); b) Åldersgrupp - sex stycken åldersgrupper (registeruppgift) där unga förstagångsväljare särredovisas i gruppen 18-22 år; c) Utbildningsnivå (enkätuppgift); d) Bakgrund (svensk/utrikes) hämtad från register. Svensk bakgrund är personer som är inrikes födda med minst en inrikes född förälder. Utrikes bakgrund är personer som är utrikes födda eller inrikes födda med två utrikes födda föräldrar. I de fall då uppgift om förälders födelseland saknas används följande regler: För person som är inrikes född antas förälder vara inrikes född. För person som är utrikes född antas förälder vara utrikes född; e) Självskattad yrkestillhörighet är kategoriserad efter elva olika svarsalternativ; f) Bostadsort är hämtad från enkätuppgift; g) Självskattad politiskt intresse. Personer som svarat att de är inte särskilt intresserad eller inte alls intresserad har slagits samman i en kategori; h) För politisk kunskap har respondenterna delats in i tre ungefär lika stora grupper efter hur de besvarat ett par dussin olika kunskapsfrågor; i) För medieexponering har respondenterna delats in i tre ungefär lika stora grupper efter hur ofta de uppger att de tar del av innehållet i tidningar (DN, SvD, Expressen, Aftonbladet) och nyhetsprogram/nyhetstjänster (Rapport/Aktuellt i SVT, Ekonyheterna i SR, Nyheterna i TV4); j) Graden av partianhängarskap bygger på en serie av frågor om partipreferens och huruvida respondenterna betraktar sig som övertygade/starkt övertygade anhängare av ett specifikt parti; k) Ideologisk vänster-högeridentifikation är en kategorisering baserad på den elvagrada vänster-högerskalan (0-2; 3-4; 5; 6-7; 8-10).

Tabell A.2 Väljarnas sakfrågeåsikter, 2022 (procent)

Politiskt förslag	Varken bra eller dåligt					Summa	Opinionsbalans	Antal svarande
	Mycket bra	Ganska bra	Ganska dåligt	Mycket dåligt				
Minska inkomstskillnaderna i samhället	27	35	24	11	3	100	+48	9 033
Inför mycket hårdare fängelsestraff för brottslingar	47	26	14	9	4	100	+60	9 125
Sverige bör arbeta för ökad frihandel i hela världen	19	34	40	5	2	100	+46	1 970
Sälja statliga företag	3	7	32	28	30	100	-48	1 979
Bedränga rätten till fri abort	3	2	5	10	80	100	-85	1 997
Införa betyg i skolan tidigare än idag	10	20	27	21	23	100	-14	2 009
Vinstutdelning ska inte tillåtas inom skattefinansierad vård, skola & omsorg	46	22	15	11	6	100	+51	9 133
Sverige bör vara medlem i Nato	37	27	20	8	8	100	+48	6 923
Förbjuda alla former av pornografi	25	16	26	19	15	100	+7	1 949
Gör det lagligt att använda cannabis	5	7	16	24	48	100	-60	1 934
Öka det ekonomiska stödet till glesbygden	22	45	27	5	1	100	+61	3 474
Reservera en större del av föräldraledigheten till papporna	6	18	40	20	17	100	-13	3 471
Öka arbetskraftsinvandringen	3	18	40	23	16	100	-18	3 456
Införa språktest för att kunna bli svensk medborgare	37	31	16	9	7	100	+52	1 949
Införa könskvotering till höga chefsbefattningar i stat och kommun	4	12	31	24	28	100	-36	1 927
Öka ekonomiskt stöd till invandrare så de kan bevara sin egen kultur	1	4	22	26	47	100	-68	1 473
Minska den offentliga sektorn	10	16	27	25	22	100	-21	3 371
Minska de sociala bidragen	16	29	22	21	13	100	+11	3 444
Bedriv mer av sjukvården i privat regi	5	13	23	30	30	100	-42	9 050
Införa sex timmars arbetsdag	15	20	24	20	20	100	-5	3 446
Minska det svenska biståndet till utvecklingsländerna	14	19	27	22	18	100	-7	3 455
Sänka skatterna	20	26	24	20	10	100	+16	9 088
Höja skatten på bensin	4	8	15	24	49	100	-61	9 143
Höja A-kassan	10	22	38	22	9	100	+1	3 471
Förbjuda tiggeri	34	22	19	13	11	100	+32	3 468
Stoppa privatbilismen i innerstäderna	5	17	29	25	23	100	-26	1 465
Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften	13	16	18	21	33	100	-25	9 125
Göra det lättare för arbetsgivare att säga upp anställda	6	18	29	28	19	100	-23	3 478
Minska stödet till public service	9	11	25	28	27	100	-35	1 479
Införa marknadshyror på nya hyresrätter	5	15	33	21	26	100	-27	3 466
Införa visitationszoner i brottsutsatta områden	25	26	22	13	14	100	+24	9 051
Sverige bör utträda ur EU	6	6	17	21	49	100	-58	6 886
Ta emot färre flyktingar i Sverige	32	25	23	14	6	100	+37	9 113
Införa skolbetyg i ordning och uppförande	29	29	18	11	12	100	+35	9 128
Omfördela mer resurser från rika till fattiga kommuner	17	39	28	11	5	100	+40	9 115
Öka inslaget av personval i allmänna val	3	10	63	16	7	100	-10	1 919
Genomföra fler nationella folkomröstningar	7	17	46	20	9	100	-5	1 933
Genomföra val till riksdag och kommun vid olika tidpunkter	5	11	34	22	28	100	-34	1 941
Minska försvarsutgifterna	3	7	29	39	22	100	-51	2 230
Sverige bör söka medlemskap i Nato	40	25	20	8	7	100	+50	2 237
Sverige bör införa Euro som valuta	5	8	28	23	35	100	-45	2 230
Avskaffa ränteavdraget för hushållsnära tjänster	7	10	23	27	34	100	-44	2 229
Avskaffa karensdagen	23	19	24	20	13	100	+9	2 234

Källa: Valforskningsprogrammet: Valundersökningen 2022

Kommentar: I Valundersökningen ombeds respondenterna att ta ställning till ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Tabellen visar hur stor andel som tycker att förslagen är "mycket bra", "ganska bra", "varken bra eller dåligt", "ganska dåligt" respektive "mycket dåligt". Resultaten är viktade mot det officiella valresultatet. Balansmättet kan variera mellan -100 och +100 och beräknas genom att ta andelen mycket+ganska bra förslag minus andelen mycket+ganska dåligt förslag.

Tabell A.3 Väljarnas inställning till olika framtida samhällen, 2022 (procent)

Framtida samhällen	Mkt dåligt		Varken eller							Mkt bra		Summa	n
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Satsa på ett samhälle med mer privat företagsamhet och marknadsekonomi	10	4	7	7	5	25	9	10	11	5	9	100	4 841
Satsa på ett socialistiskt samhälle	23	7	8	7	6	20	7	7	6	3	5	100	3 363
Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär sänkt materiell levnadsstandard	7	3	6	5	5	19	11	13	12	6	13	100	7 116
Satsa på ett samhälle där kristna värden spelar en större roll	32	9	9	6	3	21	5	5	4	2	5	100	3 397
Satsa på ett samhälle med mer lag och ordning	2	1	2	2	2	10	9	13	16	12	31	100	3 394
Satsa på ett samhälle som slår vakt om traditionellt svenska värden	7	4	5	4	3	19	9	11	12	8	19	100	3 385
Satsa på ett samhälle som stärker familjens ställning	3	2	4	3	3	29	10	12	13	7	14	100	4 830
Satsa på ett mångkulturellt samhälle med stor tolerans gentemot människor från andra länder med andra religioner och levnadssätt	14	5	8	8	5	18	8	9	9	4	11	100	7 103
Satsa på ett samhälle med mer solidaritet och jämlikhet	2	1	3	3	3	16	10	14	14	9	27	100	3 403
Satsa på ett samhälle med mer internationell inriktning och mindre av gränser mellan folk och länder	8	4	6	7	5	24	10	11	10	5	10	100	4 839
Satsa på ett samhälle där homo-, bi- och transsexuellas rättigheter stärks	6	2	3	3	2	23	7	9	11	8	26	100	5 640
Satsa på ett samhälle där makt omfördelas från gruppen män till gruppen kvinnor	8	2	3	3	4	36	9	9	10	6	11	100	7 071
Satsa på ett samhälle där ideella organisationer och frivilliga insatser spelar en större roll	4	4	5	6	5	32	10	12	9	5	8	100	2 243
Satsa på ett samhälle där mer resurser omfördelas från stadsbor till landsbygdsbor	2	2	3	3	3	30	13	14	12	7	11	100	1 947

Källa: Valforskningsprogrammet: Valundersökningen 2022

Kommentar: I Valundersökningen ombeds respondenterna att ta ställning till en lista med förslag på olika samhällen som en del människor anser att vi bör satsa på i framtiden. Tabellen visar hur stor andel som placerat sig på en skala mellan 0 och 10 där 0 står för mycket dåligt och 10 står för mycket bra. Resultaten är viktade mot det officiella valresultatet.

Tabell A.4 Andel positiva till olika sakfrågeförslag efter partival, 2022 (andel)

Sakfrågeåsiikt	V	S	C	L	M	KD	MP	SD	Övr	Alla	eta
Minska de sociala bidragen	3	17	31	59	73	67	7	77	48	45	.64
Ta emot färre flyktingar i Sverige	14	38	23	57	78	76	10	95	64	57	.63
Minska det svenska biståndet till utvecklingsländerna	6	14	8	23	48	37	3	74	48	33	.60
Sänka skatterna	10	23	34	55	74	66	5	75	49	46	.59
Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften	66	39	42	15	9	11	81	8	14	29	.57
Inför mycket hårdare fängelsestraff för brottslingar	31	63	58	77	92	89	24	97	75	73	.54
Införa språktest för att kunna bli svensk medborgare	24	56	53	68	84	79	24	94	77	68	.54
Förbjuda tiggeri	17	43	35	58	73	70	12	90	56	57	.54
Införa visitationszoner i brottsutsatta områden	15	34	30	46	70	71	10	83	46	51	.54
Öka ekonomiskt stöd till invandrare så de kan bevara sin egen kultur	22	5	5	0	0	1	22	0	8	5	.53
Höja skatten på bensin	33	11	18	9	4	3	57	3	11	12	.52
Minska den offentliga sektorn	4	12	19	33	41	48	4	40	39	26	.50
Bedriv mer av sjukvården i privat regi	2	5	15	23	33	29	2	26	23	18	.50
Minska inkomstskillnaderna i samhället	94	82	60	45	35	43	89	48	66	62	.47
Minska stödet till public service	13	8	3	17	25	32	3	40	53	20	.46
Införa skolbetyg i ordning och uppförande	21	50	44	58	71	73	18	86	49	58	.46
Göra det lättare för arbetsgivare att säga upp anställda	4	11	31	36	38	34	12	33	24	24	.44
Sverige bör vara medlem i Nato	14	62	72	81	82	76	37	67	35	65	.43
Vinsutdelning ska inte tillåtas inom skattefinansierad vård, skola och omsorg	92	87	61	57	44	52	91	59	60	68	.42
Införa sex timmars arbetsdag	81	42	24	16	15	26	60	31	42	35	.42
Höja A-kassan	69	43	22	13	12	17	49	26	13	30	.42
Sverige bör söka medlemskap i Nato	21	64	72	84	82	68	31	69	35	65	.42
Sälja statliga företag	1	3	9	18	16	15	4	12	19	10	.41
Införa marknadshyror på nya hyresrätter	5	11	24	32	32	23	8	25	17	20	.41
Sverige bör utträda ur EU	15	5	2	2	6	11	2	33	42	12	.41
Omfördela mer resurser från rika till fattiga kommuner	89	72	59	45	33	46	82	43	49	56	.41
Införa betyg i skolan tidigare än idag	9	23	21	38	37	43	4	44	12	30	.40
Avskaffa ränteavdraget för hushållsnära tjänster	54	20	7	8	7	5	35	11	12	17	.40
Införa könskvotering till höga chefsbefattningar i stat och kommun	46	22	16	5	7	8	33	7	24	16	.38
Stoppa privatbilismen i innerstäderna	54	25	25	14	14	13	58	12	16	22	.37
Reservera en större del av föräldraledigheten till papporna	46	29	27	19	12	10	54	12	10	24	.36
Öka arbetskraftsinvandringen	27	22	34	30	21	15	37	10	27	21	.32
Sverige bör arbeta för ökad frihandel i hela världen	29	50	63	71	65	53	40	52	24	53	.27
Minska försvarsutgifterna	22	11	9	6	8	9	21	9	12	10	.26
Genomföra fler nationella folkomröstningar	35	17	19	21	20	26	15	37	70	24	.23
Avskaffa karensdagen	67	49	22	29	31	43	46	42	53	42	.21
Öka inslaget av personval i allmänna val	9	11	13	13	15	14	6	19	24	13	.19
Gör det lagligt att använda cannabis	27	10	10	17	10	5	12	13	41	12	.18
Sverige bör införa Euro som valuta	9	12	16	22	19	10	9	13	0	13	.18
Förbjuda alla former av pornografi	43	50	44	33	39	43	36	32	36	41	.17
Begränsa rätten till fri abort	2	6	4	2	5	9	1	6	6	5	.15
Öka det ekonomiska stödet till glesbygden	68	69	74	57	57	66	70	73	65	67	.14
Genomföra val till riksdag och kommun vid olika tidpunkter	17	12	17	24	16	19	22	15	30	16	.07

Källa: Valforskningsprogrammet: Valundersökningen 2022

Kommentar: I Valundersökningen ombeds respondenterna att ta ställning till ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Tabellen visar hur stor andel som tycker att förslagen är "mycket bra" eller "ganska bra" efter partival. Resultaten är viktade mot det officiella valresultatet. Resultaten är rangordnade efter korrelationen (eta) mellan sakfrågeåsikter och partival i 2022 års riksdagsval.

Tabell A.5 Partiväljarnas genomsnittliga inställning till olika framtida samhällen jämfört med flyktingfrågan och vänster-högerideologi, 2022 (medeltal)

Sakfrågeåsikt	V	S	C	L	M	KD	MP	SD	Övr	Alla	Antal svar	eta
Satsa på ett samhälle med mer privat företagsamhet och marknadsekonomi	2,0	3,7	6,0	6,5	7,1	6,8	3,0	6,2	6,0	5,0	4 841	.59
Satsa på ett mångkulturellt samhälle med stor tolerans gentemot människor från andra länder med andra religioner och levnadssätt	7,8	6,0	6,6	5,3	4,0	3,9	8,0	1,9	3,9	5,2	7 103	.58
Satsa på ett socialistiskt samhälle	7,9	5,2	3,2	2,3	2,2	2,2	5,9	2,7	2,8	4,0	3 363	.56
Satsa på ett samhälle som slår vakt om traditionellt svenska värden	2,8	5,6	4,9	5,9	7,0	7,1	3,0	8,3	6,8	5,9	3 385	.53
Satsa på ett samhälle med mer solidaritet och jämlikhet	9,4	8,2	7,7	6,8	6,1	6,2	9,2	5,8	6,7	7,4	3 403	.51
Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär sänkt materiell levnadsstandard	8,0	6,7	6,8	5,8	4,8	4,9	9,0	3,9	5,1	6,0	7 116	.52
Satsa på ett samhälle med mer lag och ordning	5,0	7,2	7,0	7,8	8,4	8,4	5,2	8,9	8,2	7,5	3 394	.48
Satsa på ett samhälle med mer internationell inriktning och mindre av gränser mellan folk och länder	7,6	6,1	6,7	5,9	5,0	4,5	7,6	3,1	3,7	5,6	4 839	.48
Satsa på ett samhälle där homo-, bi- och transsexuellas rättigheter stärks	8,5	7,2	7,6	7,1	6,4	5,8	8,9	4,9	5,5	6,9	5 640	.39
Satsa på ett samhälle som stärker familjens ställning	4,3	6,0	5,7	5,8	6,8	7,3	4,2	7,3	7,3	6,1	4 830	.38
Satsa på ett samhälle där makt omfördelas från gruppen män till gruppen kvinnor	7,2	6,3	6,2	5,6	5,1	5,1	7,4	4,3	3,6	5,8	7 071	.36
Satsa på ett samhälle där kristna värden spelar en större roll	1,4	2,7	3,0	2,9	3,4	5,7	1,8	4,0	4,1	3,1	3 397	.31
Satsa på ett samhälle där mer resurser omfördelas från stadsbor till landsbygdsbor	6,7	6,5	6,5	5,9	5,7	6,4	6,5	6,2	5,7	6,3	1 947	.15
Satsa på ett samhälle där ideella organisationer och frivilliga insatser spelar en större roll	5,9	5,6	5,8	5,6	5,5	5,9	5,8	5,1	6,1	5,6	2 243	.09
I politiken talar man ibland om vänster och höger. Var skulle du placera dig själv på en skala mellan 0 och 10 där 0 står för långt till vänster och 10 står för långt till höger?	1,5	3,4	5,3	6,4	7,2	6,9	2,7	6,9	5,2	4,9	8 705	.77
Inställning till hur många flyktingar Sverige bör ta emot. Var skulle du placera dig själv på en skala mellan 0 och 10 där 0 står för att vi bör vara restriktiva och 10 står för att vi bör vara generösa	7,4	5,2	5,5	4,1	2,9	3,0	7,1	1,3	3,4	4,4	3 350	.64

Källa: Valforskningsprogrammet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Resultaten visar partiväljarnas genomsnittliga positioner (0-10) längs ett antal ideologiska dimensioner. Resultaten är *inteviktade* mot det officiella valresultatet, och medelvärdena förändras inte vid viktning. Resultaten för frågorna om olika samhällen är rangordnade efter korrelationen (eta) mellan åsikter och partival i 2022 års riksdagsval.

GÖTEBORG STUDIES IN POLITICS

Utgivare/Editor: Jörgen Westerståhl

1. Westerståhl, Jörgen och Jansson, Carl Gunnar. *Politisk press. Studier till belysning av dagspressens roll i Sverige*. (Scandinavian University Books). Stockholm 1958.
2. Molin, Björn. *Tjänstepensionsfrågan. En studie i svensk partipolitik*. (Scandinavian University Books) Göteborg 1965.
3. Berg, Elias. *Democracy and the Majority Principle. A study in twelve contemporary political theories*. (Scandinavian University Books) Göteborg 1965.
4. Brantgårde, Lennart. *Kommunerna och kommunblocksbildningen*. (Gleerup) Göteborg/Lund 1974.
5. Petersson, Olof. *Change in Swedish Political Behavior*. (Gleerup) Göteborg/Lund 1974.
6. Hjern, Benny. *Statsbidrag som styrmetod. Problem vid implementeringen av bostadssocial policy*. (Gleerup) Lund 1977.
7. Johansson, Folke. *Sverige partipolitiserar. Dagspressen som en spegel av politisk utveckling 1896–1908*. (Gleerup) Lund 1977.
8. Lindahl, Rutger. *Broadcasting Across Borders. A study on the role of propaganda in external broadcasts*. (Gleerup) Lund 1978.
9. Loftsson, Elfar. *Island i NATO. Partierna och försvarsfrågan*. (Författarens Bokmaskin) Göteborg 1981.
10. Falkemark, Gunnar. *Power, Theory & Value*. (Gleerup) Göteborg 1982.

Redaktörer/Editors: Bo Särilvik och Lars Strömberg

11. Jonson, Lena. *Sovjetisk utrikesdebatt. Politiken mot Västtyskland - grupperingar i sovjetisk press 1975–1981*. (Dialogos) Lund 1985.
12. Asp, Kent., Hadenius, Stig., Holmberg, Sören., Lindahl, Rutger., Molin, Björn., Petterson, Olof., Weibull, Lennart. *Väljare, Partier, Massmedia. Empiriska studier i svensk demokrati. (En vänbok till Jörgen Westerståhl, professor i statskunskap vid Göteborgs universitet 1952–1982)*. (Publica) Stockholm 1982.
13. Asp, Kent. *Mäktiga massmedier. Studier i politisk opinionsbildning*. (Förlaget Akademitlitteratur) Stockholm 1986.
14. Boström, Bengt-Ove. *Samtal om demokrati*. (Doxa) Lund 1988.
15. Gilljam, Mikael. *Svenska folket och löntagarfonderna. En studie i politisk åsiktsbildning*. (Studentlitteratur) Lund 1988.
16. Holmberg, Sören och Esaiasson, Peter. *De folkvalda. En bok om riksdagsledamöterna och den representativa demokratin i Sverige*. (Bonniers) Stockholm 1988.
17. Nilsson, Iréne. *Rumäniens utrikespolitik i modern tid*. (Dialogos) Lund 1988.
18. Bjereld, Ulf. *Svensk Mellanösternpolitik. En studie av Sveriges agerande gentemot konflikterna i Mellanöstern 1947–1985*. (Carlssons) Stockholm 1989.

19. Ohlsson, Anders. *Politiska nyheter till nytta och nöje. En studie av varför vi tar del av nyheter om politik i press, radio och TV.* (Almqvist & Wiksell International) Stockholm 1989.
20. Sandberg, Mikael. *Learning from Capitalists: A Study of Soviet Assimilation of Western Technology.* (Almqvist & Wiksell International) Stockholm 1989.
21. Norell, Per-Owe. *De kommunala administratörerna. En studie av politiska aktörer och byråkratiproblematik.* (Studentlitteratur) Lund 1989.
22. Esaiasson, Peter. *Svenska valkampanjer 1866–1988.* (Allmänna förlaget) Stockholm 1990.
23. Falkemark, Gunnar och Westdahl, Peter. *Att offra Västkusten. Det politiska och rättsliga spelet kring ScanLink och motorvägsbygget i Bohuslän.* (Rabén & Sjögren) Stockholm 1991.
24. Lindgren, Lena. *Local Government Goes South: A Study of Swedish Development Assistance in the Field of Public Administration.* Department of Political Science, Gothenburg University 1991.
25. Jónasdóttir, Anna G. *Love Power and Political Interests. Towards a Theory of Patriarchy in Contemporary Western Societies.* Örebro Studies 7, Högskolan i Örebro 1991.
26. Hinnfors, Jonas. *Familjepolitik. Samhällsförändringar och partistrategier 1960–1990.* (Almqvist & Wiksell International) Stockholm 1992.
27. Demker, Marie. *I nationens intresse? Gaullismens partiideologi 1947–1990.* (Nerenius & Santérus) Stockholm 1993.
28. Montin, Stig. *Swedish Local Government in Transition. A Matter of Rationality and Legitimacy.* Örebro Studies 8, Högskolan i Örebro 1993.
29. Westerståhl, Jörgen (red). *Person och parti. Studier i anslutning till personalvalkommitténs betänkande Ökat personval.* SOU 1993:63.
30. Bennulf, Martin. *Miljöopinionen i Sverige.* (Dialogos) Lund 1994.
31. Oskarson, Maria. *Klassröstning i Sverige - Rationalitet, lojalitet eller bara slentrian.* (Nerenius & Santérus) Stockholm 1994.
32. Olsson, Jan. *Den lokala näringspolitikens politiska ekonomi. En jämförande kommuntypsstudie.* Örebro Studies 12, Högskolan i Örebro 1995.

Redaktör/Editor: Bo Rothstein

33. Bjereld, Ulf och Demker, Marie. *Utrikespolitiken som slagfält. De svenska partierna och utrikesfrågorna.* (Nerenius & Santérus) Stockholm 1995.
34. Demker, Marie. *Sverige och Algeriets frigörelse 1954–1962. Kriget som förändrade svensk utrikespolitik.* (Nerenius & Santérus) Stockholm 1996.
35. Hedlund, Gun. *"Det handlar om prioriteringar". Kvinnors villkor och intressen i lokal politik.* (Högskolan i Örebro) Örebro 1996.
36. Roth, Per-Anders. *Riket, valkretsen och hemkommunen. Lokal och regional representation i den svenska riksdagens sista andra kammare 1969.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1996.
37. Boström, Bengt-Ove. *Homo Spiritus. Två berättelser om människan, politiken och vetenskapen.* (Nerenius & Santérus) Stockholm 1996.
38. Nilsson, Iréne. *Vägen mot EU. Europarörelsen 1923–1950.* (SNS Förslag) Stockholm 1996.
39. Hansson, Gunnar. *Dogm eller arbetshypotes? Den unge Wigforss och det socialistiska samhällsprojektet.* (Brutus Östlings Bokförlag Symposion), Stockholm/Stehag 1997.
40. Johansson, Vicki. *Vem gör vad, när och var? Omsorgens organiseringsformer i kommunerna och kvinnors och mäns omsorgsarbetsdelning.* (Publica), Stockholm 1997.

41. Salih, Khaled. *State-Making, Nation-building and the Military. Iraq, 1941–58.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1996.
42. Blomgren, Anna-Maria. *Nyliberal politisk filosofi - En kritisk analys av Milton Friedman, Robert Nozick och F.A. Hayek,* (Nya Doxa) 1997.
43. Sundin, Alf. *Självstyrelsens paradoxer. En studie av den kommunala självstyrelsens förutsättningar och restriktioner inom plan- och byggsektorn.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1997.
44. Choe, Yonhyok. *How to Manage Free and Fair Elections - A Comparison of Korea, Sweden and the United Kingdom* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1997.
45. Darnolf, Staffan. *Democratic Electioneering in Southern Africa - The Contrasting Cases of Botswana and Zimbabwe,* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1997
46. Widfeldt, Anders. *Linking Parties with People? Party Membership in Sweden 1960–1994.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1997.
47. Bjereld, Ulf. *"Hjalmarsonaffären. Ett politiskt drama i tre akter",* (Nerenius & Santerus), Stockholm 1997.
48. Demker, Marie. *Religion och politik,* SNS-förlag, Stockholm 1998.
49. Räftegård, Curt. *Pratet som demokratiskt verktyg. Om möjligheten till en kommunikativ demokrati.* (Gidlunds) Hedemora 1998.
50. Malmström, Cecilia. *Regionen makten och härligheten - Regionala partier i västeuropa,* (SNS förlag) Stockholm 1998.
51. Strandberg, Urban. *Debatten om den kommunala självstyrelsen 1962–1994,* (Gidlunds) Hedemora 1998.
52. Szücs, Stefan. *Democracy in the Head: A Comparative Analysis of Democratic Leadership - Orientations Among Local Elites in Three Phases of Democratization,* (Livréna AB) Kungälv 1998.
53. Wängnerud, Lena. *Politikens andra sida. Om kvinnorepresentation i Sveriges riksdag.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1998.
54. Oscarsson, Henrik. *Den svenska partirynden. Väljarnas uppfattningar av konfliktstrukturen i partisystemet 1956–1996.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1998.
55. Hagevi, Magnus. *Bakom riksdagens fasad,* (Akademiförlaget Corona), Göteborg 1998.
56. Blomgren, Roger. *Staten och filmen. Svensk filmpolitik 1909–1993.* (Gidlunds förlag), Hedemora 1998.
57. Rundqvist, Mikael. *Samhällets tvåsidighet. Aktör-struktur i tre forskningsansatsers program och tillämpningar.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1998.
58. Bjereld, Ulf. *Kön och politiskt våld. Svenska attityder under efterkrigstiden.* (Gidlunds förlag), Hedemora 1998.
59. Eythórsson, Grétar. *Kommunindelningspolitik i Island. Staten, kommunerna och folket om kommunsammanslagningar.* (Göteborgs universitet: CEFOS) 1999.
60. Demker, Marie och Malmström, Cecilia. *Ingenmansland? Svensk immigrationspolitik i utrikespolitisk belysning.* (Studentlitteratur) Lund 1999.
61. Löden, Hans. *För säkerhets skull. Ideologi och säkerhet i svensk utrikespolitik 1950–1975.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1999.
62. Bjereld, Ulf., Demker, Marie och Hinnfors, Jonas. *Varför vetenskap? Om vikten av problem och teori i forskningsprocessen.* (Studentlitteratur) Lund 1999.
63. Ekengren, Ann-Marie. *Av hänsyn till folkkrätten? Svensk erkännandepolitik 1945–1995.* (Nerenius & Santerus) Stockholm 1999.
64. Lagergren, Fredrika. *På andra sidan välfärdsstaten. En studie i politiska idéers betydelse.* (Brutus Östlings Bokförlag Symposion) Stockholm/Stehag 1999.

65. Håkansson, Nicklas. *Valretorik: Om politiskt språk i partipropagandan*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 1999.
66. Bokenstrand, Cecilia. *Den politiska budgeten. Om nya kommunala budgetprinciper och budgeten som process för dialog*, (Göteborgs universitet: CEFOS) 2000.
67. Marton, Susan. *The Mind of the State: The Politics of University Autonomy in Sweden, 1968-1998*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) Göteborg 2000.
68. Brodin, Anna. *Getting politics right - Democracy promotion as the new conflict issue in foreign aid policy*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2000.
69. Bjereld, Ulf. *Staten och det goda livet. En bok om moral och politik*, (Santérus förlag) Stockholm 2000.
70. Uhrwing, Marie. *Tillträde till maktens rum: Om intresseorganisationer och miljöpolitiskt beslutsfattande*, (Gidlunds förlag) Göteborg 2001.
71. Holmberg, Sören; Hedberg, Per; Oscarsson, Henrik; Bennulf, Martin; Kumlin, Staffan; Oskarson, Maria; Lindahl, Rutger; Brothén, Martin. *EuropaOpinionen*, (rapport nr 19 i Statistiska centralbyråns skriftserie Valundersökningar), (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2001.
72. Andersson, Hans. *Homo Nordicus? Om danska, norska och svenska tjänstemäns och förtroendevaldas identiteter*, (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2001.
73. Krantz, Petra. *Att färdas som man lär? Om miljömedvetenhet och bilåkande*, (Gidlunds förlag) Hedemora 2001.
74. Lindvert, Jessica. *Feminism som politik. Sverige och Australien 1960–1990*. (Boréa Bokförlag) Umeå 2002.
75. Brothén, Martin. *I kontakt med omvärlden. Riksdagsledamöterna och internationaliseringen*. (SNS förlag) Stockholm 2002.
76. Nilsson, Iréne. *Rumänien och demokratins förutsättningar*. (Carlssons) Stockholm 2002.
77. Kjellgren Hanna. *Staten som informatör eller propagandist? Om statssyners betydelse i svensk informationspolitik*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2002.
78. Kumlin, Staffan. *The Personal and the Political. How Personal Welfare State Experiences Affect Political Trust and Ideology*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2002.
79. Carlsson Jagers, Sverker. *Justice, Liberty and Bread – For All? On the Compatibility between Sustainable Development and Liberal Democracy*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2003.
80. Anthonsen, Mette. *Decisions on Participation in UN Operations: Do Media Matter? - Danish and Swedish Response to Intra State Conflicts in the 1990s*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2003.
81. Karlsson, Lars. *Konflikt eller harmoni? Individuella rättigheter och ansvarsutkrävande i svensk och brittisk sjukvård*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2003.
82. Schierenbeck, Isabell. *Bakom välfärdsstatens dörrar*. (Boréa bokförlag). Umeå: 2003.
83. Brothén, Martin (red). *Svenska poströstare*. (Rapport nr 20 i Statistiska centralbyråns skriftserie Valundersökningar; Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2003.
84. Johannes Lindvall. *THE POLITICS OF PURPOSE: Swedish Economic Policy After the Golden Age*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004.
85. Stensöta, Helena. *DEN EMPATISKA STATEN. Jämställdhetens inverkan på daghem och polis 1950–2000*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004.
86. Jarl, Maria. *En skola i demokrati? Föräldrarna, kommunen och dialogen*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004.

87. Carl Dahlström. *Nästan välkomna. Invandrapolitikens retorik och praktik.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004.
88. Anna Bendz. *I välfärdsstatens hägn. Autonomi inom arbetslöshetsförsäkringen.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004.
89. Ann-Kristin Jonasson. *At the Command of God? On the Political Linkage of Islamist Parties.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004.
90. Daniel Naurin. *Dressed for Politics. Why increasing transparency in the European Union will not make lobbyists behave any better than they already do.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004.
91. Ulf Bjereld och Marie Demker, *I Vattumannens tid? En bok om 1968 års auktoritetsuppror och dess betydelse i dag.* Stockholm: Hjalmarson & Högberg Förlag, 2005.
92. Ulf Bjereld, Marie Demker, Ann-Marie Ekengren och Jan Ekecrantz (red), *Det hyperindividualiserade samhället?* Umeå: Boréa Förlag, 2005.
93. Lina Eriksson. *Economic Man - The Last Man Standing.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2004.
94. Ylva Norén. *Att förklara POLITISKT FÖRTROENDE: Betydelsen av socialt kapital och rättvisa procedurer.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2005.
95. Monika Bauhr. *Our Common Climate. How Consensual Expert Ideas Shape Global Public Opinion.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2005.
96. Birgitta Niklasson. *Contact Capital in Political Careers. Gender and Recruitment of Parliamentarians and Political Appointees.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2005.
97. Marcia Grimes. *Democracy's Infrastructure: The Role of Procedural Fairness in Fostering Consent.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2005.
98. Victor Galaz. *Power in the Commons: The Politics of Water Management Institutions in Chile and Sweden.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2005.
99. Patrik Stålgren. *WORLDS OF WATER: WORLDS APART. How Targeted Domestic Actors Transform International Regimes.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2006.
100. Ulf Bjereld och Marie Demker. *Bland utlänningar, spioner och främmande element. Svensk säkerhetstjänst och konflikterna i Nordafrika och Mellanöstern.* Lund: Förlaget Historiska Media. 2006.
101. Douglas Brommesson. *Från Hanoi till Bryssel - moralsyn i deklarerad svensk utrikespolitik 1969–1996.* (Santérus förlag) 2007.
102. Daniel Berlin. *Green Power Generators. How the Political Stakes of Environmental Conventions Make Some NGO:s More Fit for Power than Others.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2007.
103. Tiina Ekman. *Demokratisk kompetens. Om gymnasiet som demokratiskola.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2007.
104. Linda Berg. *Multi-level Europeans. The Influence of Territorial Attachments on Political Trust and Welfare Attitudes.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2007.
105. Ulrika Möller. *The Prospects of Security Cooperation: A Matter of Relative Gains or Recognition? India and Nuclear Weapons Control.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2007.
106. Andrea Spehar. *How Women's Movements Matter: Women's Movements Strategies on Gender Policy Formation in Post-communist Croatia and Slovenia.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2007.
107. Henrik Friberg Fernros. *I gränslandet till liv och död: Om människovärdet och den offentliga maktens koberens.* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2007.

108. Göran Duus-Otterström: *Punishment and Personal Responsibility*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2007.
109. Marie Demker: *Colonial power and National identity. Pierre Mendès France and the history of French decolonization*. Stockholm: Santérus förlag, 2007.
110. Martin Sjöstedt: *Thirsting for Credible Commitments. How Secure Land Tenure Affects Access to Drinking Water in sub-Saharan Africa*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2008.
111. Anna Persson: *Multiculturalism in the politics of taxation: The impact of ethnic group rights and assimilation on patterns of compliance and defiance to the nation-state project*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2008.
112. Marie Demker och Ulf Bjereld: *Kampen om kunskapen. Informationssamhällets politiska skiljelinjer*. Förlag: Hjalmarson & Högberg Bokförlag 2008.
113. Andreas Bågenholm: *Understanding Governmental Legislative Capacity. Harmonization of EU legislation in Lithuania and Romania*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2008.
114. Johan Karlsson: *Democrats without Borders? A Critique of Transnational Democracy*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2008.
115. Johan Martinsson: *Economic Voting and Issue Ownership. An Integrative Approach*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2009.
116. Andreas Johansson Heinö: *Hur mycket mångfald tål demokratin? Demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige*. Förlag: Gleerups 2009.
117. Stefan Dahlberg: *Voters' Perceptions of Party Politics – A Multilevel Approach*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2009.
118. Elin Naurin: *Promising Democracy. Parties, Citizens and Election Promises*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2009.
119. Maria Solevid: *Voices from the Welfare State. Dissatisfaction and Political Action in Sweden*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2009.
120. Mette Anthonen & Sverker C. Jagers (red.): *Rätt grönt – Vänbok till Lennart J. Lundqvist* 2009.
121. Mathias Zannakis: *Climate Policy as a Window of Opportunity. Sweden and Global Climate Change*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2010.
122. Marco Nilsson: *WAR AND UNREASON. Bounded Learning Theory and War Duration*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2010.
123. Anders Fredriksson: *Marknaden och lärarna. Hur organiseringen av skolan påverkar lärares offentliga tjänstemannaskap*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2011.
124. Ulf Bjereld och Marie Demker: *Den nödvändiga politiken. Makt och motstånd i en individualiserad tid*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2011.
125. Patrik Öhberg: *Politiker med karriärambitioner – en omöjlig självklarhet. En studie om karriärambitionernas betydelse i den representativa demokratin*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2011.
126. Andrej Kokkonen: *Bedroom Politics. How family policies affect women's fertility and union formation decisions*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2011.
127. Fredrik Sjögren: *Den förhandlade makten. Kulturella värdekonflikter i den svenska skolan*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2011.
128. Klas Andersson: *Deliberativ undervisning – en empirisk studie*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2012.
129. Frida Boräng: *National Institutions International Migration. Labour Markets, Welfare States and Immigration Policy*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2013.

130. Christina Ribbhagen. *Technocracy within Representative Democracy. Technocratic Reasoning and Justification among Bureaucrats & Politicians*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2013.
131. Johan Hyrén. *Självskapelseetik bortom Foucault: En rättviseteori för ett mångkulturellt, liberalt och demokratiskt samhälle*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2013.
132. Agnes Cornell. *Institutional Impediments and Reluctant Actors – The Limited Role of Democracy Aid in Democratic Development*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2013.
133. Stefan Dahlberg, Henrik Oscarsson and Lena Wängnerud (red). *Stepping Stones: Research and Political Representation, Voting Behavior and Quality of Government*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2013.
134. Mikael Persson. *Does education cause participation in politics*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2013.
135. Marie Demker *Sverige åt svenskarna. Motstånd och mobilisering mot invandring och invandrare i Sverige*. (Atlas Akademi förlag, Stockholm) 2014.
136. Jenny De Fine Licht. *Magic Wand or Pandora's Box? How transparency in decision making affects public perceptions of legitimacy*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2014.
137. Niklas Harring. *The Multiple Dilemmas of Environmental Protection: The Effects of Generalized and Political Trust on the Acceptance of Environmental Policy Instruments*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2014.
138. Ulf Bjereld. *Och jag är fri. Lennart Geijer och hans tid*. (Bokförlaget Atlas) 2014.
139. Björn Rönnerstrand. *Generalized trust and the collective action dilemma of immunization*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2015.
140. Markus Johansson. *Negotiations as Usual. Putting Domestic Constraints on the Table in the Council of the European Union*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2015.
141. Sofie Blombäck. *Making their way home from Brussels? New Political Parties in European and National Elections*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2015.
142. Anders Sundell. *Public Administration and Corruption – How to Get the Institutions That Work*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2015.
143. Thomas Gelotte. *Den goda medborgaren i det västerländska samhället*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2015.
144. Aksel Sundström. *Corruption in Governance of the Commons: Consequences and Reform Challenges*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2015.
145. Sebastian Lundmark. *Generalized Trust in Surveys: From Scales to Dragons*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2016.
146. Rasmus Broms. *Taxation and Government Quality*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2016.
147. Ulf Bjereld, Karin Eriksson och Jonas Hinnfors. *Förhandla eller DÖ. Decemberöverenskommelsen och svensk demokrati i förändring*. (Bokförlaget Atlas, Stockholm) 2016.
148. Olof Larsson. *Minoritarian Activism: Judicial Politics in the European Union* (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2016.
149. Mikael Holmgren. *Partisan Politics and Institutional Choice in Public Bureaucracies tomorrow*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2016.
150. Fredrik Dybfest Hjorthen. *Who Should Intervene? - Distributing the duties of humanitarian intervention*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2017.

151. Ole Martin Laegreid. *Drivers of Climate Change? Political and Economic Explanations of Greenhouse Gas Emissions*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2017.
152. Elina Lindgren. *Campaigning with Poetry, Governing on Prose: Pre- and Post-Election Effects of Election Pledge Rhetoric*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2017.
153. Ketevan Bolkvadze. *Governing the Grey Zone: Why Hybrid Regimes in Europe's Eastern Neighborhood Pursue Partial Governance Reforms*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2017.
154. Ulf Bjereld, Sofie Blombäck, Marie Demker och Linn Sandberg, *Digital demokrati? Partierna i en ny tid*. (Atlas förlag, Stockholm) 2018.
155. Marina Povitkina. *Necessary but not sustainable? The limits of democracy in achieving environmental sustainability*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2018.
156. Petrus Olander. *Not even for merriment – Economic Concentration and Institutions*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2018.
157. Karin Zelano. *Balancing mobility and solidarity: Multilevel Governance Challenges of East-West EU Mobility in Austria, the Netherlands and Sweden*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2018.
158. Anders Malm. *Operational Military Violence – A Cartography of Bureaucratic Minds and Practices*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2018.
159. Sofia Jonsson. *Sex, crime and politics. How organized crime influences and adapts to political institutions, with a particular focus on sex trafficking*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2019.
160. Anne-Kathrin Kreft. *Sexual Violence in Armed Conflict: Threat, Mobilization and Gender Norms*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2019.
161. Erik Vestin. *The Decline of Class Voting in Sweden 1968–2014: Reconsiderations, Explanations and the Role of the New Middle Class*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2019.
162. Mattias Agerberg. *Quality of Government and Political Behavior: Resignation and Agency*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2019.
163. Elin Bergman. *Clientelism, conditional cash transfers, and cross-class coalitions: why governments expand pro-poor redistribution*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2019.
164. Moa Frödin Gruneau. *Mating and Political Inequality*. (Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen) 2020.
165. Niels Markwat. "Pledge-based accountability: Voter responses to fulfilled and broken election pledges". (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2021.
166. Maciej Sychowiec. *What explains the credit ratings in economically advanced democracies? Unpacking the role of political stability through ideology, corruption, and transparency*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2021.
167. Prisca Jöst. *The Political Participation of the Poor: Local Social Context and the Impact of Social Ties on the Political Engagement of Poor Individuals*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2021.

Redaktör/Editor: Johannes Lindvall

168. Ezgi Irgil. *Everyday Politics of Forced Migration. Refugees, Host Community Members, and the Local Context*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2021.
169. Maria Tyrberg. *Immigrants' Political Integration in Anti- and Pro-Immigrant Contexts*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2022.

170. Valeriya Mechova. *Understanding the Conditions and Consequences of Women's Political Representation*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2022.
171. Love Christensen. *Uncertainty and Persuasion. Essays on Behavioral Political Economy*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2022.
172. Stephen Dawson. *Perceptions of Political Competition and the Integrity of Elections*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2022.
173. Felix Hartmann. *Principled Principals? Voter Responses to Public Goods Provision*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2022.
174. Yaman Berker Kavasoglu. *Party Organizations and the Dynamics of Autocratic Rule: Co-optation, Repression, and Regime Change*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2022.
175. Marcus Tannenbergh. *Towards Legitimacy as Congruence: Regimes' Menus of Legitimation and Citizens' Appetites*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2022.
176. Felix Dwinger. *Playing the Enemy: Information, Deception, and Dictatorial Survival*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2022.
177. Gefjon Off. *Contested Feminism: Backlash and the Radical Right*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2023.
178. Adea Gafuri. *Aid by Democratic Versus Autocratic Donors: Democratization Processes and Citizens' Perceptions in Recipient Countries*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2023.
179. Dragana Davidovic. *Public Attitudes Towards Environmental Taxation: The Interplay Between Values, Trust, and Quality of Government*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2023.
180. Robertson, Felicia. *Political Trust – More Personal Than We Thought? Explaining How and When Personality Traits Affect Political Trust*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2023.
181. Schwenk, Jana. *Beyond the Party's Realm - The Consequences of Variation in Candidate Selection* (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2023.
182. Markstedt, Elias. *Pregnancy and politics: On the gender gap in political knowledge, attitudes, and participation*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2024.
183. Versteegen, Luca. *On People and Their Passions: The Role of Identities and Emotions in Radical Political Behavior*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2024.
184. Varraich, Aiysha. *Clients of God: Exploring how hierarchical religious bonds influence political behaviour*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2024.
185. Carelli, Daniel. *Bugs and Bureaucracies. Institutions, Administrative Autonomy, and the Governance of Antibiotic Resistance*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2024.
186. Henrik Ekengren Oscarsson, Felix Bäckstedt, Anna Cederholm Lager, Richard Karlsson och Maria Solevid. *Väljarna och valet 2022*. (Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen) 2024.

Om författarna

HENRIK EKENGREN OSCARSSON är professor i statsvetenskap med särskild inriktning mot valforskning. Han är forskningsledare för det svenska Valforskningsprogrammet vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs Universitet som har ett särskilt ansvar att vårda och bygga vidare på serien av svenska valundersökningar. Han har trettio års erfarenhet av forskning om val, opinion och demokrati med ett stort antal vetenskapliga och populärvetenskapliga publikationer i ryggsäcken.

FELIX BÄCKSTEDT är biträdande forskare vid Valforskningsprogrammet och verksam inom ramen för det av Riksbankens jubileumsfond-finansierade forskningsprogrammet *Knowledge Resistance: Causes, Consequences and Cures*. Han är knuten till forskningsgruppen *Gothenburg Research Group on Elections, Public Opinion and Political Behaviour* (GEPOP). Hans forskningsintressen kretsar kring väljarkompetenser samt relationer mellan partier och väljare.

ANNA CEDERHOLM LAGER är programsamordnare vid Valforskningsprogrammet. Hennes forskningsintressen rör politiskt deltagande och politiskt beteende. Hon är särskilt intresserad av vilken roll partiföreträdare spelar för väljarnas val av parti.

RICHARD KARLSSON är dataansvarig vid Valforskningsprogrammet med huvudansvar för dataanalys, databearbetning och dokumentation. Hans forskningsintressen handlar om politiska skiljelinjer, väljarnas ideologiska identifikation samt betydelsen av vänster-höger inom svensk politik.

MARIA SOLEVID är docent i statsvetenskap och arbetar som universitetslektor vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hennes forskning bedrivs i huvudsak inom ramen för Valforskningsprogrammet och är inriktad på politiskt beteende och politisk opinion. Exempel på återkommande teman i hennes forskning är valdeltagande, väljarbeteende, lokal opinion, politiskt förtroende och samhällsoro.

Väljarna och valet 2022 är en samlad analys av det svenska riksdagsvalet 2022. Med utgångspunkt i Valforskningsprogrammets undersökningar studeras de svenska väljarnas upplevelser, överväganden och röstningsmotiv. Boken ger en detaljerad bild av vad som hände under valrörelsen och hur mitten-högerpartierna kunde gå segrande ur ett historiskt jämnt val. I bokens 44 kapitel besvaras en lång rad frågeställningar som bidrar till att sätta in 2022 års val i ett historiskt sammanhang: Hur förändrades väljarnas politiska preferenser under mandatperioden och under valrörelsen? Hur och i vilken utsträckning tog väljarna del av medievalrörelse och partibudskap? När bestämde sig väljarna för hur de skulle rösta? Vilka var de viktigaste frågorna för väljarnas partival? Hur stor betydelse hade partiledarna, statsministerkandidaterna, taktikröstandet, valkompasserna och partiernas kampanjer för valutgången? Gick den svenska valdemokratin stärkt eller försvagad från de allmänna valen i september 2022?

Bokens författare är verksamma inom det svenska Valforskningsprogrammet som sedan 1950-talet bedriver forskning om val, opinion och demokrati.